

પ્રસ્તાવના.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનું નામ કેવલ જૈનીર્જ જાણે છે, ઇટલુંજ નહીં, પણ આ સુધરેલા સમયમાં ચરતખંડનાં સર્વ આર્યો, તથા પાશ્ચિમાત્મ વિદ્વાનોમાં પણ તેમનું નામ મશહૂર છે. તે આચાર્ય મહારાજ વિક્રમ સંવત તેરના સૈકામાં ગુર્જરપતિ કુમારપાલનાં વચ્ચતમાં થયેલા છે. તેમનું વિશેષ વૃત્તાંત કુમારપાલપ્રબંધ, તથા પ્રબંધચિંતામણી આદિક ગ્રંથોથી જાણી લેવું. તેજ કુમારપાલ રાજાનાં રાજમાન્ય ગુરુ હતા; અને તેથી કુમારપાલ રાજા તેમની આજ્ઞાને મસ્તકપર ધરતા હતા. વહી તે વચ્ચતનાં બ્રાહ્મણો આદિક સર્વ વિદ્વાનોમાં તેજ પોતાની અપૂર્વ વિદ્યાથી સર્વોપરીપણું ઝોગવતા હતા; તથા તેમના કરેલા અનેક ઉત્તમ ગ્રંથો વાંચવાથી હાલના વિદ્વાનો પણ તેમનું અપૂર્વ જ્ઞાન જોઈ આશ્ચર્ય પામે છે. કેમ કે, તેમણે વ્યાકરણ, કોશ, ન્યાય, સાહિત્ય, કાવ્ય, નાટક, યોગ, નીતિ, વૈરાગ્ય વિગેરે અનેક વિષયોનાં ઉત્તમ રહસ્યવાલા હૈમવ્યાકરણ, હૈમીયનામમાલા, ન્યાયતત્ત્વતરંગ, અલંકારચૂડામણિ, કાવ્યાનુશાસન, દ્વ્યાશ્રય મહાકાવ્ય, ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષ ચરિત્રમહાકાવ્ય, ડ્રૌપદી નાટક, યોગશાસ્ત્ર, અર્હન્નીતિ, વૈરાગ્ય દીપિકા, વીતરાગ સ્તોત્ર, માગધી વ્યાકરણ, દેશીયનામમાલા, હરિશ્ચંદ્રચંપુ વિગેરે સેંકડો ગ્રંથો બનાવ્યા છે. સર્વ મહી તેમણે સાડાત્રણ ક્રોડ શ્લોકની રચના કરેલી કહેવાય છે; અને તેમાંનાં હાલ પણ ઘણાં ગ્રંથો આપણી દૃષ્ટિએ પડે છે, અને તેમાં રહેલું અપૂર્વ રહસ્યવાલું તેમનું જ્ઞાન જોઈ દરેક વિદ્વાન પોતાનું મસ્તક આશ્ચર્યથી ઘુણાવ્યા વિના રહેતો નથી. હવે તેજયે જે ગ્રંથો રચેલા છે, તે પૈકી આ “યોગશાસ્ત્ર” (કે જેનું વીજું નામ “અધ્યાત્મોપનિષદ્” છે,) પણ એક છે. આ મૂલ ગ્રંથ તેમણે સંસ્કૃત જાણામાં બનાવ્યો છે, તથા તેનાપર વિવરણ (ટીકા) પણ તેમણે કર્યું છે. તેનાં બાર પ્રકાશો છે; તેમાંના પેહેલા ચાર પ્રકાશોનું તેમણે વિવરણ કર્યું છે, અને બાકીનાં આઠ પ્રકાશોનું કર્યું નથી. આ ગ્રંથની ઉત્તમતા માટે અત્રે કંઈ પણ નહીં લખતાં, વાચક વર્ગને, અમો આદ્યથી અંતસુધિ તે વાંચી જવાનીજ જલામણ કરીએ ઢીયે; અને તેથી તેમને પો-

તાની મેલેજ માલુમ પડશે, કે, આ ગ્રંથમાં સર્વોત્તમ રહસ્ય જરેલું છે. વહી આ ગ્રંથ સંસ્કૃત જાણામાં હોવાથી હાલના સમયમાં તે જાણાનું સર્વને જાણપણું નહીં હોવાથી, અમોચે તેનું શુરુ ગુજરાતી જાણાંતર જામનગર નિવાસી પંડિત શ્રાવક હીરાલાલ વિ. હંસરાજ પાસે કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. આ ગ્રંથનાં મૂલ શ્લોકો મુકી, તેની નીચે, તેનો અર્થ, તથા તેની નીચે ટીકાનો જાવાર્થ, તથા પ્રસંગોપાત શ્રાવતી કથાનું પણ સંક્ષેપથી ઢાપેલી છે.

આ ગ્રંથમાં ફારમ તપાસનારની ગફલતથી કોઈ કોઈ જગોએ જે અશુરુતા રહેલી હોય, તે સુદ્ધ જનોએ કૃપા કરી સુધારીને વાંચવી.

શા. જાણજી માયા
(જીમસી માણેકના કારજારી.)

अनुक्रमणिका.

विषय.

पृष्ठ.

प्रकाश पेहेलो.

१ मंगलाचरण.	१
२ स्तुतिगर्जित महावीरप्रभुनुं संक्षिप्त जीवनचरित्र.	२
३ योगनुं स्वरूप तथा तेनुं फल.	१८
४ योगनां माहात्म्यसंबंधि जरत महाराजनां दृष्टांत द्वारा श्री कृष्णदेव प्रभुनुं संक्षिप्त चरित्र.	२९
५ योगनां संबंधमां मरुदेवा माता तथा दृढप्रहारीनी कथा.	६०
६ योगनां संबंधमां चित्तातिपुत्रनी कथा.	६४
७ योगनुं माहात्म्य.	६८
८ सम्यग् ज्ञाननुं स्वरूप.	६९
९ नव तत्त्वोनुं स्वरूप.	६९
१० सम्यग् दर्शननुं स्वरूप.	७४
११ सम्यक् चारित्रनुं स्वरूप.	७६
१२ चारित्रनां मूलगुणोनुं स्वरूप.	७६
१३ पांच महाव्रतोनी जावनानुं स्वरूप.	७९
१४ चारित्रनां उत्तरगुणोनुं स्वरूप.	८३
१५ पांच समितिर्जनुं स्वरूप.	८४
१६ त्रण गुप्तिर्जनुं स्वरूप.	८९
१७ देश विरति श्रावकनुं स्वरूप (मार्गानुसारिनुं स्वरूप.)	९२

बीजो प्रकाश. (२)

१८ वारव्रतोनुं स्वरूप.	१०२
१९ सम्यक्त्वनुं स्वरूप.	१०२
२० मिथ्यात्वनुं स्वरूप.	१०४
२१ शुद्ध देवनुं लक्षण.	१०४
२२ कुदेवनुं लक्षण.	१०६

विषय.	पृष्ठ.
१३ शुद्ध गुरुनुं लक्षण.	१०८
१४ कुगुरुनुं लक्षण.	१०९
१५ शुद्ध धर्मनुं लक्षण.	११०
१६ कुधर्मनुं लक्षण.	१११
१७ सम्यक्त्वनुं लक्षण.	११२
१८ सम्यक्त्वनां पांच दूषणो.	११४
१९ सम्यक्त्वनां पांच दूषणो.	११५
२० पांच श्रणुव्रतानुं स्वरूप.	११६
२१ जीवहिंसानुं फल देखाडवा पूर्वक ते तजवानो उपदेश.	११७
२२ जीवहिंसा करनारनी निंदा.	११८
२३ जीवहिंसापर सुभूम, तथा ब्रह्मदत्त चक्रीनी कथा.	११९
२४ फरीने जीवहिंसाकरनारनी निंदा.	१२०
२५ कुलक्रमनी पण हिंसा तजनार सुलसनी कथा.	१२१
२६ अन्य दर्शनीजनां शास्त्रमां कहेली हिंसा.	१२२
२७ अन्य दर्शनीजथी श्राद्धमां कराती हिंसा.	१२३
२८ अहिंसा व्रतनी स्तुति तथा फल.	१२४
२९ सत्यव्रतनुं स्वरूप.	१२५
३० मृषावादथी यता दोषानुं स्वरूप.	१२६
३१ मृषावादपर कालीकाचार्य तथा वसुराजानी कथा.	१२७
३२ परने पीडाकारी सत्यवचन पण नहीं बोलवा माटे कौशिक तापसनी कथा.	१२८
३३ अस्तेय व्रतनुं स्वरूप.	१२९
३४ अस्तेय व्रतपर मंडक तथा रौहिणेयनी कथा.	१३०
३५ ब्रह्मचर्य व्रतनुं स्वरूप.	१३१
३६ मैथुनथी यता दोषो.	१३२
३७ स्त्रीनां दूषणो.	१३३
३८ वेश्यानां दूषणो.	१३४
३९ परस्त्री गमननां दूषणो.	१३५

विषय.	पृष्ठ.
५० परस्त्री गमननी इष्टापर रावणनी कथा.	१९२
५१ परस्त्रीश्री विरक्त रहेवापर सुदर्शन शेठनी कथा.	२०३
५२ मैथुनमां आसक्त रहेला माणसोने शिखामण.	२११
५३ परिग्रहनुं स्वरूप.	२१३
५४ परिग्रहनां दूषणो.	२१४
५५ परिग्रहपर सगर, कुचिकर्ण, तिलक तथा नंदनी कथा	२१६
५६ संतोषपर अजयकुमारनी कथा.	२२०
५७ संतोष राखवा माटे प्राणीर्जने शिखामण.	३२०
त्रीजो प्रकाश. (३)	
५८ गुणव्रतोनुं स्वरूप.	२३०
५९ दिग्विरतिनुं स्वरूप.	२३०
६० जोगोपजोगनुं स्वरूप.	२३१
६१ खावा माटे वर्जवा दायक वस्तुर्जनुं स्वरूप.	२३२
६२ मंदिरापोनशी थतां दूषणोनुं स्वरूप.	२३२
६३ मांसजक्षणनां दूषणो.	२३४
६४ माखण खावानां दूषणोनुं स्वरूप.	२३९
६५ मद्य जक्षणनां दूषणोनुं स्वरूप.	२४०
६६ पांच उद्वंर जक्षण करवानां दूषणोनुं स्वरूप.	२४१
६७ अनंतकायनुं तथा अजाण्या फलोनुं स्वरूप.	२४२
६८ रात्रिजोजननां दूषणोनुं तथा तेनां फलोनुं स्वरूप.	२४३
६९ काचां गोरस साथे छिदल खावानां दूषणो.	२४८
७० जंतुवालां फलो खावानो निषेध.	२४९
७१ अनर्थ दंडनुं वर्णन.	२४९
७२ दुर्ध्याननुं स्वरूप.	२५०
७३ पापोपदेशनुं स्वरूप.	२५०
७४ प्रमादनुं स्वरूप.	२५१
७५ शिक्ताव्रतोनुं स्वरूप.	२५२
७६ सामायिकनुं स्वरूप.	२५२

वीषय.

पृष्ठ.

७७ सामायिकथी यथा कर्मक्षयपर चंद्रावतंसकनीकथा.	१५४
७८ देशावकाशिक व्रतनुं स्वरूप.	१५५
७९ पौषध व्रतनुं स्वरूप.	१५५
८० पौषध व्रतपर चुलनीपितानी कथा.	१५६
८१ अतिथिसंविज्ञाग व्रतनुं स्वरूप.	१५९
८२ पौषधपारणनी विधि.	१६१
८३ मुनिदानपर संगमकनी कथा.	१६४
८४ अतिचारोनुं स्वरूप.	१७०
८५ पेहेला व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७१
८६ बीजा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७३
८७ त्रीजा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७३
८८ चोथा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७४
८९ पांचमा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७५
९० दिग्विरति व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७६
९१ जोगोपजोगनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१७७
९२ पंदर कर्मादानोनुं स्वरूप.	१७८
९३ अनर्थ दंडनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१८१
९४ सामायिक व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१८१
९५ देशावकाशिक तथा पौषध व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१८३
९६ अतिथिसंविज्ञाग व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	१८४
९७ महाश्रावकपणानुं तथा सातक्षेत्रोनुं स्वरूप.	१८४
९८ महाश्रावकनी दिनचर्यानुं स्वरूप.	१८७
९९ श्रावकने देरासरमां जवानी विधि.	१८७
१०० श्र्यापथिकी सूत्रनो अर्थ.	१८८
१०१ नमुबुणंनो अर्थ.	१९१
१०२ अरिहंत चेइ आणंनो अर्थ.	१९५
१०३ लोगस्सनो अर्थ.	१९६
१०४ पुस्करवरदीवहे नो अर्थ.	१९९

विषय.	पृष्ठ.
१०५ सिद्धाणं बुद्धाणंनो अर्थ.	३०१
१०६ गुरु वंदननुं स्वरूप.	३०४
१०७ देववंदननुं स्वरूप.	३०६
१०८ देववंदननां बत्तीस दोषोनुं स्वरूप.	३०६
१०९ गुरुनी तैत्तीस आसातनाउनुं स्वरूप.	३०९
११० कायोत्सर्गनुं स्वरूप.	३११
१११ कायोत्सर्गनां एकवीस दोषोनुं स्वरूप.	३१३
११२ प्रत्याख्याननुं स्वरूप.	३१४
११३ स्त्रीनां त्यागपर स्थूतिचद्रजीनुं चरित्र.	३१५
११४ स्त्रीनां अंगनुं निंदनिक स्वरूप.	३३०
११५ श्रावकव्रत पालवा पर कामदेवनी कथा.	३३१
११६ निद्रा कर्मा वादनुं चिंतवन.	३३५
११७ श्रावकनी अग्यार प्रतिमाउनुं स्वरूप.	३३७
११८ समाधिमरणपर आनंद श्रावकनी कथा.	३३८
चोथो प्रकाश (४)	
११९ आत्मानुं रत्नत्रयसाथे एकत्वपणुं विगेरे.	३४१
१२० कषायोनुं स्वरूप.	३४३
१२१ इंद्रियोनुं स्वरूप.	३४८
१२२ इंद्रिनां लोलुपीपणापर सौदासनी कथा.	३४९
१२३ स्पर्शादिक विषयोनां दूषणो.	३५०
१२४ इंद्रिउने जीतवानो उपदेश.	३५१
१२५ मनशुधिनुं स्वरूप.	३५३
१२६ रागद्वेषनुं दुर्जयपणुं.	३५४
१२७ रागद्वेषने जीतवानो उपाय.	३५५
१२८ बार जावनाउनुं स्वरूप.	३५७
१२९ उदासीनपणानुं फल.	३७६
१३० ध्याननुं स्वरूप.	३७७
१३१ मैत्री, प्रमोद, कारुण्य, अने माध्यस्थनुं स्वरूप.	३७७

विषय.	पृष्ठ.
१३२ पर्युकासन, वीरासन विगेरे आसनोनुं स्वरूप.	३७९
१३३ कायोत्सर्गनुं स्वरूप.	३८१
पांचमो प्रकाश. (५)	
१३४ प्राणायामनुं स्वरूप.	३८२
१३५ रेचक विगेरे प्राणायामनां जेदोनुं स्वरूप.	३८३
१३६ तेजनुं फल.	३८४
१३७ प्राणोनां स्थानादिकनुं स्वरूप.	३८४
१३८ अपान, समान अने उदान वायुनुं स्वरूप.	३८५
१३९ ध्याननुं स्वरूप.	३८६
१४० ध्यान धरवानां बीज मंत्रो.	३८६
१४१ धारणानुं स्वरूप.	३८७
१४२ धारणानुं फल.	३८८
१४३ जौमादिक मंडलोनुं स्वरूप.	३९०
१४४ वायुनुं स्वरूप.	३९१
१४५ कार्यनां प्रश्नमाटे वायुनुं फल.	३९२
१४६ नाडीनुं स्वरूप तथा फल.	३९३
१४७ कालज्ञाननुं स्वरूप.	३९७
१४८ नेत्रोनी परीक्षाथी कालज्ञाननुं स्वरूप.	४०३
१४९ कर्णनुं तथा मस्तकनुं लक्षण.	४०४
१५० कालज्ञाननां बीजा उपायो.	४०५
१५१ रोगी माटेनां शुकनोनुं स्वरूप.	४११
१५२ कालज्ञाननां विविध स्वरूपो.	४१२
१५३ विद्याथी कालज्ञाननी परीक्षा विगेरे.	४१६
१५४ नाडीनी शुद्धि.	४२३
१५५ नाडीसंचारनां ज्ञाननुं फल.	४२४
१५६ वेधविधि.	४२५
१५७ परकाय प्रवेश विद्या.	४२६

अनुक्रमणिका.

ए

विषय.

पृष्ठ.

ठो प्रकाश (६)

१५८ परपुर प्रवेशनुं अपरमार्थपणुं.

४२७

१५९ ध्यान सिद्धि माटे प्राणायामनो प्रक्षेप.

४२७

सातमो प्रकाश. (७)

१६० ध्यान धरनारनुं स्वरूप.

४२८

१६१ ध्येयनुं स्वरूप.

४२९

१६२ आग्नेयी धारणानुं स्वरूप.

४३०

१६३ वायवी धारणानुं स्वरूप.

४३१

१६४ वारुणी धारणानुं स्वरूप.

४३२

१६५ तत्रजुधारणानुं स्वरूप.

४३२

१६६ पिंडस्थध्येयनुं माहात्म्य.

४३३

आठमो प्रकाश. (८)

१६७ पदस्थध्येयनुं लक्षण.

४३३

१६८ पदस्थध्येयनुं फल.

४३४

१६९ पदमयी देवतानुं स्वरूप.

४३६

१७० मंत्रराजनुं फल.

४३७

१७१ पदमयी देवतानुं प्रकारांतरधी स्वरूप.

४३९

१७२ व्युष्टिसहित मंत्राक्षर.

४४१

नवमो प्रकाश. (९)

१७३ रुपस्थध्येयनुं स्वरूप.

४४७

दशमो प्रकाश. (१०)

१७४ रुपातीतध्येयनुं स्वरूप.

४५०

१७५ आज्ञाध्यान तथा अपायध्याननुं स्वरूप.

४५१

१७६ विपाकध्यान, संस्थानध्यान, लोकध्यान तथा धर्मध्यान विगे-

रेनुं स्वरूप.

४५२

१७७ आत्मसंवेद्य सुखनुं स्वरूप.

४५३

अग्यारमो प्रकाश. (११)

१७८ शुक्लध्याननां अधिकारीनुं स्वरूप.

४५४

वीपय.

पृष्ठ.

१७९ शुक्लध्याननां ज्ञेदोनुं स्वरूप.

४५५

१८० घाती कर्मोनुं स्वरूप.

४५८

१८१ तीर्थकरनां अतिशयोनुं स्वरूप.

४५८

१८२ बीजा केवलीर्जनुं स्वरूप.

४६२

वारमो प्रकाश. (१२)

१८३ योगीनां मन तथा आत्मानुं स्वरूप.

४६५

१८४ योगिनुं स्वरूप.

४७२

१८५ आ योग शास्त्र रचवानुं कारण.

४७४

१८६ जाषांतर कारनी प्रशक्ति.

४७५

१८७ आ ग्रंथनां जाषांतर कर्ता पंक्ति हीराबालविरचितं विजया-
नंद स्तोत्रं.

४७६

१८८ शुद्धिपत्र.

४८०

॥ श्रीजिनाय नमः ॥
श्रीमत् हेमचंद्राचार्यविरचित
योगशास्त्रं भाषांतर.

सिद्ध थयेली योगनी अद्भुत संपत्तिवाला, तथा मुक्ति प्राप्त थवाथी शोजायमान एवा वीर परमात्माने नमस्कार करीने, जव्य जीवोने प्रतिबोध करवा माटे, योगशास्त्रं विशेष टीकायुक्त वर्णन करुं.

नमो दुर्वाररागादि, वैरिवारनिवारिणे ॥

अर्हते योगिनाथाय, महावीराय तायिने ॥ १ ॥

अर्थ:- दुखें वारी शकाय, एवा रागादि वैरिना समूहने नाशकरवावाला, तथा योगीना स्वामि, अने (सर्व जीवोनुं) रक्षण करनारा एवा वीर परमात्माने नमस्कार थाउं ?

टीका:- आ श्लोकमां, “महावीराय” ए विशेष्य पद ठे; जे विशेषेकरीने कर्मोने दूर करे, ते “वीर” कहेवाय; वली जे कर्मोना नाश करे, तथा तपथी शोभे, तथा जे तप अने वीर्ययुक्त होय ते “वीर” कहेवाय तथा जे बीजा वीरपुरुषोनी अपेक्षाए मोटा होय, ते “महावीर” कहेवाय. तेमज जगवानना जन्मोत्सव वखते स्नात्रपूजा समये इंद्रने शंका थइ के, आ प्रभुनुं शरीर तो नानुं ठे, तेथी पाणीनो आटलो बधो चार केम सहन करी शकशे ? एवा इंद्रनी शंकारूपी शक्यने दूर करवा वास्ते, प्रभुए डावा पगना अंगुठाथी मेरुपर्वतने दोजाव्यो जेथी तेनां शिखरो कंपवा लाग्यां, तथा कंपायमान थती पृथ्वीपर समुद्र दोजायमान थवा लाग्यो तेसमये इंद्रें अवधिज्ञानथी जोयुं, तो प्रभुना प्रजावनो अतिशय जोवथी आश्चर्य पामीने, तेणें प्रभुनुं “महावीर” नाम पाड्युं. अने ते नामने प्रभुए अनादि जवमां उत्पन्न थयेला प्रौढ कर्मोने नाश करवाना बलथी सार्थक कर्युं. तथा जगवाननुं “वर्धमान” एवुं नाम मातपिताए कर्युं हुतुं. बाकीनां विशेषणो तो, पोताना खरा अर्थोने उत्पन्न करतां थकां जगवानना चार अतिशयोने प्रगट करे ठे. तेमां पूर्वार्द्धथी (पेहेला अ-

રધા શ્લોકથી) “અપાયાપગમ” નામે અતિશય પ્રગટ થાય છે. કારણ કે, અપાયરૂપ (કષ્ટરૂપ) એવા જે રાગશ્રાદિક તેડનો નાશ થવાથી, જગવાનને સ્વરૂપપણનો લાજ થયો છે. “અર્હતે” એ શબ્દથી સઘલા દેવ દાનવ તથા માણસોએ કરેલી પૂજાનો અતિશય પ્રગટ થાય છે. અને “યોગિનાથાય” એમ કહેવાથી “જ્ઞાનાતિશય” કહ્યો છે. અવધિજ્ઞાનિ આદિક યોગિયો કહેવાય, અને તેડના પણ નાથ. કારણ કે, તેડે તો નિર્મલ કેવલજ્ઞાનથી લોકાલોકના સ્વજાવો જાણેલા છે. “તાયિને” એ પદ કહીને “વચનાતિશય” જણાવ્યો છે. કારણ કે, પ્રજુ સઘલા દેવ, દાનવ, માણસ તિર્થંચ આદિકને પાલવાવાલા છે; અને તે પાલવાપણું તો, સઘલા જુવનોને અજયદાન દેવામાં સમર્થ, તથા સઘલી જાણામાં તુલ્ય, એવી ધર્મદેશનાના દ્વારે કરી આ પ્રજુનેજ છે. પાલનમાત્ર તો, પોતાની આપદાથી વાઘ આદિકને પણ સંજવે છે. એવી રીતે આ ચાર અતિશયોયે કરીને, મહાવીર પ્રજુની પરમાર્થપણાનીં નિરુક્તિ કહી. વલી યોગગર્જિત સ્તુતિ કહે છે.

પન્નગે ચ સુરેંદ્રે ચ, કૌશિકે પાદસંસ્પૃશિ ॥

નિર્વિશેષમનસ્કાય, શ્રીવીરસ્વામિને નમઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ:- પગને સ્પર્શ કરનાર ઇંદ્ર તથા કૌશિક, કૌશિક સર્પનેવિષે પણ, જેનું તુલ્ય મન છે, એવા શ્રીવીરસ્વામિપ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં ?

ટીકા:- સર્પને કૌશિકપણું તેના આગલા જવના ગોત્રને અનુસારે છે, કારણ કે, પ્રજુયે પણ કહ્યું હતું કે, “હે કૌશિક” તું બોધ પામ્ય ? અને ઇંદ્રનું તો “કૌશિક” નામ હતું. તેડે બન્નેએ પ્રજુના પગનો સ્પર્શ કર્યો, એટલે સર્પે ડંચ મારવાની બુદ્ધિથી, અને ઇંદ્રે પોતાની જાતિના અતિશયથી સ્પર્શ કર્યો. “તુલ્ય મનવાલા” એટલે પ્રજુને રાગદ્વેષનું રહિતપણું હોવાથી તેમનું મધ્યસ્થપણું જણાવ્યું. વલી પરંપરાથી આવો અર્થ પણ ગમ્ય છે. (તે કહે છે.)

પૂર્વ જન્મમાં મેલવેલ છે, પ્રતાપી એવું તીર્થંકર નામકર્મ જેણે, તથા ત્રણ જ્ઞાનથી પવિત્ર આત્માવાલા, શ્રી વીરપ્રજુ, પ્રાણત દેવલોકના પુષ્પોત્તર વિમાનથી ચવીને, સિદ્ધાર્થરાજાને ઘેર, ત્રિશલા રાણીની કુદ્ધિરૂપી

तलावमां, राजहंसनी पेठे आवी उपन्या. ते प्रभु ज्यारे गर्जमां आव्या, त्यारे त्रिशला देवियें, सिंह, हाथी, वृषज, अजिषेकसहित लक्ष्मी, पुष्पमाला, चंद्र, सूर्य, महाध्वज, जरेलोकुंज, पद्मसरोवर, समुद्र, विमान, रत्नराशि, तथा धुमाडाविनानो अग्नि, एवी रीतनां चौद स्वप्नां जोयां. पढी शुभ दिवसें, त्रणे लोकने उद्योत करनारा, तथा देव अने दानवोना आसनने कंपावनार, तथा कृष्णवार नारकीना जीवोने पण सुख आपनार, एवा प्रभुनो सुखमयसमये जन्म थंयो, तथा तेज वखते दिक्कुमारियो “सूतिकर्म” करवा लागियो; पढी सुधमेंडें, प्रभुनो जन्माजिषेक करवा वास्ते तेने मेरु पर्वतपर लइ जइ, सिंहासनपर वेसाड्या पढी नक्तिथी कोमल ठे, चित्त जेनुं, एवा ते इंडें शंका करी के, आटलो बधो पाणीनो जार, आ प्रभु, केम सहन करी शकशे? एवी रीतनी इंडनी शंका दूर करवाने, प्रभुए लीलामात्रथी, डावा पगना अंगुठाथी, मेरुने दबाव्यो. ते वखते ते पर्वतनां शिखरो, जाणे प्रभुने नमस्कार करवामाटेज नमतां होय नहीं, तेम नमी गयां, तथा कुलपर्वतो पण जाणे प्रभुपासे आववा-माटे (प्रयत्न) करता होय नहीं, तेम चलायमान थया; तथा समुद्रो जाणे स्नात्र करवामाटेज उबलता होय नहीं, तेम अत्यंत उबलवा लाग्या, तथा पृथ्वी जाणे नाचवानी तैयारी करती होय नहीं, तेम कंपवा लागी. “आ शुं थयुं?” एम विचारि इंडें अवधिज्ञानना उपयोगथी, जगवाननुं लीलामात्र जाणुं (ते जोइ) इंड, प्रभुने नस्कार करी कहेवा लाग्यो के, हेस्वामि! मारा जेवो सामान्य माणस, आपनां आवां अतुल्य माहात्म्यने केम जाणी शके? माटे मने जे शंका थइ हती, ते “मिथ्या दुःकृत” ठे (हुं तेविषे कृमा मागुं हुं.) पढी इंडोए वाजां वागते, प्रभुनो, तीर्थोनां सुगंधि तथा पवित्र पाणीउथी अजिषेक कर्यो पढी देव, दानव, तथा भुवनपतिउए ते अजिषेकनां जलने वंदन करी, शरीरे बांध्युं वली प्रभुना स्नात्र जलथी स्पर्श थयेली माटी पण वंदनीय थइ, कारणके, मोटाउनी संगतिथी हलका माणसनुं पण गौरव थाय ठे. पढी सुधमेंड, प्रभुने ईशानेंद्रना खोलामां वेसाडीने, स्नान करावीने, तथा पूजिने स्तुति करवा लाग्यो हे अरिहंत, जगवंत! स्वयंबुद्ध, ब्रह्मा, तीर्थकर, आदिकरनार, पुरुषोत्तम, लोकमां दीपक समान, लोकने प्रद्योत करनारा, लोकमां

उत्तम, लोकना अधीश, लोकोना हितकारी, पुरुषोमां उत्तम, पुंडरीक समान, पुरुषोमां सिंहसमान, पुरुषोमां गंधहस्ति समान, चक्षु देवावाला, अजय देनारा, बोध देनारा, मार्ग देखाडनारा, धर्म देवावाला, धर्मनो उपदेश देनारा, शरण देवावाला, धर्ममां सारथीसमान, धर्ममां दोरनारा, धर्ममां चक्रवर्ति, ठगस्थपणार्थी रहित, सम्यग् ज्ञान दर्शनने धारण करनार, जिन, जाप करवा लायक तरेला अने तारनारा, मुकाएला (कर्मोथी) मुकावनारा, तथा बोध पामेलां, अने बोध देनारा, एवा तमो प्रत्ये नमस्कार थाउं? तेम वली, सर्वज्ञ स्वामी, सघलुं जोनारा, सघला अतिशयोनां पात्ररूप आठ कर्मोने नाश करनारा, वली क्षेत्र, पात्र, तीर्थ तथा परमात्मा, तथा स्याद्वाद कहेवावाला, बीतराग तथा मुनि, एवा तमो प्रत्ये नमस्कार थाउं? वली, पूज्यना पण पूज्य, तथा मोटामां मोटा, तथा आचार्योना पण आचार्य, ज्येष्ठोमां अतिज्येष्ठ तथा सर्वव्यापी, योगियोना स्वामी, पवित्र तथा पवित्र करनारा, अनुत्तर, तथा उत्तर, योगोना आचार्य, निर्मल करनारा, उत्कृष्ट, अग्रेसर बृहस्पति तथा मंगलरूप एवा तमो प्रत्ये नमस्कार थाउं? वली स्वर्ग मृत्यु अने पातालमां एकज वीर, तथा पहेलांथीज उगेला सूर्यसमान, जंजूर्चुवः स्वः एवी रीतनी वाणीथी स्तववा लायक, एवा तमो प्रत्ये नमस्कार थाउं? वली सर्वने प्रिय, सर्वज्ञ सर्व अर्थ रूप अमृत समान, उदय थयेल ठे ब्रह्मचर्य जेने एवा, तथा यथार्थ कहेनार, तथा (जवरूपी समुद्रथी) पार पहोचेला, तथा डहापण वाला, विकाररहित, रक्षण करनारा, वज्ररूपजनाराच संघयणवाला, तत्व जोनारा, त्रणे कालमां जाणनारा, जिनेंद्र, स्वयंभू, तथा ज्ञान, बल, वीर्य, तेज, शक्ति तथा आश्चर्यवाला, आदिपुरुष, परमेष्ठि, महेश, ज्योतितत्ववाला, तथा सिद्धार्थ राजाना कुलरूपी क्षीरसमुद्र प्रत्ये चंद्र समान, धीर, तथा त्रण जगतना स्वामि, एवा तमो महावीर प्रत्ये नमस्कार थाउं? एवी रीतें स्तुति करीने, तथा नमस्कार करी, प्रभुने लक्ष्ने, तुरत इंद्र, तेमनी माताने सोंप्या पोताना वंशनी वृद्धि करवाथी, मातपितायें तेमनुं यथार्थ “वर्धमान” नाम पाड्युं. “हुं पेहेलां सेवुं, हुं पेहेलां सेवुं” एवुं बोलता जक्त एवा देव, दानवोथी सेवाता ते प्रभु अमृतने वर्षनारी दृष्टिथी जाणे पृथ्वीने सिंचता होय नहीं, एवा, तथा एक ह-

हजारने आठ लक्ष्णोवाला तथा स्वाज्ञाविक गुणोथी मोहोटा एवा ते प्रजु अनुक्रमें वयथी पण वधवा लाग्या एक दहाडे ते अत्यंत पराक्रमी प्रजु, सरखी अवस्थावाला, राजपुत्रोनी साथे, उमरने लायक एवी रमतोथी रमवा गया. त्यारे सुधर्मा सज्जामां इंद्रें अवधिज्ञानथी जाणीने कळुं के, सघला वीरपुरुषो महावीरप्रजुथी नीचा ठे. त्यारे कोइ मत्सरी देवतायें कळुं के, तेने तो हुं क्षोत्रावी दर्श, एम विचारि ज्यां प्रजु क्रीडा करता हता त्यां आव्यो. ते वखते प्रजु राजपुत्रो साथे आमलकी क्रीडा करता हता, ते जोश्नें, ते देव, मायाथी सर्प थई ते जाडने वींटाणो. ते वखते सघला राजपुत्रो वीकथी दशे दिशांमां नाशी गया, त्यारे प्रजुयें जरा हसीने, ते सर्पने दोरडानी पेठे उपाडीने, पृथ्वीपर फेंकी दीधो. पढी ते राजकुमारो पाढा, लज्जासहित रमवा आव्या, त्यारे ते देव पण कुमार थईने आव्यो, तथा सघलां वृद्धपर चड्या, पण सघला कुमारेनी पेहेलां प्रजु वृद्धना अग्रजागपर पडोची गया, अथवा एम करवुं प्रजुने शुं मुश्केल ठे !! के जे, लोकना अग्रजागप्रत्ये पण जशे. ते वृद्धपर प्रजु मेरु पर्वतपर जेम सूर्य शोभे, तेम शोभवा लाग्या; तथा बीजा लटकता कुमारो वांदरांउनी पेठे शोभवा लाग्या. त्यारे एवी रीतें जगवान् जीत्या; अने ते रमतमां शरत एवी हती के, जे कोई जीते ते बीजानी पीठपर चडी बेसे. तेथी वीर प्रजु ठोकरांउनी पीठपर बेसीने, तेउने घोडानी पेठे फेरववा लाग्या, तथा अनुक्रमें महाबलवान्, ते प्रजु ते देवनी पीठपर पण बेठा. त्यारे ते दुष्टबुद्धि देव, पोतानुं विकराल वेतालनुं रूप करीने, पर्वतोने पण हरावतो थको, उंचो वधवा लाग्यो. पाताल सरखा तेना मुखमां रहेली जीजें, तक्षकनुं रूप लीधुं, तथा मस्तकरूपी पर्वतपर, पीला तथा उंचा वालोए दावानलनुं रूप लीधुं. तेनी अत्यंत जयंकर दाढो करवतसरखी देखावा लागी, तथा तेनी आंखो, बलता अंगारानी सगडीं सरखी देखावा लागी. तेनां नस्कोरां तो जाणे मोटी, जयंकर पर्वतोनी गुफा सरखां देखावा लाग्यां, तथा झुकुटीथी वांकी वळेली, तथा जयंकर, एवी जमख्यो महोटी नागणियो सरखी जणावा लागी. हवे जेटळामां ते वधतो थको विरम्यो नहीं, तेटळामां तो, महाबलवान् एवा प्रजुए, तेने वांसामां मुठी मारी वामनरूप बनावी दीधो. एवी रीतें

इंद्रं वर्षवेला, प्रजुना धैर्यने नजरे जोइ, तथा प्रजुने पोताना मूलरूपें नमस्कार करी, ते देव पोताने स्थानकें गयो. एक दहाडे मातपिताए, प्रजुने जणाववा मुकवानो महोत्सव करवाथी इंद्रं विचारुं के, सर्वज्ञने शुं शिष्यपणुं ! ! ! एम विचारि ते त्यां आव्यो; पढी इंद्रं प्रजुने उपाध्यायने आसने वेसाड्या, तथा तेनी प्रार्थनाथी प्रजुयें व्याकरण शास्त्र वोढी आप्णुं, आ व्याकरण प्रजुए इंद्रने कही वतावुं, तेथी उपाध्यायें लोकमां तेने “ ऐंद्र व्याकरण ” ना नामथी प्रसिद्ध कखुं. पढी दीक्षा लेवामां उत्कंठित एवा, ते प्रजु केटलीक मेहेनतें मातपिताना उपरोधथी, अठावीश वर्ष गृहवासमां रह्या. पढी ज्यारे मात पिता काल करीने देवलोकमां गयां, त्यारे प्रजुए राज्य संपत्तिथी निरीह अइनें दीक्षा लेवानी इहा करी, त्यारे नंदिवर्धन नामना मोटा जाईयें, प्रजुने कखुं के, हे जगवन् ! तुं “ दाऊथापर लूण नाख्य नहीं ” एम गदगद कंठे कहीने. प्रजुने रोकी राख्या. पढी प्रजु जावयति अइनें, नाना प्रकारनां आश्रूषणोथी श्रूषित थया थका चित्रशालामां काउसग ध्यानें रह्या. एवी रीतें प्रजुए शुरू आहारपाणीथी, त्यां केटलीक मेहेनतें एक वर्ष व्यतीत कखुं. पढी लोकांतिक देवोए तीर्थ प्रवर्त्ताववानुं कहेवाथी, प्रजु, मागणो प्रत्ये इच्छित दान देवा लाग्या. एवी रीतें बीजा एक वर्ष सुधिमां पृथ्वीने करज रहित करीने, प्रजुए तृणनी पेठे राज्यलक्ष्मीनो त्याग कख्यो. पढी सघला निकायना देवोए प्रजुना निकलवानो महोत्सव कख्यो, तथा प्रजुए पण हजार देवोए उपाडेढी चंद्रप्रज्ञा नामें पालखीमां वेशीनें, ज्ञातखंड नामें वनमां जइ, सघला सावद्य व्यापारनो त्याग करी दिवसना चोथे पहोरें दीक्षा लीधी. तेज वखते जगतना मनोजावने जणावनारुं, मनःपर्यव नामनुं चोथुं ज्ञान प्रजुने उत्पन्न थयुं. पढी त्यांथी संध्या वखते कर्मरि गामपासें जई, प्रजुए मेरुनी पेठे निष्कंप रही कायोत्सर्ग कख्यो. त्यां पोताना आत्माना वैरी एवा गोवाढीआए, रात्रियें, कारणविना क्रोध करीने प्रजुने उपद्रव कख्यो. पढी इंद्रं अवधिज्ञानथी ते उपद्रव जाणीने, तेनो नाश कख्या, तथा वढी तेणें प्रजुने प्रार्थना करी के, हे जगवन् ! आपने बार वर्षों सुधी उपसर्गों थशे, माटे तेजुनो नाश करवाने हुं आपनी पासे रहेवा इंतुं बुं. त्यारे प्रजु पण समाधि पा-

रीने कहेवा लाग्या के, अरिहंतो, परना सहायनी अपेक्षा राखे नहीं. पढी जगतना गुरु, चंद्रनी पेठे शीतलेश्यावाला, सूर्यनी पेठे, तपना ते-जथी दुःखें जोई शकाय तेवा, हाथीनी पेठे बलवान्, मेरुनी पेठे निश्चल, पृथ्वीनी पेठे सर्व स्पर्शने सहन करनारा, समुद्रनी पेठे गंजीर, सिंहनी पेठे निर्जय, सलगेला अग्निनी पेठे मिथ्यादृष्टिर्जनें न जोवाय एवा, गेंडाना शिंगडानी पेठे एकला, मोटा बेलनी पेठे बलवान्, काचबानी पेठे गुप्त इंद्रियोवाला, सर्पनी पेठे एकज जगोए दृष्टिवाला, शंखनी पेठे निरंजन, सोनानी पेठे उत्तम रूपवाला, पक्षीनी पेठे अप्रतिबद्ध, जीवनी पेठे अटका-वरहित गतिवाला, आकाशनी पेठे आलंबनविनाना, जारंड पक्षीनी पेठे अप्रमादी, कमलिनीना पांढडानी पेठे क्षेपरहित, तेम, शत्रु, मित्र, तृण, स्त्री, सोनुं, पत्थर, मणि, माटी, अहींनां तथा परलोकनां, सुख, दुःख, जव तथा मोक्षमां तुल्य आशयवाला, तथा कारणविना दयामां तत्पर रहेला मनपणाए करीने, जवरूपी समुद्रमां आ मुग्धजगतनो (जगतना लोकोनो) उद्धार करवानी इच्छावाला, प्रजु वायुनीपेठे अटकाव रहित, समुद्रनी मेखलावाली, तथा नाना प्रकारनां गाम, नगर अने वनवाली पृथ्वीपर विहार करवा लाग्या. हवे एक दहाडे प्रजु दक्षिण देशमां ज-इने श्वेतांवी नगरी प्रत्ये जताहता, ते वखते तेने गोवालीयाना ठोकराउं कहेवा लाग्या के, हे देव ! श्वेतांवी तरफ जवानो आ सिद्धो रस्तो ठे, पण वच्चे एक कनखल नामें तापसोनो आश्रम आवे ठे. ते मार्गमां हमणां एक “दृष्टिविष” सर्प रहे ठे, अने तेथी त्यां पक्षिउं पण फक्त हवामांज उडे ठे. माटे ते मार्ग ठोडी दइने, आ वांका मार्गेथी पण तमो जाउं ? कारणके, जेनाथी कान त्रुटी पडे, एवा सोनानी पण शी जरूर होय ? वली आप ते सर्पने जाणो पण ठो, कारण के, ते पूर्व जन्ममां एक क्ष-पक (साधु) हतो, तथा पारणा वास्ते स्थानकमांथी बहार गयो. जतां जतां तेना पगेथी एक देडकी मरी गइ; अने तेनी आलोयणावास्ते एक (बीजा) साधुए तेने ते देडकी देखाडी. पण तेतो उलटो लोकोए मारेली (बीजी) देडकीउने देखाडी साधुने कहेवा लाग्यो के, हे नीच, आ देडकी-उं पण शुं में मारी कां ? त्यारे ते साधुए मौन रही विचार्युं के, आ महा-नुज्ञाव मुनि सांजरे तेनी आलोयणा लेशे. पढी पढीकमणा वखते पण, ते

साधु आलोच्याविना वेसी रह्यो, त्यारे, पेला साधुए विचार्युं के, आ वात ते झूली गयो होशे; तेथी तेणे याद करावी आप्युं के तुं ते देडकीनी आ-लोयणा केम लेतो नथी त्यारे ते कपक एकदम उजो थइ, तेने मारवाना विचारथी दोड्यो, अने ते क्रोधांध, वच्चे स्तंजामां अफलावार्थी मृत्यु पा-म्यो, एवि रीतें साधुपणानी विराधना करीने ते ज्योतिष्क देवोमां जइ उ-पन्यो त्यांथी चवीने ते कनखल नामे आश्रममां, पांचसो तपस्वीउंना स्वामिनी स्त्रीने पेटें कौशिक नामथी पुत्रपणे उत्पन्न थयो. त्यां कौशिक गोत्र होवार्थी बीजा पण कौशिको घणा हता, अने आ घणो क्रोधी होवार्थी ते चंडकौशिकना नामथी प्रख्यात हतो पठी ते कुलपति मृत्यु पामवार्थी, आ चंडकौशिक तापसोनो स्वामी थयो. ते चंडकौशिक, मोहें करीने, वनमां जमतो थको, त्यां थतां, पुष्प, मूल, फल के पानने, कोइने लेवा देतो नहीं. नीचे विखराइ गयेलां फलादिकने जो कोइ त्यांथी लेतुं तो तेने ते कोदाली तथा पत्थर लइने मारतो. एवी रीतें फलादिकने नहीं मेलवता, तथा तेथी दुःख पामता तपस्वीउं, लाकडी पडवार्थी जेम कागडाउं नाशी जाय, तेम त्यांथी दिशा दिशाउंमां नाशी गया. एक दहाडे कांटावास्ते कौशिक बहार गयो हतो त्यारे, श्वेतांबीथी केटलाक राजकुंवरोए आवीने, तेना वननो नाश कयों पठी ज्यारे ते पाठो आव्यो, त्यारे गोवालीआउं तेने कहेवा लाग्या के, जो? जो? तारूं वन कोइयें नाश कयुं ठे. (ते सांजली) घीथी जेम अग्नि, तेम क्रोधथी जाज्व-ल्यमान थइने ते तीक्ष्ण कुहाडो लइ (तेउं तरफ दोडवा) लाग्यो. त्यारे ते राजपुत्रो, वाज पक्षिथी जेम बीजा पक्षिउं, तेम त्यांथी नासवा ला-ग्या, तथा ते चंडकौशिक पण अथडाइने यमना मुखसरखा खाडामां पड्यो, तथा तेनो कुहाडो तेना माथामां वाग्यो, अरे!! कर्मनो केवो वि-पाक ठे!!! ते त्यांथी मरीने आज वनमां दृष्टिविष सर्प थयो ठे, कारण-के तीव्र अनुबंधवालो क्रोध जवांतरमां पण साथेज आवेठे. (ते सांज-ली) प्रजुयें विचार्युं के, खरेखर आने बोध देवो जोइयें ठीयें, एम विचारी पोतानी पीडाने पण नहीं गणकारीने तेज सरलमार्गे ते गया. माणसो-नो संचार नहीं होवार्थी, सरखी वालुका वालुं तथा वृद्धोने पाणी नहीं पवातुं होवार्थी बंध पडेली नेहेरोवालुं, तथा सूकां तुंगं जेवां, वृद्धोथी

युक्त, तथा जीर्ण पांढडांउथी ठवायेलुं, अने वीखराएला राफडाउथी ज्यांजुंपडियो स्थलरूप थएलठे एवा जीर्ण वन प्रत्ये प्रभुए प्रवेश कयों, तथा त्यां एक यक्षना मंडपमां, नासिकाना अग्रजागपर लोचन स्थिर राखीने प्रभु प्रतिमार्थी रह्या. पढी ते अहंकारी दृष्टिविष सर्प पण, काल रात्रिना मुखथी निकलती जीजनी पेठे, बहार फरवा माटे बिलमांथी निकल्यो, तथा रेतीमां संक्रमण थती फणानी लेखाथी, जाणे पोतानी आझानो लेख चितरतो होय नहीं, तेम जमतो थको ते प्रभुने जोतो हवो. “अने विचारवा लाग्यो के” अरे!!! आज आ मारी अवज्ञा करीने, शंकारहित अहीं कोणें प्रवेश कयों ठे? के जे, शंकुनीपेठे स्थिर उजो ठे!!! माटे आजें तेने हुं बाढी नाखुं, एम विचारिनें तेणें कोपथी फेण चडावी; तथा ज्वालानी श्रेणिने वमती, अने लता तथा वृद्धोने बाढती दृष्टिथी, फुंफाडां मारतो थको प्रभुने जोवा लाग्यो. पढी तेनी बढती तथा न जोइ शकाय एवी दृष्टिनी ज्वाला, आकाशथी पडती उक्का जेम पर्वतपर, तेम प्रभुना शरीरपर पडी; पण महाप्राज्ञाविक एवा प्रभुपर तेनुं कंइ जोर चाढ्युं नहीं, कारण के, बलवान् पवन पण शुं मेरुने कंपावी शके ठे? “अरे! हजु आ काष्ठनीपेठे बढ्यो नहीं,” एम विचारि क्रोधथी जाज्वल्यमान थइनें, सूर्यने जोतो थको, दृष्टिनी ज्वालाउं ठोडवा लाग्यो; ते पण प्रभुप्रत्ये पाणीनी धारा समान थवाथी, ते क्रूर सर्पें प्रभुना चरणकमलपर डंख मायों. ते दुष्ट डंखी डंखीने पाठो हठतो हतो, कारण के, तेने शक हतो के, मारा जेरथी आक्रांत थइ मने पण ते पकडी लेशे. एवी रीतें ते वारंवार डंखतो हतो, तोपण प्रभुने तेनुं जेर चढ्युं नहीं, पण केवल गायना दूध सरखुं लोही वहेवा मांज्युं. तयारे आ ते शुं थयुं!!! एम विचारतो थको, आगल आवी, ते प्रभुने जोवा लाग्यो; तथा प्रभुनुं कांति अने सौम्यतावाहुं रूप जोइने, तेनी तो आंखोज मिचाइ जवा लागी, एवी रीतें तेने समीप आवेलो जोइने, प्रभु कहेवा, लाग्या के, हे चंडकौशिक! तुं बोध पाम्य? बोध पाम्य? मुंजा मा? एवी रीतनुं प्रभुनुं वाक्य सांजलीने, विचार करता ते सर्पने, पोताना पूर्व जन्मोनुं स्मरण थयुं; (तथा तेथी) प्रभुने त्रण प्रदक्षिणा करीने कषाय रहित थइ, शुद्धमनथी तेणें अनशन दीधुं. पढी प्रभुयें तेने, अनशन-

वालो, कर्मरहित, तथा शांत जाणीने कळुं के तारे अहींथी हवे क्यांय पण जवुं नहीं पठी ते सपें विचारुं के मारी आंख्यो जेरथी जयंकर व-
नेली ठे, एम विचारि पोतानुं मुख बिलमां नाखीने, ते समतारूपी अ-
मृतने पीवा लाग्यो. पठी प्रभु पण ते उपर थयेली अनुकंपाथी त्यांज र-
ह्या, कारण के, मोटाउनी प्रवृत्ति परना उपकार माटेज होय ठे. प्रभुने
एवी रीतें त्यां रहेला जोशने, आश्चर्यथी विकस्वर थयेली ठे आंखो जेनी
एवा गोवाल, तथा वत्सपालो त्यां तुरत आवी पहोच्या, तथा ते म-
हात्मा सर्पने, वृद्धनी बाजुमां संताशने, मरजी प्रमाणे, पत्थर तथा ठे-
फांथी, तेउं मारवा लाग्या, तोपण तेने निश्चल जोशने विश्वास लावी,
तेनी नजदीक आवी, लाकडीउंथी तेने मारवा लाग्या. पठी ते गोवालोए
ते वात माणसोने कहेवाथी, तेउं त्यां आवी, महावीर प्रभुने वांदीने
सर्पनी पूजा करवा लाग्या, तथा घी वहेंचवा वाली स्त्रीयो (मैयारीयो)
ते मार्गे जाती थकी, ते सर्पने मांखणथी नवरावती हती, तथा तेने स्पर्श
करतीयो हती, ते घीना गंधथी त्यां तीक्ष्ण डंखवाली कीडीयोयें आवी,
तेनां शरीरने फोलवा मांड्युं. “मारां कामो आगल, आ पीडा शुं हि-
सावमां ठे ? ” एवी रीतें आत्माने बोध देतो थको ते सर्प, दुःसह वे-
दनाने पण सहन करवा लाग्यो. वली “आ विचारि निर्वल कीडीयो, न
पीलाइ जाय तो सारुं,” एम विचारि ते सपें जरा पण पोतानुं अंग ह-
लाव्युं नहीं. पठी प्रभुयें करेली दयारूपी अमृतनी वृष्टि सरखी, दृष्टिथी
सिंचाएलो ते सर्प, एक पखवाडीयावाद मृत्यु पामी “सहस्वार” ना-
मना देवलोकें गयों. एवी रीतें विविध प्रकारना उपसर्ग करता, दृ-
ष्टिविष एवा ते सर्पमां अने नक्ति करता इंद्रमां पण, त्रण जगतना एक
बंधुसमान प्रभुनुं तुल्यमनपणुं कळुं.

वली बीजा प्रकारथी योगगर्जित स्तुति कहे ठे.

कृतापराधेऽपि जने कृपामंथरतारयोः ॥

ईषद्बाष्पार्जयोर्जं, श्रीवीरजिननेत्रयोः ॥ ३ ॥

अर्थः— करेलो ठे अपराध जेणे एवा संगम आदिकपर पण, दयाथी

नमेली ठे कीकीयो जेनी, तथा थोडां करुणाश्रुथी जीनी थयेली, एवी श्री वीरप्रभुनी आंखोप्रत्ये कदयाण थाउं ?

टीका:—गाम तथा नगरो प्रत्ये विहार करता प्रभु, घणा म्लेहोथीआ-कुल थयेलीएक दृढ भूमिप्रत्ये पहोच्या; तथा त्यां अठमनो तप करीने ते पेढाल नामे गामनी पासे, पेढाल नामना बगिचामां पोलाश नामे देवलमां दाखल थया तथा त्यां जीवजंतु विनानीं शिलापर, घुंटासुधि हाथो लं-बावीने, तथा पृथ्वी तरफ शरीर वालीने, तथा मनने स्थिर करीने, तथा आंखोने पण निमेषरहित करीने, प्रभु, एक रात्रिनी महाप्रतिमाथी रह्या. हवे ते वखते सुधमैंद्र, सुधर्मा सज्जामां, चोराशी हजार सामानिक देवताउंथी विंटाइने, तथा त्रयत्रिंश अने त्रायत्रिंशनी त्रण पर्षदाथी तथा चार लोकपालोथी, तथा असंख्यात प्रकीर्णकथी, तथा त्रण दिशाउंमां दृढताथी तैयार थयेला चोराशी हजार अंगरक्षकोथी, तथा सेनाथी विं-टाइला सात सेनाधिपतिउंथी, तथा किद्विष आदिक आजियोगिक दे-वदेवियोना समूहथी, घेराएलो, तथा त्रण जातनां वाजां आदिकना वि-नोदथी वखतने कहाडतो, तथा दक्षिणार्ध लोकनुं रक्षण करनारो, इंद्र सिंहासनपर बेठो हतो, ते वखते अवधिज्ञानथी प्रभुने, एवी रीतें र-हेला जाणीने, त्यांथी उठीने, तथा पावडीउं ठोडीने, तेम उत्तरासन क-रीने, तथा डावो पग पृथ्वीपर मूकीने, तथा जमणो पग उंचो करीने, पृथ्वीतलपर माथुं नमावीने नमुत्थणाथी ते (प्रभुनी) स्तुति करवा लाग्यो, तथा सघली सज्जाने उद्देशीने अने सर्व अंगपर रोमांचित थइनें, ते इंद्र कहेवा लाग्यो के, अरे! अरे! सघला सुधर्मा देवलोकमां रहे-वावाला देवो, श्रीमहावीरस्वामिनो अद्भुत महिमा तमो सांजलो? पांच सुमतिनें धारनारा, तथा त्रण गुप्तियोथी पवित्र थयेला, तथा क्रोध, मान, माया, अने लोभथी रहित तथा आश्रवरहित, तथा द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावमां अप्रतिबद्ध बुद्धिवाला, तथा नासिकापर नयनो रा-खीने ध्यानमां रहेला, एवा ते वीरप्रभु, देव, दानव, यक्ष, राक्षस, जुव-नपति तथा माणसोथी पण ध्यानथी चलायमान थइ शके तेम नथी. ते सांजली, शक्रसामानिक देव, ललाटपटमां धारण करेली जुकुटीना जंगथी जयंकर थइने, तथा क्रोधथी कंपता ठे, होठ जेना, तथा लाल

थयेल ठे, आंखो जेनी, तथा अज्ञव्य, अने अत्यंत मिथ्यात्वी, एवो संगम नामें देवता कहेवा लाग्यो के, हे देव, साधुमात्ररूप एवा आ मा-
 णसनुं तमो जे वर्णन करो ठो, तेथी सत्यासत्यमां स्वहंदपणाथी आ-
 पनुं प्रभुपणुंज कारण ठे. माटे आप कहो ठो के, ते देवोथी पण चला-
 यमान थइ शके तेम नथी, एवुं आपनुं वचन मनथी केम मानी श-
 काय ? कदाच मानियें तो पण केम बोली शकाय ? वली शिखरोथी
 जेणें आकाशने रोकेलुं ठे, तथा मूलोथी जेणे रसातल रोकेलुं ठे, एवा
 मेरुपर्वतने पण जेउं, एक ढेफां मात्रनी पेठे फेंकी दे ठे, वली कुलपर्वतो
 सहित पृथ्वीने डुवाडवामां पण जेनो प्रगट वैज्रव ठे, तथा जेउंने आ
 आखो समुद्र पण एक कोगला वरोवर ठे. वली जेउं प्रचंड थइने, एक
 जुजदंमथी, अनेक पर्वतोने धारण करनारी पृथ्वीने ठत्रनी पेठे उपाडे ठे,
 एवा अतुल्य रुद्धिवाला, तथा अत्यंत बलवाला, तथा इष्ठापूर्वक मलेली ठे
 रुद्धि जेउंने, एवा देवो पासे आ मनुष्यमात्र शुं हिसाबमां ठे ? माटे
 आ हुं तेने ध्यानथी चलावी दइश, एम कही, हाथथी पृथ्वीपर पठा-
 डीने, सज्जामंरुपमांथी ते उजो थयो. अहिं तो, परना सहायथी अ-
 खंनित तप करे ठे, एम विचारि इंद्रें ते दुर्बुद्धिनी उपेक्षा करी. पठी
 ते पापी के, जेना वेगथी थता पवनें करी वादलांउं पडवा लाग्यां तथा
 जयंकर आकृतिवालो अने दुःखें जोइ शकाय तेवो, तथा जेना जयथी
 अप्सराउं खसी गयेली ठे तेवो विकट एवा ठातीना पठडाटथी जेणें
 ग्रहमंडलो एकठां करेलां ठे एवो ते पापी, ज्यां प्रभु हता, त्यां गयो.
 कारणविना जगतना बंधु, तथा बाधारहित, एवा वीरप्रभुने जोइने तेनी
 ईर्ष्या अधिक अधिक वधवा लागी. ते दुष्ट पापी देव अचानक दुःख
 देनारी धूलनी वृष्टि प्रभुपर करवा लाग्यो. राहुथी जेम चंद्रने, वादलां-
 वाला दिवस जेम सूर्यने, तेम ते प्रभुने सघला अंगपर धूलथी ढांकतो
 हवो. वली चारे वाजुथीउडती धूडवडे प्रभुना शरीरनां द्वारो बंध थवाथी,
 तेमनो श्वासोद्वास रोकाइ जवा लाग्यो तो पण प्रभु तो तलमात्र चला-
 यमान थया नहीं, कारण के शुं !!! हाथियोना जारथी कंइ पर्वतो
 चलायमान थाय ठे ? पठी धूड खेसवीने, प्रभुए सर्व अंगने विदारण क-
 रनारी, तथा वज्र सरखा डंखवादी कीडीयो तेणें विकुर्वी ते कीडीयो प्र-

जुना अंगपर स्वेढाथी, एक बाजुथी दाखल थइ, बीजी बाजुथी निकलवा लागी, तथा जेम सोयथी कपडाने, तेम तेउं प्रजुना शरीरने, तीदण डंखोथी विंधवा लागी. जेम निर्जागियोनी बांठाउं, तेम ते कीडीयो पण निष्फल थवाथी, तेणें डांसो बनाव्यां, कारण के, दुष्टोनां अकृत्योनो कंइ पार आवतो नथी. ते डांसोना प्रहारथी निकलता दूध सरखा रुधिरथी, प्रजु ऊरणावाला पर्वत सरखा शोजवा लाग्या. तेउंथी पण ज्यारें प्रजु दोजायमान न थया, त्यारे ते दुर्बुद्धियें तीदण डंखोवाली घीमेलो विकुर्वीं. ते घीमेलो, मुख नीचां करीने प्रजुना शरीरमां लागती थकी, जाणे तेउं रुंवाडा साथे उगीज होय नहीं तेम शोजती हती. तेउंथी पण ज्यारे प्रजु दोजायमान न थया, त्यारे, ध्यान चलाववामां ठे निश्चय जेनो, एवो ते संगम देव विंढीयोने उत्पन्न करतो हवो. प्रलयाग्निना तणखासरखा, ते विंढीउं, पुंढडीपर रहेला जयंकर कांटाथी प्रजुना शरीरने विदारण करवा लाग्या. तेउंथी पण त्यारे प्रजु आकुल थया नहीं, त्यारे तेणें केटलांक नोलीयांउं कर्यां. तेउं दाढोथी प्रजुना शरीरने कटके कटका करी तोडवा लाग्यां, तथा तेमांथी मांसनां टुकडा पाडवा लाग्यां. तेउंथी पण ज्यारे ते कृतार्थ थयो नहीं, त्यारे यमना जुजदंडसरखा जयंकर, तथा अत्यंत बीहामणी फणाउंवाला सपों तेणे क्रोधथी बनाव्या. ते सपों पगथी माथासुधि वीरप्रजुने, वृद्धोने जेम कपिकहुनामनी वेलडी विंटाय, तेम विंटाइने रह्या. तेउं प्रजुनें एवी रीतें फेण्यो मारवा लाग्या के, तेउंनी फेण्यो पण त्रुटी पडी, तथा एवा तो डंखवा लाग्या के, तेउंना दांतो पण पडी गया. पढी जेर थइ रह्या बाद ज्यारें तेउं दोरडानी पेठे लांबा थइनें पड्या, त्यारे तेणे वज्रतुट्य दांतोवाला उंदरो बनाव्या. ते उंदरो, प्रजुना अंगने, जयंकर एवा नख, दांत तथा मुखथी खोतरवा लाग्या, तथा तेज जगोए मूतरनीं घापर खार नाखवा लाग्या. तेउं पण ज्यारे कंइ करी शक्या नहीं, त्यारे तेणे, क्रोधथी, प्रचंड दांतोरूपी मुशलवाला हाथीनुं रूप कर्तु तथा पगलांउंथी जाणे पृथ्वीने नमावतो होय नहीं, तथा उंची करेली सूंढथी जाणे आकाशने तोडतो होय नहीं, तेम ते प्रजुतरफ दोड्यो, तथा “आना विखाइ टुकडे टुकडा थइ जाउं ? ” एवी खराब आशाथी ते प्रजुने आका-

शर्मा अत्यंत उठाववा लाग्यो. ते हाथी, दुःखें करीने वारि शकाय, ए-
 वी पोतानी सुंढथी, प्रजुने आकाशमां उठाव्यावाद, ज्यारे पडता,
 त्यारे, दांतो उंचा करी तेपर तेमने जीलतो हतो, तथा ज्यारे पडता त्या-
 रे दांतना घातथी प्रजुने ते वारंवार वींधतो, तथा तेथी (तेमनी) व-
 ज्रसरखी कठण ठातीमांथी तणखाळ निकलता. पढी ज्यारे एवी रीतें
 हाथी पण कंझ करी शक्यो नहीं त्यारे तेणे वैरिणी सरखी हाथणी ब-
 नावी ते हाथणी पोतानी अखंड शुंढ, तथा दांतथी, प्रजुने जेदवा ला-
 गी, तथा जेर सरखा पोताना शरीरना पाणीथी प्रजुने सिंचवा लागी. पढी
 ज्यारे ते पण थाकी गझ, त्यारे तेणें मगर सरखी जयंकर दाढोवालो पिशाच
 वनाव्यो. ज्वालाउंनी श्रेणिथी जरेळुं तेनुं मुखरूपी कोतर, बलता अशिकुंरु
 सरखुं जयंकर थयुं. तेणें एमना एक तोरणस्तंज सरखा पोताना बन्ने हाथो
 उंचा कख्या, तथा तेनी जंघा उंची तालवृद्धसरखी थझ. एवी रीतें थझने
 ते अत्यंत हसतो, फुत्कार करतो, तथा किलकिल शब्द करतो, चांब-
 डानां वस्त्रवालो, तथा कातरयुक्त थई प्रजुने उपद्रव करवा लाग्यो. क्षी-
 ण थयेला तेलवाला दीवानी पेठे, ज्यारे तेनुं बल पण क्षीण थयुं त्यारे
 तेणें क्रोधथी दयारहित थझने वाघनुं रूप कखुं. ते वाघ पुंढडाना आ-
 ढोटथी पृथ्वीने पण फाडतो थको, तथा बुत्कारना पडघाथी आकाश
 पातालने जाणे रोवरावतोज होय नहीं, तेम प्रजुपासे आवीने, तेमने
 वज्रसरखी दाढोथी, तथा शूल सरखा नखोथी प्रजुने उपद्रव करवा
 लाग्यो. पढी ते पण दावानलथी बळेला वृद्धनी पेठे ज्यारे निष्फल गयो,
 त्यारे तेणें सिद्धार्थ राजा तथा त्रिशला राणीनुं रूप कखुं. तथा ते कहेवा
 लाग्या के, हे पुत्र ! तें आ दुःकर काम शुं कखुं. ? तुं दीक्षा ठोडी दे ?
 तथा अमारी अवगणना कर नहीं ? वली वृद्ध तथा अशरण, एवां अ-
 मोने नंदिवर्धनें ठोडी दीधां ठे, माटे तु अमारुं रक्षण कख्य ? एवी री-
 तें दीन खरोथी तेज विद्राप करवा लाग्यां. एवी रीतें विद्रापथी, पण
 प्रजुनुं मन ज्यारे क्षित(स्नेहवश) थयुं नहीं, त्यारे तेणे एक सेना बना-
 वीने तेनो पडाव नाख्यो. त्यां रसोइआए, पत्थर नहीं मलवाथी, चोखा
 पकाववावास्ते, चुलाने ठेकाणे प्रजुना पगोने राखीने तेपर तपेळी चडावी.
 पढी तेज वखते तेणें प्रजुना चरणपासे पर्वतपासे जेम दावानलने, तेम

अग्नि सखगाव्यो. एवी रीतें तपेला एवा पण प्रभुनी शोभा सोनानी पेठे हीन थइ नहीं, त्यारे ते दुष्ट देवें जयंकर पकण (जिह्मोनी पट्टी) कर्युं, ते पकणें (पट्टीवासि जिह्मोयें) पण प्रभुना कंठमां, कानमां, जुजामां, तथा जंघामां छुद्र पक्षिर्जनां पांजरां लटकाव्यां ते पक्षिर्जयें प्रभुना शरीरने एवो तो उपद्रव कयों के, जेथी प्रभुनुं शरीर ते पांजरानी पेठे सेंकडो छिद्रोवाळुं थयुं ते पकण पण पाकेला पत्रनी पेठे ज्यारे निरुपयोगी थयुं, त्यारे तेणें महा उत्पातवालो प्रचंड पवन उत्पन्न कयों. ते पवन आकाशमां मोटां मोटां वृद्धोने घासनी पेठे फेंकतो थको, तथा दिशार्जमां धूल, पथरा तथा कांकरार्जने फेंकतो, तथा चारे बाजुथी धमणनी पेठे आकाश पातालने पूरतो थको, प्रभुने उपाडी उपाडीने पाडवा लाग्यो. ते प्रचंड पवनथी पण ज्यारे ते फाव्यो नहीं, त्यारे, वैरिना कुलमां कलंकसमान एवा ते देवें, वंटोलीआनो पवन बनाव्यो. पर्वतोने पण जमाववामां समर्थ एवो, ते पवन, चक्रपर रहेला माटीना पिंडनी पेठे प्रभुने जमाववा लाग्यो, एवी रीतें पुंजडांनी पेठे जमावता पण ते पवनथी, एक तानवाला प्रभुए जरा पण ध्यान ठोड्युं नहीं. (त्यारे ते देव विचारवा लाग्यो के,) वज्रसरखा मनवाला, आ प्रभुनी मे बहु कदर्थना करी, तोपण ते क्षोत्रायमान थया नहीं, माटे हवे विलखो थइ ते सजामां हुं केम जाळं? माटे हवे तो जो हुं तेमने मारी नाखुं तोज तेना ध्याननो नाश थाय, पण बीजी रीतें थइ शके तेम नथी, एम विचारि, ते दुष्ट देवें कालचक्र बनाव्युं. पठी ते देवें, हजारो जार लोखंडथी बनावेला ते चक्रने, रावणें जेम कैलासने, तेम उपाड्युं. पृथ्वीने संपुटरूप करवाने, जाणे पुटांतर (सांपटियुं) पृथ्वीएक पुटठे तेपर बीजुं माटीनुं कोडियुं वा पांदडानो द्रोण(दडियो) मुकवाजेवुं करतो होय नहीं, तेम तेणें प्रभुपर ते चक्र फेंक्युं उठलती अग्निनी ज्वालार्जथी दिशार्जने जय करतुं, ते चक्र, समुद्रमां जेम वडवानल, तेम प्रभुपर आवीने पड्युं. मोटा मोटा पर्वतोने पण उठालवामां समर्थ एवा ते चक्रना प्रजावथी, प्रभु घुंटाण सुधी पृथ्वीतलमां पेसी गया. आवी रीतें पराजव पामेला पण जगवान्, एवुं शोचवा लाग्या के, जगतने तारनार, एवा पण अमो, आने संसारना कारणरूप थइ पड्या ठियें. हवे ते देव पांडो विचारवा लाग्यो के कालचक्रथी

हृणाएला एवा पण आ प्रजु मृत्यु पाम्या नहीं, माटे तेने तो हथियारथी मारी शकाय तेम नथी, माटे हवे शुं उपाय करवो? अनुकूल उपसर्गोथी हवे ते कोइ रीतें पण होजाय तेम ठे? (माटेतेनी परीक्षा करूं) एवुं विचारि, विमानमारही आगल आवीने ते कहेवा लाग्यो के, हे महर्षि! हुं हवे तप अने तेजथी तमारापर तुष्ट थयो हुं; अने हवे आ तमारा शरीरने क्लेशकारी एवा तपथी सर्युं; माटे हवे तमो मारीपासे कंश्क मागो? तथा हवे कंश्क पण शंका करो मा ? अने कहो के हवे तमोने शुं आपुं? वली तमारे आ शरीरनुं शुं प्रयोजन ठे? ज्यां इष्टामात्रथीज हमेशां मनोरथो पूरायठे, एवा स्वर्गप्रत्ये हुं तमोने लइ जाउं. अथवा, अनादि जवमां उत्पन्न थयेलां कर्मोथी मुकावनारूं ठे लक्ष जेनुं, एवा एकांत परमानंदरूप मोक्षप्रत्ये शुं तमोने लइ जउं? अथवा सघला मंडलाधीशोना मस्तकोमां दालित थयेलुं ठे शासन जेथी, तथा रुद्धिथी उत्कृष्ट एवुं राज्य, तने हुं अहींज आपुं. एवी रीतनां दालचनां वाक्योथी पण ज्यारे प्रजु होजायमान न थया, तथा ज्यारे तेनो उत्तर न मदयो त्यारे ते विचारवा लाग्यो के, आणे तो मारी सघली शक्ति निष्फल करी, पण हवे एक कामदेवनो हुकम सफल थारुं, कारण के, कामदेवना हथियाररूप एवी स्त्रियोथी कटाक्षित थयेला, महापुरुषो पण पोताना व्रतने लोपी नाखे ठे. मनथी एम विचारि तेणे देवांगनारुं, तथा तेने सहायरूप एवी ठ रूतुं पण बनावी. कोकिलारुंना मनोहर शब्दोथी करेली ठे, प्रस्तावना जेणें, तथा कंदर्प (कामदेव)ना नाटकनी नटी समान वसंतथी (वसंतशोभा) शोभवा लागी. वली खीलीरहेलां कंदवोनां पुष्पोना परागथी (रजःकणथी) मुखना सुगंधने उत्पन्न करती, तथा दिशारुपी स्त्रियोनी दासी सरखी ग्रीष्मनी लक्ष्मी शोभवा लागी. वली केतकीनां पुष्पोना मिशथी, कामदेवना राज्याभिषेकनेविषे जाणे तिलकोज करती होय नहीं, एवी वर्षारूतु शोभवा लागी. नवां नील (श्याम) कमलोना मिशथी, हजारो आंखोवाली थइनें, जाणे, पोतानी उत्कृष्ट शोभाने जोती होय नहीं, एवी शरद् रूतु शोभवा लागी. वली गणिकानी पेठे, मोगरो तथा गोटाथी आजीविका चलावती शिशिर रूतु, शोभवा लागी. वली सफेद अक्षरो सरखी, प्रगट थएली मोगरानी कलि-

योथी, जाणे कामदेवनी जयप्रशस्ति लखती होय नहीं, तेम हेमंतनी लक्ष्मी शोजवा लागी. एवी रीतें द्वाणवारमां सघली ऋतुउं प्रगट थवाथी कामदेवनी पताका (जय ध्वजा) सरखी देवांगनाउं प्रगट थइ. तेउं प्र-
 चुनी पासे आवीने, अंगोपांग खुद्धां राखीने, कामदेवनी जीतना मंत्रेलां हथियारसरखुं संगीत (गान) करवा लागी. वली केटलीको तो गांधार रागथी सुंदर थयेलुं गायन, अविब्लिन पणें गावा लागी. कोइक देवांगनां तानना क्रमपूर्वक, व्यंजन धातु सहित सुंदर वीणा वगाडवा लागी. व-
 ली केटलीको तो, प्रकट धोंकार शब्दोवाला, तथा मेघनी गर्जना सरखां, त्रण प्रकारनां मृदंगो वगाडवा लागी. वली केटलीको, तो आकाश तथा पृथ्वीपर चालती थकी, तथा आश्चर्य करावती थकी, नवा नवा नयनना हावजावपूर्वक नाच करवा लागी. वली केटलीकोना तो अंगना मोडवा-
 थी कंचुवाउं त्रुटवा लाग्या; तथा केटलीको, तो पोताना ढीला पडेला अं-
 बोडाने बांधती थकी, हाथोनां मूलने देखाडवा लागी. वली केटलीक पोताना चरणो उपाडवाना मिषथी, वारंवार, मनोहर, तथा गोरोचन स-
 रखां सफेद साथलनां मूलो देखाडवा लागी. वली केटलीको तो, ढीला पडेला घाघरानी नाडी बांधवानी लीलाथी, वाव्यसरखा पोतानां नाजि-
 मंडलने देखाडवा लागी. वली हस्तिदंत नामना अर्जिनयने करती थकी, कोइक तो गाढ आर्लिंगननी संज्ञा वारंवार करवा लागी. वली घाघराने दृढ करवाना मिशथी, साद्धो उंचो करीनें कोइक तो पोतानां नितंबबिंब प्रगट करवा लागी. मनोहर लोचनवाली कोइक देवांगना तो, अंगजं-
 गना मिशथी वद्धःस्थलमां रहेलां पुष्ट तथा उंचां स्तनोने प्रगट करवा लागी. वली तेउं कहेवा लागी के, ज्यारे तमो वीतराग ठो, त्यारे अमोने राग केम करावो ठो ? वली ज्यारे शरीरमां पण तमो निरपेक्षी ठो, त्या-
 रे अमोने तमारी ठाती केम आपता नथी ? वली जो तमो दयालु ठो, तो, अचानक चडावेलां ठे धनुष जेणें, एवा कामदेवथी अमोने केम ब-
 चावता नथी ? वली ज्यारे, प्रेमनी लालसावाली, एवी अमोने तमो उ-
 पेक्षो ठो, ते पण थोडुं करवुं सारुं, पण ते मरणनी अवधिसुधि करवुं ला-
 यक नहीं. वली केटलीको तो कहेवा लागी के, हे स्वामिन, तुं कठोरप-

ણાને ઢોડીને, અમારા મનોરથો પૂર્ણ કશ્વ ? અને અમારી પ્રાર્થનાથી પ-
રાડ્મુખ (વિમુખ) થા નહીં ? એવી રીતે, અંગસંબંધિ ગીત. વાજિત્ર તથા
નૃત્ય આદિક વિકારોથી, તથા તેજનાં મીઠાં વચનોથી, પ્રજુ હોજાય-
માન થયા નહીં. એવી રીતે રાત્રિ વ્યતીત થયાબાદ, વિહાર કરતા પ્રજુને
તે હુષ્ટ દેવે ઢ માસસુધિ ઉપડ્રવ કર્યો. પઢી તે સંગમક દેવ ઢ માસને
અંતે, પ્રજુને નમન કરી કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રજુ ! તમે હવે સુખેં રહો ?
મને સ્વેષ્ટાચારિને આ ઝ્રમ થયો ઢે; એમ કહી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.
તે ગયાબાદ જગવાન્ વિચારવા લાગ્યા કે, આ વિચારો આવાં કમોંથી
હવે ક્યાં જશે ? અમો તારનારથી પણ તે તારી શકાયો નહીં. એમ વિ-
ચારતાં પ્રજુની આંખો અશ્રુસહિત, તથા ચલિત કીકિયોવાલી થઈ.

એવી રીતે (હષ્ટ) દેવને નમસ્કાર કરીને મોક્ષ માર્ગરૂપ
યોગને કહેવાની ઇચ્છાથી તે શાસ્ત્ર વિસ્તારે ઢે.

શ્રુતાંજોધેરધિગમ્ય, સંપ્રદાયાન્ન સઙ્ગુરોઃ ॥

સ્વસંવેદનતશ્ચાપિ, યોગશાસ્ત્રં વિરચ્યતે ॥ ૪ ॥

અર્થ:- શાસ્ત્રોરૂપી સમુદ્રથી, તથા સઙ્ગુરુની પરંપરાથી, તથા આ-
ત્મજ્ઞાનથી પણ આ યોગશાસ્ત્ર, રચાયઢે.

ટીકા:- નિર્ણય કરેલા યોગના શાસ્ત્રની રચના, પદવાક્યના સંબંધથી
કરવી ઊચિત ઢે, એવા હેતુથી યોગનો ત્રણ હેતુજવાલો નિર્ણય કહેઢે.
તે ત્રણ પ્રકારો નીચે પ્રમાણે ઢે. શાસ્ત્રથી, ગુરુની પરંપરાથી, તથા અનુ-
જ્ઞથી, એવા ત્રણ પ્રકારના યોગનો નિશ્ચય કરી, આ શાસ્ત્ર રચાય ઢે.
તેના નિર્વહણવાસ્તે કહે ઢે. જે શાસ્ત્રથી, સ્વગુરુના મુખથી તથા અનુ-
જ્ઞથી જણાયું ઢે, એવું યોગશાસ્ત્ર, ચાલુક્યવંશના શ્રીકુમારપાલ રાજા-
ની ઘણી પ્રાર્થનાથી, આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રજીએ રચેલ ઢે. હવે
તે યોગનું માહાત્મ્ય કહે ઢે.

યોગઃસર્વવિપદહ્ત્રી, વિતાને પરશુઃ શિતઃ ॥

અમૂલમંત્રતંત્રં ચ, કાર્મણં નિર્વૃત્તિશ્રિયઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-સઘલી આપદાઢ રૂપી વહ્નિના સમૂહને (વિદારવાને) તીક્ષ્ણ

ધારવાલા કુહાડા સમાન, તથા મોઢા લક્ષ્મીનું, મૂલ વિનાના મંત્ર તંત્ર-વાલું કામણરૂપ, “ યોગ ” છે.

ટીકા:—સઘલી આપદાઈ એટલે, આત્માસંબંધિ, જૌતિક સંબંધિ, તથા દેવસંબંધિ, આપદાઈ જાણવી; તથા તેઈ બહુ વિસ્તારવાલી હોવાથી તેને વહ્લીરૂપ કહેલી છે; તેઈના સમૂહને કાપવાને યોગ કુહાડા સમાન છે. એવી રીતે ઉત્તરાર્ધથી અનર્થના પરિહારરૂપ યોગનું ફલ કહ્યું. તથા અર્થની પ્રાપ્તિ નીચે પ્રમાણે જાણવી. પરમપુરુષાર્થરૂપ જે મોઢાલક્ષ્મી તેને વશ કરવાને મૂલવિનાના મંત્રતંત્રોવાલા કામણ સરલો યોગ છે. હવે કામણ તો મૂલમંત્રતંત્રોવાલું હોય છે. અને યોગતો મૂલવિનાજ મોઢા-લક્ષ્મીને વશ કરવાના હેતુરૂપ છે. કારણના ઉદ્દેશવિના વિપત્તિરૂપ કાર્યનો ઉદ્દેશ થઈ શકે નહીં. માટે વિપત્તિનાં કારણરૂપ પાપના નાશ કરવાનો હેતુ, યોગને ઘટાવે છે.

નૂયાંસોડપિ હિ પાપ્માનઃ, પ્રલયં યાંતિ યોગતઃ ॥

ચંડવાતાદ્ ઘનઘના, ઘનાઘનઘટા ઇવ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—જેમ ચંડ પવનથી નિબિડ (ઘાટી) એવી વાદલાંની ઘટા નાશ પામે છે તેમ યોગથી ઘણાં પાપો પણ નાશ પામે છે.

ટીકા:—અહીં કોઈ શંકા કરે કે, કદાચ યોગ, તો એક જન્મમાં ઉત્પન્ન થયેલાં પાપનો નાશ કરે, પણ અનેક જવોની પરંપરામાં ઉત્પન્ન કરેલાં પાપોને નાશ કરવાપણું, યોગથી અસંજવ છે. તેવી શંકાનું સમાધાન કરતાથકા કહે છે.

ક્ષિણોતિ યોગઃ પાપાનિ, ચિરકાલાર્જિતાન્યપિ ॥

પ્રચિતાનિ યથૈધાંસિ, ક્ષણાદેવાશુશુક્ષ્ણિઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—જેમ ઘણા કાલથી એકઠાં કરેલાં લાકડાંને, ક્ષણવારમાં સલગેલો અગ્નિ નાશ કરે છે, એવી રીતે યોગ પણ ઘણા કાલથી એકઠાં થયેલાં પાપોનો નાશ કરે છે.

હવે યોગનું બીજું ફલ કહે છે.

કપવિપ્રુણ્મલામર્ષ, સર્વૌષધિમહર્દયઃ ॥

સંનિન્નશ્રોતોલબ્ધિશ્ચ, યૌગં તાંડવડંબરં ॥ ૮ ॥

અર્થ:-ફફ, વિષુપ્ (થુંક) મેલ, તથા હાથ આદિકનું થાપવું, એ સ-
વેનું ઔષધિની રુદ્ધિરૂપ થવું, તથા ઇન્દ્રિયોના જુદા જુદા વિષયોની પ્રા-
પ્તિ, એ સઘલું, યોગનું વિલસિત (ચરિત્ર) છે.

ટીકા:-“ મહર્દ્ધિ ” શબ્દ કફઆદિક સર્વને જોડી લેવો. કફ, શ્લે-
ષ્મ આદિકથી માંડી મલમૂત્ર આદિકનું કારણ કરવું; મેલ ઇટલે કાન,
દાંત, નાક, આંખ તથા જીજ્ઞ આદિથી, તથા શરીરથી ઉત્પન્ન થયેલો
મેલ જાણવો. “ અમર્શ ” ઇટલે હાથ આદિકથી સ્પર્શ કરવો તે, એવી
રીતે વિષ્ણુ, મૂત્ર, કેશ, નખ આદિક અત્રે કહેલા અને નહિ કહેલા
સઘલા પદાર્થો યોગના પ્રજાવથી, મહા રુદ્ધિવાલી ઔષધિયોરૂપ
થાય છે. અથવા “ મહર્દ્ધિ ” શબ્દનો જૂદો અર્થ કરીયે, તો “ અ-
ણિમા ” આદિક જાણી લેવી; વલી જુદી જુદી ઇન્દ્રિયોના વિષયોની પ્રા-
પ્તિ પણ યોગથી થાય છે. આ સઘલું યોગનું માહાત્મ્ય છે. અહીં સનત્
કુમારની કથા કહે છે.

યોગના માહાત્મ્યથી યોગિયોના કફના બિંદુજ, સનત્કુમારાદિકની
પેટે સઘલા રોગોને નાશ કરનારા થાય છે. અગાઉ, હસ્તિનાપુર નગરમાં
ઠાં ધ્રુવ પૃથ્વીને જોગવનાર, સનત્કુમાર નામે ચોથો ચક્રવર્તી થયો હતો.
કોઈ એક દહાડે સુધર્મા સજામાં, આશ્ચર્યયુક્ત થઈ, ઇંદ્રે તેના અત્યંત
રૂપનું વર્ણન કર્યું, કે, કુરુવંશમાં શિરોમણિ, એવા સનત્કુમાર રાજાનું
જે રૂપ છે, તેનું રૂપ દેવ, માણસ કે કોઈમાં નથી એવી રીતના રૂપની પ્ર-
શંસાને નહીં માનતા, વિજય અને વૈજયંત નામના બે દેવો પૃથ્વીપર આ-
વ્યા, પઠી તેજ, તેનું રૂપ જોવા વાસ્તે, બ્રાહ્મણોનું રૂપ લઈ, રાજાના મે-
હેલના વારણા પાસે આવી ઝાઝા. તે વખતે સનત્કુમાર પણ સઘલાં કપડાં
ઝૂટારિને સ્નાન કરવા માટે શરીરે વિલેપન કરાવતા હતા. ત્યારે પોલીઆણ,
તેજને બહાર ઝાઝેલા જણાવવાથી, તે ન્યાયી રાજાણ, તે વખતે પણ તેજને
આવવા દીધા. પઠી સનત્કુમારને જોઈને, આશ્ચર્યથી પ્રફુલ્લિત થયેલ છે,
મન જેનાં એવા તેજ મસ્તક ધુણાવતા થકા, વિચારવા લાગ્યા કે, આનું
કપાલ તો આઠમના ચંદ્રને દૂર કરનારું છે, તથા નીલકમલની કાંતિને
જિતનારાં તેનાં લોચનો કાનસુધિ પહોંચેલાં છે. વલી આના હોઠો તો
પાકાં બિંબફલ (પાકેલાં ઘોલાં)ની કાંતિને જિતનારા છે, તથા કાનો

ઢીપને દૂર કરનારા છે. તથા કંઠ તો પાંચજન્ય નામના શંખને જિતનારો છે. વલી તેના હાથ તો ઐરાવણની પળ સુંઢને તિરસ્કાર કરનારા છે, તથા તેની ઢાતી મેરુની શિલાની શોજાને લુંટનારી છે. વલી તેનો મધ્યજાગ, સિંહના બચ્ચાંના પેટ સરખો છે, વધારે શું કહેવું ! ! ! આનાં સઘલાં અંગની શોજાતો વર્ણવી શકાય તેમ નથી. અહો ! આના લાવણ્યરૂપી નદીનો પ્રવાહ તો નિર્ગલ (બેહદ) છે. કે જેથી ચાંદનીથી જેમ તારાની પ્રજાને, તેમ તેના મર્દનને પણ આપણે જાણી શકતા નથી. માટે જેવું ઇંદ્રે વર્ણન કહ્યું હતું, તેવુંજ છે, એમાં કંઈ ફેર નથી, કારણ કે, મહાત્માઈ કોઈ દહાડે પણ જૂવું બોલે નહિ. પઢી સનત્કુમારે તેડને પૂછ્યું કે, હે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો, તમો ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે તેડ કહેવા લાગ્યા કે, હે માણસોમાં સિંહ સમાન રાજા, તમારું લોકોત્તર ચમત્કાર કરનારું રૂપ, સઘલા ચરાચર જીવનમાં, વચ્ચણાય છે, તે સાંજલી હે પૃથ્વી-ન્દ્ર ! થણું છે કુતૂહલ જેડને, એવા અમો તમોને જોવા માટે અહીં આવ્યા ઢિયેં. વલી હે રાજન્ ! લોકોમાં જે તમારું અદ્ભુત, તથા વચ્ચણાતું રૂપ સંજલાય છે, તેથી પણ અધિક દેખાય છે. (તે સાંજલી) સનત્કુમાર, હાસ્યથી હોઠોને દીપાવતા થકા કહેવા લાગ્યા કે, અત્યારે તો અંગવિલેપન કરેલ છે, તેથી કેટલીક કાંતિ હોય ? માટે હે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો, જ્યાં સુધિ હું સ્નાન કરી લઉં, ત્યાંસુધિ, દ્વણવાર તમો આ બાજુ ઝીને ઓજો ? તથા વિચિત્ર પોષાચથી શોજતું, તથા ઘણાં ઘરેણાંથી મંડિત થણું, રત્નસહિત સોના સરખું રૂપ જો જો ? પઢી રાજા સ્નાન કરી, તથા પોશાંગ અને જૂષણો પેહેરીને, સૂર્ય જેમ આકાશમાં, તેમ તે આડંબરસહિત સજામાં બેઠો. પઢી રાજાએ આજ્ઞા આપવાથી, તે બ્રાહ્મણોએ તેની પાસે આવી, તેનું રૂપ જોયું, તથા ચેદયુક્ત થઈ તેડ વિચારવા લાગ્યા કે, ક્યાં તે રૂપ, ક્યાં તે કાંતિ, તથા ક્યાં તે લાવણ્ય, એવી રીતે, માણસનું રૂપ પણ દ્વણવારમાં બદલાઈ ગયું, માટે સઘલું દ્વણિકજ છે. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે, તમો મને જોઈને પેહેલાં કેમ ખુશી થયા હતા ? અને હમણાં અકસ્માત્, ચેદથી મલિન મુખવાલા કેમ થયા છો ? ત્યારે તેડ અમૃત સરખી મધુર વાણીથી કહેવા લાગ્યા કે, હે મહાજાગ, અમો તો સુધર્મા દેવલોકમાં રહેનાર દેવો ઢિયેં. સુધર્મા સજામાં તમારા

રૂપની ઇંડે પ્રશંસા કરી હતી, પણ અમો તે નહીં માનવાથી મનુષ્યરૂપ થઈ અહીં આવ્યા ઠીયેં વલી જેવું ઇંડે રૂપ વર્ણવેલું હતું, તેવુંજ, હે રાજા ! અમોએ તમારું રૂપ પેહેલાં જોયું હતું, પણ હમણાં ઝલટી રીતનું થઈ ગયું છે. હમણાં, સઘલી કાંતિને ચોરનારા, વ્યાધિઝંથી, નિઃશ્વાસોથી જેમ આરિસો, તેમ તમારું શરીર ઘેરાયેલું છે. એવી રીતેં યથાર્થ કહીને, તે દેવો તો ચાલ્યા ગયા, અને પઠી રાજાએ પોતાના શરીરને બરફથી ઘસ્ટાયા, વૃક્ષસરખું તેજરહિત જોયું. અને તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે, આ શરીર તો હમેશાં રોગોને દેનારું છે માટે મુઘ્ધ લોકો, ફોકટ, તુઠ્ઠ બુઢિ લાવી તેનાપર મૂર્ખા રાખે છે. વલી આ શરીર તો, જયંકર કાઢના કીડાઝંથી જેમ કાઢ, તેમ અંદર ઉત્પન્ન થયેલી વિવિધ વ્યાધિઝંથી નાશ પામે છે. વલી કદાચ તે શરીર વહારથી તો સારું લાગે, તો પણ, નૈય્ય-ગ્રોધફલ (વડના ટેટા)ની પેઠે અંદર કીડાઝંથી જરેલું હોય છે. વલી જેમ સેવાલની વેલ મોટા સરોવરનાં પાણીનેં બગાડે છે, તેમ રોગ છે, તે રૂપની સંપદાનો નાશ કરે છે. શરીર તો શિથિલ થાય છે, પણ આશા ઢીલી થતી નથી, રૂપનો નાશ થાય છે, પણ પાપબુઢિ જતી નથી, વલી ઘડપણ આવે છે, પણ જ્ઞાન આવતું નથી, માટે પ્રાણિઝંના શરીરને ધિક્કાર છે. વલી આ સંસારમાં, ઢાઝપર રહેલા જલબિંદુની પેઠે, રૂપ, લા વણ્ય, કાંતિ, શરીર, તથા ધન, એ સઘલું અસ્થિર છે. માટે પ્રાણિઝંના આ વિનશ્વર શરીરનું મોટું ફલ તો, સકામનિર્જરાના સારરૂપ, તપજ છે. એવી રીતેં થયેલી છે વૈરાગ્યની જાવના જેને એવા તે રાજાને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છાથી, તેણે પોતાના પુત્રને રાજ્યપર બેસાડ્યો. પઠી ઉદ્યાનમાં જઈ; વિનયપૂર્વક, વિનયંધર મુનિપાસેથી સઘલા પાપોની વિરતિથી પ્રધાન થયેલી એવિ તેણે દીક્ષા લીધી. પઠી મહાવ્રતને, તથા ઉત્તર ગુણોને ધારનારા, તથા ગામોગામ વિહાર કરતા, અને સમતામાંજ એકાગ્ર ચિત્તવાલા, એવા તે મુનિની પાઠલ, અત્યંત રાગના અનુબંધથી સઘલું પ્રધાનમંડલ, યૂથ પતિની પાઠલ જેમ હાથિયો જાય તેમ ચાલવા લાગ્યું, તથા કષાય વિનાના, ઉદાસીન, મમતાવિનાના, પરિગ્રહવિનાના, એવા તે મુનિની ઠ માસ સુધિ સેવા કરીને કેટલીકમેહેનતેં તે પ્રધાનમંડલ પાલું ફર્યું. પઠી વિધિપૂર્વક તથા અકાલજોજનથી તેના વ્યાધિયો, જાણે સંપૂર્ણ ઢોહલા-

वालीयो थइ होय नहीं, तेम वधवा लागी. तथा एवी रीतें, कलु, शोष, ताव, श्वास, अरुचि, पडखां तथा आंखोनी वेदना एवी रीतें सात प्रकारनी व्याधिउं तेणे सातसो वर्षसुधी सहन करी; वली अतिआकरा परिस-होने सहन करता, तथा शरीरमां अपेक्षाविनाना एवा ते मुनिने लब्धिउं उत्पन्न थइ. एटलामां थयेल ठे हृदयमां चमत्कार (आश्चर्य) जेने एवो इंद्र देवोने उद्देशीने तेनुं वर्णन करवा लाग्यो के, अहो ! सनत्कुमार चक्री तो, चक्रवर्त्तिनी लक्ष्मीने बलता पुलानी पेठे ढोडीने आकरूं तप तपे ठे. वली तपना माहात्म्यथी तेने सघली लब्धिउं मली ठे ठतां, शरीरपर अपेक्षा-राख्या विना, पोताना रोगो पण ते मटाडता नथी. इंद्रना ते वाक्यपर श्रद्धा नहीं राखता, ते विजय तथा वैजयंत देवो वैद्यनुरूपलइने तेनी पासे आव्या. तथा कहेवा लाग्या के हे महाजाग, तुं रोगथी शामाटे पीडाय ठे अमो बन्ने वैद्यो भियें, तथा सघलाउंने, अमारां औषधोथी साजा करियें भियें; माटे रोगथी ग्रस्त थयेल ठे, शरीर जेनुं एवो तुं जो अमोने रजा आपे, तो, तारा आ उपचित थयेला रोगोने अमो मटाडियें त्यारे सनत्कुमार मुनि ते वैद्योने कहेवा लाग्या के, प्राणिउंने रोगो बे प्रकारना होय, एक द्रव्यथी अने बीजा जावथी. प्राणीउंने क्रोध, मान, माया, अने लोभ, ए जावरोगो ठे, तथा तेउं दुःखना हेतुरूप थइने, हजारो जन्मांतर-सुधि साथे आवे ठे. ते रोगोने जो तमो मटाडी शको तेम हो, तो, मटाडो ? अने जो द्रव्यरोगोने मटाडता हो, तो जुउं ? एम कही तेणें जरती रसीवाली, तथा सडेली आंगलीने, जाणे रसायनथीज होय नहीं तेम तेणें पोताना कफथी तथा शुकथी सोना जेवी करी दीधी. पढी सोनानी शली सरखी चलकती ते आंगलीने जोइनें, तेउं बन्ने पगे पडीनें कहेवा लाग्या के, जे अमो पेहेलां तमारूं रूप जोवामाटे आव्या हता ते अमो देवो हमणांपण आव्या भियें. इंद्रें (सजामां) वर्णन कर्युं के, सनत्कुमार मुनिने लब्धियो मली ठे, ठतां व्याधिउं सहन करीने पण तप तपे ठे. माटे अमोए अहीं प्रत्यक्ष आवी, ते वातनी परीक्षा करी, एम कही, नमस्कार करीने तेउं अंतर्धान थइ गया. एवी रीतें कफलब्धिनुंज मात्र फल बताव्युं; तथा ग्रंथ वधी जवानी बीकथी अहीं बीजी कथाउं कही नथी. वली यांगना माहात्म्यथी, कमलसरखी सुगंधि, एवी योगि-

ઝંની વિષ્ટા પણ રોગિયોના રોગોનો નાશ કરે છે. પ્રાણીઝંનો મેલ વે પ્રકારનો છે, એક કાન તથા આંખઆદિકથી થતો વીજો શરીરથી ઉત્પન્ન થતો છે. યોગસંપત્તિના માહાત્મ્યથી, યોગિયોનો તે વસ્ત્રે પ્રકારનો મેલ પણ, કસ્તૂરીસરખો સુગંધિ થઈને, સઘલા રોગિયોના રોગો હરે છે. વઢી યોગિયોના શરીરનો સ્પર્શ પણ જાણે અમૃત રસને સિંચતો હોય નહીં જેમ, તેમ રોગિયોના રોગોનો નાશ કરે છે. વઢી યોગિયોના નખ, કેશ, દાંત, તથા વીજી શરીરની વસ્તુ ઝંપણ ઔષધરૂપ થાય છે, તથા એવી રીતે સઘલું ઔષધરૂપ થાય છે; અને તેથીજ, તીર્થકરોનાં, તથા યોગને ધારણ કરનારા ચક્રવર્ત્તિયોનાં શરીરના હાડકાંનો સમૂહ પણ સઘલા દેવલોકોમાં પૂજાય છે. વઢી તે યોગના માહાત્મ્યથી, યોગિના અંગથી સ્પર્શયુક્ત થયેલું વર્ષાદનું તથા નદી અને વાવ આદિકમાં રહેલું પાણી પણ સર્વ રોગોને હરનારું થાય છે, તથા જેરથી મૂર્ઝિત થયેલા પ્રાણિયો પણ તેઝના અંગના સ્પર્શવાલા વાયુથી જેર રહિત થાય છે, વઢી જેરવાલું અન્ન તેઝના મુખમાં જવાથી જેરવિનાનું થાય છે. વઢી મોટા જેરથી પીડાતા પ્રાણિયો પણ, તેનાં વચનોને સાંજલવા માત્રથી, તથા તેનાં દર્શનમાત્રથી વિકાર રહિત થાય છે. એવી રીતે આ કફાદિક ઔષધિરૂપ થઈને મહા ઋક્ષિવાલાં થાય છે. વઢી તે વૈક્રિય આદિક અનેક પ્રકારની જુદી જુદી લબ્ધિયો પણ જાણવી. તે નીચે પ્રમાણે છે. અણુત્વ, મહત્વ, લઘુત્વ, ગુરુત્વ, પ્રાપ્તિ, પ્રાકામ્ય, ઇશત્વ, વશિત્વ, અપ્રતિઘાતિત્વ, અંતર્ધાન, તથા કામરૂપિત્વ, આદિક છે. “અણુત્વ” એટલે શરીરને નાનું કરવું, કે જેથી એક ઢિડમાં પણ તે પ્રવેશ કરી શકે, અને ત્યાં ચક્રવર્ત્તિના ઝોગો પણ ઝોગવે. “મહત્વ” એટલે મેરુથી પણ શરીરને મોટું કરવાનું સામર્થ્ય, “લઘુત્વ” એટલે વાયુથી પણ શરીરનું હલકાપણું, “ગુરુત્વ” એટલે વજ્રથી પણ શરીરનું ઝારીપણું, એટલે ઇંદ્રાદિક મહાબલવાનોથી પણ ડુઃસહપણું. “પ્રાપ્તિ” એટલે પૃથ્વીપર રહેલો માણસ, આંગલીનાં અગ્રજાગથી મેરુપર્વતના અગ્રજાગને, તથા સૂર્યને પણ સ્પર્શ કરી શકે. “પ્રાકામ્ય” એટલે પાણીમાં પૃથ્વીની પેઠે પ્રવેશ, તથા જવાની શક્તિ, અને પાણીની પેઠે પૃથ્વીપર ડુબકી મારવાની શક્તિ. “ઈશિત્વ” એટલે ત્રણ લોકની પ્રજ્ઞતા, તથા તીર્થકર ઇંદ્ર આદિકની ઋક્ષિનું વનાવવું; “વશિત્વ” સઘલા જી-

વોને વશ કરવાની શક્તિ. “અપ્રતિઘાતિત્વ” એટલે પૃથ્વીમાં સંગરહિત ગમન. “અંતર્ધાન” એટલે અદૃશ્યરૂપપણું. “કામરૂપિત્વ” એટલે એકી વચ્ચે જુદા જુદા આકારોની બનાવટ. ઇત્યાદિ મહર્હિઝ જાણવી. અથવા ઘણા એવા શ્રુતાવરણ, તથા વીર્યાંતરાયના ક્વયોપશમથી પ્રગટ થયેલ છે, અસાધારણ મહર્હિયોનો લાજ જેઝને, તથા બાર અંગ અને ચૌદ પૂર્વોને જાણાવિના પણ, જે અર્થને ચૌદપૂર્વિયો કહી શકે, એવા ઝંડા વિચારવાલા અર્થમાં પણ અતિનિપુણ, તે “પ્રાજ્ઞશ્રમણ” કહેવાય. વલી બીજી, દશ પૂર્વ, તથા રોહિણી પ્રજ્ઞાસિ આદિક મહાવિદ્યાઝને જાણનારા, તથા “અંગુષ્ઠ પ્રસેનિકાદિક” અદ્ય વિદ્યાને જાણનારાઝની અત્યંત ક્ષિત્તિને પણ ગોચર ન થાય, એવી વિદ્યાઝને ધારણ કરવાથી, તેઝ “વિદ્યાશ્રમણ” કહેવાય છે. વલી કેટલાક બીજ, કોષ્ઠ, તથા પદાનુસારિ બુદ્ધિની ક્ષિત્તિવાલા હોય છે. “બીજબુદ્ધિ” એટલે, જેમ બુદ્ધિવાને કરેલી સારી છેતી, જમીન, પાણી આદિક અનેક કારણોવાલું એક બીજ, વગડ્યા વિના જેમ કોડો બીજોને દેનારું થાય છે, તેમ જ્ઞાનાવરણાદિકના ક્વયોપશમથી, એક અર્થને સાંજલી અનેક અર્થોને જાણવું તે “કોષ્ઠ બુદ્ધિ” એટલે કોષ્ઠાગારિયેં રાખેલાં, ઘણાં ધાન્યબીજો, જેમ કોઠારમાં નાશ થયા વિના પડી રહે છે, તેમ, પરના ઉપદેશથી ધારેલા તથા સાંજલેલા, ઘણા ગ્રંથોના અર્થોને સ્મરણવિના જે યાદ રાખવું તે “પદાનુસારિ” ત્રણ પ્રકારના “શ્રોતઃપદાનુસારિ,” “પ્રતિશ્રોતઃપદાનુસારિ,” તથા “ઉજયપદાનુસારિ” તેમાં પેહેલા, પદનો અર્થ, તથા ગ્રંથ, પરથી સાંજલીને ઠેક ઢેલા પદસુધિ આલા ગ્રંથના અર્થોના વિચારમાં હુશિયાર થવું તે, “શ્રોતઃપદાનુસારિ” બુદ્ધિવાલા કહેવાય. વલી અંત પદના અર્થને, અને ગ્રંથને બીજાની, પાસેથી સાંજલી, તેના પ્રાતિકૂલ્ય પાળથી, પેહેલા પદથી, આલા અર્થવાલા ગ્રંથના વિચારમાં જે પ્રવીણ થાય, તે “પ્રતિશ્રોતઃ પદાનુસારિ બુદ્ધિવાલા” કહેવાય. મધ્યપદના અર્થને ગ્રંથને, બીજાના ઉપદેશથી જાણીને, પેહેલેથી ઢેલેસુધિ ગ્રંથરૂપી સમુદ્રના પારને પહોંચવાને સમર્થ, એવા અસાધારણ અતિશયથી ચતુર થયેલા માણસો “ઉજય પદાનુસારિ બુદ્ધિવાલા” કહેવાય. એક પદા

ર્યના જાણવાથી, અનેક પદાર્થોને જાણનાર, તે “વીજબુદ્ધિ” કહેવાય. અને એક પદાર્થના જાણવાથી વીજા પદાર્થોનું જે જ્ઞાન ધરાવે, તે “પદાનુસારિ” કહેવાય. તેમ મન, વચન, અને કાયાના બલવાનો પણ હોય છે. તેમાં પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાનાવરણ, તથા વીર્યાતરાયના ક્ષયોપશમથી તત્ત્વને ઊંધરીને, અંતર્મુહૂર્ત્તમાં સઘલા શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રમાં અવગાહન કરવાની શક્તિયુક્ત મનવાલા “મનોવલિ” કહેવાય. વલ્લી અંતર્મુહૂર્ત્તમાં સઘલું શાસ્ત્ર વોલી જવાની શક્તિવાલા “વાગ્વલિ” કહેવાય. અથવા, પદ, વાક્ય, અને અલંકારવાલી વાણીને ઊંચે પ્રકારેં બોલતા થકા, વક્ત્ર પણ રહિત, જેઊનો કંઠ વેસી જાય નહીં, તેઊં, પણ “વાગ્વલિ” કહેવાય. વલ્લી વીર્યાતરાયના ક્ષયોપશમથી પ્રગટ થતા, અસાધારણ કાયબલથી, પ્રતિમાવડે કરીને રહેતા, તથા થાક અને ક્લેશ રહિત, વર્ષે વર્ષે દહાડાસુધિ, પ્રતિમાથી રહેતા બાહુવલિ આદિક “કાયબલિ” કહેવાય. તેમ વલ્લી, દૂધ, મધ, ઘી તથા અમૃતને ઝરાવવાવાલાં પણ હોય છે, જેઊના પાત્રમાં પડેલું અનિષ્ટ ઝોજન પણ દૂધ, મધ, ઘી તથા અમૃત રસ સરલું થાય છે, અથવા, જેઊનું વચન, શરીર તથા મનસંબંધિ દુઃખ વાલા પ્રાણિઊને, દૂધ આદિકની પેઠે સંતોષ કરનારું થાય છે, તેઊં પણ “ક્ષીરાશ્રવિ, મધ્વાશ્રવિ, સર્પિરાશ્રવિ, તથા અમૃતાશ્રવિ” કહેવાય. વલ્લી કેટલાકો તો “અક્ષીર્ણર્ક્ષિવાલાં” કહેવાય છે. તેઊના બે ખેદો છે. એક “અક્ષીર્ણ મહાનસોવાલા” અને બીજા “અક્ષીર્ણમહાલયો વાલા” હોય છે. જેઊને અસાધારણ અંતરાયના ક્ષયોપશમથી, પાત્રમાં પડેલું અલ્પમાત્ર પણ અન્ન, ગૌતમાદિકની પેઠે, ઘણાંઊને દેવાય, તો પણ ક્ષય પામે નહિ, તેઊં “અક્ષીર્ણમહાનસોવાલા” કહેવાય. વલ્લી જેની જગ્યામાં ગણતરીનાં માણસો સમાઈ શકે, તે જગ્યામાં અસંખ્યાતા, દેવો, તિર્યંચો, તથા મનુષ્યો પરિવારસહિત, એકબિજાને બાધા કર્યા વિના, તીર્થકરની પર્યટાને વિષે જેમ, તેમ વેસી શકે, તેઊં “અક્ષીર્ણમહાલયો” કહી શકાય. પ્રજ્ઞાશ્રવણાદિકને વિષે, મહાપ્રજ્ઞાદિક મહર્ક્ષિયો દેખાડેલી છે. જેના પ્રજ્ઞાવથી, એકજ ઇંદ્રિય, સઘલી ઇંદ્રિયોના વિષયોને ઝોગવી શકે, તે “સંજિન્નશ્રોતોલલ્લિ” કહેવાય.

ચારણાશીવિષાવધિ, મનઃપર્યાયસંપદઃ ॥

યોગકટપદ્મસૂયૈતા, વિકાસિકુસુમશ્રિયઃ ॥ ૯ ॥

અર્થઃ—ચારણ લબ્ધિ, આશીવિષલબ્ધિ, અવધિજ્ઞાન, તથા મનઃપર્યાય જ્ઞાનની સંપત્તિયો, સઘલી, યોગરૂપી કટપવૃદ્ધની, વિકસ્વર અચેલી પુષ્પોની શોભારૂપ જાણવી.

ટીકાઃ—ફલરૂપ કૈવલ્ય વા (મોક્ષ તો) ઝરતમરુદેવ્યાદિના ઉદા-
હરણોવડે કહેવાશે. અતિશય ગમન કરવાથી “ ચારણો ” કહેવાય,
તથા કોઈને નાશ કરવાની, અથવા કોઈપર કૃપા કરવાની જે શક્તિ, તે
“ આશીવિષલબ્ધિ ” કહેવાય. મૂર્તદ્રવ્યસંબંધિ જે જ્ઞાન, તે “ અવધિ-
જ્ઞાન ” કહેવાય. મનસંબંધિ દ્રવ્યને પ્રત્યક્ષ કરવાની જે શક્તિ, તે, “ મ-
નઃપર્યાય જ્ઞાનલબ્ધિ ” કહેવાય. એ સઘલી લબ્ધિયો યોગરૂપી કટપ-
વૃદ્ધનાં પુષ્પરૂપ છે. અને તેનું ફલ તો કેવલજ્ઞાન, અથવા મોક્ષ છે, અને
તે વિષયમાં ઝરત, તથા મરુદેવાનું ઉદાહરણ કહેવાશે. હવે ચારણો બે
પ્રકારના છે, એક જંઘાચારણો, તથા બીજા વિદ્યાચારણો, તેડમાં પેહેલા
એક ઉત્પાતની હીલાથી રુચકદ્વીપેં જાય છે, પઠી રુચકદ્વીપથી કુદીને,
એક પગલે તેડ નંદીશ્વર દ્વીપેં આવે છે, તથા બીજાથી, જ્યાંથી ગયા હ-
તા, ત્યાં આવે છે, પઠી ઝર્ધ્વગતિપૂર્વક ઊડીને, તેડ મેરુ પર્વતનાં શિખર-
પર રહેલા પાંડુક વનમાં જાય છે, ત્યાંથી ઊપડી એક પગલે તેડ નંદન
વનમાં જાય છે, તથા બીજે પગલે મૂલ જગોપર જાય છે. અને વિદ્યાચા-
રણો તો, એક ડગલે માનુષોત્તરપર જાય છે, તથા બીજે પગલે નંદીશ્વર
દ્વીપેં જાય છે. અને ત્યાંથી એક પગલે જ્યાંથી ઊઠેલા, ત્યાં જાય છે, તથા
તિર્થ ગતિના ક્રમથી, તેડ ઝર્ધ્વ માર્ગમાં પળ જાવ આવ કરી શકે છે.
વલી તેમ બીજા પળ ઘણી જાતના ચારણો થાય છે. તેડ નીચે પ્રમાણે.
પેહેલા આકાશગામિડ, કે જેડ, પલાંઠી વાલીને, અથવા કાયોત્સર્ગમાં
શરીર સ્થાપીને અથવા પગોને ઊંચા નીચા આદિક કસ્યા વિના આકા-
શમાં ચાલે છે. વલી કેટલાકો તો, જલ, જંઘા, ફલ, પુષ્પ, પત્ર શ્રેણિ,
અગ્નિની શિખા, ધુંવાડો, હિમ, વર્ષાદ, પાણીની ધારા, મર્કટકતંતુ, જ્યોતિષ્
કિરણ અને પવનાદિકના અવલંબનથી ગતિ કરવામાં કુશલ તેમાં જલ

एटले, वाव, नदी, समुद्र आदिकमां जलचर जीवोने विराधना कर्याविना, पाणीमां पृथ्वीनी पेठे, पगोने उंचा नीचा करी गति करवामां जेउ कुशल होय, तेउ “जलचारणो” कहेवाय, वली पृथ्वीपर चार आंगल उंचे, जंघानें उंचीनीची करवामां जेउ कुशल होय, तेउ “जंघाचारण” कहेवाय. वली नाना प्रकारनां वृद्धोनां फलोने लश्नें, फलमां रहेला जीवोने, विराधना कर्याविना, फलो प्रत्ये पगो राखवामां जेउ कुशल होय, तेउ “फलचारणो” कहेवाय. वली जुदा जुदा प्रकारनां वृद्ध, तथा लताउंनां पुष्पो लश्नें, तेउना सूक्ष्म जीवोने विराधना कर्याविना, ते पुष्पोनां तलने अवलंबीने रहेता, “पुष्पचारणो” कहेवाय. वली नाना प्रकारनां वृद्ध, ठोड, तथा वेळडी आदिकनां प्रवाल, तथा पल्लव, आदिकना आलंबनथी, तेउना सूक्ष्म जीवोने विराध्याविना, तेउमां चरणो-नो उत्क्षेपनिक्षेप करवामां जेउ समर्थ होय, तेउ “पत्र चारणो” कहेवाय. वली चारसैं योजन निषधनी के नीलनी श्रेणि लश्नें, उंचे अथवा नीचे पादपूर्वक, उतरवा तथा चडवामां जेउ निपुण होय, तेउ “श्रेणि चारणो” कहेवाय. वली अग्निशिखाने, लश्ने, तेउना जीवोने विराध्या विना, पोते नहीं बलता थका, तेमां जेउ पगें चाट्या जाय, तेउ “अग्निशिखाचारणो” कहेवाय. वली जेउ तीरठी, तथा उंची गण्ढी, धुंवा-डानी शिखाने वलगीने गमन करे तेउ “धूमचारणो” कहेवाय. वली हिमनुं आलंबन लश्ने, अष्कायना जीवोने विराध्याविना गमन करता “निहारचारणो” कहेवाय. वली अवश्यायने आश्रिने, तेउना जीवोने विराध्या विना गमन करनाराउं, “अवश्यायचारणो” कहेवाय. वली आकाशमां विस्तार पामता वादलांउंना समूहमां, तेउना जीवोने विराध्याविना गमन करनाराउं “मेघचारणो” कहेवाय. वर्षाकालना मेघ आदिकथी निकलती जलधाराना अवलंबनथी, जीवोने विराध्याविना गति करनाराउं “वारिधाराचारणो” कहेवाय. वली कुब्जा नामें वृद्धानी अंदर रहेला पोलाणमां, कुब्जवृद्धादिकना बंधाएला मर्कटकतंतु आदिकना आलंबनथी, पगोने उपाडवा मुकवानी शक्तिवाला, ते तंतुउने तोड्याविना गमन करनाराउं “मर्कटकतंतुचारणो” कहेवाय. वली चंद्र, सूर्य, ग्रह तथा नक्षत्र आदिक गमे तेना किरणोना संबंधथी, पृथ्वीमां

જેમ, તેમ પગે ચાલીને જવાને જેઠું કુશલ છે, તેઠું “જ્યોતીરશ્મિચારણો” કહેવાય. વહી અનેક દિશાઝંમાં ડલટી તથા સુલટી રીતે વાતા પવનો-માં તેઝના પ્રદેશની શ્રેણિનું શ્રાલંબન લઈને, અટકાવ રહિત ગતિ કરનારાઝ, “વાયુચારણો” કહેવાય.

વહી તપના માહાત્મ્યથી, અથવા બીજા ગુણોથી, “આશીવિષલબ્ધિ, ઝંવાલા” નિગ્રહ તથા અનુગ્રહમાં પણ સમર્થ થાય છે. જે જ્ઞાનનો વિષય, મૂર્તિમંત ડ્રવ્યો હોય છે, તે “અવધિજ્ઞાન” કહેવાય છે. વહી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં રહેનારા મનવાલા પ્રાણિઝના, મનડ્રવ્યને પ્રકાશનારું જ્ઞાન, “મનઃપર્યાય” જ્ઞાન કહેવાય. મનઃપર્યાયજ્ઞાનના બે પ્રેદો છે, ક્રુદ્ધ, અને વિપુલ. વહી વિપુલ પણ, વિશુદ્ધિ અને અપ્રતિપાતિ પ્રેદોવાલું છે. હવે કેવલ જ્ઞાનરૂપી ફલના દેલાડવાવડે કરીને, યોગનીજ સ્તુતિ કરે છે.

અહો યોગસ્ય માહાત્મ્યં, પ્રાજ્યં સામ્રાજ્યમુદ્ધન ॥

અવાપ કેવલજ્ઞાનં ઝરતોઝરતાધિપઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ—અહો! યોગનું માહાત્મ્ય કેવું છે? (કે જેથી) ઉત્કૃષ્ટ ચક્રવર્તિપણનાં રાજ્યને ધારણ કરનાર, ઝરતના રાજા ઝરતમહારાજ કેવલ જ્ઞાન પામ્યા.

ટીકાઃ— આ અવસર્પિણિમાં, ઇકાંત સુષમા આરાના ચાર કોડાકોડી, સાગરોપમ ગયાવાદ, તથા ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો સુષમા નામે બીજો આરો ગયે ઢતે, તથા પઢી બે કોડાકોડી સાગરોપમના પરિમાણવાલા સુષમહુષમ નામના આરાનો પલ્લનો આઠમો, અંશ બાકી રહ્યો ત્યારે, દક્ષિણાર્ધ ઝરતમાં નીચે પ્રમાણે સાત કુલકરો થયા તેઝનાં નામ. વિમલવાહન, ચક્રુષ્માન્, યશસ્વી, અઝિચંદ્ર, પ્રસેનજિત, મરુદેવ, તથા નાઝિ નામે થયા. તેમાંથી નાઝિ કુલકરને ઉત્તમ શીલથી ત્રણ જગતને પવિત્ર કરનારી મરુદેવી નામે સ્ત્રી હતી. હવે ત્રીજા આરાના ચોરાશી લાખ પૂર્વ ત્રણ વર્ષ અને સાડાઆઠ મહિના જ્યારે બાકી રહ્યા હતા, ત્યારે તેણિને કુલે સર્વાર્થ વિમાનથી, ચૌદ મહાસ્વમ્નથી સૂચવેલા પેહેલા તીર્થકર આવી ઉપન્યા. પઢી સ્વમ્નના અર્થને નહીં જાણતા, ઇવા નાઝિ અને મરુદેવાને સઘલાઈંડ્રોઈ હર્ષપૂર્વક આવીને સ્વમ્નના અર્થો કહ્યા. પઢી જ્યારે શુઝ દિવસે સુલેથી પ્રજુનો જન્મ થયો, ત્યારે ઢપન દિક્કુમારિયોયે તેનો

सूतिकामहोत्सव कयों. पढी इंडें प्रभुने मेरुपर्वतपर लइ जइने, खोलामां वेसाडी तीर्थोंनां जलोथी, स्नान कराव्युं, अने पोताने हर्षना अश्रुजलथी स्नान कराव्युं, पढी इंडें प्रभुने तेमनी माताने सोंपवा बाद देवांगनाउए सधलां धाव्यकर्मों कयों. प्रभुना जमणा साथलमां ऋषजनो आकार जोइने मावापें हर्षथी तेमनुं “ऋषज” नाम पाड्युं. पढी चंद्रनी पेठे अत्यंत आनंद आपता ते प्रभु, देवें दीधेला आहारथी पोषित थया थका अनुक्रमें वृद्धि पामवा लाग्या. एक दहाडे इंड्र प्रभुनी सेवा करवामाटे आव्यो, अने विचारवा लाग्यो के, प्रभुनो वंश कयो स्थापशुं? तेना ते विचारने प्रभुए अवधिज्ञानथी जाणीने, तेना हाथमां रहेली शेरडीपर हाथीनी पेठे तेणे हाथ नाख्यो, पढी ते शेरडी प्रभुने सोंपीने, तथा तेमने नमस्कारकरीने, इंडें तेमना वंशनुं “इक्ष्वाकुवंश” नाम पाड्युं. पढी प्रभु बालपणाने तुरत उलंघी जइने, सूर्य जेम मध्याहे तेम ते मध्यम वयने पाम्या. प्रभुना पगो यौवनमां पण, कोमल, लाल कमलना गर्जसरखा, उष्ण, कंपविनाना, पसिना रहित, तथा सरखी तल्लीयोवाला हता. वली नमता प्राणियोनी पीडा दूर करवामाटेज होय नहीं, तेम प्रभुने चक्र उत्पन्न थयुं. वली प्रभुना पगनी तल्लीयें, जाणे लक्ष्मीना लीला करवाना घरना शंख कुंजो होय नहीं, तेम स्वस्तिक शोजतो हतो. वली प्रभुनो अंगुठो वत्सनी पेठे श्रीवत्सथी लांढित थयेलो, तथा पुष्ट, गोल, उंचो, अने सर्पनी फणा जेवो हतो. वली तेमना चरणरूपी कमलोनां पांढडां-उज जाणे होय नहीं, एवी तथा पवनविना निष्कंप, अने चीकणी दिवा-उनी शिखा जेवी आंगलीयो हती. वली प्रभुना पगोनी आंगलीउ नीचे, नंदावर्तो शोजतां हतां, के जेउना प्रतिबिंबो, पृथ्वीमां धर्मनी प्रतिष्ठाना हेतुपणाने पाम्या. वली प्रभुनी आंगलीउनी नीचे, रहेला यवो तो जाणे प्रभुना जगतलक्ष्मीसाथे थता विवाहने माटेज वाव्या होय नहीं, तेम शोजता हता. वली पगरूपी कमलनुं जाणे मूलज होय नहीं, एवी प्रभुनी पार्ष्णि एडी हती, तथा नखो तो अंगुठा अने आंगलीरूपी सर्पना फणापर रहेला मणिउ सरखा हता. वली प्रभुना पगोना गुप्त गुदफो, (घुटियो) सोनेरी कमलना डोडानी कर्णिकानी शोजाने धारणकरता हता. वली तेमना पगो आगल पाठलथी काचवानी पेठे उंचा गुप्त नसोवाला

स्निग्ध ठविवाला, तथा रोमविनाना होता. वली तेमनी जंघा तो, अंदर मग्न थयेलां हाडकांवाली, तथा अनुक्रमें गोलाकारवाली हरणीनी जंघाजेवी होती. वली तेमना गोल अने मांसथी जरेला घुंटाणो, तो रूथी जरेला ढांकणामां राखेला अरिसानी शोजाने धारण करता होता. वली तेमना साथलो तो कोमल, स्निग्ध, तथा अनुक्रमें पुष्ट थया थका, मोटा केलना स्तंजना विलासने धारण करता होता. वली स्वामिनां मुष्को (वृषणो) हाथीनी पेठे गुप्त तथा समस्थितिवालां हतां; तथा कुलीन घोडानी पेठे तेमनुं पुरुषचिह्न पण अतिगुप्त हतुं. वली तेमनी केड तो, विस्तारवाली, पुष्ट, स्थूल, विशाल, तथा कठिन होती; तथा मध्यभाग तो पातळा पणाथी कलशना उदरसरखो हतो. वली तेमनी गंजीर नाजि तो नदीमां रहेली फुदडिना विलासने धारण करती होती; तथा बन्ने पडखां तो, स्निग्ध, मांसयुक्त, कोमल, सरल, अने सपाट हतां. वली तेमनुं वक्षःस्थल तो, सोनानी शिळा सरखुं विस्तारवालुं, तथा श्रीवत्सरूपी रत्नना सिंहासनवालुं लक्ष्मीने क्रीडा करवानी वेदिका सरखुं शोजतुं हतुं. वली तेमना खन्ना तो, बेलनी कांधसरखा, दृढ, पुष्ट तथा उंचा होता, तथा काखो तो अल्प रोमवाली, उंची, तथा गंध, पसीनो अने मेलविनानी होती. वली तेमना बन्ने पुष्ट हाथो सर्पनी फेण सरखा होता, तथा जुजो तो जाणे चंचल लक्ष्मीने वश करवामां नागपाश सरखा, तथा घुंटाणसुधि लांबा होता. वली तेमना हाथो नवा आंबाना पल्लवसरखी लाल तलीयोवाला कार्यविना कर्कश, पसिनाविनाना, बिडविनाना, तथा उष्ण होता. वली तेमना ते हाथो, पगोनी पेठे, दंरु, चक्र, धनुष्, मत्स्य, श्रीवत्स, वज्र, अंकुश, ध्वजा, कमल, चामर, ठत्र, शंख, कुंज, समुद्र, मेरु, मगर, रुषज, सिंह, घोडो, रथ, स्वस्तिक, दिग्गज, प्रासाद, तोरण, तथा हाथीथी अंकित हतां. वली तेमनी, लाल, सरल, राता नखोवाली अंगुठा तथा आंगलीज, जाणे, ठडे माणेरूपी पुष्पोवाला कल्पवृक्षना अंकुराज होय नहीं, तेम शोजती होती. वली प्रजुना अंगुठानां पर्वोमां रहेला यवो, तो तेमना यशरूपी घोडाने विशेष पुष्ट करवा माटेज होय नहीं, तेम शोजता होता. वली तेमनी आंगलीजपर रहेला दक्षिणावर्त्तो दक्षिणेवलेल (शंखाकाररेखाजतो) सर्व संपत्तिने जणावनारा दक्षिणावर्त्तपणाने

पाम्या हता. वली तेमना हस्तकमलना मूलमां रहेली त्रण रेखाळ, तो जाणे पोताने त्रणे जगत्ने प्रयत्नपूर्वक उच्चारवां ठे, तेनी संख्याना लेखो ज होय नहिं, तेम शोजती हती. वली तेमनो कंठ तो, गोल, उंचो, लांबो; तथा त्रण रेखाळथी पवित्र थयेलो, तथा गंजीर नादवालो होतो थको शंखनी तुलना करतो हतो. वली तेमनुं विस्तारवालुं, गोल, तथा कांतिवालुं मुख तो, जाणे लांबनविनानो बीजो चंद्रज होय नहीं तेम शोजतुं हतुं. वली तेमना कोमल, पुष्ट तथा स्निग्ध, एवा कपोलो तो, जाणे साथे रहेती सरस्वती अने लक्ष्मीना सोनाना आरिसाळज होय नहीं तेम शोजता हता. वली अंदर आवर्तोथी शोजता तथा खजासुधि लंबाशने रहेला तेमना कणों तो, जाणे मुखनी कांतिरूपी समुद्रने कांठे रहे, ली ठीपोज होय नहीं, तेम शोजता हता. वली तेमना होठो बिंबफल सरखा, तथा वत्रीश दांतो मोगरा सरखा, तथा नाशिका अनुक्रमें विस्तारवाली तथा उंचा वांससरखी हती. वली तेमनी डाहाडी, नहीं लांबी तेम नहीं टुंकी, पुष्ट, गोल, तथा कोमल हती; तथा काला, घणा, स्निग्ध अने कोमल रोमने धारण करनारि हती. वली तेमनी जिह्वा तो कट्यवृद्धना पल्लवसरखी लाल, कोमल, तेम अति जामाड (स्थूलता) विनानि, अने बार अंगना अर्थोने उत्पन्न करनारी हती. तेमनी आंखो, वच्चे काली तथा सफेद, अने ठेडे लाल रंगनी, ते जाणे, नीलम, स्फटिक अने माणिकनीज बनावी होय नहीं तेवी शोजती हती. वली तेज आंखो, ठेक कानसुधि पहोली, तथा काजलसरखी श्याम पांपणोवाली, जाणे विकस्वर थएलां, तथा जेनी अंदर जमरा बेठेला ठे, एवां कमलो होय नहीं, तेवीयो शोजती हती. वली तेमनी श्याम, तथा वांकी चुकुटियो तो, आंखरूपी तलावना कांठापर विखराशने पडेली लताळनी शोजाने धारण करती हती. वली तेमनुं विशाल, पुष्ट, गोल, कोमल, कठिन तथा सरखुं, एवुं कपाल तो अष्टमीना चंद्रसरखुं सुंदर शोजतुं हतुं. वली तेमनुं अनुक्रमें उंचुं थतुं मस्तक तो, नीचे मुखें राखेला ठत्रपणाने धारण करतुं हतुं. वली तेमनुं ते मस्तक जगत्ना ईशपणाने धारण करता ठत्रपणाने पामते ठते, गोल अने उंचुं उष्णीष (मस्तकनो ठेक उपरनो जाग) तो तेपर रहेला कलशनी शोजाने धारण करतुं हतुं. वली तेमना मस्त-

कपर रहेला जमरासरखा काला, कुंचित थएला (वांकडा अथवा डुटा विखरायेला) कोमल तथा स्निग्ध (चिकणा तथा तैलादि स्नेह द्रव्य विना चलकता) एवा केशो तो यमुना नदीना मोजा सरखा शोजता हता. वली तेमनी गोरोचनना गर्ज सरखी श्वेत, स्निग्ध, तथा स्वढ चामडी तो, जाणे तेमनां शरीरपर स्वर्णद्रवणुं (कुंदन वा वरकणुं) विलेपन कर्तुं होय नहीं, तेम शोजती हती. वली तेमना शरीरपर, कोमल, जमरासरखा श्याम, बीजा अंकुरा (कोंटा) विनानां, तथा कमलतंतुसरखां पातलां रोमो शोजतां हतां. वली तेमनो श्वासोद्वास, प्रफुल्लित थएला कमलना सुगंध सरखो हतो, तथा तेमनुं रुधिर तो गायना दूध सरखुं श्वेत हतुं. एवी रीतें असाधारण प्रकारनां जुदां जुदां लक्षणोथी लक्षित थयेला प्रजु, रत्नोथी लक्षित थयेला समुद्रनी पेठे कोने सेवनीय न थया? हवे एक दिवसें कोइ जुगलियुं बालक्रीडा करतुं थकुं तालवृक्षनी नीचे गथुं. ते वखते डुदैवना योगथी, तेपरथी पुरुषना मस्तकपर, एरंडापर जेम बीजली, तेम ते वृक्षनुं मोडुं फल पड्युं. अने ते फल काकतालीय न्यायथी तेना मर्मस्थानमां लागवाथी, ते बालक पेहेलांज अकाल मृत्युथी मरण पाम्यो. ते मृत्यु पाम्याबाद तेनी स्त्री, यूथथी ब्रष्ट थयेली हरिणीनी पेठे, कर्तव्यमां जड थइ बेठी. एवी रीतना मुजरसरखा घाथी अचानक अकाल मृत्यु पामेला ते पुरुषने जोइ बीजां पण युगलीआंठ मूर्छित थयां. पढी ते युगलीयांठ ते जर्ताररहित स्त्रीने अगाडी करी “शुं करवुं?” एवी रीतें मूढ थइनें नाजिकुलकरपासे तेणीने लइ गया. (त्यारे नाजि राजाए विचार्युं के) आ स्त्री कृषजनी धर्मपत्नी थाउं.? एम विचारि नेत्ररूपी कैरवने चंद्रसरखी ते स्त्रीने तेणे ग्रहण करी. हवे एक दिवसें प्रजुना आगला जोगावली कर्मना उदयथी, तेमनो विवाह करवामाटे इन्द्र, देवो सहित त्यां आव्यो. पढी त्यां देवोए सोनाना स्तंजोपर शोजंती ठे, मणिउंनी पुतलीउं जेमां, तथा अनेक द्वारवालो मंडप बनाव्यो. ते मंडप, श्वेत अने मनोहर कपडांना चंडुवाथी, जाणे तेने (मंडपने) जोगवामाटे आवेली गंगा नदीथीज आश्रित थयो होय नहीं, तेम शोजतो हतो. वली त्यां चारे दिशांउंमां कटपवृक्षनां तोरणो तो जाणे, कामदेवें बाणो चडाव्यां होय नहीं, तेवां शोजतां हतां. वली त्यां आकाशमां च

હતી, રત્નોના કલશોની ચાર શ્રેણિયો તો જાણે દેવીઝંઘ રતિનાં નિધાનો ગોઠવ્યાં હોય નહીં તેમ શોજતી હતી. વલી તે મંડપના ધારમાં વાદલાંઝંઘ ચૈલોત્કેષ વર્ષાવતાં હતાં તથા મધ્યમાં દેવાંગનાઝંઘ જમીનને ચક્કકર્દમ (ચંદન)થી પંકિલ કરી. પઠી ત્યાં વાજાં વાગતે ઠતે, તથા મંગલ ગવાતે ઠતે, દિગંગનાઝંઘ (દિક્સુંદરિયો) પણ પડઘાથી ગાવા તથા બજાવવા લાગી. (પઠી તે વચ્ચે) ઇંદ્રે સુમંગલા અને સુનંદાસાથે પ્રજુનો વિવાહમહોત્સવ કર્યો. પઠી કરેલું ઠે દેવોએ મંગલ જેને એવી સુમંગલાએ જરત અને બ્રાહ્મી નામનાં જોડલાંને જન્મ આપ્યો. તથા ત્રણ લોકને આનંદ ઉત્પન્ન કરનારી સુનંદાએ પણ મહાવલવાન બાહુબલી, તથા અતિ સુખસુરત સુંદરીને જન્મ આપ્યો. વલી સુમંગલાએ, વલવાન, તથા મૂર્તિમંત દેવો સરલાં ઝંગ-ણપચાસ જોડલાંને જન્મ આપ્યો. હવે એક દહાડો સઘલા યુગલીઆઝંઘ એકઠા થઈ, નાજિરાજાપાસે આવી પોકાર કરવા લાગ્યા કે, અન્યાય થાય છે. વલી હમણાં સઘલા લોકો માંહોમાંહે ક્લેશ કરતા થકા હકાર, મકાર, તથા ધિક્કારની ત્રણ પ્રકારની નીતિને પણ ગણકારતા નથી. ત્યારે નાજિ કુલકરેં કહ્યું કે, આ ક્લેશથી તમોને આ તમારા કૃષ્ણસ્વામી રક્ષણ કરશે, માટે તેની આજ્ઞાપ્રમાણે તમો વર્તો ? ત્યારે કુલકરની આજ્ઞાથી રાજ્યસ્થિતિ સ્થાપવાને, ત્રણ જ્ઞાનવાલા પ્રજુ યુગલીઆઝંઘને કહેવા લાગ્યા કે, મર્યાદાને ઝલંઘનારાઝંઘને રોકનાર રાજા હોય છે, અને તેથી તેને આસનપર બેસાડી જલ્લવડે રાજ્યાન્નિષેક કરાય છે. તે સાંજલી તેઝંઘ (યુગલિયાદેવો) કૃષ્ણ પ્રજુને આસનપર બેસાડી, તેમનીજ શિલામણથી, પાંદડાંના પડીઆઝંઘમાં પાણી લેવા ગયા. તેજ વચ્ચે આસન કંપવાથી અવધિજ્ઞાનેં કરીને, જગવાનનો રાજ્યાન્નિષેકનો વચ્ચત જાણીને ઇંદ્ર ત્યાં આવ્યો, તથા પ્રજુને રત્નોના સિંહાસનપર બેસાડીને ઇંદ્રે તેમનો અન્નિષેક કર્યો તથા મુકુટ આદિક આજ્ઞૂષણો પહેરાવ્યાં. એટલામાં તે યુગલિયાઝંઘ હાથમાં રહેલા કમલિનીનાં પત્રોમાં પોતાનાં મનસરખું નિર્મલ જલ આણ્યું. પણ તેઝંઘ પ્રજુને તો, સૂર્યથી જેમ મેરુ, તેમ મુકુટથી શોજતા, તથા શરદ્કૃતુનાં વાદલાંથી જેમ આકાશ, તેમ નિર્મલ વસ્ત્રોથી શોજતા, તથા હંસોથી જેમ શરદ્કૃતુ, તેમ ચલાયમાન થતાં સુંદર ચામરોથી શો-

जता, तथा करेलो ठे अजिषेक जेमनो, एवा ते कृषज प्रजुने आश्चर्यथी जोया. ते जोइ तेउए विचार्युं के, प्रजुना मस्तकपर पाणी रेडवुं लायक नथी, एम विचारि विनयवंत एवा तेउए प्रजुना चरणकमलपर पाणी रेड्युं. पढी इंद्र नव योजन विस्तारवाली (लांबी) तथा बार योजन पोहोली, विनीता नामें नगरी वसाववाने कुबेरने हुकम करी पोताने स्थानकें गयो. त्यारे तेणें (कुबेरें) पण पृथ्वीने माणिकना मुकुटसरखी ते नगरी वसावी, तथा वैरीउं तेना सामे लडी नहीं शके, माटे तेनुं “ अयोध्या ” एवुं पण बीजुं नाम पाड्युं. पढी ते यक्षराजें तेने बनावीने, ह्य न थाय एवां रत्न, वस्त्र, धन तथा धान्यथी जरी दीधी. त्यां हीरा, नीलम, तथा वैदूर्यमणिना बनावेला मेहेलोना किरणोथी जितविना आकाशमां चित्रामण थइ रहुं. तेना गढपर रहेला तेजवाला माणिकना कांगराउं, विद्याधरनी स्त्रियोमाटे मेहेनतविना आरिसापणाने प्राप्त थया. वली ते नगरीमां घरना आंगणामां पृथ्वीपर रहेला स्वस्तिकोनां मोतियोथी ठोकरीउं पोतानी मेले कांकराउंनी क्रीडा करती हती, वली ज्यां वगीचामां रहेला उंचां वृक्षोपर हमेशां अटकी जतां खेचरीउंनां विमानो (पक्षिउंना) माला पणाने पामतां हतां. वली त्यां मेहेलोमां रलोना उंचा ढगलाउं जोइने, रोहणाचल तो तेना कचरानो ढगलो गणातो हतो. वली त्यां जलक्रीडामां प्रीतियुक्त थयेली स्त्रियोना तुटेला हारोनां मोतीयोथी, घरनी वाव्यो तो “ ताम्रपर्णीनी (नदीजेद ठे) शोचाने धारण करे ठे. त्यां शाहुकारो तो एवा ठे के, तेउमांना फक्त एकनीज पासे, वणिकूपुत्र कुबेर वेपार करवा गयो होय एम हुं (कवि) मानुं हुं, वली त्यां रात्रिए चंद्रकांत मणिउंनी जीतवाला मेहलोमांथी ऊरता पाणीथी स्थिर थई ठे धुड जेउंनी एवा चारे बाजुना रस्ताउं ठे. वली ते नगरी पोताना अमृतसरखा पाणीवाला लाखो गमें वाव्य कुवा, तथा तलावोथी, नवा ठे अमृतना कुंडो ज्यां, एवा नागलोकने पण हरावती हती. ते नगरीने शोचावता श्री वृषजध्वज नरेंद्र (राजा) पोतानां बालकोनी पेठे प्रजाने पालता हता. वली त्यां प्रजुए लोकोना हितवास्ते केटलीक शिष्टपकलाउं उत्पन्न करी. वली राज्यस्थिति पालवाने तेणे बेल, घोडा, तथा हाथी विगेरे ग्रहण कर्या,

तथा साम आदिक उपायोवाली रीति पण तेमणे वतावी. जरतने तेउंए व्होतेर कला जणावी. तथा जरतें पण पोताना बीजा जाश्यो, तथा पुत्रोने जणावी. वली तेमणें बाहुबलिने हाथी घोडा स्त्री. तथा पुरुषोनां अनेक प्रकारनां लक्षणो शिखव्यां. वली तेमणें डावे हाथे ब्राह्मीने अठार प्रकारनी लिपि शिखवी, तथा जमणे हाथे सुंदरीने गणितशास्त्र शिखव्युं. एवी रीतें जुदी जुदी लोकोनी जातो पाडीने, तथा न्यायमार्गे प्रवर्त्तावतां थकां त्र्याशी लाख पूर्व प्रजुए व्यतीत कर्या. पढी एक दहाडे प्रजु, कामदेवें करेल ठे आवास जेमां, एवो वसंत ऋतु आववाथी परिवारना उपरोधथी वगीचामां गया त्यां ते वसंतश्री, आंबाना मोरपर खुशी थई गुंजारव करता जमराजथी, जाणे प्रजुने आदरमानज देती होय नहीं, तेम शोजती हती. वली त्यां पंचम स्वर गाति कोकिलाउंए रंगमंडपमां शरूआत करते ठेते मलयाचलना पवनना उपरीपणा नीचे लताउं नाच करवा लागी. वलीत्यां पुष्पो एकठां करवाना मिशथी दरेक शाखाउंप्रत्ये लागेली स्त्रियोथी, जाणे वननां जाडो, स्त्रियोरूपी फलोवालां थयां होय नहीं तेम शोजतां हतां. वली ते वखते वसंत पण देहधारी राजा थयो होय नहीं, तेम पुष्परूपी वासगृहमां रहेनारो, तथा पुष्पोनांज आजूषणोवालो, पुष्परूपी ठे हाथमां गेंडुक जेने एवो शोजतो हतो. एवी रीतना ते वनमां जरतादिक रमता हता त्यारे, प्रजु अवधिज्ञानथी पोते जोगवेल, उत्तरोत्तर स्वर्गनां सुखो याद करवा लाग्या, अने जेने मोहबंधन गलित थयुंठे एवा प्रजु विचारवा लाग्या के, धिक्कारठे आ जनने के, जे विषयोमां लोलुप थइने पोतानुं हित जाणी शकतो नथी. वली, अरे! जीवो, आ संसाररूपी कुवामां कमें करीने, अरघट घटीनां (रेंट-माल) न्यायथी (एटले तेरेंटमां रहेला घडानी पेठे) चडे ठे ने पडे ठे. एवी रीतें विचार करता प्रजु जेटलामां मनें करी जवथी पराङ्मुख (विरक्त) थया, तेटलामां त्यां सारस्वतादिक लोकांतिक देवो पण आव्या. तेउंए त्यां जाणे बीजा मुकुटोज करता होय नहीं, तेम हाथ जोडी प्रजुने विनति करी के, हे स्वामिन्! आप तीर्थ प्रवर्त्तावो? एम कही तेउं गयाबाद, प्रजुए पण नंदनवनमांथी पाठा वली नगरीमां जइ राजाउंने बोलाव्या, तथा मोटा पुत्र जरतने राज्यान्निषेक करावी, बाहुबलि आदिने बीजा

देशो तेमणे वेहेची आप्या. पढी प्रभुए संवत्सरी दान दइने लोकोने एवा तो तृप्त कर्या के, जेथी “तुं मने दे” एवुं दीन वाक्य कोइना मुखथी निकल्युंज नहीं. पढी आसन कंपवाथी सघला इंड्रोए आवीनें, वादलांज जेम पर्वतनो, तेम प्रभुनो तेउए अजिषेक कर्यो. (ते वखते) इंड्रोए पहेरावेली मालांज तथा अंगविलेपनथी प्रभु जाणे पोताना यशना ढगला उंथी विटाएला होय नहीं तेम शोजता हता. वली विचित्र वस्त्रोथी तथा रत्नोनां आभूषणोथी भूषित थएला प्रभु, संध्याकालनां वादलां तथा तारा उंथी शोजता आकाशसरखा देखाता हता, वली इंड्रे, पोताना आत्मां नहीं माता(अने तेथी उजराई जता)आनंदनेज जाणे जगत्प्रत्ये आपतो हो-य नहीं, एवो आकाशमां डुंडुजिनाद वगडाव्यो. पढी प्रभु जगत्ने जाणे उर्ध्वलोकनो मार्ग देखाडता होय नहीं, तेम, देव, दानव तथा माण-सोए उपाडेही पालखीपर बेठा. एवी रीतें देवोए तथा इंड्रोए पण प्र-भुना निकलवानो महोत्सव कर्यो, तथा तेने जोइने पोतानी आंखोनुं अनिमेषपणुं तेउए कृतार्थ कल्युं. पढी प्रभुए सिद्धार्थक उद्यानमां जई, कषायोनेज जाणे होय नहीं, तेम कुसुम तथा आजरण आदिक तजी दीधां. तथा चार मूठीथी प्रभुए केशोने उखेडी नाख्या, तथा पांचमी मूठीथी (बाकीना) केशो ज्यारे उखेडवा लाग्या, त्यारे इंड्रे विनति क-री के, हे देव, सोनासरखी कांतिवाला आपना खजापर लटकती आ केशनी श्रेणि घणीज शोजे ठे, माटे ते जले रही ? त्यारे प्रभुयें पण ते-मज कर्युं. पढी प्रभुना केशोने पोताना डुपटाना ठेडामां बेता सुधमेंड-नी कांति अत्यंत दीपवा लागी. पढी ते सुमेंडें, क्षीरसमुद्रमां ते के-शोने पधरावी, आव्या बाद; नाटकाचार्यनी पेठे लोकोना घोंघाटने मु-ष्टिसंज्ञाथी अटकावी कल्युं के, “ सर्व सावधनां मारे पच्चरकाण ठे ” एवी रीतनां उत्कृष्ट चारित्र के जे मोक्षमार्गना रथरूप ठे ते प्रत्ये प्रभु आरूढ थया. पढी त्यां प्रभुने सघला प्राणीजना मन ड्रव्यनें देखाडतुं चोथुं मनःपर्यय ज्ञान उत्पन्न थयुं. पढी ते प्रभुनी पढाडी चालता चार हजार राजांज पण दीक्षा लीधी, कारण के, कुलीनोनो आ नियम (धारो) ठे. पढी सघला इंड्रो पोत पोताने स्थानकें गया बाद, प्रभु पण, हाथीज सहित जेम यूथपति तेम, तेउ सहित विहार करवा लाग्या. ए-

वी रीतिं जिज्ञावास्तै जमता प्रचुने, जिज्ञाना तत्वनियमोने नहि जाण-
नार युगलीआउं, कन्या, हाथी, तथा घोडा आदिकनी जेट धरवा ला-
ग्या, माटे धिक्कार ठे एवा सरलपणाने ! ! ! एवी रीतिं जिज्ञा न पामता
थका प्रचु परिसहोने सहन करता, तथा क्लेशरहित मनवाला थईने
मौनव्रत ग्रहण करता हवा.

पठी ते खुख्या रहेता चार हजार साधुजंए प्रचुने ठोडी दीधा, का-
रण के प्रचु सरखा सत्व (धैर्य) वालो कोण होय ? पठी तेउं तो वनमां
जइ कंदमूल तथा फलोना आहार करनारा तापसो थया; एवी रीतिं
मोक्षमार्गथी खसीने जवाटवीना मार्गमां दाखल थयेला तेउंने धिक्कार
ठे. पठी प्रचुनी आज्ञाथी क्यांक गएला कछ महाकछना नमि विनमिना-
में वे पुत्रो, ज्यां प्रचु प्रतिमा धारीने रह्या हता त्यां आव्या. तथा प्रचुने
नमस्कार करी विनति करवा लाग्या के, हे स्वामि; अमारो कोई धणी
नथी, माटे आप अमोने राज्य आपो ? एवा ते सेवकोने पण प्रचुयें
तो कंइ जवाव आप्यो नहीं, कारण के. ममतारहित माणसो, कोशनी
इच्छित मागणीथी लिप्त थता नथी. तेउं प्रचुनी पासे रही हाथमां तलवार
खेंची, हमेशां, सूर्य तथा चंद्र जेम मेरुने, तेम प्रचुने सेववा लाग्या. प-
ठी एक दहाडो प्रचुने वांदवाने आवेला धरणेंडें पूब्युं के, तमो कोण
ठो ? तथा तमारे शुं काम ठे ? त्यारे तेउंए कह्युं के, अमो चाकरो ठि-
यें, अने आ प्रचु अमारा स्वामी ठे, अमोने तेउंए क्यांक जवानो हुक-
म कयों हतो, अने पाठलथी पोताना सघला पुत्रोने तेमणें राज्य वेहे-
ची आप्युं. जो के, तेमणें सघलुं तजी दीधुं ठे, तो पण ते अमोने रा-
ज्य आपशे, अने तेथी सेवकें, “ तेमनी पासे कंइ ठे के, नहीं ” तेनो
विचार करवो नहीं, पण तेउंए तो तेमनी सेवाज करवी. त्यारे धरणेंडें-
कह्युं के, तमो जरत पासे जइ मागणी करो ? कारण के, प्रचु तो मम-
ता अने परिग्रहरहित ठे, माटे ते तमोने आजे शुं आपी शके ? त्यारे
ते कुमारोए कह्युं के, आ जगतना स्वामिने मेलवीने अमो बीजो स्वा-
मी करशुं नहीं, कारण के, कल्पवृक्षने मेलवीने कंथेर (केरडा) ने को-
ण सेवे ? वली अमो आ प्रचुने ठोडीने बीजा पासे याचना करशुं नहीं
कारण के, बपैयो वर्षादने तजीने शुं बीजापासे याचना करे ठे ? वली

जरतादिकनुं पण कढ्याण थाउं. ? अने तारे पण अमारी फिकर शामाटे करवी जोइयें ? अमारा आ स्वामिथी अमोने जे थवानुं होय ते थाउं ? बीजानी अमारे शी जरु ठे ? एवी रीतनां तेउनां वचनथी खुशी थएलो धरणेंद्र कहेवा लाग्यो के, हुं पण आज स्वामिनो सेवक पाता-वेंद्र हुं. “ आज स्वामिने अमारे सेववा ठे ” एवी रीतनी तमारी प्रतिज्ञा घणीज उत्तम ठे, अने तेथी प्रभुनी सेवाना फलरूप हुं तमोने विद्याधरोनुं ऐश्वर्य आपीश. आ स्वामिनी सेवार्थीज तमोने मळेहुं ठे, एम तमो बोलजो, पण तेथी उलटुं बोलशो नहीं ? एम समजावी तेउने तेणें प्रज्ञप्तिप्रमुख विद्याउं आपी. पठी तेउं तेनी अनुज्ञार्थी, पचास योजनना विस्तारवाला, तथा पचीस योजन उंचा वैताढ्य पर्वतपर आढ्या. पठी त्यां नमियें, दश योजनना विस्तारवाली दक्षिणश्रेणिनी मांहे, विद्याना बलथी पचास नगरियो वसावी. तथा विद्यावाला विनमियें पण दश योजनना विस्तारवाली उत्तरश्रेणिमां साठ नगरियो वसावी. पठी त्यां लांबा कालसुधि तेउंए विद्याधरोनुं चक्रवर्त्तिपणुं जोगव्युं. कारण के तेवा स्वामिनी सेवार्थी शुं दुर्लभ ठे ?

पठी प्रभुपण एक वर्षसुधि आहार पाणीविना मौन रही विहार करता थका पारणानी इष्टार्थी गजपुर नगरमां पधार्या. ते वखते सोमयशाना पुत्र श्रेयांसें स्वप्नमां जोयुं के, (में) श्याम मेरुने अमृतना कुंजोथी धोइने उज्ज्वल बनाव्यो. वली त्यां सुबुद्धि नामें शेठें, पण एक स्वप्न जोयुं के, सूर्यथी निकलेलां हजारो किरणो श्रेयांसें धारण कर्या, अने तेथी ते अति उज्ज्वल थयो. वली सोमयशें पण स्वप्नमां जोयुं के, पोते बीजा घणा राजाउंथी घेराएलो हतो, पण श्रेयांसना सहायथी पोते जय पाम्यो. पठी तेउं त्रणेए सज्जामां आवी एकबीजाने स्वप्नां कहां, पण तेनो जावार्थ नहीं जणावार्थी, तेउं पोत पोताने स्थानकें पाठा फर्या. हवे तेज वखते ते स्वप्नना निर्णयने जाणे प्रगट करवा माटेज होय नहीं, तेम जगवान् पण जिह्वा माटे श्रेयांसने घेर गया. जगवानने आवता जोइने, चंद्रने जोइने जेम समुद्र, तेम श्रेयांसने पण कढ्याणना पात्र समान अत्यंत आनंदथयो. पठी प्रभुना दर्शनथी विचरि करता श्रेयांसने, पेहेलां खोवायेला निधाननी पेठे तुरत जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं.

(अने तेथी तेणें जाण्युं के) आ प्रभु पेहेलां वज्रनाज नामें चक्र वर्तीं हता, तथा हुं तेनो सारथि हतो, तथा तेमनी पाठल में पण दीक्षा लीधी हती. इत्यादि तेणें जाण्युं. पढी जाणेल ठे निर्दोष जिज्ञाना दाननो विधि जेणें, एवा ते श्रेयांसें हर्षसहित ताजो आवेलो शेलडीनो रस वोराव्यो. ते वखतें घणो एवो ते रस प्रभुना हस्तपात्रमां माइ गयो, पण श्रेयांसना हृदयमां हर्ष तो मायोज नहीं !!! पढी ते रस प्रभुना हस्तमां थीजी जइ उंची शिखावालो थइ स्थिर रह्यो, कारण के, प्रभुनो प्रज्ञाव न चिंतवी शकाय तेवो होय ठे. एवी रीतें प्रभुए ते रसथी पारणुं कर्युं, अने देव, दानव तथा माणसोनां नेत्रो-ए, प्रभुना दर्शनरूपी अमृतथी पारणुं कर्युं !!! पढी देवोए आकाश-मां, मेघोनी पेठे डुंडुजिनाद कर्यो, तथा जलवृद्धिनी पेठे रत्न अने पुष्पो-नो वर्षाद वरसाव्यो. पढी प्रभु बाहुबलीनी तक्षशिला नामें नगरीप्रत्ये गया, तथा त्यां बाहारना उद्यानमां एक रात्रिनी प्रतिमाथी रह्या. सवारमां हुं प्रभुना दर्शनथी मारा लोकोने पवित्र करावीश, एम विचारता बाहुबलिने ते रात्रि एक माससरखी जाती हवी. पढी जेवो प्रज्ञातमां बाहुबलि त्यां गयो, तेटलामां प्रभु तो बीजी जगोए चाळ्या गया, तथा तेथी चंद्रविनाना आकाशसरखुं स्वामिविनानुं तेणें ते उद्यान जोयुं. उषर (खारवाढी) भूमिमां वावेली बीजनी पेठे मारो मनोरथ नाश पा-म्यो, माटे अरे ! हुं महा प्रमादी हुं एवी रीतें ते पोतानी निंदा करवा लाग्यो. पढी ज्यां प्रभुनां पगलां पडेलीं हतां, त्यां तेणें रत्नोथी हजार दांतानुं बीजा सूर्य सरखुं धर्मचक्र बनाव्युं. विविध अजिग्रहवाला, तथा धर्मने जाणनारा ते प्रभु आर्यदेशनी पेठेज म्लेच्छदेशमां पण विहार करवा लाग्या, कारण के योगियो तो समज्ञाववाला होय ठे. त्यारथी मांडीने पापरूपजठे, कार्यो जेनां, एवा ते अनार्योने धर्मनी आस्तिक बुद्धिथी दृढ क्रियाउनुं चेष्टित थयुं. एवी रीतें एक हजार वर्षसुधी विहार करता करता प्रभु, पुरिमता-लनामैं नगरमां पधार्या. त्यां ईशान खुणमां रहेला शकटानन नामें वनमां प्रभु, वडनी नीचे, अठम करीने प्रतिमाथी रह्या. तथा अपूर्वकरणना क्रमथी क्षपकश्रेणिपर चडीनें, शुद्ध शुक्लध्यान ध्याववा लाग्या. अने तेथी प्रभुनां धातिकमों वादलांउनी पेठे दूर थयां, अने तेथी “केवल

ज्ञानरूपीसूर्य” तेमने प्रगट थयो. तेज वखते अति गरदीनेलीधे परस्पर विमानोने घसता चोसठ इंद्रो पण देवोना समूहसहित त्यां आवी प्हों-
च्या. वली ते वखतें वायु कुमारोए, त्रण लोकना स्वामिना समवसरणना स्थानकने साफ कर्युं. वली मेघकुमारोए गंधोदकथी (चंदनादियुक्त सुवासित जल) पृथ्वीने सिची, तथा ऋतुंण पण पृथ्वीपर घुंणसुधि पुष्पो पाथर्यां. वली त्यां अग्निकुमारोए स्निग्ध ठे धूपनी शिखाळ जेमां, तथा आकाशमंडलने पण सुगंधि करनारी धूपघटिकाळ बनावी. पढी इंद्रादिक देवोए, नाना प्रकारना मणि आदिकनी कांतिथी, सेंकडो इंद्र-
धनुष्वाळुं जाणे होय नहीं, एवुं समवसरण बनाव्युं. वली त्यां जुवनपति ज्योतिषी, तथा वैमानिक देवोए बनावेला, रूपा, सोना तथा माणिकना गढो शोजवा लाग्या. “ आ मार्ग स्वर्गमां जाय ठे, आ मार्ग मोक्षमां जाय ठे, ” एवुं जाणे प्राणिंने कहेती होय नहीं, एवी रीतें उठलती धजाळ त्यां शोजती हती. गढपर रहेली रत्नमय विद्याधरीं (पुतलीं-
रूप) जाणे देवोए (सच्चासदोना) नहीं मावानी शंकाथी आववा न दीधीयो हाय नहीं तेवीयो शोजती हती. वली ते प्रत्येक गढमां, जाणे चार प्रकारना धर्मने क्रीडा करवाना ऊरूखाळ ज होय नहीं, एवा चचार दरवाजाळ शोजता हता. वली ते समवसरणमां देवोए, जाणे त्रण रत्नोना (ज्ञान, दर्शन, चारित्र) उदयने करतुं होय नहीं, एवुं त्रण कोश उंचुं अशोकवृक्ष बनाव्युं. तेनी नीचे पूर्व दिशामां देवोए, स्वर्गलक्ष्मीना सारसरखुं पादपीठसहित रत्नसिंहासन बनाव्युं. पढी प्रभु पूर्वद्वारथी प्रवेश करीनें, तथा तीर्थने नमस्कार करीने, सूर्य जेम पूर्वाचलपर, तेम (अज्ञानरूपी) अंधकारनो नाश करवामाटे सिंहासनपर बेठा. तेज वखतें देवोए, प्रभुनां बीजां त्रण रूपो, बीजी त्रणे दिशामां रत्नना सिंहासनपर बेठेलां बनाव्यां. नीचुं करेल ठे पूर्णिमाना पूर्ण चंद्रनुं पण मंडल जेणें, तथा त्रण लोकोना स्वामिपणाना चिह्न सरखा प्रभुना मस्तकपर त्रण ठत्रो शोजवा लाग्यां “ एकज आ प्रभु स्वामी ठे ” एवा हेतुथीज जाणे इंद्रें उजो कर्यो होय नहीं, एवो प्रभु आगल रत्नध्वज शोजवा लाग्यो. वली केवलज्ञानियोमां चक्रवर्तिपणाने सूचवनारूं, तथा अति अद्भुत प्रज्ञाव-
वाळुं धर्मचक्र प्रभुपासे शोजवा लाग्युं. वली जाणे प्रभुना मुखरूपी क-

मलप्रत्ये दोडता हंसोज होय नहीं, तथा गंगाना भोजासरखां वे चाम-
रो प्रभुपासे शोजवा लाग्यां. वली जेनी पासे सूर्यमंडल पण एक पतंगि-
या सरखुं लागे ठे, एवं चामंडल प्रभुना शरीरपाठल प्रगट थयुं. वली
(पोताना) पडघाथी चारे दिशाउने अत्यंत वाचाल करतो, तथा मेघस-
रखो गंजीर, डुंडुजिनाद आकाशमां थवा लाग्यो नीचे ठे डींटीआंउ
जेनां, एवं पुष्पो देवोए चारे बाजु वरसाव्यां, ते जाणे के, शांत थएला
माणसप्रत्ये कामदेवें पोतानां हथियारो ठोडी दीधां होय नहीं, तेवां
शोजतां हतां. पढी प्रभु पांत्रीश अतिशयोवाली, वाणीथी त्रण लोकना
अनुग्रहवास्ते धर्मदेशना देवा लाग्या.

हवे प्रभुना आ केवलज्ञानना उत्सवने खवरपत्रियोयें, जरतने जणा-
व्यो, तथा तेज वखतें, तेने चक्र पण उत्पन्न थयुं. त्यारे जरत द्वाणवार
सुधि विचारमां पड्यो के, आ बाजु पिताजीने केवलज्ञान थयुं ठे, मने
आ बाजु चक्ररत्न उत्पन्न थयुं ठे, माटे पेहेली कोनी पूजा करूं? (एम
विचारतां मनमां एम आव्युं के,) अजयदानने देनारा पिताजी क्यां?
अने प्राणियोनी घात करनारूं आ चक्र क्यां? एम विचारि तेणे पोताना
संबंधिउने प्रभुनी पूजामाटे हुकुम कयों. पुत्रना परिषहना समाचारथी
दुःखनां अश्रुउए करी जेनी आंखो रोगसहित थएली ठे, एवं मरूदेवा
मातानी पासे जइ जरतें विनति करी के, हे माताजी, तमो एम कहेतां
हतां के, पद्मखंड सरखो कोमल, मारो पुत्र, वर्षां ऋतुमां पाणिनो उपद्रव
सहन करे ठे, वली शियालामां मालतीना गुठानी पेठे हमेशां ठंडीना
संतापथी क्लेश पामे ठे, तथा उनालामां हाथीनी पेठे, अति जयंकर
सूर्यनां किरणोथी संतापने जोगवे ठे; अने एवी रीतें सर्व वखतें, वनमां
रही, आश्रयरहित थइ, एकलवाया माणसनी पेठे एकाकी रहेतो थको
मारो पुत्र दुःखीहोशे. ते तमारा पुत्रनी हमणां त्रण लोकना स्वामिपणाने
धारण करती संपदा तमो जुड? एम कही तेणीने जरतें हाथीपर बेसा-
ड्यां पढी ते जरतराजा मूर्तिमान् लक्ष्मीसरखा, सोना, हिरा, तथा मा-
णिकना अन्नूषणावाला, घोडा, हाथी तथा पायदल सहित त्यांथी चाल-
वा लाग्यो. नूषणोनी कांतिना समूहथी करेलां ठे जंगम तीर्थो जेउए, एवं
सैन्यो सहित, तो ते राजा दूरथीज रत्नध्वजने जोतो हवो. पढी ते जरत-

રાજા મરુદેવા માતાને કહેવા લાગ્યા કે, હે દેવિ, દેવોએ વનાવેલું પ્રજુનું સમવસરણ, આ તમારી આગલ રહ્યું છે. વલી પ્રજુની સેવામાટે આવેલા દેવોનો આ જયજય શબ્દ સંજ્ઞા છે. વલી માલવ, કૈશિકિ રાગથી પવિત્ર થઈ તથા કાનોને અમૃત સરસી પ્રજુની આ દેશનાની વાણી સંજ્ઞા છે. વલી તે વાણીને મયૂર, સારસ, કૌંચ, તથા હંસો કાન દે-
ઈને પોતપોતાના સ્વરથી અધિક માનીને આશ્ચર્યપૂર્વક સાંજલે છે. વલી હે દેવિ, વર્ષાદ સરસા તાતની એક યોજનસુધિ જાતી વાણીને સાંજ-
લીને મનરૂપી વગલી તે તરફ દોડ્યા કરે છે. પઠી પ્રજુની, તે ગંજીર ત-
થા સંસારથી તારનારી, તથા પવનવિનાના દિવાસરસી નિષ્કંપ વાણીને મરુદેવા માતાએ સાંજલી. પ્રજુની તે વાણીને સાંજલતાં, આનંદાશ્રુનાં પા-
ણીથી, મરુદેવા માતાનાં આંખનાં પડલો, કાદવની પેઠે નાશ થયાં. પઠી તેણીએ અત્યંત અતિશયવાલી તીર્થકરની લક્ષ્મીને જોઈ, તથા તે જોવા-
માં વાપરેલી સ્થિરતાથી તેણીનાં કર્મો નાશ પામ્યાં. પ્રજુનાં દર્શન રૂપી આનંદના યોગમાં સ્થિરતાને પામેલાં મરુદેવા માતાને તેજ વચ્ચે નિર્મલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પઠી તેજ વચ્ચે આયુઃકર્મનો હાથ થવાથી, અંત કૃત કેવલીપણથી, મરુદેવા માતા, હાથીપર બેઠાં બેઠાંજ નિર્વાણ પા-
મ્યાં. આ અવસર્પિણિમાં પેહેલાં સિદ્ધ આજ થયાં છે, તેથી દેવોએ તે-
નાં શરીરને, ક્ષીરસમુદ્રમાં નાખી મોદ્દોત્સવ કર્યો. પઠી જાણેલ છે તેમ-
નો મોદ્દ જોઈને, એવો ઝરતરાજા વાદલાંની ઠાયા તથા સૂર્યના તાપવાલા શરત કાલની પેઠે, હર્ષ અને શોકયુક્ત થયો. પઠી રાજાએ, રાજ્યચિહ્નો-
ને તજીને, પગે પાલા, તથા પરિવાર સહિત, સમવસરણમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તેણે, ચાર નિકાયના દેવોથી વિંટાળેલા, તથા દૃષ્ટિરૂપી ચકોરને ચં-
ડસરસા, પ્રજુને જોયા. પઠી ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને તથા પ્રજુને નમીને મસ્તકપર હાથ જોડી ચક્રી પ્રજુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે, હે સઘલા જગતનાં નાથ, જગતને અન્નદાન દેનાર, પેહેલા તીર્થકર, સંસારથી તારનારા, તમો જય પામો ? વલી હે અવસર્પિણીના લોકરૂપી પદ્મના સ-
મૂહપ્રત્યે સૂર્યસમાન, તમારા દર્શનથી મારો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર નાશ પામ્યો. વલી હે નાથ, જીવ્યજીવોનાં મનરૂપી વાણીને નિર્મલ કરનારી, કતકના ચૂર્ણ સરસી તમારી વાણી જય પામે છે. કરુણાસિંધો ! હે પ્રજો !

જે માણસો તમારા શાસનરૂપી મહારથપર ચડે છે, તેડને લોકાગ્ર (મોક્ષ) દૂર નથી. વલી હે પ્રજુ, જ્યાં તમારું દર્શન થાય છે, એવા આ સંસારને પણ હું લોકાગ્રથી સારો માનું હું (આ જક્તિવચન છે.) વલી હે સ્વામિ, આ સંસારમાં પણ તમારા દર્શનના આનંદમાં મગ્ન થઈલાં આ ચક્રુડ મોક્ષસુખનો સ્વાદ અનુભવે છે. રાગ, ક્રેષ આદિક કષાયોરૂપી શત્રુડથી સંધર્ષ રહેલું આ જગત્, અજ્ઞયદાન દેનારા આપથીજ ઉદ્ધરશે. વલી આપ પોતેજ તત્ત્વ જણાવો ઠો, માર્ગ દેખાડો ઠો, તથા જગતનું રક્ષણ કરો ઠો, માટે આપવિના બીજાની કોની સ્તુતિ કરું ? એવી રીતે પૃથ્વીડે પ્રજુની સ્તુતિ કરીને કાનરૂપી અંજલિથી (પ્રજુની) દેશનાની વાણીરૂપ અમૃત પીધું. પઠી તે વચ્ચે પ્રજુએ કૃષ્ણસેનાદિક ચોરાશી ગણધરોને પોતે દીક્ષા દીધી. તથા પઠી તેણે બ્રાહ્મીને, તથા જરતના પાંચસો દિકરા, અને સાતસો પૌત્રો (પોત્રા)ને પણ દીક્ષા દીધી. એવી રીતે પ્રજુના પુંડરીકાદિક સાધુડ, બ્રાહ્મી આદિક સાધ્વિયો, શ્રેયાંસાદિક શ્રાવકો, તથા સુંદરી આદિક શ્રાવિકાડ થઈ. એવી રીતે તે વચ્ચે પ્રજુએ ચતુર્વિધ સંઘ સ્થાપ્યો, તથા ત્યારથી માંડી આજ દિન સુધિ તેજ વ્યવસ્થા ચાલી આવે છે. પઠી પ્રજુએ પણ જવ્યોને બોધ દેવા માટે પરિવાર સહિત બીજી જગોએ વિહાર કર્યો, અને જરત પણ અયોધ્યાપ્રત્યે ગયો, તથા કૃષ્ણપ્રજુના વંશરૂપી સમુદ્રપ્રત્યે ચંદ્રસરસ્વા, તથા દેહધારી ન્યાય સરસ્વા તે જરતરાજાએ વિધિપૂર્વક પૃથ્વીનું રક્ષણ કહ્યું. તેને ચોસઠ હજાર સ્ત્રિયો હતી, કે, જેડની રૂપસંપદાપ્રત્યે લલિમયો તો દાસીરૂપ રહેતી હતી. વલી જ્યારે તે ઇંદ્રની સાથે અર્ધાસનપર બેસતો, ત્યારે તેડનો જોદ નહીં જણાવાથી, દેવો પણ નમસ્કારના સંશયમાં પડતા હતા. પ્રારંભ કરેલ છે, દિગ્જય જેણે, એવો તે રાજા, પૂર્વદિશામાં જેમ સૂર્ય, તેમ અન્ય તેજોને જીતનારા તેજોથી જગતને દીપાવતો થકો, પૂર્વદિશામાં ચાલ્યો, મોજા રૂપી હાથથી ઊઠાલતાં પરવાલાંડથી જાણે ધન ઊઠાડતો હોય નહીં, એવા, તથા ગંગાના સંયોગથી મનોહર થઈલા પૂર્વસમુદ્રપ્રતિ તે પહોંચ્યો. ત્યાં માગધતીર્થના દેવકુમારને મનમાં ચિંતવિને, તેણે અર્થ સિદ્ધિના પેહેલા દ્વારસરખું અઠમ તપ કર્યું. પઠી રથપર ચડી, જલચરોને ઢોળાવતો, તે મહાવલવાન્ રાજા, મંદરાચલની પેઠે સમુદ્રમાં ગયો. તથા

रथने नाजिसुधि पाणीमां लइ जई, त्यांथी दूतनी पेठे बार योजन जोता पोताना नामथी अंकित थएल बाणने मागधप्रत्ये तेणें फेंक्युं. ते बाण पडवार्थी मागधपति देव, विकट आटोपवादी चुकुटीना जंगथी जयंकर थइ, कोप पाम्यो. पण ते बाणपर रहेला मंत्राक्षर सरखा, नामना अक्ष-रोने, जोइने ते नागकुमार अत्यंत शांत मनवालो थई गयो. प्रथम च-क्री उत्पन्न थया ठे, एम विचारि, देहधारि विजयज होय नहीं तेम-ज-रतराजा पासे हाजर थयो. तथा तेनी पासे पोतानी फणापर रहेला म-णिसरखुं ते बाण तेने आप्युं. (अने कह्युं के) पूर्व दिक्पाल एवो हुं त-मारो चाकर बुं, माटे आपनो शो हुकम ठे? (ते सांजली) जरतें पण तेने आदरमान आप्युं. जयस्तंजनी पेठे त्यां तेने स्थापिने, त्यांथी राजा पाठो वढ्यो. पठी लइकरना जारथी पृथ्वीने पण होज करतो, त-था पर्वतोने पण चलायमान करतो ते राजा, दक्षिण सागर पासे आव्यो; तथा एलची, लवींग चारोली, तथा कंकोलथी जरेला तेना कांठाना प्रदेशमां तेणे पडाव नाख्यो. तथा तेजथी बीजा सूर्यसरखो तथा इंद्र जेवो पराक्रमी एवो ते राजा रथपर चढ्यो. ते पठी उठलता मोजासरखा घोडाउंथी रथनी नाजिसुधि ते पाणीमां गयो. त्यां वरदाम नामना देवप्रत्ये बाण चडावीनैं, तेणें धनुर्वेदना उंकार सरखो दोरीनो टंकार कयों. तथा कानसुधि खेंचेला धनुषपर, सोनाना कुंडलरूपी कम-लनां नालसरखुं सोनानुं बाण तेणें चडाव्युं. पठी इंद्रसरखा तेणें ते नामवाला बाणने वरदामप्रति फेंक्युं. वरदामें ते बाणने लइ, जरतपासे आवी जेटणुं धर्युं, तथा कह्युं के, आजें आप अहीं पधार्या तेशी हुं धन्य हुं, तथा आजथी आप मारा स्वामी होवार्थी हुं सनाथ थयो हुं. पठी जरतें तेने पोतानो करीने सैन्यथी पृथ्वीने कंपावता थका, पश्चिम दिशातरफ प्रयाण कर्युं. त्यां समुद्रमां आवी, प्रजासदेव तरफ, बीजली दंड सरखुं बाण तेणें फेंक्युं. जो तने जीववानी इठा होय तो दंड आप? तथा आझा मान?" एवा अक्षरो तेणें (प्रजासदेवें) ते बाणपर जोया. पठी ते पण मनोहर तथा अद्भुत जेटो एकठी करीने, तथा ते बाण ल-इनें जरतने खुशी करवामाटे त्यां आव्यो. अने बरफसरखा सफेद (मो-तीना) हारो, ते जाणे पोताना घणा कालथी एकठा करेला यशोना

ढगलाउनेज होय नहीं, तेम तेणें जरतने आप्या. जेनी आगल कौस्तु-
जमणि पण पत्थर सरखो ठे, एवा मणीउं तेणे राजाने आप्या. वली
पोताना मूर्तिमंत तेजसरखा, कडां, कंदोरो, चूडामणि तथा मुकुट, अने
सिक्काउं पण तेणें राजाने आप्या. एवी रीतें ते जक्तिवंत तथा निष्कपटी
देवथी खुशी थएल जरतराजा उत्तरद्वारनी डेढीसरखी सिंधुनदीप्रत्ये
गयो. त्यां सिंधुदेवीनां देवलपासे, तेणें पडाव नाखी, तेणीने उद्देशीनें,
अठम तप कर्युं. पढी ते सिंधुदेवीए चक्रीने आवेला जाणी, तेनी पासे
आवी मनोहर जेटोथी तेनी पूजा करी. पढी सेवा करती एवी तेणीने
रजा आपीने, पारणुं करी, तेणीने उद्देशी राजाए अठाइ महोत्सव
कयों. पढी चक्रीनी पढाडी जतो ते राजा, ईशान खुणमां रहेला, तथा
वन्ने जरतोने हुटा पाडता वैताढ्यप्रत्ये पहोच्यो. त्यां तलेटीमां तंबुउं
ठोकीनें, वैताढ्य कुमारने उद्देशीने तेणें अठम तप कर्युं. ते अवधिज्ञान-
थी जाणीने, दिव्य जेटो सहित राजापासे आव्यो, तथा सेवा करवा
लाग्यो. पढी तेने रजा आपीने, राजाए अठमनुं पारणुं कर्युं, तथा तेने
नामें विधिपूर्वक अठाइ महोत्सव कयों. पढी सूर्यसरखा तेजवाढो ते राजा,
तमिस्रा नामनी गुफाप्रत्ये गयो, तथा त्यां नजदीकमां तेणे पडाव नाख्यो.
तथा त्यां फतमाल नामना देवने उद्देशीनें तेणें अठम तप कर्युं, तथा
ते पण आसन कंपवाथी राजापासे आवी, तेमनी सेवा करवा लाग्यो
तेने पण रजा आपी राजाए अठमनुं पारणुं करी, तेना नामथी अठाइ
महोत्सवकयों. पढी जरत राजाना हुकमथी सुषेण सेनापतियें, चर्मरत्न-
थी सिंधु उत्तरीनें सिंधुनो दक्षिण निष्फुट साध्यो, तथा त्यांथी म्हेळो
पासेथी कर लइ, पाढो चर्मरत्नथी सिंधुने उत्तरी जरतपासे ते आव्यो.
पढी जरतें सुषेणने वैताढ्यमां रहेली वज्र सरखा कमाडोवाली तमिस्रा
गुफाने उघाडवा हुकम कयों. पढी सुषेण पण स्वामिनी ते आज्ञाने शेषा-
नी पेठे मस्तकपर चडावतो थको, तमिस्रा गुफानी नजदिक आव्यो.
तेना अधिष्ठायक फतमाल नामना देवनुं स्मरण करीने शुद्धबुद्धिथी ते
अठम करी पौषधशालमां रह्यो, पढी अठमने पारणे स्नान करी, वहार,
अने अंदरथी पवित्र थइ, तेणे पवित्र वस्त्र तथा विविध आचूषणो पेहे-
र्या; तथा होमकुंड सरखा, बलता अग्निवाला धूपधाणामां स्वार्थ साधना-

री आहुति सरखी, धूपनी मूठीउं तेणे नाखी, पढी त्यांथी ते जंडारना
 द्वार सरखा, ते गुफाना द्वारने एकदम उघाडवा गयो. तेज वखते तेना देख-
 तांज ते कमाडो उघडी गयां; पढी तेणें ते गुफाना द्वारपासे आठ मंगल
 चितरीने पोतानी मोटाशने उचित अठाइ महोढव कयों. पढी ते सेना-
 पतियें इंद्रनी पेठे, वज्रसरखा, तथा सघळा शत्रुजनों नाशकरनारा दंड-
 रत्नने ग्रहण कर्युं. तथा वक्र ग्रहनी पेठे केटलांक पगलां पाठां हठीने
 तेणें ते दंडरत्नथी ते द्वारपर त्रण फटका मार्या, अने तेथी, वज्रथी जेम
 पर्वतोनी पांखो, तेम तडतड अवाज करतां थकां कमाडो बुटां पड्यां.
 पढी ते गुफाना द्वारसरखा विकस्वर मुखवालो सुषेण, जरतपासे जइ
 कहेवा लग्यो के, हे स्वामि, अति तपथी यतिने जेम मोक्षनुं द्वार तेम
 तमारा प्रज्ञावथी ते गुफानुं द्वार खुल्लुं थयुं ठे. (ते सांजली) जरत राजा,
 इंद्र जेम ऐरावणपर, तेम गंधहस्तीपर बेसीने ते गुफाने बारणे आव्यो.
 ते वखते तेणें पूर्वाचलपर जेम सूर्यने, तेम हाथीना जमणा कुंजस्थलपर
 अंधकार मटाडवाने मणिरत्न राख्युं. पढी पाठल गयेलुं ठे सैन्य जेनुं,
 एवो ते राजा, चक्रनी पाठल चालतो थको, मेष राशिमां जेम सूर्य तेम
 गुफामां ते दाखल थयो. त्यां बन्ने बाजुए काकिणी रत्नथी तेणें, एक योजन
 सुधि गोमुत्रिकाने आकारें मांडलां पाड्यां. एवी रीतें ते काकिणी रत्नोथी
 करेलां उंगणपचास मांडलांथी तेनी सेनायें सूर्यना तेजनुं सुखजोगव्युं.
 पढी राजाए त्यां (गुफामां) उन्निम्रगा अने निम्रगा नामें बे नदीउं जोइ,
 के जेमांथी एकमां पत्थर पण तरे ठे, अने बीजीमां तरणुं पण बुडी जाय
 ठे. अति छुस्तर एवी पण ते नदीमां, नेहेरनी पेठे, वार्धकिए पावडियो
 वनावी ते पावडियोयें करीने, राजा, मेघमंडलथी जेम सूर्य, तेम ते गु-
 फामांथी बहार निकल्यो, तथा त्यां तेणें उत्तर जरतखंडमां प्रवेश कयों, अने
 दानवो साथे जेम इंद्र, तेम त्यां तेणें म्हेढो साथे लडाइ करी. ते म्हेढोने
 राजाए जीतवाथी, तेउए पाढी जीत मेलववामाटे मेघकुमार आदिक देवोनी
 आराधना करी. ते देवो कटपांत कालनी पेठे मुशलधाराथी जयंकर वर्षाद
 वरषाववा लाग्या. ते वखते चक्रवर्तियें बार योजनना विस्तारवाळुं चर्मरत्न
 नीचेधारण कर्युं, तथा उपर तेटलाज विस्तारनुं ठत्र रत्न धारण करी अंदर
 पोतानी सेनाने राखी. वली तेणे अंधकारनो नाश करवा माटे ठत्रदंडपर,

पूर्वाचलपर जेम सूर्यने, तेम तेणें (ठत्रदंडपर) मणिरत्न राख्युं. ते वन्ने रत्नोनुं संपुट (विजलीनी वेल) सरखुं देखावा लाग्युं, अने त्यारथी लो-
कमां पण ब्रह्मांडनी कल्पना थई. वली ग्रहपति, आगळे प्होरें वावेला,
अने पाठले प्होरें पाकेला चोखाने दरेक आवास प्रत्ये पूरवा लाग्यो. पढी
ते मेघकुमारोए एक वर्षसुधी वरसीने, थाकी जई म्हेळोने कळुं के, आ
तो चक्रवर्ती ठे, अमारार्थी जिताय तेम नथी. एवी रीतें निराश थयेला
ते म्हेळो जरतने शरणे गया, कारण के, अग्निथी बळेलाउने अग्निज औ-
षध ठे. पढी ते सेनापतियें जरत राजाना हुकमथी योगी जेम, संसारने,
तेम सिंधुनो उत्तर निष्कुट (देश) जित्यो. पढी हाथीनी पेठे वीलाथी
चालतो ते राजा केटलेक प्रयाणे (मजले) हिमाद्रिनी दक्षिणा तला-
टी पासे प्होंच्यो. त्यां तेणें छुडहिमवंत कुमारने उद्देशीने, कार्यसि-
द्धिना प्रथम मंगल सरखुं अठम तप कळुं. ते अठमने अंते हिमवंत
पर जई तेणें त्रण वार ताडना करी, तथा पोताना नामवाळुं बाण, ते
पर्वतनां मस्तकपर बहोतेर योजनसुधि तेणे फेंक्युं. ते बाण जोई ते हि-
मवंत कुमारें पण तुरत जरत पासे आवी, मुकुटनी पेठे तेनी आझाने
मस्तकें चडावी. पढी जरत राजाए त्यांथी ऋषजकूट पर्वतपर जइने, अँरा-
वण जेम दांतथी पर्वतने, तेम तेने त्रणवार ताडना करी. तथा त्यां म-
ध्यजागमां तेणें काकिणी रत्नथी एवा अक्षरो लख्या के, “ आ अवस-
र्पिणीमां त्रीजा आराने ठेडे हुं जरत नामें चक्री थएळो हुं. ” पढी त्यां-
थी पाठा वली, ठावणीमां आवी तेणें अठमनुं पारणुं कर्युं. पढी राजाए
ते छुडहिमवंत कुमारने उद्देशीने, पोतानी संपदाप्रमाणे अठाई महो-
त्सव कर्यो. पढी ते पोताना अत्यंत लश्करथी, गंगा अने सिंधुनी वच्चेना
प्रदेशने एकठो करतो थको, चक्रनी पठाडी चालतो थको, पाठो व-
ढ्यो, तथा वैताढ्य पर्वतना नितंबने पामीने, तेणें त्यां पडाव नाख्यो,
तथा त्यां तेणें नमि विनमि नामना विद्याधरो प्रत्ये, दंड लेवा माटे बा-
ण फेंक्युं. ते दंडना याचवाथी कोप, पामेला ते विद्याधरो लडवावास्ते
विद्याधरोना लश्करसहित त्यां आव्या. ते वखते, मणितनां विमानोथी
घणा सूर्यवाला, तथा चलकता हथियारोथी वीजलीमय, तथा घणा डुंडु-
जिना अवाजोथी मेघनी गर्जनामय, आकाशने करता, एवा विद्याधरना

लश्करने ते जरतें जोयुं. पढी ते विद्याधरो जरतने कहेवा लाग्या के, तारे अमारी पासेथी शुं दंड लेवो ठे? एम कही तेउंए विद्याना मदथी रणसंग्राममाटे बोलाव्यो. पढी जरत पण सैन्यसहित तेउंनी साथे, जुदी जुदी रीतें, तथा एकी वखते पण बार वर्षोंसुधी लड्यो, अने ज्यारे तेउंने जीत्या, त्यारे तेउं हाथ जोडीकहेवा लाग्या के, सूर्यथी वधारे तेज कयुं ठे? पवनथी वधारे वेगवालो कोण ठे? मोक्षथी वधारे सुख शुं ठे? तेवी रीतें तमाराथी वधारे बलवान् पण कोण ठे? वढी हे जरत, तमोने जो-याथी, अमोए साक्षात् ऋषजदेव प्रभुने जोया ठे, अज्ञानताथी तमारी-साथे अमोयें युद्ध करेलुं ठे, माटे ते तमो क्षमा करो? वढी तमारो हु-कम पण मुकुटनी पेठे अमारा मस्तकपर ठे, तेम जंडार, शरीर, तथा ठोकरांज सर्वे तमारांज ठे. एवी रीतें जक्तिनां वचनो कहीने जरतने विनमिए स्त्रीरत्न, तथा नमिए रत्नोनों समूह आप्यो. पढी राजाए तेउंने रजा आपवावाद विरक्त थइ तेउंए, पोताना पुत्रोने राज्य आपी, ऋष-जदेवें प्रभुपासे जइ दीक्षा लीधी. पढी त्यांथी चक्रनी पाठल चालतो ते राजा गंगाना कांठापासे आव्यो, तथा तथा त्यां सुषेणें गंगानो उत्तर प्रदेश जीत्यो, कारण के, महात्माउने शुं असाध्य ठे? वढी त्यां राजाए पण अठम करीने गंगा देवीनी साधना करी, तेथी तेपण त्यां आवीने, देवने लायक एवी जेठोथी राजाने खुशी करवा लागी. पढी राजाए क-मलोना सुगंधथी मनोहर थएला गंगाना कांठापर पोतानो पडाव नाख्यो. त्यां रूप अने लावण्यथी जेणें कामदेवने दासरूप करेल ठे एवा जरतने जोइ गंगानुं मन क्षोज पाम्युं. जाणे, तेणिना मुखरूपी चंद्रमानी पाठल, तारांज आवेला होय नहीं, एवा मोतींजनां आचूषणोथी सघले अंगें शो-जती वढी केलना गर्जनी त्वचा सरखां निर्मल अने कोमल वस्त्रोने धा-रण करती, तथा रोमांचित थयेला अने पुष्ट उपडेला स्तनोथी जेणीनो कसकसतो कंचुज जाणे फाटीजतो होय नहि एवी गंगा कटाक्षो मारती थकी त्यां जरतपासे आवी पहोंची तथा ते, एजरतनी साथे विलास करवानी इष्टाथी, प्रेम सहित वचनो बोली; तेने पोताना स्थानमां तेडी गइ. ते-णीनी साथे, जोग जोगवतां थकां राजाए एक दिवसनी पेठे हजार वर्षों गाल्यां. पढी त्यांथी अखंड पराक्रमी राजा, हाथी जेम एक वनमांथी बीजा

वनमां जाय, तेम, ते खंडप्रतापनामें गुफाप्रत्ये पहुँच्यो. त्यां तेणें अठम करीने फतमालनी पेठे नाट्यमालने साध्यो, तथा तेने निमित्तें तेणें त्यां अठाइ महोत्सव कयों. पढी सुषेणें उघाड्यां ठे, द्वार जेनां एवी ते गुफामां ते पेठो, तथा तेनुं दक्षिण द्वार तो पोतानी मेवेज उघडी गयुं. पढी तेमांथी जेम गुफामांथी सिंह, तेम राजा बार निकल्यो, तथा त्यां गंगाना पश्चिम किनारापर तेणें पडाव नाख्यो. तथा त्यां नागकुमारोथी अधिष्ठित थयेला नवे निधियो तेनी पासे हाजर थइ, तेने कहेवा लाग्या के अमो गंगाना मुखपर रहेला मागधमां रहेनारा ठियें; तथा तमारा जाग्योथी वश थइने, तमारी पासे आवेला ठियें, तथा तमारि इछा प्रमाणे अमारो तमो उपयोग करो? अने दान दीउं? वली कदाच समुद्रद्वय पामे, पण अमो तो द्वय पामीयेंज नहीं, हे देव; तमारा चाकर सरखा नव हजार यक्षोथी हमेशां संपूर्ण थतां, आठ चक्रोथी प्रतिष्ठित थयेला, तथा बार योजन लांबा अने नव योजन विस्तारवाला, एवा अमो, तमारी हजुर रहीने जमीननी अंदर चाट्या करशुं. पढी ते सुषेण सेनापति पण, प्रचंड पवन जेम मोटा वनने तेम गंगाना दक्षिण प्रदेश-ने नाश करीने त्यां आवी पहुँच्यो. एवी रीतें साठ हजार वर्षोंमां ठ खंड पृथ्वीने जीतीने ते जरत चक्रवर्ती अयोध्यामां आव्या. पढी त्यां राजा-उंए बार वर्षसूधि तेनो चक्रवर्तिपणानो अजिषेक कयों. पढी पोताना कुटुंबनी सालसंजाल करतां तेणे सुंदरीने दुबली जोइ, अने तेथी ते गुस्से थयो अने रसोइयाउने कहेवा लाग्यो के, अरे! शुं मारा घरमां खावा मलतुं नथी? के, जेथी आ सुंदरी फक्त हाडपिंजर सरखीज केम रही ठे? त्यारे तेउंए कछुं के, हे, स्वामि, ज्यारथी आप दिग्यात्रा करवा गया ठो, त्यारथी तेणीए आंबेल तप आदखुं ठे.

एटलामां ऋषजदेव प्रजु पण पृथ्वीपर विहार करता थका अष्टापद पर्वतपर समोसर्या हता; तेमने वांदवावास्ते जरत त्यां आव्या, अने ते-ज वखते देशना सांजली सुंदरीए दीक्षा लीधी. हवे ते महोत्सवमां (अ-जिषेकनामोत्सवमां) नहीं आवेला जाइउं प्रत्ये जरत राजाए एकेको दूत मोकल्यो हतो. ते दूतोए तेमने कछुं के, जो आपने राज्यनी इछा होय तो, जरतने आवी सेवो? ते सांजली तेउंए विचार करी कछुं के,

પિતાજીએ અમોને અને જરતને પણ રાજ્ય વેહેંચી આપ્યું છે, માટે હવે અમો જો જરતની સેવા કરીયેં, તો તે અમોને વધારે શું કરી આપશે ? વહી શું ?!! તે અવસરેં આવતા કાલને રોકી રાખશે ? અથવા શરીરને નાશ કરનારી જરા રૂપી રાક્ષસીને શું તે મારી હઠાવશે ? અથવા દુઃખ દેનારા રોગો રૂપી પારાધિનો શું તે નાશ કરશે ? અથવા અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતી તૃણાનો તે શું નાશ કરશે ? એવી રીતનું સેવાનું ફલ જો, તે જરત અમોને દેવા સમર્થ ન હોય, તો સર્વ સામાન્ય માણસોમાં કોણ કોની સેવા કરે ? વહી તે મોટા રાજ્યવાલો છે, ઢતાં પણ અસંતોષ રાખી અમારાં રાજ્ય લેવાને ઇહે છે, તો જેમ તે જે તાતનો છે, તેજ તાતના અમો પણ પુત્રો ઢિયેં. વહી હે દૂત પિતાજીની અવજ્ઞા કરીને, આ મોટા જા-હની સાથે લડવાને પણ અમો રાજી નથી. એમ દૂતને કહી તેડે રૂષ-જસ્વામિપાસે આવી તેમને જરતેં કહેવરાવેલા સંદેશાનું વૃત્તાંત કહી સં-જલાવ્યું. ત્યારે નિર્મલ કેવલજ્ઞાનરૂપી આરિસામાં સંક્રમણ કરેલ છે જ-ગત્ જેણેં, એવા દયાલુ પ્રજુ પણ તેમને કહેવા લાગ્યા કે, અનેક યો-નિયોમાં પાડનારી તથા અનંત વાધાના કારણરૂપ એવી આ રાજ્યલક્ષ્મી અજિમાનરૂપી ફલવાલી છે, અને અંતેં તે પણ નાશ થવાવાલી છે. વહી દેવલોકનાં સુખોથી પણ તમારી તૃણા પૂર્વ જવોમાં મટી નથી, માટે તે તૃણા અંગારકારકની પેઠે મનુષ્ય સંવંધિ જોગોથી તે કેમ જુટી શકે ? કોઈએક અંગારા (કોલસા) કરનારો માણસ, પાણી વિનાના જંગલમાં કોલસા કરવામાટે પાણીની મશક લઈને ગયો. તે ત્યાં અંગારાના અગ્નિના તાપથી, તથા સૂર્યના તાપથી, અત્યંત તૃષાતુર. થવાથી મશક માહેલું સ-ઘલું પાણી પી ગયો. તેથી પણ તેની તૃષા નહીં મટવાથી, તે ત્યાં ઝંઘી ગ-યો, અને સ્વપ્નામાં ઘેર જઈ, ત્યાં રહેલા વાસણોમાંથી પાણી પી ગયો. તે પાણીથી પણ જ્યારે તેની તૃષા ગઈ નહીં, ત્યારેં તેણેં પાણી પી પીને વાવ, કુવા, તથા તલાવો સૂકાવી નાખ્યાં. તેથી પણ નહીં ધરાઈને તેણેં નદીઝં તથા સમુદ્રો પણ પાણી પી પીને ખાલી કર્યાં, પણ નારકીની વેદનાની પેઠે તેની તૃષા મટી નહીં. પછી ત્યાંથી તે મારવાડના કુવાપાસે ગયો, તથા ત્યાં દોરીથી ઘાસનો પૂલો બાંધી, પાણીમાટે તેમાં નાખ્યો, કારણ કે, પીડિત માણસ શું કરતો નથી ? તે કુવામાં પાણી ઝંઝુ હોવાથી, સ્વેંચતાં

સ્વેચ્છતાં તે પુલામાંથી પાણી ગલી ગયું હતું, તો પણ તેને નીચેવી નીચે-
વીને તે પીવા લાગ્યો. એવી રીતે સમુદ્ર આદિકથી પણ જ્યારે તેની તૃષ્ણ
ઠીપી નહીં, ત્યારે તે પૂલાના પાણીથી તે શી રીતે ઢીપે ? અને તેવીજ રીતે
જ્યારે તમારી તૃષ્ણા પણ દેવલોક આદિકના સુખોથી ઢીપી નહીં, ત્યારે
આ રાજ્યલક્ષ્મીથી તે શી રીતે ઢીપી શકે ? માટે હે પુત્રો, અત્યંત આ-
નંદને દેનારા મોક્ષ મેલવવાના કારણરૂપ, સંયમરૂપી રાજ્ય તમો વિવે-
કિયોને મેલવવું લાયક છે. એવી રીતની પ્રજાની વાણીથી તત્કાલ વૈરાગ્ય
પામી તે અઘાણું પુત્રોએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી. “ અહો એમની ધી-
રજ !! સત્ત્વ, તથા વૈરાગ્યબુદ્ધિ કેવાં છે ? ” એમ કહેતા દૂતોએ, તે સઘલો
વૃત્તાંત રાજાને જણાવ્યો. તે સાંજલી જરતે પણ તેજનાં રાજ્યો જસ કર્યા;
એવી રીતે લાજથી લોજ વધ્યો, કારણ કે, રાજ્યધર્મ તેવોજ હોય છે.

હવે સેનાપતિએ રાજાને આવી કહ્યું કે, હે સ્વામિ ! હજુ (આપણું)
ચક્ર આયુધશાલામાં પ્રવેશ કરતું નથી; માટે એમ જણાય છે કે દિગ્વિ-
જય કરતાં ઢતાં પણ કોઈક રાજા હજુ આજ્ઞા માન્યા વિનાનો રહ્યો
છે. ત્યારે જરતે કહ્યું કે, અહો!!! હવે સ્વર પડી કે, લોકોત્તર પરા-
ક્રમવાલો, તથા વલવાન્ એવો અમારો જાણે બાહુબલી જીતાયા વિના-
હજુ રહેલો છે.

હવે એક બાજુથી સઘલા દેવ, દાનવ, તથા મનુષ્યો એકઠા મળે, તો
પણ બાહુબલિની સામે તેજ આવી શકે નહીં, વલી એક બાજુથી જોડે હું,
તો ચક્ર આયુધશાલામાં દાખલ થતું નથી, અને બીજી બાજુથી બાહુ-
બલી આજ્ઞા માનતો નથી, માટે હું તો સંકટમાં પડ્યો હું. વલી શું ? આ
બાહુબલી કોઈની પણ આજ્ઞા માને તેમ છે ? કારણ કે, કેસરી સિંહ શું
કોઈનું પણ વાહન સ્વીકારી શકે ? એમ વિચારતા તે જરત રાજાને સેનાપતિ
સુષેણે આવી કહ્યું કે, હે સ્વામિ, તમારા બલ આગલ તો આ ત્રણે લો-
ક એક તૃણ સમાન છે.

પછી રાજાએ, પોતાના ઝરમાન નાના જાણે બાહુબલિ પ્રત્યે, તક્ષશિલા
નગરીમાં દૂતને મોકલ્યો ત્યાં પર્વતનાં શિખરપર જેમ સિંહને, તેમ ઊંચા
સિંહાસનપર બેઠેલા બાહુબલિને દૂત યુક્તિવાલાં વચન કહેવા લાગ્યો કે,
જેનો મોટો જાણે જગતને જીતનારો, તથા અત્યંત લોકોત્તર પરાક્રમી,

અને ઠાંડા જરતનો ધણી છે, એવો તું વચાણવા લાયક છે. વઢી તમારા જાણના ચક્રવર્તિપણાના અજિષેક વચતે, હાથમાં માંગલિક જેટલાં લાઈને કંયા કંયા રાજાઈ આવ્યા નહીં? અર્થાત્ સર્વે આવ્યા હતા. વઢી સૂર્યનો ઉદય જેમ કમલવનપ્રત્યે, તેમ જરતનો ઉદય પણ તમારી શોજા માટે છે, તો પણ તમો તે વચતે આવ્યા નહીં; અને તેથી આપના ન આવવાનું કારણ જાણવામાટે મને અહીં જરતે મોકલેલો છે. વઢી તમો તો ત્યારે સરલપણાથી આવેલા નહીં હો, પણ કોઈ માણસ વઢી જરત રાજાને આપના વિષે કંઈ યોદ્ધા સમજાવશે, કારણ કે, યલ માણસો તો ઢિડ્ર જોના રાજ હોય છે. માટે તેવી યુગલચોરોની યુક્તિનાશ કરવામાટે આપને ત્યાં આવવું લાયક છે. કારણ કે, સ્વામિની સેવા કરવામાં લજ્જા કેવી? વઢી હું તો તેનો જાણું, એમ વિચારિ તમો ન આવ્યા હો, તે પણ ઠીક નહીં, કારણ કે, ઈકમ મનાવનારા રાજાઈ કંઈ સંબંધિની પરવા રાખતા નથી.

વઢી લોહચુંબકથી જેમ લોખંડ, તેમ જરતના તેજથી રેંચાણલા, દેવ, દાનવ, અને મનુષ્યો પણ તેનીજ સેવા કરે છે. વઢી જેને ઇંડ્ર પણ પોતાનું અરધું આસન અપી મિત્ર તરિકે વચે છે, માટે તેવા જરતની તમો સેવા કરી મેહેરબાની કેમ મેલવતા નથી? વઢી કદાચ વીરપણાના માનથી, તું તેની અવગણના કરતો હોઈશ, તો તેના સૈન્ય આગલ તું પોતે સૈન્યસહિત સમુદ્રમાં સાથવાની (યુદ્ધાની) મૂઠી બરાબર છે. વઢી તેની પાસે ઐરાવણસરલા ચોરાશી લાખ હાથીઉંઠે, તેને જંગમ પર્વતોની પેઠે કોણ અટકાવી શકે તેમ છે? વઢી તેના તેટલીજ સંખ્યાના ઘોડાઈ અને રથો છે, તો તે સઘલાઈને કલ્પાંત કાલના સમુદ્રના મોજાઈની પેઠે અટકાવવાને કોણ સમર્થ છે? વઢી તે ક્રોડ ગામોના સ્વામિના ઢનુ ક્રોડ પાલાઈ સિંહોની પેઠે કોને ત્રાસ આપી શકે તેમ નથી? વઢી હાથમાં દંડ ધરનારા તેના એકજ સુષેણ નામના સેનાપતિને યમની પેઠે દેવ દાનવોમાંથી પણ કોણ અટકાવી શકે તેમ છે? વઢી અમોઘ ચક્રને ધારણ કરતા તેવા ચક્રિની આગલ, આ ત્રણ જગત્ પણ, સૂર્યની આગલ અંધકારની પેઠે, કંઈ હિસાબમાં નથી. વઢી હે બાહુબલી, તે ઉત્તમ રાજા, તેજ અને ઊમર, બન્નેથી મોટો છે, માટે જો તારે જીવિતની ઇચ્છા હોય, તો તેને સેવવો જોઈયે હવે બાહુના બલથી દૂર કરેલ છે જગતનું બલ જેણે, એવો

વાહુવલી જુકુટી ચઢાવી સમુદ્ર સરખા શબ્દથી બોલવા લાગ્યો કે, હે દૂત, તૈં અમોને કોજાવનારાં યુક્ત વચનો કહેલાં છે, કારણ કે, દૂતો તો સ્વામિના કહેવા પ્રમાણેજ બોલનારાં હોય છે. હે દૂત, સુર અસુર તથા-નરોથી પૂજનીય મહાપરાક્રમી એવા પિતાજી મારી પ્રશંસાના હેતુ નહીં, અને તેનો હેતુ તૈં આ જરતને તો નવોજ જણાવ્યો!!! વલી જેનો આ બલવાન વાહુવલી જાણ ન હોત, તો તેની પાસે રાજાં આવીને સેવા કરત નહિ વલી અમો બન્ને વચ્ચે, સૂર્ય અને કમલની પેઠે બેઠેથી પણ અત્યંત પ્રીતિ છે. વલી તે જાણના મનમાં અમો હમેશાં વસિયેજ બિયેં, માટે ત્યાં જવાથી વધારે શું છે? કારણકે અમો બન્ને વચ્ચે સ્વાજાવિકજ પ્રીતિ છે. વલી અમો સરલપણાથી ત્યાં નહીં આવ્યા, તે પણ સત્ય છે, પણ તેમાં જરતની સાથે કુટિલતા શાની છે? વલી વિચારિને કામ કરનારા સત્પુરુષો ક્ષલ પુરુષોનાં વચનોથી કંઈ જંજીરાતા નથી. વલી અમારા બન્નેના એકજ જયવંતા કૃષ્ણદેવ પ્રજુ સ્વામી છે, અને તે સ્વામી ઠતાં વલી મારો બીજો સ્વામી શીરીતેં થઈ શકે? વલી દેવ દાનવોની સેવાથી તે ખુશી થયો છે, તોપણ મારે અને એને શું લાગે વલગે છે? વલી ઇંદ્ર પણ પિતા-જીનો જન્મ હોવાથી તેમના મોટા પુત્રને પોતાના અરધા આસનપર બે-સાહે છે, અને તેથી શું તેને અહંકાર આવેલો છે? વલી સમુદ્રસરખા તેના સૈન્યમાં થુલાંની મુઠિ સરખા સૈન્યવાલાં તો બીજા રાજા, હું તો તેમાં વડવાનલ સરખો હું. વલી જેમ સૂર્યના તેજમાં બીજાં તેજો, તેમ તેના (જરતના) પાલા, ઘોડા, રથ તથા હાથી અને સેનાપતિ સઘલા મારા આવવાથી ક્ષય પામશે. માટે હે દૂત, તું જા અને જરતને કહે કે, જો તમારે રાજ્ય જીવિતની ઇચ્છા હોય, તો તમો લડવા આવો? મેં તો પિતાજી દીધેલા જાગથી સંતુષ્ટ થઈને તેની પૃથ્વીની ઉપેક્ષા કરી છે. પઠી તત્કાળ દૂતેં આવી તે સમાચાર કહ્યાથી જરત રાજા વાહુવલી સાથે લડવાને ચા-લ્યો. પઠી વર્ષા ઋતુ વાદલાંઈથી જેમ આકાશને, તેમ સૈન્યથી પૃથ્વીને ઢાંકતો વાહુવલી પણ તેની સામા આવ્યો. પઠી મહાસુજટોરૂપી છે જલ-ચરો જેમાં, એવાં તે બન્ને લડકરનો, એક બીજાના અફલાતા હથિયારોરૂપી મોજાવાલો જયાનક જેટો થયો. તે વલતેં લડકરીંનો, આમંત્રિત છે, યમ જેમાં, એવો જાલે જાલાંથી, તથા બાણે બાણોથી મોટો રણસંગ્રામ

थयो. पढी महाबलवान् बाहुबलि, लश्करीउने रूना पुंजडांनी पेठे दूर करी. अगाडी आवीने जरतने कहेवा लग्यो के, फोकट पापो देनारा, हाथी घोडा अने पायदलना नाशथी शुं थावानुं ठे? माटे जो तुं समर्थ होय, तो एकलो मारी पोतानी साथे तुं लड? एवी रीतें बन्नेये छंछ युऊनी प्रतिज्ञा करी, लश्करीउने लडता अटकाववाथी, तेउं (लश्करीउं) सा, क्षिनी पेठे जोता उजा. पढी तेउंए दृष्टि युऊनो प्रारंज करवाथी, निमेष रहित लोचनवाला थावाथी देवोए पण तेमने पोतातुह्य जाण्या. पढी देवोनी साक्षीए बाहुबलिए जरतने जीतवाथी, तेउंए वाग्युऊ (संवादरूप संग्राम) नो प्रारंज कर्यो. तेमां पण जरतनी हार थावाथी, तेउंए जुजा युऊनो प्रारंज कर्यो. ते युऊमां बाहुबलिना स्थिर हाथपर ज्यारे जरत लटकता वांदरासरखो देखावा लाग्यो. पढी महाबलवान् जरतना बाहुने बाहुबलिए तो पोताना एक हाथथीज नमावी नाखी पढी मुष्टियुऊ करता जरतनी मुष्टिउं, कांछापर रहेला पर्वतपर जेम समुद्रना मोजा तेम बाहुबलिपर पडवा लागी. पढी पोतानी वज्रसरखी मुष्टि जरतने मारवाथी, ते, तेनां लश्करीउनां आंसुनी साथेज पृथ्वीपर पड्यो. पढी मूर्छा उत्तर्याबाद जरतें अहंकार लावी दंरुघातथी बाहुबलीने, हाथी जेम दांतोथी पर्वतने, तेममायों. पढी बाहुबलीए जरतने दंडघात करवाथी, जरत खोडेला खी-लानी पेठे, घुंटाणसुधि जमीनमां पेसी गयो. त्यारे जरतें विचार्युं के, शुं आ चक्रवर्त्ती ठे? एम विचार कही, जेवुं चक्रनुं स्मरण कर्युं के, तुरत चक्र तेना हाथमां आव्युं. पढी जरतें जमीनमांथी निकली, क्रोधथी लश्कर-नो हाहाकार थते ठते, ते चलकता चक्रने फेंक्युं. ते चक्र बाहुबलीने प्रदक्षिणा दर्ई पाबुं फर्युं, कारण के, देवताधिष्ठित शस्त्रो स्वगोत्रीपर चाली शकतां नथी. एवी रीतें जरतने शरतथी विपरीत चालतो जोइ क्रोधथी लाल आंखोवाला थइ, बाहुबलिए, “जरतने चक्रसहित चूर्ण करी नाखुं” एवुं विचारि पोतानी मूठी उंची करी पण पाबुं मनमां विचार्युं, के, जे कषायें करी आ ज्ञानो पण वध करवाने हुं तत्पर थयो लुं, तेज कषायोने हुं, इंद्रियोना समूहने जीती नाश करूं एवी रीतें वैराग्य थावा-थी, तेज मुष्टिथी पोताना केशनो लोच करी तेणें सामायिक अंगीकार कर्युं. (ते जोइ) “साधु,” साधु,” एम शब्द करता देवोए बाहुबलिपर

पुष्पवृष्टि करी. पढी बाहुबल्लिण विचार्युं के, आ वखते प्रज्जुपासे जइने, ज्ञानना अतिशयोक्ती युक्त एवा मारा नाना ज्ञाइउने केम वंदन करुं? माटे ज्यारे केवलज्ञान थशे, त्यारे प्रज्जुनी सज्जामां जइश, एम विचारि त्यांज मौनयुक्त प्रतिमाथी रह्या. पढी जरतें तेवी रीतना बाहुबल्लिने जोइने, तथा पोताना कुकर्मनो विचार करीने, जाणे पृथ्वीमां समाइ जवानीज इठा करता होय नहीं तेम नीचुं मुखकरी रह्या. पढी देहधारी शांत रस सरखा पोताना ज्ञाइने तेणें नमस्कार कर्यो, अने जाणे बाकी रहेला क्रोध नेज तजतो होय नहीं, तेम तेणें अश्रुजल पाडवा मांड्युं. पढी नमस्कार करतो जरत तेना (बाहुबल्लिना) नखरूपी आरिसामां प्रतिबिंबित थवाथी, तेनी सेवावास्ते जाणे बहुरूपी थयो होय नहीं, तेम शोजतो हतो. पढी ते बाहुबल्लि मुनिना गुणोनी स्तवनापूर्वक, पोताना अपवादरूपी रोगने औषधिसमान आत्मनिंदा करवा लाग्यो, हे मुनि, तुं धन्य ठे, के जेणें मारी अनुकंपाथी राज्यनो त्याग कर्यो, अने हुं तो पापी हुं के जेणें असंतोषी तथा अहंकारी थइ, तने दुःख दीधुं. वली जेउं पोतानी शक्ति जाणता नथी, तथा जेउं अन्याय करे ठे, तथा जेउं लोभथी जीताएला ठे, तेउंनो पण हुं सरदार हुं. जेउं राज्यने जवरूपी वृद्धना बीजसरखुं जाणता नथी, तेउं अधम ठे, पण हुं तो तेउंनथी पण अधम हुं, के जे जाणतां ठतां पण तेने ठोडतो नथी. वली तुंज खरेखरो तातनो पुत्र ठे, के जे पिताने रस्तेज चाढ्यो, अने हुं पण ज्यारे ताराजेवोथउं त्यारेज तातनो खरो पुत्र कहेवाउं. एवी रीतें पश्चात्तापरूपी जलथी विषादरूपी कादवने धोइ नाखी जरतें तेना पुत्र सोमयशाने, तेनी गादीपर बेसाड्यो. त्यारथी सो शाखा-वालो सोमवंश चालु थयो, तथा तेमां अनेक पुरुषरत्नो थयां. पढी जरत राजा बाहुबल्लिने नमस्कार करी परिवार सहित, पोतानी राज्यलक्ष्मीनी बेनपणी सरखी अयोध्या नगरीमां गयो. पढी दुस्तप तप तपतां थकां बाहुबल्लिने एक वर्ष वीती गयुं. पढी महाज्ञानी श्री ऋषभदेव प्रज्जुए अनुज्ञा आपवाथी ब्राह्मी अने सुंदरी तेनी पासे गइ; तथा तेने कहेवा लागी के, हे महासत्त्व; सुवर्ण तथा पत्थर जेने सरखां ठे, तथा संगरहित एवा तमोने हस्तिस्कंधपर चडवुं लायक नथी अने आवी रीतें रहेवाथी आपने ज्ञान शी रीतें थइ शके? कारण के, जे वृद्धना मूलमां करीषनो (ठाणनो)

अग्नि रहेलो ठे, ते वृद्ध शी रीतें नवपद्धव थइ शके? माटे तमो पोतेज विचार करी, लोखंरुना नाव सरखा आ हस्तिस्कंधथी उतरी नवसमुद्रने तरवाने इहो? (ते सांजली) बाहुबलि मुनीश्वरें विचार्युं के, वृद्धपर चढेदी वल्लीनी पेठे मारा शरीरने वल्ली हस्तिनो संगम शी रीतें ठे? वल्ली कदाच समुद्र पोतानी मर्यादा ठोडे, पर्वतो चलायमान थाय, तोपण, आ प्रजुनी शिष्य एवी ब्राह्मी तथा सुंदरी कोइ वखते पण जूठुं बोले नहीं.!!! अरे!!! हवे याद आव्युं! मारीपासे मानरूपी मदोन्मत्त तो खडोज रह्यो ठे, अने तेणेज ज्ञानरूपी फलवाला विनयरूपी मारा वृद्धने जांगी नाख्युंठे. धिक्कार ठे, मारा आ विचारने!!! के हुं नानाज्ञाईने केम वंदन करूं? तपथी मोटा एवा तेउप्रत्ये हु मिथ्यादुःकृत दउं हुं. माटे हवे सुर असुरोथी, नमाएला प्रजुपासे जइ, ते नाना ज्ञाईने तेउना शिष्यना पण परमाणु सरखो थइ, तेमने वंदन करूं!!! पढी जेटलामां ते महा-मुनि पगलुं उपाडी चालवा जाय ठे, के तुरत तेमने मोक्षरूपी मेहेलना द्वारसरखुं “केवलज्ञान” उत्पन्नथयुं. एवी रीतें केवलज्ञाननी लक्ष्मीथी हाथमां रहेला आमलांनी पेठे जगतने जोता, ते बाहुबली महामुनि, प्रजुनिपासे केवलीउंती सजामां जइ बेठा.

हवे जरत राजा पण, चौद महारत्नोथी आश्रित थया थका, तथा चोसठ हजार स्त्रियोवाला, अने नव निधानना स्वामी थयाथका, संपत्ति-रूपी वेलना फल सरखा धर्म, अर्थ, काम अने राज्यने परस्पर विरोधविना जोगवता थका कालनिर्गमन करवा लाग्या. हवे एक ऋषजदेव प्रजुपण विहार करता थका अष्टापदपर्वतपर गया, तथा त्यां प्रजुने वांदवाने जरतराजा पण गया त्यां सुरअसुरोथी पूजनीय, तथा समवसरणमां बेठेला प्रजुने त्रण प्रदक्षिणा दइने, नमस्कार करीने स्तुति करवा लाग्या के, हे प्रजो, मूर्तिमान् विश्वास सरखा, पिंडरूप थएला सद्गुत्त (सदाचरण) सरखा, सघलां जगतना प्रसाद सरखा, मूर्तिमान् ज्ञानना राशि सरखा, पुण्यना ढगला सरखा, सघला लोकना सर्वस्व सरखा, देहधारी संयम सरखा, रूपवाला उपकार सरखा, पगें चालता शील सरखा, देहधारि क्षमा सरखा, योगनां रहस्य सरखा, एकठा थएला जगतना वीर्य सरखा, निष्फल सिद्धिना उपाय सरखा, मूर्तिमान् मैत्री सरखा, देहधारी करुणा स-

रखा, पिंडरूप थयला हर्षसरखा, रूपवाला उदासीनपणा सरखा, तप, शांतता, सद्ज्ञान विगेरेना एकठा थवा सरखा, साक्षात् विनय सरखा, साधारण सिद्धि सरखा, सघलि शास्त्रसंपत्ति प्रत्ये व्यापी रहेला हृदय-सरखा, तथा नमः, स्वस्ति, स्वधा, स्वाहा अने वषट्कार आदि मंत्रोना अर्थरूप, तेमज केवल विशुद्ध धर्मनिर्माणना अतिशय सरखा तथा समस्त तपना एकठा थयेला समग्र फलरूप, सघला गुणसमूहना अविनाशी परमज्ञागरूप, परमनिः श्रेयस (कैवल्य) नी लक्ष्मीना निर्विघ्न आश्रय (अधिष्ठान) रूप, महिमाना एक धामरूप, मोक्षनी मूर्तिरूप एवा सर्व विद्याउनां कुलमंदिर होय नहि शुं एवा, तथा सर्व मनोरथोना फलरूप आर्यवर्यनां चरित्रोना निर्मल आदर्श (दर्पण) रूप तथा जेमणे जगत्ने दर्शन आपेलां ठे एवा मूर्तिमान् प्रशमरूप तथा दुःखोनी शांतिनुं द्वार होय नहि शुं एवा तेमज उज्ज्वल ब्रह्मचर्यरूप, पुण्यवडे प्राप्त थयेला जीवलोकना एक जीवितरूप मृत्युरूप वाघना मुखमांथी आ सघला जगत्ने खेची लेवा माटे अर्थात् बचाववा माटे जाणे कृपालु निर्माणे हाथ पसारेलो होय नहि एवा, तथा प्राणीउना मृत्युना नाशमाटे (अथवा जन्म मरणना नाशरूप मोक्ष माटे) वली ज्ञान रूपी मंदराचलथी कुब्ध थयेला संतोषरूपी समुद्रमांथी निकलेला अमृत सरखा, वली जगत्ने अन्नयदान देवार्थी, शांत करनारा, एवा तमोने, हे प्रजो ! हुं शरणे आवेलो तुं, माटे आप मारापर कृपा करो ? पढी त्यां ऋषज देव प्रजुनी एकाग्रचित्तथी तेणें घणा कालसुधि सेवा करी. पढी प्रजु पण ते पर्वतपर, दीक्षा लीधा पढी एक लाख पूर्व गया वाद दश हजार साधुउं साथे मोक्षे पधार्या. ते वखते इंद्र आदिक देवोए प्रजुनो निर्वाणमहोत्सव कस्यो, तथा (प्रजुना निर्वाणथी) दिलगिर थता जरतने इंद्रें शांत कस्यो. पढी जरतें त्यां अष्टापद पर बीजा अष्टापद सरखो एक रत्नमय प्रासाद बंधाव्यो, तथा तेमां प्रजुना जेटलाज प्रमाणवाली तेमनी रत्नमय मूर्ति स्थापन करी. वली तेणें प्रजु शिवायना हवे थनारा त्रेवीश तीर्थकरोनी पण, तेमनां परिमाण जेवडी प्रतिमाउं बनावी; तथा नवाणु महात्मा जाइउनां पण रत्नमय अनुपम रूपो तेणे बनाव्यां; वली पाठो ते राजा पोतानी नगरीमां आवी प्रजाना रक्षण

પૂર્વક રાજ્ય પાલવા લાગ્યો; તથા ત્યાં ઝોગાવલી કર્મોના ઉદયથી પ્રેરા-
તો થકો સાક્ષાત્ ઇંદ્રની પેઠે વિવિધ પ્રકારના ઝોગો ઝોગવવા લાગ્યો.
હવે એક દહાડો કપડાં પેહેરવાને, તારા પ્રત્યેજેમ ચંદ્ર, તેમ અંતઃપુર-
માં તે આવ્યો. ત્યાં પોતાનાં રત્નોનાં આચૂષણોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલી
છીંતથી, જાણે એકી વચ્ચે પ્રેમપૂર્વક સઘલી છીંતથી આલિંગન કરાયે-
લો હોય નહિ, તેમ તે શોજવા લાગ્યો. પઠી આરિસામાં જોવાથી પો-
તાની આંગલીને વિંટી વિનાની, દિવસે રહેલી ચંદ્રકલા સરખી તેજ વિ-
નાની તેણે જોઈ. પઠી વૈરાગ્યથી સઘલા અંગોપરથી આચૂષણો કહાડી
નાખવાથી, પાદડાં વિનાના વૃક્ષ સરખા પોતાના શરીરને તેણે શોજાવિ-
નાનું જોયું; અને તેથી વિચારવા લાગ્યો કે, ધિક્કાર છે ! ! ! આ શરીર-
ની શોજા તો ફક્ત ચૂષણ આદિકથીજ છે. અંદર વિદ્યા આદિકથી મ-
લીન થયેલાં, તથા ઘારો વાટે નિકલતા મેલ આદિકથી આ શરીરનો
તો કોઈ પણ જાગ શોજાવાલો નથી. વલી આ શરીર તો, ઝબર ચૂમિ
(સ્વારીપૃથ્વી) જેમ વરસાદના પાણીને તેમ કપૂર કસ્તૂરી આદિકને પણ
દૂષણ યુક્ત કરે છે. માટે જેનું વિષયોથી વિરક્ત થઈ, મોક્ષફલવાલા ત-
પને તપે છે, એવા તત્ત્વવેત્તાઈએજ આ શરીરનું ફલ ગ્રહણ કર્યું છે. એમ
વિચારતાં શુદ્ધધ્યાનપર ચડવાથી તેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. માટે અ-
હો ! ! ! યોગનું વિલસિત કેવું છે ? તેજ વચ્ચે ઇંદ્રે રજોહરણ આદિક
મુનિનાં ચિહ્નો તેની પાસે લાવી, નમસ્કાર કર્યો; તથા તેના પુત્ર સૂર્ય
યજ્ઞને તેના રાજ્યપર બેસાડ્યો, અને ત્યારથી રાજાઈનો આજ દિનસુધિ
“ સૂર્યવંશ ” ચાલ્યા કરે છે.

હવે પૂર્વજન્મમાં મેલવેલી યોગસમૃદ્ધિના બલથી ચપાવેલ છે, અ-
શુદ્ધ કર્મો જેણે, એવા ધરતરાજાવાસ્તે કર્મોનો ક્લેશ નાશ કરવામાટે
યોગના પ્રજ્ઞાવનું વર્ણન કરવું, તો યુક્ત છે. પણ જેને જન્માંતરમાં રત્નમય
(સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) નથી મળ્યાં, અને તેથી કર્મ નહીં ચપ-
વાથી મનુષ્યપણું પણ જેને મલતું નથી, તે માણસ અનંતકાલમાં એકઠાં
કરેલાં શુદ્ધાશુદ્ધ કર્મોનો નાશ શીરીતે અનુજવી શકે ? તેને માટે કહે છે.

પૂર્વમપ્રાપ્તધર્માઽપિ પરમાનંદનંદિતા ॥

યોગપ્રજાવતઃ પ્રાપ મરુદેવા પરં પદં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:-પહેલાં જેણીને ધર્મ પ્રાપ્ત થયેલો નથી તોપણ યોગના પ્રજા-
વથી પરમપદમાં આનંદિત થયેલાં મરુદેવા માતા મોક્ષપદને પામ્યાં.

મરુદેવા માતાને સંસારમાં ત્રસજીવપણું પણ મલ્લ્યું નહોતું, ત્યારે મનુ-
ષ્યપણાની તો વાતજ શી કરવી? તોપણ યોગવલની સમૃદ્ધિથી, શુક્લધ્યા-
નરૂપી અગ્નિથી, ઘણા કાલથી એકઠાં કરેલાં કર્મોરૂપી કાષ્ઠોને તેણીએ
વાલીને ત્રસ્મ કર્યાં. અને તે મરુદેવા માતાનું ચરિત્ર ઘણું સ્વરૂપ (ઉપર)
કહેવાઈ ગયું છે. હવે અહીં શંકા કરે કે, જન્માંતરોમાં કૂર કર્મો નહીં
કરનારાં મરુદેવાદિકને યોગવલથી કર્મોનો ક્ષય થવો યુક્ત છે, પણ અત્યંત
કૂર કર્મો કરનારને યોગ ફલવાન થાય નહીં !!! તેને માટે હવે કહે છે.

બ્રહ્મસ્ત્રીભ્રૂણગોઘાતપાતકાન્નરકાતિથેઃ ॥

દૃઢપ્રહારિપ્રત્યુત્થે યોગો હસ્તાવલંબનં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:-નરકના અધિકારી એવા દૃઢપ્રહારિ આદિકને બ્રહ્મહત્યા, વાલ-
હત્યા તથા ગૌહત્યાના પાપથી બચાવનાર યોગજ છે.

ટીકા-અહીં જો કે બ્રાહ્મણ અથવા કોઈ બીજી જાતિનો માણસ સ્ત્રી
અથવા પુરુષ, વાલક અથવા ગમે તે પ્રાણીની હિંસા કરવાથી સરખુંજ
પાપ થાય છે, તોપણ લોકોમાં પ્રસિદ્ધ હોવાથી તે ચાર હત્યાઈનું ગ્રહણ
કહ્યું છે; કારણ કે જે માણસો સઘલી હિંસાને પાપનાં ફલોવાલી નથી
માનતા, તેણે પણ બ્રાહ્મણઆદિકની હિંસા કરનાર મહાપાપીને હિંસાનું
પાપ થયેલું માને છે. વલી તેવા દૃઢપ્રહારી આદિકને યોગ અવલંબનરૂપ
થયેલ છે, કારણ કે, તેણે તેજ ત્રેવે મોકળે ગયેલ; છે. અહિં આદિ શ-
બ્દથી બીજા પણ પાપિયો જિનવચનને જાણ્યા બાદ યોગસંપત્તિને મેલ-
વીને, નરકમાં લઈ જનારા કર્મોનો નાશ કરીને મોકળે ગયેલા છે, તેણે
પણ જાણી લેવા હવે દૃઢપ્રહારિની કથા કહે છે.

કોઈએક નગરમાં એક ઝડૂત બ્રાહ્મણ હતો તે પાપબુદ્ધિ પ્રજાઈમાં
અન્યાય કરવા લાગ્યો. તેથી આરક્ષ માણસો (રાજપુરુષો) જે તેને
નગરમાંથી હાંકી કહાડ્યો, અને તેથી વાજપદ્મી જેમ પારાધિના હાથમાં

जाय, तेम ते एक चोरोनी पट्टी (वास)मां गयो. त्यां चोरोना उपरीयें तेने तेनां चरित्रोथी पोतासरखो जाणी, पुत्र करीने राख्यो. पढी ज्यारे ते चोरोनो स्वामी गुजरी गयो, त्यारे आ महाबलवान्, तेनो पुत्रतरीके होवार्थी तेने स्थानकें आव्यो. ते दया लाव्याविना सघला प्राणिजने प्रहार करतो हतो, तेथी लोकोयें तेनुं “ दृढप्रहारी ” नाम पाड्युं हतुं. एक दहाडे ते आखा जगतने लुंटी शके, एवा सुजटोना टोळांसहित कुशस्थल नामे गाम लुंटावने चाड्यो. ते गाममां महादरिद्री एवो एक देवशर्मा नामें ब्राह्मण हतो, तेनां ठोकरांजण, एक दहाडो तेनी पासे, फलविनानां वृक्षपासे जेम फल, तेम दूधपाक माग्यो. त्यारे ते ब्राह्मणे आखा शेहेरमां रखडी रखडी क्यांकथी चोखा तथा क्यांकथी दूध मागी लावी, दूधपाक पकाव्यो. पढी जेटलामां ते नदीये नावा गयो, तेटलामां ते क्रूर चोरो तेना घरमां तूटी पड्या, कारण के दैव दुर्बलनेज मारे ठे. ते मांहेला एक चोरें ते दूधपाकने त्यां जोयो, अने तेथी जुख्या प्रेतनी पेठे ते लश् त्यांथी नाशी गयो. जीवित सरखो तेदूधपाक ते चोर लश् जवार्थी ते ब्राह्मणनां ठोकरांज रडतां थकां पितापासे जश् कहेवा लाग्यां के, आंख खुट्टी करी बेठेलाजनां आंजणने जेम पवन, तेम मोहोडुं फाडीने बेठेला एवा जे अमो, तेजनां दूधपाक चोर लश् गया. ते सांजली अत्यंत गुस्से थयेलो ते ब्राह्मण यमदूतनी पेठे परिघ लश्ने त्यांथी दोड्यो. तथा रोषवाला राक्षस सरखा आवेशथी, घणा जोरथी, पशुनी पेठे ते चोरोने परिघथी ते मारवा लाग्यो. एवी रीतें ते ब्राह्मणथी कचरानी पेठे चोरोने फेंकाता जोश्, बीकणोनो तिरस्कार करतो थको ते चोरपति तेनी सामे आव्यो. ते ज्यारे जोरथी दोडतो आव्यो, त्यारे दैवयोगें, जाणे तेने दुर्गतिमांथी अटकावनारीज होय नहीं, एवी एक गाय विघ्नरूप थश् मार्गमां आडी आवी. ते गाश्नें तेणे दयाविनाना कसाश्नी पेठे विकराल तलवारना एकज फटकाथी कापी नाखी. पढी एकदम दोडी जश्, तेणे खड्गथी, ते गरीब ब्राह्मणनुं मस्तक, फनस वृक्षना फलनी पेठे पृथ्वीपर तोडी पाड्युं. (एटलामां) “ अरे दयाविनाना पापी, आ तें शुं कछुं !! ” एम बोलती ते ब्राह्मणनी गर्जिणी स्त्री त्यां आवी, त्यारे नार जेम बकरीने, तेम तेणीना कोळा

सरखा पेटने, ते डुष्टें फाडी नांख्युं. ते वखते जरायुमां (पडदामां)
 रहेला तेणीना गर्जने, वे कटका थयेळुं, तथा वेळडीना पल्लवनी पेठे
 लटकतुं तेणें जोयुं. एवी रीतना गर्जने जोशने, दयाविनाना
 एवा तेने पण, दया आवी. एटलामां हा तात !! हा मात !!
 एम विलाप करतां, ते ब्राह्मणां बालको त्यां आव्यां. ते ठोकरांउने,
 नागां तथा जुखथी डुवलां थड गेल्यां, तथा मेलथी काळां थयेलां जो-
 शने, दृढप्रहारी पश्चात्ताप सहित विचारवा लाग्यो के, अरेरे !!! में
 पापियें दरिद्र एवं ब्राह्मण स्त्रीजरतारोने मारी नाख्यां, अने हवे आ बा-
 लको पण मुआंज समजवां, कारणके, थोडा पाणीमां मत्स्यो केमजीवी
 शके ? माटे दुर्गतिमां लड जनारा आ क्रूर कर्मोथी, बीनो एवो जे हुं
 पापी तेनुं आजे शरणुं कोण थशे ? एवी रीते वैराग्यथी ते जेटलामां वि-
 चार करतो हतो, तेटलामां पापरूपी रोगोने औषध समान, एवा केट-
 लाक मुनिउने आकाशमागें जता तेणे जोया, त्यारे तेउने नमस्कार
 करी ते कहेवा लाग्यो के, हुं पापी बीजाना पण पापोने अर्थे थउंहुं,
 तथा हुं पोते कादवयुक्त थड, बीजाने पण कादवयुक्त करुं हुं. जे पा-
 पोमांथी एकज पाप पण नरकमां लड जाय ठे, एवा ब्रह्महत्या, स्त्री-
 हत्या, बालहत्या, तथा गोहत्यानां पापो में कर्यां ठे. एवो हुं हुं, तोपण
 आप साधुउं मारुं रक्षण करवा समर्थ ठो, कारण के, वरसतो मेघ कंड
 सुस्थान कुस्थान जोतो नथी. त्यारे साधुउं तेने यतिधर्मनो उपदेश
 कर्यो, अने जेम तापथी तपेलो माणस ठवने, तेम तेणे पण पापोथी जय
 पामीने ते अंगीकार कर्यो. जे दिवसे आ पाप मने याद थशे, ते दिवसे
 हुं जोजन करीश नहीं, तथा सर्वथा प्रकारे हुं क्षमा अंगीकार करीश,
 एवो तेणे अजिग्रह लीधो. पढी ते महात्मा आगळ नाश करेला तेज
 कुशस्थल गाममां, कर्मोनो क्षय करवा माटे विहार करतो करतो ओव्यो.
 तेज आ धूर्त महापापी ठे, एम जाणी लोको ते महात्माने रात दहाडे
 रंजाडवा लाग्या. पढी ज्यारे जिज्ञावास्ते ते लोकोना घरमां जतो त्यारे,
 “ गौ, बाल, स्त्री, तथा ब्रह्महत्या करनारो आ माणस ठे, ” एम कही
 तेने कुतरानी पेठे लाकडीयोथी मारता एवी रीते हमेशां तेने ते पाप याद
 करवानुं होवार्थी, शांत मन राखी ते जुख्यो रहेवा लाग्यो, अथवा सत्त्वने

શું ડુષ્કર છે ? ! કોઈ દહાડે સવારમાં, કે વપોરેં તો કોઈ દહાડે સાંજરે, એવી રીતેં તે પાપ તેને યાદ કરાવતું હોવાથી, કોઈ પણ દિવસેં તે ઝોજન કરી શક્યો નહીં. લોકો તેને ઢેફાંથી, લાકડીથી, ધૂલની વૃષ્ટિથી, તથા મૂઠીથી મારતા, તો પણ તે સઘલું તે સહન કરી, એમ વિચારતો કે હે આત્મા, તેં જેવું કર્મ કરેલું છે, તેવું ફલ ઝોગવ્ય ? કારણ કે, જેવું બીજ વાવીયેં, તેવું ફલ મલે છે. વલી આ લોકો આક્રોશથી જે મારાપ્રત્યે ક્લેશ વિસ્તારે છે, તેથી વગર મેહેનતેં મારા કર્મોની નિર્જરા થાય છે. મારા પ્રત્યેનો આક્રોશ, જેમ તેડને હર્ષ આપે છે, તેવી રીતેં પ્રીતિથી સહન કરતા, મને પણ, તે કર્મદ્વય કરનારો હોવાથી, પ્રીતિ ઉપજાવે છે. વલી મારી ઝર્ત્સનાથી તેડને જે સુખ થાય છે. તે પણ ઝલે થાઉં ? કારણ કે, ઝવમાં સુખનો સંગમ ડુર્લભ છે. વલી મારા ડુષ્કર્મરૂપી મેલને, ધાર સરખા કડવા વચનોથી ધોનારા, આ લોકો મારા પરમ મિત્રો છે. વલી આ લોકો ઝલે મને મારો ? કારણ કે, અગ્નિનો તાપ સોનાની મલીનતાનો નાશ કરે છે. વલી જેડ મને ડુર્ગતિમાંથી સ્વેંચી લઈ, પોતેજ તેમાં પડે છે, એવા માર મારતા તેડપર પણ હું શા માટે ગુસ્સે થઉં ? વલી પોતાના પુણ્યોનો નાશ કરી, જેડ મારાં પાપોનો દ્વય કરે છે, એવા આ માણસો કરતા બીજા પરમ બંધુડ કોણ છે ? આ વધબંધનથી, સંસારથી મારું મુક્ત થવું, તે તો મને હર્ષ આપે છે, પણ તેજ આ લોકોને અનંત સંસારના હેતુરૂપ થાય છે, તેથી મારું ચિત્ત ડુઝાય છે. વલી કેટલાકો પરને ખુશી કરવા માટે ધન તથા શરીરને પણ તજે છે, તેમ આ લોકોને પણ મારા પ્રત્યેના આક્રોશ તથા માર આદિક પ્રીતિ કરનાર છે. મારી તેડે તર્જના કરી છે, પણ મને હાણ્યો નથી, અથવા હાણ્યો છે, તો પણ મને માર્યો નથી, કદાચ માર્યો છે, તો પણ બાંધવની પેઠે, તેડે મારો ધર્મ હરી લીધો નથી. વલી કલ્યાણના અર્થિ માણસેં આક્રોશ વચનોનો માર, બંધન, તાડન, તથા મૃત્યુ પણ સહન કરવું જોઈયેં, કારણ કે, શ્રેયવસ્તુડ વહુ વિઘ્નોવાલી હોય છે. એવી રીતેં જાવના જાવતા, તથા પોતાના ડુષ્કૃતની નિંદા કરતા એવા તે મુનિ, અગ્નિથી કાષ્ટની પેઠે, કર્મોના સમૂહનો નાશ કર્યો. પઢી તેણે ડુર્લભ, અને નિર્મલ કેવલજ્ઞાન મેલવ્યું, તથા અયોગી કેવલી નામેં ગુણસ્થાનપર રહ્યાં થકાં તેણે મોદ્દ

મેલવ્યો. એવી રીતે યોગના પ્રજાવથી દૃઢપ્રહારી, નરકના અતિથિપણને ઠોડીને, મોક્ષપદને પામ્યા, માટે એવી રીતે વીજાણે પણ શંકા રાખ્યા-વિના યોગમાં પ્રયત્ન કરવો. વલી પણ બીજા જદાહરણથી યોગની શ્રદ્ધાનેજ વધારે છે.

તત્કાલકૃતકુષ્કર્મ કર્મઠસ્ય દુરાત્મનઃ ॥

ગોપ્ત્રેચિલાતિપુત્રસ્ય યોગાય સ્પૃહ્યેન્ન કઃ ॥૧૩॥

અર્થ:-તત્કાલ કરેલ છે, કુષ્કર્મ જેણે, એવા દુરાત્મા ચિલાતિપુત્રને (કુર્ગતિથી) રક્ષણ કરનાર યોગપ્રત્યે કોણ સ્પૃહા ન કરે ?

ટીકા:-અહીં “દુરાત્મા” એવું જે વિશેષણ આપ્યું છે, તે પાપ કરતી વ્યવહારના કાલની અપેક્ષાથી છે. તે જદાહરણ કહે છે.

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠ નામે નગરમાં યજ્ઞદેવ નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો, તે હમેશાં પોતાને પંડિત માની જૈનશાસનની નિંદા કરતો હતો. તે નિંદાને નહીં સહન કરીને, કોઈએક ચેલે ગુરુએ વાર્યા બતાં પણ, તેને જીતવા માટે વાદ કરવાને તેને કહ્યું. તેજના વાદમાં એવી પ્રતિજ્ઞા થઈ કે, જેને જે જીતે, તેનો તે શિષ્ય થઈને રહે. પછી તે બુદ્ધિમાન ચેલાએ વાદવિવાદમાં યજ્ઞદેવને હરાવ્યો; પછી તે ચેલે પૂર્વની પ્રતિજ્ઞાપ્રમાણે, જીતવાથી યજ્ઞદેવને દીક્ષા અપાવી.

પછી શાસનદેવીએ યજ્ઞદેવને કહ્યું કે, તું હવે ચારિત્ર લીધેલું છે, માટે જ્ઞાનથી શ્રદ્ધાવાનુ થા ? પછી ત્યારથી તે વ્રતને સારી રીતે પાલતો હતો, પણ વસ્ત્ર અને અંગના મેલની નિંદા કરતો હતો, કારણ કે, આગલનો સંસ્કાર ન તજાય એવો હોય છે. હવે તેની પરણેલી સ્ત્રીએ, ગલીથી રંગેલા સાદ્ધાની પેઠે, તેનાપરના રાગનો ત્યાગ કહ્યો નહીં; “આ મારે વશ થાય તો સારું” એમ વિચારી, તેણીએ પારણામાં કામણ કહ્યું કારણ કે ધરોધર સ્ત્રીનું રક્ત તથા વિરક્ત થઈ થકી મારે છે. કૃષ્ણ પદ્મ સરખા તે કામણથી દ્વય પામતો, તે મુનિરૂપી ચંદ્ર, સૂર્યમંડલ સરખા સ્વર્ગમાં ગયો. તેના મૃત્યુથી થયેલ છે, શ્રેદ જોને, એવી તે સ્ત્રીએ મનુષ્ય જીવરૂપી વૃદ્ધના ફલ સરખી દીક્ષા લીધી. પછી પતિને દુઃખ દીધાથી થયેલા પાપને આલોવ્યા વિના, તે મરીને દેવલોકે ગઈ. કારણ કે, ત-

पत्नी शुं दुष्प्राप्य (दुर्लभ) ठे ? हवे ते यज्ञदेवनो जीव पण, देवलोकथी चवीने राजगृही नगरीमां धनसार्थवाहनी चिलाती नामें स्त्रीनी कुंखें पुत्र पणे उत्पन्न थयो. चिलातीनो पुत्र होवाथी लोको तेने “ चिलातीपुत्र ” कहेवा लाग्या, अने तेथी तेनुं बीजुं नाम पळ्युं नहीं. हवे ते यज्ञदेवनी स्त्रीनो जीव त्यांथी चवीने, धन शेठनी जडा नामें स्त्रीनी कुंखें पांच पुत्रोपर सुसमा नामें पुत्रीपणे उपन्यो. पढी ते धनसार्थवाहें चिलातीपुत्रसाथे सुसमाने बालक्रीडामां जोडी दीधी. आ कुमार लोकोमां अपराधो करवा लाग्यो, अने तेथी शेठ राजाथी बीवा लाग्यो, कारण के चाकरना अपराधथी शेठनो दंड थाय ठे. पढी विचारवान्, एवा ते धन श्रेष्ठिए, हमेशां उपद्रव करनारा, एवा तेने, सर्पनी पेठे घरमांथी कहाडी मेल्यो. पढी प्रिय ठे अपराध जेने, एवो ते मोटा अपराधोनी वेढी समान, एवी एक सिंहगुहा नामनी चोरोनी पल्लीमां गयो; कारण के, सरखा सोबतीउने परस्पर प्रीति थाय ठे. पढी ते पापी, चोरोनी साथे मली गयो, तथा तेथी, वायुथी जेम अग्नि, तेम ते अत्यंत जयंकर थयो. पढी ते सिंहगुहानो स्वामि चोर मरी गया बाद, जाणे तेने माटेज करी राखी होय नहीं, तेम तेनी गादीपर ते आव्यो. हवे ते सुसमा पण यौवनवाली थइ, रूप आदिक गुणोथी शोचती थकी, कलार्जना समूहने जाणती थकी पृथ्वीपर चालनारी खेचरी सरखी देखावा लागी. हवे एक दहाडो ते चिलातीपुत्र पोताना सोबतीउने कहेवा लाग्यो के, राजगृह नगरमां अति धनवालो धन नामें शेठ ठे, तथा तेने सुसमा नामें दीकरी ठे, माटे आपणे त्यां जश्यें, अने त्यांथी जे धन मले, ते तमारुं, अने ते सुषुमा मारी, एम व्यवस्था करीने, ते, रात्रियें धनशेठने घेर गयो. त्यां रहेला लोकोने अवस्थापिनी विद्याथी निद्रामां नाखीनें, तेणे चोरोपासे धन हुंटाव्युं, तथा पोते सुसमाने ग्रहण करी. पढी ते चिलातीपुत्र सुषुमाने जीवनी पेठे लइने, ते हुंटा-राउं साथे त्यांथी निकली गयो. पढी धनशेठें रक्षक राजपुरुषने बोलावी कळुं के, चोरोए चोरेहुं धन तमो लेजो, पण ते सुसमाने पाढी, लावी आपो ? पढी ते शेठ पण आरक्षक माणसो, तथा हथियार बंध थयेला पुत्रोसाथे मननी स्पर्धाथीज होय नहि जेम, तेम

उतावलथी अगाडी अगाडी चालवा लाग्यो. पढी चालतां चालतां र-
स्तामां, जल, स्थल, वेढ्यो, वृद्धो तथा जे कंइ जुए, ते सर्वने ते कम-
लावालो जेम सघलुं सोनामय तेम सुषुमामय जोवा लाग्यो.

पढी अहीं तेजए पाणी पीधुं, अहीं खाधुं, अहीं रह्या तथा अहीं गया,
एम बोलता पगीउं साथे ते चोरोनी समीप जइ पहोच्यो. पकडो ! प-
कडो ! एम बोलता आरक्षपुरुषो ते चोरो पासे आवी पहोंच्या (ते जोइ)
ते चोरो तो धनने ठोडीने दिशा दिशाउंमां नाशी गया, पण चिलाति
पुत्रें, वाघ जेम हरणीने, तेम सुषुमाने ठोडी नहीं. पढी ते आरक्षना
माणसो तो घणुं धन मलवाथी त्यांथी पाढा वढ्यां, कारण के, स्वार्थ
सर्या पढी सघला लोको फरी जाय ठे. पढी ते चिलातिपुत्र तो हाथी
जेम वेलडीने, तेम सुषुमाने खन्ने चडावीने महाटवीमां नाशी गयो.
पढी धन पण राहुपासेथी चंद्रनी कलाने जेम ते चोर पासेथी पोतानी
पुत्री लेवामाटे सिंह सरखा पोताना पांच पुत्रो सहित तेनी पढाडी
दोड्यो. पढी चिलातीपुत्रें जाणुं के, धन मारी पाढल आवी, आने लइ
जशे, माटे तेना हाथमां न जाय तो सारुं, एम विचारि तेणे तेणीनुं
माथुं कापी नारुथुं; ते वखते एक हाथमां खेंचेढी ठे तलवार जेणे, त-
था बीजा हाथमां राखेल ठे (सुषुमानुं) मस्तक जेणे, एवो ते यमपु-
रीना द्वारमां रहेला क्षेत्रपाल सरखो शोजवा लाग्यो.

पढी धन सुषुमाना धडआगल रहीने, रडतो थको, नयनरूपी अंज-
लीथी जाणे तेणीने पाणीज आपतो होय नहीं, तेम अश्रुज पाडवा
लाग्यो. पढी तेणीना धडने त्यांज मुकीने, ते धन पाढो वढ्यो, तथा
शोकरूपी शव्यथी दुःखित थइ, कोइ महावनमां निकली पड्यो. लला-
टपर तपता सूर्यना तापना जयथीज होय नहीं जेम, तेम चारे बाजुथी
संकोचेल ठे ठाया जेणे, एवो मध्याह्नकाल ते वखते थयो. ते वखते जा-
णे पंचाग्नि साधता होय नहीं, तेम धनना पांचे पुत्रो, शोक, थाक, जु-
ख, तृषा तथा मध्याह्नकालना तापथी तपवा लाग्या. त्यां पाणी फल
अथवा जीवनने औषधसमान कंइ पण तेजए जोयुं नहीं, पण जखटां
मोत देनारां हिंसक जंगली प्राणीजने तेजए जोयां. एवी रीतनी पोता-
ना पुत्रोनी ते माठी दशाने जोइने, धन शेठ मार्गमां विचार करवा ला-

ग्यो के, मारुं सघलुं नाश पाम्युं, मारी प्राणप्रिय पुत्री मृत्यु पामी तथा अमो पण मोतनी अण्णपर आवी पहुँच्या ढियें, माटे दैवना विलसितने धिक्कार ठे. जे दैवने बलवान् बलथी अने संपदावालो संपदाथी पण सा-
धी शकतो नथी, एवुं दैव तो बलवानमां पण बलवान् ठे.

वली जे दानथी पण साधि शकातुं नथी, वली विनयथी पण ग्रहण करातुं नथी, तेम सेवाथी पण जेने ठोडी शकातुं नथी, एवा कर्मनी अहो !! केवी दुःसाध्यता ठे. वली जेने देवो पण जाणी शकता नथी, बलवान् रोकी शकता नथी, तपस्वीउं पण साधी शकता नथी, एवा दैवनी बरोबरीउं कोण ठे ?

वली अरे ! तेज दैव कोइ वखते मित्रनी पेठे मेहेरबानी करे ठे. तो कोइ वखते शत्रुनी. पेठे शंका राख्याविना मारी नाखे ठे. वली तेज दैव पितानी पेठे कोइ वखते रक्षण करे ठे, तो कोइ वखते दुष्ट पितराइनी पेठे दुःख आपे ठे. वली ते खोटे मार्गे जनारने कोइ वखते खरे मार्गे चडावे ठे, तथा खरे मार्गे जनारने कोइ वखते खोटे मार्गे पण चडावे ठे. वली ते दूर रहेली वस्तुउं लावी आपे ठे, तथा हाथमां रहेली वस्तुउंनो नाश करे ठे, माटे एवी रीतें कर्मनी गति इंड्रजाल सरखी विचित्र ठे. वली ज्यारे कर्मों अनुकूल होय त्यारे माणसोने जेर पण अमृत रूप थाय ठे, तथा ज्यारे प्रतिकूल होय त्यारे अमृत पण जेर थाय ठे. एम विचारतो ते राजगृही नगरीए गयो, तथा शोक सहित सुषुमानी तेणे उत्तरक्रिया करी. पढी वैराग्यथी श्री वीरप्रभु प्रत्ये आवी दीक्षा ल-
इ, आकरुं तप तपी, आयुष्य पूर्ण थवाथी ते देवलोकमां गयो. हवे चित्तातीपुत्र पण अनुरागथी बारंवार सुषुमानुं मुख जोतो, थको, थक-
ने नर्हीगणकारी दक्षिण दिशातरफ चालवा लाग्यो. पढी मार्गमां तेणें ठायावृद्ध सरखा संतापने हरनारा, तथा कायोत्सर्गमां रहेला एक सा-
धुने तेणे जोया. पढी पोताना आ अकार्यथी कंइक उद्विग्न मनवाला थइ, तेणे साधुने कह्युं के, मने संक्षेपथी धर्म संजलावो ? नहितर आ-
ज तलवारथी क्षणवारमां सुसमानी पेठे, तमारा मस्तकने, केलने जेम तेम कापी नाखीश. पढी मुनिए ज्ञानथी जाण्युं के, आनामां रोपेलुं बोधिबीज क्यारामां रोपेली डांगरनी पेठे खरेखर फलद्रूप थरो. पढी

મુનિએ કહ્યું કે, “સારી રીતે ઉપશમ, વિવેક અને સંવર અંગીકાર કરવું” એમ કહી તે ચારણ મુનિ પક્ષીની પેઠે આકાશમાં ઝડી ગયા.

પઠી તે પદોને મંત્રની પેઠે વિચારવાથી ચિલાતીપુત્રને તેનો જાવાર્થ એમ સમજાવા લાગ્યો કે, ડાહ્યા માણસે ક્રોધાદિક કષાયોનો ઉપશમ કરવો જોઈએ, અને હું તો, સર્પોથી જેમ ચંદનવૃક્ષ, તેમ તેજનાથી ઘેરાયેલો હું. માટે આજેજ તેજને મારા મહારોગોની પેઠે ક્ષમા, કોમલતા, સરલતા અને સંતોષરૂપી ઔષધિજેતી દૂર કરીશ. વલી ધન, ધાન્ય, તથા કાંચન આદિકના ત્યાગના લક્ષણરૂપ, તથા જ્ઞાનરૂપી વૃક્ષના બીજ સરખા એક વિવેકનેજ હું અંગીકાર કરીશ. માટે પાપ સંપદાની ધજા-સરખા આ હાથમાં રહેલા સુષુમાના મસ્તકને તથા તલવારને હું ઠોડી દઉં. અને સંવર એટલે ઇન્દ્રિય અને મનના વિષયોથી પાઠા હઠવું તે, અને સંયમરૂપી લક્ષ્મીના મુકુટ સરખા તે વિચારને પણ મારે ગ્રહણ કરવો છે. એવી રીતે પદોના અર્થોને વિચારતો, તથા રોકેલ છે સઘલી ઇન્દ્રિયો જેણે, એવો તે ચિલાતીપુત્ર સમાધિમાં રહ્યો. પઠી રુધિરની શ્રેણીથી લિપ્ત થયેલા તેના શરીરને, ઘુણો જેમ કાષ્ટને, તેમ કીડીજેતે સંકડો બિડો-વાલું કરી નાખ્યું. એવી રીતના કીડીજેતના ઉપસર્ગથી પણ સ્તંભની પેઠે નિશ્ચલ રહી, અઢી દિવસમાં તેણે દેવલોક મેલવ્યો.

વલી પણ યોગનીજ સ્તુતિ કરે છે.

તસ્યા જનનિરેવાસ્તુ નૃપશોર્મોઘજન્મનઃ॥

અવિદ્કર્ણો યો યોગ ઇત્યક્ષરશલાકયા ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—જે માણસના કાન “યોગ” એવા અક્ષરોરૂપી શલાકાથી (કાન વિંધવાના હથિયારથી) વિંધાયેલો નથી, એવા ફોકટ જન્મવાલા પશુ સરખા મનુષ્યનો જન્મ ન થવો, તેજ શ્રેષ્ઠ છે. અર્થાત્ એવા માણસનો વિ-હંબનારૂપ (દુઃખ પીડા કલેશને સંતાપમય) જન્મ કંઈ કામનો નથી.

વલી પણ પૂર્વાર્ધથી (પેદેલાં બે પદોથી) યોગની સ્તુતિ કરીને, ઉત્તરાર્ધથી (બેઢાં બે પદોથી) તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

ચતુર્વર્ગેઽગ્રણીર્મોક્તે યોગસ્તસ્ય ચ કારણં ॥

જ્ઞાનશ્રદ્ધાનચારિત્ર રૂપં રત્નત્રયં ચ સઃ ॥ ૧૫ ॥

ચારે વર્ગોમાં મોક્ષ અગ્રેસર છે, અને તે મોક્ષનું કારણ યોગ છે, અને તે યોગ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર એ ત્રણ રત્નોવાલું છે.

ટીકા:—ચાર વર્ગો, એટલે અર્થ, કામ, ધર્મ અને મોક્ષ. તેમાં મુખ્ય મોક્ષ છે; કારણ કે અર્થ તો, કમાવું, રક્ષણ કરવું, નાશ, खरच इत्यादि दुःखનો हेतु होવાથી તેને ચાર વર્ગોમાં અગ્રેસર કહી શકાય નહીં. કામમાં કંઈક સુખનો જાગ હોવાથી, જો કે અર્થથી તેનો દરજ્જો ઊંચો છે, તોપણ ઢેવટે નીરસ તથા ડુર્ગતિ દેનાર હોવાથી તે પણ અગ્રેસર અશ્વકે નહીં. અને ધર્મ તો જો કે, આ લોક અને પરલોકમાં સુખનો હેતુ હોવાથી અર્થ અને કામથી, તેનો દરજ્જો ઓછો છે, તો પણ સોનાની બેડીસરખા પુણ્યબંધનનો હેતુ હોવાથી, જવોમાં જમાવે છે, તેથી તેને પણ અગ્રેસર કહી શકાય નહીં. અને મોક્ષ તો પુણ્ય પાપના ક્ષયના લક્ષણવાળો છે, અને તેથી, તે બહુ ક્લેશવાળો પણ નથી, તેમ જેરવાલા અન્નની પેઠે પરિણામે દુઃખદાયી નથી; તેમ તે આ લોક તથા પરલોક સંબંધિ સુખની આશાના દોષથી દૂષિત નથી; તેથી પરમ આનંદમય મોક્ષ. ચારે વર્ગોમાં અગ્રેસર છે. તથા તેનું સાધક કારણ યોગ છે. હવે તે યોગનું સ્વરૂપ શું છે? તે કહે છે. તે યોગ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ચારિત્રરૂપ છે. તે ત્રણે રત્નોમાં પેહેલાં જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

यथावस्थिततत्त्वानां संक्षेपादिस्तरेण वा ॥

योऽवबोधस्तमत्राहुः सम्यग्ज्ञानं मनीषिणः ॥१७॥

અર્થ:— સ્વચ્છતા તત્ત્વોનો સંક્ષેપ અથવા વિસ્તારથી જે બોધ, તેને પંડિતો “ સમ્યગ્જ્ઞાન ” કહે છે.

ટીકા:—યથાવસ્થિત એટલે નય અને પ્રમાણ સહિત સ્વરૂપવાળા, જે જીવ, અજીવ, આશ્રવ, સંવર નિર્જરા, બંધ તથા મોક્ષ નામનાં તત્ત્વોનું જે જ્ઞાન, તે “ સમ્યગ્જ્ઞાન ” કહેવાય. અને તે જ્ઞાન કોઈને ક્ષયોપશમ પ્રમાણે સંક્ષેપથી અને કોઈને વિસ્તારથી હોય છે. હવે તેમાં જીવોના બે પ્રકાર છે, મુક્તિના અને સંસારી તેજ સઘલા અનાદિનિધન જ્ઞાન, દર્શનના લક્ષણવાળા છે. મોક્ષના જીવો, એક સ્વચ્છતાવાળા, જન્મદિકના ક્લેશરહિત, તથા અનંતજ્ઞાન, દર્શન તથા વીર્યાનંદમય છે. સંસારી

જીવો વે પ્રકારના છે, ત્રસ અને થાવર. તેડ વન્નેના પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા નામે વે જોદો છે. આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, જાણા, તથા મન, ઠ પર્યાપ્તિયો છે. તેમાંથી એકેન્દ્રિ, વિકલેન્દ્રી, તથા સન્નીપંચેન્દ્રીને અનુક્રમે, ચાર, પાંચ, અને ઠ, પર્યાપ્તિહોય છે. હવે સ્થાવર એકેન્દ્રિયોના પૃથ્વી, અપ્, તેડ, વાડ, અને વનસ્પતિકાય નામના પાંચ જોદો છે. તેમાંથી પેહેલા ચારના વે જોદો છે, સૂક્ષ્મ અને વાદર વનસ્પતિકાયના વે જોદો છે, પ્રત્યેક અને સાધારણ વનસ્પતિના, સૂક્ષ્મ અને વાદર વે જોદો હોય. ત્રસ જીવોના વેન્દ્રિ, ત્રેન્દ્રિ, ચતુરિન્દ્રિય તથા પંચેન્દ્રી નામે ચાર જોદો છે; તેમાં પાંચ પંચેન્દ્રીના સન્ની પંચેન્દ્રી અને અસન્ની પંચેન્દ્રી નામે વે જોદો છે. તેમાંથી શિલામણ, ઉપદેશ તથા વચનોને જે જાણે તે સન્ની પંચેન્દ્રિ કહેવાય, અને મનઃપ્રાણ વિનાના તે અસન્નિ પંચેન્દ્રિય કહેવાય.

ત્વચા, જિહ્વા, નાસિકા, આંખ તથા કાન, એ પાંચે ઇન્દ્રિયો છે, તથા તેડના અનુક્રમે સ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ તથા શબ્દ એ વિષયો છે. શંખ, કોડાં, ઢીપ આદિક વિવિધ આકૃતિવાલા વે ઇન્દ્રિય જીવો છે. જુ, માંકડ, મંકોડા તથા લીંચ આદિક ત્રેન્દ્રિય જીવો છે, તથા પતંગીઆ માંચી, તથા જમરા, માંસ આદિક ચોરિન્દ્રિય જીવો છે. તિર્યચ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયેલા, જલચર, થલચર, અને ચેચર, તથા નારક, મનુષ્ય અને દેવ, એ પંચેન્દ્રિય જીવો છે. મનબલ, વચનબલ, કાયબલ, તથા પાંચે ઇન્દ્રિયો, તથા આયુષ્ય, અને શ્વાસોહ્વાસ એ દશે પ્રાણો છે. તેમાંથી કાયબલ, આયુષ્ય, શ્વાસોહ્વાસ, તથા ઇન્દ્રિય સઘલા જીવોને હોય, અને વિકલેન્દ્રિય તથા અસન્ની પંચેન્દ્રિયને વચનબલ વધારે અને સન્નીપંચેન્દ્રિયને મનબલ સહિત સંપૂર્ણ દશે પ્રાણો હોય. દેવો તથા નારકીના જીવો પોતાની મેલે ઉત્પન્ન થનારા છે અને ગર્જજો, જરાયુજ તથા અંડજ (જેર તથા ઇંમાથી થનારા) છે, અને બાકીના સંમૂર્ઠિમો છે. તેડમાં સંમૂર્ઠિમ અને નારકીના જીવો પાપી, અને નપુંસક વેદવાલા છે; અને દેવતાડ, સ્ત્રી તથા પુરુષવેદી હોય છે, અને બાકીના ત્રણે વેદવાલાડ હોય છે. હવે તે સઘલા જીવોના વ્યવહારી અને અવ્યવહારી નામે વે જોદો છે, તેમાંથી સૂક્ષ્મનિગોદમાં ઉત્પન્ન થનારા અવ્યવહારી કહેવાય, તેથી બાકીના તે અવ્યવહારી કહેવાય. સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિશ્ર, સંવૃત્ત, વિવૃત્ત અને મિશ્ર,

तथा शीत, उष्ण अने मिश्र, ए नव प्रकारनी प्राणीजनी योनियो ठे. हवे पृथ्वीकाय, अप्काय, तेजकाय, तथा वातकाय ए चारे अनुक्रमें सात सात लाख योनिवाला ठे, अने प्रत्येक वनस्पतिकायनी दशलाख योनि, तथा साधारण वनस्पतिकायनी चौद लाख योनियो ठे, बेइंद्रियो, तेइंद्रियो, तथा चउरिंद्रियोनी अनुक्रमे बबे लाख योनियो ठे. मनुष्योनी चौद लाख योनियो ठे, तथा नारकी, तिर्यच अने देवोनी दरेकनी च-चार लाख योनियो ठे. एवी रीतें सघला प्राणीजनी सर्वज्ञ प्रभुए चोरा-शी लाख योनियो कहेली ठे. जीवोनां चौद जेदो नीचे प्रमाणे ठे. सूक्ष्म एकेंद्रि, तथा बादर एकेंद्रि, बेइंद्रि, त्रेइंद्रि, चौरिंद्रि, असन्नी पंचेंद्रि, तथा सन्नी पंचेंद्रि, ए सातेना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, एम बे प्रकारथी, चौद जेदो थाय ठे. तथा चौद मार्गणा पण नीचे प्रमाणे ठे. गति. इं-द्रिय, काय, जोग, वेद, ज्ञान, कषाय, संयम, आहार, दृष्टि, लेख्या, ज-व, सम्यक्त्व, तथा संज्ञी ए चौद मार्गणा ठे, गुणगणुं चौद ठे, तेज्जन, नाम नीचे प्रमाणे ठे. मिथ्यात्व, सास्वादन, मिश्र, अविरति सम्यग्दृष्टिं देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त, निवृत्तिबादर, अनिवृत्तिबादर, सूक्ष्मसंपराय, प्रशांतमोह, क्षीणमोह, सयोगी, तथा अयोगी, ए चौद गुणगणुं ठे. हवे मिथ्यात्वनो उदय होवाथी पहेलुं मिथ्यात्व गुणगणुं होय ठे. तेने जडकपणानी अपेक्षाथी गुणगणानी संज्ञा आपेली ठे. मिथ्यात्वनो उ-दय न होय, अने अनंतानुबंधिनी चोकडीनो उदय होते ठे, सम्यग् दृष्टिवालुं सास्वादन नामनुं बीजुं गुणगणुं होय ठे, तथा तेनी उत्कृष्टी स्थिति ठ आवलीजनी ठे. सम्यक्त्व अने मिथ्यात्वना योगथी त्रीजुं मि-श्रगुणगणुं थाय ठे, तथा तेनी उत्कृष्टी स्थिति अंतरमुहूर्त्तनी ठे, तथा पचखाणनो उदय न थवाथी चोथुं अविरति सम्यग्दृष्टि नामें गुणगणुं थाय ठे. वली पचखाणनो उदय होते ठे पांचमुं देशविरति नामें गु-णगणुं थाय ठे. तथा संयम लइ ज्यारे प्रमादमां रहे, त्यारे तेने प्रमत्त नामें ठतुं गुणगणुं होय. ज्यारे संयम लइ प्रमाद न करे, त्यारे तेने अप्रमत्त नामे सातमुं गुणगणुं होय; ते बने गुणगणानुं परावर्त्त अंतर्मुहूर्-त्तें थया करे ठे. पेहेलां कर्मोनी स्थिति घातने नहीं करतो हतो, ते क-राणी तेथी, ते “अपूर्वकरण” नामें आठमुं गुणगणुं के जेनुं बीजुं नाम

“નિયતવાદર” પણ છે. અને ત્યાંથી ક્ષપક તથા ઉપશમ નામં વે શ્રેણિઁ મંડાય છે. જેમાં વાદરકષાયોના પરિણામો નિવર્તે, તે “ નિવૃત્તિવાદર ” નામનું આઠમું ગુણઠાણું જાણવું.

અને જ્યાં પરિણામો ન નિવર્તે તે “અનિવૃત્તિવાદર” નામે નવમું ગુણઠાણું જાણવું. અને તેમાં પણ ક્ષપક તથા ઉપશમ શ્રેણિ વર્તે છે. જેમાં સૂક્ષ્મ કીટીમાત્ર લોઝ રહે છે, તે દશમું ક્ષપક તથા ઉપશમ શ્રેણિવાલું દશમું “ સૂક્ષ્મસંપરાય ” નામનું ગુણઠાણું જાણવું. મોહનો ઉપશમ થયે ઠટે “ઉપશાંતમોહ” નામનું અગ્યારમું ગુણઠાણું થાય છે; અને મોહનો જ્યારે સત્તામાંથી પણ ક્ષય થાય, ત્યારે બારમું “ક્ષીણમોહ” નામે ગુણઠાણું થાય છે. ઘાતી કર્મોના ક્ષયથી જ્યારે કેવલજ્ઞાન થાય ત્યારે “સ-યોગી કેવલી ” નામનું તેરમું ગુણઠાણું થાય છે. અને જ્યારે મન, વચન, તથા કાયાના યોગો રૂંધાઈ જાય ત્યારે ચૌદમું “ અયોગી કેવલી ” નામનું ગુણઠાણું કહેવાય. એવીરીતે જીવતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે અજીવના પાંચ જોડો છે, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, કાલ, અને પુજ્જલાસ્તિકાય; આ પાંચે પણ જીવની સાથે દ્રવ્યતરિકે લેવાય છે. તેમાંથી કાલદ્રવ્યવિના બાકીનાં પાંચે દ્રવ્યો પ્રદેશનાં સમૂહવાલાં છે; અને એક જીવ દ્રવ્યવિના પાંચે દ્રવ્ય, અચેતન તથા અકર્તા છે. વલી કાલ દ્રવ્યવિના પાંચે દ્રવ્યો “ અસ્તિકાય ” રૂપ છે; અને પુજ્જલવિના સર્વે દ્રવ્ય અરૂપી છે; વલી તેઝ સઘલા ઉત્પાદ, વ્યય, અને ધ્રોવાત્મક છે. વલી તેમાં પુજ્જલદ્રવ્ય, વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શમય છે; તે પુજ્જલના પરમાણુ અને સ્કંધ નામે વે જોડો છે તેઝમાં ટુટા રહેલા તે પરમાણુઝ અને મલેલા તે સ્કંધ કહેવાય. વલી, ગંધ, શબ્દ તથા સૂક્ષ્મપણાથી સ્થૂલ આકૃતિવાલા છે, અને અંધકાર, આતપ, ઉદ્યોતના જોડ, અને ઠાયાત્મક પણ સમજવા. વલી તેઝ કાર્મણ શરીર, મન, જાણ તથા શ્વાસોહ્વાસને દેનાર છે, તેમ સુખ, દુઃખ, જીવિત, તથા મૃત્યુને પણ કરનારા છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય તથા આકાશાસ્તિકાય, એ ત્રણે, એકેક, તથા અરૂપી, નિઃક્રિય, તથા સ્થિર છે. વલી તેઝ જીવના પરિણામ જેટલા અસંખ્યાતા પ્રદેશવાલા લોકાકાશને વ્યાપીને રહેલા છે. જેમ જલચર જીવોને પાણી સહાયકારક છે, તેમ જીવ અને પુ-

જલને ફલન ચલનમાં ધર્માસ્તિકાય મદદગાર છે. વલી જીવ અને પુઞ્જલને સ્થિર થવામાં, જેમ વટેમાર્ગને વૃક્ષની ઠાયા તેમ, અધર્માસ્તિકાય સહાયકારી છે. આકાશદ્રવ્ય, અનંત પ્રદેશવાલું હોતું થકું, લોકાલોકને વ્યાપીને અવકાશ દેતું થકું રહ્યું છે. કાલના અણુજંતુ ટુટા થઈને લોકાકાશમાં વ્યાપી રહેલા છે; અને મુખ્ય કાલ પદાર્થોનું બદલાવાપણું તેજ છે. જ્યોતિઃશાસ્ત્રમાં જે કાલનું (સમય આદિકનું) પરિમાણ કહેલું છે. તેને જ્ઞાનીજંતુ વ્યાવહારિક કાલ કહેલો છે. આ પૃથ્વીમાં જે નવી જુની વસ્તુજંતુ થયા કરે છે, તે સર્વ કાલનું માહાત્મ્ય છે. કાલક્રીડાથી વિહંબિત થઈલા પદાર્થો, વર્તમાનમાંથી અતીતમાં જાય છે. તથા જાવી હોય તે વર્તમાનરૂપે થાય છે.

एवी रीतें अजीव तत्त्वનું स्वरूप कह्युं.

મન, વચન, અને કાયાનું જે કાર્ય, તે આશ્રવ કહેવાય, તેના બે જોડો શુજ અને અશુજ. શુજનો હેતુ તે શુજ, અને અશુજનો હેતુ તે અશુજ.

एवी रीतें आश्रवतत्त्व कह्युं.

સઘલા આશ્રવોનું જે રોકાવું તે સંવર તથા જવના હેતુરૂપ કર્મોનું જે જરી જવું તે નિર્જરા કહેવાય.

एवी रीतें संवर तथा निर्जरा तत्त्व जाणवां आश्रव संवर અને निर्जरानું સ્વરૂપ જાવનાજંતુમાં આગલ વિસ્તારથી કહેવાશે, તેથી પુનરુક્તિના જાગી અહીં વિસ્તાર કર્યો નથી. કષાયપણાથી કર્મયોગ્ય પુજ્જલોને જીવ ગ્રહણ કરે છે, તેને, જીવને અસ્વતંત્રતાના (પરતંત્રપણાના) કારણરૂપ, બંધ તત્ત્વ જાણવું તે બંધ, પ્રકૃતિ, સ્થિતિ અનુજાગ અને પ્રદેશ નામેં ચાર પ્રકારનો છે, તેમાં પ્રકૃતિબંધ જ્ઞાનાવરણાદિક જોડોથી આઠ પ્રકારનો છે. તે આઠ જોડો નીચે પ્રમાણે છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુ, નામ, ગોત્ર અને અંતરાય, નામના છે. કર્મોનો નાનો મોટો જે કાલ, તે સ્થિતિબંધ કહેવાય, અને વિપાકમાં જે રસ આપે તે અનુજાગ, બંધ કહેવાય, અને કર્મોના જાગની જે કલ્પના તે પ્રદેશબંધ કહેવાય. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય, અને યોગ. એ પાંચે બંધના હેતુજંતુ છે, એવી રીતે બંધતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહ્યું. હવે બંધહેતુનો અજાવ થવાથી, અને ચાર ઘાતિકર્મોનો ક્ષય થવાથી, કેવલજ્ઞાન થાય છે, તથા બાકીનાં ચાર

અઘાતી કર્મોનો ક્ષય થવાથી મોક્ષ થાય છે. ત્રણે જીવનોમાં દેવ, દાનવ, તથા રાજાઈને જે સુખ મળે છે, તે સુખ, મોક્ષસુખ આગલ અનંતમે જાગે પણ નથી, તે મોક્ષમાં આત્મસ્વજ્ઞાવથી ઉત્પન્ન થઈ અતીંદ્રિય, તથા શાશ્વતું સુખ છે, તેથી તેને (મોક્ષને) ચાર વર્ગોમાં અગ્રેસર કહેલો છે.

एवी रीतें मोक्षतत्त्वનું स्वरूप कळुं.

હવે જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનાં. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, અને કેવલજ્ઞાન અવગ્રહ તથા વહ્વાદિ જ્ઞેદોવાલું તથા ઇન્દ્રિય અને મનથી ઉત્પન્ન થતું મતિજ્ઞાન કહેલું છે. પૂર્વ, અંગોપાંગ, તથા પ્રકરણોથી વિસ્તાર પામેલું તથા સ્યાદ્યાદવાલું ઘણા પ્રકારનું શ્રુતજ્ઞાન કહેલું છે. દેવ અને નારકીર્ણને જીવ પ્રત્યેનું અવધિજ્ઞાન હોય છે, અને બાકીની ગતિર્જમાં ક્ષયોપશમના લક્ષણવાલું ૪ પ્રકારનું અવધિજ્ઞાન હોય છે. રુજુમતિ વિપુલમતિ એ બે પ્રકારનું મનઃપર્યવજ્ઞાન છે, તેમાં રુજુમતિ અવિશુદ્ધ અને પડી જાય તેવું છે, અને વિપુલમતિ તે વિશુદ્ધ અને ન પડે તેવું છે. તથા સઘલા દ્રવ્ય પર્યાયને જાણનારું, વિશ્વમાં લોચનસમાન, અનંત, એક તથા અતીંદ્રિય, એવું કેવલજ્ઞાન છે. એવી રીતે પાંચ જ્ઞાનથી જાણેલો છે તત્ત્વોનો સમૂહ જેણે તે, મોક્ષના હેતુરૂપ જે રત્નત્રય, તેના પેદેલા જ્ઞેદને જાણનારો કહેવાય. જીવરૂપી વૃદ્ધને ઝલેડી નાલવામાં મદોન્મત્ત હાથી સમાન, તથા મૂર્ખતારૂપી અંધકારને હાણવામાં સૂર્યસમાન, તથા જગત્નાં તત્ત્વને પ્રકાશવામાં વીજાં નેત્ર સમાન, તથા ઇન્દ્રિયરૂપી હરિણને બાંધવામાં જાલ સરખું જ્ઞાન છે.

रुचिर्जिनोक्ततत्त्वेषु, सम्यक्श्रद्धानमुच्यते ॥

जायते तन्निसर्गेण गुरोरधिगमेन वा ॥ १७ ॥

અર્થ: હવે બીજા રત્નનું સ્વરૂપ કહે છે, જિનેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોમાં જે રુચિ થવી, તે સમ્યગ્દર્શન કહેવાય, તે સ્વાજ્ઞાવિક રીતે અથવા, ગુરુની સહાયતાથી થાય છે,

ટીકા- ઉપર કહેલાં જિનેશ્વરે જાણેલાં જીવાદિક તત્ત્વોમાં જે રુચિ થવી તે શ્રદ્ધાન કહેવાય તે રુચિવિના જ્ઞાન, ફલની સિદ્ધિવાલું થતું નથી; કારણ કે શાક અન્ન આદિકના સ્વરૂપને જાણનારને પણ રુચિવિના તેના

સ્વાદના ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી શ્રુતજ્ઞાનવાલા અંગારમર્દકાચાર્ય આદિક અજ્ઞવી તથા હુજ્જવીને પણ જિનેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોમાં રુચિ નહીં હોવાથી, કહેલું ફલ મલી શક્યું નથી, તે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવાના બે જોડો છે, એક સ્વાજ્ઞાવિકરીતે, અને બીજો, ગુરુ આદિકથી. સ્વાજ્ઞાવિક એટલે ગુરુ આદિકના ઉપદેશવિના સમ્યક્ શ્રદ્ધાનું જે કારણ થાય તે. તે જે રીતે ઉત્પન્ન થાય છે, તે બતાવે છે. અનાદિ અનંત સંસારમાં ઝ્રમણ કરતા પ્રાણીને જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય તથા અંતરાય, એ ચાર કર્મોની ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે, તથા નામકર્મ અને ગોત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે. અને મોહનીયની સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે. તેમાંથી પર્વતપરથી પડતી નદીમાં રહેલા પથરના ઘોલાવાના ન્યારે, જેમ પ્રવાહમાં અથડાય ગોલાકાર થાય તેપ્રમાણે પોતાની મેલે એક કોડાકોડી સાગરોપમમાં પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે જાગે જાણી સ્થિતિ રાખી, બાકીની સ્થિતિ નાશ પામતે હોતે, યથા પ્રવૃત્તિકરણ થવાથી ગ્રંથિ દેશની સમીપે પ્રાણી આવે છે. હુર્નેદણ્વો જે રાગ દ્વેષનો પરિણામ તે ગ્રંથિ કહેવાય છે. તથા તે કાદાદિકની પેઠે અત્યંત દૃઢ છે. ગ્રંથિદેશસુધિ આવેલા પ્રાણીને પણ રાગદ્વેષથી પ્રેરાયા થકા, કર્મોની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને બાંધતા થકા ચારે ગતિમાં ઝ્રમણ કરનારા થાય છે. તેમાંથી પણ જેને જાણ્ય, તથા જાણિજ્ઞો છે, તેને પોતાનું વીર્ય ફોરવીને, અપૂર્વકરણ કરતે હોતે, જેમ પંચીને કેટલોક માર્ગ વટાવીને ઝૂંચી જૂમિને ઝલંધે છે, તેમ તેને તે આકરી ગ્રંથીને ઝલંધી જાય છે. (તેનું નામ અપૂર્વ કરણ કહેવાય છે.) ત્રીજા અનિવૃત્તિ કરણથી અંતરકરણ કરતે હોતે, વેદવા લાયક મિથ્યાત્વનાં દલીઆને દૂર કરીને, જે અંતરમુહૂર્તવાલું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, તે નિસર્ગહેતુવાલું (સ્વાજ્ઞાવિક) સમ્યક્શ્રદ્ધાન કહેવાય છે. ગુરુના ઉપદેશના આલંબનથી સઘલા પ્રાણીને જે સમ્યક્શ્રદ્ધાન થાય છે, તેનું નામ અધિગમશ્રદ્ધાન કહેવાય છે. તે સમ્યગ્ દર્શન, યમ, અને શાંતતાના ઔષધ સમાન, જ્ઞાન અને ચારિત્રના બીજરૂપ, તથા તપ અને શ્રુતનો હેતુ છે. ચારિત્ર અને જ્ઞાન વિનાનું પણ દર્શન વચાણવા લાયક છે, પણ મિથ્યાત્વરૂપિ જેરથી દૂષિત થયેલાં જ્ઞાન અને ચારિત્ર વચાણવાલાયક નથી. જ્ઞાન અને ચારિત્રવિ-

નાના, શ્રેણિક રાજા સમ્યગ્ દર્શનના માહાત્મ્યથી તીર્થંકરપણાને પા-
મશે. જે દર્શનના પ્રજાવથી, ચારિત્ર અને જ્ઞાનવિનાના માણસો પણ, અ-
ત્યંત સુખવાલા મોક્ષને મેલવે છે, તથા જે જવરૂપી સમુદ્રમાં વહાણ સમા-
ન છે, તથા વહી જે દુઃખ રૂપી વનને બાલવાને દાવાનલ સમાન છે, એવા
સમ્યગ્દર્શન નામના રત્નનો તમો આશ્રય કરો? હવે ત્રીજા રત્નનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વસાવધયોગાનાં, ત્યાગશ્ચારિત્રમિષ્યતે ॥

કીર્તિતં તદહિંસાદિ, વ્રતજ્ઞેદેન પંચધા ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:— સઘલા સાવધ યોગોનો જે ત્યાગ, તે ચારિત્ર કહેવાય, અને
તે અહિંસાદિકના જ્ઞેદોથી પાંચ પ્રકારનું કહેલું છે.

ટીકા:— થોડા નહિ પણ સઘલા સાવધ યોગોનો, જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા-
પૂર્વક ત્યાગ કરવો, તે સમ્યક્ચારિત્ર કહેવાય. કારણ કે, જ્ઞાન
દર્શનવિના સમ્યક્ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ હુલ્લેજ છે. અહીં સર્વ શબ્દ દેશ-
વિરતિ ચારિત્રને જુહું, પાડવામાટે છે. આ ચારિત્ર મૂલગુણ, અને ઉત્તર-
ગુણથી બે પ્રકારનું છે. હવે પહેલા મૂલગુણવાળા ચારિત્રનું સ્વરૂપ કહે
છે. તેના પાંચ પ્રકારો છે. તે મૂલગુણો દેખાડે છે.

અહિંસા સત્યમસ્તેય બ્રહ્મચર્યાપરિગ્રહાઃ ॥

પંચન્નિઃ પંચન્નિર્યુક્તા જ્ઞાવનાન્નિર્વિમુક્તયે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, તેજ પાંચે પાંચ
પાંચ જ્ઞાવનારથી યુક્ત થયા થકા મોક્ષમાટે થાય છે.

હવે પહેલા મૂલગુણનું સ્વરૂપ કહે છે.

ન યત્પ્રમાદયોગેન, જીવિતવ્યપરોપણં ॥

ત્રસાનાં સ્થાવરાણાં ચ, તદહિંસાવ્રતં મતં ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— પ્રમાદના યોગથી ત્રસ અથવા ધાવર જીવોનો જે, નાશ ન
કરવો, તેને અહિંસા વ્રત માનેલું છે.

ટીકા:— અર્થાત્, સંશય, વિપર્યય, રાગ, દ્વેષ, યાદચુક, મનાદિકના
યોગનું પ્રતિકૂલપણું, અને ધર્મનો અનાદર, એ આઠ પ્રકારનો પ્રમાદ છે,
અને તે પ્રમાદના યોગથી ત્રસ અથવા ધાવર જીવોનો જે નાશ કરવો તે
હિંસા, અને તેનાથી નિવર્તવું તે અહિંસા કહેવાય. હવે વીજો મૂલગુણ.

પ્રિયં પથ્યં વચસ્તથ્યં સૂનૃતવ્રતમુચ્યતે ॥

તત્તથ્યમપિ નો તથ્યમપ્રિયં ચાહિતં ચ યત્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:- પ્રિય, હિતકારિ, તથા જે સત્ય વચન બોલવું, તે વ્રતનું નામ સૂનૃતવ્રત કહેવાય, પણ જે અપ્રિય અને અહિતકારિ એવું સત્ય પણ સત્ય ન કહેવાય.

ટીકા:- પ્રિય વચન એટલે સાંજલતાં થકાંજ જે પ્રિય લાગે તે, અને પથ્ય એટલે આગામી કાલમાં હિતકારી. હવે અહીં પ્રિય અને પથ્ય કહેવાનું શું પ્રયોજન છે. ? તે કહે છે. વ્યવહારની અપેક્ષાથી જે સત્ય હોય, તે પણ જો અપ્રિય હોય તો બોલવું નહીં, જેમ ચોરને કહેવું કે, તું “ ચોર ” છે; કુટ્ટીને કહેવું કે તું “ કુટ્ટી ” છે; ઇત્યાદિ અપ્રિય હોવાથી સત્ય પણ સત્ય ન કહેવાય. વલ્લી જે સત્ય બતાવે, અહિત હોય, તે પણ સત્ય ન કહેવાય, જેમ શિકારી પુછે કે, વનમાં હરિણો છે ? તેને કહેવું કે, મેં હરણો ત્યાં જોયાં છે, એમ કહેવાથી તે પ્રાણીની ઘાત થવાથી તે પણ સત્ય ન કહેવાય. હવે ત્રીજો મૂલગુણ કહે છે.

અનાદાન મદત્તસ્યા સ્તેયવ્રતમુદીરિતં ॥

બાહ્યાઃ પ્રાણા નૃણામર્થો હરતા તં હતાહિ તે ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:- અદત્ત વસ્તુનું જે નહીં લેવું, તેને અસ્તેયવ્રત કહેવું છે, વલ્લી ધન છે તે, માણસોનાં વહારનાં પ્રાણો છે, માટે તે ધનને હરનારા માણસે, તે પ્રાણોનો નાશજ કર્યો સમજવો.

ટીકા:- ધનના સ્વામિએ નહીં દીધેલા ધનનું જે નહીં ગ્રહણ કરવું, તે અસ્તેયવ્રત કહેવાય તેના ચાર જોડો છે, સ્વામિ અદત્ત, જીવ અદત્ત, તીર્થંકર અદત્ત, તથા ગુરુ અદત્ત નામે છે. તેમ પત્થર, તૃણ, કાષ્ટ આદિકના સ્વામિએ નહીં દીધેલું તે “ સ્વામિઅદત્ત ” કહેવાય, વલ્લી જે સ્વામિએ દીધેલું, પણ જીવે પોતે નહીં દીધેલું તે, “ જીવાદત્ત ” કહેવાય; જેમ દીક્ષાના પરિણામ વિનાના પુત્ર આદિકને, માતપિતા ગુરુને આપે છે, તેમાં ગુરુએ “ જીવાદત્ત ” લીધું કહેવાય. વલ્લી જેની તીર્થંકરોએ મના કરેલી છે, એવા આધાકર્મિક દિકનું જે ગ્રહણ કરવું તે “ તીર્થંકરાદત્ત ” કહેવાય વલ્લી સ્વામિએ દીધેલું તથા આધાકર્મિકાદિક દોષરહિત, જે

ગુરુની આજ્ઞાવિના ગ્રહણ કરવું તે “ ગુર્વદત્ત ” કહેવાય. વહી જે ચોરી કરવી, તે વાહ્ય પ્રાણ લીધા વરોવર છે.

હવે ચોથો મૂલગુણ કહે છે.

દિવ્યૌદારિક કામાનાં કૃતાનુમતિકારિતૈઃ ॥

મનોવાક્રાયતસ્ત્યાગો બ્રહ્માષ્ટાદશધા મતં ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:—દેવસંબંધિ, તથા ઔદારિક કામને, મન, વચન, અને કાયા-થી, ન કરવું ન કરાવવું, અને જે ન અનુમોદવું, એવી રીતે અઢાર જોડે બ્રહ્મવ્રત કહેલું છે.

દિવ્ય એટલે વૈક્રીય શરીર સંબંધિ, એટલે દેવોના, અને ઔદારિક એટલે મનુષ્ય, તથા તિર્યંચ સંબંધિ, તેઓના કામોનો જે ત્યાગ, તે બ્રહ્મ-ચર્ય વ્રત કહેવાય. તે અઢાર પ્રકારનું, એટલે મન, વચન અને કાયાથી, કરું નહીં, કરાવું નહિ, અને કરતાને અનુમોડું નહીં, એવી રીતે દિવ્ય તથા ઔદારિકના મલી અઢાર જોડો થયા.

હવે પાંચમા મૂલગુણનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વજ્ઞાવેષુ મૂર્ઘયાસ્ત્યાગઃ સ્યાદપરિગ્રહઃ ॥

યદસત્સ્વપિ જાયેત મૂર્ઘયા ચિત્તવિપ્લવઃ ॥

અર્થ:— સઘલા જ્ઞાવોમાં જે મૂર્ઘનો મોહ ત્યાગ કરવો, તે અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય. કારણ કે, પદાર્થો ન હોય, તો પણ મૂર્ઘને લીધે ચિત્ત-ની અસ્થિરતા રહ્યા કરે છે.

સઘલા જ્ઞાવો, એટલે ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ જ્ઞાવ વિગેરેમાં મૂર્ઘનો જે ત્યાગ, તે અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય, કેવલ ધનનો ત્યાગ કરવાથી ન કહે-વાય અહીં શંકા કરે છે કે, પરિગ્રહના ત્યાગથીજ “અપરિગ્રહ” વ્રત ક-હી શકાય, ત્યારે મૂર્ઘનો ત્યાગ કહેવાની શી જરૂર છે ? તેને માટે ક-હે છે. ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જ્ઞાવ, ન હોય તો પણ મૂર્ઘથી સમતા સુખનો નાશ થાય છે. ધન ન હોય તો પણ મૂર્ઘથી, રાજગૃહીનગરીના ડમકની પેટે, મનનો ક્લેશ ડુર્ગતિમાં પાડવાને કારણરૂપ થઈ પડે છે. વહી જો કે ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ, જ્ઞાવ આદિકની સામગ્રી હોતે ઠતે પણ, તૃષ્ણાવિ-નાના મનવાલાડને શાંતસુખની પ્રાપ્તિ હોવાથી, ચિત્તના વિપ્લવનો અ-

જાવ હોય છે. અને તેથી કરીનેજ, ધર્મોપકરણોને ધારનારા, તથા શરીર અને તે ઉપકરણોમાં પણ મમતારહિત એવા સાધુજને અપરિગ્રહપણું કહેલું છે. જેમ ઘોડાને ઘણાં આચૂષણો પેહેરાવેલાં હોય, તો પણ તેમાં જેમ તેનું નિઃસ્પૃહીપણું છે, તેમ મુનિને પણ ધર્મોપકરણ આદિકમાં પણ નિઃસ્પૃહીપણું છે. વલ્લી પણ જેમ ધર્મોપકરણવાલા, તથા મૂર્ઠારહિત મુનિજને પરિગ્રહપણાનો દોષ નથી, તેમજ, ગુરુએ કહેલા ધર્મોપકરણ ધારનારી તથા ત્રણ રત્નોસહિત, એવી સાધવીજને પણ ધર્મોપકરણના પરિગ્રહમાત્રથીજ મોક્ષનો અપવાદ (જે દિગંબરીજ) કહે છે, તે કેવલ તેમનો વકવાદજ છે. હવે આગલ કહ્યું છે કે, પાંચ પાંચ જાવનાર્જથી યુક્ત, આ વ્રતો જોશ્યેં, તેને માટે કહે છે.

જાવનાન્નિર્જાવિતાનિ પંચજ્ઞિઃ પંચજ્ઞિઃ ક્રમાત્ ॥

મહાવ્રતાનિ નો કસ્ય સાધયંત્યવ્યયં પદં ॥ ૭૫ ॥

અર્થઃ—અનુક્રમે પાંચ પાંચ જાવનાર્જથી જાવિત થયેલાં મહાવ્રતો કોને મોક્ષપદ સાધી આપતાં નથી.

ટીકાઃ—જે઼ વડે કરી મહાવ્રતોમાં ગુણોનો આરોપ કરી શકાય, તે જાવનાર્જ કહેવાય.

હવે પેહેલા વ્રતની જાવના કહે છે.

મનોગુણૈષણાદાને યાજ્ઞિઃ સમિતિજ્ઞિઃ સદા ॥

દૃષ્ટાન્નપાનગ્રહણે નાહિંસાં જાવયેત્સુધીઃ ॥ ૭૬ ॥

અર્થઃ—બુદ્ધિમાન્ માણસે મનોગુપ્તિ, ઇષણાસમિતિ, આદાન જાંડનિસ્થેષણા સમિતિ, ઇર્યાસમિતિ, તથા અન્નપાણીને જોડને લેવાવડે કરીને, હમેશાં અહિંસા (દયા) જાવવી જોશ્યેં.

ટીકાઃ—પેહેલી મનોગુપ્તિની જાવના, ઇષણા એટલે શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરવારૂપ સમિતિ, આદાન જાંડનિસ્થેષણ સમિતિ એટલે પાટ પાટલા જાંડ આદિક લેવા મુકાવા સંબંધિ સમિતિ, ઇર્યાસમિતિ એટલે જવા આવવામાં રહ્યાતી સમિતિ, તથા જોડને અન્નપાણી લેવું, અને જમવું, તે પાંચે જાવનાર્જ કરીને અહિંસા જાવવી. અહીં ગુપ્તિ તથા સમિતિ મહાવ્રતોની જાવના કરી ગતાર્થ છે, તો પણ “પંચસમિતિ” इत्यादि ग्रंથે ક-

રીને જે ફરીને કહેવાણું છે, તે ગુપ્તિ અને સમિતિને ઉત્તર ગુણ કહેવા માટે છે. અહીં મનોગુપ્તિને જે જાવનાપણું કહેલું છે, તે હિંસામાં મનોવ્યાપારનું પ્રાધાન્યપણું હોવાથી કહેલું છે, કારણ કે શાસ્ત્રમાં પણ સંજલાય છે કે, મનોગુપ્તિથી નથી જાવેલ અહિંસાવ્રત જેણે એવા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિએ હિંસા ન કરતા થકા પણ, સાતમી નરકને યોગ્ય કર્મ ઉપાર્જન કર્યું અને એણે સમિતિ તો અતીશે અહિંસા માટે ઉપકારી છે, તેથી તેને જાવનાપણું કહેલું છે, દષ્ટિપૂર્વક અન્નપાણીનું જે ગ્રહણ કરવું અને દૂષિતનો ત્યાગ કરવો, તે પણ અહિંસાવ્રતના ઉપકાર માટે છે. તેને પણ પાંચમી જાવનામાં ગણ્યું છે, હવે ત્રીજા વ્રતની જાવના કહે છે,

હાસ્યલોચનચયક્રોધ પ્રત્યાસ્યાનૈર્નિરંતરં ॥

આલોચ્ય જાષણેનાદિ જાવયેત્સૂનૃતં વ્રતં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:— હાસ્ય, લોચ, ચય, અને ક્રોધનાં પચ્ચાણપૂર્વક, અને વિચાર પૂર્વક, બોલવાવડે કરીને સત્યવ્રતને જાવવું.

ટીકા:— હાંસી કરતાં થકાં લોચને વશ થઈ, ધનની ઇચ્છાથી, ચયને વશ થઈ, પ્રાણાદિકના રક્ષણની ઇચ્છાથી, તથા ક્રોધસહિત મનપણાથી જૂઠું બોલાય છે. એ હાસ્યાદિક ચાર જાવનાઈ જાણવી, તથા સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક વિચારિને બોલવું, એટલે “ મારાથી જુઠું મા બોલાઈ ” એવી રીતે મોહને દૂર કરવાથી, જે સત્ય) બોલવું, તે પાંચમી જાવના જાણવી. કારણ કે મોહ છે તે મૃષાવાદનો પ્રસિદ્ધ હેતુ છે. કારણ કે, કહ્યું છે કે રાગ, દ્વેષ અથવા મોહથી જે વાક્ય બોલાય છે, તે જૂઠુંજ છે. હવે ત્રીજા વ્રતની જાવના કહે છે.

આલોચ્યાવગ્રહં યાઞ્ચાઽન્નીક્ષણાવગ્રહયાચનં ॥

એતાવન્માત્રમેવૈતદિત્યવગ્રહધારણં ॥ ૬૭ ॥

સમાનધાર્મિકેચ્યશ્ચ તથાવગ્રહયાચનં ॥

અનુજ્ઞાપિતપાનાન્નાસનમસ્તેયજાવના ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—વિચારપૂર્વક અવગ્રહ વારંવાર અવગ્રહ “ આટલીજ જગોં મારે જોશ્યે ” એવો અવગ્રહ સાધર્મી પાસેથી, તથા ગુરુની અનુજ્ઞાથી અન્નપાણી આદિકનું ગ્રહણ કરવું, તે પાંચે અસ્તેયવ્રતની જાવનાઈ જાણવી.

ટીકા:- આલોચ્ય એટલે મનથી વિચારિનેં અવગ્રહની યાચના કરવી તે અવગ્રહ; ઇંડ્ર, રાજા, મંડલાધીશ, શય્યાતર, તથા સાધર્મિક, એ પાંચ પ્રકારનો છે. તેડમાંથી પૂર્વોત્તર એક બીજાને બાધાકારક છે. તેમાં ઇંડ્રનો અવગ્રહ એટલે, દક્ષિણ લોકાર્થ માટે સૌધમેંડ્રની યાચના તથા ઉત્તર લોકાર્થમાટે ઇશાનેંડ્રની યાચના કરવી. રાજા એટલે ચક્રવર્તી એવા ઝરત આદિકનો અવગ્રહ જાણવો ગ્રહપતિ એટલે મંડલાધીશની યાચના કરવી તે, શય્યાતર એટલે ઘરના માલિકની યાચના કરવી તે. સાધર્મિક એટલે સાધુડં, તેડની જગ્યામાટે યાચના કરવી તે. એવી રીતેં અવગ્રહોની યાચના કરવી; કારણ કે, માલિકની યાચના વિના આ લોકમાં પણ કજીઆ આદિક ક્લેશ થાય, અને પરલોકમાં પણ અદત્તાદાનનું પાપ લાગે. એવી રીતેં પેહેલી જાવના જાણવી. માલીકની એકવાર યાચના કર્યાબાદ વારંવાર પણ યાચના કરવી કારણ કે પેહેલાં રજા લીધી હોય તોપણ, માંદગી આદિકની અવસ્થામાં, મૂત્ર વિષ્ટા, ચરણધોવા આદિકથી ગ્રહના માલિકને પીડા ન થાય, માટે વારંવાર પણ તેની યાચના કરવી. એવી રીતેં બીજી જાવના જાણવી. આટલીજ જગોનો મારે સ્વપ છે, એમ વિચારિ, તેટલીજ જગો વાપરવાની રજા લેવાથી દેનારનું ચિત્ત સ્વેદાય નહીં અને પોતાને પણ અદત્તાદાનથી ઉત્પન્ન થતા કર્મનો બંધ ન થાય. એવી રીતેં ત્રીજી જાચના જાણવી. સાધર્મિક એટલે ગ્રહણ કરેલ છે, તુલ્યશાસન જેડયે, એવા પાસેથી તેડયે પૂર્વે ગ્રહણ કરેલા ક્ષેત્રની યાચના કરવી, અને તેડની રજા મલ્યાબાદ તેમાં રહેવું; એમ ન કરે તો ચોરી કરી કહેવાય. એવી રીતેં ચોથી જાવના જાણવી. ગુરુની રજા લઈ ગ્રહણ કરેલા નિર્જીવ, નિર્દોષ અને કલ્પે એવાં, અન્ન પાણી લઈનેં આલોચણાપૂર્વક, ગુરુને દેખાડીનેં, તેમની રજા મલવાથી, મંડલીમાં બેસીને, અથવા એકલાં આહાર કરવો; અને ઉપલક્ષણથી ગુરુની અનુજ્ઞા લઈ વસ્ત્રપાત્ર આદિકને પણ ગ્રહણ કરવાં; અને તેમ કરવાથી અસ્તેયવ્રતનું ઉલ્લંઘન થતું નથી. એવી રીતેં પાંચમી જાવના જાણવી. હવે ચોથાં વ્રતની જાવના કહેઠે.

સ્ત્રીષંડપશુમદ્દેશમાસનકુડ્યાંતરોક્તનાત્ ॥

સરાગસ્ત્રીકથાત્યાત્ પ્રાગ્રતસ્મૃતિવર્જનાત્ ॥ ૩૦ ॥

સ્ત્રીરમ્યાંગેક્ષ્ણસ્વાંગસંસ્કારપરિવર્જનાત્ ॥

પ્રણીતાત્યશનત્યાગાગાત્ બ્રહ્મચર્યં તુ જાવયેત્ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- સ્ત્રી, નપુંસક, તથા પશુવાલાં ઘર તેડનાં આસન તથા, જીતાં-તરના ત્યાગ કરવાથી તથા રાગસહિત સ્ત્રીકથાના ત્યાગથી તથા પેહેલાં જોગવેલા વિલાસને ન થાદ લાવવાથી તથા સ્ત્રીના મનોહર અંગોનું જોવું અને પોતાના શરીરને શણગારવું તે બન્નેના વર્જવાથી તથા વહાલાં અને વધારે જોજનના ત્યાગથી બ્રહ્મચર્યવ્રતને જાવવું.

ટીકા:-દેવ અને મનુષ્યના જોડથી સ્ત્રીડના બે જોડો છે. તેડ સચિત્ત, તથા ચિત્ર આદિકથી વનાવેલી અચિત્ત હોય છે. અને નપુંસકો ત્રીજા વેદના ઉદયવાલાં હોતાં થકાં, મહામોહ કર્મવાલાં, સ્ત્રી તથા પુરુષ બન્નેને સેવવામાં રક્ત હોય છે. તિર્યચ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયેલાં, ગાય, ઝેંસ, ઘોડી વકરી, ગાડર આદિક જાણવાં. તેડનાં જોડલાંડ, કે જેડ વચ્ચે મૈથુન નો સંજવ છે, તેડથી જરેલાં ઘર આસન વિગેરે, તથા ત્રિત્યંતરમાં પણ રહેલાં જોડલાંડનો વિકાર ઉપજાવનારો શબ્દ સાંજલવાથી પણ બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો જંગ થાય, માટે તેડનો સઘલાનો ત્યાગ કરવો. એવી રીતે પેહેલી જાવના જાણવી. મોહના ઉદયવાલા માણસની સ્ત્રીની સાથે કથા, અથવા રાગવાલી સ્ત્રીડની અથવા સ્ત્રીડ સાથે કથા, તેનો ત્યાગ અથવા રાગવાલી સ્ત્રીની કથા, ઇટલે, દેશ જાતિ, કુલ, શણગાર, વચન, ગતિ, વિલાસ, ચેષ્ટા, હાસ્ય, લીલા, કટાક્ષ, પ્રેમ, વલેશ, વિગેરે સ્ત્રીડના વર્ણનવાલી કથા, खरेखर ચિત્તરૂપી સમુદ્રને ઢોજાવે છે. એવી રીતે બીજી જાવના જાણવી. દીક્ષા લીધા પેહેલાં ગૃહસ્થપણમાં સ્ત્રીડ સાથે જે જોગવિલાસો જોગવ્યા હોય તેનું જે સ્મરણ કરવું, તેરૂપી કાષ્ઠોથી કામરૂપી અગ્નિ જાજ્વલ્યમાન થાય છે. (માટે તેનો ત્યાગ કરવો.) એ ત્રીજી જાવના જાણવી. અવિવેકી માણસની અપેક્ષાથી સ્ત્રીડનાં મુખ, નયન, સ્તન, જઘન, આદિક મનોહર અંગોનું, જે આશ્ચર્યરસથી, અત્યંત આંખો ફાડીને જોવું; તેનો ત્યાગ કરવો કારણ કે ફક્ત રાગરહિતને તે જોવું તે તો નિર્દોષજ છે. કહ્યું છે કે, ચક્રુગોચર થયેલાને ન જોવું, તે તો અશક્ય છે, પણ તેમાં જે રાગ ક્રેષ રાખવા તે ડાહ્યા માણસે ઢોડવું. વલી પોતાના શરીરનાં સ્નાન,

વિલેપન, ધૂપ, તથા નખ, દાંત કેશ આદિકનો શણગાર તેનો પણ ત્યાગ કરવો. સ્ત્રીનાં મનોહર અંગોપાંગ જોવામાં જેની આંખો તરલિત ચપલ વાતાકી રહેલી થયેલી હે, તે માણસદીવાની શિખામાં પતંગીઆંની યેઠે નાશ પામે હે. તેમ અશુચિથી જરેલા શરીરને શણગારવામાં મૂઢ થયેલો માણસ, તેથી ઉત્પન્ન થતા વિકલ્પોએ કરીને ફોકટ પોતાને કલેશમાં નાખે હે. એવી રીતેં ચોથી જાવના જાણવી. હવે પુષ્ટ તથા મધુરઆધિક અતિ આહાર કરવાથી પ્રધાન ધાતુર્જનું પરિપોષણ થવાવડે કરીને અબ્રહ્મ સેવવાની ઇચ્છા થાય, તેથી પણ તેને કેવલ વર્જવું ઇટલુંજ નહીં, પણ તેમ કરવાથી શરીરને પણ પીડા થાય હે, માટે પણ તે વર્જવું એવી રીતેં પાંચમી જાવના જાણવી. એવી રીતેં નવ પ્રકારેં બ્રહ્મચર્યની ગુતિ ગ્રહણ કરવાથી બ્રહ્મચર્યવ્રતની પાંચ જાવનાઈ થાય હે.

હવે પાંચમા વ્રતની જાવના કહે હે.

સ્પર્શે રસે ચ ગંધે ચ રૂપે શબ્દે ચ હારિણિ ॥

પંચસ્વર્તીંદ્રિયાર્થેષુ ગાઠં ગાધ્યસ્ય વર્જનં ॥ ૩૨ ॥

એતેષ્વેવામનોદ્દેષુ સર્વથા દ્વેષવર્જનં ॥

આર્કિંચન્યવ્રતસ્યૈવં જાવનાઃ પંચ કીર્તિતાઃ ॥ ૩૩ ॥યુગ્મં॥

અર્થ:-મનોહર એવા, સ્પર્શ રસ, ગંધ, રૂપ તથા શબ્દ એ પાંચે ઇન્દ્રિયાર્થોમાં અતિ આસક્તિપણનો જે ત્યાગ, તથા ન ગમે એવા તેડમાં સર્વથા દ્વેષનો જે ત્યાગ તે પાંચે આર્કિંચન્યવ્રતની જાવનાઈ જાણવી.

એવી રીતેં મૂલગુણરૂપ ચારિત્રને કહીને ઉત્તર ગુણરૂપ ચારિત્રનું વર્ણન કરે હે.

અથવા પંચસમિતિ ગુતિત્રયપવિત્રિતં ॥

ચરિત્રં સમ્યક્ ચારિત્રમિત્યાદુર્મુનિપુંગવાઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:-પાંચ સમિતિ, તથા ત્રણ ગુતિઈથી પવિત્ર થયેલા ચરિત્રને મુનિરાજોએ “ચારિત્ર” કહેલું હે.

ટીકા-અરિહંત પ્રજુના સિદ્ધાંતોને અનુસારેં જે ઇષ્ટ, તે સમિતિ કહેવાય, અને મુમુક્ષુએ આત્માના રક્ષણમાટે જે યોગનો નિગ્રહ કરવો તે “ગુતિ” કહેવાય.

હવે તે સમિતિ અને ગુપ્તિનાં નામો કહે છે.

ઈર્યાજાષેષણાદાન નિદ્દેપોત્સર્ગસંજ્ઞિકાઃ ॥

પંચાદુઃ સમિતીસ્તિસ્ત્રોગુપ્તીસ્ત્રિયોગનિગ્રહાત્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ—ઈર્યાસમિતિ, જાષાસમિતિ, ષેષણાસમિતિ, આદાનજંડનિષ્કે-
ષણા સમિતિ, અને ઉત્સર્ગસમિતિ, એટલે પારિઘાવણિકા સમિતિ, એ
પાંચેને (તીર્થકરોણ) સમિતિઁ કહેલી છે. તથા મન, વચન, અને કા-
યાનો જોગ તેઁનો નિરોધ એટલે સિદ્ધાંતને અનુસારેં માર્ગનું સ્થાપવું,
અને ઉન્માર્ગનું નિવારવું તે, ત્રણે ગુપ્તિઁ કહેલી છે. હવે ઈર્યા સમિતિનું
લક્ષણ કહે છે.

લોકાતિવાહિતે માર્ગે ચુંબિતે જાસ્વદંશુન્નિઃ ॥

જંતુરક્ષાર્થમાલોક્ય ગતિરીર્યા મતા સતાં ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ—લોકોના પગરવાવાલા તથા સૂર્યના કિરણોથી ચુંબિત થયેલા
માર્ગમાં પ્રાણીઁની રક્ષા માટે જે જોડેને ચાલવું તેને સંત પુરુષોણ “ ઈ-
ર્યા સમિતિ ” કહેલી છે.

ટીકાઃ—ત્રસ તથા થાવર જીવોના અજ્ઞય દાનમાં તત્પર એવા મુનિને,
જરૂરીઆત કામ માટે જ્યારે રસ્તે ચાલવું પડે ત્યારે પ્રાણીની તથા પો-
તાની રક્ષા માટે, પગથી માંડીને ગાડાંનાં ધોંસરાસુધી લાંબે નજર કરી
જે ચાલવું તે “ ઈર્યા સમિતિ ” કહેવાય. કેવા માર્ગે ચાલવું ? તે કહેઁ.
જ્યાં લોકોનો પગરવો ઘણો હોય, તેવા માર્ગમાં તથા જ્યાં સૂર્યના કિ-
રણો પડતા હોય, તેવા માર્ગમાં પણ ચાલવું પગરવાવાલા માર્ગમાં ચા-
લવાથી મુનિને ઠ કાય જીવની વિરાધના થતી નથી. અને રાત્રિએ ચા-
લવાથી પણ માર્ગમાં રહેલા પ્રાણીઁની વિરાધના થાય; અને એવી રીતે
વિધિપૂર્વક ચાલવાથી, કદાચ જીવહિંસા થાય, તો પણ તેનું તે મુનિને
પાપ લાગતું નથી.

હવે જાષાસમિતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

અવદ્યત્યાગતઃ સર્વજનીનં મિતજાષણં ॥

પ્રિયા વાચંયમાનાં સા જાષાસમિતિરુચ્યતે ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-અવચ (દોષ) ના ત્યાગથી, સર્વને પ્રિયકર તથા પરિમાણવાલું જે વચન, તે મુનિર્જને પ્રિય એવી “ જાણાસમિતિ ” કહેવાય છે.

“ અવચ ” એટલે જાણાદોષવિનાની વચનશુદ્ધિવાદી, તથા સારી રીતે અજ્યાસ કરેલી, તેમ ધૂર્ત, કામી, માંસાહારી, ચોર, તથા ચાર્વાક (નાસ્તિક) આદિકની જાણાનો કપટરહિત ત્યાગ કરવો; અને વલી સઘલાઈને હિતકારી, તથા થોડું અને ઘણું કાર્ય કરનારું મિતવચન બોલવું; તે “ જાણા સમિતિ ” કહેવાય અને તે જાણાસમિતિ મુનિર્જને પ્રિય છે.

હવે એષણા સમિતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિચત્વારિંશતા ત્રિદ્વા, દૌષૈર્નિત્યમદૂષિતં ॥

મુનિર્યદન્નમાદત્તે, સૈષણાસમિતિર્મતા ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:-હમેશાં ત્રિદ્વાના વેંતાલીશ દોષોથી દૂષિત ન થયેલા એવા જે અન્નને મુનિ ગ્રહણ કરે છે, તેને “ એષણા સમિતિ ” માનેલી છે.

ટીકા:-વેંતાલીશ દોષોના ત્રણ જોડો છે; ઉજ્જમ, ઉત્પાદન, તથા એષણા તેમાં ઉજ્જમના શોભ જોડો નીચે પ્રમાણે છે.

યતિને મનમાં લાવી સચિત્તનું અચિત્ત કરવું, અથવા અચિત્તને પકાવવું, એ પેહેલો “ આધાકર્મી ” નામે દોષ જાણવો. પૂર્વે તૈયાર કરેલા જ્ઞાત લાઠુ આદિકને યતિને ઉદ્દેશીને દહીં ગોલ આદિકથી સ્વાદિષ્ટ કરવા તે વીજો “ ઉદ્દેશ ” નામનો દોષ જાણવો. જે શુરૂ હોય, તેને આધાકર્મીથી મિશ્રિત કરવું, તે ત્રીજો “ પૂતિકર્મ ” નામે દોષ જાણવો. જે પોતાને માટે તથા સાધુ માટે પ્રથમથીજ કલ્પીને બનાવવું તે ચોથા “ મિશ્ર ” નામે દોષ જાણવો. સાધુએ મારેલાં જે હીર આદિક તેને જુદાં કરી પોતાના જાજનમાં સ્થાપી રાખવાં તે “ સ્થાપિત ” નામે પાંચમો દોષ જાણવો. વિવાહાદિક કરવાને હજી વચ્ચે હોય, તો પણ સાધુને ત્યાં રહેલા જાણી, તેજના લાજને અર્થે તેજ વચ્ચે જે વિવાહાદિક કરવા તે ઢાળો “ પાહુડી ” દોષ જાણવો. અંધકારમાં રહેલી વસ્તુને લીલા આદિકથી શોધી લાવી સાધુને આપવી તે સાતમો “ પ્રાહુઃકરણ ” નામે દોષ જાણવો. સાધુને માટે કિંમત આપી જે ખરીદ કરવું તે આઠમો “ ક્રીત ” દોષ જાણવો.

સાધુને માટે ઉધાર અન્નાદિક લઈને જે આપવું તે નવમો પ્રામિત્યક દોષ જાણવો. પોતાની વસ્તુને પરસાથે અદલા વદલી કરીને જે મુનિને આપવું તે દશમો “ પરિવર્તિત ” દોષ કહેવાય. માગી લાવીને જે સાધુને આપવું તે અગ્યારમો “અગ્યાહત” નામે દોષ કહેવાય. કુડલા આદિકમાં જરેલું ઘી આદિક દેવામાટે તે કુડલાના મુખપરથી જે માટી આદિકને દૂર કરવી તે બારમો “ ઉઙ્ગિત ” દોષ કહેવાય. ઉપલી ચૂમિથી, શિકેથી, અથવા જોયરામાંથી કહાડીને જે સાધુને આપવું, તે “ માલાપહત ” નામે તેરમો દોષ જાણવો. રાજા અથવા ચોર જોરાવરીથી કોઈની પાસેથી ઉચકાવી, જે સાધુને આપે તે ચૌદમો “ આઢેય ” દોષ જાણવો. આંખી મંડલીએ નહીં દીધેલું અથવા નહીં રજા આપેલું, એવું જે સાધુને તે માંહેલો એક જણ આપે, તેને “ અનિસ્ટુષ્ટ ” નામે પંદરમો દોષ જાણવો. સ્વાર્થ હોતે ઠતે સાધુજનું આવવું સાંજલીને, તેને માટે જે ધાન્ય આદિકનું વાવવું, તે “અધ્યવપૂરક” નામનો સોલમો દોષ જાણવો.

ઉત્પાદનાના પણ સાધુથી થતા સોલ દોષો નીચે પ્રમાણે છે. ગૃહસ્થનાં બાલકને, દૂધ પાવું, નવરાવવું, શણગારવું, રમાડવું, તથા યોગલામાં બેસાડવું, ઇત્યાદિ કર્મ કરવાથી મુનિને “ધાત્રી પિંડ” નામે પેહેલો દોષ લાગે છે. દૂતની પેઠે સંદેશો લઈ જવાથી સાધુને બીજો “દૂતીપિંડ નામે” દોષ લાગે છે. ત્રણે કાલ સંબંધિ, લાજાલાજને કહેવાથી ત્રીજો “ નિમિત્તપિંડ ” નામે દોષ સાધુને લાગે છે. જિહ્વા માટે પોતાના કુલ, જાતિ, કર્મ, શિષ્ય આદિકનાં વચ્ચાણ કરવાં, તેને ચોથો “ આજીવપિંડ ” નામે દોષ જાણવો. બ્રાહ્મણ શ્રમણ આદિકના જ્ઞાતોપાસે, પોતાને પણ તેજનો જ્ઞાત જણાવી, તેમની પાસેથી જે જિહ્વા લેવી, તેને પાંચમો “અવનીપિંડ” નામે દોષ જાણવો. ઔષધઆદિકને, જિહ્વામાટે દેખાડવાથી સાધુને “ ચિકિત્સાપિંડ ” નામે ષષ્ઠો દોષ જાણવો. વલી જિહ્વામાટે, પોતાના વિદ્યા તપ આદિકના પ્રજાવને દેખાડવા તથા પોતાનું રાજ્યમાનિતાપણું જણાવવું, તથા ક્રોધના ફલોનું દેખાડવું, તેથી “ક્રોધપિંડ” નામે સાતમો દોષ સાધુને લાગે. લલ્લિની પ્રશંસાથી ઉત્તાન થયેલા તથા પરે અવગણના કરેલા, ગૃહસ્થાગ્રિમાનને ઉત્પન્ન કરતા મુનિને આઠમો “ માનપિંડ ” નામે દોષ લાગે છે. જિહ્વામાટે જુદા જુદા વેષ, તથા જાણાનું બદલવું; તેને “ માયા-

પિંડ” નામે નવમો દોષ જાણવો. અતિ લોઝથી જિદ્દામાટે ઘણું જટકવું તેને “લોઝપિંડ” નામે દશમો દોષ જાણવો. પેહેલાં ગૃહસ્થોના માં બાપની, તથા પાઠલથી સાસુસસરાની સ્તુતિપૂર્વક, તેમની સાથે પોતાનો પરિચય જણાવી જે જિદ્દા લેવી, તેને “પૂર્વપશ્ચાત્સંસ્તવ” નામે અગીઆરમો દોષ જાણવો. જિદ્દામાટે વિદ્યા, મંત્ર, ચૂર્ણ, તથા યોગનો ઉપયોગ કરવો, તેને “વિદ્યાદિપિંડ” નામે બારમો, તેરમો, ચૌદમો તથા પંદરમો એમ ચાર દોષો જાણવા. તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે. “વિદ્યા” એટલે મંત્ર, જપ તથા હોમાદિકથી સધાય એવી દેવતાધિષ્ઠિત વિદ્યાઈ જાણવી.

“મંત્ર” એટલે પાઠમાત્રથી સિદ્ધ થતો પુરુષને આધીન મંત્ર જાણવો. “ચૂર્ણ” એટલે અંજન આદિક, કે જેથી અંતર્ધ્યાન થઈ શકાય. “યોગ” એટલે પગના લેપઆદિક, કે જેનું સુજાગ્ય, અથવા ડુર્જાગ્યને કરનારા છે. એ ચારે વિદ્યાદિપિંડો જાણવા. જિદ્દામાટે ગર્જનું સ્તંજન, ગર્જનું ધારણ કરાવવું, પ્રસવ કરાવવો, રક્તાબંધન કરાવવું, ઇત્યાદિકથી સાધુને “મૂલકર્મપિંડ” નામનો સોલમો દોષ લાગે છે. હવે ગૃહસ્થ તથા સાધુ બન્નેના મલવાથી ઉત્પન્ન થતા દશ ઇષણાના દોષો દેખાડે છે. આધાકર્માદિક, દોષની શંકાસહિત જે પિંડ ગ્રહણ કરવો, તેથી પેહેલો “શંકિત” નામે દોષ લાગે. સચિત્ત અથવા અચિત્ત એવા મધુઆદિક નિંદનીય પદાર્થોના સંઘટ્ટવાલું જે પિંડ ગ્રહણ કરવું, તેને “પ્રક્લિષ્ઠ” નામે બીજો દોષ જાણવો. ઠ કાયમાં સ્થાપેલું જે અચિત્ત પણ અન્ન લેવું, તેને “નિક્લિષ્ઠ” નામે ત્રીજો દોષ જાણવો. સચિત્ત ફલાદિકથી જે ઢંકાણેલું ગ્રહણ કરવું, તેને પિહિત નામે ચોથો દોષ જાણવો.

દેવાના પાત્રમાં રહેલા પદાર્થમાં નાખીને, તે વાસણથી જે દેવું, તેને “સંદૂત” નામે પાંચમો દોષ જાણવો. બાલક, વૃદ્ધ, નપુંસક, ધ્રુજતો, આંધલો, મદોન્મત્ત, હાથ પગવિનાનો બેડીવાલો, પાડુકાવાલો, ખાંસીવાલો અથવા તોડનાર ફાડનાર કંડક દલનાર, ઝુંજનાર કાતરનાર પિંજનાર, આદિક ઠ કાયના વિરાધક, તેમ ગર્જિણી, તેડેલ ઢોકરાંવાલી, વિગેરે. પાસેથી સાધુને આહાર લેવો કદપે નહીં, એ ઠઠો દોષ જાણવો. દેવા લાયક જે ખાંડઆદિક વસ્તુ, તેને અચિત્ત અનાજ આદિકથી મિશ્ર થયેલું દેવું તેને સાતમો “ઉન્મિશ્ર” નામે દોષ જાણવો. અચિત્તપણાને પામ્યા વિનાનું જે

દેવું, તેને અપરિણત નામે આઠમો દોષ જાણવો. શ્લેષ્મ આદિકથી લેપાણ્ણા હાથ અથવા વાસણથી અન્નાદિક દેવાથી “લિપ્ત” નામે નવમો દોષ જાણવો. ઘી આદિકના જમીનપર ઢાંટા પાડીને વોરાવવાથી “ઠર્દિત” દોષ જાણવો; કારણ કે, ઘી આદિક ત્યાં ઢોલાવાથી ત્યાં રહેલા પ્રાણીઓને મધુવિંડુના દૃષ્ટાંતથી વિરાધનાનો સંજવ છે. એવી રીતેં ઉજ્જમ, ઉત્પાદન, તથા ઇષણાના સઘલા દોષો મલવાથી વેંતાલીશ દોષો થાય છે. તેડ સઘલા જિહ્વાના દોષો છે. તે દોષોયેં કરીનેં રહિત જે અશન, શ્વાદિમ, અને શ્વાદિમ, અને ઉપલક્ષણથી પાણી, રજોહરણ, મુહપત્તિ, ચોલપટ્ટો, પાત્રાં આદિક સ્થવિરકલ્પીને લાયકનાં ચૌદ ઉપકરણો, તથા જિકલ્પીની બાર ઉપધીડ, તથા સાધવીની પચીસ ઉપધીડ તથા ઉપલક્ષણથી શય્યા, પાટ, પાટલા, દંડા આદિક પણ ગ્રહણ કરવું, કારણ કે વર્ષા, હેમંત, ગ્રીષ્મ ઋતુમાં રજોહરણ, પાટ, પાટલા આદિકવિના પાણીના કણીઆથી ત્રેલી જમીનપર મહાવ્રતનું રક્ષણ થઈ શકે નહીં ઉપર કહેલી સઘલી વસ્તુઓને ઉપર કહેલા દોષરહિત જે મુનિ ગ્રહણ કરે તેને “ઇષણા સમિતિ” જાણવી.

ઉપર કહેલી ઇષણા સમિતિ ગવેષણામાત્ર કહેલી છે, અને ઉપલક્ષણથી ગ્રાસેષણા પણ જાણવી. તેમાં પાંચ દોષો લાગે છે તેડનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. સંયોજના, પ્રમાણાતિરિક્તતા, અંગાર, ધૂમ, તથા કરણાજાવ નામેં છે. રસના લોચથી પુડલા આદિકને અંદર તથા ઉપરથી ઘી શાંડ આદિકમાં જે ઝબોલવાં, તેને “સંયોજના” દોષ જાણવો. જેટલો આહાર કરવાથી ધીરજ, બલ, સંયમ, તથા મન, વચન, કાયાના યોગને વાધા ન આવે, તેટલો આહાર કરવો, કારણ કે, અધિક આહાર કરવાથી વમન, મૃત્યુ તથા વ્યાધિ થાય છે, તેને તજવો. તે દોષને “પ્રમાણાતિરિક્તતા” નામેં દોષ જાણવો. શ્વાદિષ્ટ અન્નનેં અથવા તેના દેનારને વચ્ચાણતો થકો જે ઝોજન કરે, તે રાગરૂપી અગ્નિથી ચારિત્રરૂપી કાષ્ટોને વાલીને કોલસારૂપ કરવાથી “અંગાર” દોષને ઉત્પન્ન કરે; અને તેડની નિંદા કરતો થકો, ચારિત્રરૂપી લાકડાંને વાલતો થકો “ધૂમ” દોષને ઉત્પન્ન કરે. મુનિને ઝોજન કરવાનાં ઠ કારણો છે, તે નીચે પ્રમાણે છે. જૂઝની વેદના સહન ન થવાથી ક્ષીણ સાધુની વૈયાવચ્ચ માટે, ઈર્યાસમિતિની શુદ્ધિમાટે, સંયમ પાલવામાટે, જીવિતવ્યમાટે, તથા ધ્યાનને સ્થિર કરવા

रवामाटे भोजन करवानी जरूरीआत ठे. तेउना अजावे भोजन करे तो “कारणाजाव” नामें दोष लागे.

हवे आदानजंडनिक्षेपणा समितिनुं स्वरूप कहे ठे.

आसनादीनि संवीक्ष्य प्रतिलिख्य च यत्नतः ॥

ग्रहीयान्निक्षेपेष्वा यत् सादानसमितिः स्मृता ॥ ३९ ॥

अर्थः— आसनादिकने, जोशने, तथा जतना पूर्वक पडिलेहीनैं, ग्रहण करवां तथा मूकवां, तेनुं नाम “आदानजंडनिक्षेपणा” समिति कहेलुं ठे.

टीकाः— आसन अने आदि शब्दथी, वस्त्र, पात्र, पाटीयां, दंडादिकनुं पण ग्रहण करवुं तेउने आंखेथी सारी रीतें जोवां, तथा उपयोग पूर्वक रजोहरणादिकथी पडिलेहवां, कारण के, उपयोगपूर्वक पडिलेहणा न करावाथी ठकायनो विराधक थाय ठे.

हवे उत्सर्गसमिति एटले पारिष्ठापणिका समितिनुं स्वरूप कहे ठे.

कफमूत्रमलप्रायं निर्जेतुजगतीतले ॥

यत्नाद्यङ्गत्सृजेत्साधुः सोत्सर्गसमितिर्नवेत् ॥ ४० ॥

अर्थः—साधु, जे कफ, मूत्र, मल आदिकने जंतुविनानी पृथ्वीपर नाखे, तेनुं नाम “उत्सर्ग समिति,” एटले “पारिष्ठावणिका” नामनी समिति जाणवी.

टीकाः— अहीं आदि शब्दथी परछववा लायक, वस्त्र, पात्र, अन्न, पाणी आदिकनुं पण ग्रहण करवुं.

हवे गुप्तियोमांहेनी मनोगुप्तिनुं स्वरूप कहे ठे.

विमुक्तकल्पनाजालं समत्वे सुप्रतिष्ठितं ॥

आत्मारामं मनस्तज्ज्ञैर्मनोगुप्तिरुदाहता ॥ ४१ ॥

अर्थः— आर्त्त, रौद्र ध्यानवाली कल्पनाथी रहित, ए पेहेली तथा शास्त्रानुसारें परलोक साधवामाटे धर्मध्यानवाली माध्यस्थ परिणति नामें बीजी, तथा सारुं, मातुं जे चिंतवन, तेथी रहित, अने योगनिरोधावस्थावाली आत्मारामता नामनी बीजी, एम त्रण प्रकारनी मनोगुप्ति जाणवी. अथवा ते त्रणे जेदो मनोगुप्तिनां विशेषण तरिके समजवां.

હવે વચનગુપ્તિનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંજ્ઞાદિપરિહારેણ યન્મૌનસ્યાવલંબનં ॥

વાગ્વૃત્તેઃ સંવૃત્તિર્વા યા સા વાગ્ગુપ્તિરિહોચ્યતે ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— સંજ્ઞા આદિકને પણ તજીને જે મૌન ધારણ કરવું, અથવા વાચાવૃત્તિનો નિરોધ કરવો, તે “વાગ્ગુપ્તિ” કહેવાય છે.

ટીકા: સંજ્ઞા એટલે, મોહોડું, આંખ, ઝુકુટી આદિકના વિકારથી, તથા આંગલીના આઢોટન આદિકથી, કાર્ય સાધવાવાલી ચેષ્ટા, તથા આદિ શબ્દથી, ઢેફું ફેકવું, ધાંસી કરવી, ટુંકારો જાણવો, ઇત્યાદિકનું પણ ગ્રહણ કરવું; ઇત્યાદિ સંજ્ઞાઓને ઠોડીને જે મૌન રહેવું તે વચનગુપ્તિ કહેવાય, કારણ કે, સંજ્ઞાદિકથી જો પ્રયોજનને સૂચવે, તો તેનું મૌન નિષ્ફળ છે; તે પેહેલી “વચનગુપ્તિ” જાણવી. તથા વાંચવા પૂઠવામાં વ્યાકરણના નિયમોના વિરોધરહિત, મુખ આગલ વસ્ત્ર રાખીને જે બોલવું, તેને બીજી “વચનગુપ્તિ” જાણવી. ઉપલા બન્ને પ્રકારોથી વચનગુપ્તિનું સર્વથા નિરોધપણું, તથા શુદ્ધ બોલવા રૂપ સ્વરૂપ અંગીકાર કર્યું અને તેથી જાણસમિતિ, અને વાગ્ગુપ્તિનો તફાવત જણાઈ આવે છે, કારણ કે જાણસમિતિ તો ફક્ત શુદ્ધ બોલવા રૂપેજ છે.

હવે કાયગુપ્તિનું સ્વરૂપ કહે છે. તે કાયગુપ્તિના બે જોડો છે.

એક ચેષ્ટા વિનાની, તથા બીજી નિયમિત ચેષ્ટાવાળી. તેમાંથી પેહેલીનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઉપસર્ગપ્રસંગેપિ કાયોત્સર્ગજુષો મુનેઃ ॥

સ્થિરીજાવઃ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥ ૪૩ ॥

ઉપસર્ગ એટલે, દેવ, માણસ અથવા તિર્યચથી થતા ઉપદ્રવો, તથા ઉપલક્ષણથી ક્રુધા તૃષ્ણાઆદિક પરિસહો વચ્ચે પણ, કાયોત્સર્ગમાં રહેલા મુનિને જે શરીરનું નિશ્ચલ રહેવું, તે પેહેલી કાયગુપ્તિ જાણવી. હવે બીજીનું સ્વરૂપ કહે છે.

શયનાસનનિક્ષેપા દાનચંક્રમણેષુ ચ ॥

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥ ૪૪ ॥

अर्थः— शयन, आसन, मेलवुं ते, तथा उपाडवुं ते, तथा गमन करवुं ते, बधामां खड्दीपणानो जे परिहार, तेनुं नाम बीजी कायगुप्ति जाणवी.

टीकाः— शयन, एटले शास्त्रमां कहेलो निद्रानो वखत, अने ते पण रात्रिए, पण दिवसे नहीं, वढी रोगी, मार्गमां चालवाथी थाकेलो, तथा वृद्ध, एटलाने, गुरुनी रजा लइ रात्रिने पेहेले पोहरे, उचित स्थानकमां जोशनें, प्रमार्जना करीने, जूमि शोधीने वे कपडां बीठावीने तथा मुहपती अने रजोहरणथी, शरीरने प्रमार्जन करीनें, तथा संथारा वास्ते गुरुनी रजा लइनें, तथा नवकारमंत्र जणीने, डावा हाथनुं ठसिकुं करीने, तथा घुंटाण वालीने, अथवा कुकडीनी पेठे आकाश प्रदेशमां जंघा प्रसारिने, अथवा प्रमार्जन करेली जमीनपरपग राखीने, संकोचती वखते पण पावुं प्रमार्जन करीनें तथा पडखुं फेरवती वखते मुहपत्तिथी कायाने प्रमार्जिने, अत्यंत निद्रा न करतां थकां सुवुं. वढी ज्यां मंडलना सघला साधुर्जनो समास थाय, तेवा स्थानकमां त्रण हाथवाली जगोपर बेसवानुं होय, ते जगोने दृष्टिगोचर करीने, तथा रजोहरणथी प्रमार्जिने आसन पाथरी वेसवुं, अने वेठां थकां पण, अंगनुं विशेष हलाववुं चलाववुं प्रमार्जनपूर्वक करवुं अने चोमासा आदिमां पाट पाटलापर रहिने उपला विधि प्रमाणे वर्तवुं. अने निक्षेपादान एटले दंडा आदिकने जोइ पोंजीने देवा तथा मूकवा चंक्रमण एटले, अवश्य कार्य माटे आगल गाडीनां धोंसरा प्रमाण जूमिपर दृष्टि राखी, प्रमादरहित, त्रस थावर जीवनी रक्षा करतां थकां, उतावले पगे नहीं चालतां, तथा उंची जूमि आदिकपर चडतां प्रमार्जन करतां थकां, जे चालवुं ते चंक्रमण कहेवाय. एटला बधामां जे खड्दी चेष्टाने ठोडवुं, तेनुं नाम बीजी “कायगुप्ति” जाणवी.

हवे आ सघली आठेनें सिद्धांतोमां प्रसिद्ध, एवुं मातापणुं देखाडेवे.

एताश्चारित्रगात्रस्य जननात्परिपालनात् ॥

संशोधनाच्च साधूनां मातरोऽष्टौ प्रकीर्तिताः॥ ४५ ॥

अर्थः— आ आठेने मुनियोनां चारित्ररूपी अंगनें जन्म आपवाथी, उपद्रवो निवारिने पालन करवाथी, तथा अतिचाररूपी दोषोने निवारि निर्मल करवाथी, माताउ कहेली वे.

હવે ચારિત્રનું વર્ણન કરીને ઉપસંહાર કરે છે.
સર્વાત્મના યતીંદ્રાણામેતચ્ચારિત્રમીરિતં ॥

યતિધર્માનુરક્તાનાં દેશતઃ સ્યાદગારિણાં ॥ ૪૬ ॥

અર્થઃ— ઉપરનું ચારિત્ર સર્વ વિરતિનું માટેનું છે, અને યતિધર્મમાં અનુરક્ત, એવા જે ગૃહસ્થો, તેને તે ચારિત્ર દેશવિરતિરૂપ હોય છે.

ટીકાઃ— ચારિત્ર બે પ્રકારનું છે. સર્વથી અને દેશથી સર્વવિરતિવાળું એટલે સર્વ સાવચયોગરહિત, તથા મૂલોત્તર ગુણોવાળું, એવું ચારિત્ર મુનિનું માટે છે, તથા તેનું વર્ણન ઉપર કહેવાઈ ગયું છે. અને દેશવિરતિરૂપ ચારિત્ર, યતિધર્મમાં અનુરક્ત એવા ગૃહસ્થોને હોય છે; કારણ કે તે ગૃહસ્થો સંઘયણ આદિકના દોષથી દીક્ષા લીધા વિના પણ યતિધર્મમાં રાગી હોય છે. અને સર્વવિરતિના લાઝનો દેશવિરતિ હેતુ છે. અને યતિધર્મમાં રાગવિનાના ગૃહસ્થોને દેશવિરતિ પણ સારી રીતે હોય નહીં. હવે તે દેશવિરતિનો અધિકારી કયો ગૃહસ્થ થાય તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

ન્યાયસંપન્નવિઞ્નવઃ શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ ॥

કુલશીલસમૈઃ સાર્દ્ધં કૃતોદ્વહોઽન્યગોત્રજૈઃ ॥ ૪૭ ॥

પાપત્રીરુઃ પ્રસિદ્ધં ચ દેશાચારં સમાચરન્ ॥

અવર્ણ્યવાદી ન ક્વાપિ રાજાદિષુ વિશેષતઃ ॥ ૪૮ ॥

અનતિવ્યક્તગુપ્તે ચ સ્થાને સુપ્રાતિવેશ્મકે ॥

અનેકનિર્ગમદ્વારવિવાર્જિતનિકેતનઃ ॥ ૪૯ ॥

કૃતસંગઃ સદાચારૈર્માતાપિત્રોશ્ચપૂજકઃ ॥

ત્યજન્નુપપ્લુતં સ્થાન મપ્રવૃત્તશ્ચ ગર્હિતે ॥ ૫૦ ॥

વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્ વેષં વિત્તાનુસારતઃ ॥

અષ્ટાન્નિ ધીંશુભૈર્યુક્તઃ શૃણ્વાનોધર્મમન્વહં ॥ ૫૧ ॥

અજીર્ણે યોજનત્યાગી કાલે યોક્તા ચ સાત્મ્યતઃ ॥

અન્યોઽન્યાપ્રતિબંધેન ત્રિવર્ગમપિ સાધયન્ ॥ ૫૨ ॥

यथावदतिथौ साधौ दीने च प्रतिपत्तिकृत् ॥
 सदानजिनिविष्टश्च पक्षपाती गुणेषु च ॥ ५३ ॥
 अदेशाकालयोश्चर्या त्यजनूजानन् बलाबलं ॥
 वृत्तस्थज्ञानवृद्धानां पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ५४ ॥
 दीर्घदर्शी विशेषज्ञः कृतज्ञोलोकवल्लभः ॥
 सलज्जः सदयः सौम्यः परोपकृतिकर्मठः ॥ ५५ ॥
 अंतरंगारिषडुर्गपरिहारपरायणः ॥
 वशीकृतेंद्रियग्रामो गृही धर्माय कटपते ॥ ५६ ॥

अर्थः— न्यायशी मेलवेल ठे धन जेणे, तथा उत्तम आचारोनी प्रशंसा करनार, सरखा कुलशीलवाला अन्यगोत्रिउं साथे विवाह करनार, पापशी बीतो, प्रसिद्ध देशचालने अंगीकार करतो, कोझनो पण अवर्णवादी नहीं, तेम राजाउंनो तो विशेषे करीनें नहीं, एवो, अतिगुप्त नही तथा अति प्रगट नही, एवा सारा पडोशीवाला, तथा घणां छारविनाना घरमां रहेनारो, सदाचारिसाथे संग करनारो, मातपिताने पूजनारो, उपद्रववाला स्थानकने तजनारो, निंदनीय काममां न प्रवर्त्तनारो, आवक प्रमाणे खरच करनारो, पैसा प्रमाणे वस्त्रादि पेहेरनारो, बुद्धिना आठ गुणोवालो, हमेशां धर्मदेशना सांजलनारो, अजीर्ण वखते जोजननो त्यागी, कवसरे शांतताशी जोजन करनार, एक बीजाने बाधाविना त्रण वगोंने साधतो, शक्ति प्रमाणे, अतिथि, साधु अने दीननी सेवा करनार, हमेशां सदाग्रही, गुणोमां पक्षपाती, अदेश, अने अकालना आचारने तजतो, बलाबलने जाणतो, व्रतधारी तथा ज्ञानीने पूजनारो, तथा पोषण करवालायकनुं पोषण करनारो, दीर्घदृष्टिवालो, विशेष जाणनार, कृतज्ञ, (करेखागुणउपकारनेजाणनार) लोकोने वल्लभ, लज्जावालो, दयावालो, सौम्य, परोपकार करनार, अंतरंग रूप काम क्रोधादिकषायरूप ठ वैरीउंने नाश करवामां तत्पर, तथा इंद्रियोने वश करनार, एवो माणस, गृहस्थ धर्मने लायक ठे. स्वामिद्रोह, मित्रद्रोह, विश्वासघात, तथा चोरी आदिकशी उपार्जन कराता निंद्य धनना त्यागशी, पोतपोतानी जा-

તિને અનુકૂલ જે ધંધો તે ન્યાય કહેવાય. તેથી ધનને ઉપાર્જન કરનાર. ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન આ લોકમાં હિતકારી છે, કારણ કે, તે ધનથી શંકારહિત પોતાના શરીરને પણ પોષાય છે, તેમ સ્વજનમિત્રોને પણ વેહેંચી શકાય છે. કારણ કે, પવિત્ર એવા ધીરપુરુષો હિંમતથી કાર્ય કરી શકે છે, અને કુકર્મમાં જોડાણલા પાપિઝ સર્વ જગોણ શંકાવા-લાઈ હોય છે. વલી તે ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય સત્પાત્રમાં દેવાથી, દીન મા-ણસોનો તેથી ઉદ્ધાર કરવાથી પરલોકમાં પણ હિતકારી છે; અને અ-ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું દ્રવ્ય, વન્ને લોકમાં અહિતકારી છે, કારણ કે લોકવિરુદ્ધ કરવાથી આ લોકમાં વધવંધન આદિક દોષો થાય છે, ત-થા પરલોકમાં નરકાદિકમાં જતું પડે છે. જો કે પાપાનુબંધિપુણ્યના યો-ગથી અન્યાયે કરી ધન ઉપાર્જન કરનારને આ લોકની પીડા નથી જ-ણાતી, તોપણ તેને આગામિ કાલમાં તે દુઃખદાયી છે. કારણ કે, ધનાંધ માણસ પાપો કરી જે ફલને મેલવે છે, તે ફલ તેનો (બડિશ) માંસની પેઠે નાશ કર્યા વિના રહેતું નથી. માટે ન્યાયજ પરમાર્થથી ધન મેલવ-વાનું સાધન છે. કારણ કે, જેમ કુવા પ્રત્યે દેડકાઈ, તથા ઝરેલા તલાવ-પ્રત્યે પક્ષિઈ જાય છે, તેમ શુદ્ધ કર્મો કરનારપ્રત્યે સંપદાઈ પણ વશ થઈ ચકી જાય છે. ધન ગૃહસ્થપણાનું મુખ્ય કારણ હોવાથી તેનું પેહેલું ગ્રહણ કર્યું છે. “શિષ્ટાચારપ્રશંસક” ઇટલે લોકાપવાદની બીકવાલા, દીન આદિ-કનો ઉદ્ધાર કરનારા તથા કૃતજ્ઞતામાં દાક્ષિણ્યતાવાલા એવા વ્રતધારી તથા જ્ઞાની પુરુષોના આચારોને વચ્ચાળનાર, તે “શિષ્ટાચારપ્રશંસક” કહેવાય. પો-તાના તુલ્ય વંશવાલા, તથા મધ્ય, માંસ અને રાત્રિજોજનના પરિહારથી સમાન શીલવાલા અન્યગોત્રીઈ સાથે અગ્નિની સાક્ષિએ વિવાહ કરનાર—તે વિ-વાહ લોકમાં આઠ પ્રકારનો છે. તેમાં કન્યાને શણગારીને જે આપવી, તે “બ્રાહ્મ” નામનો વિવાહ કહેવાય. વિજ્ઞવસહિત કન્યા આપવી, તે “પ્રાજા-પત્ય” વિવાહ કહેવાય. ગાયનાં જોડલાંના દાનપૂર્વક કન્યા આપવી તે “આર્ષ” વિવાહ કહેવાય. યજ્ઞને અર્થે કૃત્વિજને જે કન્યા આપવી તે દૈવ વિવાહ કહેવાય. એ ચારે ધર્મવિવાહ કહેવાય. માત પિતા અથવા બંધુજની મરજીપૂર્વક, અથવા વરકન્યાના પરસ્પર અનુરાગથી જે વિવાહ થાય તે “ગાંધર્વ” વિવાહ કહેવાય. પણ વંધથી જે કન્યા આપવી તે “આ

સુર” વિવાહ કહેવાય. બલાત્કારે કન્યાનું જે હરણ કરવું તે “રાક્ષસ” વિવાહ કહેવાય. સૂતેલી અથવા પ્રમત્ત થયેલી કન્યાનું જે હરણ કરવું તે “પૈશાચ” વિવાહ કહેવાય. એ ચારે વિવાહો “અધર્મ” વિવાહ કહેવાય. વલી વરવહુની જો પરસ્પર રુચિ હોય, તો અધર્મવિવાહો પણ ધર્મવિવાહો કહેવાય. શુદ્ધ સ્ત્રીના લાજરૂપી ફલવાલો વિવાહ કહેવાય. અને અશુદ્ધ સ્ત્રીના યોગથી નરકજ મલે છે. શુદ્ધ સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરવાથી, ઉત્તમ સંતતિની ઉત્પત્તિ, ચિત્તની શાંતતા, ઘરનાં કાર્યોનું નિયમિતપણું, નાત જાતના આચારની શુદ્ધતા, તથા દેવ, અતિથિ, બાંધવ આદિકનો સત્કાર થઈ શકે છે. સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાના ઉપાયો નીચે પ્રમાણે છે. ઘરના કામમાં જોડવી; પરિમાણ સહિત ધન આપવું, સ્વતંત્રતામાં ન રહેવા દેવી; તથા પરસ્ત્રીને માતૃતુલ્ય જાણવી; એ ચારે ઉપાયો સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાના છે. હવે પાપઝીરુ ઇટલે દેખાતા અને અણદેખાતા નુકશાનને કરનારાં જે પાપો તેથી વીનાર તે “પાપઝીરુ” કહેવાય. દેખાતાં નુકશાન ઇટલે, આ લોકમાં ચોરી, પરસ્ત્રીસેવન, તથા જુગાર ઇત્યાદિકથી ઉત્પન્ન થતાં નુકશાનો; તથા અણદેખાતાં નુકશાનો ઇટલે, મદ્ય, માંસાદિકના સેવવાથી શાસ્ત્રોમાં કહેલાં નરક આદિકનાં દુઃખો જાણવાં. પ્રસિદ્ધ ઇટલે ઘણા કાલથી રુઢિથી ચાલ્યા આવતા, જોજન વસ્ત્ર આદિક દેશાચારને જે પાલે તે પ્રસિદ્ધ દેશાચાર પાલનારો કહેવાય. અને તે દેશાચારને ડાંઘીને જો વર્તે, તો ત્યાંના લોકો સાથે વિરોધ થવાથી, તેનું શ્રેય થાય નહીં. હવે અવર્ણવાદ ન બોલનારો ઇટલે કોઈની અપ્રશંસા ન કરનારો કારણ કે, જઘન્ય, ઉત્તમ તથા મધ્યમ પ્રાણીર્લમાં કોઈનો જે અવર્ણવાદ બોલવો, તે મહાદોષવાળું છે. વલી તે પરના અવર્ણવાદથી તથા આત્મપ્રશંસાથી, ક્રોડો જવમાં પણ ન હુટે એવું નીચગોત્રનું કર્મ બંધાય છે. એવી રીતે જ્યારે સાધારણ માણસનો પણ અવર્ણવાદ નિષેધ છે ત્યારે રાજા, અમાત્ય, પુરોહિત આદિક, જે બહુ લોકોને માન્ય છે તેની તો વાત જ શી ? કારણકે, તેડના અવર્ણવાદથી તો ધન તથા પ્રાણ આદિકનો પણ નાશ થાય છે. હવે ઘણા દારવાલા ઘરમાં ન વસવું, કારણકે, તેવા ઘરોમાં રહેવાથી અણજાણતાં દુષ્ટ લોકોનું આવાગમન થવાથી સ્ત્રી ધન આદિકનો નાશ થાય, અને અનેક દાર નહીં રાખવાથી વિરોધિને અટકાવી શકાય છે; માટે ગૃ-

हृस्थं अमुक नियमित वा चोकस दरवाजावालुं घर राखवुं. एवुं घर, श-
 द्यादिक दोष रहित, तथा घणी धोखड, प्रवाल, डान्न, वर्ण, गंध, माटी,
 स्वादिष्ट पाणी निधान आदिक गुण दोषनी परीक्षापूर्वक, स्वप्न, शकुन
 आदिक जोइने जे स्थानक होय, तेवा स्थानकें करवुं. तेम अति गुप्त त-
 था अति प्रकट घर न करवुं कारणके, अति प्रगट स्थानके घर करवाथी
 आसपास आधार न होवाथी तेमां चोरादिकना प्रवेशनो जय रहे, तेम
 अतिगुप्त स्थानकें घर करवाथी, अग्नि आदिकना उपद्रव वखते तेमांथी
 जवुं आववुं पण मुश्केल पडे. वली पडोशीउं पण शीलादिक गुणोवाला
 शोधवा, कारणके, डुराचारि पाडोशीउंथी तेउंनां वचन आदिक सांजल-
 वाथी, तथा तेउंनी चेष्टाउं जोवाथी, पोताना गुणोनो नाश थाय ठे. वली
 आ लोकमां तथा परलोकमां हितकारी ठे प्रवृत्ति जेनी, एवा सदाचारि-
 उं साथे संग करनार, पण खल, ठगारा, विट जार वा व्यभिचारी जांड,
 नटआदिक साथे संग नहीं करनार, ते सत्संगी कहेवाय. मातपिताने
 पूजनार, एटले तेमने त्रण काल प्रणाम करनार, तथा तेउने परलोकमां
 हितकारी, एवी क्रियाउंमां जोडनार, वली सघला कार्योंमां तेमनी आ-
 झाप्रमाणे चालनार, माणस मात पिताने पूजनार कहेवाय. कारण के, म-
 नुर्यें पण कह्युं ठे के, एक आचार्य दश उपाध्यायनी बरोबर ठे, पिता सो
 आचार्यनी बरोबर ठे, तथा माता, पितार्थी हजार गणी पूजनीय ठे. वली
 उपद्रववालां स्थानकनें तजनार; एटले ज्यां स्वचक्र, परचक्र वैरी, डुका-
 ल, तथा मरकीनो जय होय, तेवां स्थानो गाम नगरादिकने तजनार,
 कारण के जो तेवां स्थानने न तजे, तो पूर्वे उपार्जन करेला धर्म, अर्थ
 तथा कामनो विनाश थाय ठे, अने नवा न मेलवी शकवाथी बन्ने जवो
 बगडे ठे. तेम निंद्य कार्योंमां न प्रवर्त्तनारो, एटले देश, जाति, तथा कु-
 लनी अपेक्षाए निंद्य काम नहि करनारो. जेमके देशनी अपेक्षाये सौ-
 वीर देशमां खेती, अने लाट देशमां मद्यसंधान, जातिनी अपेक्षाये ब्रा-
 ह्मण थइने मद्यपान करवुं, तथा तल, लूणआदिक वेंचवुं तथा फलनी अ-
 पेक्षाए चौलुक्यादि सोलंकी विगेरे वंशमां उत्पन्न थइ मद्यपान करवुं, इ-
 त्यादिक निंद्यकार्यों ठे, तेमां नहीं प्रवर्त्तनारो, कारण के निंद्य काम कर-
 नारनुं बाकीनुं पण धर्मकार्य हांसीने पात्र थाय ठे. हवे आयोचित व्यय

કરનાર એટલે સ્વજોગમાં તથા દેવતાતિથિના પૂજનમાં છેતી, વેપાર, ચા-
કરી આદિકથી પેદા કરેલા દ્રવ્યને અનુસારેં ખર્ચ કરનાર, કહ્યું છે, કે
કમાણીથી ચોથો જાગ, જંઢારમાં, ચોથો જાગ વેપારમાં, ચોથો જાગ ધર્મ
તથા ઉપજોગમાં, તથા ચોથો જાગ પરના પોષણમાં વાપરવો અને આવક
ઉપરાંત ખર્ચ તો, રોગ જેમ શરીરને તેમ માણસને વેપારથી અશક્ત કરે
છે. હવે ધનને અનુસારેં વેષ કરનાર, એટલે ધન અને ઉપલક્ષણથી, ઉમર,
અવસ્થા, દેશ, કાલ, જાતિ, આદિકને અનુસારેં વેષ કરવાથી, લોકો ત-
રફની હાંસી, દલકાપણું અન્યાયપણા આદિક દોષોનો સંજવ થતો નથી.
અને જે માણસ આવક ઠતાં કૃપણપણાથી ખર્ચ કરતો નથી તે લોકમાં
નિંદ્ય થઈને ધર્મનો પણ અધિકારી થતો નથી. હવે બુદ્ધિના આઠગુણો વા-
લો, એટલે, શુશ્રુષા, શ્રવણ, ગ્રહણ, ધારણ, ઉહ, અપોહ, અર્થવિજ્ઞાન,
તથા તત્ત્વજ્ઞાન. શુશ્રુષા એટલે સાંજલવાની ઈચ્છા, શ્રવણ એટલે સાંજલવું,
ગ્રહણ એટલે શાસ્ત્રોના અર્થોનું ગ્રહણ કરવું તે, ધારણ એટલે જીલવું નહીં
તે, ઉહ એટલે જાણેલા અર્થનું અવલંબન લઈ તેવાજ બીજા અર્થોમાં તર્ક
કરવા તે; અપોહ એટલે ઉક્તિ યુક્તિથી, વિરુદ્ધ એવા જે હિંસાદિક, તેઁથી
નુકશાનની બુદ્ધિયેં પાઠા દઢવું તે, અથવા ઉહ એટલે સામાન્ય જ્ઞાન, અને
અપોહ એટલે વિશેષજ્ઞાન, અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉદ્ધાપોહના યોગથી, મોહ
અને સંદેહનો નાશ થઈ, જે જ્ઞાન થાય તે, અને તત્ત્વજ્ઞાન એટલે, ઉદ્ધા-
પોહના જ્ઞાનથી શુદ્ધ થઈ શકે આ આમજ છે, એવો જે નિશ્ચય થવો તે. એવી
રીતના શુશ્રુષાદિક ગુણોવાલા હાહ્યા માણસોને કોઈ દિવસેં પણ અક-
લ્યાણ થઈ શકતું નથી. હવે હમેશાં ધર્મ સાંજલનાર એટલે હમેશાં ધર્મ
સાંજલવામાં તત્પર, કારણ કે હમેશાં ધર્મ સાંજલવાથી મનનો સ્વેદ નાશ
પામે છે, અને ઉત્તરોત્તર ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. હવે અજીર્ણ હોતે ઠતે
જોજન તજનાર એટલે, પેદેલાં જમેલું અનાજ પચ્યું ન હોય, તો નવું જોજન
ન કરનાર કારણ કે અજીર્ણ હોતે ઠતે પણ જોજન કરવાથી તો રોગોની
વૃદ્ધિ થાય છે. અજીર્ણનાં ઠ ચિહ્નો છે, મલ તથા પવનનો દુષ્ટ ગંધ, વિ-
દ્ધાનો અજેદ, ગાત્રનું ગૌરવપણું, અરુચિ તથા અશુદ્ધ ડંઢકાર, એ ઠ અ-
જીર્ણનાં ચિહ્નો જાણવાં, તથા અવસરેં જોજન કરનાર, એટલે જ્યારે જઠ-
રાગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય ત્યારે જોજન કરવું, અને તેથી વિપરીત રીતે જોજન

કરવાથી, વમન જુલાવ તથા મરણ આદિક કષ્ટ આવે છે. હુધાવિના અમૃત સરસું ઝોજન પણ વિષરૂપ થાય છે. અને હુધાકાલને ઝલંગી ઝોજન કરવાથી, અન્નપર દ્વેષ તથા દેહને પીડા થાય છે, કારણ કે અગ્નિ ઠર્યા પછી કાષ્ઠો શું ઉપયોગનાં છે? વલી જેનાં આહારપાણી વિરુદ્ધ છે, તેઝની પ્રકૃતિ પણ સારી રહેતી નથી.

હવે ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રણ પુરુષાર્થો છે; તેઝમાં અચ્યુદય અને કલ્યાણની સિદ્ધિરૂપ તે ધર્મ; સર્વ પ્રયોજનની સિદ્ધિરૂપ અર્થ; તથા રસપૂર્વક સર્વ ઇન્દ્રિયોની જે પ્રીતિ તે કામ. તે ત્રણેમાં એકેકને બાધાવિના, ત્રણે સાધવા. પણ એકજ સાધવો તેમ નહીં કારણ કે કહ્યું છે કે; જેના દિવસો તે ત્રણે વર્ગોથી શૂન્ય જાય છે, તે માણસ બુહારની ધમણની પેઠે શ્વાસ લેતો થકો પણ મૃતકતુલ્ય છે. વલી ધર્મ અને અર્થના ઉપઘાતથી વિષયસુખમાં લુબ્ધ થઈને વનના હાથીની પેઠે કયો માણસ આપદાનું સ્થાનકરૂપ ન થાય. વલી જેને કામમાં અત્યંત આસક્તિ છે, તેનું ધન ધર્મ અથવા શરીર પણ કંઈ કામનાં નથી. વલી ધર્મ અને કામને વિરાધિને ઉપાર્જન કરેલા ધનને બીજાઈ ઝોગવે છે, અને પોતે તો હાથીના વધથી જેમ સિંહ, તેમ પાપોનો ઝોગવનાર છે. અને અર્થ તથા કામને ઝલંગીને ધર્મ સેવવો, તે તો મુનિઝનેજ લાયક છે, પણ ગૃહસ્થને લાયક નથી. તેમ ધર્મને બાધા કરીને પણ ગૃહસ્થે અર્થ, કામ સેવવા નહીં, કારણ કે, તેમ કરવાથી તો બીજનું જક્ષણ કરનાર કુટુંબીની પેઠે તેને આગામી કાલમાં કલ્યાણ થતું નથી. વલી ચરેચરો સુખી પણ તેનેજ જાણવો, કે, જે, પરલોકના સુખને બાધા કર્યા વિના આ લોકના સુખને અનુજવે છે. એવી રીતે અર્થને બાધા કરી ધર્મ અને કામ સેવનારને કરજ થાય, તથા કામને બાધા કરી ધર્માર્થને સેવનારને ગૃહસ્થાણનો અજાવ છે; એવી રીતે તાદાત્વિક, મૂલહર, તથા કદર્ય (લોઝી) એ ત્રણેમાં ધર્મ, અર્થ કામની અન્યોન્ય બાધા આવે છે.

હવે “તાદાત્વિક” એટલે કંઈ પણ વિચાર વિના ઉપાર્જન કરેલા ધનને ચરચવું તે વલી જે પિતા તથા દાદાર્યે ઉપાર્જન કરેલા ધનને અન્યાયવડે ખાઈ જાય, તે “મૂલહર” કહેવાય. અને જે ચાકરોને તથા પોતાને પણ પીડા ઉપજાવીને ધનને એકતું કરે, તથા ક્યાંય પણ ચરચે નહીં, તે કદર્ય (લોઝી) કહેવાય. હવે તેઝમાં તાદાત્વિક તથા મૂલહરને તો પૈસા-

ना नाशथी, धर्म अने कामनो नाश थवावडे करीने कढ्याण थतुं नथी. अने लोकीनुं धन, राजा, पित्राइ, अथवा चोरोने उपजोगमां आवे ठे; धर्म के काम निमित्तें खरचातुं नथी माटे तेथी गृहस्थने त्रणे वर्गोने बाधा करवी अनुचित ठे. वली कदाच दैवयोगें बाधानो संजव थाय, तोपण उत्तरोत्तरनी बाधाथी पूर्वनी बाधानुं रक्षण करवुं जेम के कामने बाधा आवे त्यारे धर्म अने अर्थने थती बाधानुं रक्षण करवुं; कारण के, तेउ बन्ने होवाथी कामनी प्राप्ति सुलज ठे. अने काम तथा अर्थने बन्नेने ज्यारे बाधा आवे त्यारे धर्मनुं रक्षण करवुं; कारणके धर्म तेउ बन्नेनुं मूल ठे.

हवे जेने पर्वादिक तिथिनो प्रतिबंध नथी ते अतिथि; उत्तम आचारमां रक्त, तथा सघला लोकोमां प्रसिद्ध; ते साधु कहेवाय; तथा धर्म, अर्थ अने काम आराधवानी जेनी शक्ति क्षीण थएली होय ठे, ते दीन कहेवाय. ते त्रणेनी पोतानी शक्ति प्रमाणे अन्नपानादिकथी उचित नक्ति करनार. कारण के, एक बाजुये क्रोडो गुणो, तथा बीजी बाजुये उचितता; तेउ बन्ने सरखां ठे; केमके उचितता विनानो गुणोनो समूह फेर तुल्य ठे. हवे अग्निनिवेशरहित; एटले; नीति विनानां दुःखदायि कार्योंनो करनार. कछुं ठे के, अहंकार ठे ते, अन्याय दुर्युण आदिकना आरंजथी नीच लोकोने उपद्रव करे ठे; जेम सामे पूरे तरनार माढलाउने पण नदीनो प्रवाह उपद्रव करे ठे. वली नीच माणसने पण कोइ वखते (खलताथी) कदाग्रहरहितपणुं होय ठे. हवे गुणपक्षपाति एटले, सज्जनता, उदारता, डाहापण, स्थिरता, प्रिय वचनपणुं, इत्यादि पर तथा पोताने उपकार करनारा गुणोमां पक्षपात राखनार पक्षपात एटले तेवाउनुं बहुमान, प्रसंग, सहायता विगेरे अनुकूल प्रवृत्ति करवी ते. अने तेवागुणोना पक्षपाती जीवो अवंध्य एवां पुण्यबीजवडे करीने, आ लोक अने परलोकां गुणनी संपदाने पामे ठे. वली जे प्रतिषिद्ध (निषिद्ध) देश ते अदेश अने निषेध करेलो काल होय ते अकाल कहेवाय ते संबंधी प्रवृत्ति ने करनारो ते “अदेशकालचारी” कहेवाय. कारण के अदेशकालचारीने चोरी आदिकनो उपद्रव थाय ठे. हवे परनी तथा पोतानी बल शक्ति जाणीने कार्य करनार, ते बलाबलने जाणनारो कहेवाय; कारण के, तेम करवाथी सघलुं कार्य सिद्ध थाय ठे. कछुं ठे के, शक्ति प्रमाणे कसरत

કરવાથી શરીરની વૃદ્ધિ થાય છે, અને શક્તિ ઉપરાંત કરવાથી ક્ષય થાય છે. હવે વ્રતધારી એટલે અનાચારને તજીને સદાચારમાં પ્રવર્તનાર. અને જ્ઞાનવૃદ્ધ એટલે ઠોડવાલાયક તથા ગ્રહણ કરવાલાયક વસ્તુને જાણનાર; તેને સેવા કરવી, બોલાવવું, આસન આપવું, તથા તેને આવે ત્યારે સામા આવી ઉજા થવું, શ્ત્યાદિ કરનાર, તે વ્રતધારી તથા જ્ઞાનીને પૂજનાર કહેવાય. કારણ કે તેને સેવા કરવાથી, તેને કલ્પવૃક્ષની પેઠે ઉપદેશ દ્વારા ફલદાયક થાય છે. તથા પોષ્યપોષક એટલે, મા બાપ, સ્ત્રી, ઠોકરાં આદિક અવશ્ય પોષવા લાયકનું પોષણ કરનાર. તથા લાંબા કાલસુધિના અર્થ અનર્થનો વિચાર કરનાર, તે દીર્ઘદર્શી કહેવાય. હવે વિશેષજ્ઞ એટલે સ્વપરનાં કાર્ય અને અકાર્યના અંતરને જાણનાર; અથવા પોતાના ગુણદોષને જાણનાર. કહ્યું છે કે, માણસેં હમેશાં, મારામાં પશુતુલ્ય શું છે? તથા સત્પુરુષની તુલ્ય શું છે? એમ પોતાના ગુણદોષનો વિચાર કરવો. તથા પરના કરેલા ઉપકારને જાણનાર તે કૃતજ્ઞ કહેવાય. તથા “લોકવલ્લજ” એટલે લોકોને વિનયાદિક ઉત્તમ ગુણોથી પ્રિય થઈ પડેલો. કારણ કે, ગુણવાન્ પ્રત્યે કોણ પ્રીતિવાલો થતો નથી? કારણ કે, જે લોકવલ્લજ ન હોય, તે કેવલ પોતાને જ નુકશાનકારક થાય છે, તેમ નહીં, પણ તેના ધર્માનુષ્ઠાનને પણ બીજાને દૂષણ લગાડે છે, અને તેથી પરપ્રત્યે પણ બોધિલાજ્ઞના નાશનો હેતુ તે થાય છે. તથા “સલજ્ઞ” એટલે લજ્ઞા સહિત. કારણ કે, લજ્ઞાવાન્ માણસ પ્રાણોનો નાશ થાય, તો પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને તજતા નથી. કહ્યું છે કે, ગુણોના સમૂહને ઉત્પન્ન કરનારી લજ્ઞા પ્રત્યે અત્યંત શુદ્ધ હૃદયથી, અનુવર્તન કરનારા લોકો, કદાચ પ્રાણ જાય, તોપણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને તજતા નથી. તથા “સદય” એટલે દુઃખી પ્રાણિને દુઃખમાંથી ઠોડાવવાની શ્લેષથી વર્તનારા તે “સદય” કહેવાય. કારણ કે ધર્મનું મૂલ દયા કહેલી છે. માટે અવશ્ય દયા કરવી જોઈએ. કહ્યું છે કે, જેવા પોતાના પ્રાણ વહાલા છે, તેવા સઘલા પ્રાણિને પણ છે, માટે માણસેં પોતાની પેઠેજ પરની દયા ચિંતવવી જોઈએ તથા “સૌમ્ય” એટલે નિર્જય આકૃતિવાલો; કારણ કે ક્રૂર માણસ લોકોને ઉદ્દેગનું કારણ થઈ પડે છે. વધી પરોપકારી પણ થવું; કારણ કે, પરોપકારી માણસ, સર્વનાં નેત્રો પ્રત્યે અમૃતાંજનતુલ્ય થાય છે. તથા અંતરંગ ઠ વૈરીને જી-

तनार एटले, काम, क्रोध, लोभ, मान, मद अने हर्षने जीतनार. काम एटले परने परणेली अथवा कुमारिकाउ प्रत्ये विषय सेववानी इच्छा ते काम कहेवाय. परनां अथवा पोतानां नुकशानने नहीं विचारतां जे कोप करवो ते क्रोध कहेवाय. दानने योग्य एवा माणसो प्रत्ये न देवुं, तथा कारणविना परना धनने ग्रहण करवुं, ते लोभ कहेवाय. कदाग्रही थवुं, अथवा युक्तियुक्त वचननुं न ग्रहण करवुं ते मान कहेवाय. कुल, बल, ऐश्वर्य, रूप तथा विद्यानो जे अहंकार, अथवा बीजाने तुळकारवुं ते मद कहेवाय; अथवा कारण विना परने दुःख देवुं, तथा पोते, जुगार मृगया इत्यादि अनर्थनो आश्रय करवो, ते पण मद कहेवाय. तथा प्रमोद एटले हर्ष. ए ठए अंतरंग शत्रुजंनो नाश करनार. कारण के ठए नुकशानी नां हेतुजंनो. तथा तेजशी रावण आदिक दुःखो पाम्या ठें. तथा इंद्रियो-ने वश करनार एटले अत्यंत आसक्ति पणाना त्यागशी स्पर्शादिक इंद्रियो-ने वश करनार. कारण के इंद्रियोनो जय पुरुषोने संपदामाटे थाय ठे. कळुं ठे के, इंद्रियोने जे वशमां न राखवी, ते दुःखनो मार्ग ठे, अने ते-जने जे जीतवी, ते सुखनो मार्ग ठे, माटे जे इष्ट लागे ते मार्गे जवुं, वली जे इंद्रियोने वश राखवी ते स्वर्गरूप ठे, अने जे बुटी मुकवी, ते नरकरूप ठे, हवे सर्वथा प्रकारे जे इंद्रियोनो निरोध करवो, ते तो मुनियोनोज धर्म ठे. अने अहीं तो श्रावक धर्मने उचित एवा गृहस्थनुंज व्याख्यान ठे, माटे अहीं अत्यंत सक्तिनो परिहार कहेलो ठे. एवी रीतें उपर कहेला गुणोना समूहवालो माणस गृहस्थ धर्मने माटे योग्य थाय ठे अर्थात् अधिकारी गणाय ठे.

एवी रीतें परमार्हतश्रीकुमारपाल राजाए सेवायेला आचार्य श्रीहेमचं-
डें रचेला अध्यात्मोपनिषद् नामना संजातपट्टबंधरूप श्री योगशास्त्रना
बार प्रकाशमाहेना प्रथमप्रकाशनं पोते रचेलुं विवरण संपूर्ण थयुं.

દ્વિતીયપ્રકાશઃ પ્રારમ્ભ્યતે.

ગોઢી પાર્શ્વપ્રત્યે નમસ્કાર યાજં. ગૃહિધર્મં ઇટલે શ્રાવકધર્મ, અને તે સમ્યક્ત્વ ઠે, મૂલ જેનું એવાં બાર વ્રતો સહિત ઠે.

સમ્યક્ત્વમૂલાનિ પંચાણુવ્રતાનિ ગુણાસ્ત્રયઃ ॥

શિક્ષાપદાનિ ચત્વારિ વ્રતાનિ ગૃહમેધિનાં ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— સમ્યક્ત્વ ઠે મૂલ જેનું, એવાં પાંચ અણુવ્રતો, ત્રણ ગુણો, તથા ચાર શિક્ષાવ્રતો મલી શ્રાવકનાં બાર વ્રતો ઠે.

ટીકાઃ— અહિંસાદિક પાંચ અણુવ્રતો જાણવાં, તથા દિગ્વ્રતાદિક ત્રણ ગુણવ્રતો જાણવાં, તથા સામાયિક આદિક ચાર શિક્ષાવ્રતો જાણવાં, તે ચાર શિક્ષાવ્રતો અમુક દિવસેં કરવાનાં ઠે, અને ગુણવ્રતો પ્રાયઃ કરીને જાવજીવસુધિ પાલવાનાં ઠે. એવી રીતેં સમ્યક્ત્વ ઠે મૂલ જેનું એવાં શ્રાવકોનાં તે બાર વ્રતો ઠે.

હવે તેંડમાંથી સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ કહે ઠે.

યા દેવે દેવતાબુદ્ધિર્ગુરૌ ચ ગુરુતામતિઃ ॥

ધર્મે ચ ધર્મધીઃશુદ્ધા સમ્યક્ત્વમિદમુચ્યતે ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— દેવમાં દેવબુદ્ધિ, ગુરુમાં ગુરુપણાની બુદ્ધિ, તથા ધર્મમાં શુદ્ધ એવી ધર્મની બુદ્ધિ તેનું નામ સમ્યક્ત્વ કહેવાય.

ટીકાઃ— જેનું લક્ષણ આગલ કહેવામાં આવશે એવા, દેવ, ગુરુ તથા ધર્મમાં અજ્ઞાન અને સંશય રહિત, જે નિર્મલ શ્રદ્ધા, ઇટલે આ અમુકજ દેવ, ગુરુ તથા ધર્મ મારે માનવા લાયક ઠે, એવી રુચિ તે “સમ્યક્ત્વ” કહેવાય. વલી જિનેશ્વરેં કહેલા તત્ત્વોમાં જે રુચિ તે પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય. હવે તે સમ્યક્ત્વ યતિ, અને શ્રાવકો વત્તેને સાધારણ તરિકે કહેલું ઠે, તોપણ શ્રાવકોને, દેવ, ગુરુ ધર્મમાં, અનુક્રમેં પૂજ્યપણું, ઉપાસકપણું, તથા અનુષ્ઠાનપણું, કહેલું ઠે, અને તેથી તેંડને તે લક્ષણવાલું સમ્યક્ત્વ કહેલું ઠે. અહીં શંકા કરે ઠે કે, જ્યારે જિનેશ્વરનાં કહેલાં તત્ત્વોમાં યતી રુચિને સમ્યક્ત્વ કહ્યું, ત્યારે તેમાં દેવ, ગુરુ તથા ધર્મનો અંતર્જાવ શી રીતેં થાય ઠે ? તો તેને વાસ્તે કહે ઠે. દેવ અને ગુરુ જીવતત્ત્વમાં આવી

જાય છે, તથા ધર્મ, શુચાશ્રવ અને સંવરમાં આવી જાય છે. હવે તે સમ્યક્ત્વ ત્રણ પ્રકારનું છે; ઔપશમિક, દ્વાયોપશમિક તથા દ્વાયક. તેમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ઇટલે, અનંતાનુબંધિની ચોકડી, તથા મિથ્યાત્વ મોહની ને, રાખમાં ઢાંકેલા અગ્નિની પેઠે ઉપશમાવી રાખવું તે. અને તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને; યથાપ્રવૃત્તિ આદિ ત્રણ કરણ કરવા પૂર્વક, અંતર્મુહૂર્ત સુધિ, ચારે ગતિમાં હોય છે. અથવા ઉપશમશ્રેણિયેં ચહેલાઈને પણ હોય છે, હવે દ્વાયોપશમિક ઇટલે ઉદય આવતા એવા મિથ્યાત્વ મોહની, તથા અનંતાબંધિની ચોકડીને દ્વાય કરવારૂપ ઉદય ન આવતા એવા મિથ્યાત્વ તથા અનંતાનુબંધિની ચોકડીને ઉપશમાવવારૂપ, તે દ્વાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય. અને તે સત્કર્મોનું વેદવારૂપ છે, તથા ઉપશમસમ્યક્ત્વ સત્કર્મને વેદનારું નથી, તેથી તેડે બન્નેમાં તફાવત છે. અને તે દ્વાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ ઠાસઠ સાગરોપમથી કંઈક અધિક છે. તથા ત્રીજું દ્વાયક સમ્યક્ત્વ ઇટલે મિથ્યાત્વ-મોહનીય તથા અનંતાનુબંધિની ચોકડીનો મૂલમાંથી જે નાશ, તે દ્વાયક સમ્યક્ત્વ કહેવાય. અને તે સાદિ અનંત જાંગે છે, ને સમ્યક્ત્વ બોધિરૂપી વૃદ્ધનું મૂલ છે. પુણ્યરૂપી નગરનો દરવાજો છે, મોક્ષરૂપી મેહેલનો પાયો છે, તથા સર્વસંપત્તિનો જંડાર છે. વલી તે રત્નોનો જેમ સમુદ્ર, તેમ ગુણોનો તે આધાર છે, વલી ચારિત્ર રૂપી ધનનું તે જાજન છે, માટે તે સમ્યક્ત્વની કોણ પ્રશંસા ન કરે? સમ્યક્ત્વથી વાસિત થયેલા પ્રાણીમાં જ્ઞાન રહી શકે છે, કેમકે સૂર્યથી તેજયુક્ત થયેલા જુવનમાં અંધકારનો પ્રચાર શી રીતે થઈ શકે? વલી તે સમ્યક્ત્વ નરક તથા તિર્યંચ ગતિમાં જવાને આડી જોગલ સમાન છે, તથા દેવ, મનુષ્ય અને મોક્ષ ગતિના દ્વારની ચાવી છે. વલી તે સમ્યક્ત્વથી વાસિત થયેલો પ્રાણી જ્યાંસુધિ સમ-કિતને ન વમી નાખે, અને પૂર્વે આયુર્બંધ પડેલો ન હોય તો, खरेखर वै-मानिक દેવ થાય. માટે જે માણસ એક અંતર્મુહૂર્ત સુધિ પણ સમ્યક્ત્વ રૂપી રત્નને ફરસીને તજી દીધે છે, તે માણસ લાંબા વચ્ચતસુધિ જીવમાં જ-ટકતો નથી, (અર્થાત્ તેને અર્ધ પુજલ પરાવર્તન ઉપરાંત જટકવું પડે નહિં) સારાંશ કે જો તેટલા સ્વલ્પ સમયસુધી સમ્યક્ત્વ ધારિને મહોટું ફલ મળે છે. તો પછી ઘણા વચ્ચત સૂધી ધરનારને ફલ થાય તેમાં શું કહેવું.

હવે વિપક્ષને (મિથ્યાત્વને) જાણવાથી વિવક્ષિત પદાર્થ સારી રીતે સમજાય, તેટલા માટે સમ્યક્ત્વના વિપક્ષી મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ કહે છે.

અદેવે દેવબુદ્ધિયા ગુરુધીરગુરૌ ચ યા ॥

અધર્મે ધર્મબુદ્ધિશ્ચ મિથ્યાત્વં તદ્વિપર્યયાત્ ॥ ૩ ॥

અર્થ:— કુદેવમાં દેવબુદ્ધિ, કુગુરુમાં ગુરુબુદ્ધિ, તથા કુધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ તેને સમ્યક્ત્વથી ઝલટું એવું મિથ્યાત્વ જાણવું.

ટીકા:— મિથ્યાત્વ પાંચ પ્રકારનું છે, આજિગ્રહિક, આજિનિવેશિક, સાંશયિક, અને અનાજોગિક તેડમાંથી આજિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, પોત પોતાના શાસ્ત્રના જ્ઞાનને જાણનારા, તથા પરપક્ષને તોડવામાં સમર્થ, એવા પાઘંડીઝને હોય. અનાજિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, “સઘલા દેવ, ગુરુ, ધર્મને વાંદવા, પણ કોઈની નિંદા કરવી નહિ એવું બોલનાર સાધારણ માણસોને હોય.” અને આજિનિવેશિક મિથ્યાત્વ સત્ય વસ્તુને જાણતાં થકાં પણ, કદાચ હયુક્ત બુદ્ધિવાલા જમાલિ આદિકને હોય. સાંશયિક મિથ્યાત્વ દેવ, ગુરુ તથા ધર્મમાં સંશયવાલાને હોય; અને અનાજોગિક મિથ્યાત્વ, વિચારવિનાના એકેન્દ્રિય જીવોને, તથા વિશેષ જ્ઞાનવિનાના બીજા પ્રાણિઝને પણ હોય. હવે તે મિથ્યાત્વ, મોહોટા રોગરૂપ છે, મોટા અંધકાર રૂપ છે, પરમશત્રુરૂપ છે, તથા મહાવિષરૂપ છે. રોગ, અંધકાર, શત્રુ અને જેર તો એકજ જવમાં દુઃખદાયી છે પણ અણશોધેલું મિથ્યાત્વ તો હજારો જન્મોમાં પણ દુઃખને માટે થાય છે. મિથ્યાત્વયુક્ત ચિત્તવાલા પ્રાણિઝ તત્ત્વ અતત્ત્વને જાણતાજ નથી, કારણ કે, જે પ્રાણિઝ જન્મથીજ અંધેલા છે, તેડ વસ્તુઝનું સારા નરસાપણું શી રીતે જાણી શકે. ?

હવે દેવ, કુદેવ, ગુરુ, કુગુરુ, તથા ધર્મ અધર્મમાંથી દેવતું લક્ષણ કહે છે,

સર્વજ્ઞો જિતરાગાદિ દોષસ્ત્રૈલોક્યપૂજિતઃ ॥

યથાસ્થિતાર્થવાદી ચ દેવોર્હન્ પરમેશ્વરઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ:— સર્વજ્ઞ, જિતેલા છે રાગાદિક દોષો જેણે એવા, ત્રણે લોકથી પૂજાણલા તથા યથાસ્થિત અર્થને કહેનારા એવા પરમ ईશ્વર અર્હન્ દેવ છે.

ટીકા:— દેવના દેવપણામાં, વિચક્ષણો ચાર અતિશયોને કહે છે. તેડનાં નામ, જ્ઞાનાતિશય, પૂજાતિશય, અપાયાપગમાતિશય, તથા વાગતિ-

શય, તેમાં “સર્વજ્ઞ” કહેવાવડે કરીને સઘલા જીવ અજીવ આદિ તત્વો-
ના જાણપણથી (પ્રજ્ઞનો) જ્ઞાનાતિશય કહેલો છે. પણ જેમ અન્યદ-
ર્શનિયો માને છે, તેમ નહિં; કારણ કે, તેણે એમ માને છે કે, બધું જુઝ, અથવા ન જુઝ, પણ તત્વને જુઝ ? કારણ કે, કીડાઝની સંખ્યાના જ્ઞાનની શી જરૂર છે? વહી ઠેડેનું દેખો અથવા ન દેખો પણ ઇષ્ટ તત્વને જુઝ ? કારણ કે જો દૂર દેખનારનેજ પ્રમાણરૂપ માનીયેં તો ગીધ પક્ષિજ પણ પૂજનીય થાય, હવે અન્યદર્શનિયોના તેમ માનવાને ઓટું ઠરાવે છે. કેમકે સઘલી વસ્તુજના જ્ઞાન વિના, વિવક્ષિત એવા એક ઇષ્ટ અર્થનું જ્ઞાન થતું નથી. વહી સઘલા પદાર્થો, બીજા પદાર્થોની સાથે, સાધારણ અને અસાધારણ રૂપવાલા છે. માટે સઘલા જ્ઞાનવિના વસ્તુનાં લક્ષણ વિલક્ષણત્વનું જ્ઞાન થઈ શકતું નથી. કહ્યું છે કે, એક જાવ જેણે સર્વથા જોયો, તેણે તત્વથી, સઘલા જાવો જોયા જાણ્યા, અને સઘલા જાવો સર્વથા જેણે જાણ્યા, તેણે એક જાવ પણ તત્વથી, જાણ્યો સમજવો. હવે “જિતરાગાદિદોષ.” કહીને પ્રજ્ઞનો “અપાયાપગમ” નામનો અતિશય કહે છે. કારણ કે, રાગદ્વેષરૂપી અપાયનો નાશ કરવાથી તે વિશેષણ સાર્થક છે કારણ કે, જેણે રાગદ્વેષ જિતેલા નથી, તેને આપણની પોતાની પેટે દેવપણું નથી. હવે “ત્રૈલોક્યપૂજિત” કહીને પ્રજ્ઞનો પૂજાતિશય કહે છે. જેની કેટલાક ઠગારા, અને જોલા લોકો પૂજા કરે છે, તેમાં દેવપણું નથી. પણ ચલિત આસનવાલા સુર અસુરોથી નાના પ્રકારની દેશની જાણના વ્યવહારને જાણનારા મનુષ્યોથી પરસ્પર વૈરવિનાની અને મિત્રતાને પ્રાપ્ત થયેલા તિર્યંચોથી, સમવસરણમાં અવાજને, એક બીજાને સ્પર્ધાથી જે પ્રજ્ઞની પૂજા આદિક થાય છે, તે પ્રજ્ઞને દેવપણું જાણવું. અને “યથાસ્થિતાર્થવાદી” એમ કહીને પ્રજ્ઞનો વચનાતિશય કહે છે. યથાસ્થિત ઇટલે યેરેયરા અર્થને કહેનારા. હવે “દેવ” ઇટલે જેની સ્તુતિ કરાય તે દેવ, અને એવા દેવ “અર્હન્” છે, બીજા નથી. હવે તે ચાર અતિશયવાલા દેવનું ધ્યાન, ઝપાસના શરણનો અંગીકાર, તથા શાસનના અંગીકારને અધિક્ષેપ સહિત કહે છે.

ધ્યાતવ્યોઽયમુપાસ્યોયમયં શરણમિષ્યતાં ॥

અસ્યૈવ પ્રતિપત્તવ્યં શાસનં ચેતનાસ્તિ ચેત્ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— જો ચેતના હોય, તો, તેજ અર્હન્ દેવનું ધ્યાન ધરવું, તેનીજ ઉપાસના કરવી, તેનુંજ શરણું લેવું, તેનાજ શાસનને અંગીકાર કરવું.

ટીકા:— આજ દેવને, પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપાતીત અને રૂપસ્થ ધ્યાન-થી શ્રેણિક રાજાની પેઠે ધ્યાવવો. કારણ કે, શ્રેણિક રાજાયેં, વર્ણ, પ્રમાણ, સંસ્થાન, સંઘયણ, તથા ચોત્રીશ અતિશયવાલા મહાવીર પ્રજનું ધ્યાન ધરેલું છે, તેથી તે પણ તેવીજ રીતના લક્ષણોવાલા પદ્મનાભ નામેં આવતી ચોવીંશીમાં તીર્થંકર થશે. હવે તેમની ઉપાસના કરવી, ઇટલે તેમની સેવા કરવી, તેમની સામા હાથ જોડવા, શ્યાદિ હવે તેમનું શરણ લેવું, ઇટલે ડુઃકૃતની નિંદા, તથા સુકૃતની અનુમોદનાપૂર્વક, આજ દેવ જ-વરૂપી જયનાં ડુઃખને હરનાર છે, એમ માની તેમનું શરણું લેવું. વહી તેજ દેવની આજ્ઞાને પણ સ્વીકારવી. કારણ કે અતિશય વિનાના પુરુષોયેં કરેલી આજ્ઞાનું અંગીકાર કરવા લાયક નથી. જો ચેતના હોય તો ઉપર પ્રમાણે કરવું. કારણ કે, ચેતનાવાલાનેજ ઉપદેશ દેવો સફલ છે, અને અચેતન પ્રતિ જે ઉપદેશ દેવો તે ફોકટનો પ્રયાસ છે. કહ્યું છે કે, વન-માં જઈ રોવું અને શબના શરીરને મર્દન કરવું કુતરાની પુંઢીને નમાવ-વી, વેહરાને કાનમાં જઈ કહેવું, જમીનપર કમલ વાવવું; ઉપર ચૂમિપર લાંબા કાલસુધિ વરસાદનું પડવું, અંધ પાસે મુખમંડન કરવું, અને મૂર્ખ ને કહેવું, તે સઘળું નિરર્થક છે. હવે કુદેવનું લક્ષણ કહે છે.

ये स्त्रीशस्त्राहसूत्रादि रागाद्यंककलंकिताः ॥

निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न मुक्तये ॥ ६ ॥

અર્થ:—જે દેવો, સ્ત્રી, હથિયાર, તથા માલાઆદિકથી, રાગ, દ્વેષ અને મોહરૂપી કલંકવાલા છે, તથા વહી જેનું, નિગ્રહ (નાશ) અને અનુગ્રહ (કૃપા)માં તત્પર છે, તે દેવો મોક્ષ માટે થતા નથી.

ટીકા:— સ્ત્રી ઇટલે કામિની, શસ્ત્ર ઇટલે ત્રિશૂલ આદિક, તથા જપ-માલા અને આદિ શબ્દથી, નાટક, અટ્ટહાસ (ખડખડ હસવું તે) વિ-ગેરે ગ્રહણ કરવાં; તે ચિહ્નોના કલંકથી દૂષિત થયેલા દેવો; કારણ કે,

स्त्री रागनुं चिह्न ठे. अने जे बीतराग होय, ते स्त्रीनो संगी न होय, द्वेषविनानो जे होय, ते शस्त्रने धारण न करे, तेम मोहविनानो माणस विस्मरणना चिह्नरूप जपमालाने शा माटे ग्रहण करे? एवी रीतें राग, द्वेष, अने मोहथी सर्वे दोषो आवी जाय ठे, कारण के सघला दोषोना तेउ मूलरूप ठे. अने निग्रह एटले वधबंधन, अने अनुग्रह एटले वरदान आदिक; अने ते वन्ने रागद्वेषनां चिह्नो ठे; माटे एवा दोषोवाला देवो मुक्ति देनारा थता नथी; अने जो एवा देवोने मोक्ष देनारा मानियें, तो क्रीडा आदिक करनार प्रेत पिशाचोने पण मुक्तिदायकपणुं कोण अटकावी शकशे.? हवे मुक्तिना निमित्तपणांना अज्ञावनेज देखाडे ठे.

नाट्यादृहाससंगीता द्युपप्लवविसंस्थुलाः ॥

लंजयेयुः पदं शांतं प्रपन्नान् प्राणिनः कथं ॥ ७ ॥

अर्थः— नाट्य, अदृहास, संगीत आदिक पराजवोथी विसंस्थुल (अस्थिर) थएलाउं, पोताने आश्रित थयेला प्राणिउने शी रीतें मोक्ष पदमां प्राप्त करी शके. ?

टीकाः— अहीं “शांतपद” एटले मोक्षपद जाणवुं कारण के ते संसारना उपद्रवो विनानुं ठे. माटे तेने शांत पद कहेलुं ठे. एवा मोक्ष प्रत्ये, नाट्य, अदृहास, गायन इत्यादि दोषोथी, पोते हालहवाल थएला देवो, पोताने आश्रित, एवा बीजा माणसोने शी रीतें प्राप्त करी शके? कारण के, एरंडनुं वृक्ष, कंइ कटपवृक्षनी तोले आवी शके नहीं. माटे, राग, द्वेष, तथा मोह आदिक दोषोथी रहित एवा एक जिनेश्वर प्रभुज मोक्ष देनारा ठे. कारण के, शंकर ब्रह्मा तथा विष्णु, सर्वज्ञ अने नीरागी नथी कारण के, तेउनी वृत्ति एक प्राकृत माणसथी पण असमंजस ठे कारण के स्त्रीनो संग, कामीपणुं जणावे ठे, हथीयारनो संग्रह द्वेषीपणुं जणावे ठे, जपमाला मोहपणुं जणावे ठे, तथा कमंडल अपवित्रपणुं जणावे ठे. वल्ली महादेवने पार्वती, ब्रह्माने सावित्री, विष्णुने लक्ष्मी, इंद्रने इंद्राणी, सूर्यने रत्नादेवी, चंद्रने दक्षात्मजा (रोहिणी) बृहस्पतिने तारा, अग्निने स्वाहा, कामने रति, तथा यमने धूमोर्णा नामें स्त्री ठे; एवी रीतें. सघला देवो स्त्रियोवाला ठे. वल्ली ते सघलाउने शस्त्रोनों संबंध ठे, ते मो-

हनुं बिलसित (चेष्टित) ठे, माटे एवा देवो देवपणाने केम पामे ? मो-
हर्था शून्य कहेनारा बुझने पण देवपणुं घटे नहिं. एवी रीतें प्रमाण सि-
द्धिनुं शून्यपणुं होते ठेते शून्यवादिनी कथा पण वृथा ठे. वली प्रमाणनुं
ठतापणुं होते ठेते, प्रमाणविना परनी पण शून्यसिद्धि थइ शके नहिं,
त्यारे पोताना पढ़नी तो सिद्धिज शी रीयें थाय.? वली सर्व जावमां तेज
(बुझलोको) कृणिकपणुं माने ठे, त्यारे साधक प्राणीने फलनी साथे
समागम शी रीते थाय ? वली एम कृकणिवादथी हिंसा करनारने हिं-
सकपणुं पण केम घटी शके ? तेम स्मृति पण प्रत्यभिज्ञातना व्यवहारनी
करनारी केम थाय ? वली कृमिथी जरेलां पोतानां शरीरने बाधणप्रत्ये
आपी देता, एवा देयादेयना विवेकविनाना बुझनी दया पण केवी विचित्र
जातनी ठे !!! वली पोताना जन्म वखते, पोतानीज मातानां उदरने फा-
डनारा, तथा मांस खावानो उपदेश देनारा बुझने दया शानी कहेवाय ?
जे कपिलदेव प्रकृतिना धर्मने निरर्थक रीतें ज्ञान कहे ठे, एवी रीतना
निर्गुणी, क्रियाविनाना, तथा मूढने देव शी रीतें कही शकाय ? वली ग-
णपति, स्कंद, कार्तिकस्वामी, पवन, आदिक दोषोयुक्त ठे, तो तेमने पण
शी रीतें देव कही शकाय ? वली जे गाय, पशु ठे, विष्टा खाय ठे, पोता-
नाज पुत्रने जरतार तरिके ग्रहण करे ठे तथा प्राणिजने शिंगडां आदि-
कथी मारे ठे, ते गाय पण केम वंदनीय, कहेवाय ? वली तेणीने दूध आ-
पनारी मानीने जो वंदनीय ठरावीयें, तो जेंसने शा माटे वंदनीय न मा-
नियें ? कारण के, गायमां कंइ जेंस करतां विशेष देखातुं नथी. वली ते
गायने जो सघला तीर्थ देव, अने ऋषिजनां स्थानक रूप मानो, तो ते
गायनुं वेंचाण, नाश आदिक केम थाय ठे ? वली जेजये, मुशल, उलूखल,
चुलो, देहली, पीपलो, पाणी, लींबडो, आकडो इत्यादिने देवरूप कहे-
ला ठे, ते माणसोमांथी कोणे तेजने तज्या ठे.? हवे गुरुनुं लक्षण कहे ठे.

महाव्रतधरा धीरा जैहमात्रोपजीविनः ॥

सामायिकस्था धर्मोपदेशका गुरवोमताः ॥ ८ ॥

अर्थः—महाव्रतने धरनारा, धीर, जिहामात्रपर आजीविका चलावना-
रा, सामायिकमां रहेला, तथा धर्मनो उपदेश करनाराजने गुरु मानेला ठे.

टीका:— अहिंसादिक महाव्रतोंने धरनारा; अने धीर, एटले आप-
त्तिर्जमां विकलता विनाना, कारण के धैर्यपणाथी अखंडित महाव्रतने
धारण करी शके थे. एवी रीतें मूलगुणोंनुं धारवापणुं कहीने हवे उत्तर
गुणोंनुं धारवापणुं कहे थे. लोकोपासेथी अन्न, पाणी, तथा धर्मोंनां उप-
करण लक्ष्ने ते पर आजीविका चलावनार; पण धन, धान्य, सोनुं, गाम,
के नगरने ग्रहण करे नहीं; हवे मूलगुण अने उत्तर गुणनां धारण कर-
वानां कारणभूत गुणने कहे थे. सामायिकमां रहेनारा, “सम,” एटले
रागद्वेष रहित आत्मा, अने तेने ज्ञानादिक गुणोंनी जे प्राप्ति ते सामा-
यिक कहेवाय, तेमां रहेनारा; अने एवी सामायिकमां रहेनार मुनि मू-
लोत्तरगुणवाला चारित्रने पालवाने समर्थ थे. हवे उपरनां लक्षणो तो स-
घला साधुर्जने सरखां होय थे, अने गुरुनुं असाधारण लक्षण तो तेर्जनुं
धर्मोपदेशकपणुं थे. संवर अने निर्जरारूप, यति अने श्रावक संबंधि धर्म
नो जे उपदेश करे, ते धर्मोपदेशक कहेवाय. वली सभूत (सत्य तत्वो-
वालां) शास्त्रोनों जे अज्यास करे, ते “गुरु” कहेवाय.

हवे कुगुरुनुं लक्षण कहे थे.

सर्वाञ्जिलाषिणः सर्वज्ञोजिनः सपरिग्रहाः ॥

अब्रह्मचारिणो मिथ्योपदेशा गुरवो न तु ॥ ए ॥

अर्थ:— सर्वे ज्ञात राखनारा, सघलुं खानारा, परिग्रहधारी, ब्रह्मचर्य
नहि पालनार, तथा मिथ्या उपदेश करनारर्जने गुरु नहिं जाणवा.

टीका:— स्त्री, धन, धान्य, सुवर्ण, खेतर, घर, ढोर इत्यादि राखनारर्ज
सर्वाञ्जिलाषिर्ज कहेवाय; तथा मद्य, मांस, अनंतकाय आदिकनुं नक्षण
करनारा “सर्वज्ञोजी” कहेवाय. तथा पुत्र, स्त्री आदिकनी साथे रहेना-
रा सपरिग्रह कहेवाय. अने तेथीज तेर्जने अब्रह्मचारीपणुं आवी जायथे.
तो पण अब्रह्मनुं महादोषपणुं देखाडवा माटे जुहुं “अब्रह्मचारिनुं” वि-
शेषण आपेलुं थे. हवे कुगुरुपणानुं असाधारण कारण कहे थे; ते ए के ते-
र्ज “मिथ्योपदेशी” थे; एटले प्रमाणपुरुषना उपदेश रहित, तेर्जनुं धर्म
कथन थे. माटे एवार्जने गुरु कहेवाय नहीं; अही शंका करे थे के, जो

કદાચ તેજમાં ધર્મોપદેશનું દેવાપણું હોય, તો પઠી પરિગ્રહના રહિતપણાના દોષોને જોવાની શી જરૂર છે? તેને માટે કહે છે.

પરિગ્રહારંજનમગ્ના સ્તારયેયુઃ કથં પરાન્ ॥

સ્વયં દરિદ્રોન પરમીશ્વરીકર્તુમીશ્વરઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- પરિગ્રહના આરંજમાં મગ્ન થઈલાઈ પરને શી રીતે તારી શકે? કારણ કે, જે માણસ, પોતેજ દરિદ્રી હોય, તે બીજાને શી રીતે શ્રીમંત કરી શકે?

હવે ધર્મનું લક્ષણ કહે છે.

દુર્ગતિપ્રપત્તપ્રાણિ ધારણાધર્મ ઉચ્યતે ॥

સંયમાદિદશવિધઃ સર્વજ્ઞોક્તોવિમુક્તયે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણિને ધારણ કરે, તે ધર્મ કહેવાય; અને તે સંયમાદિક દશ પ્રકારનો, સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞુએ કહેલો ધર્મ, મોક્ષ માટે થાય.

ટીકા:- દુર્ગતિ એટલે નરક અને તિર્યંચ રૂપ, ગતિમાં પડનારા પ્રાણિને જે ધારી રાખે, એટલે ત્યાં જતાં અટકાવે તે “ધર્મ” કહેવાય. વલી જે નર, દેવ, તથા મોક્ષગતિમાં જંતુને ધારણ કરે, તે પણ “ધર્મ” કહેવાય. અને તે ધર્મ હવે જેનું વર્ણન કરવામાં આવશે, એવા સંયમ આદિક દશ પ્રકારનો છે; અને તે પણ સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞુએ કહેવાથી મોક્ષ માટે થાય છે. અને બીજા દેવોયે તો સર્વજ્ઞપણા વિના ચલાવેલો ધર્મ પ્રમાણ રૂપ નથી; હવે અહીં વાદી શંકા કરે છે કે, સર્વજ્ઞનાં વચનોનો અજ્ઞાવ હોવાથી પણ, પુરુષવિના કહેલા ધર્મનું (વેદવાક્યોનું) તો પ્રામાણિકપણું ઘટી શકે છે. કારણ કે પ્રેરણા (એટલે વેદોનું પ્રેરકવાક્ય) છે તે, જૂત, જવિષ્ય, વર્તમાન, સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, વ્યવહિત, વિપ્રકૃષ્ટ વિગેરે અર્થોને જણાવવાને સમર્થ છે; પણ ઇંદ્રિયો કંઈ જણાવવાને સમર્થ નથી. વલી તે વૈદિક ધર્મ, અપૌરુષેય હોવાથી પુરુષ સંબંધિ દોષોનો તેમાં પ્રવેશ નહિ થવાથી પણ પ્રમાણરૂપ છે, કહ્યું છે કે, શબ્દ, જ્યાં સુધિ બોલનારને આધીન છે, ત્યાંસુધીજ તે દૂષિત થઈ શકે છે, અને તે દોષનો અજ્ઞાવ ગુણવાનના સુખથી પણ ક્વચિત્ થઈ શકે છે. અને તેવાં વચનોમાં દોષની સંક્રાંતિ (અસર) નો પણ અજ્ઞાવ છે, અથવા કહેનારનો અજ્ઞાવ માનતે ઠતે, આશ્રય-

रहित दोषो रही शकता नथी. वली पुरुषसंबंधि बनावटमां दोष, अदो-
षनो विचार थाय, पण वेदमां तो कर्त्तानोज अज्ञाव होवाथी अमोने दो-
षनी शंकाज नथी. आ सघलुं वादिनुं कहेवुं ठे. हवे तेनो उत्तर आपे ठे.

अपौरुषेयं वचन, मसंज्ञवं जवेद्यदि ॥

न प्रमाणं जवेद्याचां, ह्याप्ताधीना प्रमाणता ॥ १७ ॥

अर्थ:- पुरुषविनानुं वचनज असंज्ञवित ठे, अने कदाच होय, तो
पण ते प्रमाण नथी; कारण के, वचनोनी प्रमाणता आप्तने (यथार्थ
वक्ताने) आधीन ठे,

टीका:-पुरुषें स्थान, करण (इन्द्रिय) आदिकना अज्ञिघातथी बो-
लेलुं वचन पौरुषेय कहेवाय. अने स्थान करण विनानुं जे वचन ते अ-
पौरुषेय, ते परस्परविरुद्ध ठे. अने तेथी ते आकाशना परमाणुनी पेठे
असंज्ञवित ठे. तेम ठतां अमूर्त्तनुं अदर्शन कहेवुं ते पण प्रमाण न हो-
वाने दीधे युक्त नथी. ताळी आदिकथी थता शब्दना श्रवणने जो प्र-
माण गणियें, तो ते पण युक्त नथी; कारण के, तेम मानवामां पण तेनी
कोइथी पण उत्पत्ति सिद्ध थाय ठे; माटे एम ताळी आदिकथी शब्दनी
उत्पत्ति मानवामां तो उलटो अपौरुषेयपणाने दोष आवे ठे. कारण के,
जेम एक शब्द माटे ज्यारे स्थान करणनी जरूर पडी, त्यारे तेना जेवा
बीजा शब्दो माटे पण तेनी जरूरीयात ठे. वली गृहस्थें दहीनी मटकी
जोवा माटे करेलो दीवो, त्यां रहेला पुडलाने पण देखाडी आपे ठे.
माटे एवी रीतें वचनने अपौरुषेयपणं घटतुं नथी. वली जो अप्रामाणिक
पणानी टेवना बलथी आकाशादिकनी पेठे शब्दने अपौरुषेय पणं मानियें,
तो पण ते प्रमाण न थाय. कारणके यथार्थ वक्तानांज वचनो प्रमाण ठे.
कारण के शब्दो ज्यां सुधि कहेनारने आधीन होय, त्यां सुधि गुणवाला
होय; पण दोषयुक्त बोलनारने तो गुणो नो अज्ञाव ठे; माटे एवा अ-
पौरुषेय वचनमां तो गुणोने दाखल थवानो पण अज्ञाव ठे. अथवा क-
हेनारविना गुणो आश्रयविना रही शक्ता नथी. वली आ वचनोमां गुणो
ठे के, नहि ? ते पण पौरुषेय वचनमां जोवानुं ठे, पण वेदमां तो कर्त्ता-
नोज अज्ञाव ठे, तो तेमां गुणो होय, एवी अमोने शंका पण थती नथी.

एवी रीतें असंज्ञव पणाथी अपौरुषेय वचननो अज्ञाव कहीने, अस-
र्वज्ञें रचेला धर्मनुं अप्रामाणिकपणुं कहे ठे.

मिथ्यादृष्टिजिराम्नातो, हिंसाद्यैः कलुषीकृतः ॥

स धर्म इति वित्तोपि, जवभ्रमणकारणं ॥ १३ ॥

अर्थः— मिथ्यादृष्टि एटले हरि, हर, ब्रह्मा, कपिल, बुद्ध, आदिकें प्र-
रूपेलो धर्म, जो के मुग्धबुद्धिज प्रति प्रसिद्ध ठे, तो पण, ते हिंसादि-
कथी कलुषित होवाथी जवमां जमाववानो हेतुजूत ठे, कारण के, तेजना
बनावेला आगमो हिंसादिकथी दूषित थयेला ठे. हवे, कुदेव, कुगुरु तथा
कुधर्मनो आक्षेप सहित प्रतिक्षेप करे ठे.

सरागोऽपि हि देवश्चेत्, गुरुरब्रह्मचार्यपि ॥

कृपाहीनोपि धर्मः स्यात्, कष्टं नष्टं दह्य जगत् ॥ १४ ॥

अर्थः—जो देव, राग, द्वेष अने मोहसहित होय, गुरु, अब्रह्म सेवनार,
तथा उपलक्षणथी मूलोत्तरगुणरहित होय, तो अरेरे !!! तेवां देव, गुरु
अने धर्म जगतने दुर्गति आपवाथी तेनो नाशज कयों ठे. (एम समजवुं)

हवे एवी रीतें, कुदेव, कुगुरु, तथा कुधर्मने ठोडवाथी सुदेव, सुगुरु,
अने सुधर्मने अंगीकार ते करवारूप जे सम्यक्त्व ते, आत्मपरिणामरूप
ठे, ते आपणा ब्रह्मस्थ आदिकने प्रत्यक्ष नथी. पण केवल लिंगथीज ज-
णाय ठे, हवे ते लिंगो देखाडे ठे.

शमसंवेगनिर्वेदा, नुकंपास्तिक्यलक्षणैः ॥

लक्षणैः पंचभिः सम्यक्, सम्यक्त्वमुपलक्ष्यते ॥ १५ ॥

अर्थः— समता, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा, अने आस्ता, ए पांच लक्ष-
णोवाळुं समकित सारी रीतें उलखी शकाय.

टीकाः— शम, एटले समता अनंतानुबंधि कषायना अनुदयथी स्वा-
जाविक रीतें થાય ठે, અથવા કષાયનાં પરિણામરૂપ કડવાં ફલોને જો-
વાથી થાય ઠે, વહ્લી કેટલાકો ક્રોધની खरजनो, तथा विषयની તૃણાનો.
જે ઉપશમ તેને પણ સમતા કહે ઠે. કારણ કે, સમકિતી અને સાધુની
ઉપાસના કરનાર માણસો, ક્રોધની खरजથી तथा विषयની તૃણાથી શી
રીતે ચપલ થઈ શકે. હવે અહીં શંકા કરે ઠે કે, જો ક્રોધની खरज

तथा विषयनी तृष्णाना उपशमने समता मानियें तो अपराधी अने नि-
रपराधि उपर क्रोध करता एवा, तथा विषयतृष्णामां आसक्त रहेला,
एवा कृष्ण अने श्रेणिक आदिकने समता केम संजवे ? अने जो सम-
ता न होय तो सम्यक्त्वनो पण संजव नहिं आय. हवे ते शंकांनुं समा-
धान करे ठे के, लिंगी समकित होते ठे तेमां लिंगोनुं अवश्य होवुं जोश्-
यें, एवो कांइ नियम नथी कारण के लुहारना घरमां धुंवाडा विनानो पण
अग्नि देखाय ठे; तेमज राखथी ढांकेला अग्निमां धुंवाडानो देशमात्र पण
होतो नथी. पण आटलो तो नियम ठे के, सुपरीक्षित लिंगो होय; माटे
एवी रीतें कृष्णादिकने, संज्वलन कषायना उदयथी क्रोधनी खरज, तथा
विषयनी तृष्णा हती; कारण के केटलाक संज्वलन कषायो पण तीव्र-
पणाथी अनंतानुबंधी सरखा विपाकवाला होय ठे; हवे संवेग एटले मो-
क्षनो अजिलाष. कारण के समकितवंत प्राणी चक्रवर्त्ति इंद्र आदिकनां
वीषयसुखने दुःखरूप मानतो थको मोक्षसुखनेज सुखरूप मानेठे. हवे
निर्वेद एटले जवथी वैराग्य. कारण के समकित्ती प्राणी दुःखदायी एवा
जवरूपी केदखानामां कर्मरूपी कोटवालथी दुःखित थयो थको, तेमांथी
बुटवाना उपायने करवाने असमर्थ थयो थको, ममतारहित दुःखथी
खेदित थयो थको रहेठे. केटलाको तेउं बन्नेनो (संवेग निर्वेदनो) उ-
लटासुलटो पण अर्थ करे ठे. हवे अनुकंपा एटले दुःखीने स्वार्थ विना
दुःखमांथी ठोडाववानी इच्छा. कारण के स्वार्थनी करुणा तो बाध आदिक-
ने पण पोतानां बच्चांउनी रक्षामाटे होय ठे. ते अनुकंपाना बे जेदो ठे.
द्रव्यथी अने जावथी. द्रव्यथी एटले शक्ति प्रमाणे दुःखीने दुःखथी ठो-
डाववुं ते; अने जावथी हृदयमां कोमलता लाववी ते. (अथवा प्रकारां-
तरें जीवने धर्म पमाडवानी बुद्धि ते जाव अपुकंपा) हवे आस्तिकपणुं
एटले, जिनेश्वरनां कहेलां तत्वमां शंका कंखारहित करवानी बुद्धि. का-
रण के, आस्तिकपणुं ते सम्यक्त्वनुं लिंग ठे.

शम एटले सुपरीक्षित बोलनारनां करेलां आगमोनां तत्वोमां आग्र-
ह राखी, मिथ्यात्विनां तत्वोना आग्रहनो उपशम करवो ते. कारण के
जे अतत्त्वने तजीने तत्वने ग्रहण करे ते समकीर्ती कहेवाय. संवेग एटले
चारे गतिउंमां यतां दुःखोथी जय पामीने, तेनी शांतिमाटे जे, धर्मने अ-

નુસરવું તે. અને નિર્વેદ એટલે કામજોગોને આ લોક તથા પરલોકમાં પણ દુઃખના હેતુ જાણી, તેનો ત્યાગ કરવો તે. અને અનુકંપા એટલે સઘલા જીવો સુખના અર્થી, અને દુઃખનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાવાળા હે, એમ જાણી તેમનાપર દયા કરવી તે અનુકંપા. આસ્તિકતા એટલે જિનેશ્વરે કહેલા, જીવ તથા પરલોક આદિક અતીન્દ્રિય પદાર્થો ધરાયે છે, એમ માનવું તે. માટે તે પાંચે લક્ષણોથી સમ્યગ્દર્શન ઊભરી શકાય છે.

હવે સમકિતનાં લિંગો કહીને, (પાંચ) ચૂષણો કહેશે.

સ્થૈર્યં પ્રજાવના ઋત્તિઃ કૌશલં જિનશાસને ॥

તીર્થસેવા ચ પંચાસ્ય ચૂષણાનિ પ્રચક્ષતે ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- જિનશાસનમાં સ્થિરતા, પ્રજાવના, ઋત્તિ, વિચક્ષણતા, તથા તીર્થની સેવા એ પાંચ સમકિતનાં ચૂષણો છે.

ટીકા:- સ્થૈર્ય એટલે જિનશાસનથી ચલિત થયેલા પર જીવને સ્થિર કરવો, તથા પોતે અન્ય દર્શનીની ક્રુદ્ધિ જોડને ચલાયમાન ન થવું તે. પ્રજાવના આઠ પ્રકારની છે; તેના સ્વામિ નીચે પ્રમાણે. પેહેલો “પ્રાવચનિક” એટલે અંગોપાંગાદિક શાસ્ત્રોનો જાણનાર. બીજો ધર્મકથા કહેનાર એટલે “ધર્મકથી” ત્રીજો “વાદી” એટલે, વાદી પ્રતિવાદી, સત્ય અને સત્યાવાલી ચતુરંગી સત્યામાં, પ્રતિપક્ષિને હરાવીને પોતાના પક્ષને સ્થાપન કરનાર. ચોથો “નૈમિત્તિક” એટલે ત્રૈકાલિક જ્ઞાનવાળાં શાસ્ત્રોને જાણનાર અથવા જાણનાર. પાંચમો “તપસ્વી” એટલે અઠમ આદિક તપ કરનાર. ષષ્ઠો “વિદ્યાવાન” એટલે પ્રજ્ઞાસિ આદિક વિદ્યાદેવિયો જેને સહાય છે તે. સાતમો “સિદ્ધ” એટલે અંજન, પાદલેપ, તિલક, ગોલી, તથા વૈક્રિય આદિક લબ્ધિવાળો તે સિદ્ધ કહેવાય. આઠમો “કવિ” એટલે ગદ્યપદ્યાત્મક ગ્રંથ રચનાર. તે આઠે દેશ કાલને યોગ્ય જિનશાસનની પ્રજાવના કરનારા છે. તેઓનું કાર્ય તે પ્રજાવના નામનું બીજું ચૂષણ જાણવું. હવે ઋત્તિ એટલે અધિક ગુણીનો વિનય કરવો તે. એટલે તે આવતે ઠટે યજ્ઞ થવું, હાથ જોડવા; આસન આપવું, વંદના કરવી, પઠવાડે મુકવા જવું इत्यादि આઠ પ્રકારનો વિનય કરવો; તથા વૈયાવઠ કરવી, એટલે આચાર્યોપાધ્યાય આદિક દશેની અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્ર, ઔષધ આદિકથી જે વૈયાવ-

ठ करवी ते; ते जक्ति नामें त्रीजुं नूषण जाणवुं. हवे कौशल एटले जेम अनार्यदेशमां रहेला आर्द्धकुमारने श्रेणिक राजाना पुत्र अजयकुमारें विचक्षणताथी प्रतिबोध्यो; तेवी कौशलता ते चोथुं कौशल नामें नूषण जाणवुं. हवे तीर्थ वे प्रकारनुं. एक द्रव्य तीर्थ अने बीजुं जाव तीर्थ. ज्यां तीर्थकरनां जन्मादिक कल्याणक थयां होय, ते क्षेत्रने द्रव्यतीर्थ जाणवुं; तथा चतुर्विध संघ, अने प्रथम गणधर ते जावतीर्थ जाणवां. तेनी सेवा ते तीर्थसेवा नामें पांचमुं नूषण जाणवुं.

हवे समकीतनां पांच दूषणो कहे ठे.

शंकाकांक्षा विचिकित्सा, मिथ्यादृष्टिप्रशंसनम् ॥

तत्संस्तवश्च पंचापि, सम्यक्त्वं दूषयंत्यलं ॥ १७ ॥

अर्थः— शंका, कंखा, डुगंठा, अथवा फलसंदेह, मिथ्यादृष्टिनी प्रशंसा, तथा मिथ्यादृष्टिनो परिचय ए पांचे दोषो समकीतने दूषित करे ठे.

टीकाः— शंका वे प्रकारनी; देशथी अने सर्वथी, सर्वथी, एटले धर्म ठे, के नहीं ? एवी जे शंका, ते सर्वथी शंका जाणवी. अने धर्म मान्येठते पण, जीवादिक पदार्थों सर्वव्यापक ठे के देशव्यापक ठे, इत्यादि जे शंका ते देशथी शंका जाणवी. आ बन्ने प्रकारनी शंका सम्यक्त्वने दूषण लगाडे ठे. कारण के, सघला पदार्थों केवलीगम्य ठे; आपणे ठन्नस्थ होवाथी ते-मने जाणी शकता नथी, अने ते आसनां वचनो होवाथी संदेह करवा लायक नथी. तो पण मोहना वशथी थयेली शंकाने अटकाववी ते मुश्केल ठे. सूत्रना एक अक्षरनी अरुचि करनारने पण मिथ्यादृष्टि कहेलो ठे. माटे शंका न करवी. हवे कंखा एटले कुदर्शननी वांठा. ते पण देशथी अने सर्वथी, एम वे प्रकारनी ठे; सघला पाखंडि धर्मनी वांठारूप, सर्वथी कंखा जाणवी. अने एकेक अन्य दर्शननी वांठारूप, देशकंखा जाणवी. जेम वुर्के स्नान, पान, आढादन, शयनीय इत्यादिनां सुखवालो धर्म कहेलो ठे, एम कहेवुं ते देशकंखा जाणवी. माटे एवी रीतनी देशथी अने सर्वथी जे कंखा करवी ते सम्यक्त्वने दूषण करनारी ठे. हवे विचिकित्सा एटले चित्तनो विप्लव, जेमके तप आदिक करवां ते वेळुना कोलीआ जे-वां, अने तेनुं फल तो मळे के, न मळे, इत्यादि जे विचारवुं, ते विचि-

કિત્સા કહેવાય, અને તે પણ સમ્યક્ત્વને દૂષિત કરે છે. શંકા અને વિચિકિત્સામાં જોકે તફાવત જેવું નથી જણાતું, તોપણ શંકા છે તે, ડ્રવ્ય-ગુણના વિષયવાલી છે, અને વિચિકિત્સા તે ક્રિયા વિષયવાલી જાણવી. અથવા વિચિકિત્સા એટલે મુનિનાં મલમલિન ગાત્રો देखी दुगंठा करवी તે. હવે ચોથો દોષ મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા, એટલે જિનાગમથી વિપરીત દર્શનીર્જની પ્રશંસા કરવી તે. તેના બે જોડો. સર્વથી તથા દેશથી. સર્વથી, એટલે સઘલાં દર્શનોને યુક્તિવાલાં કહેવાં તે. અને દેશથી, એટલે અન્ય-એવા એકનાં દર્શનને તત્ત્વવાલું માનવું તે. બન્ને જાતની મિથ્યાત્વિની પ્રશંસા સમ્યક્ત્વને દૂષણ લગાડનારી છે. હવે પાંચમો દોષ મિથ્યાત્વિર્જનું સંસ્તવ એટલે તેર્જનો પરિચય કરવો તે, કારણ કે મિથ્યાત્વિર્જના પરિચયથી, તેર્જની ક્રિયા દેખવાથી, તથા પ્રક્રિયા સાંજલવાથી, સમકીર્તીર્જને પણ દૃષ્ટિ વિપર્યાસ થાય છે; ત્યારે મંદબુદ્ધિની તો વાતજ શી કરવી ? માટે તે મિથ્યાત્વિર્જનો પરિચય પણ સમ્યક્ત્વને દોષિત કરનારો છે. એવી રીતેં ઉપર કહેલા ગુણોવાલા, તથા દૂષણરહિત સમ્યક્ત્વને, ડ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાલ તથા જાવની સામગ્રીપૂર્વક, ગુરુની પાસે વિધિપૂર્વક અંગીકાર કરીને શ્રાવકો પાલે છે.

હવે મિથ્યાત્વ મોહનીમાં રહેલો પ્રાણી, એક કોડાકોડી સાગરોપમમાં પલ્લ્યોમનો અસંખ્યાતમો જાગ જાણી, એવી આયુર્વર્જિત સાતે કર્મની સ્થિતિ જ્યારે રાખે, ત્યારે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય, અને તેમાંથી પૃથક્ત્વ, પલ્લ્યોપમ, (એટલે બેથી નવ પલ્લ્યોપમ સુધિની) સ્થિતિ જ્યારે ઊઠી થાય ત્યારે જીવને દેશવિરતિ પ્રાપ્ત થાય, એવી રીતેં અણુવ્રતના મૂલરૂપ સમ્યક્ત્વનું વર્ણન કર્યું.

હવે પાંચ અણુવ્રતોનું સ્વરૂપ કહેઢે.

વિરતિં સ્થૂલહિંસાદે, ધ્વિવિધત્રિવિધાદિના ॥

અહિંસાદીનિ પંચાણુ, વ્રતાનિ જગદુર્જિનાઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— મન, વચન, અને કાયાથી, કરવું નહીં, કરાવવું નહીં; એવી ઢ જોડે, સ્થૂલ હિંસાદિકથી જે વિરમવું, તેને જિનેશ્વરોયે, પાંચ અણુવ્રતો કહેલાં છે.

ટીકાઃ—સ્થૂલ હિંસા, એટલે મિથ્યાત્વિર્જન માનેલી અથવા, ત્રસ જી-

વોની હિંસા અને ઉપલક્ષણથી નિરપરાધી જીવોને સંકટપૂર્વક મારવા તે. અને આદિ શબ્દના ગ્રહણથી સ્થૂલ એવું અનૃત (જૂતું બોલવું તે) ચોરી, અબ્રહ્મચર્ય, તથા પરિગ્રહોનું પણ ગ્રહણ કરવું. તે પાંચેથી જે વિરમવું; તેને જિનેશ્વરોએ પાંચ અણુવ્રતો કહેલાં છે. તે વિરતિ મન, વચન, અને કાયાથી કરાવવા, તથા કરવારૂપ ગ્રહણ કરવી. અહીં અનુમોદનાનો જાંગો દાખલ કર્યો નથી; તેનું કારણ એ કે, ગૃહસ્થોને પુત્રાદિક સંબંધિ પરિગ્રહની અનુમોદના હોય, તેથી તેનો અત્ર નિષેધ કર્યો છે. અન્યથા ગૃહસ્થો તથા સાધુએ એક સરખા થઈ જાય, હવે અહીં શંકા કરે છે કે, જગવાને આગમમાં ગૃહસ્થને ત્રિવિધે ત્રિવિધે પણ પચ્ચાણ કહેલું છે, તે ઠતાં અહીં અનુમોદનાનો જાંગો કેમ ગ્રહણ નથી કરતા? તેને માટે કહે છે કે, જે ગૃહસ્થ દીક્ષા લેવાને તત્પર થયેલો, પડિમાધારી હોય, તે ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચાણ કરી શકે છે, અથવા સ્વયંજૂરમણ સમુદ્રમાં રહેલા મત્સ્યઆદિકના માંસનું પણ ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચાણ કરી શકાય છે, (કારણ કે તે માંસ મલવાનો અસંજવ છે.) માટે તે ત્રિવિધ ત્રિવિધનો પાઠ અલ્પવિષયવાલો છે, પણ દ્વિવિધ ત્રિવિધનો પાઠ તો બાહુલ્યવિષયવાલો જાણવો.

હવે ત્રિવિધ ત્રિવિધ, એટલે મન, વચન, કાયાથી કરવા, કરાવવા તથા અનુમોદવારૂપે લેખતાં તેના ઝંગણપચાસ જાંગા થાય છે, અને તેના ત્રણે કાલને લેખે એકસોને સડતાલીશ જાંગા પ્રાપ્ત છે. તેમાં અતીત કાલના નિંદારૂપને, વર્તમાન કાલના સંવરૂપે, અને અનાગત કાલના પચ્ચાણ રૂપે છે. એવી રીતે સામાન્યપણાથી હિંસાદિકને ગોચર એવી વિરતિને દેખાડીને, હવે તેનું વિશેષ સ્વરૂપ દેખાડતા થકા કહે છે.

પંગુકુષ્ટિકુણિત્વાદિ, દૃષ્ટ્વા હિંસાફલં સુધીઃ ॥

નિરાગસ્રસજંતૂનાં, હિંસાં સંકટપતસ્ત્યજેત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— બુદ્ધિમાન્ માણસે, પાંગલાપણું, કુષ્ટિપણું, તથા હાથ આદિકનું તુગાપણું, તે સઘલાને હિંસાનાં ફલરૂપે જોશ્ને, નિરપરાધી એવા ત્રસ જીવોની સંકટપૂર્વક હિંસાને તજવી જોશ્યેં.

ટીકા:— પાંગલો એટલે, પગ હોય ઠતાં જે ચાલવાને અસમર્થ હોય તે

અને ઉપલક્ષણથી નીચલી કાયના તમામ દોષોવાલો. કુટી એટલે ચાં-મડીનાં રોગવાલો, અને ઉપલક્ષણથી અનેક પ્રકારના રોગોવાલો, અને કુણિ એટલે ઁંડિત હાથવાલો, અને ઉપલક્ષણથી શરીરના ઉપલા જાગોમાં દૂષણોવાલો, તે સઘલાંને શાસ્ત્રથી હિંસાનાં ફલરૂપ જાણીને, બુદ્ધિમાન્ માણસે તે હિંસાને તજવી. હિંસા કોની તજવી ? તે હવે દે-ખાડે છે. વેંડ્રિયાદિક નિરપરાધી ત્રસ જીવોની સંકલ્પપૂર્વક હિંસા તજવી. પણ અપરાધીઓની હિંસા તજવાનો નિયમ નથી. ત્રસ શબ્દથી એ-કેંદ્રિય જીવની હિંસા તજવાનો પણ નિયમ અશ્કતો નથી. સંકલ્પ એટલે, “ આ પ્રાણીને હું માંસ આદિક મેલવવા માટે મારી નાંખું ” એવી બુદ્ધિથી હિંસા ન કરવી. પણ આરંજમાં થતી હિંસાનું પચ્ચલાણ પાલી શકાતું નથી. માટે ત્યાં જતના રાખવી.

હવે જેઠ જીવ તથા શરીરને એકાંત જિન માને છે, તેના મતે શરીરનો નાશ થવાથી પણ જીવનો નાશ થતો નથી. વલી જીવ તથા શરીરને એકાંત અજિન માનવાથી, શરીરના નાશની સાથેજ જીવનો પણ નાશ થાય છે, ત્યારે પરલોકજ ઠેરતો નથી. માટે દેહથી જીવને જિન અજિન, એમ સ્યાદ્વાદથી માનતે ઢતે, દેહનો નાશ થતાં જે પીડા થાય છે, તેને હિંસા કહે છે. માટે જે હિંસામાં મરનારને દુઃખ ઉપજે, મનને ક્લેશ થાય, અને તેના શરીરના જાગોનો જેમાં નાશ થાય, એવી હિંસાને વિદ્વાન્ માણસે તજવી. પ્રાણી, પ્રમાદથી જે કોઈના પ્રાણનો નાશ કરે છે, તે હિંસા સંસારરૂપી વૃદ્ધનાં બીજ સમાન છે. મરનાર મરે અથવા ન મરે, તો પણ પ્રમાદીને હિંસા લાગેજ છે, અને અપ્રમાદીને હિંસા થતાં પણ હિંસા લાગતી નથી. વલી જીવને નિત્ય તથા અપરિણામી માનવાથી હિંસા થતીજ નથી, અને ક્ષણિકવાદીના મત પ્રમાણે તો જીવ, ક્ષણે ક્ષણેજ નાશ પામી રહ્યો છે, ત્યારે હિંસા શાની થાય ? માટે જીવને નિત્યાનિત્ય તથા પરિણામી માન્યે ઢતે કાયના વિયોગે કરીને હિંસા ઘટી શકે છે, કારણ કે, પીડા છે, તે, પાપનું કારણ છે. વલી કેટલાકો એમ કહે છે કે, ઘાતકી પ્રાણીને મારી નાંખવાં, કારણ કે, તેવા ઘાતકી એક જીવને મારવાથી ઘણા જીવોનું રક્ષણ થાય છે, તે કહેવું પણ અયુક્ત છે, કારણ કે, સઘલા પ્રાણીને વીજાને નાશથી પોતાનું પોષણ કર-

नारा ठे, अने तेथी सघलाउने मारी नाखवा जोझ्यें, अने एम करवाथी तो, वटावनी इत्ता करतां थकां, मूलपुंजी खोवाजेवुं थयुं. अने धर्म तो अहिंसामय ठे, ते हिंसार्थी केम थाय ? कारण के, पाणीमां उत्पन्न थतां कमलो, अग्निमां-थी उत्पन्न थतां नथी. वली पापोना हेतुरूप जे हिंसा, ते पापोनो शी रीतें नाश करे ? कारण के, मृत्युना हेतुरूप जे जेर, ते जीवितमाटे शी रीतें थाय ? वली केटलाको एम कहे ठे के, दुःखी जीवोनें दुःखमांथी बोडाववामाटे मारी नाखवा, ते कहेवुं पण अयुक्त ठे, कारण के, तेवा जीवो मरायाबाद जो नरकगामी थाय, तो तेमने स्वल्प दुःखमांथी बोडावी अधिक दुःखमां घालवा जेवुं थाय; माटे एवी रीतनां कुतीर्थिउनां वचनोने तजवां. वली नास्तिक वादीउं कहे ठे के, आत्माज नथी, अने तेनाविना हिंसा-ज कोनी थाय ? अने हिंसानुं फल पण कोने मळे ? जेम पीठां (पिष्ट) आदिकथी मदिरानी उत्पत्ति थाय ठे, तेम पंचभूतथी चैतन्यशक्ति थाय ठे, अने ज्यारे ते भूतोनो नाश थाय ठे, त्यारे जीवनुं मृत्यु थयुं, एम कहेवाय ठे; आत्मानो अज्ञाव होते ठते, तेना मूलरूप जे परलोक, ते पण घटे नहीं; अने एवी रीतें परलोकनो पण अज्ञाव थवाथी पुण्य पापनी वात करवी, तेज वृथा ठे. वली तप, संयम आदिक तो जोगोनी वंचना-रूप ठे. हवे तेनो उत्तर कहे ठे. देहमां रहेलो जीव, स्वसंवेदनताथीज सिद्ध थाय ठे; वली हुं सुखी हुं, दुःखी हुं, इत्यादि तेनी प्रतीति ठे; “ हुं घडाने जाणुं हुं ” एम कहेवामांज कर्म, कर्त्ता, अने क्रिया ए त्रणे जणाय ठे; ते ठतां कर्त्ताने शा माटे निषेधवो पडे ठे ? वली जो शरीरने कर्त्ता माने, तो ते अचेतन होवाथी, कर्त्ता ठरी शके नहीं, अने भूत अने चैतन्यना संयोगथी जो माने, तो चेतनने असंगतपणुं आवे ठे; वली तेमने एक कर्त्तापणानो अज्ञाव होवाथी, में आ सांजव्युं, में दीतुं, में स्पर्श कर्तुं, में सुंध्युं, में चाख्युं, इत्यादि बोलवुं तेमने घटी शके नहीं. माटे एवी रीतें जेम स्वसंवेदनथी पोतानां देहमां आत्माने अस्तिरूपें मान्यो, तेम परना देहमां पण अनुमानथी जाणवो. वली पोताना देहमां बुद्धिपूर्वक थती क्रियाने जोझने, बीजाउंमां पण तेवीज रीतें जाणवी; एम प्रमाणथी सिद्ध थएली वातने कोण निवारी शके ठे ? माटे एवी रीतें जीवनी सिद्ध होते ठते, परलोकने मानवो ते दुर्घट नथी; अने

પઠી પુણ્ય પાપ તો પોતાની મેલેજ ઘટી જાય છે. વહી તપ, સંયમ આદિ-
ક જોગોથી ઠગાવારૂપ છે; એમ કહેવું, તે પણ ઉન્માદરૂપ છે; એવી વાત
કયા સંવેતન માણસને હસવારૂપ થતી નથી ? માટે, જીવ, વાધારહિત
પણે સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને વ્યયરૂપ છે; વહી તે, જ્ઞાતા, જોનાર, ગુણી,
જોક્તા, કર્તા તથા શરીર જેટલા પ્રમાણવાલો છે. માટે એવી રીતે આત્મા-
ની સિદ્ધિ થવાથી, હિંસા શા માટે અંગીકાર ન કરાય ? અને તે હિંસા-
નો પરિહાર કરવાથી અહિંસાવ્રત થાય છે.

હવે હિંસાના નિયમમાં સ્પષ્ટ દૃષ્ટાંત કહે છે.

આત્મવત્સર્વજૂતેષુ, સુખદુઃખે પ્રિયાપ્રિયે ॥

ચિંતયન્નાત્મનોનિષ્ઠાં, હિંસામન્યસ્ય નાચરેત્ ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:- અન્ન, પાણી, ચંદન વિલેપન इत्यादિક સાધનોથી ઉત્પન્ન થ-
તાં સુખમાં, અને વધ, બંધન આદિકથી ઉત્પન્ન થતાં દુઃખમાં, પોતાને
જેમ સુખનાં સાધનો પ્રિય છે, અને દુઃખનાં સાધનો અપ્રિય છે, તેમજ
પર જીવોને માટે પણ વિચાર કરીને હિંસા કરવી નહીં.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, નિષિદ્ધ આચરણો સેવવામાં દોષ છે,
તેથી ત્રસ જીવની હિંસાનો પ્રતિષેધ કર્યો, પણ નહીં નિષેધ કરેલી એ-
વી જે સ્થાવરોની હિંસા, તેમાં તો ગૃહસ્થો ગમે તેમ વર્તે !!! તેને મા-
ટે ઉત્તર કહે છે.

નિરર્થકાં ન કુર્વોત, જીવેષુ સ્થાવરેષ્વપિ ॥

હિંસામહિંસાધર્મજ્ઞઃ, કાંદ્વન્ મોક્ષમુપાસકઃ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:-અહિંસા ધર્મને જાણનારા તથા મોક્ષને ઇચ્છતા શ્રાવકે, સ્થા-
વર જીવોનેવિષેષણ કારણવિના હિંસા કરવી નહીં.

ટીકા:- સ્થાવર એટલે પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, તેજકાય, વાજકાય, ત-
થા વનસ્પતિકાય, એટલાની કારણવિના હિંસા કરવી નહીં. કારણ કે,
ગૃહસ્થથી, પોતાના શરીરમાટે તથા કુટુંબના નિર્વાહમાટે સ્થાવરોની હિં-
સા પાલી શકાતી નથી; પણ ઉપર જણાવેલા કારણોવિના સ્થાવરોની હિં-
સા શ્રાવકે કરવી નહીં. હવે તે શ્રાવક કેવો ? તોકે અહિંસા નામના ધ-
ર્મને જાણનારો, એટલે પ્રતિષેધ કરેલી અહિંસાના ધર્મનેજ જાણનારો એમ

नहीं, पण नहीं प्रतिषेध करेली एवी हिंसामां पण यतनाने जाण-
नार. हवे अहीं कोइ शंका करे के, प्रतिषेध करेली हिंसा तो श्रावक
पाले, पण नहीं प्रतिषेध करेली एवी हिंसा पालवानी तेने शी जरूर ठे?
तेने माटे कहेठे के, ते श्रावक पण यतिनी पेठे मोक्षने इच्छनारो ठे, मा-
टे ते पण शा माटे निरर्थक हिंसा करे. वली पण कोइ एवी शंका करे
के, हमेशां हिंसा तो जले करे, पण पढी धन आदिकनुं दान दइने ते
पापोनो नाश करशे, माटे ते अहिंसाव्रत पालवाना क्लेशनी शी जरूर
ठे ? तेने माटे हवे कहे ठे.

प्राणी प्राणितलोत्पन्नेन योराज्यमपि मुंचति ॥

तद्वधोत्थमघं सर्वोर्वीदानेऽपि न शाम्यति ॥ ५२ ॥

अर्थः— जो प्राणी, जीववाना लोअधी राज्यने पण तजी दीये ठे, ते-
वा प्राणीना वधधी उत्पन्न थतुं पाप पृथ्वीनुं दान देवाधी पण शांत थतुं
नधी (कारण के श्रुतिमां पृथ्वीदानने सर्वदानमां अधिक दानं कहेलुं ठे.)

हवे चार भूकोशी हिंसा करनारनी निंदा कहे ठे.

वने निरपराधानां वायुतोयतृणाशिनां ॥

निघ्नन् मृगाणां मांसार्थी विशिष्येत कथं शुनः ॥ ५४ ॥

अर्थः— निरपराधी, तथा वायु, पाणी, अने घांस खानारा, एवा वन-
मां रहेला मृगोने, मांसने माटे, मारनार माणस कुतराधी केम वधी जा-
य ? अर्थात् तेने कुतरा सरखोज जाणवो.

टीकाः— हवे अहीं कोइ शंका करे के, परनी जूमिमां रहेनार एवा
मृगादिकोने निरपराधी केम कहेवाय ? तेने माटे कहे ठे; अहीं निरप-
राधी, एटले परनां धनने नहीं हरनारा, परनां घरने नहीं जांगनारा, त-
था परनो वध नहीं करनारा; अने वली वायु, पाणी, तथा घांस खानारा,
ठे, तेउं निरपराधीज ठे. अहीं मृगोना ग्रहणधी उपलक्षणें करी बीजां प-
ण वनवासी प्राणीउं जाणवां, माटे एवा प्राणीउंने मारनार जे शिकारीउं
तेउंने कुतरा समानज जाणवा.

दीर्यमाणः कुशेनापि यः स्वांगे हंत दूयते ॥

निर्मैतून् सकथं जंतूनंतयेन्निशितायुधैः ॥ ५५ ॥

અર્થ:— જે માણસ, એક ડાઝથી પણ પોતાના અંગે હણાયો ઠતો ડુ-
જાય છે, તે માણસ તીવ્ર હથીયારોથી બીચારા નિરપરાધી પ્રાણીને
શા માટે મારે છે?

નિર્માતું ક્રૂરકર્માણઃ ક્ષણિકામાત્મનોઘૃતિં ॥

સમાપયંતિ સકલં જન્માન્યસ્ય શરીરિણઃ ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:— ક્રૂર કર્મો કરનારા (શિકારિ) પોતાની ક્ષણમાત્રની તૃપ્તિ
કરવા માટે, બીજાપ્રાણીનો સમસ્ત જન્મનાશ કરે છે.

મ્રિયસ્વેત્યુચ્યમાનોઽપિ દેહી જવતિ હઃસ્વિતઃ ॥ *

માર્યમાણઃ પ્રહરણૈર્દારુણૈઃ સકથં જવેત્ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:—તું મરી જા ? એમ કોઈને કહેવાથી પણ તે બિચારો હઃસ્વિત થાય
છે; ત્યારે તેને જ્યંકર હથીયારોથી મારવાથી તો કેટલું વધું હઃસ્વ થાય.

શ્રૂયતે પ્રાણિઘાતેન રૌદ્રધ્યાનપરાયણૌ ॥

સુન્નમોબ્રહ્મદત્તશ્ચ સપ્તમં નરકં ગતૌ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:— આગમોમાં સંજ્ઞલાય છે કે, રૌદ્રધ્યાનમાં તત્પર એવા, સુન્નમ
અને બ્રહ્મદત્ત નામેં ચક્રવર્તિયો પ્રાણીયોના ઘાતથી સાતમે નરકે ગયેલા છે,
(અહીં તેમને નરકેં જવામાં રૌદ્રધ્યાન હેતુરૂપ છે, નહીંતર સિંહનો વધ
કરનાર તપસ્વિને પણ નરક મલત,) તેની કથા કહે છે.

વસંતપુર નામેં નગરમાં એક અગ્નિક નામેં ઢોકરો હતો. એક દહાડો તે
નગરથી દેશાંતર જવા નિકળ્યો, પણ સાર્થ (સંઘ)થી બુટો પડી જવાથી
તે જમતો થકો તાપસોને આશ્રમે જઈ પહોંચ્યો, ત્યાંના જમ નામના કુ-
લપતિયેં, તેને પુત્ર કરી રાખ્યો, અને ત્યારથી તે જમદગ્નિ નામથી પૃથ્વી-
માં પ્રસિદ્ધ થયો. ત્યાં તે પ્રત્યક્ષ તે અગ્નિ સરખો થઈને અત્યંત તપ તપતો
હતો, અને તેથી તેનું તેજ પણ ઘણું વધ્યું. ઇટલામાં વૈશ્વાનર નામેં જૈની
દેવ, તથા ધન્વંતરી નામેં તાપસોનો જન્મ દેવ, માંહોં માહેં વિવાદ કરવા
લાગ્યા. એક કહે કે જૈન ધર્મ પ્રમાણરૂપ છે, અને બીજો કહે કે, તાપસ
ધર્મ પ્રમાણરૂપ છે, એમ વાદ કરતાં તેણે એવા નિર્ણયપર આવ્યા કે, આ-
પણે જૈનીમાં જે જઘન્ય હોય, તેની, અને તાપસોમાં જે ઉત્કૃષ્ટ હોય તેની
પરીક્ષા કરવી, કે ગુણોમાં કોણ ચડીયાતું છે ? ઇટલામાં મિથિલા નામ-

नी नगरीमां, धारण करेल ठे नवो धर्म जेणें एवो पद्मरथ नामें राजा हतो; ते जावयति थइने वासुपूज्य जगवान् पासे दीक्षा लेवा माटे चंपा नगरीयें जतो हतो, ते वखते आ बन्ने देवोए तेने रस्तामां जोयो. पढी तेउयेतेनी परीक्षानी इच्छाथी, तेने अन्नपाणी आपवा मांड्यां; ते वखते ते राजा चू-ख्यो तथा तरस्यो हतो, तोपण तेणें ते लीधां नही; कारण के, धीर पुरु-षो पोताना सत्त्र (धैर्यवासत्यथी) चलायमान थता नथी. वली ते देवोए रस्तामां करवत सरखा कांटा अने कांकरा विखेरीने तेनां कोमल चरणक-मल्लोने पण दुःख आप्युं. एवी रीतना मार्गमां पण, पगमांथी रुधिर व-हेतां ठतां पण. ते रुवाला मार्गमां जेम तेम चालवा लाग्यो. वली तेउयें तेने क्षोत्राववामाटे गायन, नाच आदिक कर्तुं तेपण गोत्रीजपर दिव्य अस्त्रनी पेठे निरर्थक गयुं. तेउं सिद्धपुत्रनुं रूप लेइ, तेने कहेवा लाग्या के, हे महाजागी ! हजु तारुं आयुष्य मोटुं ठे; माटे तारी इछा प्रमाणे तुं जोग जोगव्य ? आ यौवनावस्थामां तप करवुं लायक नहीं, वली कयो उद्योगी माणस मध्यरात्रिना कार्यने प्रज्ञातमां करे ? वली तारी युवावस्था ज्यारे चाली जाय, त्यारे वृद्धावस्थामां तुं तप करजे ? त्यारे राजायें कहुं के, क-दाच मारुं बहु आयुष्य हशे, तो बहु पुण्य थशे, कारण के कमलिनीनुं नाल पण जलना प्रमाण प्रमाणे वृद्धि पामे ठे. वली इंद्रियोना विकारवालां यौ-वनमांज जे तप करवुं, ते तप ठे, कारणके, जयंकर हथियारवाला रणमां जे शूरा थवुं तेज शूरापणुं ठे. एवी रीतें तेने अचलित जाणीने ते देवो तेनी प्रशंसा करीने जमदग्नि नामें उत्कृष्टा तापसपासे परीक्षामाटे गया. त्यां तेउये तेने वडनी पेठे विस्तारवाली जटावालो, तथा राफडाजंथी ज-राइ गएलापगवालो जोयो. हवे ते देवो तेनी दाढीमां मालो करीने, कपटथी चकलानां जोडांनुं रूप करी तेमां रह्या. पढी एक दिवसे चकलो चकलीने कहेवा लाग्यो के, मारे हिमवंत पर्वतपर जवुं ठे, त्यारे चकली-यें कहुं के, तुं पाठो अहीं आव नहीं, तेथी तने नहीं जवा देजं, त्यारे चकलें कहुं के, जो हुं पाठो न आवुं, तो मने गोहत्यानुं पाप, त्यारे च-कलीए कहुं के, हे प्रिय ! जो तुं आ रुषिना पापना सोगंद खा, तो हुं तने रजा आपुं, ते वचन सांजलीने जमदग्नि तापसें क्रोधातुर थइ, बन्ने पद्मीने बन्ने हाथमां पकड्यां; अने कहेवा लाग्यो के, सूर्यमां जेम अंध-

कार, तेम दुष्कर तपवालो, एवो जे हुं, तेमां पाप शी रीतें जाण्युं? त्यारे चकली रुषिने कहेवा लागी के तुं कोप कर मा ? तारुं तप नकामुं ठे, “अपुत्रीआनी गति नथी,” एवी श्रुति तें शुं नथी सांजली ? ते रुषि विचारवा लाग्यो के, हुं स्त्रीपुत्ररहित होवाथी मारुं तप पाणीमां गयुं एवी रीते तेने दोऊ पामेलो जोइने, धन्वंतरी जैन धर्मनी प्रतीति थवाथी जैनी थयो. पढी ते बन्ने देवो अदृश्य थया, अने जमदग्नि नेमिककोष्ठ नामें नगरमां गयो. त्यांदक्षप्रत्ये जेम महादेव तेम घणी कन्यावाला जितशत्रु राजापासे ते गयो. त्यारे राजा पण उजो थइ हाथ जोडी तेने कहेवा लाग्यो के, आप अहीं शुं प्रयोजने आव्या ठे ? ते कहो ? त्यारे रुषियें कहुं के, हुं कन्यामाटे आव्यो हुं, त्यारे राजाए कहुं के मारी सो कन्यामांथी तमारी इहा आवे तेने लेइ जाउ ? पढी तेणे राजकन्याना अंतःपुरमां जइ कन्याउने कहुं के, तमारामांथी कोइ पण मारी धर्मपत्नी थाउ ? त्यारे तेउं पोकार करीने कहेवा लागीयो के, जटावालो, घरडो, दुबलो, तथा जिह्मक थइने आम बोलतां तुं शरमातो नथी ? त्यारे पवननी पेठे क्रोधित थइने ते रुषियें चडावेला धनुष् सरखी, सघली कन्याउने कुबडी करी दीधी. पढी तेणे आंगणामां धुलथी रमती एक राजानी कन्याने जोइ; त्यारे तेणें कहुं के, तुं मने इहे ठे ? एम कही तेने एक बीजोरं देखाड्युं ; त्यारे ते कन्यायें पण लग्नने सूचवनार एवो पोतानो हाथ लांबो कर्यो. पढी दरिद्रि जेम धनने, तेम तेणें ते कन्याने ग्रहण करी अने राजाए पण विधिपूर्वक गोदान आदिक सहित तेने सोंपी दीधी. पढी तेणें शालीना स्नेह संबंधथी ते सघली कन्याउने तपशक्तिथी पाढी सारी करी; माटे धिक्कार ठे एवा मूढोने के, जे पोताना तपने फोगट गुमावे ठे; पढी जमदग्निए तेणीने पोतानां आश्रमपदमां लइ जइने हरिणीनी पेठे उठेरवा मांडी पढी ते आंगलीउंथी दिवसोने गणते ठते कन्या पण कामदेवना क्रीडावन सरखा यौवनने प्राप्त थई. पढी शिवें जेम पार्वतीसाथे, तेम जमदग्निए अग्निनी साक्षिए विधिपूर्वक तेणीसाथे लग्न कर्युं. पढी ऋतुकाळें ते रुषिए तेणीने कहुं के तारे माटे चरु साधुं हुं के, जेथी, तने उत्तम ब्राह्मण जातिनो पुत्र थाय; त्यारे तेणीयें कहुं के, हस्तिना पुरमां मारी एक बहेन अनंतवीर्य राजानी राणी ठे; माटे तेणीने अर्थे

पण एक कृत्रियसंबंधि चरु सिद्ध करजो. पढी ते ऋषियें पुत्रने अर्थें, पो-
तानी स्त्री माटे ब्राह्मण संबंधि, तथा शास्त्रीमाटे कृत्रियसंबंधि चरु साध्यो.
पढी ते स्त्रीयें विचार्युं के, मारा जेवो जंगली पुत्र न थाय तो सारुं, एम
विचारि तेणीयें कृत्रियसंबंधी चरुनुं जहाण कर्युं; अने ब्राह्मणसंबंधिचरु
पोतानी बेहेनने मोकळाव्युं तेथी तेउं बन्नेने पुत्रो थया; तेमां रेणुकाना
पुत्रनुं नाम राम पाड्युं, तथा तेणीना बेहेनना पुत्रनुं कृतवीर्य नाम पाड्युं.
पढी अनुक्रमें ते राम मोटो थयो, अने तेनो पिता ऋषि ठतां पण ते, पा-
णीमां जेम बडवानल, तेम पोतानुं कृत्रिय तेजदेखाडवा लाग्यो. हवेत्यां
कोइ अतिसारनो रोगवालो विद्याधर आव्यो; तथा ते रोगथी तेने
आकाशगामिनी विद्या विसरी गइ.

त्यां ते रामें तेनी ज्ञाझनीपेठे औषधआदिकथी सेवा करी, त्यारे ते वि-
द्याधरें तेने परवश करवानी विद्या आपी. पढी ते शरवणमां जझने ते वि-
द्याने साधवा लाग्यो, अने त्यारथी ते जगतमां परशुराम नामथी प्रसिद्ध
थयो. हवे एक दहाडो ते रेणुका पतिनी रजा लझने हस्तिनापुरें पोतानी
बेहेनने मलवा गइ. “आ शास्त्री ठे,” एम विचारि चपलनेत्रवाली ते
रेणुका साथे अनंतवीर्यें जोगविलास कयों; कारण के, कामदेव अति अं-
कुशरहित ठे. एवी रीतें इडें जेम अहल्याप्रत्ये, तेम आ राजायें पण इ-
ह्या प्रमाणे तेणीनीसाथे विलास कयों. एवी रीतें रेणुकाने अनंतवीर्यथी
पुत्र थयो, अने ते पुत्रनी साथेज ऋषि पण रेणुकाने लेइ गयो, कारण
के, स्त्रीमां लुब्ध माणस प्रायः दोषतरफ दृष्टि करतो नथी. हवे अकाले
फळेढी वेळडी सरखी, पुत्रसहित रेणुकाने जोझने, परशुरामें गुस्से थइ,
तेणीने कुहाडीथी ठेदी नाखी. पढी तेणीनी बेहेनें ते वात अनंतवीर्यने
कह्यार्थी, अने तेथी पवनथी जेम अग्नि तेम, अनंतवीर्य गुस्से थयो;
पढी महाबलवान् एवा ते अनंतवीर्य राजाए जमदग्निने आश्रमें जझने,
मदोन्मत्त हाथीनी पेठे तेना आश्रमने जांगी नाख्यो. एवी रीतें ताप-
सोने दुःख आपीने, तथा तेउंनी गायो आदिक लेझने, सिंहनी पेठे ते
धीरें धीरें चालतो थको पाठो वळ्यो. ते वात जाणीने परशुराम, साक्षात्
यमनी पेठे तेनी पाठल दोड्यो; तथा संग्राममां कौतुकी थझने, तेणें का-
ष्टनी पेठे अनंतवीर्यना कुहाडीथी टुकडेटुकडा करी नाख्या. प्रधानोए ते-

ना राज्यपर महाबलवान् एवा तेना ठोकरा कृतवीर्यने वेसाड्यो, पण ते उमरें नानो हतो. पढी अनुक्रमें तेणे माताने मोहोडेची पोताना पिताना मृत्युनो वृत्तांत सांजळ्यो; त्यारे तेणें सर्पनी पेठे जडने जमदग्निने मारी नाख्यो; त्यारे परशुरामें पण पिताना वधची गुस्से थड, हस्तिनापुर जड कृतवीर्यने मारी नाख्यो, कारण के, यमने शुं दूर ठे ? तथा तेना राज्यपर पोते वेठो; कारण के, राज्य तो पराक्रमने आधीन ठे. एवी रीतें परशुरामें नगरने दबाववाची कृतवीर्यनी गर्जिणी स्त्री, वाघवाला वनमां-ची जेम हरिणी, तेम नासीने तापसोना आश्रममां गड. त्यां तपस्वीजण निधाननी पेठे तेणीने, क्रूर परशुरामची बचाववामाटे जोंयरामां राखी. तेणीने चौद महास्त्रोची सूचित पुत्र थयो, तथा जोंयरामां जन्मवा-ची तेनुं सुजूम नाम पाड्युं. पढी ज्यां ज्यां क्षत्रियपुत्र हतो, त्यां त्यां दे-हधारी कोपाग्निसरखो परशुरामनो कुठार पोहोची वळ्यो; अर्थात् सघ-ला क्षत्रियोने तेणे मारी नाख्या. पढी एक दहाडो ते परशुराम ते आ-श्रममां गयो, तथा त्यां तेनो परशु (कुहाडो) जाज्वल्यमान थयो थको, धुंवाडो जेम अग्निने तेम क्षत्रियने सूचववा लाग्यो. त्यारे तेणे तपस्वि-योने पुढ्युं के, शुं अहीं कोड क्षत्रिय ठे ? त्यारे तेज कहेवा लाग्या के, तापस थएला अमो क्षत्रिय ठियें. पढी दावानल जेम पर्वतना तटने तृ-णरहित करे, तेम ते परशुरामें सातवार पृथ्वीने क्षत्रियरहित करी. एवी रीतें मारी नाखेला क्षत्रियोनी दाढोची परशुरामें एक आखो थाल ज-र्यो. पढी ते परशुरामें एक दहाडो नित्तिआर्जने बोलावी पूढ्युं के, मारुं मृत्यु कोनाची थशे ? कारण के घणासाथे वैर करनारार्जने परची पोता-नुं मृत्यु थवानी शंका होय; त्यारे तेजण कळुं के, जे माणस सिंहासनपर बेसीने, दुधपाकरूप थएली आ दाढोने पी जशे, ते माणसची तारुं मृत्यु थशे. ते सांजली परशुरामें एक दानशाला मंडावी, तथा त्यां अगाडीमां सिंहासन राखी, तेपर ते दाढोनो थाल रखाव्यो. हवे ते सुजूम पण आं-गणामां रहेला वृद्धनी पेठे, हमेशां ऋषियोची लालन करातो थको वृ-द्धि पामवा लाग्यो. हवे एक दहाडो मेघनाद नामना विद्याधरें निमि-त्तिआर्जने पुढ्युं के, मारी पद्मश्री नामनी कन्या हुं कोने परणावुं ? त्यारे तेजण पण ते कन्या सुजूमने देवा कळुं त्यारे ते विद्याधरें सुजूमने ते क-

न्या आपी; अने तेनो ते सेवक थयो. कुंवाना देडकानी पेठे बीजी ज-
गोए नहीं जनार, एवा ते सुन्नूमें एक दहाडो पोतानी माताने पुब्बुं के,
शुं आ आवडीज पृथ्वी ठे ? के कंश् अधिक ठे ? त्यारे तेनी माताए क-
लुं, के, हे वत्स ! पृथ्वी तो अनंती ठे; आआश्रम तो तेमां एक मांखीना
पग जेटलो ठे. वली आ पृथ्वीमां हस्तिनापुर नामें एक प्रख्यात नगर
ठे; तथा त्यां कृतवीर्य नामें महा बलवान् तारो पिता राजा हतो. ते ता-
रा पिताने परशुराम मारीने, पोते राज्यपर बेठो ठे, वली तेणें तमाम
पृथ्वी क्षत्रियविनानी करी ठे, अने तेना जयश्री आपणे अहीं रहीं
बीयें. ते सांजली तत्काल क्रोधातुर अइने, सुन्नूम हस्तिनापुर गयो, का-
रण के, क्षत्रियतेज दुर्धर होय ठे; त्यां एकदम ते दानशालामां गयो, त-
था त्यां रहेला सिंहासनपर चडीने, दुधपाकरूप थएली ते दाढोने ते
खाइ गयो. त्यारे ब्राह्मण आरक्षको युद्ध करवामाटे उठ्या, त्यारे सुन्नूमें
मेघसरखा नादवालो बाघ जेम हरिणने, तेम तेउने मार्या; ते सांजली
परशुराम पण गुस्से अइने, जाणे कालना पासथीज खेंचायो होय नहीं,
तेम त्यां आवी लाग्यो; तथा तेणें सुन्नूमउपर पोतानी परशु मुक्की, पण
अग्निनो तणखो जेम पाणीमां तेम ते परशु नष्ट थयो ते वखते सुन्नूमें पण
पोतापासे हथीयार न होवाथी, ते दाढोवालो थाल उपाड्यो, तथा ते
थाल पण तुरत चक्ररूपें थयो. कारण के, पुण्य संपदार्थी शुं नथी अतुं ?
एवी रीतें ते आठमा चक्रीए ते चक्रथी परशुरामनुं मस्तक कमलनी पेठे
ठेदी नाख्युं. जेम परशुरामें सातवार पृथ्वीने क्षत्रियरहित करी हती,
तेम आणे एकवीश वार पृथ्वीने ब्राह्मणविनानी करी. तथा पाठलथी ते-
णे ठखंड पृथ्वी साधी. वली वैताड्यनी गुफाउं खोलीने जरतना उत्तर-
खंडमां दाखल अइ म्हेडोने तेणे जीत्या. एवीरीतें चारे दिशामां जमी-
ने, घंटी जेम चणाने, तेम तेणें सुन्नटोने मारीने पृथ्वीने जीती. एवी री-
तें हमेशां रौद्रध्यानथी अंतर आत्माने ज्वलित करतो थको, मृत्यु पा-
मीने ते सातमे नरकें गयो. एवी रीतें सुन्नूमचक्रवर्त्तिनी कथा कही.

हवे ब्रह्मदत्त चक्रीनी कथा कहे ठे.

पेहेलां साकेत नामना नगरमां चंद्रसरखी मनोहर आकृतिवालो
चंद्रावतंसनो पुत्र मुनिचंद्र नामें माणस हतो; बोजार्थी जेम मजुर, तेम

कामजोगथी खेदित थइने तेणें सागरचंद्र नामना मुनिनी पासे दीक्षा लीधी. पढी ते जगत्पूज्य दीक्षाने पालतो थको गुरुनी साथे विहारमाटे देशांतर चाळ्यो. रस्तामां जिहामाटे ते एक गाममां पेठो, अने तेथी सार्थथी ब्रष्ट थइने, टोलाथी जुटा पडेला हरिणनी पेठे अटवीमां जट-कवा लाग्यो. त्यां ते झूख अने तरसथी पीडित थइ जमतो हतो, एट-लामां तेने चार वल्लवो (गोवाल) साथे प्रीति थइ, त्यां तेणे तेउने ध-र्मदेशना संजलावी, तेथी तेउंए समतापूर्वक तेनीपासे दीक्षा लीधी, तेथी तेउं चार प्रकारना धर्मेनी चार मूर्तिउनी पेठे शोजवा लाग्या. ते चारे जणो व्रत पालता हता, पण तेउंमांथी बे जणो जुगुप्सा (चीड) करता हता, कारण के, जीवोनी चित्तनी वृत्ति विचित्र होय ठे; तेउं जुगुप्सा करता हता, तोपण तपना प्रज्ञावथी तेउं बन्ने देवलोकें गया, कारण के, एक दिवस पालेलुं व्रत पण स्वर्गमाटे थाय ठे; त्यांथी चवीने तेउं दशपुर नामें नगरमां, जयवती दासीने पेठे जोडलांपणे बन्ने पुत्रो थया. पढी ज्यारे तेउं बन्ने यौवनने प्राप्त थया, त्यारे पितायें हुकम करवाथी तेउं क्षेत्रनी रक्षा करवामाटे गया. पढी रात्रियें ज्यारें तेउं त्यां निद्रामां हता त्यारें यमना जाशुदय, एवा एक काळा सर्पें बिलमांथी निकली तेउं-मानां एकने डंख मायों. पढी ते सर्पने मारवामाटे बीजो पण जमवा लाग्यो, त्यारे ते दुष्ट नागें जाणे बैरथीज होय नहीं, तेम तेने पण डंख मायों. पढी तेनो इलाज नहीं मलवाथी तेउं बन्ने मृत्यु पाम्या, माटे एवी रीतें जेवा तेउं आव्या, तेवा चाट्या गया. पढी कालिंजर नामना पर्वतना मेदानमां तेउं एक हरणीने पेठे बे मृगपणे उपन्या, तथा त्यां वृद्धि पाम्या. त्यां वनमां तेउं प्रीतिपूर्वक चरता हता, एटलामां एक शिकारीयें तेउं बन्नेने एकी वखते एक बाणथी हण्या. त्यांथी मृत्युपामी तेउं बन्ने आगलनी पेठेज गंगानदीमां युग्मरूपें हंस थया. त्यां पण एक दहाडो ज्यारे तेउं क्रीडा करता हता, त्यारे एक मढीमारे तेमने जालमां पकडीने, डोकी मरडी मारी नाख्या, माटे धर्महीननी एवीज-गति थाय ठे. त्यांथी तेउं वाणारसी नगरीमां धनवाला जूतदत्त नामें मातंगाधिपतिना बे पुत्रो थया. तेउंना चित्र अने संजूत नाम पाड्यां तथा प्रेमें करीने नख अने मांसनी पेठे तेउं कोइ दहाडो पण वियोग

पामता न होता. ते वखते त्यां शंख नामें राजा हतो, तेने नमुची नामें प्रधान हतो. एक दहाडो तेनो कंइ मोटो अपराध थवाथी राजाये तेने गुप्तरीते मारवामाटे जूतदत्तने सोंप्यो. त्यारे ते जूतदत्ते नमुचिने कळुं के, जो जोंयरामां रहींने तुं मारा ठोकराउने जणाव, तो हुं तने जीवतो राखुं. ते वचन नमुचियें पण ग्रहण कर्युं; कारण के, जीवितनो अर्थी माणस जुं करतो नथी ? ते त्यां रहीं तेउने विचित्र कला जणाववा तथा पोते ते मातंगनी स्त्री साथे जोगविलास जोगववा लाग्यो; ते वातनी खबर पडवाथी जूतदत्ते तेने मारी नाखवा मांड्यो; पण ते बन्ने पुत्रो-ने तेनी खबर पडवाथी, तेउंए तेने ढोडाव्यो. त्यांथी ते नमुचि निकळीने हस्तीनापुर गयो, त्यां सनत्कुमार चक्रिए तेने पोतानो प्रधान कयों. हवेते चित्र अने संजुत यौवन पामवाथी जाणे कंइ काममाटे पृथ्वीपर आवेला एवा अश्विनीकुमारोनी पेठे शोजवा, लाग्या. तेउं देव गांधर्वोने हांसी करावे एवुं गायन करवा लाग्या, तथा तुंबरु अने जरतथी पण सरस बीणा वगाडवा लाग्या. तेउंना सत्य स्वरथी थतां गायन आगल किन्नरो तो किं-कररूप थता; तेउं गंजीर मुरज वगाडता थका मुरकंकाळवाला कृष्णनी तुखना करता हता. वली उर्वशी रंजा आदिक पण, जे नाटकने नहोती जाणती, ते नाटक तेउं करी जाणता. एवी रीते पोतानां विश्वने काम-णरूप अपूर्व गांधर्वपणाथी तेउंये कोनां मन नहोतां हर्या ? पण सर्वनां मन हर्या हतां. एक वखते नगरमां मदनोत्सव आववाथी चारे बाजु गी-तगान थइ रह्यां, ते वखते आ चित्र तथा संजुत पण गावा लाग्या; तेउंना गीतोथी खेंचाइने लोको पण हरिणोनी पेठे तेमनीज पासे गया; त्यारे रा-जाने कोइये जइ जराव्युं के, आ बन्ने मातंगो आखा शेहेरने गायनथी वश करीने लोकोने अजडावे ठे; त्यारे राजाए कोटवालने बोलावी हु-कम कयों के ते बन्नेने नगरमां पेसवा देवा नहीं. त्यारथी तेउं बन्ने न-गरथी दूर रहेता; एटलामां कौमुदी महोत्सव आव्यो. ते वखते तेउं रा-जाना हुकमनुं अपमान करीने नगरमां आव्या; त्यां उत्सव जोवामाटे अंगने ढांकीने तेउं चोरनी पेठे जमवा लाग्या. त्यारे एक शीयाळनो श-ब्द सांजलीने, तथा नगरनां लोकोनां गायनो सांजली तेउं गावा लाग्या; कारण के, जवितव्यता मटती नथी. तेउंनां मधुर गायनने सांजलीने म-

धनी आसपास जेम मांखो, तेम तेउनी आसपास लोको एकठा थया. “कोण ठे?” एम जोवा माटे लोकोए तेउनां ढांकेला अंगपरथी लुगडुं खेसव्युं, अने तेउने उलखी कहेवा लाग्या के अहो! आ तो तेज मातंगो ठे. पढी नगरनां लोको तेने लाकडीउं अने ढेफांथी मारवा लाग्या, तेथी तेउ कुतरानी पेठे मोहोडुं नीचुं राखीने नगरमांथी निकली गया. एवी रीतें मराता थका तेउ एक गंज्जीर वनमां आव्या. पढी तेउये विचार्युं के, आपणा आ दूषितकुलने धिकार ठे, आपणां कलाकौशल्य पण सर्वे बोटेलां दूध सरखां ठे. आपणा गुणोना उपकारने बदले आपणने तो अपकार थाय ठे, माटे आ तो शांति करतां उलटो वैताल गुस्से थवा सरखुं ठे. माटे आ देहसाथे रहेलां कला आदिक नकामां ठे, अने तेथी आ देहनो आपणे तृणनी पेठे त्याग करवो. एम विचारि प्राणत्यागनी इच्छावाला तेउ दक्षिणदिशा तरफ चाल्या. त्यांथी चालतां तेउये एक उंचां पर्वतने जोयो, के जे पर चढवाथी नीचे रहेलो हाथी पण एक झुंडना बच्चां सरखो जणाय. तेपरथी ऊंपापात करवामाटे जेवा तेउ उपर चंडे ठे, के तुरत तेउये एक मुनिने जोया. पर्वतनां शिखरपर वरसादनां वादलां सरखा ते मुनिने जोइ, तेउनो संताप दूर गयो. तेउ हर्षनां मिश्रथी दुःखने तजीने, मुनिना चरणकमल प्रत्ये जमरानी पेठे रह्या. पढी मुनिये पण ध्यान पूर्ण थयाबाद, तेमने पुठवाथी, तेउये पोतानुं वृत्तांत कछुं; त्यारे मुनिये कछुं के, ऊंपापातथी शरीरनो नाश थाय ठे, पण पूर्वनां कर्मोनो नाश थतो नथी. माटे जो तमारे शरीर तजवुं होय, तो स्वर्गादिक फल देनार तमो तप करो. एवुं मुनिनुं वचन सांजली तेउये तेमनी पासेथी दीक्षा लीधी. पढी अनुक्रमें जणतां थकां तेउ गीतार्थ थया. वली ठष्ठ अष्ठम आदिक तपथी तेउये पूर्वनां कर्मों साथे शरीरने पण कृश कर्युं. पढी त्यांथी विहार करता थका तेउ अनुक्रमें हस्तिनापुर आव्या. त्यां तेउ मनोहर बगीचामां तप तपवा लाग्या; कारण के, महात्माउंने तो मनोहर जूमिमां पण विकार थतो नथी. एक दहाडो संज्जुतमुनि एक मासनां उपवासने पारणे जिद्दा माटे नगरमां गया. त्यां ईर्यासमितिपूर्वक घरोघर जमतां राजमार्गे आववाथी नमुचि प्रधाने तेमने जोया; त्यारे मंत्रिये विचार्युं के, मातंगनां पुत्रो मारुं वृत्तांत जाहेर करी देशे, कारणके पापीउंने शंका प-

ज्याज करे ठे. माटे ज्यांसुधिमां मारुं मर्म ते कोझे प्रकाशे नहीं, त्यांसु-
धिमां हुं तेउने अहींथी कहाडी मेळुं. एम विचारि ते छुष्ट पोताना उपका-
रीने पण पाळाळ पासे मराववा लाग्यो, कारणके, नीचने उपकार करवो,
ते सर्पने दूध पावा बरोबर ठे. एवी रीतें लाकडीउं उंथी मराता ते मुनि
त्यांथी तुरत तुरत चालवा लाग्या. एवी रीतना मारथी अग्निथी जेमपाणी
तेम ते शांत मुनिने पण क्रोध चड्यो. तेना मुखमांथी अकाले वादलां सरखी
वरालो निकलवा लागी, तथा पढी जाज्वड्यमान एवी तेजोलेश्या निकली,
अने विजलीनी पेठे आकाशमां फेलावा लागी. पढी विष्णुकुमारथी पण
अधिक तेजोलेश्याने धरनारा एवा ते मुनिने शांत पाडवामाटे, जय अने
कौतुकथी नगरना लोको आव्या. ते वातनी खबर पडवाथी सनत्कुमार
राजा पण त्यां आव्यो, तथा कहेवा लाग्यो के, हे जगवन्, आपने आम
करवुं कंइ लायक ठे!! सूर्यथी तपतां ठतां पण चंद्रकांत मणिमांथी कंइ
बलतुं निकलतुं नथी. वली आवा लोकोना अपराधथी आपे कोप करवो,
ते क्षीरसमुद्रने मथतां तेमांथी जेर निकलवा सरखुं शुं न कहेवाय ?
माटे हे नाथ, आप कोपने तजो ? कारण के, आपजेवा तो उपकारी अने
अपकारी वन्नेपर तुल्य दृष्टिवाला होय ठे; हवे एटलामां चित्रमुनि पण
तेमानी पासे मिष्ट वचनोथी तेमने शांत करवाने आव्या, तथा तेमनां
शास्त्रानुसार वाक्योथी, वरसादथी जेम पर्वतपरनो दवानल तेम संजूत-
मुनिनो गुस्सो शांत थयो. एवी रीतें तीव्र कोपथी मुकाएला ते मुनि पू-
र्णिमाना चंद्रनी पेठे क्षणवारमां शांत थया. पढी लोको पण खमावीने
तथा वांदीने पाढा गया, अने चित्रमुनि संजूत मुनिने ते उद्यानमां लेइ
गया; त्यां जइ तेउं पश्चाताप करवा लाग्या के, आहारने माटे घरोघर
जटकवाथी बहु कष्ट पडे ठे. वली आ शरीर तो विनश्वर ठे, माटे तेने
आहारथी पोषवानी शी जरूर ठे ? अथवा योगियोने आहार अने श-
रीरनी पण शी जरूर ठे ? एम विचारि तेउंए संलेखनापूर्वक चतुर्विध
आहारनुं पचखाण कर्युं.

हवे राजाए तपास करी के, साधुने कोणे पराजव कयों, तयारे कोइए
मंत्रिनी वात जणावी दीधी. तयारे राजाए विचार्युं के, ते पापीए पूजनी-
यने पण शामाटे ताडना करावी ? एम विचारि तेणे मंत्रीने चोरनी पेठे

वांधीने मगाव्यो. वीजो पण कोइ माणस आवी रीतें साधुने पराजव करे नहीं, एटलामाटे ते राजा, (मंत्रीने) बंधनसहित नगरमां फेरवी, साधुपासे लेइ गयो. त्यां जइ राजाए नमस्कार करवाथी मुनिउंए तेने आशिर्वाद आप्यो. त्यारे राजाए कहुं के, जेणे आपनो आपराध कयों ठे, ते माणस आ रह्यो, एम कही नमुचिने राजाए देखाड्यो; पढी तेउंए मृत्यु तुल्य दशाने प्राप्त थयेला नमुचिने राजापासेथी, गरुडपासेथी जेम सर्पने तेम ठोडाव्यो. पढी राजाए गुरुनुं वचन मानीने ते कर्मचंडालने नगरमांथी कहाडी मेढ्यो. एक दहाडो राजानी सुनंदा नामे पटराणी पोतानी चोसठ हजार शोक्यो सहित ते मुनिउंने वांदवा आवी. ते राणी पोतानां मुखथी पृथ्वीने पण चंद्रवाढी करती थकी संज्ञूतमुनिने नमी. ते वखते तेणीना ललाटनो मुनिने स्पर्श थवाथी, ते मुनि रोमांचित थयो, कारण के, कामदेव ठलनेज जोतो फरे ठे. पढी ते राणी तेमनी रजा लेइ अंतःपुरमां गइ, अने संज्ञूतमुनिए रागथी नियाणुं कर्युं के, आ मारा दुष्कर तपनुं जो फल होय, तो आवता जन्ममां हुं पण स्त्रीरत्ननो पति थजं. त्यारे चित्रमुनियें कहुं के, मोक्ष देनार तपथी आ फलने मागीने, तुं मुकुटलायक रत्ननो आसन तरिके शा माटे उपयोग करे ठे? वढी मोहथी करेला आ नियाणानो हजु पण तुं त्याग कर ? कारण के तमारा जेवाए मोहमां न पडवुं जोइयें; एवी रीतें वारतां ठतां पण तेणें नियाणुं तज्युं नहीं; अहो ! विषयनी इढा बलवती ठे !!! पढी एवी रीतें, अनशन करी, आयुःकर्मनो क्षय थवाथी मृत्यु पामी तेउं सौधर्मा देवलो-कमां सुंदर विमानमां देवो थया. हवे चित्रनो जीव त्यांथी चवीने पुरीमताळ नगरमां एक शेठनां पुत्रपणे थयो. संज्ञूतनो जीव पण त्यांथी चवीने कांपिळ्य नगरमां ब्रह्म राजानी चुलनी राणीनी कुंखे उपनो. तेणीए चौद महा स्वप्नो जोशने, पूर्व दिशा जेम सूर्यने, तेम पुत्रने जन्म आप्यो. राजाए पण तेनुं ब्रह्मदत्त नाम पाळ्युं. ते चंद्रनी पेठे कलाने धारण करतो थको, तथा जगतनां नेत्ररूपी कुमुदने आनंद देतो थको वृद्धि पामवा लाग्यो. ब्रह्माना चार मुखोनी पेठे ते ब्रह्म राजाने पण, काशीनो राजा कटक, हस्तिनापुरनो राजा करेणुदत्त, कोशलानो राजा दीर्घ, तथा चंपानो राजा पुष्पचूल, एम चार मित्रो हता. तेउं पांचे, नंदन

वनमां जेम कटपवृद्धो, तेम साथेज एकेकना नगरमां रहेता. एक द-
हाडो तेउ ब्रह्मदत्तना नगरमां आव्या, तथा त्यां केटलाक कालसुधी क्री-
डा करवा लाग्या. हवे ज्यारे ब्रह्मदत्त बार वर्षनो थयो, त्यारे ब्रह्मराजा म-
स्तकनी व्याधिथी मृत्यु पाम्यो. त्यारे ते कटकादिक चार राजाउण तेनुं
मृत्युकार्य करीने मांहोमांहें विचार कयों के, ज्यांसुधि ब्रह्मदत्त बालक
हे, त्यांसुधि आपणामांथी अकेक जणे अकेक वर्ष अहीं रही तेनी रक्षा
करवी, एम ठराव करी तेउमांथी त्रणेए तो पोताना वाराप्रमाणे मित्रनां
राज्यनी रक्षा करी. पण कोशलाना राजा दीर्घें, बलद जेम खेतरने, तेम
मित्रनां राज्यने खावा मांड्युं. वली ते मुखें निरंकुश थइने, दुर्जन जेम
परनां मर्मोने, तेम गुप्त खजानाउने खोलवा मांड्या. वली ते पूर्वनां परिच-
यथी अंतःपुरमां पण अटकावरहित जवा लाग्यो, कारण के, अधिकार,
माणसने प्रायें. आंधलो वनावे हे. पढी त्यां ते चुलनी राणीसाथे एकां-
तमां रही कामविलास करवा लाग्यो; कारण के, इंद्रियो दुर्वार होय हे.
एवी रीते सुखें विलास करतां तेउनां दिवसो मूहर्त्तनी पेठे जवा लाग्या.
तेउनी आ खराव चेष्टाने ब्रह्मराजाना बीजा हृदयसरखा धनुमंत्रिये जा-
णी. त्यारे तेणे विचार्युं के, चुलनी राणीए पोताना स्त्रीस्वजावथी आ अ-
कार्य करवा मांड्युं हे, कारण के, सती खोउ तो कोइज होय हे; वली वि-
विश्वास राखी, तेने (दीर्घने) जंडारसहित अंतःपुर सौंपवाथी आ अ-
कार्य थाय हे, माटे कोइ दहाडो ते दुष्ट, कुमारनुं पण मातुं करशे, का-
रण के, दुर्जन माणस विलाडानीपेठे पोतानां पोषकनुं पण सारुं कर-
नार थतो नथी. एम विचारि तेणें पोताना वरधनु नामें पुत्रने ब्रह्मदत्तने
आ वात जणाववाने तथा तेने सेववानुं फरमाव्युं. पढी ते मंत्रीपुत्रें ते
वात ब्रह्मदत्तने जणाववाथी, धीरे रही नवा हाथीनी पेठे कोपने प्रका-
शतो थको, मातानां खराव आचरणने नहीं सहन करीने, कागडो अने
कोयल लेइ ते अंतःपुरमां गयो. तथा त्यां जइ मोटेथी बोळ्यो के, आ ब-
न्ने पक्षिउं वर्णसंकर होवाथी वधने लायक हे, अने एवी रीतनां बीजाने
पण हुं मारीश. ते सांजली दीर्घ राजाए चुलनीने कछुं के, “कागडो हुं,
अने कोयल तुं,” एम तेणें जणाव्युं; माटे ते खरेखर आपणने मार-
शे, त्यारे राणीए कछुं के, एवी रीतनां बालकनां बोळवाथी तारे डरवुं

नहीं. वली एक दहाडो तेणें हंसीनी साथे वगलाने बांधीने कळुं के, आनी साथे आ क्रीडा करे ठे, हुं एवी रीतें कोशुं पण सहन करुं तेम नथी, ते सांजली दीर्घ राजाए कळुं के, हे राणी, आ बालक ठे, तो पण तेनी आ वाणी, अंदर उत्पन्न थयेला क्रोधरूपी अग्निना धुंवाडा-सरखी ठे. माटे आ कुमार मोटो होते बते, हाथीउं प्रत्ये जेम सिंह तेम आपण वनेने मारनार थशे. माटे ज्यांसुधिमां ते समर्थ न था-य त्यां सुधिमां, विषमवृद्धनी पेठे तेने मारी नाखवो जोश्यें. त्यारे रा-णीए कळुं के, पाटवी कुमारने केम मराय ? कारण के, तिर्यचो पण पोताना पुत्रोनुं प्राणनी पेठे रक्षण करे ठे. त्यारे दीर्घे कळुं के, पुत्ररूपें आ तो तारो काल ठे, माटे तुं मुंजा मा ? हुं होते बते पुत्रो कंइ दुर्लभ नथी. त्यारे कामने वश थयेली ते चुलनीये पण शाकिनीनी पेठे पुत्रस्ने-हने तजीने तेनुं वचन अंगीकार कर्तुं. पढी तेउं वनेये विचार्युं के, आ-पणे ब्रह्मदत्तनां लग्न करवां, तथा तेना वासगृहनां मिशथी लाखनुं एक घर बनावुं. पढी विवाह बाद ज्यारे ते तेमां सुवे, त्यारे बहुसहित तेने रात्रिये आ घर सलग्नावीने मारी नाखवो. एमा विचारिं, तेउंये पुष्प-चूलनी कन्या साथे तेनुं वेशवाल कर्तुं; तथा विवाहमाटे सघली सामग्री करी राखी. पढी धनुमंत्रिये तेउंना ते क्रूर वृत्तांतने जाणीने, दीर्घराजा-ने हाथ जोडीने कळुं के, मारो कलावान्, नीतिवान्, कुशल, अने जुवान एवो वरधनु पुत्र हवेथी तमारी आझामां रही मंत्रिपणुं करशे; कारण के, हुं तो हवे घरडा बेलनी पेठे कार्य करी शकुं तेम नथी, माटे तमारी अ-नुज्ञाथी हवे हुं कोइ जगोये जइ धर्मध्यान करीश. त्यारे दीर्घ राजायें विचार्युं के, आ कपटी क्यांक बीजे जइ कंइक अनर्थ करशे, तेथी तेणे पण कपटथी तेने कळुं के, चंद्रविना जेम रात्रि, तेम तमाराविना राज्य शोन्नशे नहीं, माटे दानआदिकथी अहींज तमो धर्मध्यान करो ? केम-के, उत्तम वृद्धोथी जेम वन, तेम तमारा जेवाथी राज्य शोन्ने ठे. त्यारे ध-नुमंत्रीये पण गंगाने कांठे धर्मनां बत्र सरखी दानशाला मांडी; अने पं-थिउंने ते गंगाना प्रवाहनी पेठे अन्नपाणीनुं दान देवा लाग्यो.

त्यां तेणे दान आदिकना उपकारथी वश करेला, प्रतीतिवाला माण-सो पासे, ते लाखना घरसुधी बे कोशनी सुरंग खोदावी. पढी तेणें मि-

त्राशरूपी वृद्धने पाणीसरखा, एवा, एक गुप्त कागलथी ते वृत्तांत पुष्पचू-
लने जणाव्यो. तेथी पुष्पचूळें पण पोतानी दीकरीनी जगोये, हंसीनी जं-
गाये, जेम बगळीने तेम एक दासीने मोकलावी. पढी सोनानी जगोये
पीतलनी पेठे ते दासीये आज्ञावणयुक्त थइ दिशाळ प्रकाशित करतां थकां
नगरीमां प्रवेश कर्यो. पढी त्यां वाजीत्रो वागते बते चुलनी राणीये ब्रह्मद-
त्तने तेणीनी साथे परणाव्यो. पढी तेणीये सघला लोकोने विखेरीने बहु
सहित ब्रह्मदत्तने ते लाखना घरमां सुवावास्ते मोकळ्यो. त्यारे कुमार पण
पोताना परिवारने रजा आपी बहु सहित, पोतानी बाया सरखा वरध-
नुंनी साथे ते मेहेलमां गयो. त्यां ते मंत्रिपुत्रे मधरातसुधी वार्ताविनोद-
थी राजकुमारने जागतो राख्यो. पढी त्यां चूलनीये ते मेहेलने सलग-
व्यो; ते वखते चूलनी तथा दीर्घना दुष्कृतनी अपकीर्त्तिना समूह सरखो
धुंवाडो तेमांथी निकलवा लाग्यो. ते वखत अग्नि पण सप्तजीही बतां कुं-
धातुरनी पेठे क्रोडो शिखाळरूपी जीजोथी जाणे सघलुं खाइ जवा माटे-
ज होयनही, तेम बलवा लाग्यो. “आ शुं थयुं?” एम कुमारे पुढवाथी
मंत्रिपुत्रे टुंकामां चुलनीनी दुष्ट चेष्टा जणावी दीधी. हवे अहींथी तमो-
ने बचाववामाटे पिताजीये दानशालासुधी एक सुरंग खोदावी ठे. माटे
अहीं पाटुं मारीने, योगीनी पेठे तेनुं द्वार खोली तेमां तमे प्रवेश करो?
पढी कुमार पण तेने फोडीने मित्रसहित तेमां दाखल थयो. पढी तेउं ब
न्ने सुरंगने ठेडेथी धनुष्य धारण करीने बे घोडाळ पर स्वार थया. त्यांथी
ते घोडाळ पण पंचम धाराथी श्वासनेर दोडीने पांचसो योजन जइ मृ-
त्यु पाम्या. पढी तेउं त्यांथी जीव बचाववामाटे पगें चालीने नजदीकमां
क्रोष्टक नामें गाममां गया. त्यां राजकुमारे “मंत्रीकुमारने” कळुं के, हे मित्र
हवे तो कुधा अने तृषा बन्ने पीडा करे ठे. हीमत राख? एम कही मंत्री
कुमारे हजामत कराववामाटे गाममांथी नापिकने बोलाव्यो. त्यां तेनी
अनुमतिथी राजपुत्रें फक्त एक चोटी रखावीने तमाम हजामत करावी;
तथा जगवां वस्त्रो पेहेर्या, तथा कंठमां वरधनुये पहेरावेळी जनोइ पेहे-
रीने खरेखर ब्राह्मणरूपें राजकुमार थयो. वली ते मंत्रीपुत्रे तेनुं ठातीपर
रहेलुं श्रीवत्सनं लांठन पण ढांकी दीधुं. एवी रीते राजपुत्रनी पेठे मंत्री-
पुत्रें पण पोतानो वेष पालटी नाख्यो. पढी तेउं गाममां दाखल थया,

त्यारे कोइक ब्राह्मणें तेमने जमवाने नोतरुं आप्पुं. ते ब्राह्मणे तेउने सारी रीते जमाड्या. पढी त्यां ते ब्राह्मणनी स्त्री कुमारनां मस्तकपर चोखा वधावीने, श्वेत वस्त्रोवाली एक कन्याने लावी. त्यारे वरधनुये कह्युं के, आ कलाविनाना वालकने कंठे तुं तोप क्यां वलगाडे ठे ? त्यारे ब्राह्मणें कह्युं के, मारी बंधुमती कन्यानो आशिवाय कोइ वर थशे नहीं. कारणके निमित्तिये कह्युं ठे के, आ कन्यानो जरतार ठ खंड पृथ्वीनो राजा थशे, अने खरेखर ते आज ठे; कारण के, ते निमित्तिये कह्युं ठे के, जे माणस पोता नुं श्रीवत्स लांढन कपडांथी ढांकीने तारे घेर जमशे, तेने तारे आ कन्या आपवी. पढी त्यां ब्रह्मदत्ते तेणीनी साथे लग्न कर्युं. पढी रात्रिये तेणीने शांत करीने, कुमार बीजी तरफ चालतो थयो. चालतां थकां प्रजाते एक गाम पासे पहुँच्या, त्यां तेउये सांजळ्युं के, सघला मार्गों दीर्घराजाये रोक्या ठे. तेथी तेउ मार्ग ठोडी चालवा लाग्या, अने तेथी वनपशुंथी जरेली एक महा अटवीमां जइ पड्या. त्यां कुमारने तृषा लागवाथी, तेने वडना वृद्धनीचे मुकीने मंत्रीपुत्र एकदम पाणी लेवा दोड्यो. त्यां दीर्घनां माणसोये तेने उलखी कहाडी पकडी लीधो. तथा तेउये तेने माठा शब्दो कही बांध्यो. पढी तेणें ब्रह्मदत्त तरफ संज्ञा करवाथी ते पण नाशी गयो; तथा त्यां वनमां एक आश्रमथी बीजे आश्रम एम जटकवा लाग्यो. तेणे त्यां खाटां खारां फलो खातां थकां त्रीजे दिवसे एक तपस्वीने जोयो. त्यारे ते तपस्वी दया लावी तेने पोताने आश्रमें लेइ गयो. त्यां तेणे कुलपतिने नमस्कार कर्यो. त्यारे कुलपतिये तेने पुढ्युं के, मारवाडमां कटपवृद्धनी पेठे उत्तम आकृतिवालो एवो जे तुं, तेनुं अत्रे आवतुं केम थयुं ? त्यारे राजकुमारे पण विश्वास राखीने पोतानुं वृत्तांत ते महात्माने कही संजलाव्युं. त्यारे कुलपतिये हर्षित थइ कह्युं के, तारो पिता मारो महोटो जाइ ठे, माटे अहीं तुं सुखेथी रहे ? एवी रीते ते त्यां आश्रममां रह्यो; एटलामां वर्षा ऋतु आवी; ते वखते ते कुलपतिये तेने शस्त्रशास्त्रनी विद्या शिखवी. पढी वर्षाऋतु वीत्यावाद तापसो वनमां फलो लेवा माटे जवा लाग्या. त्यारे ब्रह्मदत्त पण कुलपतिये वार्या ठतां तेउनी साथे जवा लाग्यो. त्यां तेणे हाथीनी विष्टा तथा मूत्र जोवाथी विचार्युं के, आटलामां कोइ हाथी लागे ठे. पढी तापसोये वार्या

ठतां पण तेना शोधमां पांचसो योजन गया बाद, तेणे पर्वतसरखा एक हाथीने जोयो. ते हाथीने जोइ, तेणें गर्जारव करी तेने बोलाव्यो. त्यारे ते हाथी पण सुढ उंची करीने, तथा लाल आंखो करी ते कुमारप्रत्ये दोड्यो; तथा जेटलामां ते नजदीक आवे ठे, तेटलामां कुमारें तेने ठग-वामाटे वच्चे पोतानो डुपट्टो नाख्यो. त्यारे हाथी पण ते कपडांप्रत्ये पो-ताना दंतघातो करवा लाग्यो. एवी रीतें कुमार तेने गारुडी जेम सर्पने, तेम खेळववा लाग्यो. एटलामां वरसादें ते हाथीने उपद्रव करवा मांड्यो. त्यारें ते हाथी त्यांथी नाशी गयो, तथा कुमार पण एक नदीपासे पड्यो-च्यो. पढी ते नदी उतरिने तेणें एक पुराणुं शेहेर जोयुं; त्यारें तेमां प्र-वेश करतां तेणें एक वांसनी जाली जोइ; तथा त्यां एक तलवार अने वसुनंद पण तेणें जोयो. पढी तेणें ते तलवारथी वंश जालीने ठेदी नाखी. त्यारे तेनी अंदर तेणें स्फुरायमान होठोवाळुं एक मस्तक पडेलुं जोयुं. ते जोइ तेणें विचार्युं के, अरे !! में कोइ निरपराधी विद्या साधवावाळाने मारी नाख्यो; पढी एवी रीतें निंदा करतो थको जेवो ते अगाडी गयो के तुरत तेणें नंदनवन सरखुं एक उद्यान त्यां जोयुं. तेमां प्रवेश करतां तेणें अगाडी एक सात झूमिनो मेहेल जोयो. तेपर चडतां तेणें हाथ-पर मुख राखीने वेठेली एक छीने जोइ. तेनी पासे जइ कुमारें पुढ्युं के, तुं कोण ठे ? तथा एकली अने शोकमां शामाटे ठे ? त्यारे तेणीए पण जयथी कळुं के, मारो वृत्तांत लांबो ठे; माटे तुं कोण ठे ? अने अर्हीं केम आव्यो ठे ? त्यारें तेणें कळुं के, हुं पांचाळना राजा ब्रह्मनो ब्रह्मदत्त नामें पुत्र हुं; ते सांजलतांज ते हर्षपूर्वक उच्ची थइ. अने आंखोमांथी हर्षाश्रु लावीने तेने पगे पडी; अने बोली के, हे कुमार, अशरण एवी जे हुं, तेने शरणरूप तुं आव्यो ठे, एम कही ते रडवा लागी. पढी कुमारें पुढ-वाथी तेणीए कळुं के, हुं तारा मामा अंग देशना राजा पुष्पचूळनी पु-ष्पवती नामें पुत्री हुं, अने ताराप्रत्ये देवाएली हुं; पढी एक दहाडो हुं विवाहनी वाट जोती थकी, हंसीनीपेठे बगीचामां रहेली वावडीमां र-मती हती. ते वखते नाद्योन्मत्त नामना विद्याधरें रावणें जेम सीताने तेम मने हरीने अर्हीं आणी ठे. ते मारी दृष्टिने नहीं सहन करवाथी विद्या साधवामाटे वंशजालीमां पेठो ठे. अने आजे तेनी विद्या सिद्ध थवाथी

ते मने परणवानो ठे. त्यारे कुमारें तेना वधनी वात तेणीने कहेवाथी, ते अत्यंत हर्षित थइ. त्यां तेजना परस्पर अनुरक्तपणायी तेजना गांधर्वविवाह थयो. त्यां तेणीनी साथे रमतां एक पोहोरनी घेठे आखी रात तेणें निर्गमन करी. पढी प्रज्ञातमां ब्रह्मदत्तें आकाशमां खेचरीजना शब्द सांजलवाथी, तेणीने पुढवाथी ते पण संत्रांत थइ कहेवा लागी के, आ वझे तमारा वैरी विद्याधरनी खंडा अने विशाला नामनी बेहेनो ठे. माटे हमणां क्षणवारसुधि तमो जरा लुपाइ रहो, के जेथी, तेजना तमारा प्रत्येनो राग विराग हुं जोइ शकुं; वली जो तेज राग बतावशे तो हुं. लाल धजा हलावीश, नहीतर श्वेत धजा हलावीश, तेथी तमो बीजी जगोए जजो ? ते सांजली ब्रह्मदत्तें कहुं के, हुं कंइ तेनाथी डरं तेम नथी; त्यारे पुष्पवतीयें कहुं के, हुं ते माटे नथी कहेती, पण, तेम कर्याथी तेना संवंधी एवा विद्याधरो तमारी साथे वैरवाला थशे. पढी तेणीनी मरजी माटे ते लुपाइ रह्यो, एटलामां तेणीए पण श्वेत धजा हलाववाथी, स्त्रीना उपरोधथी धीरे रहीने बीजीतरफ चाळ्यो, पण तेवा माणसने कंइ बीक होती नथी. पढी ते जंगल वटावीने संध्याकाळें एक तलावपासे पहोंच्यो. ते तलावमां जइ स्नान करी तेणें पाणी पीधुं, पढी त्यांथी ते उत्तरपश्चिमना कांठातरफ जवा लाग्यो, त्यां तेणें लताजना कुंजमां वनदेवी सरखी एक स्त्रीने पुष्पो वीणती जोइ. तेणीने जोइ ब्रह्मदत्तें विचार्युं के, जन्मथी मांडी रूपनो अज्यास करतां करतां ठेवटे ब्रह्माए आने बनावी लागे ठे. ते स्त्री दासिसाथे बोलती थकी, तथा डोळर सरखा कटाक्षो ब्रह्मदत्तने मारती थकी, ते जाणे वरमालाज नाखती होय नहीं, तेम करीने चाली गइ. पढी कुमार पण तेणीने जोतो थको, जेवो बीजी जगोतरफ चाळ्यो, तेटलामां ते दासी, वस्त्र, नूषण अने तांबूल सहित त्यां आवी लागी. तथा ते वस्त्रादिक कुमारने आपी कहेवा लागी के, जे स्त्रीने तें हमणां जोइ, तेणीए स्वार्थसिद्धिमाटे आ तने वानुं आप्युं ठे; तथा मने कहुं ठे के, आ पुरुषने तारे पिताजीना मंत्रिने घेर लाववो. त्यारें ते ब्रह्मदत्त पण तेणीनी साथे नागदेव मंत्रिने घेर गयो; ते वखते ते मंत्री पण तेना गुणोथी जाणे खेंचायो होय नहीं, तेम सामो उजो थयो. पढी दासीए मंत्रीने कहुं के राजपुत्री श्रीकांताए आमने तमारे घेर मो-

कल्या ठे, एम कही ते चालती थइ. एवी रीतें मंत्रिथी सेवा करातां थ-
कां तेणें एक द्वाणनी पेठे रात्रि व्यतीत करी. पढी प्रजातमां मंत्री तेने
राजदरबारमां खेइ गयो, त्यारें राजाए पण तेने आदरमान आप्पुं. पढी
राजाए कुल आदिकनी तपास कर्याविनाज तेने ते कन्या परणावी. कु-
मारें पण हथीवालो मेलवीने ते कन्यासाथे लग्न कर्युं. पढी एक दहाडो
कुमारें ते कन्याने ढानी रीतें पुढ्युं के, तारा बापें मारुं कुलशील जा-
ण्याविना मने तने केम परणावी ? त्यारे श्रीकांता कहेवा लागी के व-
संतपुर नामें नगरमां शबरसेन नामें राजा हतो. तेना पुत्रने क्रूर गोत्री-
उण मारा पिताना राज्यपर बेसाड्यो, अने तेथी मारो पिता अहींआं प-
ल्लीमां पोताना सैन्यसहित रह्यो ठे. अहीं जीलोने नमावीने, तथा धा-
डां पाडीने पोताना परिवारनुं ते रक्षण करे ठे. ते पिताने हुं अत्यंत व-
द्वज एवी पुत्री हुं; हुं जुवान थइ त्यारे तेणें मने कहुं के, सघला रा-
जाउं मारा वैरी ठे, तेथी तारेइहां रहीनेज कोइ वरने पसंद करवो. पढी
त्यारथी तलावने कांठे चक्रवाकीनी पेठे रहीने हुं सघला पंथीउने जो-
ती फरुं हुं. एटलामां में तमोने जोया. हवे एक दहाडो ते पल्लीपति धा-
ड पाडवा गयो, तेनी साथे कुमार पण गयो. ते गाम लुंटाते बते तलावना
कांठापर रहेला कुमारने चरणे वरधनु आवीने पड्यो. तथा कुमारने कं-
ठें बलगीने रडवा लाग्यो; कारण के, इष्टनो मेलाप थतां दुःखो उजराइ
आवे ठे. पढी कुमारें मिठां वचनोयें पूज्यार्थी मंत्रिपुत्र पोतानुं वृत्तांत
कहेवा लाग्यो के, हे नाथ, तमोने वडनी नीचे मुकीने ज्यारे हुं पा-
णी लेवा माटे गयो, त्यारे में आगल अमृतकुंडसरखुं एक तलाव
जोयुं. पढी जेटलामां पाणी लेइने हुं आवतो हतो, तेटलामां मने सु-
जटोए पकड्यो, अने पूज्युं के, ब्रह्मदत्त क्यां ठे ? त्यारे में कहुं के, मने
खबर नथी. पढी ज्यारे मने तेउं मारवा लाग्या, त्यारे में कहुं के,
ब्रह्मदत्तने तो वाघ खाइ गयो. त्यारे तेउंए कहुं के ते जगो अमोने ब-
ताव ? त्यारे कपटथी आम तेम जमीने तमोने नासी जवानी संज्ञा में
करी. पढी में “परिव्राट्प्रतनी” गोळी महोडामां नाखी, तेथी हुं मड-
दानी पेठे पडवार्थी तेउंए मने तजी दीधो. पढी तेउं दूर गयाबाद, हुं ते
गुटिका मुखमांथी कहाडीने, तमारी शोधमाटे गामोगाम जमवा लाग्यो.

त्यां एक परिव्राजक मने मळ्यो, अने में तेने नमस्कार कयों. त्यारें तेणें मने कळुं के, हुं धनुमंत्रीनो मित्र हुं, माटे मने कहे के, ब्रह्मदत्त क्यां ठे ? त्यारे में पण तेने सघळुं वृत्तांत यथास्थित कही संजलाव्युं. पढी तेणें मने कळुं, के ते लाखनुं घर बाळ्यावाद प्रजातें दीर्घ राजाए तेनी तपास करी, तो अंदरथी एकज मुडडुं निकड्युं पण त्रण निकड्यां नहीं; तथा त्यां सुरंग अने घोडानां पगलां जोइ तेणें विचार्युं के, धनुनी बुद्धिथी तमो बन्ने नाशी गया ठो, तेथी ते धनुपर कोपायमान थयो. पढी तेणें तमारी शोध माटे चारे बाजु माणसो मोकड्यां, धनुमंत्री पण त्यांथी नाशी गयो, अने तमारी माताने दीर्घ राजायें मातंगना पाडामां राखी ठे. एवी रीतें दुःखपर दुःखनी वात सांजली हुं कांपिड्य नगरमां गयो. पढी त्यां कपटथी कापडीनो वेष लेइ मातंगोना पाडामां जटकवा लाग्यो. पढी एवी रीतें जटकतां त्यां मने कोटवाल साथे मित्राइ थइ. पढी मारी माताने तेनी मारफतें त्यां शोधीने, में तेणीने एक गोली आप-वाथी मडदानी पेठे ते बेजान थइ गइ. ते वात कोटवालें राजाने जणाववाथी तेना संस्कार माटे राजायें पोताना माणसोने हुकम कयों. ते माणसोने में कळुं के आ डोशीनो जो अत्यारें संस्कार करशो, तो राजाने मोटो अनर्थ थशे; ते सांजली तेउं पोताने स्थानकें गया. पढी में कोटवालने कळुं के, जो तुं मने सहाय करे, तो आना शबथी हुं एक मंत्र साधुं. कोटवालें ते कबुल करवाथी संध्याकालें हुं तेणीना शबने दूरना स्मशानमां लेइ गयो. पढी त्यां में कपटथी मांडलां करीने कोटवालने पुरदेवीने बलि देवा मोकड्यो, तेना गयाबाद में मारी माने बीजी गोली आपी, तेथी ते आलस मरडी बेठी थइ. पढी हुं तेणीने कळ गाममां देवशर्मा नामें मित्रने घेर लेइ गयो; तथा तने शोधतो थको अहीं आव्यो हुं; माटे हे नाथ! हवे तमो पण तमारुं वृत्तांत कहो ? त्यारे कुमारें पण पोतानुं वृत्तांत तेने कही संजलाव्युं; एटलामां कोइ माणसें त्यां आवी तेउंने कळुं के, दीर्घराजाना सुजटो तमारा सरखा आकारवाली ठवि लेइने गाममां जमता थका कहे ठे के, आवा आकारनां माणसो अहीं आव्यां ठे ? तेथी में तमोने एवा जोया ठे, माटे हवे तमोने जे रुचे ते करो ? पढी त्यांथी तेउं नाशीने कौशांबी नगरीए आव्या. त्यां तेउंए

उद्यानमां सागरदत्त शेठ तथा बुद्धिल शेठना एक लाखनी शरतवाला कुकडाउने लडता जोया. ते कुकडाउ कुदी कुदीने एक बीजाने चांचोथी मारता हता. त्यां सागरदत्तना कुकडाने बुद्धिलना कुकडाए हराव्यो. त्यारे वरधनुए सागरदत्तने कळुं के, तारो कुकडो उत्तम ढतां केम हायों? माटे जो तारी आझा होय तो तेनी तपास करूं. पढी सागरें हा पाड-वाथी तेणे तपास्युं तो बुद्धिलना कुकडाने पगे लोखंडनी सोयो जोइ. पढी बुद्धिलने पण मालम पड्युं के, कुकडाना पगें रहेली सोइ आणें जोइ ठे, तेथी गुप्तरीतें तेने अरधो लाख दाम आपवानुं कळुं; पढी आ वृत्तांत व-रधनुए कुंवरने जणाववाथी कुंवरें सोइ खेंची लेइने, फरीथी सागरद-त्तना कुकडासाथे लडावतां ते बुद्धिलनो कुकडो हारीगयो. तेथी सागर-दत्त खुशी थइ तेउने पोताना रथमां बेसाडी पोताने घेर तेडी गयो. तेउ वन्ने त्यां सुखे रहेता हता, एटलामां बुद्धिलनो एक चाकर आवी, गुप्त रीतें वरधनुने अरधो लाख दाम देइ गयो. पढी तेणें निर्मल मोतीउनो हार देखाव्यो, ते हारमां पोताना नामनो एक कागल ब्रह्मदत्तें जोयो. एटलामां वत्सा नामनी एक तापसी आवी; तथा तेउपर अद्भुत नाखी आशीर्वाद देइ, वरधनुने तेणीए कंडंक कळुं, अने पढी चाली गइ; पढी मंत्रिपुत्रें ब्रह्मदत्तने कळुं के, हारपर बांधेला कागलनो आ उत्तर मागे ठे. वली तेणीए कळुं के, कागल ब्रह्मदत्तनो ठे; त्यारे में पुढ्युं के, ब्रह्म-दत्त कोण ? त्यारे तेणीए कळुं के, आ नगरमां रती सरखी रत्नवती नामें एक शेठनी पुत्री ठे; तेणीए ते कुकडाना युद्धमां ब्रह्मदत्तने जोयो हतो. त्यारथी कामातुर थइने ते हमेशां ब्रह्मदत्तनेज संज्ञाळ्या करे ठे, एक दहाडो तेणीए पोते कागल लखीने आ हारसाथे मारी मारफत अहीं मोकळाव्यो; एम कही ते चाली गइ, अने में तेणीने आ उत्तरनो कागल आप्यो. पढी त्यारथी कुमार पण कामथी पीडावा लाग्यो. हवे एक दहाडो दीर्घ राजाए शोधवामाटे मोकळेलां माणसो त्यां आव्यां. तेउ राजाना हुकुमथी ज्यारे शोध करवा लाग्या, त्यारे सागरदत्तें तेमने जोंयरामां राख्या. पढी रात्रिए तेमने रथमां बेसाडी केटलेक दूर मुकी आवीने सागरदत्त पाठो वढ्यो. तेउयें आगल जतां एक स्त्रीने रथपर श-स्त्रसहित बेठेली जोइ. पढी तेणीए पुढ्युं के, तमोने आटलो बधो व-

खत केम लाग्यो ? त्यारे तेउए कहुं के, अमोने तुं उलखे ठे ? त्यारे ते कहेवा लागी के, आज नगरमां महाधनवान् धनप्रवर नामें शेठ हतो. ते शेठने आठ पुत्रोपर हुं एक दीकरी हुं. में आ उद्यानमां आवी, उत्तम वरमाटे यक्षनुं आराधन कर्युं; त्यारें यक्षें तुष्टमान थइ मने कहुं, के ब्रह्मदत्त चक्री तारो स्वामी थशे. अने ते ब्रह्मदत्त, सागरदत्त अने बुद्धिलना कुकडाना रणसंग्राममां आवशे; वली मारा देवलआगल तेनो मेलाप थशे, एम ते यक्षें कहुं ठे, माटे तमो तुरत आवीने आ रथपर चडी बेसो ? त्यारें ब्रह्मदत्तें पण ते अंगीकार कर्युं, अने तेउं बन्ने तेमां चडी बेठा, अने पुढ्युं के, क्यां जवुं ठे ? त्यारे तेणीयें कहुं के, मगधपुरमां धनावह नामें मारो काको ठे, ते आपणने आदरमान देशे. पढी ब्रह्मदत्तें पण मंत्रिपुत्रने सारथीनी जगोए राखीने ते तरफ रथने हंकराव्यो. पढी एवी रीतें कोशांबी देशने उलंधीने तेउं एक जयंकर अटवीमां आव्या. त्यां सुकंटक अने कंटक नामना चोरें ते-उने घेर्या. तेउये बाणोयें करीने आकाशने ठाइ मुक्युं. त्यारे कुमारें पण धनुष, खेइने बाणोथी चोरनी सेनाने ढांकी दीधी. तेथी ते चोरो त्यांथी नाशी गया. पढी मंत्रिपुत्रें कुमारने कहुं के, तुं रणसंग्राम करीने हवे थाकी गयो होइश, माटे आ रथमांज उंधी जा. पढी ब्रह्मदत्त पण रत्नवतीनी साथे ते रथमां सुइ गयो. पढी प्रजातें एक नदी आगल घोडाउं पण थाकीने उजा रह्या, तथा ब्रह्मदत्त पण जाग्यो. पण तेणें मंत्रीपुत्रने रथपर जोयो नहीं, त्यारे तेणें विचार्युं के, ते पाणी पीवा माटे गयो हशे, एम विचारि तेने ते बोलाववा लाग्यो. पण तेनो जवाब नहीं मलवाथी तथा रथना अग्रजागने रुधिरवालो जोइ, खेदथी मूर्छा खाइने कुमार रथपर पड्यो. पढी चेतना आव्याबाद उठीने ते रडवा ला-ग्यो; त्यारे रत्नवती तेने कहेवा लागी के, ते मृत्यु पाम्यो माटे पाठो आववानो नहीं, माटे वचनथी पण तेनुं अमंगल तमारे करवुं न जोइयें. वली कदाच ते तमारा कार्यमाटे पण क्यांक गयो होय; माटे स्थानकें पहुँच्या बाद तेनी तपास करशुं; आ जयंकर वनमां थोजवुं ठीक नहीं. पढी कुमारें पण घोडाउंने हांकवाथी, तेउं मगधदेशना सीम नामें गा-ममां आव्या. त्यांना राजायें तेउने आदरसत्कार आप्यो. पढी ते राजा-

यें कुमारने शोकातुर जोइ पुठवाथी तेणें कहुं के, मारा मित्रने कोइ चो-
 रें मायों ठे, तेथी ते पाठो आव्यो नथी. त्यारें ते राजाए कहुं के, हुं
 तेनी शोध कहाडी लावीश, एम कही ते वनमां गयो; त्यांथी आवी ते-
 णें कुमारने कहुं के, वनमां कोइ माणस तो मढ्यो नथी, पण आ एक
 बाण मढ्युं ठे. पढी कुमारें वरधनुने मराएलो जाणी शोक कयों. पढी
 रात्रिना चोथा पहोरे त्यां चोरो आव्या, पण कुमारने जोइ नाशी गया.
 पढी ते अनुक्रमें राजगृही नगरीए गयो, अने त्यां रत्नवतीने बहार ता-
 पसोना आश्रममां मेळी. पढी नगरमां प्रवेश करतां एक मेहेलनी
 बारीमां बे नवयौवन स्त्रियोने तेणे जोइ. त्यारें स्त्रियो तेने कहेवा लागी
 के, अमो प्रेमालने तुं तजीने ते वखते चाढ्यो गयो, ते तुंने लायक ठे?
 त्यारें कुमारें कहुं के, आ वात हुं कंइ पण जाणतो नथी. त्यारें ते स्त्रि-
 योए तेने बोलाववाथी, ते तेउना घरमां गयो. पढी तेने स्नानजोजन क-
 राव्याबाद, ते स्त्रियो पातानी कथा कहेवा लागीयो के, विद्याधरोना आ-
 वासवालो, तथा सुवर्णनी शिलावालो वैताढ्य नामें पर्वत ठे. तेनी दक्षिण
 श्रेणिमां शिवमंदिर नामना नगरमां ज्वलनशिख नामें राजाठे तेने वि-
 द्युत्शिखा नामनी स्त्री ठे. तेनी अमो खंडा अने विशाखा नामनी बन्ने
 पुत्रियो ठियें. एक दहाडो अमारा पिताए पोताना मित्र अग्निशिखनी सा-
 थे मेहेलमां बेठां थकां अष्टापद पर्वत तरफ देवताउने जता जोया. पढी
 ते तीर्थयात्रा माटे अमोने अने ते मित्रने लइने ते चाढ्या. त्यां अष्टापद
 पर अमोयें तुल्यमान तथा वर्णोवाली तीर्थकरनी प्रतिमाउं जोइ. तेउनी
 पूजा करीने, तथा त्रण प्रदक्षिणा दइने अमोयें वंदन कर्युं. पढी ते मं-
 दिरमांथी निकल्याबाद अमोयें लाल अशोकनी नीचे बे चारणमुनिउने
 जोया. तेने नमस्कार करीने, अमो धर्मदेशना सांजलवामाटे त्यां बेठीयो.
 पढी तेने अमारा पितायें पुढ्युं के, आनो पति कोण थशे. ? त्यारे तेउए
 कहुं के, जे माणस तेउना जाइने मारशे, ते तेउनो पति थशे. ते सांज-
 ली अमारा पिताजीने दिलगिरि थइ, त्यारें अमोयें तेने कहुं के, तैं ह-
 मणांज संसारना असारपणानी देशना सांजली ठे, अने शामाटे तुं खेद
 करे ठे. ? अमोने विषयसुखवांठा नथी, एम कही अमो अमारा जाइतुं
 रक्षण करवा लागीउं, एक दहाडो जमतां थकां अमारो जाइ तमारा मामा

पुष्पचूलनी दीकरी पुष्पवतीने हरी गयो. तथा तेनी दृष्टिने सहन न करवाथी ते विद्या साधवा गयो, ते पढीनुं वृत्तांत तमो जाणो ठो; हवे पुष्पवतीयें अमारा जाइना मृत्युनुं वृत्तांत अमोने जणाव्याथी, अमोयें तमोने परणवाने इच्छुं पण तेणीयें संजममां श्वेत पताका हलाववाथी तमो चाढ्या गया पढी अमो तमोने शोधतीयो थकी अहीं आवीयो. माटे हवे तमो अमोने परणो ? पढी कुमार पण तेजने परणो; एवी रीतें ब्रह्मदत्तें तेजनी साथे क्रीडामां ते रात्रि निर्गमन करी; तथा प्रजातें तेमने कछुं के, मने राज्य मळे त्यांसुधि, तमारे पुष्पवती साथे रहेवुं. पढी ते, आश्रममां रत्नवतीने शोधवा गयो, त्यां तेणीने नहीं जोवाथी एक पुरुषने तेणें पुठ्युं के, मनोहर वस्त्रवाढी कोइ स्त्रीने तें आजे अथवा गइ काळे अहीं जोइ ठे.? त्यारें तेणें कछुं के, गइ काळें, नाथ नाथ करीने, एक स्त्री अहीं रडती हती, तेणीने उलखवाथी में तेना काकाने सोंपी ठे. पढी ब्रह्मदत्तने तेणीनो वर जाणीने, ते तेणीना काकाने घेर तेने तेडी गयो, त्यां ते काकायें रत्नवतीने ब्रह्मदत्तनी साथे परणावी. त्यां तेनी साथे सुख जोगवीने बीजे दहाडे तेणें वरधनुनुं मृतकार्य कर्तुं, त्यां साक्षात् प्रेतनी पेठे ब्राह्मणो जमवा बेठा होता, तेनी अंदर ब्राह्मण वेषधारी वरधनु आवीने कहेवा लाग्यो के मने जोजन आपो. तेना साद उपरथी ब्रह्मदत्तें तेने उलखी कहाड्यो; अने तेने आलिंगन देइ, हर्षाश्रुथी नवरावीने, पोताना घरमां लेइ गयो. पढी कुमारें वृत्तांत पूठवाथी तेणें कछुं के तमो ज्यारे रथमां उंधी गया, त्यारे चोरोयें आवी मने घेरी लीधो, त्यां एक चोरें मने बाण मारवाथी हुं पृथ्वीपर पड्यो, अने तेथी लताउमां हुं ढंकाइ गयो. पढी ते चोरो गयावाद हुं एक गाममां गयो; त्यांना राजा पासेथी तमारी खबर सांजलीने हुं अहीं आव्यो हुं. पढी ब्रह्मदत्तें तेने कछुं के, आवीने आवी रीतें हवे आपणे केटलोक वखत रहीशुं ? एटलामां त्यां वसंतऋतुनो महोत्सव आव्यो. ते वखतें राजानो मदोन्मत्त हाथी सांकल तोडावीने नासवा लाग्यो; अने रस्तामांथी एक युवान कन्याने तेणें कमलिनीनी पेठे सुढमां उपाडी. तेथी ते आक्रंद करवा लागी, अने लोको पण ते जोइ हाहाकार करवा लाग्या. ते जोइ कुमारें हाथीने तरबोडवाथी, तेणीने बोडी ते हाथी कुमारतरफ दोड्यो. तेज वखते कुमार पण तेना दांतोपर पग मुकी तेनी उपर चडी वेठो.

पढी योगी योगथी जेम आत्माने, तेम ते कुमारें तेने अंकुशथी वश कयों. पढी लोकोथी शाबाशी अपाता ते कुमारें ते हाथीने स्तंजपासे लइ जइ बांध्यो. पढी राजा त्यां आवी तेने जोइ आश्चर्य पाम्यो, तथा कहे- वा लाग्यो के, शुं आ ते सूर्य ठे. ? अथवा इंद्र ठे ? त्यारे रत्नवतीना का- कायें तेने सघबुं वृत्तांत कछुं. पढी राजायें पण खुशी अइने तेने पोतानी कन्याउं परणावी. हवे कुमार तें कन्याउं साथे सुख जोगवे ठे, एटलामां एक घरडी डोशी त्यां आवीने कहेवा लागी के, आ नगरमां वैश्रमण ना- में शेठ ठे, तेने श्रीमती नामें पुत्री ठे. तेणीने तें हाथीथकी मुकावी ठे, त्यारथी ते तारामां अनुरक्त अइ थकी खेद पाम्या करे ठे. हवे जेम तें तेणीने हाथीथकी बचावी ठे, तेम लग्न करीने कामथी पण बचाव ? पढी कुमार ते कन्याने परण्यो, अने वरधनु पण सुबुद्धि मंत्रीनी कन्याने परण्यो. पढी त्यांथी तेउं बन्ने वाराणसी नगरीमां गया. त्यांनो राजा गौरवथी तेउं सामो आवी, तेउंने घेर लेइ गयो. त्यां ते कटक राजायें पोतानी कटक- वती नामनी कन्या तेने आपी तथा चतुरंगी सेना आपी बली त्यां तेम- ने आवेला जाणी, चंपानो राजा करेणुदत्त, धनुमंत्री तथा जगदत्त आदि- क राजाउं पण आव्या. पढी वरधनुने सेनापति करीने ब्रह्मदत्त दीर्घने जीतवा चाढ्यो, एटलामां दीर्घनो दूत आवी कटक राजाने कहेवा ला- ग्यो के, तमारे अमारा साथेनी बालमित्राइ तजवी न जोइयें. त्यारे कट- क राजायें कछुं के, ब्रह्म राजानां जीवतां थकां अमो पांचे मित्रो हता; पण तेना मृत्युबाद दीर्घें जे अकार्य कयुं ठे, तेउं कसाइ पण करे नहीं, माटे दीर्घने जइ कहे के, ब्रह्मदत्त तारी साथे लडवा आवे ठे, माटे कां- तो तेनी साथे लड ? नहींतर नाशी जा ? एम कही कटकें दूतने विस- र्जन कयों. पढी ब्रह्मदत्तें पण अनुक्रमें कांपिद्व्यपुर जइने दीर्घसहित तेने घेरी लीधुं. पढी दीर्घ ते नगरमांथी सैन्यसहित बहार निकल्यो तथा चुलनीए पूर्ण नामनी साध्वीपासे वैराग्यथी दीक्षा लीधी अने मोहें पण गइ. हवे ब्रह्मदत्तना सैन्यें दीर्घना सैन्यने पाबुं हठाव्युं; पढी दीर्घें पोते नदीना पूरनी पेठे आवीने ब्रह्मदत्तना सैन्यने दूर हठावी दीधुं, त्यारें ब्रह्म- दत्त पण क्रोधायमान अइ, हाथीनी पेठे तेनी साथे लडवा लाग्यो तेउं बन्ने, कालना समुद्रो जेम, मोजाउंथी तेम हथीयारोथी लडवा लाग्या, तेज

वखते ब्रह्मदत्त पासे चक्र आवीने हाजर थयुं, ते चक्रथी तेणें दीर्घना प्राणोनो नाश कर्यो. ते वखतें देवोए जय जय शब्द करीने ब्रह्मदत्तपर पुष्पनी वृष्टि करी, नगरना लोकोयें पण तेने मात, पिता, तथा देवतानी पेठे पूज्यो, पठी ते नगरमां दाखल थयो. पठी तेणे ठखंड पृथ्वीने जीती. पठी राजाज्ये आवीने वार वर्षो सुधि तेनो अजिषेक कर्यो, एवी रीतें चोसठ हजार स्त्रीं साथे ते, पूर्वनां तपरूपि वृद्धनां बीज सरखुं राज्यसुख जोगववा लाग्यो.

हवे एक दहाडो नाटक तथा संगीत चाली रहुं हतुं एटलामां एक दासीयें आवीने तेने एक पुष्पनो गुंथेलो दडो आप्यो. ते दडाने जोइ, ते मनमां जहापोह करवा लाग्यो के, आवो दडो में क्यांक पण जोयो ठे; एम करतां तेने मूर्ठा आवी, तथा पठी जातिस्मरण ज्ञान थवाथी, तेने मालम पड्युं के, आवो दडो, में सुधर्मा देवलोकमां जोयो हतो, माटे हवे ते मारो पूर्वजन्मनो जाइ मने शीरीते मलशे? पठी तेणें पोताना जाइने शोधवा माटे एक अरधा श्लोकनी समस्या लखी, ते समस्या नीचे प्रमाणे.

“आख दासौ मृगौ हंसौ, मातंगावमरौ तथा ”

अर्थ:- आपणे बन्ने दास, मृगो, हंसो, मातंगो, तथा देवो हता. पठी तेणें नगरमां पडो वजडाव्यो के, आ अर्धा श्लोकनी जे समस्या पुरशे तेने अरधुं राज्य आपीश. ते अरधो श्लोक नगरमां सर्वे लोकोयें कंठें कर्यो, पण कोइ तेने संपूर्ण करी शक्युं नहीं. एटलामां पुरीमताल नगरना चित्रजीव नामें कोइ शेठना पुत्रें जातिस्मरण ज्ञान थवाथी दीक्षा लीधी होती ते त्यां आव्यो. तेणें एक अरघट्ट (रेंट) वालाने ते अरधो श्लोक बोखतो सांजल्यो. ते सांजली तेणें (साधुयें) ते समस्या पुरी के,

“ एषा नौ षष्ठिका जाति, रन्योऽन्याज्यां वियुक्तयोः ”

अर्थ:- एक बीजाथी बुटा पडेली एवा आपणनो आ ठठो जव ठे. पठी ते अरघट्टवाले ते समस्या राजाने संजलावी, तेथी राजाए पुब्बुं के, कोणे पुरी? त्यारे तेणे पण ते मुनिनुं नाम कळुं पठी राजा तेने इनाम आपी, ते मुनिने जोवा माटे उद्यानमां गयो. तथा मुनिने हर्षाश्रुपूर्वक वांदीने तेनी पासे स्नेहथी ते बेठो. त्यारे मुनिं पण आशीर्वाद दइने तेने प्रतिबोधवामाटे धर्मदेशना देवा मांडी के, हे राजा! आ असार संसारमां धर्मशिवाय कंइ पण सार नथी. वली, शरीर, यौवन, धन, बांधव

विगेरे सघलुं, पवनशी चलायमान थती पताका (ध्वजा) सरखुं चंचल ठे. जेम पृथ्वीने मेलववाने तें बहारना वैरीउने जीत्या, तेम मोक्ष मेलववामाटे अंतरंग वैरीउने पण तुं जीत्य ? अने तेमाटे तुं यतिधर्मने अंगीकार कख्य ? कारण के, हंस पण पाणीमांशी दूधने खेंचे ठे. त्यारे ब्रह्मदत्तें क-
खुं के, हे चाइ, सारुं थयुं के तारो मेलाप थयो, हवे तुं यथेचरीतें रा-
ज्यने जोगव्य ? वली तपोनुं फल जोगो ठे, तो शामाटे हवे तुं तप करे
ठे ? त्यारे मुनियें कखुं के, मारी पासे पण घणी दोलत हती, पण में ज-
वन्नमणशी डरीने तेने तृणनी पेठे तजी ठे. माटे हे राजन, पुण्यना क्ष-
यशी सौधर्मा देवलोकशी तुं अहीं आवेल लुं, माटे पाठो क्षीणपुण्यवा-
लो थइने तुं नीची गतिमां जवानुं नहिं कर ? वली आर्यदेशमां, श्रेष्ठ
कुलमां मोक्ष देनारा आ मनुष्यजन्मने पामीने तुं तेने फोगट गुमाव्य
नहीं ? वली स्वर्गशी च्यवीने क्षीणपुण्यवाला थइ आपणे नीची योनियोमां
जटक्या ठियें, ते याद ठतां बालकनी पेठे तुं केम मुंजाइ रह्या ठे ? एवी
रीतें कहेतां पण राजाने बोध लाग्यो नहीं, कारण के, नियाणुं करना-
रने बोधिवीज क्यांशी मळे ? पठी मुनि पण त्यांशी विहार करी गया,
तथा अनुक्रमें घाति कर्मना क्षयशी केवलज्ञान पामी, जवोपग्राहि क-
र्मोनो क्षय करी मोक्षें गया. पठी ब्रह्मदत्तें पण संसारसुखमां निमग्न थ-
इने सातसो वर्षो व्यतीत कर्या. एक दहाडो कोइ उलखता ब्राह्मणें ते-
नी पासेशी तेनुं जोजन माग्युं. त्यारे ब्रह्मदत्तें तेने कखुं के, मारुं जोजन
तेने पचे नहीं, अने कदाच घणे काळे पचे तोपण तुं तेमांशी गांडो ब-
नी जशे. पण ते ब्राह्मणें नहीं मान्याशी, राजाए तेने तेना पुत्रसहित ज-
माड्यो; पठी रात्रियें ते ब्राह्मण अनहद कामातुर थवाशी, पुत्रसहित,
माता, बेहेन दीकरीविगेरेनी साथे तेणे दुष्टाचरण सेव्युं, पठी प्रजातमां
तो ते पोताना घरनां माणसोने मोहोडुं पण देखाडी शक्यो नहीं. त्यारे
ते ब्राह्मणें विचार्युं के, आ दुष्ट राजाए मारा कुटुंबनो घाण कढाव्यो,
एम विचारि ते नगरमांशी निकली गयो. त्यां तेणें एक बकरां चराव-
नारने दूरशी वेळुए करी पीपलानां पानोने ठेदतो जोयो, तेने जोइ ब्रा-
ह्मणें विचार्युं के, मारुं वैर आ माणस वाली शकशे, एम विचारि तेणे
तेनो बहु आदरसत्कार कयों; अने पठी कखुं के, आ राजमार्गेंशी, हा-

થીપર ચઢીને, શ્વેત ચામરઘત્રો સહિત જે જાય છે, તેની આંખમાં તારે ગોલીઝં મારવી. પઠી તેણે પણ તે વાત કબુલ કરી, કારણ કે, તેવા છો-કો પશુની પેઠે બુદ્ધિવિનાના હોય છે; પઠી તેણે જીંત પાઠલ ટુપાડને રા-જાની આંખોમાં ગોલી મારવાથી, આંખો ફુટી ગઈ, તથા ચોકીદારોણ પણ તે મારનારને પકડી લીધો, તથા તેને જ્યારે મારવા માંડ્યો, ત્યારે તેણે બ્રાહ્મણનો વૃત્તાંત કહ્યો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, ધિક્કાર છે, બ્રાહ્મણ-ની જાતિને, કે જેઝં ખાય છે, તેનુંજ ખોદે છે. વલી કુતરાંને દેવું સારું, પણ કૃતઘ્ન બ્રાહ્મણને દેવું સારું નહીં; માટે તે ચલ, પાપી, માંસજઢીનેજ પેહેલાં મારવો ? એમ કહેતાં થકાં રાજાએ તે બ્રાહ્મણને કુટુંબ સહિત મ-રાવી નાખ્યો; તથા ક્રોધને વશ થઈને તેણે પુરોહિત આદિક સર્વે બ્રાહ્મ-ણોને મરાવી નાખ્યા; તથા મંત્રિને કહ્યું કે, તે સઘલા બ્રાહ્મણોની આંખો કઢાંડી તેનો ચાલ જરી તમો મારી પાસે લાવો ? પઠી મંત્રિએ પણ રા-જાને રૌદ્રધ્યાનને વશ થયેલો જોડને, “શ્લેઝ્માતક નામનાં ફલો-થી” (ચઢુજેવા આકારવાલાં ફલોથી) ચાલ જરીને રાજાની પાસે મે-લ્યો. તે સ્થાલને સ્પર્શ કરવાથી રાજાને જે સુખ મલતું હતું તે સુખ સ્ત્રી-રત્ન પુષ્પવતીને સ્પર્શ કરવાથી પણ તેને મલતું નહોતું. પઠી જેમ ડુર્બુ-દ્ધિ માણસ મદિરાના પાત્રને, તેમ તેણે કોઈ દઢાડો પણ, તે ચાલ પો-તાની પાસેથી ચેસઢ્યો નહીં. એવી રીતે તેનું રૌદ્રધ્યાન વૃદ્ધિ પામવા લા-ગ્યું. અને તેમ કરતાં થકાં સોલ વર્ષો વીતી ગયાં, એવી રીતનાં રૌદ્રધ્યા-નમાંજ, આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી, મરણ પામીને તે બ્રહ્મદત્ત ચક્રી હિંસાના અનુબંધનાં ફલરૂપ એવા સાતમા નરકને પામ્યો. એવી રીતે બ્રહ્મદત્ત ચ-ક્રીની કથા જાણવી.

વલી પણ હિંસકોને નિંદતા થકા કહે છે.

કુણિવરં વરં પંગુ, રજારીરી વરં પુમાન્ ॥

અપિ સંપૂર્ણસર્વાંગો, ન તુ હિંસાપરાયણઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થઃ— હાથ વિનાનો, પાંગલો, તથા કુત્સિત શરીરવાલો માણસ પ-ણ (હિંસા નહીં કરી શકવાથી) સારો, પણ હિંસામાં તત્પર એવો, સં-પૂર્ણ અંગવાલો માણસ પણ સારો નહીં.

हवे अहीं कोइ शंका करे के, रौद्रध्यानपूर्वक हिंसा करवी, ते तो नरकना हेतुरूप ठे, पण शांतिमाटे, अथवा कुलक्रमथी चालती आव-
ती, एवी मन्नीमार आदिक धंधाना निमित्तनी हिंसा रौद्रध्यान विनानी
होवाथी दोषमाटे न आय, ते वातने पण निषेध करता थका कहे ठे.

हिंसा विघ्नाय जायेत्, विघ्नशांत्यै कृताऽपि हि ॥

कुलाचारधियाप्येषा, कृता कुलविनाशिनी ॥ २९ ॥

अर्थः— विघ्ननी शांतिने माटे करेली हिंसा पण, यशोधरना जीव,
सुरेंद्रदत्तनी पेठे, उलटी विघ्नने माटे आय ठे, तेम कुलाचारनी बुद्धिथी
करेली हिंसा पण कुलनो नाश करनारी आय ठे.

हवे कुलक्रमथी आवती हिंसाने पण, ठोडनारो माणस वखाणवा-
लायक ठे, एम कहेता थका कहे ठे.

अपि वंशक्रमायातां, यस्तु हिंसां परित्यजेत् ॥

स श्रेष्ठः सुलस इव, कालसौकरिकात्मजः ॥ ३० ॥

अर्थः— कुलक्रमथी आवती हिंसाने पण, जे कोइ तजे, ते माणस का-
लसौकरिकना पुत्र सुलसनी पेठे उत्तम कहेवाय. ते सुलसनी कथा कहे ठे.

मगध देशमां महा कृष्णबालुं राजगृह नामें नगर ठे. त्यां वीरप्रभुनां
चरणकमलो प्रत्ये जमरा समान श्रेणिक नामें राजा हतो. वसुदेवने जेम
देवकी अने रोहिणी, तेम तेने नंदा अने चेलणा नामे बे स्त्रियो हती. ते-
मांथी नंदाने, जगतने आनंद करनारो अजयकुमार नामें पुत्र हतो; रा-
जाए तेने महाबुद्धिमान् जाणीने सघलो राज्याधिकार सोंप्यो हतो. एक
दहाडो ते नगरमां श्री वीरप्रभु आवीने समोसर्या. तेमने समोसर्या जा-
णीने श्रेणिक राजा अत्यंत हर्षथी त्यां आव्यो. पढी त्यां देवता आदिक
स्थानकें बेठाबाद प्रभु धर्मदेशना देवा लाग्या. ते वखते कोइ गलत को-
ढीउं माणस आवी प्रभुनी पासे बेठो; तथा पोताना शरीरमांथी निकल-
ती रसीथी ते प्रभुना चरणने लेपन करवा लाग्यो. ते जोइ श्रेणिकें क्रोध-
थी विचार्युं के, आ माणस प्रभुनी आम आशातना करे ठे, माटे ज्यारे
ते अहींथी उठे, त्यारे मारे एने मारी नाखवो. एटलामां प्रभुने ठीक
आववाथी, तेणें तेमने कहुं कें तमो मरो? अने श्रेणिकने ठीक आववा-

थी तेणें कहुं के, जीव ? अजयकुंमारे ठीक खावाथी तेने कहुं के, तुं जीव
 अथवा मर ? अने कालसौकरिकें ठीक खावाथी कहुं के, तुं जीव नहीं ?
 तेम मर पण नहीं ? हवे प्रचुने मरवानुं कहेवाथी राजायें गुस्से थइ, पो-
 ताना सुजटोने हुकम कयोंके अहींथी उठे त्यारे एने पकडवो. पठी देश-
 नाने अंते ते कुष्टी प्रचुने नमस्कार करी उठ्यो, के, तुरत श्रेणिकना सुज-
 टोए तेने घेरी लीधो. एटलामां ते दिव्यरूपने धारण करीने आकाशमां
 उडी गयो. त्यारे राजायें प्रचुने तेविषे पुठवाथी, तेमणें कहुं के, ए देव
 हतो. त्यारे राजाएफरीने प्रचुने पुठ्युं के, हे जगवन् ! ए देव केम थयो ?
 तथा कुष्टी पण केम थयो ? त्यारे प्रचुए कहुं के, वत्सदेशमां कोशांबी
 नामें नगरी ठे, त्यां शतानीक नामें राजा हतो. ते नगरमां महादरिद्र
 अने मूर्ख, एवो सेडुक नामें ब्राह्मण हतो. एक दहाडो तेनी गर्जिणी स्त्री-
 ए घी आदिक लाववानुं कहुं. त्यारें तेणें कहुं के, मारामां कंइ पण कु-
 शलता नथी, के हुं ते लावी शकुं. त्यारे तेनी स्त्रीए कहुं के, तुं राजानी
 सेवा कर ? त्यांथी तने प्राप्ति थशे ते वात अंगीकार करीने पुष्प आदि-
 कथी ते राजाने सेववा लाग्यो. एटलामां एक दहाडो चंपाना राजाए, को-
 शांबी नगरीने घेरो घाट्यो. ते वखते कोशांबीनो राजा लश्करसहित अंदर
 रह्यो हतो, तथा लडवावास्ते अवसर जोतो हतो पठी वर्षाऋतु आवी त्यारे
 चंपानो राजा पण त्यांथी पाठो पोतानी नगरी तरफ जवाने उपड्यो. ते
 वखते सेडुक ब्राह्मण पुष्पो माटे बगीचामां गयो हतो, त्यारे तेणे चंपाना
 राजाने लश्कररहित जोयो. तेज वखतें तेणें शतानीकने आवी कहुं के,
 तारो शत्रु क्षीण लश्करवालो थइ उपडी जवानी तैयारी करे ठे. माटे अ-
 त्यारे जो तुं तेनापर हट्यो करीश तो जीतीश. त्यारे राजाए पण लश्करस-
 हित बहार नीकलीने तेनापर हट्यो कयों; ते वखते चंपानो राजा पण ल-
 श्कर दूर निकली जवाथी लड्याविना नाशवा लाग्यो, त्यारे तेना हाथी,
 घोडा, जंडार आदिक जे बाकी रह्युं हतुं, ते कोशांबीना राजाए ग्रहण
 कथुं. पठी तेणें सेडुकप्रत्ये तुष्टमान थइ कहुं के तारे जे जोइए ते माग्य
 त्यारे तेणें कहुं के, हुं मारी स्त्रीने पुठीने मागीश. पठी तेणें ते सघली
 बीना स्त्रीने जणावी, त्यारें ते बुद्धिमती स्त्रीए विचार्युं के, आ राजापासेथी
 गाम आदिक मेलवशे, तो धनवान् थइ बीजी स्त्रीउं परणशे; एम विचारि

तेणीयें कहुं के, तारे राजापासे एम मागवुं के, हमेशां एकेक घरे न-
गरमां जोजन मले तथा दक्षिणामाटे एकेक सोना मोहोर मले तेम
करवुं. पढी राजापासे जइ सेडुकें पण तेवी रीतनी मागणी करी, त्यारे
राजाए पण विचार्युं के, समुझमां पढीने पण घडो फक्त पोतामां माए
एटलुंज पाणी लेइ शके ठे, एम विचारि तेणें तेम करी आप्युं. पढी ते
दरेक घेर जमवा लाग्यो, तथा एकेक सोनामोहोर मेलववा लाग्यो. पढी
एम करतां थकां ते हमेशां सोनामोहोरनी लालचें, एकवार जमेळुं वमी-
ने वारंवार एक दिवसमां जोजन करवा लाग्यो. एवी रीतें तेणें घणुं धन
एकतुं कर्युं, तथा पुत्रपौत्रादिक परिवार पण तेनो घणो वध्यो; हवे तेनें
अजीर्ण अन्नना वमनथी त्वचानो रोग थयो. पढी अनुक्रमें तेने कुष्ठनो रोग
थवाथी, तेना हाथ पग सडी गया. पढी एक दहाडो मंत्रीए राजाने कहुं के,
आने कुष्ठनो रोग थयो ठे, अने ते चेपी रोग ठे, माटे तेनी साथे घणो
संघट्ट करवो नहीं. माटे तेने बदले तेना पुत्रोने जमवा कहेवुं. पढी राजा
ना हुकमथी मंत्रीए ते वात सेडुकने कहेवाथी, पोताना पुत्रोने मुकी पोते
घेर रहेवा लाग्यो. पढी पुत्रोए पण, तेने एक जुदी कोटडीमां राख्यो, तथा
तेउ तेनी आझा पण मानवा न लाग्या, अने ठेटेथी लाकडांना वासणमां
तेने जोजन देवा लाग्या. ठोकराउनी वहुउ पण, नाक आडा डुचा दइ, तेने
जोजन दूरथी फेंकवा लागीयो. त्यारें सेडुकें विचार्युं के, आ लोको मारा-
थीज पैसादार थया अने हवे मनेज तरठोडे ठे. माटे हवे जेम हुं दुःखी
हुं, तेवा तेमने पण दुःखी करुं एम विचारि तेणें पुत्रोने कहुं के, हे पुत्रो !
हुं हवे जीवितथी कंटाळेलो हुं, माटे आपणा कुलनो आचार ठे, के, मरवा-
नी इत्ता करनार माणसें कुटुंबने मंत्रीने एक पशु आपवो. माटे तमो एक
पशु लावो ? त्यारे मंदबुद्धिवाला तेउ पण एक पशु लाव्या. पढी तेणें पो-
ताना शरीरपरथी मेल उखेडीने, ते पशुने तेना जोजनमां खवराव्यो, के
जेशी ते पण कुंष्टी थयो. पढी तेणें ते पशुने मारीने पोताना ठोकराउने
आप्यो, त्यारे तेउये पण तेनो आशय नहीं जाणीने तेनुं नक्षण कर्युं. पढी
ते सेडुक पुत्रोनी रजा लइ तीर्थें जवा निकल्यो. पढी मार्गमां तृषातुर
थवाथी पाणीनो शोध करतां तेने एक जाडीमां पाणीनो जरेलो खाडो
मल्यो. तेमां विविध प्रकारनां वृक्षोनां पान तथा फलो पडेलां होवाथी,

कडबुं थएलुं ते पाणी तेणें क्वाथनी पेठे पीधुं. ते तृषातुर होवाथी जेम वारंवार पाणी पीतो गयो, तेम तेम तेना रोगना जंतुं खरवा लाग्या. एम घणा दहाडा ते पाणी पिधाथी ते तमाम नीरोगी थयो. पढी ते पाठो घेर जवा निकड्यो. तथा त्यां लोकोयें पण तेने आश्चर्य सहित जोयो अने तेज्यें तेने पुढ्युं के, तारो रोग केम गयो? त्यारे तेणें कहुं के, देवना आराधनथी गयो. पढी घेर जइ पुत्रोने कुष्टी जोइने तेणें कहुं के, मारी अवज्ञानुं तमोने ठीक फल मढ्युं ठे. पढी त्यां लोको तेने तरबोडता होवाथी हे राजा, तारा नगरमां आवी, ते द्वारपालनी चाकरी करवा लाग्यो. पढी एटलामां अमो अहीं आव्या त्यारे ते द्वारपाल तेने (सेडुकने) पोतानुं कार्य सोंपी धर्मदेशना सांजलवा आव्यो. हवे ते सेडुकने त्यां क्रुधा लागवाथी दरवाजापरनी देवीने धरेलुं बलिदान ते खाइ गयो. पढी तेने तृषा लागवाथी ते व्याकुल थवा लाग्यो. पढी ते जलचर जीवने धन्य मानतो थको, द्वारपालनी बीकथी पाणी पीवा गयो नही पढी पाणी पाणी करतो थको मृत्यु पामीने ते आज नगरना द्वारपासे रहेली वावमां देडको थयो. पढी एटलामां अमो पाठा अहीं आव्या, ते वखते लोको अमोने वांदवामाटे आववा लाग्या. हवे पाणी ज़रनारीजनां मुखथी अमारा आववानो वृत्तांत सांजलीने, तेणें विचार्युं के में आगल कंइ क आवुं सांजल्युं ठे. एम ऊहापोह करतां तेने जातिस्मरण ज्ञान थयुं. तेथी विचार्युं के, मने द्वारपाल मुकीने जे जगवानने वांदवा गयो हतो, ते जगवान् अहीं आव्या ठे. माटे जेम सघला लोको जाय ठे, तेम हुं पण तेमने जोवा जउं कारण के गंगा सर्वने सरखी ठे, कंइ कोइना बापनी नथी. पढी ते कुदीने अमारी पासे आववा लाग्यो, पण रस्तामां घोडानी खरी नीचे आवी जवाथी मृत्यु पाम्यो. पढी ते शुजध्यानथी आ दंडुरांक देवता थयो ठे. हवे इडें सजामां कहुं के सघला जैन धर्मीं श्रेणिकथी नीचेठे, तेपर श्रद्धा नही करतां तारी परीक्षामाटे ते अहीं आव्यो हतो. अमारा चरणोनी गोशीर्ष चंदनथी पूजाकरी ठे; पण तमोने तेणें वैक्रीय पणांथी विपरीत देखाड्युं ठे. त्यारे श्रेणिकें फरीने पुढ्युं के, हे जगवन्! आपें ठीक खाधाथी ते अमंगलिक बोड्यो, तथा बीजाउनी ठीकथी पण मंगलिक अने अमंगलिक बोड्यो, तेनुं कारण शुं? त्यारे प्रज्युं कहुं के,

मने तेणे मरवानुं कहेवाची तुरत मोढें जवा कहुं. तने अहीं सुख हो-
 वार्थी, तथा मृत्युबाद नरक मलवार्थी, जीववानुं कहुं. वली अजयकु-
 मार जीवतां थकां धर्म करे ठे, अने मृत्युबाद अनुत्तर विमानमां जशे,
 तेथी तेने तेणें जीववानुं अथवा मरवानुं कहुं. अने कालकसौरिक जी-
 वतां थकां पाप करे ठे, अने मृत्युबाद ते सातमे नरके जशे, माटे तेने
 तेणें जीववा अने मरवानो बन्नेनो निषेध कर्यो. त्यारे वली श्रेणीकें प्रजु-
 ने नमीने कहुं के, आप मारा स्वामी ठतां मारी नरकनी गति शी री-
 तें ? त्यारे जगवानें कहुं के, पेहेलां तें नरकनुं आयुष्य बांध्युं ठे, माटे
 तारे त्यां जवुं पडशे. कारण के जीवने शुजाशुज कर्मों तो जोगववांज
 पडेठे. वली हे राजा ! तुं खेद नहीं कर ? तुं पद्मनाभ नामें पेहेलो ती-
 र्थकर थइश. त्यारे श्रेणिकें कहुं के, नरकथकी मारा रक्षणो कोइ पण
 उपाय ठे ? त्यारे जगवानें कहुं के, जो तुं जक्तिपूर्वक कपिला ब्राह्मणीने
 हाथे साधुने दान अपावे, अने आ. कालकसौरिकने हिंसा करतां अट-
 कावे तो तारुं नरकथी रक्षण थाय; बीजो कोइ उपाय नथी. ते सांजल्याबाद
 श्रेणिकराजा प्रजुने नमस्कार करी, पोताने घेर गयो, एटलामां ते दुर्दु-
 रांक देवें राजानी परीक्षामाटे एक साधुने माठलां मारतो देखाड्यो. ते
 जोइ राजाए शासननी मलीनतानी बिकथी, ते साधुने मिष्ट वचनोथी
 तेम करतो अटकाव्यो. वली तेणें एक साधवीने गर्जिणी देखाडी, त्यारे
 राजाए तेणीने पण पोताना घरमां रुपी राखी. पढी देवें प्रत्यक्ष थइ
 श्रेणिक राजाने घणीज शावाशी आपी, अने कहुं के, इडें सजामां जे-
 वां वखाण कर्यां हतां, तेवाज तमो ठो. एम कही ते देवें तेने एक हार
 तथा बे गोला आप्या. आ जुटेला हारने जे कोइ सांधशे ते मृत्यु पा-
 मशे, एम कही ते देव चाल्यो गयो. पढी राजाए ते हार चेलणाने, तथा
 ते बन्ने गोला नंदाने आप्या. त्यारे नंदाए ईष्या लावीने ते बन्ने गोला-
 ने स्तंभमां पठाड्या, त्यारे, एकमांथी बे उत्तम कुंडल तथा बीजामांथी
 बे सुंदर वस्त्रो निकल्यां. पढी नंदाए तेउने हर्षथी लीधां. पढी राजाए
 कपिलाने कहुं के, तुं श्रद्धासहित जो साधुने दान आपे, तो तने हुं
 घणुं धन आपुं. त्यारे कपिलाए कहुं के, तमो मने आखी सोनानी म-
 ढावो तो पण हुं ते काम करुं तेम नथी. पढी राजाए कालसौरिकने पण

धनश्री ललचावीने कसाइखानुं तजवानुं कहेवाशी, तेणें पण ना पाडी. त्यारे राजाए तेने एक अंधारा कुवामां नखाव्यो; एवुं धारीने के, त्यां ते शी रीतें कसाइपणुं करी शकशे ? पठी राजाए जगवानने जइ कळुं के, में कालसौकरिकने तो कसाइखानुं तजाव्युं ठे. त्यारे जगवानें कळुं के ते अंध कुवामां पण हमेशां माटीना पांचसे पाडाउं करीने मारे ठे. त्यारे श्रेणि-कें त्यां जइ ते प्रमाणे जोवाशी, विचार्युं के, मारुं ते कर्म बुटवानुं नहीं, कारण के, प्रजुनी वाणी अन्यथा थाय नहीं. हवे एवी रीतें हिंसा करतां कालसौकरिकनो पापनो राशि वधतो गयो. पठी तेने बहु रोगो उत्पन्न थया; तेनी पीडाशी, अरे !! बापलीया ! अरे !! मा !! एम कही पोकार करवा लाग्यो. तथा तेने स्त्री, शय्या आदिक जेर तुल्य लागवा मांड्यां. पठी ते सघलुं स्वरूप तेना पुत्र सुलसैं, अजयकुमारने कळुं त्यारे अजयकुमारें कळुं के, तारा पिताने तेना दुष्ट कार्यनुं फल अहींज मल्युं ठे. तो पण हवे तुं तेनी प्रीतिमाटे इंद्रियोशी उलटां जोजन आदिक तेने आप ? पठी सुलस पण, तेने कडवां अने तीखां जोजनो आपवा लाग्यो; तथा खूब गरम पाणी पावा लाग्यो. तथा केटलीक विष्टानुं तेने अंगे विलेपन करवा लाग्यो, अने अणीदार कांटावाली शय्यापर तेने सुवाड्यो. वली तेने राक्षस, वेताल आदिकनां जयंकर रूपो देखाडवा लाग्यो. तेथी ते खुशी थयो. पठी त्यांशी ते मृत्यु पामी सातमे नरकें गयो. पठी तेनुं मृतकार्य कर्माबाद, सुलसनां सगांउण, तेने तेना पितानुं स्थानक संजालवा कळुं, त्यारे सुलसैं कळुं के, हुं ते कार्य कदी करवानो नशी, कारण के, जेवा मने मारा प्राण वहाला ठे, तेवाज बीजाउने पण होय; माटे जीववधशी हुं आजीविका चलावी शकीश नहीं. त्यारे तेउं कहेवा लाग्या के, तेथी थता पापोने आपणे सघला वेहेंची लइशुं वली तुं एकज पाडो मारजे, अमो बीजा पाडा मारशुं, तेथी तने अल्प पाप थशे. पठी सुलसैं पोताना पिताना कुहाडाने उपाडीने पोतानी जंधामां मार्यो, तथा तेथी मूर्खा खाइ नीचे पड्यो; पठी संज्ञा आव्यावाद, ते रुदन करवा लाग्यो के, अरे हुं आ प्रहारशी बहु पीडित थयो हुं पठी तेणें सगांउने कळुं के, तमो मारुं दुःख हवे वेहेची लीउं ? त्यारे तेउं खेदसहित कहेवा लाग्या के, कोइनी पीडा शुं कोइ लेइ शके ठे ? त्यारे सु-

खसैं कह्युं के, ज्यारे तमो मारी आटली पीडा पण नथी लेइ शकता त्या-
रे नरकनी पीडा शीरीतैं लेइ शकशो ? माटे कुटुंब वास्ते पाप करीने हु
तो एकलोज नरकनी वेदना सहन करीश, अने बांधवो तो अहीज र-
हेशे. माटे एवी रीतनो, नीच एवो पितानो धंधो पण हुं करीश नहीं,
कारण के, जो पिता अंध होय तो शुं पुत्रें पण अंध थवुं ? एटलामां त्यां
अन्नयकुमार आव्यो, तथा तेने कहेवा लाग्यो के, आ पापथी तुं दूर था-
य ठे, तेथी अमो बहु खुशी थइयें ठीयें. एवी रीतैं तेनी प्रशंसा करीने
ते पोताने स्थानकें गयो. पढी सुलस पण सगाउने अवगणीने, बारवत-
धारी श्रावक थयो.

एवी रीतैं कुलपरंपरानी हिंसाने पण तजीने जे माणस सुलसनी पे-
ठे गुणवान् थाय ठे, तेने स्वर्गसंपदा दूर थती नथी. एवी रीतैं सुलसनी
कथा जाणवी.

हवे जो हिंसाने न तजे, तो तेनुं दान आदिक पण निष्फल ठे. एम
देखाडता थका कहे ठे.

दमोदेवगुरुपास्ति, दानमध्ययनं तपः ॥

सर्वमप्येतदफलं हिंसां चेन्न परित्यजेत् ॥ ३१ ॥

अर्थः— इन्द्रियोनुं जीतवुं, देवगुरुनी सेवा, सुपात्र प्रत्ये दान, शास्त्रोनो
अभ्यास, तथा चांद्रायणादिक तप, पण, जो हिंसाने तजे नहीं, तो ते
सर्व निष्फल जाणवुं.

हवे हिंसावालां शास्त्रोनां उपदेशकोने आक्षेप करे ठे.

विश्वस्तोमुग्धधीर्लोके, पात्यते नरकावनौ ॥

अहो नृशंसैर्लोचान्धै, हिंसाशास्त्रोपदेशकैः ॥ ३२ ॥

अर्थः— अरे !!! पापी अने लोचान्ध, एवा हिंसामय शास्त्रना उप-
देश देनारा जे मनु आदिक, तेजयें विश्वासी, अने मुग्धबुद्धिवाला लोको
नरकमां लेइ जवाय ठे.

तेजना शास्त्रोमांज हिंसा कहेली ठे तें देखाडेठे.

यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः, स्वयमेव स्वयंच्रुवा ॥

यज्ञोऽस्य नृत्यै सर्वस्य, तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ॥ ३३ ॥

અર્થ:-બ્રહ્માણ પોતેજ યજ્ઞમાટે પશુનું સરજેલાં છે, અને તે યજ્ઞ જગતનાં કલ્યાણમાટે છે, તેથી યજ્ઞમાં વધ કરવો, અને તે હિંસાથી પાપ થતું નથી, એમ તેનું કહે છે.

હવે તેનું માને છે કે, “ યજ્ઞમાં હણાતા પશુનનો તો અમો ઉપકાર કરીએ ઠીએ, કારણ કે, તેથી તેનને નરક આદિક મલતાં નથી ” એમ દેખાડતા થકા કહે છે.

ઔષધ્યઃ પશવો વૃદ્ધા સ્તિર્યચઃ પક્ષિણસ્તથા ॥

યજ્ઞાર્થં નિધનં પ્રાપ્તાઃ પ્રાપ્તુવંત્યુચ્ચિતં પુનઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:- યજ્ઞને માટે દર્નાદિક ઔષધિનું; બકરા આદિક પશુનું, યૂપ આદિક વૃદ્ધો; ગાય, ઘોડા આદિક સ્તિર્યચો, તથા કર્પિંજલ આદિક પક્ષિનું, વિગેરે જે નાશ પામે છે, તેનું દેવ, ગાંધર્વ આદિક ઊંચ ગતિમાં જાય છે, અને લાંબું આયુષ્ય ઝોગવે છે.

હવે તેનના શાસ્ત્રોમાં જે કંઈ હિંસાનું કહેલી છે, તે દેખાડે છે.

મધુપર્કે ચ યજ્ઞે ચ પિતૃદૈવતકર્મણિ ॥

અત્રૈવ પશવો હિંસ્યા નાન્યત્રેત્યબ્રવીન્મનુઃ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- મનુએ કહ્યું છે કે, મધુપર્કમાં ગાયને મારવી, યજ્ઞમાં પશુને મારવા, તથા માતા અને પિતૃ શ્રાદ્ધ આદિકમાં પણ પશુનને મારવાં, પણ બીજી જગોએ નહીં.

एष्वर्थेषु पशून् हिंसन् वेदतत्त्वार्थविद्विजः ॥

आत्मानं च पशूंश्चैव गमयत्युत्तमां गतिम् ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- વેદોનાં તત્ત્વને જાણનારો બ્રાહ્મણ, ઉપર કહેલાં કાર્યોમાં પશુની હિંસા કરતો થકો, પોતાને અને પશુનને ઉત્તમ ગતિએ પહોંચાડે છે. હવે તે હિંસક શાસ્ત્રોના ઉપદેશકોને પાઠા આક્ષેપ કરે છે.

ये चक्रुः क्रूरकर्माणः शास्त्रं हिंसोपदेशकं ॥

कव ते यास्यन्ति नरके नास्तिकेभ्योपि नास्तिकाः ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જે ક્રૂર કર્મો કરનારા મનુ આદિકે, હિંસાના ઉપદેશવાલાં સ્મૃતિઆદિકશાસ્ત્રો રચ્યાં છે તે અત્યંત નાસ્તિકો કયા નરકમાં જશે? !!

હવે તે સંબંધિ સંવાદનો શ્લોક કહે છે.

વરં વરાકશ્વાર્વાકો યોસૌ પ્રકટનાસ્તિકઃ ॥

વેદોક્તિતાપસહ્રદ્ય હ્રન્નં રદ્ધોન જૈમિનિઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:— બીચારો ચાર્વાક, જે પ્રગટરીતે નાસ્તિક છે, તે હજુ સારો છે, પણ વેદોનાં વચનનો મુખપાઠ કરી સઘલા પ્રાણીર્જને ઠગનાર કપટી રાક્ષસ તુલ્ય, જૈમિનિ કૃષિ તો નિંદાને પાત્ર છે. કારણ કે, જ્યારે તે યજ્ઞોને માટે મારેલા પશુર્જને, સ્વર્ગમાં પહોંચાડે છે, ત્યારે પોતાનાં માં બાપ આદિકનું પણ હિત ઇચ્છિને, તેર્જ તેમને યજ્ઞમાં શામાટે હોમતા નથી.

હવે હિંસા પ્રકરણને ઉપસંહરતા થકા કહે છે.

દેવોપહારવ્યાજેન યજ્ઞવ્યાજેન યેઽયવા ॥

ઘ્નન્તિ જન્તૂન ગતઘૃણા ઘોરાં તે યાંતિ ડુર્ગતિં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:—દેવો ઇટલે, જૈરવ, ચંડિકા આદિક; તેર્જપ્રત્યે માઘાષ્ટમી ચૈત્રાષ્ટમી, આદિક દિવસોએ અપાતા બલિદાનના મિશથી, તથા યજ્ઞના મિશથી, જેર્જ નિર્દય થઈને, પ્રાણીર્જને હણે છે, તેર્જ જયંકર ડુર્ગતિમાં જાય છે.

શમશીલદયામૂલં હિત્વા ધર્મે જગદ્ધિતં ॥

અહો હિંસાપિ ધર્માય જગદે મંદબુદ્ધિનિઃ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—કષાય, ઇંદ્રિયોનો જય, શમ, શીલ, આદિક સમતા, તથા અનુકંપા(દયા) છે મૂલ જેનું, એવા જગતને હિતકારી ધર્મને તજીને, અરેરે ! મંદબુદ્ધિર્જે હિંસાને ધર્મવાસ્તે કહેલી છે.

એવી રીતે કુલક્રમની તથા યજ્ઞની હિંસાનો પ્રતિષેધ કરીને હવે, પિતૃનિમિત્તની હિંસાનો નિષેધ કરવામાટે, અન્યદર્શનીર્જના શાસ્ત્રોના ઠ શ્લોકો કહે છે.

હવિર્યચ્ચિરરાત્રાય યજ્ઞાનંત્યાય કલ્પતે ॥

પિતૃષ્યોવિધિવદ્ધતં તત્પ્રવદ્ધ્યામ્યશેષતઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— પિતૃર્જ પ્રત્યે જે શ્રાદ્ધ આદિકમાં દેવાય છે, તેમાંનું એક તો લાંબા કાલની તૃપ્તિ માટે, અને બીજું અનંતકાલની તૃપ્તિમાટે દેવાય છે, તે બન્નેનું સ્વરૂપ કહે છે.

तिलैत्रींहियवैर्माषै रङ्गि मूलफलेन वा ॥

दत्तेन मांसं प्रीयंते विधिवत्पितरोऽनृणां ॥ ४१ ॥

अर्थः— विधिपूर्वक दीधेलां तल, डांगर, जव, अडद पाणी, कंदमूल, तथा फलोष्ठी पितृर्ज एक मास सुधि तृप्त थाय ठे.

द्वौ मासौ मत्स्यमांसेन त्रीन्मासान् हरिणेन तु ॥

औरभ्रेणाथ चतुरः शाकुनेनेह पंच तु ॥ ४३ ॥

अर्थः— मत्स्यना मांसस्थी बे माससुधि, हरिणना मांसस्थी त्रण मासो सुधी, घेताना मांसस्थी चारमाससुधि, तथा पक्षिना मांसस्थी पांच मास-सुधी पितृर्ज तृप्त थाय ठे.

षण्मासांश्चागमांसेन पार्षतेनेह सप्त वै ॥

अष्टावेणस्य मांसेन रौरवेण नवैव तु ॥ ४४ ॥

अर्थः— बकराना मांसस्थी ष माससुधि पृषत जातिना हरिणना मांसस्थी सात माससुधि, एण जातिना मांसस्थी नव माससुधि पितृर्जने तृप्ति थाय ठे.

दशमासांस्तु तृप्यंति वाराहमहिषामिषैः ॥

शशकूर्मयोर्मांसेन मासानेकादशैव तु ॥ ४५ ॥

डुकर अने पाडाना मांसस्थी दश माससुधि, तथा ससला अने काच-बाना मांसस्थी, अग्यार माससुधि पितृर्ज तृप्ति पामे ठे.

संवत्सरं तु गव्येन पयसा पायसेन तु ॥

वाध्रीणस्य मांसेन तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ ४६ ॥

अर्थः— गायनुं मांस, दूध, तथा दही आदिकस्थी, एक वर्षसुधि, तथा घरडा बकराना मांसस्थी बार वर्षोंसुधि पितृर्ज तृप्त थाय ठे.

हवे एवी रीतनी हिंसाने दूषण लगाडता थका कहे ठे.

इति स्मृत्यनुसारेण पितृणां तर्पणाय या ॥

मूढैर्विधीयते हिंसा सापि दुर्गतिहेतवे ॥ ४७ ॥

अर्थः— एवी रीतें मनुस्मृति आदिकने अनुसारें, पितृर्जने तृप्त करवा माटे, मूढ लोको जे हिंसा करे ठे, ते हिंसा तेर्जने दुर्गतिमाटे थाय ठे. कारणके, जो मृत्यु पामेला जीवोने मांस आदिकस्थी तृप्ति थाय, तो बुजा-

इ गएला दीवाना वासणमां तेळ नाख्यांथी स्वयमेव दीवो थवो जोश्यें !
वली ते हिंसा केवल दुर्गतिना हेतुरूप नथी, अहीं पण तेथी प्राणीउं
साथे थता वैरनों जय रहे ठे.

હવે અહિંસક જીવને બીલકુલ જય નથી તે કહે છે.

योन्नूतेष्वन्नयं दद्याद्, नूतेश्यस्तस्य नो जयं ॥

યાદ્યવિતીર્યંતે દાનં, તાદગાસાધ્યતે ફલં ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:- જે માણસ પ્રાણીંને અન્નદાન આપે છે, તેને તેડું તરફથી
જય રહેતો નથી, કારણ કે, જેવું દાન દર્શ્યે, તેવું ફલ મળે છે.

હવે હિંસક દેવોની પૂજાને પણ નિંદતા થકા કહે છે.

कोदंडदंडचक्रासि, शूलशक्तिधराः सुराः ॥

હિંસકા અપિ હા કષ્ટં, પૂજ્યંતે દેવતાધિયા ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:- ધનુષ્, દંડ, ચક્ર, તલવાર, ત્રિશૂલ, જાલાં આદિકને ધર-
નારા હરિહરાદિક હિંસક દેવો પણ, અરેરે!! (મૂઢ માણસોથી) દે-
વબુદ્ધિ કરીને પૂજાય છે.!!!

હવે વે શ્લોકોથી અહિંસા વ્રતની સ્તુતિ કરે છે.

मातेव सर्वन्नूताना, महिंसा हितकारिणी ॥

અહિંસૈવ હિ સંસાર, મરાવમૃતસારણિઃ ॥ ૫૧ ॥

અહિંસા દુઃખદાવાગ્નિ, પ્રાવૃષેણ્યઘનાવલી ॥

જવભ્રમિરુગાર્તાના, મહિંસા પરમૌષધીઃ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:- અહિંસા વ્રત, માતાની પેઠે સર્વ પ્રાણીંને હિતકારી છે, સં-
સારરૂપી મારવાડ દેશમાં અમૃતની નદી સરખું છે, દુઃખરૂપી દાવાનલ-
પ્રત્યે વર્ષાકાલના વરસાદસરખું છે, તથા જવઞ્રમણરૂપી રોગથી પીડાતા
માણસોને પરમ ઔષધિસરખું છે.

હવે અહિંસાવ્રતનું ફલ કહે છે.

दीर्घमायुः परं रूप, मारोग्यंश्लाघनीयता ॥

અહિંસાયાઃ ફલં સર્વં, કિમન્યત્કામદેવસા ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- લાંબું આયુષ્ય, ઉત્કૃષ્ટું રૂપ, આરોગ્યપણું, તથા કીર્તિ, ઇ સ-

घलुं अहिंसातुं (दयातुं) फल ठे; वधारे शुं कहेतुं, दया तो इच्छित व-
स्तु देनारी ठे.

एवी रीतें अहिंसाव्रततुं स्वरूप कहीने, हवे सत्यव्रतनो अधिकार कहे ठे,
ते व्रत जुठापणाथी दूर रखाविना थइ शकतुं; वली ते जूतुं बोलवानुं
फल देखाड्या विना, तेमांथी विरति कराववी मुश्केल ठे, माटे पेहेलां
तेनुं फल देखाडीने, तेनी विरतिने देखाडे ठे.

मन्मनत्वं काहलत्वं, मूकत्वं सुखरोगिता ॥

वीक्ष्याऽसत्यफलं कन्या, लीकाद्यसत्यमुत्सृजेत् ॥ ५४ ॥

अर्थः— गुंणापणाने काहलपणाने (प्रगटरीतें शब्दो न बोलाय ते.)
मुंगापणाने तथा मुखना रोगने पण, असत्यनां फलतरिके जाणीने, क-
न्यालीकादिक असत्यनो त्याग करवो.

हवे ते कन्यालीकादि असत्यतुं वर्णन करे ठे.

कन्यागोचूम्यलीकानि, न्यासापहरणं तथा ॥

कूटसाद्वयं च पंचेति, स्थूलासत्यान्यकीर्तयन् ॥ ५५ ॥

अर्थः— कन्यासंबंधि जूतुं बोलतुं ते, उपलक्षणथी तमाम मनुष्यजा-
ति संबंधि जूतुं बोलतुं ते; वली गायसंबंधि जूतुं बोलतुं ते, अने उपल-
क्षणथी सघलां चोपगां प्राणीसंबंधि जूतुं बोलतुं ते; वली जूमिसंबंधि,
अने उपलक्षणथीवृद्ध आदि संबंधी जूतुं बोलतुं ते; तथा कोइनी था-
पणने उलववी ते; अने जूठी साद्वी करवी. ए पांचे स्थूल असत्यो जि-
नेश्वर प्रजुए कहेलां ठे.

हवे ते पांचे प्रकारना जूठमां, विशेषण द्वारथी हेतु मुकीने, तेनो
प्रतिषेध कहे ठे.

सर्वलोकविरुद्धं य, द्यद्विश्वसितघातकं ॥

यद्विपक्षश्च पुण्यस्य; न वदेत्तदसूतृतं ॥ ५६ ॥

अर्थः— सर्व लोकमां विरुद्ध एतुं, कन्या, गाय, तथा जूमिसंबंधि जू-
ठापणुं, तथा थापण उलववारूप विश्वासघात, तथा पुण्यना विपक्षरूप
जूठी साद्वी, षट्ठा संबंधि जूतुं बोलतुं नहीं.

હવે અસત્યના ફલને દેખાડતા થકા, તેનો પરિહાર દેખાડે છે,
અસત્યતોલધીયસ્ત્વ, મસત્યાધ્વચનીયતા ॥

અધોગતિરસત્યાન્ન, તદસત્યં પરિત્યજેત્ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:- આ લોકમાં અસત્યથી લઘુતા, અને વચનીયપણું થાય છે, ત-
થા પરલોકમાં નીચ ગતિ મળે છે; માટે અસત્યનો ત્યાગ કરવો.

હવે જે પ્રમાદથી પણ અસત્ય બોલે, તેને માટે કહે છે.

અસત્યવચનં પ્રાહ્નઃ પ્રમાદેનાપિ નો વદેત્ ॥

શ્રેયાંસિ યેન ન જ્યંતે, વાત્યયેવ મહાહુમાઃ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:- હાહ્યાં માણસે પ્રમાદથી પણ અસત્ય બોલવું નહિં; કારણ કે,
તેથી તો, પ્રચંડ વાયુથી જેમ વૃક્ષો, તેમ શ્રેયો (કલ્યાણો) નાશ પામે છે.

વલી પણ અસત્યથી થતા આ લોકસંબંધિ દોષો દેખાય છે.

અસત્યવચનાદૈર, વિષાદાપ્રત્યયાદયઃ ॥

પ્રાહ્નઃ પંતિ ન કે દોષાઃ કુપથ્યાધ્વચાધયો યથા ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:- કુપથ્યથી જેમ રોગો, તેમ અસત્ય વચનથી, વૈર, પશ્ચાત્તાપ, અ-
પ્રતીતિ, તથા આદિ શબ્દથી રાજા આદિકનું અવમાન, ઇત્યાદિ દોષો,
ઉત્પન્ન થાય છે.

હવે મૃષાવાદનું પરલોકસંબંધિ ફલ કહે છે.

નિગોદેષ્વથતિર્યક્તુ, તથા નરકવાસિષુ ॥

ઉત્પદ્યંતે મૃષાવાદ, પ્રસાદેન શરીરિણઃ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:- મૃષાવાદ બોલવાથી પ્રાણીઝં, અનંતકાયમાં, તિર્યંચમાં, તથા
નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

હવે તે મૃષાવાદના ત્યાગમાં, હલદું સુલદું, કાલિકાચાર્ય, તથા વસુ-
રાજનું, દૃષ્ટાંત કહે છે.

બ્રૂયાદ્ નિયોપરોધાદ્વા, નાસત્યં કાલિકાર્યવત્ ॥

યસ્તુ બ્રૂતે સનરકં, પ્રયાતિ વસુરાજવત્ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- મરણ આદિકની બીકથી અથવા ઉપરોધથી કોઈની દા-
ક્ષિણતાથી પણ કાલિકાચાર્યની પેઠે જૂઠું બોલવું નહીં, અને જે બોલે,

ते वसुराजानी पेठे नरकमां जाय ठे. कालिकाचार्यनी कथा कहे ठे.

आ पृथ्वीमां एक रमणीपुरी नामें शेहेर ठे, त्यां यथार्थ नामवालो जितशत्रु नामें राजा हतो. त्यां सुद्रा नामें एक ब्राह्मणी होती, तथा तेणीने दत्त नामें पुत्र हतो. ते जुगारी तथा दारुडीठ हतो; अने पोतानी आजी-विकामाटे ते राजाने सेववा लाग्यो. पढी राजायें तेने पोतानो प्रधान क-र्यो. तेणें बीजा सामंतो आदिकने फोडीने राजाने कहाडी मेल्यो; अने पोते राज्यपर बेठो, तथा धर्मबुद्धिची हिंसावाला यज्ञो करवा लाग्यो. एक दहाडो, तेनो कालिकाचार्य नामें मामो साधु थयावाद विहार कर-तो त्यां आव्यो. ते मिथ्यात्वी दत्तने जवानी इष्टा नहीं ठतां माताना उ-परोधची ते तेमनी पासे गयो, तथा उद्भट थइने पुढवा लाग्यो के, हे आ-चार्य, जो तमो जाणता हो, तो यज्ञनुं फल कहो? त्यारे आचार्यें कह्युं के, तुं धर्मनी पुढा करे ठे, माटे सांजल? जे पोताने अप्रिय लागे ते पर-ने पण करवुं नही. त्यारे दत्तें कह्युं के, हुं तो यज्ञनुं फल पुढुं तुं, त्यारे आचार्यें कह्युं के, हिंसाआदिक कल्याणकारी थतां नथी, पण उलटां पा-पोमाटे थाय ठे. वली ते दुर्बुद्धियें आक्षेप सहित पुढवाची आचार्यें कह्युं के, यज्ञोनुं फल तो नरक ठे. त्यारे दत्तें कह्युं के, तेनी प्रतीति शुं? त्यारे आचार्यें कह्युं के, तुं आजची सातमे दहाडो “श्रकुंजीमां” पकावाइश. त्यारे क्रोधायमान थइने दत्तें कह्युं के, तेनी पण खातरी शुं? त्यारे आ-चार्यें कह्युं के. ते कुंजिपाकमां पड्या पेहेलां तारा मुखमां विष्टा पडशे. त्यारे दत्तें कह्युं के, तमारुं मृत्यु कोनाची अने क्यारे थशे? त्यारे आ-चार्यें कह्युं के, आवती काळे स्वयमेव मृत्यु पामी हुं देवलोक जइश. पढी दत्तें आचार्यने केद कराव्या. हवे दत्तची खेद पामेला सामंतोयें पेहेलांना राजाने बोलाव्यो. तेची दत्त पण जय पामीने पोताना घरमां लुपाइ रह्यो. हवे कर्मयोगें तेपण दिवस गणवामां जुली जवाची सातमे दिवसे बहार निकल्यो, अने ते राजमार्गने चोकीदारो पासे रक्षण क-राव्यो. एटलामां रस्तामां एक माढीयें विष्टा करीने तेपर फुल ढांक्यां. आजे हुं ते लुच्चा मुनिने मारीश, एम विचारि घोडेस्वारोची विटायो थ-को ते चालवा लाग्यो. एटलामां एक घोडानी खरीची ते विष्टा उडीने दत्तना मुखमां पढी, कारण के मुनिउनी वाणी अन्यथा थाय नहीं. हवे

दत्त पण खेद पामीने पोतानां घर तरफ पाबो फर्यो. एटलामां ते सामंतोयें तेने पकडीने बांध्यो तथा पेहेलाना राजाने गादीपर बेसाड्यो. ते राजायें वैर वालवानी बुद्धिथी तेने कुंजिपांकमां नाख्यो. तथा त्यां ते मृत्यु पाम्यो.

एवी रीतें कादिकाचार्यनी पेठे सत्यव्रतने बुद्धिमानें तजवुं नहीं. एवी रीतें कादिकाचार्यनी कथा कही.

हवे वसुराजानी कथा कहे ठे.

चेदी नामना देशमां शुक्तिमती नामें नगरी ठे; ते नगरीमां अजि-
चंद्र नामें राजा हतो. तेने सत्य बोलनारो तथा महाबुद्धिमान् युधिष्ठिर
जेवो वसु नामें पुत्र हतो. क्षीरकदंब नामना गुरुनी पासे, पर्वतक, नारद,
तथा आ वसु नामें राजकुमार ए त्रणे शिष्यो जणता हता. तेउं एके
दहाडो रात्रियें मेहेलनी उपर सुता हता, एटलामां आकाशमां जता
वे चारण मुनिउं परस्पर कहेवा लाग्या के, आ शिष्योमांथी एक स्वर्गें
जशे, अने बीजा वे नरकें जशे; आ वचन क्षीरकदंबें सांजव्युं. तेथी
ते खेद पामवा लाग्यो के, अरे !! हुं तेमनो अध्यापक ठतां तेउं नरकें
जशे ? पठी तेउंनी नरक स्वर्गनी परीक्षामाटे, तेणें ते त्रणेने एक वखतें
पोतानी पासे बोलाव्या; तथा तेउंने पीठाना त्रण कुकडा आपीने कळुं
के, ज्यां कोइ न देखे, त्यां आ कुकडाने तमारे मारवा. हवे तेउंमांथी
नारदें नगरनी बहार ते कुकडाने लइ जइ विचार्युं के, आनें गुरुयें कोइ
न देखे तेम मारवानुं कळुं ठे; माटे अहीं हुं अने ते मने, वली खेचरो,
लोकपालो तथा ज्ञानीउं पण देखी रह्या ठे; माटे गुरुनो अजिप्राय आने
न मारवानो ठे. वली गुरु हमेशां दयालु ठे, माटे अमारी बुद्धिनी परी-
क्षामाटे तेमणें आम कर्युं ठे, एम विचारि तेने मार्याविनाज गुरुपासे ते
आव्यो, अने न मारवानुं कारण पण तेमने तेणें जणाव्युं. त्यारे गुरुयें
जाण्युं के, आ स्वर्गगामी ठे, एम विचारि गुरुयें तेने स्नेहथी आलिंगन
कर्युं. पठी वसु अने पर्वतें पण आवीने कळुं के, कोइ न देखे तेम अ-
मोयें आमने मार्या ठे. त्यारे गुरुयें गुस्से थइ कळुं के, अरे पापियो ! पे-
हेलां तो तमोयें तेने जोया, वली खेचरादिकें पण जोया माटे तमोये तेने
केवी रीतें हण्णा ? पठी तेणें विचार्युं के, आ बन्नेने जणावुं फोकट ठे.
वली मारो प्रिय पुत्र, तथा पुत्रथी अधिक एवो आ वसुकुमार पण ज्यारे

નરકમાં જશે, ત્યારે મારે હવે ગૃહસ્થાવાસથી સર્થું. એમ વિચારિ તેણે દી-
ક્ષા લીધી, અને તેને સ્થાનકે પર્વત આવ્યો. હવે નારદ પણ જાણી ગણીને
દુશીયાર થઈ પોતાને સ્થાનકે ગયો. હવે અન્નિચંદ્ર રાજાયે પણ સમય
આવતે ઠતે દીક્ષા લીધી, અને તેથી વસુકુમાર રાજા થયો. તથા તે સત્ય
વાદી હોવાથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયો. એક દહાડો એક શિકારીયે, હર-
ણને મારવામાટે ફેંકેલું પોતાનું બાણ અટકેલું જોયું તેનું કારણ તપાસવા
માટે ત્યાં જતાં તેણે એક સ્ફટિકની શિલા જોઈ; તે જોઈ તેણે વિચાર્યું
કે, મેં ત્રમથી આમાં પ્રતિબિંબ પડેલા હરિણને જોયું વલી આ શિલા વ-
સુરાજાને લાયક છે, પછી તેણે રાજાને ગુસ્સીતે તે વાત કરવાથી રાજાયે
તે શિલા ગ્રહણ કરીને ઘણું ધન આપ્યું. પછી રાજાયે ગુસ્સીતે કારીગરો-
પાસે તેનું આસન ઘડાવીને, તે કારિગરોને તેણે મારી નાંખાવ્યા. હવે તે
આસનપર બેસવાથી, લોકો તેને સત્યના પ્રજાવથી આકાશમાં અધર બે-
ઠેલો જાણવા લાગ્યા. તથા લોકોમાં એવી પ્રસિદ્ધિ થઈ કે, સત્યના પ્રજા-
વથી, તેને દેવતાઈ સહાય થયા છે. તે પ્રસિદ્ધિથી સઘલા રાજાઈ પણ જ-
યથી તેને વશ થયા. હવે એક દહાડો નારદ ત્યાં આવ્યો, ત્યારે તેણે પ-
ર્વતને શિષ્યોપ્રત્યે ઋગ્વેદ જાણાવતો જોયો. તેમાં પર્વતે “અજાથી યજ્ઞ ક-
રવો” એવો પાઠ આવતાં અજનો અર્થ ઘેટો કર્યો. ત્યારે નારદે કહ્યું કે,
હે જાણ, ત્રમથી તું આમ કેમ બોલે છે. ગુરુયે તો “અજા” નો અર્થ ત્ર-
ણ વર્ષનું જુનું ધાન્ય. કે જેને વાવ્યાથી જગે નહીં એવો કર્યો હતો. ત્યારે
પર્વતે કહ્યું કે, પિતાયે પણ તેનો અર્થ ઘેટો કહ્યો છે, અને વલી નામમા-
લામાં (કોશમાં) પણ તેજ અર્થ જે. ત્યારે નારદે કહ્યું કે શબ્દોની અર્થ
કલ્પના મુખ્ય અને ગૌણ એમ બે પ્રકારની છે, તેમાંથી ગુરુયે ગૌણ કલ્પ-
ના કહેલી છે. વલી ગુરુ ધર્મનો ઉપદેશ દેનારા છે અને શ્રુતિ પણ ધર્માત્મ-
ક છે, માટે તે બન્નેને જૂઠા પાડી તું પાપનો બંધ પાડ નહીં ? ત્યારે પર્વતે
ગુસ્સે થઈ કહ્યું કે, તેનો અર્થ ઘેટોજ થાય છે, અને આપણે તેની પરીક્ષા
કરાવીયે, તેમાં જે જૂઠો પડે તેની જીજ્ઞાસે દેવી. પછી તેણે સમ્મતિપૂર્વક
વસુરાજાને પરીક્ષક નીમ્યો. ઇટલામાં પર્વતની મા આવીને ગુસ્સીતે પ-
ર્વતને કહેવા લાગી કે, તારા પિતાયે “અજનો” અર્થ નારદના કહેવા
પ્રમાણે કર્યો છે, એમ મેં પણ ઘરનું કાર્ય કરતાં કરતાં સાંજલ્યો હતો; મા-

ते आ जिह्वावेदननी शरत तें ठीक करी नही. त्यारे पर्वतें कळुं के जे थ-
वानुं हतुं ते थयुं. पढी तेनी मातायें राजापासे जइ पुत्रनी जिह्वा मागी.
त्यारे राजायें पण गुरुनी स्त्रीने आदरमान देइने ते वात कबुल करी, त-
था कळुं के, मारा बेठां ते मारा पर्वत जाइने कोण नुकशान करे तेम ठे?
पढी तेणीयें सघलुं वृत्तांत राजाने कळुं. त्यारें राजायें कळुं के, प्राण जा-
य, तोपण हुं जूठुं केम बोली शकुं? पण तेणीयें घणोज आग्रह करवाथी
तेणें ते वात कबुल करी. तेथी ते पण खुशी थइने घेर गइ. एटलामां ते
उं बन्ने त्यां आव्या. त्यां सज्जामां केटलाक मध्यस्थ माणसो पण आवी
बेठा. राजा पण ते स्फटिकशिलापर बेठो. पढी बन्नेये पोतपोतानो पद्द
कही संजलावीने, तेमांथी सत्यासत्य कहेवामाटे राजाने विनति करी.
त्यारे राजायें पोतानी सत्यप्रसिद्धिने नहीं गणकारतां “अज” नो अर्थ
घेटो कर्यो. ते वखते देवोयें गुस्से थइ तेने ते शिलापरथी नीचे फेंकी दी-
धो. त्यारें नारदें पण तेने कळुं के, जूठी साक्षी पुरनार एवो जे तुं, तेतुं
हवे चंडालनी पेठे मुख पण कोण जोशे? एम कही ते पोताने स्थानकें
गयो. पढी तेनी आठ पेहेडीसुधिना राजाउने देवोयें मारी नाख्या.

एवी रीतनी वसुराजानी कथा सांजलीने जिनवचनोने माननारो, एवो
कथो माणस जूठुं बोले.?

एवी रीतें नारदपर्वतनी तथा वसुराजानी कथा जाणवी. परने पीडा
करनारां सत्यवचनने पण असत्य तरिके लेखीने न बोलवुं, तेने माटे कहेठे.

न सत्यमपि ज्ञाषेत, परपीडाकरं वचः ॥

लोकेपि श्रूयते यस्मात्, कौशिकोनरकं गतः ॥ ६९ ॥

अर्थः—परने पीडा करनारुं सत्य वचन पण बोलवुं नहीं, कारणके, तेम
करवाथी कौशिक तापस नरकमां गयो ठे, एम अन्यदर्शनीउना शास्त्र-
मां पण संजलाय ठे.

हवे कौशिक तापसनी कथा कहे ठे.

कौशिक नामें कोइएक शांत तापस, गामने तजीने गंगाने कांठे वस-
तो हतो; ते त्यां ममता, तथा परिग्रहरहित थइने कंदमूलनो आहार
करीने रहेतो हतो, तथा सत्यवादी होवाथी ते दूनियामां प्रसिद्धि पाम्यो

હતો. એક દહાડો કેટલાક ચોરો ગામ હુંટીને આશ્રમપાસે આવ્યા. ત્યારે ગામના લોકો આવીને, તેને પુઠવા લાગ્યા કે, તમો સત્યવાદી હો, માટે કહો કે, ચોરો કેમના ગયા? ત્યારે ધર્મતત્ત્વને નહીં જાણનારા તે તાપસે કશું કે, ચોરો આ પડેલેની જાડીમાં પેઠા છે. તેથી લોકોએ ત્યાં જઈ તેમને મારી નાખ્યા. એવી રીતનાં પરને પીડાકારી એવાં સત્ય વચનથી પણ, તે તાપસ નરકમાં ગયો. એવી રીતે કૌશિક તાપસની કથા જાણવી.

હવે અલ્પ અસત્યને પ્રતિષેધવામાટે, મોટા અસત્ય બોલનારને નિંદતા થકા કહે છે.

અલ્પાદપિ મૃષાવાદાઘૌરવાદિષુ સંજવઃ ॥

અન્યથા વદતાં જૈર્નાં વાચં ત્વહહ કા ગતિઃ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:—અલ્પમૃષાવાદથી પણ જ્યારે ઘૌરવાદિક નરકોમાં ઉત્પત્તિ થાય છે ત્યારે જૈન વચનોને વિપરીત બોલનારની તો, અરેરે!!! શી ગતિ થશે?

હવે અસત્યવાદીની નિંદા કરીને સત્યવાદીની સ્તુતિ કરે છે.

જ્ઞાનચારિત્રયો મૂલં સત્યમેવ વદંતિ યે ॥

ધાત્રી પવિત્રી ક્રિયતે તેષાં ચરણરેણુર્જિઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:—જ્ઞાન અને ચારિત્રના મૂલરૂપ એવું જે સત્ય, તેનેજ જેઠું બોલે છે, તેઠુંના ચરણોની રજથી આ પૃથ્વી પણ પવિત્ર કરાયેલી છે.

ટીકા:—અહીં જ્ઞાન ચારિત્રનું ગ્રહણ “તાણકિરિયાહિંમુખો” એવી રીતનાં, જગવત્તાં જાણ્યકારનાં વચનને અનુસારે છે; અને તેના ગ્રહણથી દર્શન આવી જાય છે, કારણકે, સમ્યગ્ દર્શનવિનાનું જ્ઞાન તે અજ્ઞાનજ છે; હવે વલી સત્યવાદિના આ લોકસંબંધિ પ્રજાવને પણ દેખાડે છે.

અલીકં યે ન જાણંતે, સત્યવ્રતમહાધનાઃ ॥

નાપરાધ્મલં તેજ્યો, જૂતપ્રેતોરગાદયઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—જે સત્યવ્રતરૂપી મહાધનવાલાઈ જૂતું નથી બોલતા, તેઠુંને જૂત, પ્રેત, સર્પ આદિક પણ પીડા કરી શકતા નથી.

ટીકા:—હાહ્યા માણસે સર્વ પ્રાણીઠને ઉપકાર કરનારું સત્ય બોલવું, અથવા તો મૌન રહેવું. વલી વૈર કરાવનારું વચન કોણે પુઠતાં પણ બોલવું નહીં. વલી જો ધર્મનો નાશ થતો હોય, અથવા સિદ્ધાંતનો વિપરીત અર્થ

કોઈ કહેતો હોય, તેમાટે કોઈયે પૂઠ્યાવિના પણ સત્ય બોલવું. વહી ચાર્વાક, કૌલિક, બ્રાહ્મણ, બૌદ્ધ વિગેરે, અસત્ય વચનો બોલીને જગતનો ઘાણ કહાડ્યો છે; તેજનાં મુખો નગરની ગટરો જેવાં છે, કે જેમાંથી પંકયુક્ત વાણીઝં નિકલે છે. વહી બલતા દાવાનલથી દાઝેલું વૃક્ષ તો નવપલ્લવ થઈ શકે છે, પણ દુર્વચનરૂપી અગ્નિથી બલેલા લોકોને શાંતિ થતી નથી. વહી માણસોને સત્ય વાણી, જેટલો આનંદ આપે છે, તેટલો આનંદ, ચંદન, ચાંદની, ચંદ્રકાંતમણિ તથા મોતીઝંની માલા પણ આપતી નથી. વહી અસત્ય વોલનારો સાધુ પણ નિંદાને પાત્ર છે. વહી ત્રાજવામાં જો અસત્યનાં પાપને અને બીજાં સઘલાં પાપને તોલિયેં તોપણ અસત્યનું પાપ વધે છે. વહી પરસ્ત્રીલંપટ તથા ચોરને પણ હુટવાનો ઉપાય છે, પણ જૂઠું વોલનારને હુટવાનો ઉપાય નથી. વહી જે દેવો પણ સહાય થાય છે, રાજાઝં હુકમ ઝગાવે છે, તથા અગ્નિ આદિક પણ શીતલ થાય છે, તે સઘલાં સત્ય વચનનાં ફલો છે. એવી રીતેં બીજા વ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે ત્રીજા અસ્તેયવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

પેહેલાં તેનાં ફલને દેખાડવાપૂર્વક, તેનો નિષેધ કરે છે.

દૌર્જાગ્યં પ્રેષ્યતાં દાસ્ય, મંગરહેદં દરિદ્રતાં ॥

અદત્તાત્તફલં જ્ઞાત્વા, સ્થૂલસ્તેયં વિવર્જયેત્ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—દુર્જાગ્યપણું, નોકરપણું, પરસ્ત્રાધીનપણું, અંગનું હેદન, તથા દરિદ્રિપણને, અદત્તાદાનનાં ફલરૂપ જાણીને, સ્થૂલચક્રી સ્તેયને (ચોરીને) તજવું.

પતિતં વિસ્મૃતં નષ્ટં, સ્થિતં સ્થાપિતમાહિતં ॥

અદત્તં નાદદીત સ્વં, પરકીયં ક્વચિત્સુધીઃ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—પહેલું, ઝુલેલું, નાશ પામેલું, સ્થિર પહેલું, આપણ પહેલું, દાદેલું, પરનું નહીં દિધેલું ધન બુદ્ધિમાનેં ગ્રહણ કરવું નહીં.

હવે ચોરી કરનારની નિંદા કરે છે.

અયં લોકઃ પરલોકો, ધર્મોઽધૈર્યં ધૃતિર્મતિઃ ॥

મુષ્ણતા પરકીયં સ્વં, મુષિતં સર્વમપ્યદઃ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:— પરનું ધન હરનાર માણસેં, આ લોક, પરલોક, ધર્મ, ધીરજ-

તા, શાંતતા તથા કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક, એ સઘલું નષ્ટ કરેલું જાણવું. હવે હિંસકથી પણ ચોરી કરનારનું બહુ દોષપણું કહે છે,

एकस्यैकं क्षणं दुःखं, मार्यमाणस्य जायते ॥

સપુત્રપૌત્રસ્ય પુન, ચાર્વજીવં હતે ધને ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:- પ્રાણીને મારવાથી તો, તેને એકને, અને તે પણ ક્ષણવાર સુધી-જ દુઃખ થાય છે, પણ ધન લેશ લેવાથી તો, તેના પુત્ર પૌત્રોને પણ જીવિ-તપર્યંત દુઃખ થાય છે. હવે તેનું ફલ કહે છે.

चौर्यपापजुमस्येह, वधबंधादिकं फलं ॥

जायते परलोके तु, फलं नरकवेदना ॥ ७० ॥

અર્થ:- ચોરીનાં પાપ રૂપી વૃક્ષનાં, વધ, બંધન આદિક આ લોકનાં ફલો છે, અને નરકની વેદનારૂપ પરલોકસંબંધિ ફલ છે.

दिवसे वा रजन्यां वा, स्वप्ने वा जागरेऽपि वा ॥

सशल्यश्च चौर्येण, नैति स्वास्थ्यं नरःक्वचित् ॥ ७१ ॥

અર્થ:- વલી ચોરી કરવાથી, માણસ જાણે શલ્યવાલો થયો હોય ન-હીં, તેમ, દિવસે, અથવા રાત્રિયે સ્વપ્નામાં અથવા જાગતે બંને પણ શાંત-તા પામતો નથી.

मित्रपुत्रकलत्राणि, आतरःपितरोऽपि हि ॥

संसर्जन्ति क्षणमपि, न म्लेच्छैरिव तस्करैः ॥ ७२ ॥

અર્થ:- વલી મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી જાણ, તથા પિતા પણ, મ્લેચ્છોની પેઠે ચો-રનો ક્ષણવાર પણ સંસર્ગ કરતા નથી.

હવે ચોરી કરનાર તથા નહિં કરનાર, બંનેના દોષ તથા ગુણોને દૃષ્ટાં-તો દ્વારાયે કહે છે.

संबन्ध्यपि निगृह्येत, चौर्यान्मंडकवन्नृपैः ॥

चौरोऽपि त्यक्तचौर्यः स्या, त्स्वर्गजाग् रौहिणेयवत् ॥ ७३ ॥

અર્થ:- ચોરીથી મંડકની પેઠે સંબંધી પણ રાજાઈથી મરાય છે, અને ચોરીને તજવાથી ચોર પણ રૌહિણેયની પેઠે સ્વર્ગને જનનારો થાય છે. તે બંને દૃષ્ટાંતો કહે છે.

गौड देशमां पाटलीपुत्र नामें एक सुंदर नगर ठे; त्यां महाकलावान् मूलदेव नामें एक राजपुत्र हतो. ते धूर्तविद्याने जाणनार, तथा रूप अने लावण्यथी कामदेव सरखो हतो. ते चोर प्रत्ये चोर जेवो, उत्तम प्रत्ये उत्तम जेवो, जुगारीप्रत्ये जुगारी जेवो, विगेरे ते अनेकरूप पोतानां करी शकतो हतो. ते विद्याधरनी पेठे विचित्र प्रकारनां कौतुकोथी लोकोने विस्मय करतो हतो. तेने जुगारनुं व्यसन पडवार्थी पिताना उपकार्यें करीने नाशीने उज्जयनी नगरीमां गयो. ते त्यां कोय गोढीना प्रज्ञावथी कुबडो थइ, लोकोने कलार्थी आश्चर्य करीने प्रख्याति पाम्यो. हवे त्यां रूप अने लावण्यथी रतिने पण जीतनारी, एवी देवदत्ता नामें एक उत्तम गणिका होती. तेणीने वश करवाने कोइ पण समर्थ थयो नहीं. एक दहाडो मूलदेव तेणीना घर आगल, तेने क्षोत्राववामाटे प्रज्ञातमां गावा लाग्यो. देवदत्तायें पण ते मधुरस्वर सांजलीने दासीने तेनी तपास करवा मोकली. ते दासीयें तपास करीने आव्यावाद वेश्याने कहुं के, कोइ महागुणवान् एवो कुबडो माणस गाय ठे. पढी तेणीयें पोतानी एक माधवी नामनी कुबडी दासीने तेने बोलाववा मोकली. ते पण त्यां जइ तेने कहेवा लागी के, हे महाज्ञाग, मारी देवदत्ता नामनी शेठाणी तमोने बोलावे ठे. त्यारें मूलदेवें कहुं के, अरे! कूबडी !! चाली जा ? हुं तो आवतो नथी कुटणीउने वश, एवी वेश्याने घेरकोण जाय ? पढी ज्यारे ते पाढी वली, त्यारे विनोदमाटे तेणीने कलाकौशल्यथी कमलना नालनी पेठे सिद्धि करी. ते दासी पण पोताना शरीरने सुधरेलुं जोती थकी आनंद पामीने, वेश्या पासे जइ, ते सधलुं वृत्तांत कहेती हवी. देवदत्ता पण तेणीने कुज पणां रहित जोइने आश्चर्य पामी; अने फरीने कहुं के, आवा उपकारीने तो पोतानी आंगली ठेदीने पण तुं लाव ? पढी ते दासी पण मूलदेवपासे आवी, तेने मीठां वचनोथी समजावीने त्यां लइ गइ. तथा त्यां तेणें पण प्रवेश कर्यो. ते वामनने पण कांति अने लावण्ययुक्त जाणीने, तेणीयें आसनपर वेसाळ्यो. तथा मांहांमांहें तेउ आनंदनी वातो करवा लाग्यां. एटलामां कोइएक वीणावालो त्यां आव्यो, तेनी पासे देवदत्तायें कौतुकथी वीणा वगडावी. तेनी उत्तम नादवाली वीणाने सांजलीने देवदत्तायें मस्तक धुणावी, तेनां वखाण कर्या. पढी मूलदेव पण जरा हसीने कहेवा लाग्यो,

કે, ઝજ્જયનીનાં લોકો ગુણ અવગુણની પરીક્ષામાં તો વધુ નિપુણ લાગે છે. ત્યારે તેણીયેં પણ શંકાસહિત કહ્યું કે, આમાં કંઈક જૂલ પડી છે, કે જેથી તમો ઉપહાસ કરો ઢો. ત્યારે તેણેં કહ્યું કે, શું આપ જેવાની ક્યાંય પણ જૂલ પડે? પણ આ તંત્રી ગર્જસહિત છે, તેમ તેનો વંશ પણ શલ્યવાલો છે. “કેમ જાણ્યો?” એમ તેણીયેં જ્યારે પુછ્યું, ત્યારે તેણેં તે વીણા લેઈને, વંશમાંહેંથી પથ્થર કહાડીને, તથા તાંતમાંથી વાલ કહાડીને દેખાડ્યો. એવી રીતેં વીણાને શુદ્ધ કરીને પોતે વગાડવા લાગ્યો, કે જેથી સાંજલનારને તે અમૃતસરખું લાગવા માંડ્યું. તે સાંજલી દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, તું કંઈ સામાન્ય કલાવાન નથી, खरेखर मनुष्यरूपधारी सरस्वती तूं, પઠી વીણાવાલે પણ તેના ચરણેં પડી કહ્યું કે, મારે તમારી પાસેથી વીણા શીખવી છે. ત્યારે મૂલદેવેં કહ્યું કે, હું હજુ બરોબર વગાડી જાણતો નથી, પણ જે માણસ સારી રીતેં વગાડી જાણે છે, તેને હું જાણું તું. ત્યારે દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, તે કોણ અને ક્યાં છે? ત્યારે મૂલદેવેં કહ્યું કે, પૂર્વદિશામાં પાટલીપુત્ર નામેં નગર છે. ત્યાં વિક્રમસેન નામેં મહાગુણવાન કલાચાર્ય છે, તેનો હું મૂલદેવ નામેં હમેશનો સેવક તું. હવે એટલામાં ત્યાં વિશ્વજૂતિ નામેં એક નાટકાચાર્ય આવ્યો, ત્યારે દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, આ સાક્ષાત્ જરતતુલ્ય છે. ત્યારે મૂલદેવેં પણ તે વાત કબુલ કરી. પઠી તે વિશ્વજૂતિ તો જરતનાં શાસ્ત્રોમાં જૂલો કહાડવા લાગ્યો. ત્યારે મૂલદેવેં જાણ્યું કે, આ ઉપર ઉપરનો જાણકાર છે, માટે તેની જૂલ હું દેખાડી આપું. તેના વ્યાખ્યાનમાં પૂર્વાપરવિરોધ નામની જૂલ કહાડી. ત્યારે વિશ્વજૂતિ ગુસ્સે થઈને સંબંધવિનાનું બકવા માંડ્યો, કારણ કે, તેવા લોકો પોતાનાં અજ્ઞાનને ક્રોધથી ઢાંકે છે. પઠી તે નાટ્યાચાર્ય પણ વિલખો થઈને ચુપ રહ્યો. પઠી તે દેવદત્તા પણ તેનાં વિલખાપણાને દૂર કરવાને બોલી કે, આપ અત્યારે ઉત્સુક જણાઉં ઢો, માટે આ વિષેની ચરચા વલી કોઈ બીજે પ્રસંગે કહાડજો? પઠી વિશ્વજૂતિયેં કહ્યું કે, હે દેવદત્તા, હવે આપણો નાટકનો અવસર થયો છે, માટે અમો જઈશું, અને તું પણ તૈયાર થઈ રહે? એમ કહી વિશ્વજૂતિ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પઠી દેવદત્તાયેં મૂલદેવને કહ્યું કે, આપણના સ્નાનમાટે કોઈ શરીરમર્દન કરનારને બોલાવીયેં. ત્યારે તે ધૂર્તરાજેં કહ્યું કે, તારે તે મર્દન કરનારને બોલાવવાની જરૂર નથી, જો તારી મરજી હશે, તો

हुं ते करी आपीश. त्यारे वेश्यायें कछुं के, शुं ते काम पण तुं जाणे ठे ? त्यारे तेणें कछुं के, हुं ते जाणतो नथी, पण तेवुं जाणनारनी पासे हुं रहेलो हुं. पढी वेश्याये तेल मगाव्याबाद ते तेणीने मर्दन करवा लाग्यो, पढी शरीरनां स्थानो प्रमाणे उचित हाथथी, मर्दन करवाथी, मूलदेव तेणीनां अंगने अपूर्व सुख आपवा लाग्यो, पढी तेणीयें विचार्युं के, आ कंइ सामान्य माणस नथी, तेथी तेने पगे पडीने कछुं के, तारा गुणोथीज तुं कोइ उत्तम माणस लागे ठे, माटे तुं तारा आत्माने शा माटे कपटथी गोपवे- ठे ? माटे कृपा करीने हवे मने मुंजाव मा ? कारणके जक्तोना उपरोधथी देवो पण प्रगट थाय ठे. पढी तेणें मुखमांथी गोली कहाडी नाखीने पो- तानुं स्वाभाविक रूप कर्तुं. तेने कामदेव सरखो रूपवंत जोइ वेश्यायें क- छुं के, आपे हवे मारा पर कृपा करी. पढी देवदत्तायें अत्यंत अनुरागवा- ली थइने, तेनुं मर्दन कर्तुं. पढी तेउं बन्नेण गरम पाणीथी स्नान कर्तुं. पढी देवदत्तायें दीधेलां सुंदर वस्त्रो तेणें पहैयां, तथा तेउंए साथे बेसीने उ- त्तम जोजन कर्तुं. पढी तेउं मांहोमांहें बुपी कलानां रहस्यनी वातो करवा लाग्यां. पढी तेणीए कछुं के, तें मारुं हृदय हरी लीधुं ठे, माटे हवे हमेशां तारे मारे घेर आवबुं. त्यारे मूलदेवें कछुं के. निर्धन तथा परदेशी एवा जे अमो, तेउंमां तमारो अनुबंध योग्य न थाय; कारणके, वेश्या जो गुणोना पक्षपातथी निर्धनमां रागी थाय, तो तेनुं कार्य चाखे नहीं. त्यारे देवदत्ताए कछुं के, तमारा जेवाने वली परदेश केवो ? वली मूर्खोना धनथी पण अमो उपर उपरथीज तेउं प्रत्ये स्नेहवाली थइयें ठी- यें, पण तमारा जेवा गुणी तो अमारां अंतःकरणमां पण प्रवेश करेठे. माटे तमारे मारुं वचन मानवुंज पडशे, त्यारे मूलदेवें पण हा पाडी प- ढी तेउं विविध विनोदथी क्रीडा करवा लाग्या, एटलामां राजानो पोली- उं आवी कहेवा लाग्यो के, नाटकनो वखत थयो ठे, माटे हमणांज चा- लो ? पढी ते वेश्या गुप्त वेशथी मूलदेवने राजदरबारमां लइ जइने, रा- जानी पासे रंजानी पेठे नाचवा लागी. त्यां महाचतुर एवो मूलदेव प- ण पटह वगाडवा लाग्यो. पढी राजाए ते वेश्यानां नाचथी खुखी थइने, तेणीने कंइक मागवानुं कहेतां, तेणीए कछुं के, पाठलथी मागीश. पढी तेणीए मूलदेव सहित गाथुं, तथा नाच कयों, त्यारे राजाए खुशी थ-

इने तेने पोतानां अंगपरनां घरेणां आपी दीधां ते वखते पाटलीपुत्रना राजानो विमलसिंह नामनो द्वारपाल खुशी थइने राजाने कहेवा लाग्यो के, आ माणसें पाटलीपुत्रना मूलदेवनी कलाउ चोरी लीधी ठे. माटे आप एने कलावानोमां मूलदेवथी बीजा दरज्जानुं प्रीतिदानपत्र (प्रशंशा पत्र) आपो, अने आ वेश्याने नाचनारीजमां आधिकपणानुं सर्तिफिकेट आपो ? त्यारे राजाए तेम देवा मांडतां वेश्याए कहुं के, हे स्वामि, हुं आमनी मरजी प्रमाणे आपपासेथी इनाम लेइश. त्यारे राजाए कहुं के, तेनी अनुमति लेइ जो ? त्यारे मूलदेवें पण कहुं के, जेम राजाजी कहे तेम कर ? पढी तेणें अति उत्तम नादथी वीणा वगाडी. त्यारे विमलसिंहें कहुं के, हे देव, गुप्तवेषधारी खरेखर आ मूलदेवज ठे. त्यारे राजाए तेने कहुं के, एम होय, तो हे मूलदेव, तुं तारुं रूप प्रकट कर ? मने तने जोवानी घणी होंश ठे. त्यारे मूलदेवें पण मुखमांथी गोली कहाडी नाखीने, पोतानुं स्वरूप प्रकट कर्युं. पढी राजाए तेने हर्षपूर्वक आलिंगन कर्युं. पढी मूलदेव पण राजाने चरणे पड्यो, त्यारे राजाए पण तेनो घणो आदरसत्कार कयों, हवे एवी रीतें देवदत्ता पण अनुरागवाली थइ थकी, तेनी साथे हमेशां विषयसुख जोगववा लागी. हवे मूलदेवें पोते जुगारनुं व्यसन तज्युं नहीं, कारण के गुणवानोमां पण कंडक दोष तो होयठेज. देवदत्ताए ते तजवाने घणुं कहेतां पण तेणें ते तज्युं नहीं;

हवे ते नगरीमां महाधनवान्, तथा रूपवान् अचल नामनो सार्थवाह हतो. ते सार्थवाह मूलदेवनां पहेलांज ते वेश्यामां आसक्त थइने तेणीने जोगवतो हतो. तेने मूलदेवपर ईर्ष्या थवाथी तेनां ढिड्रो ते जोवा लाग्यो. हवे देवदत्ताने तेणीनी माए कहुं के, आ निर्धन, धूर्त, तथा जुगारी मूलदेवने तुं तजी दे ? अने हमेशां धन आपनार अचलनेज तुं सेव ? त्यारे देवदत्तायें कहुं के, हुं एकांत धनमांज अनुरागी नथी, पण तेनामां गुणोए करीने पण अनुरागी थयेली हुं. त्यारे तेनी माताए गुस्से थइ कहुं के, ते बुद्धा जुगारीमां वली गुणो केवा ? त्यारे देवदत्ताए कहुं के, ते धीर, विद्वान्, तथा गुणोनो रागी ठे, माटे हुं तेने बिलकुल ठोडीश नहीं. त्यारे कुट्टणी क्रोधित थइने, तेणीने तेनापर अप्रीति थवाना

उपायो शोधवा लागी, पढी ते कुट्टणी देवदत्ताने पुष्पने बदले करमाएलां पुष्पो, शरबतने बदले पणी, सेलडीने बदले वांसनो टुकडो, एमआपवा लागी. त्यारे देवदत्ता गुस्से थवाथी, कुट्टणी तेणीने कहेवा लागी के, तुं कोप कर नहीं ? एतो जेवो जह्म तेनुं बलिदान होय. माटे कुपात्र आ निर्धन मूलदेवने तुं तजी दे ? त्यारे देवदत्ताए कह्युं के, हे माता, पुरुषने परीक्षा कर्याविना पात्र कुपात्र केम कहेवाय ? त्यारे तेणीए कह्युं के, तेनी तुं परीक्षा कर ? त्यारे देवदत्ताए पण खुशी थइने पोतानी दासीने कह्युं के, अचलसार्थवाहने जइने कहे के, आजे देवदत्ताने सेलडी खावानी इठा थइ ठे, माटे ते मोकलावजो ? दासीए जइ तेने तेम कहेवाथी तेणे खुशी थइने तुरतज सेलडीनां गाडांठ जरीने मोकलाव्यां, ते जोइ कुट्टणीए कह्युं के, जो, अचलतुं केतुं उदारपणुं ठे ? त्यारे देवदत्ताए खेद पामीने कह्युं के, हे माता, शुं हुं कंइ उंटणी तुं ? के जेथी तेणें मूलीआं अने पांढडां शिखे आटलीवधी सेलडी मोकली !! पढी तेणीए माताने कहीने, तेवीज रीतें मूलदेवने पण दासी मारफतें कहेवराव्युं. त्यारे मूलदेवें सेलडीनां पांच ठ सांठा लइने, तेनां पीठां तथा मूलीआं कहाडी नाखी, तथा न चवाय तेवा गांठा पण कहाडीने बबे आंगलनी गंडेरीठ करीने तथा तेने चप्पुथी ढोलीने, अने कपुरथी सुगंधियुक्त करीने मोकलावी. ते जोइने देवदत्ताए कुट्टणीने कह्युं के, मूलदेव तथा अचलमां रहेलो सोनां अने कथीर सरखो तफावत तुं जो ? त्यारे कुट्टणीए विचार्युं के, निर्बुद्धि हरिणी जेम जांऊवानां पाणीप्रत्ये तेम आ पण आ धूर्तप्रत्येज अजिलाषा राखे ठे. माटे हवे कोइ एवो इलाज शोधवो, के जेथी मूलदेवने नगरमांथी कहाडी मुकाय. पढी तेणे अचलने कह्युं के, तारे देवदत्ताने महोडे कोइ गाम जवानुं खोटुं बानुं कहाडवुं पढी ज्यारे तुं तेम करीश; त्यारे तने परगाम गएलो जाणी, मूलदेव शंकारहित तेणीनी पासे आवशे. पढी ज्यारे ते देवदत्तासाथे जुगार रमतो होशे, त्यारें हुं तने संकेत करीश, एटले तुं सघली सामग्रीसहित त्यां आवजे ? अने ते वखते तुं तेनुं कंइक एवुं अपमान करजे, के जेथी ते देवदत्ताने इठे नहीं. पढी तेणें पण देवदत्ताने घणुं धन आपीने तेम कर्युं. पढी ज्यारे नयरहित मूलदेव त्यां आव्यो, त्यारे ते कुट्टणीए दुपीरीतें

अचलने बोलाव्यो. त्यारे देवदत्ताए पण तेने आवतो जोइने मूलदेवने खाटला नीचे संताड्यो. हवे ते कुट्टणीए बुपी रीतें अचलने खाटला-नीचे रहेलो मूलदेव देखाडी दीधो. हवे अचल पण आवीने देवदत्ताने कहेवा लाग्यो के हुं थाकेलो तुं, माटे मारे स्नान करवुं ठे, तेनी तुं तैयारी कर ? त्यारे देवदत्तायें कहुं के, आप त्यारे बाजोठपर बेसो ? एवी रीतें देवदत्ताए तेने आदरपूर्वक उठाडवा मांड्यो, पण ते उठ्यो नहीं; पण कहुं के हे देवदत्ता ! में आज्ञे स्वप्नजोयुं ठे के, आ पलंगमां में मर्दन करावीने कपडा सहित स्नान कर्युं. माटे ते स्वप्न सत्य करवा माटे हुं अहीं आव्यो तुं कारण के, सत्य करेहुं स्वप्न कल्याणमाटे आय ठे. त्यारे कुट्टणी बोली के, हे पुत्रि, तारे स्वामिनो हुकुम माथे उठाववो जोइयें, माटे तेम कर ? त्यारे देवदत्ताए कहुं के, तेम कर्याथी आ उत्तम शय्या बगडे माटे तेम करवुं शुं उचित ठे ? त्यारे अचलें कहुं के, तुं लोभ शामाटे करे ठे ? जेनो पति आ अचल ठे, तेने शुं आवी बीजी शय्या नहीं मली शके ? पढी ज्ञाडाने वश थयेली देवदत्ताए, तेने पलंग परज मर्दन कर्युं. पढी तेपर पाणीथी स्नान कराववाथी मूलदेवनुं शरीर ते पाणीथी जराइ गयुं. पढी ते कुट्टणीए अचलना सुजटोने बोलावीने मूलदेवने खेंची कंहाडवानुं कहुं. पढी अचलें पण क्रोधायमान थइने मूलदेवने चोटलो जाली खेंचवा मांड्यो, अने तेने कहुं के, तुं विद्वान् अने बुद्धिमान् ठो माटे कहे के, आवा कार्यनो शुं दंड होय ? ते सांजली मूलदेव पण दिंग थइ गयो. पढी ते अचल सार्थवाहें पण विचार्युं के, कर्मयोगें आवी दशाने आ प्राप्त थयो ठे माटे तेने मारवो नहीं. एम विचारि तेणें कहुं के आज तो तने आ अपराधथी हुं ठोडुं तुं पण कृतज्ञ थइने तारे पण अवसरे मारापर उपकार करवो ? पढी त्यांथी मूलदेव पण तुरत निकली गयो, तथा नगर बहार जइ तेणे तलावमां स्नान कर्युं, तथा कपडां पण धोइ नाख्यां. पढी ते अचल प्रत्ये वैर वालवाना मनोरथरूपी रथपर चडीने वेणातट प्रत्ये चाल्यो. तथा बार योजनना विस्तारवाली एक जयंकर अटवीमां जइ पड्यो. ते अटवी उलंगवा माटे ते कोइना सहायने इठवा लाग्यो. एट-खामां अकस्मात् त्यां कोइ, एक ज्ञातानुं पोटलुं लइ कापडी ब्राह्मण आ-

वी चढ्यो. तेने आवेलो जाणी मूलदेव अत्यंत हर्षित थयो; अने तेने कळुं के, मारे आ अटवीमांथी जवुं ठे, माटे सारुं थयुं के, तारो साथ थयो, वली आपणे वातो करतां चाढ्या जश्शुं के, जेथी मार्गनो थाक पण लागशे नहीं. वली हे महाजागी, तारे अहींथी केटलेक दूर अने क्यां जवुं ठे ? त्यारे ब्राह्मणें कळुं के, मारे तो आ अटवीने ठेडे आवेला वीरनिधान नामना स्थानक प्रत्ये जवुं ठे, हवे तुं पण कहे के, तारे क्यां जवुं ठे ? त्यारे मूलदेवें कळुं के, मारे वेणातट नामना गामप्रत्ये जवुं ठे, त्यारे ब्राह्मणें कळुं के, त्यारे तो आपण बन्नेनो लांबे सुधि एकज मार्ग ठे. पठी तेउं चालतां थकां मध्याह्मकालें एक तलाव पास प्होंच्या तेमां हाथपग धोइने मूलदेव एक वृद्धनी ढायातले बेगो. पठी ब्राह्मणें तो पोटली ठोडीने, मांहेथी साथवो कहाडी तेमां पाणी मेलवी खाधुं. त्यारे मूलदेवें विचारुं के, आ बहुं जुख्यो हशे, तेथी पहेलां पोते खाइने मने देशे; पण ते ब्राह्मणेंतो खाइ रह्यावाद पोटलीनुं मुख बांधवा मांडयुं, त्यारे मूलदेवें जाणुं के, मने आवती काळे ते जरूर आपशे. एवी रीतें आशामां ने आशामां त्रण दिवसो चाढ्या गया. पठी ते अटवी तजीने ब्राह्मणें तेने कळुं के, जाइ, तारुं कढ्याण थाउं ! हवे मारे आ वीजे मार्गे जवानुं ठे. त्यारे मूलदेवें कळुं के, तारा सहायथी हुं आ बारयोजननी अटवी उलंगी गयो हुं; तथा हवे हुं वेणातटे जश्श, मारुं नाम मूलदेव ठे, माटे माराजेवुं जो काम होय तो कहेजे ! त्यारे ते ब्राह्मणें कळुं के, लोको मने निर्घृणशर्मा कही बोलावे ठे, तथा मारुं मूलनाम हंसकूड ठे, एम कही ते ब्राह्मण पण चालतो थयो पठी ते मूलदेव पण चालतां थकां एक गाममां प्होंच्यो, तथा त्यां क्रुधाथी जिक्हामाटे जमतां थकां तेने कोइने घेरथी बाकला मढ्या. ते लेइ जेवो गाममांथी निकलतो हतो, तेवामां पोतानी सामे कोइ मासोपवासी साधुने आवता तेणें जोया. तेने जोइ ते हर्षथी विचारवा लाग्यो के, अहो ! आजे तो मारां पुण्योनो उदय थयो, के जेथी जवरूपी समुद्रमां नावसमान आ मुनि मने मढ्या. माटे आजे आ बाकुलानुं साधुप्रत्ये दान दइने मारा विवेकरूपी वृद्धनुं हुं फल मेलवुं. पठी ते बाकुला साधु-उने वोरावी, तेणें कळुं के, ते माणसोने धन्य जाणवा, के जेउना बा-

कुला साधुनां पारणामां उपयोगी थाय ठे. एवी रीतनी तेनी जावनाथी देवता खुशी थइ कहेवा लाग्या के, हे चंद्र ! तुं तारी श्वाप्रमाणे अरधा श्लोकमां मागी ले ? त्यारे मूलदेवें पण माग्युं के—

“ गणिकादेवदत्तेज, सहस्रं राज्यमस्तु मे ॥ ”

अर्थ:—देवदत्ता गणिका, तथा एक हजार हाथीज्वालुं राज्य मने मले.

त्यारे देवताए कहुं के, “ एमज तने थशे,” पढी मूलदेव पण मुनिने वांढीने, गाममा गयो, तथा त्यां जिह्वा मागीने तेणें जोजन कर्तुं. पढी अनुक्रमें तेणें वेणातट नामना गाम प्रत्ये जइ, एक धर्मशालामां उतारो लीधो, तथा त्यां निद्रासुख पाम्यो. त्यां रात्रिने ठेले पहोरे तेणें स्वप्नमां संपूर्ण चंद्रने पोताना मुखमां पेसतो जोयो. तेज स्वप्न त्यां कोइ कापडी बावाने पण आव्युं, अने तेणें जागीने बीजा कापडीजने ते पोतानुं स्वप्न कही बताव्युं, त्यारें एक कापडीयें तेने कहुं के, आज तेने घी तथा खांडवाला पुडला मलशे. ते सांजली ते कापडी तो बहुज खुशी थइ गयो, कारण के, शियावने तो एक बोर मढ्याथी पण खुशी थाय ठे. पण ते मूर्खोने मूलदेवें पोतानुं स्वप्न कहुं नहीं. हवे ते कापडीने तो कोइनां वास्तुनां पर्वमां घीखांडवाला पुडला मढ्या, कारण के, स्वप्नुं फल विचारने अनुसारें थाय ठे. हवे ते मूलदेव तो प्रजातमां बगीचामां गयो, तथा त्यां माढीजने खुशी करीने तेणें पुष्पो तथा फलो लीधां, तथा पढी पवित्र थइ ते स्वप्नशास्त्रना जाणकार पासे गयो. तथा त्यां तेणें पुष्प फलो मुकीने पोतानुं स्वप्न तेने कही संजलाव्युं. त्यारें ते विद्वानें हर्षथी कहुं के, हे वत्स, तने स्वप्नुं फल हुं शुभ मुहूर्त कही संजलावीश, माटे आज तो तुं अमारो परोणो थइने रहे ? पढी ते उपाध्यायें तेने नवरावी, तथा जोजन करावीने, पोतानी कन्या परणाववा मांडी. त्यारें मूलदेवें कहुं के, मने अजाण्याने कन्या देवामां तमोए कंइ विचार कयों के केम ? त्यारें उपाध्यायें कहुं के, तारीआकृतिथीज तारा कुल अने गुणो जणाइ जाय ठे, माटे तुं आ कन्याने परण्य ? पढी तेनां वचनथी मूलदेवें पण ते कन्याने परणी. पढी उपाध्यायें स्वप्नुं फलकहुं के सात दिवसमां तुं अहीं राजा थइश. पढी ते मूलदेव त्यां केटलाक दिवस रहीने पांचमे दिवसे नगरनी बहार एक चंपाना वृक्षतले जइ

सुतो. हवे एटलामां तो नगरनो राजा पुत्ररहित मृत्यु पाम्यो. त्यारें मंत्रिउण पांच दिव्योने राजा वास्ते नगरमां फरतां कर्या, पण त्यां कोइ राज्यने लायक माणस तेउण जोयो नहीं. पढी बहार जमतां ते-उण चंपानीचे सुतेला मूलदेवने राज्योचित जोयो. त्यारें घोडे हे-षारव कर्यो, हाथीए गर्जना करी, कलशें अग्निषेक कर्यो, चामर विं-जावा लाग्यां, तथा ठत्र खुद्वुं थयुं. पढी हाथीए तेने पोताना स्कंध-पर चडाव्यो, अने लोको पण पोतानो स्वामि मलवाथी जयजय शब्द करवा लाग्या. पढी तेणे वाजां वागते ठते नगरमां प्रवेश कर्यो. पढी ते हाथी परथी उतरिने मेहेलमां सिंहासनपर बेठो, त्यारे सामंतोए तेनो राज्याग्निषेक कर्यो. ते वखते आकाशमां रही देवोयें कहुं के, देवनी कृ-पाथी आ कलावान् विक्रमराज नामें राजा थयो ठे. अने जेउ आनी आझा मानशे नहीं, तेउने अमो मारी नाखशुं. ते वचनथी सघलुं प्रधा-नमंडल डरीने तेने वश थयुं. पढी एवी रीतें विषयसुखने जोगवतां थकां, तेणें उल्लासनीना राजासाथे व्यवहार करीने तेनी प्रीति मेलवी.

हवे ते वखते देवदत्ता पण मूलदेवनी तेवी विडंबनाने जोइने अचल-ने आक्षेपथी कहेवा लागी के, दुष्ट, आजथी तारे मारे घेर आवुं नहीं, एम कही तेने तेणीए घरमांथी कहाडी मेळ्यो, अने पोते राजापासे गइ. अने कहुं के, ते दिवसनं वरदान हुं आजे तमारीपासे मागुं बुं; त्यारें रा-जाए पण कहुं के, तारी इत्थाप्रमाणें तुं मागी ले ? त्यारे तेणीयें कहुं के, मारे कोइ मूलदेव शिवाय जरतार नहीं, तथा अचलने मारे घेर आव-तो अटकाववो ? राजायें कहुं के, तेमज करीश. पण आनो हेतु शुं ? त्यारे देवदत्तायें इशारत करवाथी माधवी दासीयें सघलुं वृत्तांत राजाने कही संजलाव्युं. तेथी राजायें क्रोधायमान थइने, ते अचलने बोलावी आक्षे-पथी कहुं के, अरे दुष्ट !!! तें तारा धनना मदथी मारी नगरीनां आ वझे रत्नोने पत्थरनी पेठे रगदोल्यां ? माटे तारा आ अपराधमाटे हुं तने मोतनी सजा करीश; पण पढी देवदत्तायें तेने ठोडाव्यो. पढी राजायें क-हुं के, जो तुं मूलदेवने शोधी लावीश, तोज तने मुक्त करीश. पढी ते अचल राजाने नमीने मूलदेवने शोधवा चाल्यो. हवे मूलदेव पण पोतानी हलकाइथी डरीने लबाचा उपाडी पारसकुलमां गयो.

हवे अहीं मूलदेवें विचार्युं के, देवदत्ताविना मारी आ राज्यलक्ष्मी न-
कामी ठे. तेथी तेणें एक चतुर दूतने जेटणुं दइने देवदत्ता तथा राजा-
पासे मोकद्वयो. पढी ते दूतें पण उज्जयनीयें जइ; राजाने कहुं के, देवें
दीधेली ठे, राज्यलक्ष्मी जेने एवो मूलदेव तमोने कहेवरावेठे के, आपने
पण ध्यान ठे के मारे अने देवदत्ताने घणो स्नेह ठे, माटे जो आपनी
अने तेणीनी मरजी होय तो तेने अत्रे मोकलावशो. त्यारे राजायें कहुं
के, ते तेणें शुं माग्युं ? अमारे अने तेने शुं कंई जुदाइ ठे, पढी राजायें
देवदत्ताने बोलावी कहुं के, हे जइ, सारुं थयुं के घणे काळे तारा
मनोरथो संपूर्ण थया ठे. मूलदेव देवना प्रसादथी राजा थयो ठे, अ-
ने तेने बोलाववामाटे तेणें पोताना माणसने मोकद्वयो ठे. पढी देवदत्ता
पण राजानी आझाथी वेणातट नगरे गइ. राजायें पण महोत्सव पूर्वक
तेणीने पोताना मेहेलमां प्रवेश कराव्यो. पढी जिनेश्वर प्रभुनी पूजा करतां
तथा प्रजाने पालतां थकां तथा देवदत्तासाथे क्रीडा करतां थकां तेणें त्र-
णे वर्गोने बाधारहित साध्या.

हवे एटलामां अचल पण केटलीक वेंचवानी चीजो लइने पारसकुल-
थी त्यां आव्यो. तथा केटलीक मणी, मोती विगेरे जेटोथी थाल जरी
ते राजापासे गयो. मूलदेवें तेने तुरत पीठानी लीधो; पण अचलें तेने
उलख्यो नहीं. पढी राजायें कहुं के, तमो क्यांथी आवो ठो ? त्यारें तेणें
कहुं के, अमो पारसकुलथी आवीये ठीयें; एम कही तेणें माल तपास-
वामाटे (जगातसारु) पंचनी मागणी करी. त्यारें राजायें कौतुकथी क-
हुं के, हुंज आवीश. पढी राजापोते पंचने लेइने गयो, त्यारे तेणें मजी-
ठ, कापड, सुतर विगेरें माल देखाड्यो. त्यारे राजायें पुब्बुं के, शुं आट-
लोज ठे. त्यारे राजायें फरीने पुब्बुं के, बरोबर तपास करीने कहेजे ?
कारण के, अमारा राज्यमां दाणचोरीनी देहांत शिक्षा ठे. त्यारे अचलें
कहुं के, अमो कोइनी पासे जुठुं बोलता नथी, त्यारे वली आपनी पासे
तो शुं बोलीयें खरा ? त्यारे राजायें कहुं के, आ सत्यवादी शेठनुं अर-
धुं दाण माफ करवुं, पण तेनो माल बराबर तपासवो. पढी त्यां पंचने ह-
लकी वस्तुर्जना दागीनामां नीचे बहु मूढ्यवाली चीजोनो वेहेम पडवा-
थी ते सघला दागीना फोडाव्या. पढी ते फोड्या तो तेमांथी तेमना धा-

रवाप्रमाणेज निकट्युं. त्यारे राजायें गुस्से थइ तेने बंधाव्यो. पढी तेने मेहेलमां लइ जइ, तेनां बंधनो ढोडावीने राजायें तेने पुढ्युं के, तुं मने उलखे ठे? त्यारें शेतें कहुं के, आपने राजाने कोण नहीं पिठाने? त्यारे मूलदेवें कहुं के, एम मिठु बोलवानी कशी जरूर नथी, खरोखर पिठा-
णतो होय तो बोल? त्यारे अचलें कहुं के, हुं आपने बरोबर पिठानी शकतो नथी. त्यारें राजाये देवदत्ताने बोलावी, तेने देखाडी. त्यारे तो ते लज्जातुर थइ खेद पामवा लाग्यो, पढी देवदत्तायें कहुं के, आ मूल-
देव ठे, के जेने तें प्रत्युपकार करवानुं कहुं हतुं. माटे आजे तने तेणें जीवतो मेढ्यो ठे, कारण के, तेवा माणसो ताराजेवा छुद्रनी घात करना-
रा होता नथी. पढी अचल विलखो थइने तेउने प्रगे पड्यो; अने कहुं के, मारापर क्षमा करो? त्यारे राजायें कहुं के, देवदत्तायें ज्यारें तने क्षमा करी, त्यारथीज में पण तने क्षमा करी ठे. पढी अचलें कहुं के, मारा ते दिवसना अपराधथी तो जितशत्रु राजायें मने उज्जयनीथी क-
हाडी मेढ्यो ठे; पढी राजायें तेने इनाम आपी एक दूतसाथे उज्जयनी प्रत्ये मोकलाव्यो. त्यां जितशत्रु राजायें पण मूलदेवनां वचनथी तेने शे-
हेरमां आववा दीधो.

हवे एक दहाडो सघला वेपारीयो एकठा थइने मूलदेवने कहेवा ला-
ग्या के, हे राजा, आ तमारा नगरने चोरो पराजव करे ठे. तेउ अंजन-
थी अदृश्य थइने अमारा घरोमां फर्या करेठे. त्यारे मूलदेवें कहुं के, हुं ते चोरोनो थोडाज कालमां नाश करीश, एम कही तेणें वेपारीउने रजा आपी. पढी तेणें कोटवालने हुकम कयों के, सघला चोरोने पकडी-
ने मारी नाखो? त्यारे कोटवालें कहुं के, एक चोर पिशाचनी पेठे पक-
डी शकातो नथी. पढी राजा पोते एक दहाडो नील वस्त्रो पेहेरीने रात्रि-
यें फरवा निकट्यो; तथा शंकायुक्त एवां सघलां स्थानकोमां ते जम्यो, पण त्यां तेणें चोरने जोयो नहीं. एवी रीतें समस्त नगरमां जमीने ते क्यांक देवलमां सुइ रह्यो; त्यां अकस्मात् राक्षसनी पेठे मंडिक नामें चो-
रनो अधिपति आव्यो. “अहीं कोण ठे?” एम उंचे खरे बोली तेणें सु-
तेला राजाने पाटु मारी. त्यारे राजायें तेनी चेष्टा आदिक जोवामाटे क-
हुं के, हुं तो एक कापडी हुं. त्यारे चोरें कहुं के, अरे ! कापडी ! तुं मारी

पासे आव ? हुं तने धनवान् करी देउं. पढी राजा पण स्वार्थने माटे चा-
 करनी पेठे तेनी पढाडी चालवा लाग्यो; कारण के, कारण पडवार्थी श्रीकृ-
 ष्णें गधेडाना पग पण चांप्या ठे. पढी राजाने ओलख्याविना तेनी साथे-
 ज ते कोइ शेठने घेर गयो. त्यां तेणें खातर दइने केटलोक मूढ्यवान्
 माल लीधो. पढी तेणें ते मालने राजापासे उपडाव्यो. पढी ते एक जी-
 र्ण उद्यानमां जइने तथा त्यां गुफा उघाडीने राजासहित अंदर गयो.
 त्यां नागकुमारी सरखी तेनी एक नवयौवन बेहेन हती तेणीने ते चोरें
 कह्युं के, आपणा अतिथिना तुं पग धोइ नाख ? एवी रीतना ज्ञाइना क-
 हेवार्थी, ते राजाने कुवाना कांठापासे रहेला एक आसनपर तेडी गइ.
 त्यां तेना पग धोतां तेणीयें तेनो कोमल स्पर्श अनुभव्यो; तेथी विचारवा
 लागी के, आ कोइक कामदेव सरखोज माणस लागे ठे, एम विचारि
 अनुरागथी तथा दयाथी तेणीयें राजाने कह्युं के, पग धोवाना मिशथी
 आ चोर, लोकोने आ कुवामां फेंकी देवरावे ठे, कारण के, तेवा चोरोने
 दया क्यांथी होय ? पण तारा प्रज्ञावथी वश थएली हुं, तने कुवामां फें-
 कीश नहीं. माटे हवे तुं दूर चाढ्यो जा ? कारण के नहींतर आपण ब-
 न्नेनो नाश थशे. पढी राजा पण त्यांथी तुरत नासी गयो, कारण के, बु-
 द्धिमान् लोको पोतामां पराक्रम ठतां पण, वेरीउने बुद्धिथी मारे ठे. पढी
 ज्यारे राजा गयो, त्यारे तेणीयें चोरने कह्युं के, आ तो चाढ्यो जाय ठे;
 कारण के पोताना नाशनां रक्षणमाटे पण बुद्धिमानो तेवोज प्रपंच करे ठे;
 ते सांजली मंडिक पण हाथमां तलवार लइने वेतालनी पेठे तेनी पाठल
 दोड्यो. पढी राजा पण तेने नजदीक आवतो जोइने, चोवटामां उजा
 करेला एक पत्थरना स्तंजनी पाठल जराइ गयो. पढी ते क्रोधांध मंडि-
 कें ते स्तंजनेज माणस जाणीने ते पर तलवार मारी तेने पाडीने पोता-
 ना स्थानकप्रत्ये चालतो थयो. पढी राजा पण चोरना मलवार्थी खुशी थइ-
 ने पोताने स्थानकें गयो. पढी राजा पण प्रज्ञाते रयवाडीना मिशथी, ते
 चोरने सारी रीतें उलखवामाटे त्यां गयो त्यां कापडनी डुकानपर, वस्त्रो-
 ने तुणता, तथा थोडुंज खुड्डुं राखेल ठे, मोहोडुं जेणें, एवा ते चोरने
 तेणें सारी रीतें उलखी कहाड्यो. पढी राजाए मेहेलप्रत्ये आवी, एंधाण
 आपीने केटलाक माणसोने ते चोरने बोलाववा मोकळ्या. ते माणसोने

जोड़ चोरें विचार्युं के, खरेखर ते माणस मरायो नथी; अने तेणें आ सघलुं जोपाळुं फोड्युं ठे. पढी ज्यारे ते राजापासे गयो, त्यारे राजाए तेने आदरमानपूर्वक आसनपर बेसाड्यो. तथा पढी तेने मिष्ट वचनोथी कळुं के, तमो तमारी बेहेन मने परणावो ? त्यारे चोरें निश्चय कयों के, मारी बेहेनने जोड़ने कोड़ पाठो गयो नथी, माटे खरेखर ते राजा हतो. पढी तेणें कळुं के, आप खुशीथी ते कन्या ग्रहण करो ? तेम बीजी पण मारी वस्तु ग्रहण करो ? पढी राजा ते महारूपवंत कन्याने परण्यो; तथा ते चोरने पोताना मोटा मंत्रीनी जगो पण तेणें आपी. पढी तेनी बेहेन मारफते राजाए तेनां वस्त्रभूषणो विगेरे मगावी दीधां. पढी ज्यारे घणुं खरुं धन आदिक आवी गयुं, त्यारे राजाए पोतानी स्त्रीने पुढ्युं के, हजु तारा चाडनुं केटलुंक डव्य ठे ? त्यारे तेणीए पण कळुं के, एटलुंज धन तेनी पासे हतुं. पढी राजाए ते मंडिकने घणी विडंबनापूर्वक मारी नखाव्यो. एवी रीतें विक्रमराज नामना राजाए (मूलदेवें) चोरीना अपराधथी पोताना ससराने पण मारी नखाव्यो, माटे बुद्धिमान् माणसें, आ जन्ममां पण विरुद्ध फल देनारी चोरी करवी नहीं. एवी रीतें मूलदेव अने मंडिकनी कथा जाणवी.

हवे रौहिणेयनी कथा कहे ठे.

अत्यंत क्रुद्धवाला एवा राजगृह नामें नगरमां महाबलवान् श्रेणिक नामें राजा हतो. ते राजाने महासत्ववालो तथा न्यायी अन्नयकुमार नामें पुत्र हतो. हवे तेज नगरनी पासे रहेला वैज्जार नामे पर्वतनी गुफामां लोहखुर नामें अत्यंत क्रूर चोर रहेतो हतो. ते चोर राजगृहमां विवाह आदिक महोत्सवमां, लोकोने बहु हेरान करतो हतो. ते लोकोनुं डव्य चोरी जतो, तथा परस्त्रियोने लइ जइ जोगवतो. तेने चोरीज खुशकारक लागवा मांडी, कारण के मांस खानाराउ मांसशिवाय बीजां जोजनोथी तृप्त थता नथी. हवे तेनी रोहिणीनामें स्त्रीने पेढे तेना जेबीज चेष्टावालो “ रौहिणेय ” नामें तेने पुत्र थयो. हवे एक दहाडो लोहखुरें पोते मृत्युनी अणीपर आववाथी पोताना पुत्रने बोलावी कळुं के, जो तुं माने तो तने एक शिखामण आपुं त्यारे रौहिणेयें कळुं के, आप जे कहेशो ते करवाने हुं खुशी हुं. ते सांजदी लोहखुरें खुशी

थइ पोताना पुत्रपर हाथ फेरव्यो, अने कहुं के, जे आ देवोए करेला समोसरणमां वीरप्रभु देशना दीए ठे, ते तारे कोइ दिवसें पण सांज-लवी नहीं. बाकी तारी मरजीमां आवे तेम करजे ? एम कही ते मृत्यु पाम्यो. पढी पितानुं मृत्युकार्य करीने, ते पण लोहखुरनी पेठेज रात्रिए चोरी करवाने निकली पड्यो. अने एवी रीतें पितानी आझा पावतो थको ते समस्त राजगृहने लुंटावा लाग्यो. एटलामां श्री वीरप्रभु विहार करता थका, चौदहजार साधुजना परिवार सहित, देवोए मुकेलां स्वर्ण कमलपर पगलां मुकता थका त्यां आव्या. त्यारे वैमानिक, ज्योतिषी, व्यंतर, तथा असुरोए त्यां समवसरण बनाव्युं. पढी वीरप्रभु पण तेमां बेसीने, योजनसुधि फेलाती, तथा सघला प्राणीज समजी शके, एवी जाषाथी देशना देवा लाग्या. एटलामां रौहिणेय पण राजगृही नगरी-प्रत्ये जतो थको, ते समवसरणनी नजदीकमां आव्यो. त्यारें तेणें विचार्युं के, आ रस्ते जतां जो हुं वीरप्रभुनुं वचन सांजलीश, तो मारा पितानी आझानुं जह्मघन थशे. पण बीजो रस्तो नहीं मलवाथी, कानआडा हाथो दइने ते त्यांथी तुरत तुरत चाली गयो. एवी रीतें हमेशां त्यांथी जावआव करतां एक दहाडो समोसरणनी नजदीकमां तेना पगमां कां-टो वाग्यो. तेथी तेने कहाडवा जतां, कानपासेथी हाथ खसी जवाथी तेणें प्रभुनी नीचे प्रमाणेनी वाणी सांजली, “ देवो, हमेशां, पृथ्वीतलपर पग नहीं मुकनारा निमेषरहित लोचनोवाला, वगर करमाएलां पुष्पो-वाला, पसिनारहित, तथा नीरोगी अंगवाला होय ठे. ” ते सांजलवाथी तेणें विचार्युं के अरेरे !!! बहु संजलाइ गयुं !!! एम विचारि तेणें तु-रत कांटो कहाडी कानो ढांकी मेळ्या, अने तुरत त्यांथी दोडी गयो. ह-वे एवी रीतें ते हमेशां नगरने उपद्रव करते ठते, शेठ साहुकारो राजा-पासे आवी कहेवा लाग्या के, हे राजा, तमो राज्य करते ठते अमोने बीजो तो कोइ जय नथी, पण चोर लोको अमारुं ड्रव्य चोरी जाय ठे. ते सांजली राजाए कोटवालने बोलावीने आक्षेपथी कहुं के, आ लो-कोनुं धन, तारी उपेक्षाथी चोरो केम चोरी जाय ठे ? त्यारे कोटवालें कहुं के, कोइ रौहिणेय नामनो छुष्ट चोर लोकोने लुटे ठे, पण तेने अ-मो जोइ के, पकडी शकता नथी. माटे आपनी मरजी होय तो, आ आ-

पनी कोटवाली संजाली ल्यो ? पढी राजाए इशारत करवाथी अजयकु-
मारें कोटवालने कहुं के, चतुरंग सेनाने तैयार करीने नगरनी बहार
राखो ? अने चोर जेवो गाममां दाखल थाय के, तुरत तेथी नगरने घे-
री लेवुं अने तेथी अंदरथी त्रास पामीने जेवो ते बहार कुदशे, के, तुरत
जालमां जेम हरिण, तेम सैन्यमां आवीने पडशे. ते सांजली कोटवाल
त्यांथी निकलीने गुप्त रीतें सैन्य तैयार करवा लाग्यो. पढी ते दिवसें ते
शेहेरमां दाखल थयो, अने अजाणतां ते एवी रीतथी पकडाइ गयो. ते-
थी कोटवाल तेने बांधीने राजापासे लाव्यो. त्यारें राजाए तेने मारी ना-
खवानो हुकम कर्यो. त्यारें अजयकुमारें कहुं के, आ मुहामाल सहित
पकडायो नथी, माटे मोतनी सजाने लायक नथी, पढी जेम आपनी म-
रजी. पढी राजाए तेने पुब्बुं के, तुं क्यांनो रहेवाशी हुं तथा तारो धंधो
शुं ठे ? शामाटे अहीं आव्यो हतो ? तथा ते रौहिणेय तुं ठे ? के केम ?
ते सघलुं कहे ? त्यारें तेणें कहुं के, हुं तो शाल नामे गाममां रहेनारो
डुर्गचंड नामें कुटुंबी हुं, अने कामप्रसंगे अहीं आवी, एक देवलमां रात
रह्यो हतो पढी ज्यारे हुं मारे स्थानके जतो हतो, त्यारें पोलीस मने प-
कडवा आवतां वीकथी हुं कीछो ठेकीने जवा लाग्यो, त्यारें शेहेर ब-
हारनी पोलीसें मने पकड्यो माटे हुं निरपराधी ठतां, तेउं मने बांधीने
अहीं लाव्या ठे, माटे हवे जेम आपनी इछा होय तेम करो ? पढी राजाए
तेनी तपास माटे, तेने केदखाने मोकलाव्यो, अने तेणें बतावेला गाममां
तपासमाटे माणस मोकल्युं. हवे ते गामना लोकोने तेणें (रौहिणेयें)
संकेत करी राखवाथी, तेउं कहेवा लाग्या के, डुर्गचंड अहींनो रहेवासी
ठे, तथा ते कामप्रसंगे गाम गयो ठे. ते माणसें आवीने राजाने तेम क-
ह्याथी, अजयकुमारें विचार्युं के, आ चोर बहु हुशीयार ठे. पढी अजय-
कुमारें मणिमाणिकोथी एक देवविमान सरखो सात मजलानो महेल
वनाव्यो तेमां अप्सराउं सरखी सुंदर स्त्रियोने राखी; तथा अद्भुत गा-
यन करनारा गंधर्वोंने तेमां राख्या; पढी ते चोरने मद्यपानथी बेजान
करीने, उत्तम कपडां पेहेरावीने, तेणें ते मेहेलमां शय्यापर सुवाड्यो.
पढी नीसो उत्तर्यावाद ज्यारे ते जाग्रत थयो, त्यारे तो तेणें अपूर्व
संपदा त्यां जोइ. एटलामां अजयकुमारना संकेतथी त्यां रहेला स्त्रीपुरु-

षो जय, जय, शब्द करवा लाग्या; तथा कहेवा लाग्या के, आ महाविमानमां तुं हमणांज देवतरिके उत्पन्न थयो तुं; तुं अमारो स्वामि ठे, तथा अमो तारा चाकरो ठीयें. वली आ अप्सराज साथे तुं क्रीडा कर? एवी रीतनां मिष्टवचनो तेउ तेने कहेवा लाग्या. त्यारे रौहिणेयें विचार्युं के, शुं हुं देव थयो तुं? एटलामां तेउ गायन करवानी तैयारी करवा लाग्या. एटले स्वर्णदंडधारी कोइ पुरुषें त्यां आवी कहुं के, अरे! तमोये आ अचानक शुं करवा मांड्युं ठे? त्यारे तेउ सघला कहेवा लाग्या के, हे प्रतिहार, अमो अमारा स्वामिने अमारुं कलाकौशल्य देखाडीयें ठीयें. त्यारे तेणें कहुं के, तमो देवलोकनो आचार शुं विसरी गया? पेहेलां, अहीं उपजेलो स्वामि पोतानुं पूर्वनुं सुकृत, दुःकृत कही देखाडे अने पढी अहीं संबंधि जोगो जोगवे. त्यारे तेउ कहेवा लाग्या के, अमो तो नवा स्वामिना लाजथी ते विसरी गया, माटे देवलोकना क्रमप्रमाणे जले पेहेलां तेम करो? पढी तेणें रौहिणेयने कहुं के, पेहेलां तमारां पूर्वनां पुण्यपापो कही संजलावो? तथा पढी सुखेशी जोगो जोगवो? त्यारे तेणें विचार्युं के खरेखर अजयकुमारें मने पकडवामाटे आ प्रपंच रच्यो ठे माटे हवे आनी शी रीतें परीक्षा करवी एम विचारतां तेने कांटो कहाडती वखतनो समय याद आव्यो. अने विचार्युं के, वीर प्रजुयें जे देवनुं स्वरूप कहुं ठे, ते प्रमाणे मेलवी जोउं. पढी तेणें तीक्ष्ण नजरथी तपास्युं तो ते लोकोने जमीनपर चालता, पसीनावाला, तथा निमेषवाली आंखोवाला जोया. एवी रीतनुं कपट जोइने तेणें उत्तर आप्यो के, में पूर्वजन्ममां सुपात्रें दान दीधुं ठे, देवलो चणाव्यां ठे, बिंबोनी प्रतिष्ठा करावी ठे, तथा तेमनी अष्टप्रकारी पूजाउं करी ठे, तीर्थयात्राउं करी ठे, तथा गुरुनी सेवा पण करी ठे. एवी रीतें में उत्तम कार्यों कर्यां ठे. त्यारें दंडधरें कहुं के, हवे पापोनां कार्यों पण कहो. त्यारें रौहिणेयें कहुं के, साधुजनी सोबत करनार, एवा में कंइ पण अकार्य कर्युं नथी. त्यारें ते दंडधरें कहुं के, माणसने स्वप्नावथीज जन्मनी साथे चोरी, परस्त्रीसेवन आदिक पण होय ठे, माटे तेमांहेनुं जे कर्युं होय, ते कहो? त्यारे रौहिणेयें कहुं के, अरे! एवा आचरणवालो माणस देवलोकें जइ शके? पढी ते लोकोयें ते सघली वात अजयकुमारने जइने कही, अने अज-

यकुमारें श्रेणिक राजाने कही संजलावी. पढी राजायें तेनापर साबिति नहीं अतां, नीतिने अनुसारें अजयकुमारनी सलाह लइ तेने ठोडी मेढ्यो. पढी ते चोर विचारवा लाग्यो के, मारा पितानी आझाने धिक्कार ठे; में आटला दिवससुधि ठगाइने प्रभुनुं वचन सांजळ्युं नहीं. आटळुं पण प्रभुनुं वचन जो में सांजळ्युं न होत तो हुं क्यारनोयें यम-ने घेर पडोच्यो होत; माटे नहीं इठतां पण, जो में, ते वचन सांजळ्युं तो मारुं जीवित रळुं. माटे जेनो जरा पण उपदेश आवो फलदायक ज्यारे थाय ठे, त्यारें तेनो समस्त उपदेश तो कोण जाणे केटळुंये फल मेलवी आपे तेवो हशे. एम विचारि प्रभुपासे जइ तेमनां चरणकमलने बांदी, ते विनति करवा लाग्यो के, आपनी बाणी प्राणीजने आ जयंकर जवरू-पी समुद्रमां नाव समान ठे. आटला दिवसो तो हुं पिताना वचनोथी ठ-गायो. माटे ते लोकोने धन्य ठे, जेजु आपनी बाणीरूपी अमृतने कर्णरू-पी अंजलीयें करीने पीयेठे. में पापियें तो कानो ढांकीने पण जो तमारी बाणी सांजळी, तो आ कष्टथी उगयों. माटे जेम आपें मने मरणथी ब-चाव्यो, तेम हवे आ संसाररूपी समुद्रथी पण बचावो ? त्यारें प्रभुए पण दया लावीने, तेने मोक्ष देनारी साधुधर्मनी देशना आपी. त्यारें प्रबोध पामीने तेणें कळुं के, हे जगवन् ! हुं यतिधर्मने योग्य हुं के नहीं ? त्यारें प्रभुए तेने योग्य कहेवाथी, तेणें कळुं के, हे विज्ञो, हुं दीक्षा ल-इश, पण मारे कंइक श्रेणिक राजासाथे वात करवी ठे. त्यारें श्रेणिकें कळुं के, शंकारहित तारे जे बोलवुं होय, ते बोल ? त्यारें तेणें कळुं के, हे राजन्, तारा नगरने छुटनार हुंज रौहिणेय चोर हुं; वली आ प्रभुना वचनथी हुं अजयकुमारनी बुझिने पण जीती गयो हुं. माटे हवे तमारे कोइ बीजा चोरमाटे तपास करवी नहीं माटे हवे कोइ माणसने मोक-लो, के जेथी हुं तेने सघलो चोरीनो माल देखाहुं, अने पढी दीक्षा लइ ने हुं मारो जन्म सफल करूं. पढी श्रेणिकना हुकमथी अजयकुमार तथा नगरना लोको पण कौतुकथी तेनीसाथे गया. पढी तेणे अजयकुमारने पोतानुं स्थानक बताव्युं; अजयकुमारें पण, सर्वेनो माल धणीधणीने सों-पी दीधो. पढी तेणें पोतानां माणसोने पण समजावीने, पोते प्रभुपासे आव्यो. पढी श्रेणिक राजायें करेला महोत्सवपूर्वक तेणें प्रभुपासे दीक्षा

લીધી. ત્યાં તેણે કર્મોના નાશમાટે ચોથથી માંડી ૪ માસસુધીના ઉપવાસનું તપ કર્યું. એવી રીતે તપથી જાવસંલેખના કરીને, તેણે વીરપ્રજ્ઞની આજ્ઞાથી પર્વતપર જઈ પાદપોષગમ નામનું અનશન કર્યું; તથા ત્યાં શુદ્ધ ધ્યાનમાં રહીને, પંચ પરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરતાં થકાં, કાલ કરી તે સ્વર્ગે ગયો. માટે એવી રીતે ચોરીથી નિવૃત્ત થઈને માણસ રૌહિણેયની પેઠે તુરત સ્વર્ગે જાય છે, માટે બુદ્ધિમાને ઉચ્ચ લોકમાં વિરુદ્ધ એવી ચોરી કરવી નહીં. એવી રીતે રૌહિણેયની કથા જાણવી.

હવે ચોરીના અતિ પરિહારને કહે છે.

દૂરે પરસ્ય સર્વસ્વ, મપહર્તુમુપક્રમઃ ॥

ઉપાદદીત નાદત્તં, તૃણમાત્રપિ ક્વચિત્ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:— વીજાનાં ધનને હરવાનો યત્ન કરવો, તે તો દૂર રહ્યું, પણ તૃણમાત્ર પણ કોઈનું વગર દિધેલું ન લેવું.

હવે બે શ્લોકથી ચોરી નહીં કરનારને ફલ બતાવે છે.

પરાર્થગ્રહણે યેષાં, નિયમઃ શુદ્ધચેતસાં ॥

અપ્ર્યાયાંતિશ્રિયસ્તેષાં, સ્વયમેવ સ્વયંવરાઃ ॥ ૭૫ ॥

અનર્થા દૂરતો યાંતિ, સાધુવાદઃ પ્રવર્ત્તતે ॥

સ્વર્ગસૌખ્યાનિ ઢોંકંતે, સ્ફુટમસ્તેયંચારિણાં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:— જે શુદ્ધ ચિત્તવાલાઈને પરધન લેવામાં નિયમ છે, તેડને સંપદાઈ પોતાની મેલે ગ્રાહ થાય છે. વલ્લી આપદાઈ તો તેનાથી દૂર જાય છે, તથા તેની કીર્તિ ફેલાય છે. તેમ પરલોકમાં તેડને સ્વર્ગનું સુખ મળે છે.

માટે અગ્નિનું પાન કરવું સારું, સર્પના મુખનું ચુંબન કરવું સારું, જેર પીવું સારું, પણ પરનું ધન હરવું નહીં. ધનનો લોજી માણસ, જાણ, પિતા, સ્ત્રી, દીકરો, તથા ગુરુને પણ મારી નાખે છે.

હવે આ લોકસંબંધિ તથા પરલોકસંબંધિ અબ્રહ્મના ફલને દેખાડતા-થકા, ગૃહસ્થને યોગ્ય બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

ષંઠત્વમિન્દ્રિયહેદં, વીદ્યાબ્રહ્મફલં સુધીઃ ॥

જ્ઞેત્સ્વદારસંતુષ્ટો, ઽન્યદારાન્ વા વિવર્જયેત્ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:— બુદ્ધિમાન્ માણસે નપુંસકપણાને, તથા ઇન્દ્રિયના ઠેકાને (રાજા-
દિકેં કરેલા) અબ્રહ્મનું ફલ જાણીને, પોતાની સ્ત્રીથી સંતુષ્ટ થઈને, પર-
સ્ત્રીઝનો ત્યાગ કરવો.

હવે સામાન્યપણાથી અબ્રહ્મનાં દૂષણો કહે છે.

રમ્યમાપાતમાત્રે યત્, પરિણામેઽતિ દારુણં ॥

કિંપાકફલસંકાશં, તત્ક:સેવેત મૈથુનં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:— પ્રારંભમાં મનોહર, અને પરિણામે જયંકર, એવા કિંપાક ના-
મના વૃક્ષનાં ફલસરખા મૈથુનને કોણ સેવે ?

હવે મૈથુનનું પરિણામે જયંકરપણું દેખાડે છે.

કંપ:સ્વેદ: શ્રમોમૂર્ઘા, અમિર્ગ્લાનિર્બલક્ષય: ॥

રાજયદ્વમાદિરોગાશ્ચ, જવેયુર્મેધુનોત્થિતા: ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:— કંપ, પસીનો, થાક, મૂર્ઘા, ત્રમ, શરીરની પીડા, તથા શક્તિનો
નાશ, અને ક્ષય, શ્વાસ આદિક રોગો પણ મૈથુનથી થાય છે. હવે મૈથુન-
માં અહિંસાનો (દયાનો) પણ અજાવ છે, એમ દેખાડે છે.

યોનિયંત્રસમુત્પન્ના:, સુસૂક્ષ્મા જંતુરાશય: ॥

પીડ્યમાના વિપદ્યંતે, યત્ર તન્મેથુનં ત્યજેત્ ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:—યોનિરૂપી યંત્રમાં ઉત્પન્ન થતા સૂક્ષ્મ જંતુઝના સમૂહો પીડાતા
થકા નાશ પામે છે. માટે એવા મૈથુનનો ત્યાગ કરવો.

ટીકા:—સ્ત્રીની યોનિમાં દૃષ્ટિને ગોચર ન થાય, એવા સૂક્ષ્મ જંતુઝ ઉત્પન્ન
થાય છે, મૈથુન વચ્ચે, રુની બનાવેલી નદીમાં, તપાવેલા લોચંડના સદ્વી-
યાને નાચવાથી જેમ રુનો નાશ થાય છે, તેમ તે જંતુઝ પણ નાશ થવા-
થી હિંસા લાગે છે.

હવે યોનિમાં જંતુઝનો સજ્જાવ, સંવાદથી દૃઢ કરે છે. અને તેવો સજ્જાવ
વાત્સ્યાયન ઋષિ, કે જેણે કામશાસ્ત્ર બનાવેલું છે, તે પણ કહે છે; હવે
અહીં કંઈ તે શાસ્ત્રનું પ્રમાણ નથી ગ્રહણ કરતા, કારણ કે, જૈનસિદ્ધાંતો
કંઈ અન્યના પ્રમાણને આધીન નથી. પણ જેઝ કામને પણ પ્રધાન ગણે છે,
એવા વાત્સ્યાયન આદિક ઋષિઝેયં પણ યોનિમાં જંતુઝની પ્રાપ્તિ કહેલી છે.
તે વાત્સ્યાયનનો કહેલો શ્લોક પણ નીચે પ્રમાણે છે.

રક્તજાઃ કૃમયઃ સૂક્ષ્મા મૃદુમધ્યાધિશક્તયઃ ॥

જન્મવર્ત્મસુ કંઢૂતિં, જનયંતિ તથાવિધાં ॥ ૬૧ ॥

અર્થઃ—સ્ત્રીજંની યોનિર્જમાં રુધિરશ્રી ઉત્પન્ન થતા, થોડી, મધ્યમ તથા અધિક શક્તિવાલા સૂક્ષ્મ જંતુજ, તેજની શક્તિ પ્રમાણે અંદર खरज ઉત્પન્ન કરે છે. હવે જે માણસ, કામજ્વરનાં ઔષધરૂપ મૈથુનને કહે છે, તેને માટે કહે છે.

સ્ત્રીસંજોગેન યઃ કામ, જ્વરં પ્રતિચિકીર્ષતિ ॥

સ હુતાશં ધૃતાહુત્યા, વિધ્યાપયિતુમિહતિ ॥ ૬૨ ॥

અર્થઃ— જે માણસ સ્ત્રીના સંજોગથી કામજ્વરનો ઇલાજ કરવાની ઇચ્છા કરે છે, તે માણસ અગ્નિમાં ઘી હોમીને તેને ઠારવાની ઇચ્છા કરે છે. કારણ કે, કામજ્વરની શાંતિમાટે તો વૈરાગ્યજાવના, અને ધર્મશાસ્ત્રોનું શ્રવણ ઉપયોગી છે. અને મૈથુન તો જવ ઝ્રમણનું કારણ છે.

હવે તેજ દેખાડે છે.

વરં જ્વલદયઃસ્તંજ, પરિરંજો વિધીયતે ॥

ન પુનર્નરકધારં, રામાજઘનસેવનં ॥ ૬૩ ॥

અર્થઃ— બલતા (તપાવેલા) લોખંડના સ્તંજને આલિંગન કરવું, તે ઉત્તમ છે, પણ નરકનાં દ્વારરૂપ સ્ત્રીનું જઘન સેવવું એ ઉત્તમ નથી.

હવે સ્ત્રીજં સઘલા ગુણોને નાશ કરનારી છે, તે કહે છે.

સતામપિ હિ વામઞ્ચ, ર્દદાના હૃદયે પદં ॥

અગ્નિરામં ગુણગ્રામં, નિર્વાસયતિ નિશ્ચિતં ॥ ૬૪ ॥

અર્થઃ— હૃદયમાં ધારણ કરેલી સ્ત્રી, ઉત્તમ માણસોના મનોહર ગુણોના સમૂહને ખરેખર નાશ કરે છે. (વહ્ની આ શ્લોકમાં શ્લેષિત દૃષ્ટાંત એ છે, કે, કોઈ ડુષ્ટ અધિકારી ગામમાં આવ્યાબાદ લોજાદિકથી તે ગામનો નાશ કરે છે.) એમ ટીકામાં કહેલું છે.

હવે તે સ્ત્રીજંના સ્વાત્તાવિક દોષો દેખાડી, મૈથુનનું દૂષણ દેખાડે છે.

વંચકત્વં નૃશંસત્વં, ચંચલત્વં કુશીલતા ॥

ઇતિ નૈસર્ગિકા દોષા, યાસાં તાસુ રમેત કઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થઃ— સ્ત્રીજંમાં, ઠગાઈ, નિર્દયતા, ચપલતા, તથા ડુઃશીલતા, ઇદ-

લા તો સ્વાત્તાવિક દોષો છે, માટે તેડ સાથે કોણ ક્રીડા કરે? હવે તેડનાં અસંખ્યાત દૂષણો કહે છે.

પ્રાપ્તું પારમપારસ્ય, પારાવારસ્ય પાર્યતે ॥

સ્ત્રીણાં પ્રકૃતિવક્રાણાં, હૃશ્વરિત્રસ્ય નો પુનઃ ॥ ૮૬ ॥

અર્થ:— અપાર એવા સમુદ્રનો પાર તો મેલવી શકાય, પણ સ્વત્તાવ-
શીજ વક્ર એવી સ્ત્રીડનાં ડુરાચરણોનો પાર પામી શકાય નહીં. તેડનું
ડુરાચરણ હવે દેખાડે છે.

નિતંબિન્યઃ પતિં પુત્રં, પિતરં આંતરં ક્ષણાત્ ॥

આરોપયંત્યકાર્યેઽપિ, હૃર્વૃત્તાઃ પ્રાણસંશયે ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:— નિતંબિનીડં એટલે યૌવનના મદવાલી, હુઃશીલ સ્ત્રીડ, સૂર્ય-
કાંતાણે જેમ પ્રદેશી રાજાને, તેમ પતિને, ચુલનીયેં જેમ બ્રહ્મદત્તને, તેમ
પુત્રને, પિતાને, તથા જીવયશાણે જેમ જરાસંધને તેમ જાણને પણ, ક્ષણ-
વારમાં પ્રયોજનવિના, અથવા અદ્યપ્રયોજન માટે પણ પ્રાણના સંદેહપર
ચડાવે છે; ઉપલક્ષણથી મૃત્યુપર્યંત કષ્ટ આપે છે,

વલી પણ તેનાં દૂષણો દેખાડે છે.

જવસ્ય બીજં નરક, દ્વારમાર્ગસ્ય દીપિકા ॥

શુચાં કંદઃ કલેર્મૂલં, હુઃસ્વાનાં સ્વનિરંગના ॥ ૮૮ ॥

અર્થ:— સ્ત્રી, જવ એટલે સંસારરૂપી અંકુરાનાં બીજ સરસી, નરક-
દ્વારના માર્ગમાં દીવા સરસી, શોકનું તથા ક્લેશનું મૂલ, અને હુઃસ્વોની
સ્વાણરૂપ છે. એવી રીતેં યતિધર્મમાં અનુરક્ત એવા ગૃહસ્થપ્રત્યેં અબ્રહ્મના
સામાન્ય દોષો કહ્યા; હવે પોતાનીજ સ્ત્રીમાં રક્ત એવા ગૃહસ્થોને આ-
શ્રીને, પાંચ શ્લોકોથી સ્ત્રીના સાધારણ દોષો કહે છે.

મનસ્યન્યધ્વચસ્યન્ય, ક્રિયાયામન્યદેવ હિ ॥

યાસાં સાધારણસ્ત્રીણાં, તાઃ કથં સુખદેતવઃ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:— જેડને મનમાં બીજો, વચનમાં બીજો, તથા ક્રિયામાં પણ વલી
કોઈ બીજો પુરુષ હોય છે, એવી વેશ્યાડ સુખના હેતુરૂપ શી રીતેં થઈ શકે?

मांसविश्रं सुरामिश्र, मनेकविटचुंबितं ॥

को वेश्यावदनं चुंबे, उच्छिष्टमिव भोजनं ॥ ९० ॥

अर्थः— जलचर स्थलचर आदिक जीवोनां मांस खाधाथी दुर्गंध मारतुं, तेम मदिराथी व्याप्त थयेलुं, घणा विट एटले नीच पुरुषोए पण चुंबन करेलुं, एवुं जे वेश्यानुं मुख, तेने उच्छिष्ट (एठां) भोजननी पेठे कोण चुंबन करे ? !! (वढी मांसयुक्त तथा मदिरायुक्त, ए बन्ने विशे. षणो उच्छिष्ट भोजनने पण जोडी शकाय.)

अपि प्रदत्तसर्वस्वात्, कामुकात्क्षीणसंपदः ॥

वासोऽप्याहेत्तुमिच्छन्ति, गह्वतः पण्ययोषितः ॥ ९१ ॥

अर्थः— धनाढ्य अवस्थामां सर्वस्व आपी देनार, तथा पढी पण्यना (जाडाना) क्षयथी धनरहित थनार, एवा पोताने घेर जता कामुक पासेथी, तेनां कपडां खुंचवी लेवाने वेश्याउं इहे ठे.

न देवान्नगुरुन्नापि, सुहृदो न च बांधवान् ॥

असत्संगरतिर्नित्यं, वेश्यावश्यो हि मन्यते ॥ ९२ ॥

अर्थः— लुच्चा, जुगारी, रंडीबाज विगेरेनी सोबतमां रहेलो, वेश्याने वश थएलो माणस, खरेखर देव, गुरु, मित्र के बांधव कोइने पण गणकारतो नथी.

कुष्ठिनोपि स्मरसमान्, पश्यन्तीं धनकांक्षया ॥

तन्वर्तीं कृत्रिमस्नेहां निःस्नेहां गणिकां त्यजेत् ॥ ९३ ॥

अर्थः— कुष्ठिने (कोढिआउने) पण (केवल) धननी इच्छाथी, कामदेवसरखा गणती, अने कृत्रिम (उपर उपरथी) स्नेहने धारण करती एटले परमार्थथी प्रीतिविनानी, एवी गणिकाने तजवी.

एवी रीतें खस्त्रीसंतोषी गृहस्थने वेश्यापासे जवाना दोषो देखाड्या; हवे परस्त्रीगमनना दोषो देखाडे ठे.

नासक्त्या सेवनीया हि, स्वदारा अप्युपासकैः ॥

आकरः सर्वपापानां, किं पुनः परयोषितः ॥ ९४ ॥

अर्थः— सर्व विरतिनी लालसावाला, अने देशविरतिना परिणाम

વાલા) શ્રાવકોણ, આસક્તપણાથી સ્વસ્ત્રીને (પોતાની સ્ત્રીને) પણ નહીં સેવવી જોઈયે, ત્યારે (કપટ, મૃષાવાદ આદિક) સર્વ પાપોની ધાણસ-માન પરસ્ત્રીની તો વાતજ શી કરવી ? અર્થાત્ પરસ્ત્રીનો તો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈયે.

હવે પરસ્ત્રીઝનું પાપકારીપણુંજ દેખાડે છે.

સ્વપતિં યા પરિત્યજ્ય, નિસ્ત્રપોપપતિં નજેત્ ॥

તસ્યાં ક્ષણિકચિત્તાયાં, વિશ્રંભઃ કોઽન્યથોષિતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ.— જે લજ્જારહિત થઈને, પોતાના પતિને તજી દઈને, બીજા પુરુષને સેવે, એવી ચલચિત્તવાલી પરસ્ત્રીમાં વિશ્વાસ શાનો રાખવો ? (અર્થાત્ નહીંજ રાખવો.)

હવે પરસ્ત્રીમાં આસક્ત થઈલાને શિલામણ આપે છે.

ત્રીરોરાકુલચિત્તસ્ય, દુઃસ્થિતસ્ય પરસ્ત્રિયાં ॥

રતિર્નયુજ્યતે કર્તુ, મુપશૂનં પશોરિવ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ.— પરસ્ત્રીમાં રતિ કરવી લાયક નથી, કારણ કે, તેથી તેણીના પતિ અને રાજાની વીક લાગે છે, વલી “ આ, મને જોઈ ગયો, આણે મને જાણ્યો ” ઇત્યાદિક વીકથી ચિત્ત પણ આકુલ થાય છે; વલી તે કામમાટે દેવકુલાદિકમાં શય્યા આસન વિગેરે વિના સુવું બેસવું પડે છે. અને તેથી તે કુતરાની નજદીકમાં વધ કરવાલાયક પશુ સરખો થાય છે.

પ્રાણસંદેહજનનં, પરમં વૈરકારણં ॥

લોકદ્વયવિરુદ્ધં ચ, પરસ્ત્રીગમનં ત્યજેત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.— માટે, પ્રાણના સંશયને ઉત્પન્ન કરનારું, તથા વૈરના ઉત્ક્રુષ્ટ કારણસરખું, અને તેથી આ લોક અને પરલોક, બંનેમાં વિરુદ્ધ, એવું જે પરસ્ત્રીગમન, તેને તજવું.

હવે પરસ્ત્રીગમનનાં આ લોક અને પરલોકનાં પણ દુઃખદાયિપણાને પ્રગટ રીતે દેખાડે છે.

સર્વસ્વહરણં બંધં, શરીરાવયવઞ્ચિદાં ॥

મૃતશ્ચ નરકં ઘોરં, લન્નતે પારદારિકઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- પરસ્ત્રી સેવનારને (આ લોકમાં) તેના ઘનનું હરણ થાય છે. દોરડાં આદિકથી બંધન થાય છે, તથા શરીરના અવયવોનો (હાથ, નાક, કાન વિગેરેનો) ઠેદ થાય છે. અને મૃત્યુબાદ પરલોકમાં જાય-કર નરક મલે છે.

હવે ઉપપત્તિપૂર્વક પરસ્ત્રીગમનનો પ્રતિષેધ કરે છે.

સ્વદારરક્ષણે યત્નં, વિદધાનો નિરંતરં ॥

જાનન્નપિ જનો દુઃખં, પરદારાન્ કથં વ્રજેત્ ॥ ૧૯૧ ॥

અર્થ:- પોતાની સ્ત્રીસાથે કોઈ ચાલતો હોય, તે જોઈને પોતાને થતાં દુઃખને જાણતાં ઠતાં પણ, પોતાની સ્ત્રીના રક્ષણમાટે જીત, વંડી, કીલ્લો, ચોકીદાર વિગેરે રાખવામાં યત્ન કરતો થકો, તે પરસ્ત્રીગમન કેમ કરી શકે ?

હવે પરસ્ત્રીગમન તો એક બાજુ રહ્યું, પણ તેમ કરવાની ઇચ્છા પણ ફાયદાકારક નથી, તેને માટે કહે છે.

વિક્રમાક્રાંતવિશ્વોઽપિ, પરસ્ત્રીષુ રિરંસયા ॥

કૃત્વા કુલહૃયં પ્રાપ, નરકં દશકંધરઃ ॥ ૧૯૨ ॥

અર્થ:- પરાક્રમથી દબાવેલું છે જગત્ જેણે એવો પણ રાવણ, પરસ્ત્રીગમનની ઇચ્છાથી પોતાના કુલનો હૃય કરીને નરકે ગયો છે.

ટીકા:- રાવણે ફક્ત હજુ તો પરસ્ત્રી જે સીતા, તેનીસાથે વિલાસ કરવાની ઇચ્છા કરી, તેમાં પણ તેને નરકરૂપી પરલોકસંબંધિ ફલ મળ્યું; અને આ લોકમાં તેણે કુલનો હૃય કર્યો. હવે તે હૃય જો કે રામઆદિકેં કર્યો છે, તો પણ તેમાં કારણરૂપ તે રાવણ હોવાથી, તેણેજ કર્યો મનાય. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, પરસ્ત્રીસેવવાથી પરલોકસંબંધિ ફલના વિચાર કરવાની કંઈ જરૂર નથી, પણ બલવાનોને આલોકમાં તો તેનું કંઈ ફલ મલતું નથી. તેને માટે કહે છે. જે આ રાવણે પોતાના પરાક્રમથી આજ્ઞા જગતને પણ દબાવ્યું હતું, તેને પણ અનર્થ જોગવવો પડ્યો છે, ત્યારે વીજા બલવાનની તો વાતજ શી કરવી? તે રાવણનું દૃષ્ટાંત કહે છે.

આ પૃથ્વીમાં રહેલા રાક્ષસદ્વીપમાં સુવર્ણમય લંકા નામની એક પ્રસિદ્ધ નગરી છે. ત્યાં પુલસ્ત્યકુલમાં મણિસમાન, મહાબલવાન, રાવણ નામે

विद्याधर राजा थयो. तेने महापराक्रमी, एवा कुंजकर्ण अने विज्जीषण नामें बे जाइयो हता. एक दहाडो पूर्वपुरुषोए मेलवेढी नवरत्नोनी माला तेणें घरमां जोइ. ते तेणें कंठमां पेहेरी तेथी तेमां तेना प्रतिबिंबो पड-
वाथी, ते जगतमां दशमुखवालो प्रसिद्ध थयो. तेनी पासे प्रज्ञासि प्रमुख विद्याउं, तेनी सेनानी पेठे वसती हती. पढी तेणें एक लीलामात्रमां जरता-
र्थने जीत्युं, तो पण तेना हाथनी खरज हजु मटी नही. हवे वैताढ्य ना-
में पर्वतपर, जेणें पूर्वजवमां इंद्रनी पदवी जोगवेढी ठे. एवो इंद्र नामें विद्याधर हतो, ते पोताना पराक्रमना वशथी पोतानेज इंद्र मानतो हतो.
तेणें पोतानी राणीनुं नाम इंद्राणी, हथीयारनुं नाम वज्र, हाथीनुं नाम ऐरावण, घोडानुं नाम उच्चैःश्रवा, सारथिनुं नाम मातङ्गि, तथा सोम, यम, वरुण, अने कुबेर एवी रीतें चार सुजटोनां पण नामो पाड्यां. तेणें सघ-
ला राजाउंने तृण समान गणी रावणने पण गणकार्यो नहीं. तेथी रावण कोपायमान थइने लश्करसहित तेनी सामे लडवा चाढ्यो. ते विद्याना बलथी सैन्यसहित समुद्रने पण उलंगी गयो; तथा तुरत वैताढ्य पासे पहुँच्यो, रावणने आवतो जोइ, इंद्र पण तुरत तेनी, सामे लडवा आव्यो.
रावणें दूरथीज मोकलेलो एक दूत इंद्रपासे आवीने तेने कहेवा लाग्यो के, जे केटलाक राजाउं विद्या विगेरेना बलथी शोचता हता तेउए पण रावणनी सेवा करी ठे. हवे आटलो काल तो तेनी विस्मृतिमां, अने तमारा आर्जवपणाथी गयो, पण हवे तमारे तेनी जक्ति करवानो अव-
सर ठे. माटे कां जक्ति देखाडो, अने कांतो शक्ति देखाडो ? अने ते ब-
न्नेमांथी कंइ नहीं देखाडो तो, तुरत तमारो नाश थशे. त्यारें इंद्रें कह्युं के, तेने सेवनारा तो बिचारा गरिबडा राजाउं जाणवा, अने हवे शुं तेने मारी पासेथी पण सेवा लेवी ठे ? अने आ जेटलो काल गयो, तेटलो तो रावणें जाणवो के, पोतानां सुखमां गयो, पण आ हवेनो वखत तो तेने कालरूप आवेलो ठे. माटे जइने तारा स्वामीने कहे के, ते माराप्रत्ये ज-
क्ति अथवा शक्ति देखाडे, नहींतर तुरत तेनो नाश थशे. ते वात दूतें जइ रावणने कह्याथी ते पण क्रोधांध थइने लश्करसहित वेगथी चाल-
वा लाग्यो. पढी बन्नेनां लश्करो मलवाथी पुष्करावर्त मेघनी पेठे बाणो आदिक हथियारोनो वर्षाद वरसवा लाग्यो. पढी रावणनापुत्रें पिताने

नमस्कार करी इंद्रने लडवामाटे पोतानी सामे बोलाव्यो. पढी इंद्र अने रावणनो पुत्र मेघनाद वन्ने मदांध थइ हाथीनी पेठे छंद्रयुद्धथी लडवा लाग्या. पढी एटलामां मेघनादें इंद्रने जीतीने नीचे पाड्यो, अने तेने बांधी लीधो, अने तेने तुरत पोताना पिताने सोंप्यो. पढी रावणें तेने बलवान् चोकीदारोथी रक्षण कराएला केदखानामां नाख्यो, पढी, सोम, वरुण, यम, अने कुबेरें, गुस्से थइने रावणने घेयों. त्यारें बलवान् एवो रावण पण तेउनी साथे लडवा लाग्यो. तेणें यमना दंडनो, कुबेरनी गदानो, वरुणना पाशनो, तथा सोमना धनुषनो नाश कयों. पढी तेउने तेणें पाडीने बांधी लीधा. एवी रीतें इंद्रने जीतीने ते पाताललंका जीतवा चाल्यो. त्यांना चंद्रोदर राजाने जीतीने तेणें खरदूषणप्रत्ये पोतानी बेहेन तथा राज्य आप्युं. ते खरदूषणोयें चंद्रोदरनुं सर्वस्व लइ लीधुं, पण तेनी एक गर्जिणी राणी त्यांथी नासीने क्यांक चाली गइ हती. पढी त्यांथी ते लंकामां जइ सुखें समाधें राज्य करवा लाग्यो. हवे एक दहाडो ते विमानमां बेसीने आमतेम जमतो थको मरुत् राजाए प्रारंज करेला महायज्ञने जोइने ते विमानथी नीचे उतर्यो, त्यारें ते राजाए पण तेने आदरसत्कार दीधो. त्यारें रावणें कळुं के, अरे आ, नरक आपनारो यज्ञ शामाटे कराय ठे, सर्वनो प्रभुए धर्म तो अहिंसामय कहेलो ठे, अने ते आवी रीतें पशुहिंसाथी शुं थाय ठे ? माटे बन्ने लोकमां अहितकारी एवो यज्ञ तुं कर नहीं; अने जो करीश, तो अहीं मारा केदखानानुं अने परलोकमां नरकनुं दुःख तारे सहन करवुं पडशे. ते सांजली मरुत् राजाए यज्ञ करवो मांडी वाल्यो, कारण के, रावणनी आज्ञा नउलंधी शकाय, तेवी हती. पढी ते रावण त्यांथी मेरु तथा अष्टापद पर्वतपर जात्रा करवामाटे गयो. त्यां शाश्वता अने अशाश्वता मंदिरोनी जात्रा करी, ते पाठो पोताने स्थानकें आव्यो.

हवे अयोध्या नगरीमां महासंपदावालो दशरथ नामें राजा हतो. तेने कौशल्या, कैकेयी, सुमित्रा, अने सुप्रज्ञा नामें चार राणीउ हती. तेमांथी कौशल्याने राम, कैकेयीने भरत, सुमित्राने लक्ष्मण, तथा सुप्रज्ञाने शत्रुघ्न नामें पुत्रो हता. ते चारे पुत्रो जाणे औरावणना चार दांतो होय नहीं तेम शोचता हता. तेउमांथी राम, जनकनी पुत्री, तथा जामंडल-

नी बेहेन सीताने परण्या हता. एक दहाडो राजाए चारे राणीने जि-
नेश्वर प्रभुना स्त्रात्रनुं पाणी मंगलमाटे मोकव्युं. ते पाणी सुमित्राने पा-
ठलथी प्होंच्युं, तेथी ते रीसाइ गइ, त्यारें राजा पोते तेणीने मनाववा
गयो. त्यां तेणें एक धुजता, दांतविनाना, श्वेत केशोवाला, पगळे पगळे
स्खलना पामता, तथा मृत्युनी मागणी करता, एक घरडा कंचुकिने तेणें
जोयो. तेने जोइ राजाए विचार्युं के, मारी पण जेटलामां आवी अव-
स्था न थाय, तेडलामां मारे चोथा पुरुषार्थमाटे (मोक्षमाटे) यत्न क-
रवो जोइयें. एम विचारि तेणें तुरत राम अने लक्ष्मणने बोलाव्या. त्या-
रें कैकेयी राणीए राजा पासेथी पेहेलां मेलवेलां बे वरदानमांथी एकें
करीने नरतमाटे राज्य, तथा बीजाए करीने, राम, लक्ष्मण अने सीता-
नो चौद वर्षसुधि वनवास माग्यो. त्यारें राजाए पण पोतानुं वचन पा-
लवामाटे, तेम कर्याथी, सीता अने लक्ष्मण सहित राम, दंडका वनमां
गया, अने दशरथ पंचवटीमां रह्या. एटलामां त्यां बे चारण ऋषि आ-
ववाथी राम, लक्ष्मण तथा सीताए तेमनी सत्कारपूर्वक सेवा करी तेथी
त्यां देवोए गंधोदकनी वृष्टि करी; अने ते वृष्टिना लोचथी जटायु नामें
गीधोनो राजा त्यां आव्यो. त्यां ते मुनिउए दीधेळी देशना सांनलवाथी
ते जटायुने जातिस्मरण ज्ञान थयुं, अने तेथी ते सीता पासे आवीने
वेठो. हवे लक्ष्मण फल आदिक लेवा माटे बहार गया, त्यारें तेमणे त्यां
एक तलवार जोवाथी, कौतुकथी जोवा माटे उपाडी. तेनी तीक्ष्णतानी
परीक्षामाटे तेणें पासेनी वांसनी जाळीमां मारी जोइ. तेथी तेनी अंदर
रहेला कोइ माणसनुं माथुं कपाइ जइ नीचे पड्युं. ते जोइ लक्ष्मणें वि-
चार्युं के, धिक्कार ठे मने के, में कोइ निरपराधी माणसने मारी नाख्यो.
पढी तेणें रामपासे जइने, ते सघळुं वृत्तांत कळुं, तथा ते तलवार पण
देखाडी. त्यारें रामें कळुं के, आ सूर्यहास खड्ग ठे, माटे आने साध-
नार माणसने तें हण्यो ठे, अने तेथी त्यां खरेखर तेनो कोइ उत्तरसा-
धक पण होवो जोइयें.

हवे एटलामां रावणनी बेहेन अने खरदूषणनी स्त्री चंद्रनखाए त्यां
आवी, पुत्रने मृत्यु पामेलो जोयो. ते जोइ हे शंभुकपुत्र ! तुं क्यां गयो ?
एम रडवा लागी; एटलामां तेणें लक्ष्मणनां पगळां जोयां तेथी तेणीए

अनुमान कर्तुं के, जेनां आ पगलां ठे ते माणसैं मारा पुत्रने मायों ठे; एम विचारि ते पगलाने मार्गें जवा लागी. एटलामां तेणें सीता अने लक्ष्मण सहित रामने एक वृक्षतले बेठेला जोया. मनोहर रामने जोइ तेणीने काम व्याप्यो. तेथी तेणीए मनोहर रूप करी, रामने विलास-माटे मागणी करी; त्यारें रामें हसीने कछुं के, हुं तो स्त्रीसहित हुं, माटे स्त्रीविनाना लक्ष्मणने तुं जज ? त्यारें तेणीए लक्ष्मणनी प्रार्थना करवाथी लक्ष्मणें कछुं के, तें पेहेलां मोटा जाइनी मागणी करी ठे, तेथी हवे तुं माता समान ठे, माटे ते वात बनशे नहीं. तेथी तेणीए अत्यंत गुस्से थइने, खर आदिकने पुत्रना मृत्युनो वृत्तांत कह्यो. तेथी ते चौद हजार विद्याधरोनी साथे रामने उपद्रव करवाने आव्यो. त्यारे तेउनी साथे लक्ष्मणें लडवाने रामनी रजा मागी; त्यारे रामें पण कछुं के, हे वत्स तुं, जा ? अने फतेह कर ? वली तने जो कंइ संकट पडे, तो मने बोलाववामाटे सिंहनाद करजे ? पढी लक्ष्मण पण त्यां जइ तेमने बाणोथी मारवा लाग्यो. एवी रीतें लडाइ चालती वखतें चंडनखायें रावणपासे जइ सघलुं वृत्तांत कही पोताना जरतारने मदद करवा कछुं. अने वली कछुं के, रामनी स्त्री सीता जेवी में आ डुनीयामां कोइ मनोहर स्त्री जोइ नथी; माटे तेणीने तुं ग्रहण कर ? ते सांजली रावण पण पुष्पक विमानमां बेसी त्यां आव्यो. पण अत्यंत तेजस्वी रामने जोइ, तेनाथी डरीने ते दूर उजो; तथा रामना बेगं सीताना हरणने अशक्य जाणी, तेणें अवलोकनी विद्यानुं स्मरण कर्तुं. त्यारें ते विद्या पण हाथ जोडी तेनी सामे आवी उज्जी. त्यारें रावणें तेणीने कछुं के, मने सीताना हरणमां तुं मदद कर ? त्यारे तेणीए कछुं के, वासुकीना मस्तकपरथी रत्न लेवुं सारुं, पण रामपासेथी सीता लेवी देवोने पण मुश्केल ठे. पण एक उपाय ठे के, जो संकेत करेला लक्ष्मणना सिंहनादथी राम त्यां जाय, तो तुं सीताने लेइ शके; त्यारे रावणें तेम करवानुं कहेवाथी तेणीयें दूर जइ लक्ष्मणने मलतोज सिंहनाद कयों. ते सांजलतांज राम सीताने ढोडी त्यां गयो. एटले रावणें सीताने उपाडी विमानमां बेसाडी कछुं के, तने हरनार हुं रावण हुं. एम कही ते आकाशमार्गें चालवा लाग्यो. त्यारे सीता तो हे राम, हे लक्ष्मण, हे जाइ, मने आ हरी जाय ठे, एम कही पोकार करवा लागी. ते जोइ जटायुए

कह्युं के, हे पुत्री, तूं डर नहीं, एम कही ते दोड्यो, अने पोताना नखो रावणनी ठातीमां मारवा लाग्यो. त्यारे रावणें गुस्से थइ तेने तलवारथी मारी नाख्यो, अने, तेथी ते नीचे पड्यो. पढी रावणें लंकामां जइ, सीताने बगीचामां राखी; तथा तेणीने लोचाववामाटे तेणें त्रिजटाने हुकम कयों.

हवे रामने तो रस्तामांज लक्ष्मण सामा मळ्या, त्यारें लक्ष्मणें कह्युं के-सीताजीने एकलां मुकी, तमो अहीं केम आव्या? त्यारे रामें कह्युं के, तमारा सिंहनादथीज हुं अहीं आव्यो हुं. त्यारे लक्ष्मणें कह्युं के, में सिंहनाद कयों नथी, माटे खरेखर आपणने कोश्यें ठग्या ठे. तमोने दूर करवानेज कोश्यें ठलथी सिंहनाद कयों ठे. पढी तेउं स्थानकें आव्याबाद सीताने नहीं जोवाथी राम मूर्छा खाइ पड्या. पढी ज्यारे तेने संज्ञा आवी, त्यारें लक्ष्मणें कह्युं के, हवे आपणे ते बाबत प्रयत्न करवो. एटलामां कोइ एक माणसैं आवी तेमने नमस्कार कयों, त्यारें तेउये तेने पुढ्याथी ते पोतानुं वृत्तांत कहेवा लाग्यो, के, पाताललंकाना राजा मारा पिता चंडोदरने मारीने रावणें खरने गादीयें बेसाड्यो ठे. ते वखते मारी माता गर्जिणी होवाथी त्यांथी नासी गइ. अने तेणीयें मने जन्म आपी, माहं विराध नाम पाड्युं ठे. हवे एक दहाडो कोइ मुनियें मारी माने कह्युं के, ज्यारे दशरथना पुत्र खरादिकने मारशे, त्यारे ते तने पाताललंकानो राजा करशे. माटे सेवकनोआजे हवे ते अवसर आव्यो ठे. ते सांजढी रामें तेने पाताललंकानुं राज्य आप्युं. त्यां तेने बेसाडवाने ज्यारें लक्ष्मण-सहित राम जता हता, त्यारे रस्तामां विद्याविनाना जामंडलना एक चाकरने तेणें जोयो. तेणें रामने नमस्कार करी सीता रावण अने जटायुनुं वृत्तांत कह्युं. पढी रामें पाताललंकामां जइ, विराधने गादीये बेसाड्यो.

हवे साहसगति नामें कोइ विद्याधरोनो राजा, आकाशमां जमतो थको किष्किंधा नगरीपासे आव्यो. ते वखते त्यांनो सुग्रीव राजा बहार क्रीडा करवाने गयो हतो. ते वखते साहसगतियें त्यां सुग्रीवनी तारा नामनी मनोहर स्त्रीने अंतःपुरमां जोइ, तेणीने जोइ कामातुर थइ साहसगति सुग्रीवनुं रूप करी ते अंतःपुरमां दाखल थयो. जेटलामां ते अंतःपुरना द्वारपासे पहुँच्यो, तेटलामां सुग्रीव पण मेहेलना दरवाजा-पासे आव्यो, त्यारें द्वारपालोए तेने अटकावी कह्युं के, राजातो क्यारनो

અંદર ગયો છે, તું તો કોઈ બીજો માણસ છે એવી રીતે ત્યાં કોલાહલ થવાથી, વાલીના પુત્ર ચંદ્રરાશિએ, અંતઃપુરમાં જતા સ્વોટા સુગ્રીવને પણ અટકાવ્યો. પછી ત્યાં લડકર વિગેરેએ એકઠા થઈ, તપાસ કરતાં વન્ને એક સરસા લાગ્યા. પછી ત્યાં તેડનાં વન્નેના લડકરો વચ્ચે ઝગકર રણસંગ્રામ થયો. ત્યાં સ્વરા સુગ્રીવે જૂઠા સુગ્રીવને પોતાસાથે લડવા માટે બોલાવ્યો. પછી તેડ વન્ને બહુજ જોરથી લડવા લાગ્યા. જ્યારે તેડનાં હથિયારો સુટ્યાં ત્યારે, તેડ મુકુટથી લડવા લાગ્યા. એમ લડતા સ્વરા સુગ્રીવ થાકી, જવાથી નગરની બહાર નિકલીને રહ્યો. જૂઠો સુગ્રીવ પણ ત્યાં અસ્વસ્થ ચિત્તથી રહ્યો. પણ વાલીના પુત્રે તેને પણ અંતઃપુરમાં જવા દીધો નહીં. હવે સ્વરા સુગ્રીવ ત્યાં વિચારવા લાગ્યો કે, આ કોઈ સ્ત્રી-લંપટ મારો વેરી છે. મેં તો પરાક્રમહીન થઈને વાલીના નામને કલંક લગાડ્યું. ધન્ય છે વાલીને કે, જેણે તુળની પેઠે રાજ્ય તજીને પરમપદ મેલવ્યું. વલી મારો ચંદ્રરાશિ કુમાર પણ મહા બલવાન છે, પણ વન્નેના શ્વેદને જાણ્યાવિના તે કોને હણે? અને કોને ન હણે? તોપણ તેણે આટલું સારું કર્યું છે કે, તે જૂઠા સુગ્રીવને અંતઃપુરમાં. પેસવા દીધો નથી. માટે હવે કોઈ બલવાનનો આશ્રય લઈને હું તેને મારું. માટે મહા-બલવાન એવા રાવણનું હું શરણું લેજું, પણ તે તો સ્ત્રીલોલુપી હોવાથી મારી-જ તારા સ્ત્રીનું હરણ કરે માટે હવે તો સ્વરને મારનાર રામલક્ષ્મણનું શરણ લેજું, કારણ કે, હમણાંજ તેણે વિરાધને પણ રાજ્ય આપ્યું છે. વલી તે હ-જુ પણ પાતાલલંકામાંજ રહ્યા છે. એમ વિચારી તેણે એક વિશ્વાસી દૂતને શિલામણ આપીને મોકલ્યો: તે દૂતે જઈ વિરાધને નમસ્કાર કરીને સ-ઘલો પોતાના સ્વામિનો વૃત્તાંત કહી સંજલાવ્યો અને કહ્યું કે, અમારો સ્વામી તારી મારફતે રામલક્ષ્મણનું શરણ લેવાને જશે છે. ત્યારે તેણે કહ્યું કે, સુગ્રીવને તું અહીં તુરત લાવ ? તે સાંજલી દૂતે આવીને તે વાત સુ-ગ્રીવને કહી. ત્યારે તે પણ તુરત પાતાલલંકા પ્રત્યે આવ્યો. પછી વિરાધે તેને નમસ્કારપૂર્વક રામપાસે તેડી જઈ, તેનો સઘલો વૃત્તાંત નિવેદન ક-ર્યો. પછી સુગ્રીવે રામને કહ્યું કે, આપેં મને આ ડુઃખમાંથી મુક્ત કરવો. પછી રામે પણ તેને મદદ કરવાનું કહ્યું. પછી વિરાધે પણ સુગ્રીવને સી-તાના હરણની વાત જણાવવાથી, તેણે પણ રામને વિનયથી કહ્યું કે, જ-

गतनुं रक्षण करता एवा तमोने जो के कोइनी मददनी अपेक्षा नथी, तो पण हुं कहुं हुं के, आपना प्रसादथी ज्यारे मारा शत्रुजनों नाश थ-
शे, त्यारें हुं गमे तेम करीने पण सीतानी खबर लावीश. पढी तेउं सु-
ग्रीवनी साथे किष्किंधा नगरीतरफ चाव्या. अने त्यां पहुँच्या बाद सु-
ग्रीवें खोटा सुग्रीवने लडवामाटे बोलाव्यो. तेज वखते ते जूठो सुग्रीव
पण तुरत लडवामाटे आव्यो, कारण के, ब्राह्मणो जेम जोजनमाटे, तेम
शूरा लोको लडवामाटे आलसु थता नथी. पढी ज्यारे तेउं बन्ने लडवा
लाग्या, त्यारें रामचंद्रजी तो क्षणवार सुधि चुप रह्या. पढी तेमणे धनु-
षूनो टंकार कयों, के तुरत जूठा सुग्रीवनी विद्या नाशी गइ. पढी रामें
ते साहसगतिने तरबोड्यो के, लुच्चा, परखी साथे विलास करवानी तुं
इच्छा करे ठे ? एम कही रामें तेने एकज बाणथी मारी नाख्यो. पढी रा-
में तेने पण तेनी गादीपर बेसाड्यो.

हवे विराध पण लइकर लइने सीताने शोधवा माटे त्यां आव्यो;
जामंडल पण विद्याधरोना लइकर सहित ते काममाटे त्यां आव्यो. अहीं
सुग्रीवें पण जांबुवत् हनूमान्, तथा नील आदिक पोताना सामंतोने
बोलाव्या. पढी विद्याधरोनी ते सेना पण त्यां आवते बते सुग्रीवें रामने
कह्युं के, आपनी आज्ञा होय तो आ हनूमान् सीतानी खबर माटे लं-
कामां जाय. पढी रामें अनुज्ञापूर्वक एंधाण दाखल पोतानी बीटी तेने
आपवाथी, ते पण पवननी पेठे आकाशमार्गें लंकातरफ दोड्यो. त्यां उ-
द्यानमां जइ जुवे ठे, तो रामनुं नाम जपती सीताने तेणें वृद्ध तखे बेठे-
ली जोइ. पढी तेणें वृद्धनी डालिउंमां ठपाइने सीताना खोलामां ते वीं-
टी नाखी, ते जोइ सीता पण अत्यंत आनंद पामी. तेथी त्रिजटाए रा-
वणने जइ कह्युं के, आटलो वखत तो सीता दिलगिरिमां हती, पण
आज तो आनंदमां ठे. त्यारें रावणें मंदोदरीने जइने कह्युं के, सीता हवे
मारामां अनुरक्त थइ होय तेम लागे ठे, माटे तेणीने जइ तुं समजाव ?
त्यारें ते पण सीतापासे जइ मिष्टवचनो बोलवा लागी के, रावण पण
महापराक्रमी ठे, अने तुं पण रूप अने लावण्यनो जंडार ठे, माटे हवे तुं
तेने परण्य ? तेम हुं अने बीजी तेनी सघली स्त्रियो तारी दासीरूप थइने
रहीशुं. त्यारें सीताए कह्युं के, अरे दुष्ट ! कुट्टणी ! तारा पतिनी पेठे ता-

रुं पण मुख कोण जुए ठे ? हमणां रामसहित लक्ष्मण अहीं आवशे अ-
ने खरादिकनी पेठे तारा जर्तारनो पण जाइउं सहित नाश थशे. माटे
डुष्ट अहींथी चाली जा ? एवी रीतें तर्जना पामेदी ते मंदोदरी पण गु-
स्से थइने त्यांथी चाली गइ. पढी हनुमानें वृक्षपरथी उतरी हाथ जो-
डीने, सीताने कछुं के, लक्ष्मणसहित रामचंद्रजी कुशलक्षेमें वत्तें ठे. त-
मारी तपासमाटे मने अहीं मोकलेल ठे, अने हुं त्यां पाठो जइश, त्थारें
ते पण शत्रुनो नाश करवामाटे अहीं आवशे. एवी रीतें जर्तारना स-
माचारने लावनार हनुमानने सीताए आशिष आपी. पढी हनुमानना
उपरोधथी तथा रामचंद्रजीना समाचारनी खुशालीथी तेणीए उंगणीश
उपवासनुं पारणुं कर्युं. पढी हनुमानें रावणनां ते उद्यानने जांगवा मांझुं,
त्थारें मालीउंए ते वात रावणने जइने कही. पढी रावणें हुकम करेला
माणसो तेने मारवामाटे आव्या, पण हनुमानें एकले तेउने मार्या. त्या-
रें रावणे गुस्से थइने इंद्रजितने तेने पकडवानो हुकम कर्यो. त्थारें इंद्र-
जित आवीने तेने पाशथी बांधीने रावणपासे लइ गयो. त्थारें हनुमानें
त्यां पासने तोडी नाख्यो, तथा पगेथी रावणना मुकुटने हणीने ते उडी
गयो. पढी ते त्यां लंकामां केटलोक उपद्रव करी, तुरत रामपासे आ-
व्यो; तथा सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. रामें पण तेने पुत्रनी पेठे
ठाती सरसो दाबीने आलिंगन दीधुं; तथा पढी सुग्रीव आदिकनी साथे
लंकातरफ प्रयाण कर्युं, त्यां समुद्रपर पुल बांधीने तेउं सघला लंका-
पासे पहोच्यो. तथा त्यां लंकाने घेरो घाढ्यो.

हवे एटलामां विज्जीषणें रावणने नमस्कार करी कछुं के, आ राम-
चंद्र आवेला ठे, माटे तेने तुं सीता पाढी आपी दे ? त्थारें रावणें कछुं
के, तुं तो कायर ठे, माटे डरे ठे. त्थारें विज्जीषणे कछुं के, राम अने ल-
क्ष्मण तो एक बाजु रह्या, पण तेना एक योद्धा हनुमाननुं पण तें शुं प-
राक्रम जोयुं नहीं ? त्थारें रावणें तेने कछुं के, तुं तो अमारो शत्रु ठे, अ-
ने वेरीने मली गयो हुं; माटे निकल अहींथी ? एवी रीतें रावणें तर-
ढोड्याथी ते रामपासे आव्यो, त्थारें रामें पण तेने कछुं के, हुं तने लंकानुं
राज्य आपीश. हवे रावणनी सेना पण शेहेर बहार नीकलवाथी बन्ने से-
नाउं एकठी थइ. पढी रामनी आज्ञाथी हनुमान् आदिक योद्धाउं ल-

डवा लाग्या. अने तेथी केटलाक राक्षसो मराया, केटलाक पकडाया, तथा केटलाक नासी गया. तेथी कुंजकर्ण अने मेघनाद क्रोधायमान थइ अगाडी आव्या. त्यारें सुग्रीवें क्रोधायमान थइ, एक पर्वतने उपाडी कुंजकर्णपर फेंक्यो, त्यारें कुंजकर्णें तेने गदाथी चूर्ण कयों; तथा बीजा प्रहारथी कपीश्वरने, पाडीने तथा तेने काखमां घाली ते लंकाप्रत्ये चालतो थयो. मेघनादें पण बाणनी वृष्टिथी वांदरोने नसाडी मेढ्या. त्यारें रामचंद्र क्रोधायमान थइ कुंजकर्णप्रत्ये दोड्या, तथा लक्ष्मण मेघनादप्रत्ये दोड्यो. ते वखते सुग्रीव पण बल करीने कुंजकर्ण पासेथी बुटी गयो; हवे कुंजकर्ण रामनी साथे, तथा मेघनाद लक्ष्मणनी साथे लडवा लाग्या. पठी रामें कुंजकर्णने तथा लक्ष्मणें मेघनादने पकड्यो. त्यारें रावण पोते क्रोधायमान थइ रणसंग्रामपर आव्यो. ते वखते रामने निवारीने लक्ष्मण तेनी सामे गयो. लडतां हथीयारो खलास थयाथी रावणें लक्ष्मणपर अमोघ शक्ति मुकी. अने तेथी लक्ष्मण जमीनपर पड्या, ते जोइ राम अत्यंत शोकातुर थया. ते वखते सुग्रीव आदिक योधाजण कोटनी पेठे राम अने लक्ष्मणने घेरी लीधा. पठी रावणें विचार्युं के, आजे लक्ष्मण मृत्यु पामशे, अने त्यार बाद तेना शोकथी राम पण मृत्यु पामशे, माटे हवे शामाटे लडवुं ? एम विचारि रावण लंकाप्रत्ये पाठो गयो. हवे एटलामां कोइ मित्र विद्याधरें आवी जामंडलने कहुं के, अयोध्याथी बार योजन कौतुकमंगल नामें नगर ठे, त्यां द्रोणघन नामें राजा ठे; अने ते कैकयीनो जाइ ठे. तेने विशल्या नामें कन्या ठे, तेनां स्नाननां पाणीना स्पर्शथी लक्ष्मणनी व्याधि नाश पामे तेम ठे. अने तेपण प्रजात थया पेहेलां जो आवे, तो लक्ष्मण जीवतारहे, नहींतर जीवे नहीं. पठी ते वातं जामंडलें रामने जणाववाथी रामें पण ते कार्यमाटे हनुमान सहित तेनेज आझा आपी. पठी तेज तुरत अयोध्यामां आव्या, अने त्यां मेहेलमां जरतराजाने तेजण जोया. तेजण जरतने जगाडवामाटे गायन करवा मांड्युं. त्यारें जरत जागवाथी जामंडलें पासे आवी नमस्कारपूर्वक सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. त्यारें जरतें कहुं के, ते कार्य हुं त्यां आववाथी थशे, तेथी ते पण विमानपर चडी तेजनी साथे कौतुकमंगलें आव्यो. तथा द्रोणघननी पासे विशल्यानी मागणी करी, त्यारें तेणें एक ह-

જાર સ્ત્રીઝં સહિત વિશલ્યાને તેની સાથે પરણાવીને મોકલી. પઠી જામંડ-
લ પણ જરતને અયોધ્યામાં મુકીને વિશલ્યાસહિત રામચંદ્રજીપાસે આ-
વી પહોંચ્યો. તથા ત્યાં વિશલ્યાએ લક્ષ્મણજીને હાથ અડકાડતાંજ તે વિ-
દ્યા ચાલી ગઈ. વલી તેણીના સ્નાનના પાણીથી રામના ઘાયલ થયેલા સૈ-
નિકો પણ તત્કાળ સાજા થયા. પઠી રામે કહ્યું કે, કુંજકર્ણાદિકને પણ
આ પાણીથી સાજા કરવામાટે અહીં લાવો? ત્યારે આરક્ષોએ આવીને ક-
હ્યું કે, તેઝયેં તો તેજ વલતે દીક્ષા લીધી છે. ત્યારે રામે કહ્યું કે, મુક્તિ-
માર્ગમાં રહેલા તેઝ હવે વંદનીય છે, માટે તેમને ઢોડી મુકો? ત્યારે આ-
રક્ષકોએ પણ તેમને ઢોડી મેલ્યા. પઠી લક્ષ્મણ વિશલ્યા તથા તે બીજી
કન્યાઝને પરણ્યા. હવે પ્રજાતેં રાવણ પણ પાઠો રણસંગ્રામમાટે આવ્યો.
ત્યારે લક્ષ્મણ પણ રામને નમસ્કાર કરી તેની સામે લડવાને ચાલ્યા. હવે
રાવણ જે જે હથિયારોને મુકતો હતો, તેતે હથિયારોનેલક્ષ્મણ ઢેદી નાલ-
તા હતા; તેથી રાવણેં ક્રોધાયમાન થઈને પોતાનું ચક્ર ફેલ્યું, પણ તે લક્ષ્મ-
ણની ઢાતીમાં બલોલાની પેઠે જરા વાગ્યું. પઠી તેજ ચક્રથી લક્ષ્મણજીયેં
રાવણનું મસ્તક ઢેદી નાલ્યું. પઠી સોનાની સલીની પેઠે શિયલથી નિર્મલ
રહેલી સીતાને રામેં ગ્રહણ કરી, અને વિઝીષણને લંકાનાં રાજ્યપર સ્થા-
પન કર્યો. એવી રીતેં રામ, શત્રુનો નાશ કરી જાઈ, સ્ત્રી તથા મિત્રો સહિત
અયોધ્યામાં ગયા, અને પરસ્ત્રીને ઝોગવવાની ઇલાથી રાવણ મૃત્યુ પામી
તથા કુલનો ક્ષય કરી નરકેં ગયો. એવી રીતેં સીતા અને રાવણની કથા કહી

લાવણ્યપુણ્યાવયવાં, પદં સૌંદર્યસંપદઃ ॥

કલાકલાપકુશલા, મપિ જહ્યાંત્ પરસ્ત્રિયં ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થઃ—લાવણ્યપણાથી મનોહર અંગોપાંગવાલી, તથા સુંદરતાની સંપદાના
સ્થાનકસરસ્વી, અને કલાઝના સમૂહમાં પ્રવીણ, એવી પરસ્ત્રીને ઢોડવી.
હવે પરસ્ત્રીથી વિરક્ત રહેનારની સ્તુતિ કહે છે.

અકલંકમનોવૃત્તેઃ, પરસ્ત્રીસંનિધાવપિ ॥

સુદર્શનસ્ય કિં બ્રૂમઃ સુદર્શનસમુન્નતેઃ ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થઃ—પરસ્ત્રીની નજદીકમાં પણ કલંકરહિત મનોવૃત્તિવાલા, તથા
શાસનના પ્રજાવક એવા સુદર્શન શેઠની અમો કેટલીક સ્તુતિ કરિયેં.

ते सुदर्शन शैठनी कथा कहे ठे.

अंग नामना देशमां चंपा नामें मनोहर नगरी ठे, त्यां दधिवाहन नामे राजा हतो. तेने महाकलावान्, तथा देवांगना सरखी रूपवाली अजया नामें राणी हती. तेज नगरमां एक वृषजदास नामें मोटो शाहुकार हतो. तेने यथार्थ नामवाली जैनधर्मने सेवनारी अर्हदासी नामें स्त्री हती. ते शैठने त्यां सुजग नामें एक जैसोनो चरावनार हतो; ते हमेशां जैसोने वनमां चारवामाटे वेश जतो. एक दहाडो महा महिनामां सांजने वखते वनमांथी पाठा फरतां तेणें एक मुनिने वस्त्ररहित कायोत्सर्ग ध्यानमां उजेला जोया. तेने जोइ तेणें विचार्युं के, आवी ठंडीनी रात्रिमां आ आवी रीतें स्थिर उजा रहेशे, माटे तेने धन्य ठे. एवी रीतनाज ध्यानमां ते रात्रिए तो उंधी गयो; पढी प्रजातमां ते जैसोने लइ तेज ज, गोए आव्यो, त्यां तेणें तेज मुनिने ध्यानमां रहेला जोया. पढी तेणें तेमने नमस्कार करी, तेमनी जक्ति करी. एटलामां सूर्य पण उग्यो, तेजाणे श्रद्धापूर्वक मुनिने जोवामाटेज उग्यो होय नहीं, तेम शोचवा लाग्यो. पढी ते मुनि पण “नमो अरिहंताणं” एम कही आकाशमागें उडी गया. आ खरेखर आकाशगामिनी विद्या हती. एम विचारि, तेणें ते नमस्कारनुं पद हृदयमां धारी राख्युं. पढी ते हमेशां, उठतां, बेसतां, जागतां, उंधतां, तेज पद बोल्या करतो. त्यारें शैठें पुढ्युं के, उत्कृष्टा प्रजाववाळुं आ पंच परमेष्ठिना नमस्काररूप पद तने क्यांथी मढ्युं? त्यारें तेणें सघलो वृत्तांत शैठने कही संजलाव्यो; त्यारें शैठें पण तेनी प्रशंसा करीने, तेने कळुं के, आ कंइ फक्त आकाशगामिनी विद्याज नथी, पण ते तो स्वर्ग अने मोक्षमां पण लइ जइ शके तेम ठे. वली आ जगतमां जे जे सुंदर वस्तुं मळे ठे, ते सघली आना प्रजावथी ठे. माटे आना प्रजावतुं वर्णन माराथी थइ शके तेवुं नथी. पढी शैठें तेने कळुं के, हवे तुं आखो नवकार मंत्र शीख? तारुं आ लोक अने परलोक बन्नेमां कळ्याण थाय. पढी सुजग तो समस्त नवकारने शिखिने आखो दिवस तेनो पाठ करवा लाग्यो. अने तेथी ते पाठ तेनी क्रुधा अने तृषाने पण नाश करनारो थयो. एवी रीतें तेनो पाठ करतां थकां केटलोक काल गये ठेते वर्षाकाल आव्यो मूसलधाराए वरसाद पडवा लाग्यो. ते वखते सुजग घेरथी

જેસોને લઈ બહાર આવ્યો; તથા પઢી જ્યારે પાઠો વલ્યો. ત્યારે તેણે અ-
ગાડી નદીમાં પૂર આવેલું જોયું. તે જોઈ તે બીકથી જરા વિચારમાં પડ્યો,
ઘટલામાં જેસો તો તરીને સામે પહોંચી પઢી તેણે આકાશગામિની વિદ્યા-
ની બુદ્ધિથી, નમસ્કાર જાણીને નદીમાં ઠેક મારી. પણ નદીના કાદવમાં
હુંચેલો એક સ્ત્રીલો તેના હૃદયમાં વાગ્યો. અને તે મર્મસ્થાનના ઘાથી, પં-
ચપરમેષ્ઠિનું જ સ્મરણ કરતો તે મૃત્યુ પામ્યો. ત્યાંથી તે આ શેઠની સ્ત્રી
અર્હદાસીની કુદ્ધિયે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમાં આવ્યા પઢી ત્રીજો મહિનો
ગયાબાદ શેઠાણીને ડોહલો થયો કે, હું જિનેશ્વર પ્રજુની પ્રતિમાને સુગં-
ધિ પાણીથી સ્નાન કરાવું ચંદનનું વિલેપન કરું, તથા પુષ્પોથી પૂજું; વલી
સાધુજને પ્રતિલાઝું, સંઘની ઋત્તિ કરું તથા ગરિબોને હું દાન આપું. પઢી
શેઠે પણ ચિંતામણિ રત્નની પેઠે તેના તે સઘલા ડોહલા સંપૂર્ણ કર્યા. પઢી
એવી રીતે નવમાસ અને સાડાઆઠ દિવસો જાતે ઠટે, તેણીયે ઉત્તમ લ-
ક્ષણોવાલા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. ત્યારે શેઠે પણ હર્ષથી મહોત્સવપૂ-
ર્વક સારે દિવસે તેનું “સુદર્શન” નામ પાડ્યું. પઢી અનુક્રમે તેણે સઘ-
લી કલાઈ ગ્રહણ કરી પઢી શેઠે પણ તેને ઉત્તમ કુલની, એક સુંદર મ-
નોરમા નામની કન્યા પરણાવી. હવે તે સુદર્શન કેવલ તેનાં માત પિતાને-
જ નહીં, પણ રાજા અને સઘલી પ્રજાને પણ આનંદદાયક થયો.

હવે તેજ નગરમાં, રાજાને વહાલો, અને વિદ્વાન, કપિલ નામે પુરોહિત
હતો. તેની સાથે સુદર્શનને મિત્રાઈ થઈ. તે પુરોહિત પ્રાયઃ કરીને સુદ-
ર્શનનીજ પાસે વસતો હતો. એક દહાડો તેની કપિલા નામની સ્ત્રીએ પુ-
ચ્છું કે, તું આટલો બધો વચ્ચત નિત્ય કર્યોને ઢોડી ક્યાં રોકાય છે ? ત્યા-
રે તેણે કહ્યું કે, હું સુદર્શનની પાસે રહું છું; ત્યારે સ્ત્રીએ વલી પુચ્છું કે, તે
સુદર્શન કોણ છે ? ત્યારે કપિલે કહ્યું કે, ઉત્તમ અને ધૈર્યવાન, એવા મા-
રા મિત્ર સુદર્શનને જ્યારે તું નથી જાણતી, ત્યારે તું કંઈ પણ નથી જાણ-
તી એમ સમજવું. ત્યારે કપિલાએ કહ્યું કે. તું મને હમણાંજ તેને ડેલા-
વ ? ત્યારે કપિલે કહ્યું કે, તે વૃષજદાસ શેઠનો પુત્ર છે. તે રૂપે તો કામ-
દેવ સરખો, ગંજીરતાથી સમુદ્ર સરખો અને ક્રમાથી મુનિ સરખો છે.
વલી તે દાનેશ્વરી, ગુણી અને પ્રિય બોલનારો છે. તે સાંજલી કપિલા અ-
ત્યંત કામાતુર થઈ. પઢી તો તે હમેશાં સુદર્શનના મેલાપને ઈચ્છવા લાગી.

एक दहाडे कपिल गाम गयो, त्यारें कपिला सुदर्शनने घेर गइ. अने कहुं के, आजे तमारा मित्रनी तबीयत सारी नथी, तेथी अहीं आवेल नथी. वली तमारा विरहथी तेने बेवहुं दुःख थाय ठे, माटे तमोने बोलाववा तेणें मने मोकली ठे, पढी तेणीनुं वचन मानीने ते कपिलने घेर आव्यो. त्यां प्रवेश करतांज तेणें पुब्युं के, मारो मित्र क्यां ठे ? त्यारें तेणें कहुं के, ते अंदरना जागमां सुतेलो ठे. त्यारें सुदर्शनें जरा अगाडी जश्ने कहुं के, अहीं पण नथी तेथी शुं ते बहार गयो ठे ? त्यारें तेणीए कहुं के हजु ते अंदर ठे, तेथी ते अंदर गयो, पण त्यांए तेने नहीं जोवाथी, कहुं के, अरे ! कपिला ! कपिल क्यां ठे ? त्यारें तेणीए बारणां बंध कयां अने पोतानां थोडां अंगोपांग देखाडीने, तथा तेने आठां वस्रोथी ढांकीने, तथा एवी रीतना विविध विलासपूर्वक, ते सुदर्शनने कहेवा लागी के, कपिल तो अहीं नथी, माटे आ कपिलाने तुं ग्रहण कर ? तारा मित्रें ज्यारथी तारा रूप विगेरेनी मने वात करी ठे, त्यारथी मने कामदेव पीड्या करे ठे. अने आजे आ तमारो मेलाप थयो ठे. माटे मने विरहातुरने आलिंगन दश्ने तमो बचावो ? त्यारें सुदर्शनें समयसूचकता वापरीने कहुं के, तें जे वात करी, ते जुवानोने लायकज ठे, पण हुं तो नपुंसक हुं, माटे तुं तो मारा पुरुषवेषथी उगाइ हुं. त्यारें तेणीए विरक्त थइ कहुं के, चाढ्यो जा ? त्यारें, एम कही तेणीए द्वार उघाड्युं, अने तेथी सुदर्शन पण त्यांथी निकली गयो; तथा उतावले पगे पोताने घेर गयो. तथा जश्ने विचार्युं के, हवेथी एकला परघरे जवुं नहीं. पढी ते हमेशां धर्मनांज कार्योंमां रक्त थयो. हवे एक दहाडो ते नगरनी अंदर इंद्रमहोत्सव चालु थयो. ते वखते राजा ते पुरोहित अने सुदर्शननी साथे उद्यानमां गयो. ते वखते अजया राणी पण कपिलानी साथे उत्तम वाहनमां बेसीने त्यां गइ. ते वखते ठ पुत्रो सहित सुदर्शननी स्त्री पण वाहनमां बेसीने त्यां आवी. तेने जोइ कपिलाए राणीने पुब्युं के, हे स्वामिनि, आ अत्यंत लावण्यवाली स्त्री कोण ठे ? त्यारें अजयायें कहुं के, शुं हजु तने खबर नथी ? आ तो सुदर्शननी स्त्री ठे. ते सांजलीने कपिला आश्चर्य पामीने बोली के, जो आ सुदर्शननी स्त्री होय, तो ते उस्ताद होवी जोइयें. त्यारे राणीए पुब्युं के, उस्ताद केम ? त्यारें कपि-

લા બોલી કે, તેણીને આટલાં વધાં ઢોકરાં હે તેથી. ત્યારેં રાણીએ કહ્યું કે. જતારિલાલી સ્ત્રીને ઢોકરાં થાય તેમાં ઝસ્ટાદી શું ? ત્યારેં કપિલાએ કહ્યું કે, હે દેવી, જો જતારિ પુરુષપણામાં હોય તો તો તેમ થાય, પણ આ સુદર્શન તો નપુંસક હે. ત્યારેં રાણીએ પુઢ્યું કે, તેં તે કેવી રીતેં જાણ્યું ? ત્યારેં કપિલાએ પોતાનો અનુજવેલો વૃત્તાંત કહી સંજલાવ્યો. ત્યારેં અજ્ઞયાયેં કહ્યું કે, હે મુગ્ધે ! તને તો તેણેં ઠગી હે; તે પરસ્ત્રીપ્રત્યે નપુંસક હે. કંઈ પોતાની સ્ત્રીપ્રત્યે નપુંસક નથી. ત્યારેં કપિલા બોલી કે, જ્યારેં હું ઠગાઈ હું, ત્યારેં તારામાં વલી કંઈ વધારે ચતુરાઈ હે ? ત્યારેં રાણીએ કહ્યું કે, મારા હાથના સ્પર્શથી તો પત્થર પણ ગલી જાય તેમ હે. ત્યારેં કપિલાએ અસૂયાસહિત કહ્યું કે, જો એવો તને ગર્વ હે, તો તું સુદર્શન સાથે વિલાસ કરે તો માનું; ત્યારેં રાણીએ અહંકાર લાવી કહ્યું કે, હે સખિ, જો હું ખરી તો સુદર્શન સાથે વિલાસ કરું. અને તેમ ન થાય, તો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરું. વલી ચતુર સ્ત્રીજેં મોટા વનવાસી કૃષિજેને પણ ચલાવ્યા હે, ત્યારેં આ ગૃહસ્થ તે શું હિસાબમાં હે ? પઠી ત્યાં ક્રીડા કરીને તેજ પોતપોતાને સ્થાનકેં ગયાં. પઠી રાણીએ પોતાની મહાચતુર, પંડિતા નામની ધાવને પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત કહી સંજલાવી. ત્યારેં પંડિતાએ કહ્યું કે, હે પુત્રિ, તેં આ ઠીક ન કર્યું, કારણ કે, તું હજુ મહાત્માજેની ધૈર્યશક્તિને જાણતી નથી. વલી આ સુદર્શન તો જૈન ધર્મના મુનિજેના સહવાસથી દૃઢ મનવાલો હે, માટે ધિક્કાર હે, તારી આ પ્રતિજ્ઞાને ! વલી બીજા સાધારણ જૈનીજે પણ પરસ્ત્રીપ્રત્યે તો સહોદરતુલ્ય હોય હે, ત્યારે આ શિરોમણિ શ્રાવકની તો વાતજ શી કરવી. વલી બ્રહ્મચર્યજ હે ધન જેજેનું એવા સાધુજે તો તેના ગુરુજે હે. માટે તે કામ તે શી રીતેં કરશે ? વલી તે હમેશાં ઉપાશ્રયમાં ધ્યાનમાં રહે હે, તો તેને અહીં લાવી પણ કેમ શકાશે ? ત્યારે અજ્ઞયા બોલી કે, ગમે તેમ કરીને પણ તુ તેને એકવાર અહીં લાવ્ય ? ત્યારે પંડિતાએ કહ્યું કે, એક ઉપાય હે; અને તે એ કે પર્વને દિવસે તે કોઈ શૂન્ય ઘરમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહે હે, માટે તે ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં અહીં ઉપાડી લાવું. ત્યારેં રાણીએ કહ્યું કે તેમજ કરજે ? પઠી કેટલાક દિવસો ગયાબાદ ત્યાં નગરમાં કૌમુદી મહોત્સવ આવ્યો, ત્યારે રાજાએ ઢંઢેરો પિટાવ્યો કે, સર્વ લોકોએ શણગાર સ-

जीने कौमुदीनो महोत्सव जोवामाटे उद्यानमां आवुं ? ते सांजली सुदर्शनं विचारुं के, प्रजातमां तो चोमासी पर्व ठे, माटे मारे शुं कर-
वुं ? एम ते खेद पामवा लाग्यो, पढी राजा पासे जइ जेटणुं मुकी कहुं
के, आपनी आझा होय तो, प्रजातमां चोमासी पर्व होवाथी हुं देवगुरुनी
पूजा जक्ति करुं; त्यारे राजाए पण तेने तेम करवाने हा पाडी तेथी ते-
णें पूजा सेवा चैत्ययात्रा विगेरेमां आखो दिवस कहाडी, रात्रियें पौषध
व्रत लइ, कोइक चोतरापर कायोत्सर्ग ध्यानमां रह्यो. त्यारे पंडिताए अ-
जयाने कहुं के, जो तुं आजे उद्यानमां न जाय, तो तारो मनोरथ सि-
द्ध थाय तेम ठे. त्यारें राणीयें राजाने कहुं के, आज तो मारुं माथुं
डुखे ठे, तेथी हुं तो उद्यानमां आवी शकीश नहीं, एम कही ते घेर र-
ही, कारण के स्त्रीउं प्रपंचशास्त्रमां बहुज निपुण होय ठे. पढी पंडिता
एक वाहनमां कामदेवनी पत्थरनी मूर्ति बेसाडीने मेहेलमां जवा लागी,
त्यारे चोकीदारोए रोक्याथी तेणीए कहुं के, राणीना शरीरने मजा न
होवाथी ते उद्यानमां गइ नथी, माटे तेने पूजवावास्ते आ कामदेवनी
मूर्ति हुं लइ जउं हुं, तथा वीजी देवोनी मूर्तिउं पण लेइ जवानी ठे;
एम कही तेणें ते मूर्तिपरथी कपडां आदिक खेसवीने चोकीदारोने
देखाडी. तेथी तेउंए पण अंदर लेइ जवानी परवानगी आपी. एवी रीतें
तेउंने विश्वास बेसाडवा माटे ते, दिवसमां पांच सात वार एवी पत्थरनी
मूर्तिउं अंदर लावी. पढी एक वखत सुदर्शनने उपाडीने कपडेथी ढांकी
ने ते वाहनमां बेसाडी लावी अने अजयाने सोंप्यो. पढी अजया राणी
तेने विकार उपजाववाने बोलवा लागी के, आ कामदेव मने पोताना
तीदण हथीयारोथी मार्या करे ठे, माटे तेना उपाय अर्थें में तारुं शरणुं
लीधेलुं ठे. माटे तेथी मने बचाव ? कारण के, महान् पुरुषो परने माटे
अकार्य पण करे ठे. वढी तमोने कपटथी लाव्या ठीयें, तेथी तमारे गु-
स्से पण थवुं नहीं. त्यारे सुदर्शन तो देवतानी प्रतिमानी पेठे कायोत्सर्ग
ध्यानमां रह्यो. त्यारे अजया फरीने बोली के, पोतानी मेढे खोलामां
आवी पडेलां रखने तुं केम ग्रहण करतो नथी ? एम कही तेणीए तेना
हाथो पोताना हाथोथी पकड्या. पढी तेणीयें तेने पोताना कोमल
हाथोथी आलिंगन कहुं. तो पण सुदर्शन तो पोताना ध्यानमांज

निश्चल रह्यो. अने विचार्युं के, जो आ मने अहींथी मुक्त करे, तोज मारे कायोत्सर्ग पालवो, नहींतर अनशन करवुं. पठीअजयाये चुकुटी चडावीने कहुं के, अरे मूर्ख, जो तुं मने अंगीकार नहीं कर, तो हमणांज तारुं मृत्यु थरो. एवी रीतें जेम जेम ते बोलवा लागी, तेम तेम सुदर्शन तो धर्मध्यानपर चडवा लाग्यो. एवी रीतें आखी रात कदर्थना कर्या ठतां पण, ते ध्यानथी चलायमान थयो नहि. पठी प्रज्ञात थये ठते, तेणीये पोताना शरीरपर नखोरीआं करीने, पोकार कख्यो के, आ माणसैं मारापर बलात्कार गुजार्यो ठे ते वखते चोकीदारो दोडी आव्या, तो तेउए सुदर्शनने कायोत्सर्गमां रहेलो जोयो. पठी तेउए राजाने खबर आपवाथी, राजाये त्यां आवी अजयाने पुठवाथी ते कहेवा लागी के, आ कोइ माणसैं अही आवीने, मने मिष्ट वचनोथी पोतासाथे विलास करवाने कहुं. पण में ना पाडवाथी, तेणें बलात्कार करवानी कोशेश करतां, में बूम पाडी, कारण के अबलामां बल ते के टलुंक होय ? त्यारे राजाए विचार्युं के सुदर्शनमाटे आ वात असंजवित ठे, एम विचारि राजायें तेने घणुं पूब्युं, तो पण ते सुदर्शन कंइ बोळ्यो नही. कारण के, चंदनने घस्या ठतां पण, ते परनो ताप शांत करे ठे. त्यारे राजाने पण तेनो दोष संजववा लाग्यो. पठी तेणें चोकीदारोने, हुकम कर्यो के, आने पकडीने चोरनी पेठे गाममां फेरवो ? त्यारे तेउए तेना मुखपर मशी चोपडी शरीरे लाल चंदन चोपड्युं, मस्तकपर कणेरनी माला, तथा कंठमां शरावलांनी माला तेणें पहेरावि तथा गधेडापर बेसाडीने, उपर सुपडानुं ठत्र धरीने, तेने समस्त शेहेरमां फेरव्यो. तथा तेउए कहुं के, आ माणसैं राजांना अंतःपुरमां गरीने अपराध कर्यो ठे, माटे आमां राजानो कंइ दोष नथी. त्यारे लोकोयें कहुं के, आ वात बिलकुल असंजवित ठे. एम करतां ते पोताना घरना द्वार पासे पहोच्यो, त्यारें तेनी महासती एवी मनोरमा स्त्रीयें तेने जोयो. त्यारे तेणीयें विचार्युं के, मारो पति तो सदाचारी ठे, राजा स्त्री कहे तेम करनारो ठे, तथा दैव डुराचारी ठे. अथवा तेनां कोइ पूर्वनां अशुज कर्मनो उदय आवेलो ठे. माटे आनो हवे कोइ पण इलाज नथी; तोपण आम करीश, तो कंइक हित थवा संजव ठे, एम विचारि ते घरमां जइने जि-

नेश्वर प्रभुनी पूजा करवा लागी. तथा पढी कायोत्सर्गमां रहीने ते शासनदेवीने कहेवा लागी के, हे जगवति, ! मारा पतिने जो तमोसहायकरशो, तोज हुं काउसग पारीश नहींतर आमज रहीने हुं अनशन करीश कारण के, धर्म अने पति बन्नेनो नाश होते ठते कुलवती स्त्रीउं शुं जीवी शके ठे ? हवे ते चोकीदारो सुदर्शनने शूलीपर लइ गया, त्यारे ते शूली पण सोनेरी कमलवाला आसन सरखी थइ, कारण के, देवताना प्रजावशी यमनी दाढा पण अटकी जायठे. पढी तेउए मारवामाटे तेना कंठपर तीक्ष्ण कुहाडो मेळ्यो, ते पण पुष्पनी मालारूप थयो. ते जोइ आश्चर्य पामीने तेउयें राजाने ते वात कही, त्यारे राजा पण हाथणीपर बेसीने त्यां आव्यो. तथा तेने आखिंगन दइ तेणें पश्चात्तापपूर्वक पोताना अपराधनी माफी मागी. पढी ते तेने हाथणीपर बेसाडीने पोताने घेर लाव्यो. तथा स्नान विलेपन करावीने, उत्तम वस्त्रालंकारो पहिरावीने तेणें तेने रात्रिनो वृत्तांत पुढ्यो, त्यारे सुदर्शनें पण यथार्थ कही संजलाव्यो. त्यारे राजा क्रोधायमान थइने राणीने मारवा दोढ्यो, पण सुदर्शनें वच्चे पढीने तेणीने ठोडावी. पढी राजायें तेने हाथीपर बेसाडी महोत्सवपूर्वक नगरमां फेरवी तेने घेर मोकळ्यो. पढी अजयायें पण गळे फांसो खाइ आपघात कयों. पंडिता पण त्यांशी नाशीने पाटलीपुत्र नगरे जइने, देवदत्ता गणिकानी पासे रही; त्यां तेणीयें सुदर्शननी घणी प्रशंसा करवाशी देवदत्ता तेने जोवामाटे उत्सुक थइ. पढी सुदर्शनें तो संसारशी विरक्त थइने दीक्षा लीधी. पढी ते तपशी कृश थयो थको विहार करतां अनुक्रमें पाटलीपुत्र नगरें आव्यो. त्यां जिह्यामाटे फरतां पंडिताये तेने जोवाशी देवदत्ताने कळुं, त्यारे देवदत्तायें पण तेणीनीज मारफते तेने बोलाव्यो. तेथी ते पण विचार कयाविनाज जिह्यामाटे त्यां गया. त्यां देवदत्तायें तेने संध्याकाल सुधि कदर्थना करी पण ते डग्या नहीं, त्यारें सायंकाळे तेने ठोडी मुकवाशी ते उद्यानमां गया, त्यां पण व्यंतर थएली अजयाए तेमने जोया. त्यारे ते पण पूर्वनां कर्मने याद करीने तेने कदर्थना करवा लागी. पढी तेणी जेम जेम तेने कदर्थना करवा लागी, तेम तेम ते तो क्षपकश्रेणीपर चडवा लाग्या. तथा अनुक्रमें केवलज्ञान पाम्या, अने तेनो देवोए महोत्सव कयों. पढी ते जव्य जीवोनो उद्धार करवामाटे धर्मदेशना

દેવા લાગ્યા. એવી રીતે પરસ્ત્રીની પાસે રહિને પણ જે ક્ષોભને ન પામ્યા, એવા તે સુદર્શન મુનિ અનુક્રમે મોઢેં ગયા; કારણ કે જૈનધર્મ પાલનારા-
 ઝને મુક્તિ કંઈ ડુર્લભ નથી. એવી રીતે સુદર્શન મુનિની કથા કહી.

હવે ધર્મકાર્યોમાં કેવલ પુરુષોનેજ અધિકાર છે, તેમ નહીં, પણ સ્ત્રીઝને પણ અધિકાર છે, કારણ કે ચતુર્વિધ સંઘમાં તે (સ્ત્રી) પણ આવી જાય છે; તેથી પુરુષને જેમ પરસ્ત્રીનો નિષેધ છે, તેમ સ્ત્રીને પણ પરપુરુષનો નિ-
 ષેધ દેખાડે છે.

ऐश्वर्यराजराजोऽपि, रूपमीनध्वजोऽपि च ॥

सीतया रावण इव, त्याज्यो नार्या नरः परः ॥ १०३ ॥

અર્થ:— રાવણને જેમ સીતાયે, તેમ સ્ત્રીએ, ऐश्वर्यપણથી ધનદસરખો, તથા રૂપેં કરીને કામદેવ સરખો પણ, પરપુરુષ તજવો. હવે સ્ત્રી અને પુ-
 રુષને પરપુરુષ અને પરસ્ત્રીમાં આસક્તપણાનું ફલ કહે છે.

नपुंसकत्वं तिर्यकत्वं, दौर्जाग्यं च नवे नवे ॥

नवेन्नराणां स्त्रीणां चा, ऽन्यकांतासक्तचेतसां ॥ १०४ ॥

અર્થ:— અન્ય સ્ત્રીપુરુષોમાં આસક્ત છે, ચિત્ત જેઝનાં, એવા પુરુષ અને સ્ત્રીઝને નવોનવમાં નપુંસકપણું, તિર્યંચપણું, તથા ડુર્જાગીપણું થાય છે.

હવે બ્રહ્મચર્યનો આ લોકસંબંધિ ગુણ કહે છે.

प्राणभूतं चरित्रस्य, परब्रह्मैककारणं ॥

समाचरन् ब्रह्मचर्यं पूजितैरपि पूज्यते ॥ १०५ ॥

અર્થ:—દેશ ચારિત્ર, અને સર્વ ચારિત્રના પ્રાણભૂત, તથા મોક્ષના અદ્વિતીય કારણ સરખા બ્રહ્મચર્યને આચરનારમાણસ, પૂજાણલાઝથી પણ પૂજાય છે.

चिरायुषः सुसंस्थाना, दृढसंहनना नराः ॥

तेजस्विनो महावीर्या, नवेयुर्ब्रह्मचर्यतः ॥ १०६ ॥

અર્થ:— બ્રહ્મચર્ય પાલવાથી પ્રાણીઝ, લાંબાં આયુષ્યવાલા, ઉત્તમ સંસ્થા-
 નવાલા, દૃઢ સંઘયણવાલા, તેજસ્વી તથા મહાવીર્યવાલા થાય છે.

ટીકા:— લાંબાં આયુષ્યવાલા એટલે અનુત્તર વિમાન આદિકમાં દેવ-
 રૂપેં ઝપજે, ઉત્તમ સંસ્થાન એટલે “સમચતુરસ્ર” લક્ષણવાલું દૃઢ સંઘય-

ણવાલા, એટલે “વજ્રરૂષ્ણનારાચ” નામે સંઘયણવાલા; અને તે સંઘયણ મનુષ્યની અપેક્ષાએ છે. અને દેવોને સંઘયણનો અજાવ હોવાથી, તેમને કાંતિનો પ્રજાવ હોય છે. મહાવીર્યવાલા એટલે, તીર્થંકર ચક્રવર્તિ આદિકના જન્મવાલા જાણવા. હવે અબ્રહ્માનાં દૂષણો દેખાડે છે.

સિંદૂરથી પુરેલા સ્ત્રીના સેંથાને, સિમંતક નામના નરકના માર્ગ તરિકે જાણો. વહી તેડની ઝમરને તો મોક્ષમાર્ગમાં આડી પડેલી નાગણી જાણવી. માણસો સ્ત્રીના ઝંઘુર કટાક્ષોને જુવે છે, પણ, તેથી પોતાનાં ઝંઘુર થતાં જીવિતને તો જોતાજ નથી. વહી તેના સરલ એવા નાશિકાવંશને જુવે છે, પણ તેથી પડતા, એવા પોતાના વંશને તો જોતા નથી. વહી સ્ત્રીના કપોલમાં સંક્રાંત થયેલા પોતાને જુવે છે, પણ પોતાને સંસારરૂપી તલાવના કાદવમાં ધુંચેલા તો જોતા નથી. વહી તેડ સ્ત્રીના હોઠનું તો પાન કરે છે, પણ પોતાનાં આયુષ્યને કૃતાંતથી પાન કરાતું જોતા નથી. વહી તેડના ડોહરની કહી સરખા દાંતોને તો જુએ છે, પણ જરાય (ઘડપણે) ઝાંગી નાચેલા પોતાના દાંતોને તો જોતા નથી. વહી તેડના કામદેવને હિંચકવાના હિંડોલા સરખા કર્ણપાશોને તો જુએ છે, પણ ગલામાં પડતા કાલના પાશને તો જોતા નથી. વહી હમેશાં સ્ત્રીનું મહોહું તો જોયા કરે છે, પણ તે જાણતો નથી કે, કાલનું મુખ જોવાને હવે તેને વધારે વચ્ચત નથી. વહી કામદેવને આધીન થયેલો માણસ સ્ત્રીના કંઠમાં હાથ નાચે છે, પણ આજકાલમાં પોતાના ગ્રાણો કંઠોકંઠ થશે, તે તો તે જાણતો નથી. વહી તે સ્ત્રીડના હાથોરૂપી લતાડથી બંધાયેલા પોતાને આનંદ માને છે, પણ તેથી કર્મરૂપી બંધનોથી બંધાતા એવા પોતાના આત્માને તો તે જોતોજ નથી. વહી સ્ત્રીના હાથોના સ્પર્શથી માણસ રોમાંચિત થાય છે, પણ તેથી તેને નરકમાં લાગનારા કાંટા કેમ સાંઝલતા નથી ? વહી માણસ સ્ત્રીના કુચુકુંજને (સ્તનોને) આલંબીને સુવે છે, તેથી જણાય છે, કે તે કુંજિપાકની વેદનાને વિસરી ગયો છે. વહી તે સ્ત્રીડના મધ્યઝાગને વારંવાર અંગીકાર કરે છે, પણ તે એમ નથી વિચારતો કે, આ તો ઝવરૂપી સમુદ્રનો મધ્યઝાગ છે. વહી ધિક્કાર છે માણસને કે, જે સ્ત્રીડના ઝડરપર રહેલી ત્રણ વહીડને જોઈ ખુશી થાય છે, કારણ કે, તે તો ત્રણે વૈતરણી સરખી છે. વહી કામથી પીડિત થયેલું પુરુષનું મન સ્ત્રીની નાઝિરૂપી

વાવમાં હુવે છે, પણ સમતારૂપી પાણીમાં તો ઝુલે ચુકે પણ પડતું નથી. વલી સ્ત્રીની રંવાડાની પંક્તિને કામદેવને ચડવાની નિસરણીતુલ્ય માણસ જાણે છે, પણ તે તો સંસારરૂપી કેદખાનાની લોખંડની સાંકલ છે, એમ તો તેડ જાણતા પણ નથી. વલી વિપુલ (વિસ્તીર્ણ) એવાં સ્ત્રીનાં જઘનસ્થલ-ને તો લોકો ઝજે છે, પણ તે સંસારરૂપી સમુદ્રના (પુલ્લિન) કાંઠા સરહું છે, તેમ તો તેડજાણતા નથી. વલી શ્રદ્ધપબુદ્ધિવાલો માણસ સ્ત્રીના સુંદર સાથલોને તો ઝજે છે, પણ તેથી પોતાને સ્વર્ગ દૂર જાય છે તે તો તે જાણ-તો નથી. વલી સ્ત્રીના પગથી હળાતા, એવા પોતાને જોડને માણસ આનંદ પામે છે, પણ તેથી પોતે નીચી ગતિમાં ફેંકાય છે, એમ તો તેડ જાણતાજ નથી. વલી જે દર્શનથી સ્પર્શથી તથા આલિંગનથી માણસનાં સમતારૂપી જીવિતને હળે છે, એવી સ્ત્રીને ઝેરયુક્ત જાણીને વિવેકીડયેં તજવી. સ્ત્રી કા-માંંધ થઈ થકી, આબરુને, સજ્જનતાને, દાનને, ગૌરવતાને, તેમ પોતાનાં અને પરનાં હિતને પણ જોતી નથી. વલી જે ક્રોધ પામેલા સિંહ આદિક પણ નથી કરતા, તે કામ પણ સ્ત્રી નિરંકુશ થઈ થકી કરે છે. માટે કોઈ એવા મંત્રનું સ્મરણ કરવું, અથવા કોઈ એવા દેવની ઉપાસના કરવી કે, જેથી સ્ત્રીરૂપી પિશાચણી શિયલરૂપી જીવિતને ગલી જાય નહીં. વલી કૂર બ્રહ્માયેં જાણે જગતને મારવામાટે, સર્પની ઢાઢા, અગ્નિ, તથા યમની જીજ્ઞને પીલીને તેના રસથીજ જાણે સ્ત્રીડ બનાવી હોય નહીં, તેમ લાગે છે. વલી જો વીજલી અને વાયુ સ્થિર થાય, તો પણ સ્ત્રિયોનું મન સ્થિર ન થાય, વલી આવું ઇંડજાલ સ્ત્રીડ ક્યાંથી શિખી લાવીયો છે? કે જેથી મંત્રતંત્રવિના ચતુર લોકો પણ ઠગાય છે વલી તેડમાં જૂતું બોલવાની પંડિ-તાઈ તો કોઈક અપૂર્વ છે, કારણ કે તેડ દ્વાણવારમાંજ પ્રત્યક્ષ વાતને પણ જૂઠી પાડી આપે છે. વલી કમલાનો રોગી, ઢેફાને પણ જેમ સોનું માને છે, તેમ મોહાંધ માણસ સ્ત્રીના સંગથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખને પણ સુખ માને છે. વલી સ્ત્રીનું જે અંગ નિંદનીય અને ગોપવલાયક છે, તે અંગમાં માણસ જ્યારે રાગી થાય છે, ત્યારે વૈરાગ્યવાલો શાથી થઈ શકે? વલી મૂઢ બુ-દ્ધિવાલા માણસો રતિને માટે નિતંબ જઘન, અને સ્તનના અત્યંત ઝારવાલી સ્ત્રીને પોતાના હૃદયપર સ્થાપન કરે છે, પણ તે ઝવરૂપી સમુદ્રમાં બુઢવા-માટે ગલે વલગેલી પથ્થરની શિલાસરહી છે; એમ તેડ જાણતા નથી.

हवे मूर्खानां फलने देखाडता थका, तेने दबाववारूप पांचमुं अणुवत कहेठे.

असंतोषमविश्वास, मारंजं दुःखकारणं ॥

मत्वा मूर्खफलं कुर्यात् परिग्रहनियंत्रणं ॥ १०७ ॥

अर्थः— मूर्खानां फलरूप एवा, असंतोष, अविश्वास तथा मारंजने दुःखनां कारणरूप मानीने, (श्रावकें) परिग्रहणं प्रमाण करवुं.

टीकाः— असंतोष दुःखनुं कारण ठे, कारण के, मूर्खवालो माणस, घणा धनथी पण संतोष पामतो नथी, पण उत्तरोत्तरनी आशाथी उलटो कदर्थना पामे ठे, वली परनी घणी संपदा, हीन संपदावाला असंतोषीने दुःख उपजावे ठे. कह्युं ठे के असंतोषी माणसनुं पगळे पगळे अपमान थाय ठे, पण संतोषियोथी तो दुर्जन पण दूरज रह्या करे ठे. अविश्वास पण दुःखनुंज कारण ठे, कारण के, अविश्वासी माणस, नहि शंका राखवा लायक माणसथी पण शंकातो थको, पोताना धनमाटे कोइनो विश्वास करतो नथी; वली मूर्खालु माणस प्राणातिपातादिक मारंज पण करे ठे; केम के लोचने वश थइ, पुत्र पिताने, पिता पुत्रने, चाइ चाइने हणे ठे, वली लांचीउ माणस जूठी साक्षी, जूतुं बोलवुं, इत्यादिक पण अंगीकार करे ठे. वली जो बलवान् होय, तो लोचना वशथी रस्ते जाता पंथिउने लुंटे ठे, खातर पाडे ठे, कोइने केदी करे ठे, अने परस्त्री पण सेवे ठे, तेम खेती आदिक मारंज पण लोची माणस करे ठे, वली मम्मण शेठनी पेठे नदी आदिकमां प्रवेश करीने काष्ट आदिक एकठां करे ठे. अहीं कोइ शंका करे के, मूर्खानां फलने दुःखनुं कारण जाणीने, परिग्रहनी नियंत्रणा शामाटे करवी ? तेने माटे कहे ठे. परिग्रह पण मूर्खानुंज कारण होवाथी, ते मूर्खज ठे. अथवा सूत्रकारोए मूर्खनेज परिग्रह कहेलो ठे. केम के तेउ कहे ठे के, ममकारविनानो माणस, वस्त्रा-जूषणोथी जूषित होय, तो पण ते परिग्रहविनानो ठे, अने ममकार वालो माणस नश होय, तो पण ते परिग्रहधारी ठे. वली पण कह्युं ठे के,

न सो परिग्रहो वुत्तो, नाइपुत्तेण ताइणा ॥

मुळा परिग्रहो वुत्तो, इइवुत्तं महेसिणा ॥ १०८ ॥

અર્થ:— મહાર્ષિનું કહે છે કે, જ્ઞાતપુત્રે (વીરપ્રજ્ઞુ) કહ્યું છે કે, મૂર્ખા છે તે પરિગ્રહને મૂર્ખાવિના પરિગ્રહ નથી.

હવે પ્રકારાંતરથી પરિગ્રહની નિયંત્રણા કહે છે.

પરિગ્રહમમત્વાદિ, મજ્જત્યેવ જ્ઞવાંબુધૌ ॥

મહાપોત ઇવ પ્રાણી, ત્યજેત્તસ્માત્પરિગ્રહં ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ:— પ્રાણી છે તે, પરિગ્રહની મમતાથી જ્ઞવરૂપી સમુદ્રમાં મહાપોતનીપેટે (હૃદ ઉપરાંત માલથી જરેલા વહાણની પેટે) બુડી જાય છે. માટે પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો.

હવે સામાન્યપણાથી પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

ત્રસરેણુસમોઽપ્યત્ર, ન ગુણઃ કોપિ વિદ્યતે ॥

દોષાસ્તુ પર્વતસ્થૂલાઃ, પ્રાહ્નઃપંતિ પરિગ્રહે ॥ ૨૧૦ ॥

અર્થ:—પરિગ્રહમાં એક ત્રસરેણુસરખો પણ ગુણ નથી, અને તેથી ઝલટા દોષો તો પર્વતજેવડા નિપજે છે.

ટીકા:—ત્રસરેણુ એટલે ઘરના જાલીઆમાંથી સૂર્યના કિરણો આવતા, હોય તેમાં જે સૂક્ષ્મ રજ ઝડતી જણાય છે તે તેટલો પણ ગુણ પરિગ્રહમાં નથી. વલી કદાચ તેમાં જોગોપજોગાદિકને ગુણ માનીયે, તો તે પણ ગુણ નથી. કારણકે તેમાં ઘટ્ટીપણાથી ઝલટો દોષનો સંજવ છે. વલી શાસ્ત્રોમાં જે જિનજીવનઆદિક ચણાવવાં, વિગેરેને પરિગ્રહનો ગુણ કહ્યો છે, તે પણ ગુણ નથી વર્ણવ્યો, તે તો પરિગ્રહના સદુપયોગનું વર્ણન છે; પણ જિનજીવનાદિક બનાવવામાટે પરિગ્રહ રાખવો તે કંઈ કલ્યાણકારી નથી કહ્યું છે કે, ધર્મને માટે ધનની જે ઇચ્છા કરવી, તેના કરતાં બિલકુલ ઇચ્છા ન કરવી તેજ સારી છે. કારણ કે ધોઈ નાખવાની બુદ્ધિથી કાદવને લેવા કરતાં, તે કાદવને ન અડકવું તેજ ઉત્તમ છે. વલી પણ સિદ્ધાંતોમાં કહ્યું છે કે,

કંચણમણિસોવાણં, યંજનસહસ્સોસિયં જીવણતલં ॥

જોકારિક્કઈ જિણહરં, તઝવિ તવસંયમો અહિંઝ. ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ:—કાંચન, મણિ વિગેરેના હજારો સ્તંજોથી શોજતું છે તલીંઝ જેતું, યંજન જિનપ્રાસાદ બંધાવવું, તેના કરતાં પણ તપસંયમ અધિક ફલદાયક છે.

एवी रीतें परिग्रहमां गुणनी तो प्राप्ति ठेज नहीं, त्यां उलटा दोषो तो पर्वतजेटला ठे; के जेनुं आगल वर्णन करवामां आवशे. हवे ते दोषो देखाडे ठे.

संगाज्रवंत्यसंतोऽपि, रागद्वेषादयो द्विषः ॥

मुनेरपि चलच्चेतो, यत्तेनांदोलितात्मनः ॥ ११७ ॥

अर्थ:- संग एटले परिग्रहथી, उदय अवस्थाने नहीं पामेला, एवा पण रागद्वेषादिक अने उपलक्षणथी मोह, ज्ञय, वध, बंधन, नरकपतन, इत्यादि पर्वत जेटला दोषो उत्पन्न थाय ठे; कारण के, ते परिग्रहथी चलायमान थएला आत्मावाला, मुनिनुं पण चित्त चलित थाय ठे.

हवे ते दोषोने श्रावकधर्मनी साथे जोडी देखाडे ठे.

संसारमूलमारंजा, स्तेषां हेतुः परिग्रहः ॥

तस्मादुपासकः कुर्या, दल्पमल्पं परिग्रहं ॥ ११३ ॥

अर्थ:- आरंજો, સંસારનાં મૂલરૂપ છે, અને તે આરંજોનો હેતુ પરિગ્રહ છે, માટે શ્રાવકેં અલ્પ અલ્પ એટલે નિયમિત પરિગ્રહ રાખવો. વધી પણ પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

मुष्णंति विषयस्तेना, दहति स्मरपावकः ॥

રૂંધંતિ વનિતાવ્યાધાઃ, સંગૈરંગીકૃતં નરં ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ:- પરિગ્રહધારી પુરુષને વિષયરૂપી ચોરો હુંટે છે, કામદેવરૂપી અગ્નિ બાલે છે, તથા સ્ત્રીરૂપી પારાધિર્ડ રૂંધે છે.

ટીકા:- જેમ વનમાં જનાર ધનવાન માણસને ચોરો હુંટે છે, તેમ સંસારરૂપી વનમાં જટકનાર માણસને શબ્દ આદિક ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો સંયમરૂપી ધનને હુંટી લે છે; અથવા વનમાં ગણ્ણો બહુ પરિગ્રહવાલો માણસ, નાસી જવાને અશક્ત થઈ પડવાથી, જેમ તેને ત્યાં લાગેલો દાવાનલ બાલી નાખે છે, તેમ સંસારરૂપી વનમાં રહેલા પ્રાણીને, કામદેવરૂપી અગ્નિ, ચિંતા આદિક દશ અવસ્થાઈ કરીને બાલે છે; અથવા વનમાં ગણ્ણા ધનાઢ્યને શિકારિયો જેમ, ધન અને તેના શરીરના માંસના લોજથી રૂંધે છે, અને નાસવા પણ દેતા નથી, તેમ આ સંસારરૂપી વનમાં જટકતા પ્રાણીને ધન, અને શરીરજોગના સ્વાર્થવાલી સ્ત્રીઈ પરતંત્ર કરીને રો-

की राखे ठे. वली घणा परिग्रहणथी तृप्ति थतीज नथी, पण उलटो असंतोष वध्या करे ठे. कारण के कविउं पण कहे ठे के, तृष्णारूपी उंडी खाडने कोण पूरी शके ठे ? कारण के, तेमां जेम जेम पुरणी नाखीयें, तेम तेम ते उलटी खोदाती जाय ठे.

हवे तेनाज दृष्टांतो कहे ठे.

तृप्तोन पुत्रैः सगरः, कुचिकर्णो न गोधनैः ॥

न धान्यैस्तिलकश्रेष्ठी, न नन्दः कनकोत्करैः ॥ ११५ ॥

अर्थः— सागर नामें बीजो चक्रवर्ती साठहजार पुत्रोथी, कुचिकर्ण, गा योनां टोलांउथी, तिलकश्रेष्ठ धान्योथी, तथा नंदराजा सुवर्णना समूहोथी पण तृप्ति पाम्यो नथी. माटे परिग्रह असंतोषनोज हेतु ठे.

तेओनी कथाउं कहे ठे.

अयोध्या नामें नगरीमां जितशत्रु नामें राजा हतो, तथा सुमित्र नामें तेनो युवराज हतो, जितशत्रु राजाने श्री अजितस्वामी नामें तीर्थकर पुत्र हता; तथा सुमित्रने सगर नामें चक्रवर्ती पुत्र हतो. पढी जितशत्रु तथा सुमित्रें दीक्षा लेवाथी अजितस्वामी राजा थया, तथा सागर युवराज थया. पढी केटलेक कालें अजितस्वामी प्रभुए पण दीक्षा लीधी, त्यारें सागर चक्रवर्ती राजा थया. तेने साठ हजार पुत्रो थया तेउंमां सर्वथी मोटो जहुकुमार हतो. तेने एक दहाडो पिताए तुष्टमान थइ वरदान आप्पुं. ते वरदानमां तेणें माग्थुं के, हुं तमारी कृपा होय, तो दंडादिक रत्नो सहित जाइउंनी साथे पृथ्वीपर मुसाफरी करूं, त्यारें सगरें तेम करवानी हा पाडवाथी ते रस्तामां जगो जगोए जैन चैत्योने वांदतो थको, अनुक्रमें अष्टापद वर्वत प्रत्ये पहुँच्यो. त्या आठ जोजन उंचा तथा चार जोजन विस्तारवाला ते पर्वतपर जाइउंसहित थोडा परिवारथी चड्यो. त्यां एक जोजन लांबा, अर्ध जोजन पोहोला तथा त्रण गाड उंचा, अने चार द्वारवाला एवा जिनमंदिरमां ते दाखल थयो. त्यां तेणें ऋषज आदिक जिनेश्वरोनां बिंबोनी पूजा करी. वली त्यां तेणें जरत आदि सो जाइउंनां रूपोने पण नमस्कार कयों. पढी तेने विचार थयो के. आ अष्टापद सरखुं स्थानक क्यांए पण नथी; माटे आ मं-

दिर सरखुं आपणे पण एक मंदिर अहीं करावुं. वली जरतचक्री जो-
के मोक्षें गया ठे, तो पण आ चैत्यना मिशथी अत्रे रहीनेज हजु पण
जरतखंडने जोगवे ठे. वली तेणें विचार्युं के, हवे अनारा राजार्जथी यता
आ चैत्यना नाशनेज जो हुं अटकावुं, तोपण में चैत्यज बंधाव्युं कहेवा-
य, एम विचारि तेणें हजार देवोथी प्रतिष्ठित थएला दंडरत्नने हाथमां
लश्ने अष्टापदनी आसपास फेरव्युं. तेथी एक हजार जोजन उंडी जमी-
न खोदाइ गइ; अने तेथी नागकुमारोनां जुवनो जेदाइ गयां. त्यारे तेज्ये
पोताना खामि ज्वलनप्रज्ञने ते वात जणावी, तेथी ते क्रोधायमान थइने
जहुपासे आवीने कहेवा लाग्यो के, अरे ! अनंता जंतुजने नाश करनारुं
आ पृथ्वीनुं दारण तमोए शामाटे आरंज्युं ठे? वली अरे ! कुलकलंकीज
तमोए अजितनाथ प्रभुना जत्रिजा, तथा सगर चक्रिना दिकराज थइने
आ पापकार्य शामाटे करवा मांज्युं ठे? त्यारे जहुये कहुं के, में तो आ
चैत्यनी रक्षामाटे आम कर्तुं अने तेमां अजाणपणे तमारां जुवनोनो नाश
थयो, ते क्षमा करो ? त्यारे ज्वलनप्रज्ञें कहुं के, अणजाणतां तें करेलो
आ तारो अपराध, आजे तो माफ करुं हुं; पण हवे फरीने तेवुं कार्य क-
रीश नहीं. एम कही तेना गयाबाद जाइज सहित जहुयें विचार्युं के, आ
खाइ तो काले करीने पाठी धूलथी पूराइ जशे. तेथी तेणें दंडरत्नथी गं-
गाने खेंची लावीने ते खाइ जरी दीधी अने तेथी पाठां ते पाणीथी जु-
वनो नाश पाम्यां. तेथी ज्वलनप्रज्ञें गुस्से थइ, त्यां आवीने, तेजने जस्म-
सात् कर्त्ता त्यारें सैन्यनां माणसो विलखां थइने विचारवा लाग्यां के, हवे
आपणे राजाने मुख पण शी रीतें देखाडी शकीशुं ? एम विचारि तेज
अयोध्यानी नजदीकमां आवी बहारज रखां. एटलामां कोइ ब्राह्मणें आवी
तेजने कहुं के, हुं कंश्क एवो उपाय करीश के, जेथी राजाने मोह थशे नहीं.
पठी ते ब्राह्मण एक मडहुं लइ, राजद्वारपासे रडवा लाग्यो. त्यारें राजाए
पूठवाथी तेणें कहुं के, मारो आ एकज पुत्र सपैं करडवाथी मृत्यु पाम्यो ठे,
माटे तेने जीवाडो ? त्यारें राजाए मांत्रिकोने बोलावी तेने जीवतो करवा
कहुं. त्यारे मांत्रिकोये तेने मृत्यु पामेलो जोइ राजाने कहुं के, जे घरमां
कोइ पण मृत्यु पाम्युं न होय, ते घरमांथी जो राख लावे, तो आ जीव-

तो थाय; त्यारे राजाना हुकमथी चाकरोए घणी शोध करी, पण तेवी राख क्यांएथी पण मली नहीं. त्यारे राजायें विचार्युं के, मारा घरमां पण मारा घणा पूर्वजो अगाउ मृत्यु पामी कोइ मोहें तो कोइ स्वर्गें गया ठे. त्यारे तेणें ब्राह्मणने कह्युं के, मृत्यु तो सर्वने साधारण ठे, माटे तुं केम सहन करी शकतो नथी? वली तारे आ मृत्युथी तो जवथी वैराग्य पामवो जोइयें. त्यारे ब्राह्मणें कह्युं के जो तुं एम जाणें ठे, तो तारा साठ हजार पुत्रोनां मरणथी पण तुं शोकमां पडीश नहीं. ते सांजली जेवो ते विचारमां पड्यो, के तुरतज लश्करनां माणसोये आवी सघलो वृत्तांत कही संजलाव्या. ते सांजली ते मूर्खा पामी पृथ्वीपर पड्यो. पढी संज्ञा आव्याबाद थोडीवार रुदन करी ते वैराग्य पाम्यो. अने विचार्युं के, धिक्कार ठे मने के आटला दिवसो सुधि आटला बधा पुत्रोथी पण हुं तृप्ति पाम्यो नहीं. एम विचारि जहुना पुत्र जगीरथने गादीयें बेसाडी, अजितनाथजी प्रभुपासे दीक्षा लेइ ते मोहें गया. एवी रीतें सगर चक्रीनी कथा जाणवी.

हवे कुचिकर्णनी कथा कहे ठे.

मगध देशमां सुघोष नामें गाममां एक कुचिकर्ण नामें पटेल हतो. तेनी पासे अनुक्रमें एक लाख गायो थइ. पढी तेणें ते गायो रक्षणमाटे जुदा जुदा गोवालोने सोंपी. त्यारें तेउं मांहोंमांहे लडी पड्या के, कोइ कहे के, मारी गायो सारी ठे, अने कोइ कहे के, मारी गाइउ सारी ठे. पढी कुचिकर्णें तेउने सघलाउने जुदी जुदी, काली, राती, धोली, पीली एम जाग करी आप्या. अने तेउने जुदा जुदा अरण्योमां राखी, पोते तेउनुं दूध, दही, श्री माखण विगेरे खावा लाग्यो. एम करतां तेने अजीर्ण थयुं. पढी तो ते बकवा लाग्यो के, अरे! मारी गायो! नवुं घांस! अरे सघलां गव्यो! हुं क्यारें पाठां मेलवीश? एम दुर्व्यानिमांज ते मृत्यु पाम्यो; अने तिर्यच गतिमां उत्पन्न थयो. एवी रीतें कुचिकर्णनी कथा जाणवी.

हवे तिलकशेठनी कथा कहे ठे.

अचलपुर नामें नगरमां एक तिलक नामें शेठ हतो, हमेशां गामअने नगरोमां धान्य एकतुं करतो ते कोइने धान्य आपीने पण पाबुं धान्यज लेतो, धननुं पण धान्यज खरीद करतो अने एवी रीतें तेनां मन-

मां धान्यज रमी रखुं हतुं. वली डुकाल वखते मोटी किंमत लइ ते धान्य वेंचतो, अने सुकाल वखते पातुं ते सघला धननुं धान्य लेइ कोठारो जरतो. वली ते तेमां पडता कोडो गमे जीवातोनी पण दरकार करतो नहीं, तेम अत्यंत नार जरिने बेल, गधेडां आदिकपर पण दया करतो नहीं. एटलामां कोइ निमित्तिण आवीने तेने कहुं के, हवे मोटो डुकाल पडशे. तेथी तेणें पोतानां तमाम धननुं, अने वली बीजुं व्याजें धन लइने पण तेणें जुदी जुदी जातनुं धान्य एकहुं कथुं; पण एटलामां तो वर्षाद घणो सारो थयो; तेथी ते खेद पामवा लाग्यो के, अरे! मारा अडद, मारा चणा, मारा घउं, मारा मग विगेरेनो नाश थशे! एम ठाती कुटी मरण पामीने ते नरकें गयो. एवी रीतें तिलक शेठनी कथा जाणवी.

हवे नंदराजानी कथा कहे ठे.

पूर्व दिशामां अत्यंत सुंदर पाटलीपुत्र नामें नगर ठे; त्यां अत्यंत पराक्रमी त्रणखंडनो राजा नंद नामें हतो. तेणें लोचथी लोको पर अत्यंत कर नाख्यो, वली ते धनवानो प्रत्ये कंश्क अपराध मुकी तेउनुं धन लेइ लेतो. एवी रीतें ते उपायोये करिने लोको पासेथी धन कढावतो. अने तेथी लोको निर्धन थया, वली तेणें सोनाना सिक्का कडाडीने चांबडाना सिक्का कर्या. आ वातनी अयोध्याना राजाने जाण थवाथी तेणें तेने (नंदने) शिखामण आपवाने पोतानो एक दूत मोकड्यो ते दूतें जइ नंदने कहुं के, राजा अन्यायथी जो प्रजानुं धन लेइ ले तो तेनो यश नाश पामे ठे. वली पोतानीज प्रजानुं राजायें अहित नहीं इबुं जोइयें; कारण के, मांस जह्नीउं पण कंइ पोतानुं मांस खाता नथी. वली प्रजा धनवान् होवाथी-ज राजा पण धनवान् थाय ठे, कारण के, गायने जो सारी रीतें खवराव-शुं, तोज ते पण दूध आपशे. माटे मारा खामियें तमारुं हित इठिने मारा मुखथी कहेवराव्युं ठे के सर्व दोषना मूलरूप लोचने तमारे तजवो. ते सांजली नंदने गुस्सो चडवाथी ते उठी गयो; अने दूत जाणीने तेणें तेने मराव्यो नहीं. दूतें पण जइ ते वृत्तांत पोताना स्वामिने कह्यो, हवे अहीं नंदने पण अन्यायनां पापोथी अत्यंत व्याधिउं थइ, अने तेनी पीडाथी जेम जेम ते आक्रंद करवा लाग्यो, तेम तेम प्रजाने आनंद थवा

લાગ્યો. પઠી તે એવી રીતનાં ધનનાંજ ડુધ્યાનમાં મૃત્યુ પામી ડુર્ગતિએ ગયો. એવી રીતે નંદરાજાની કથા જાણવી.

હવે લાજને ઇચ્છતા યોગીજી પણ જો પરિગ્રહ રાખે તો તેજને પણ ડલ-ટો મૂલનો પણ નાશ થાયઠે તે કહે છે.

તપઃશ્રુતપરિવારાં, શમસામ્રાજ્યસંપદં ॥

પરિગ્રહગ્રહગ્રસ્તા, સ્ત્યજેયુર્યોગિનોપિહિ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ:- પરિગ્રહરૂપી ગ્રહથી બલિત થયેલા યોગિયો પણ તપ ઇટલે ચારિત્ર અને જ્ઞાનના પરિવારવાલી સમતારૂપી સામ્રાજ્યની સંપદાને તજીદેઠે, ઇટલે તેજ મૂલ રકમનો નાશ કરી લાજ લેવાની ઇચ્છા કરવા જેવું કરે છે.

હવે અસંતોષનું ફલ દેખાડવાપૂર્વક સંતોષનું ફલ કહે છે.

અસંતોષવતઃ સૌર્યં, ન શક્રસ્ય ન ચક્રિણઃ ॥

જંતોઃ સંતોષનાજોય, દનયસ્યેવ જાયતે ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ:- અસંતોષવાલા ઇંદ્ર અથવા ચક્રિને પણ એવું સુખ હોતું નથી, કે જેવું સંતોષવાલા અજયકુમારને થયું છે. તેની કથા કહે છે.

ઝરતક્ષેત્રમાં એક અતિ સુંદર રાજગૃહ નામે નગર છે ત્યાં એક મહાબલવાન્ પ્રસેનજિત્ નામે રાજા હતો. તે શ્રીપાર્શ્વપ્રત્નનાં શાસનરૂપી કમલપ્રત્યે ઝમરસમાન હતો, તથા અણુવ્રતને ધરનારો હતો. તેને મહાકાંતિવાલા તથા બલવાલા શ્રેણિક આદિ ઘણા રાજકુમારો હતા. પઠી એક દહાડો રાજ્યને લાયક, એવા કુમારની પરીક્ષામાટે તેજ સઘલાને એકી વચ્ચે તે ચાલોમાં દૂધપાક જમવાને બેસાડ્યા. અને તેજ જમવા લાગ્યા કે, તુરત રાજાએ તેજ પર કુતરા બોડ્યા. તે કુતરા આવ્યા કે, તુરત સઘલા કુમારો ડઠી ગયા, પણ એક બુદ્ધિમાન્ એવો શ્રેણિક બેસી રહ્યો. અને તેણે વીજા ચાલોમાંથી થોડો થોડો દૂધપાક કુતરાજને દેવા માંડ્યો અને જેટલામાં તેજ તે ચાટી રહ્યા, તેટલામાં તે શ્રેણિક પોતે પણ જમી રહ્યો. ત્યારે રાજાએ વિચાર્યું કે, આ કુમાર, ગમે તે ડપાયથી વેરીજને જીતીને પણ પોતાનું રાજ્ય ઝોગવશે. વલ્લી એક દહાડો રાજાએ પરીક્ષામાટે કુમારોને બંધ કરેલા લાડુના કરંડીઆ તથા પાણીના ઘડાજ આપ્યા. અને કહ્યું કે, આનાં સીસો તોડ્યાવિના તમારે લાડુ ખાવા, અને પાણી પીવું. પણ શ્રેણિકશિ-

वाय कोइ तेम करी शक्युं नहीं. कारण के तेणें करंडीआने हलावी ह-
लावीने, तेमांथी खरतो लाडुनो जुको खाधो, अने घडामांथी गल्ली जतुं
पाणी, एक रूपानां वासणमां बिंडु बिंडुथी एकतुं करीने पीधुं. पढी एक
दहाडो घरमां आग लागवाथी राजाए कहुं के, आमांथी जे वस्तुउ जे-
उं बेशे, ते तेने स्वाधीन जाणवी. त्यारें सघळा कुमारोए तुरत रत्तो ग्र-
हण कर्या, पण श्रेणिकें तो जंजा नामनुं वाजित्र दीधुं. त्यारें राजाए
पुब्युं के, तैं आ जंजा केम दीधी ? त्यारें श्रेणिकें कहुं के, हे स्वामि !
आ राजाउना जयनुं चिह्न ठे, माटे तेने तो जीवनी पेठे सांचववी जो-
इयें. पढी राजाए खुशी थइ तेनुं (श्रेणिकनुं) “ जंजासार, ” एवुं बीजुं
नाम पाड्युं. पढी राजाए तो जुदा जुदा कुमारोने सघलुं राज्य वेहेंची
आप्युं, पण श्रेणिकने कंइ आप्युं नहीं; त्यारें श्रेणिक तो त्यांथी निक-
लीने वेणातट नामना नगरप्रत्ये गयो. तथा त्यां एक जड्र नामना शे-
ठनी डुकानें जइ बेठो. ते बखते नगरमां कोइ मोटो महोत्सव चाली
रह्यो हतो. ते बखते शेठ घराघोमां व्याकुल हतो, त्यारें आ कुमार पण
तेने पडिकां आदिक बांधवामां मदद करवा लाग्यो. अने एवी रीतें कु-
मारना माहात्म्यथी ते घणुं ड्रव्य कमायो. पढी तेणें श्रेणिकने पुब्युं के,
आजे तमो कोना अतिथि ठो, त्यारे तेणें कहुं के, हुं तमारोज अति-
थि हुं. त्यारें शेठें विचार्युं के, मारी दीकरी नंदाने योग्य जे में आजे
स्वप्नमां वर जोयो ठे, ते आज ठे. पढी शेठें कहुं के, तमारा जेवा अ-
तिथिथी हुं आजे धन्य थयो हुं. पढी शेठें, डुकान बंध करी, तेने घेर
लइ जइ, स्नान करावीने जोजन कराव्युं. एवी रीतें रहेतां थकां, एक
दहाडो शेठें तेने कहुं के, तमो मारी आ नंदा नामनी कन्याने परणो ?
त्यारें श्रेणिकें कहुं के मने अजाणाने तमो कन्या केम आपो ठो ? त्यारें
तेणें कहुं के, तमारा गुणोथी तमे कुलीन देखार्ड ठो. पढी तेना घणा
आग्रहथी श्रेणिक ते कन्यासाथे परण्यो. पढी त्यां विविध प्रकारना जो-
गो जोगवतो थको श्रेणिक रह्यो. ते वातनी अनुक्रमें प्रसेनजितने खब-
र पडी. हवे प्रसेनजितने एक दिवसें बहु रोग थइ आववाथी तेणें श्रे-
णिकने तुरत बोलाववामाटे उंटवालाउने मोकळ्या. तेउं पासेथी श्रेणिक,
पितानी मांदगी सांचलीने, नंदाने समजावी तुरत राजग्रहप्रत्ये रवाना

थयो. ते त्यां पद्मोच्याबाद राजाए आनंदपूर्वक तेनो राज्याजिषेक कयों. राजा पण पार्श्वप्रभुना ध्यानमांज, पंचपरमेष्ठिनमस्कारपूर्वक अनशन करी, मृत्यु पामी देवलोकेँ गयो. अहीँ श्रेणिक राजा राज्य पालवा लाग्या; हवे त्यां रद्देवी गर्जवंती नंदाने डोहलो उपज्यो के, हुं हाथीपर चढीने प्राणीजने अन्नयदान आपुं. पढी तेना बापें पण त्यांना राजानी आज्ञाथी तेणीनो ते डोहलो संपूर्ण कयों; अने तेथी संपूर्ण समये ते-णीए सूर्यसमान पुत्रने जन्म आप्यो. दोहलाने अनुसारें तेनुं अन्नय-कुमार नाम पाड्युं. ते अनुक्रमें आठ वर्षमा तो बहोतेर कलामां कुशल थयो. एक दहाडो सरखी उमरना ठोकराठ साथे कजीठ थतां कोइए तेने कहुं के, तुं शुं बोल्या करे ठे ? तारो बाप तो कोइ देखातो नथी. त्यारे अन्नयकुमारें कहुं के मारो पिता तो जड्र ठे, त्यारें ते ठोकरे कहुं के, ते तो तारी मातानो पिता ठे. पढी अन्नयकुमारें नंदाने जइ पुढ्युं के, हे माता, मारो पिता कोण ठे ? त्यारें नंदाए कहुं के, तारो पिता जड्र ठे; त्यारें अन्नये फरीथी पुढ्युं के, ते जड्र तो तमारो पिता ठे, माटे मारो पिता कोण ठे ? ते खरेखरुं कहो ? त्यारे नंदाए पण खेदसहित कहुं के, कोइ परदेशी माणस मने आवी परण्यो हतो, अने तुं ज्यारें गर्जमां हतो, त्यारें अहीँ केटलाक उंटवालाठ आव्या, तेजनी साथे गुप्त बात करी, ते कंझक चाढ्यो गयो ठे, माटे ते कोण अने क्यांनो रहिश ठे ? तेनी मने खबर नथी. पण आटला अद्धरो एक पत्रमां लखी आपी गएल ठे, एम कही, तेणीए ते पत्र तेने आप्यो. ते वांचीने अन्नयकुमारें खुशी थइने कहुं के, खरेखर मारो पिता राजगृही नगरीनो राजा ठे, माटे हुं हमणांज त्यां जइश. पढी जड्र शेठनी रजा लेइने अन्नयकुमार सामग्री सहित नंदानी साथे राजगृही नगरीए गयो. त्यां माताने बहार उद्यानमां मुकीने, थोडा परिवार सहित ते शेहरमां दाखल थयो.

हवे श्रेणिक राजाए त्यां चारसो नवाणु मंत्रिजने एकठा कर्या हता. अने पांचसोनी संख्या पूरी करवामाटे ते नगरमां कोइ एक पुरुषने शोधतो हतो. तेनी परीक्षामाटे तेणें पोतानी एक बीटी खाली कुवामां नाखीने लोकोने कहुं के, आ बीटीं कांठापर बेसी जे कोइ हाथथी

लेइ शकशे, तेने हुं मारो अग्रेसर मंत्री करीश. त्थारें लोकोए कहुं के, ते कार्य अमारथी तो थइ शके तेम नथी. एटलामां त्यां अजयकुमारें आवी कहुं के, अरे ! आ कार्य कंइ कठिन नथी. ते सांजली लोकोए विचार्युं के, आ कोइ महाबुद्धिमान् माणस लागे ठे. पढी लोकोए तेने कहुं के, हे महाजाग, आ वींटी तुं ग्रहण कर ? अने राजानो अग्रेसर मंत्री था ? पढी अजयकुमारें ते वींटीपर लीलुं ठाण नाखुं. तथा तेनापर घांसना पुलाने सलगावीने तेणें नाख्यो, अने तेथी ते ठाण सुकाइ गयुं. पढी तेणें तुरत एक नेहेर बंधावीने ते मारफतें ते कुवामां पाणी लीधुं. तेथी ते ठाण वींटी सहित उपर उपर तरी आव्युं अने तेथी अजयकुमारें हाथवती ते वींटी उपाडी लीधी. आरक्षकोयें ते बात राजाने जणाववाथी, राजायें पण आश्चर्य पामीने अजयकुमारने तेडाव्यो. तथा तेने आलिंगन दइने तेणें पुब्बुं के, तुं क्यांथी आव्यो ठे ? त्थारें अजयें कहुं के, हुं वेणातट नगरथी आव्यो हुं. त्थारे राजायें कहुं के, त्यां जद्र नामना शेठने अने तेनी पुत्री नंदाने तुं जाणे ठे ? अजयकुमारें कहुं के, हा. त्थारे वली राजायें पुब्बुं के, ते गर्जवंती हती, तेथी तेणीने शुं ठोकलं थयुं ठे ? त्थारे कुमारें कहुं के, तेणीने अजयकुमार नामें पुत्र थयो ठे. त्थारे राजायें पुब्बुं के, ते केवा रूपवालो, तथा केवा गुणोवालो, ठे ? त्थारे अजयें कहुं के, हे स्वामि, तेज आ हुं, त्थारे राजायें तुरत तेने खोलामां बेसाडी हर्षाश्रुथी नवराव्यो. पढी राजायें पुब्बुं के, तारी माता तो कुशल ठे ने ? त्थारे अजयें कहुं के, हे स्वामि, आपनां चरण कमलप्रत्ये जमरीनी पेठे स्मरण करती थकी, ते बहारनां उद्यानमां रहेली ठे. पढी राजा अजयकुमारने तेडीने नंदाने बोलाववामाटे सामो गयो. ते वखते तेणें, शिथिल थयां ठे, वलयो जेनां, कपोलपर लटकता ठे, वालो जेना, अंजन रहित ठे, आंखो जेणीनी, वगर गुंथेलो ठे चोटलो जेणीनो, मेलं ठे कपडां जेणीनां बीजना चंद्रनी पेठे डुबलां शरीरवाली, एवी नंदाने तेणें उद्यानमां रहेली जोइ. पढी राजाए तेणीने तेडी जइने पोतानी पटराणी करी. अजयकुमार पण जक्तिपूर्वक पितानां कार्यो साधवा लाग्यो. एक दहाडो उज्जयनीनो चंडप्रद्योत राजा, राजशुहीने घेरो घालवा चाढ्यो. अने तेनी साथे बीजा चौद राजाउ

पण चाट्या. ते वातनी श्रेणिक राजाने खबर पढी त्यारे श्रेणिक विचार-
मां पडवार्थी अन्नयकुमारें कळुं के, हुं तेने बुद्धिबलथी जीती शकीश.
पढी तेणें तेनी साथे आवेला राजाउंना तंबुनी नीचे जमीनमां लोखंडना
डाबलाउंमां केटलीक सोनामोहोरो मुकी; अने चंडप्रद्योतने एक गुप्त का-
गल लखीने कहेवराव्युं के, शिवादेवी अने चिह्मणाने कंइ अंतर नथी.
माटे शिवादेवीना संबंधथी तमो माननीय ठो, माटे तमारा हितनी वात
हुं कहुं हुं के, तमारा सघला राजाउंने श्रेणिकें फोडेला ठे, अने तेउंने
लांच दाखल सोना मोहोरो आपेली ठे, तेथी तेउं तने बांधीने श्रेणिकने
सोंपी देशे. तेनी तारे खातरी करवी होय, तो तेउंना तंबुमां खोदीश,
तो सोनामोहोरो निकलशे. पढी राजाथें तेम करवार्थी ते वातनी खातरी
थवार्थी, त्यांथी एकदम पोताना शेहेर तरफ ते चाट्यो. त्यारें श्रेणिकें
तेनी पाठल हुमलो करीने, तेना हाथी, घोडा, जंडार विगेरे लुंटी लीधा;
अने त्यांथी घोडापर बेसीने केटलीक मुश्केलीथी चंडप्रद्योत उज्जयनी
पहोंच्यो. एक दहाडो अवंतीना राजाए सज्जामां कळुं के, जे कोइ अ-
न्नयकुमारने बांधीने मारी पासे लावे तेने हुं घणुं धन आपुं. त्यारें एक
गणिकाए ते वात कबुल करी. पढी तेणीए विचार्युं के अन्नयकुमार धर्म-
ने बाने ठगाशे; एम विचारि तेणें राजापासे बीजी उमरनी बे स्त्रीउं त-
था थोडुं धन मागवार्थी राजाए ते आप्युं. पढी तेणीए ते बन्ने स्त्रीउंने
बहुश्रुत अने हुशियार करी. पढी ते त्रणे एकठीयो थइने राजगृह नगरे
गइयो. त्यां बहारना उद्यानमां रहीने ते गणिका शेहेरमां जिनमंदिरो-
नां दर्शन करवाने चाली. त्यां तेउं राजाए करावेला मंदिरमां निसही
करीने दाखल थइयो. त्यां तेउं उत्तम रागरागिणीयोथी चैत्यवंदन करवा
लागीयो. ते वखते अन्नयकुमार पण त्यां दर्शन करवा आव्यो, तथा तेउं-
ने रंगमंडपमां जोइ, ते द्वारपासे उजो रह्यो. पढी तेउंनी जावना जोइ
तेमनी पासे जइ अन्नयकुमारें कळुं के, तमो कोण ठो? तथा क्यांथी
आवो ठो? त्यारे गणिका बोली के, अमो अवंतीमां रहीं ठीयें, हुं वि-
धवा हुं, अने आ बन्ने मारा ठोकरानी वहुउं ठे, अने जाग्ययोगें तेउं प-
ण विधवा थयलीयो ठे. पढी आ वहुउयें दीक्षा लेवानुं मने कहेवार्थी,
में तेउंने कळुं के, प्रथम तीर्थयात्रा करीने पढी दीक्षा लेजो? अने तेथी

द्रव्यपूजामाटे तेउने तीर्थयात्रा कराववा लावी हुं. त्यारे अन्नयें कहुं के, आजे तो तमो अमारा अतिथि थजो, कारण के, अतिथिनी बरदास्त करवी, ते तीर्थथी पण अधिक ठे. त्यारे तेणीयें कहुं के, आजे तो अमारे उपवास ठे, माटे ते केम बनशे? त्यारे अन्नयकुमारें तेउनी निष्ठाथी खुशी थइ कहुं के, तमारे आवती काळे सवारमां मारे घेर जरूर पधार-हुं. त्यारे तेणीयें कहुं के, आ जीवनो एक द्वाण पण जरूसो ज्यारे नथी, त्यारे आवती काळे आपने त्यां आववाने हुं शी रीतें बंधांउ? त्यारे अन्नयकुमारें विचार्युं के, कंइ नहीं, आपणे आवती काळेज तेउने निमंत्रण करशुं, एम विचारि तेउने विसर्जन करी, तथा पोते पण चैत्यवंदन करी घेर गयो. पढी बीजे दहाडे सवारमां तेउने बोलावी, घरदेरासरमां वंदन करावी, सारी रीतें जमाडी, तेणें वस्त्र आदिक पण आप्यां. पढी बीजे दहाडे तेणीयें पण अन्नयकुमारने निमंत्रण कर्याथी, ते पण तेउने स्थानकें गयो. तेउये तेने विविध प्रकारनां जोजनोजमाड्यां, तथा मदि-रामिश्रित पिवाना पदार्थों पण पाया. जम्याबाद तुरतज अन्नयकुमारत्यां निद्रावश थयो, कारण के निद्रा मद्यपाननी पेहेल्ली सहचरी ठे. पढी तेउये जगोजगोये राखेला रथमां टपानी पेठे नाखीने तेने अवंती पहाँचाडीदीधो.

हवे अहीं श्रेणिकें अन्नयकुमारने शोधवामाटे मोकलेलां माणस शोधतां थकां ते वेश्यानां स्थानकें आव्यां, अने पुढ्युं के अहीं. अन्नयकुमार आवेलं ठे? तो तेणीयें कहुं के, आव्या हता, पण पाठा चाल्या गया ठे. तेणीनां वचनपर जरूसो राखी, तेउ त्यांथी निकली बीजी जगोपर शोधवा गया; अने गणिका पण तुरत अवंतीये आवी पहाँची. तथा अन्नयकुमारने राजाने सोंप्यो; अने सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. त्यारें राजायें कहुं के, तें आने धर्मना बहानाथी ठग्यो, ते काम सारुं कर्तुं नहि. पढी अन्नयें राजाने कहुं के, तुं महामहाबुद्धिमान् ठे के, जेनी आवी रीतनी बुद्धिथी राजधर्म वृद्धि पामे ठे !! ते सांजली चंडप्रद्योतें लज्जित तथा क्रोधित थइने, तेने काष्टना पांजरामां पुर्यो. हवे तेनां अग्निजिरु नामें रथ, शिवा नामे देवी, नलगिरि नामे हाथी तथा लोहजंघ नामें खेपीउं, एटलां रत्नो हतां. हवे तेउमांथी लोहजंघने राजा वारंवार नृगु-कष्ठ नगरे मोकलतो. हतो, तेना आववा जवाथी खेद पामीने त्यानां

लोकोए विचाखुं के, आ एक दहाडामां पचीस जोजन जाय ठे, अने आपणा व्यापार आदिकनी खबर अंतर लइ जाय ठे, माटे तेने मारी नाखवो. एम विचारि तेउए तेने ज्ञातांदाखल केरना लाडु आप्या. पढी ज्यारे ते थोडे दूर जइ खावा माटे तैयारी करवा लाग्यो, त्यारे मा-
 ठां शुक्रन थयां. तेथी नहीं खातां, ते थोडुक अगाडी चाढ्यो, अने खावा लाग्यो, तो पण त्यां तेने माठां शुक्रन थयां, एम बे चारवार खावा बेसतां पण माठां शुक्रन थवाथी, तेणे नहीं खातां ते लाडु अवंती जइ राजाने देखाडी सर्व हकीकत कही, तेथी राजायें अन्नयकुमारने ते लाडुनी कोथली देखाडीने कहुं के, आ सुंघीने कहो के, आमां शुं ठे ?
 त्यारे अन्नयकुमारें कहुं के, तेमां ड्रव्यना संयोगथी दृष्टिविषसर्प थयेलो ठे; माटे तेने पीठ दइने वनमां ठोडी मेलवो, तेथी राजाए तेम कर्याथी पासे रहेलुं वृद्ध बली गयुं, तथा ते सर्प पण मृत्यु पाम्यो; त्यारे राजायें खुशी थइ, अन्नयकुमारने कहुं के, तुं आ बंधनमोक्ष शिवाय मारी पासेथी वरदान मागी ले त्यारे अन्नयें कहुं के, हाल तो ते वरदान हुं आपनी पासे थापण तरिके राखुं. एक दहाडो राजानो नलगिरि हाथी आलान स्तंजन उखेडी नाखीने, तथा मावतने पण फेंकी दइने, लोकोने क्षोत्र पमाड-
 वा लाग्यो. त्यारे राजाए अन्नयकुमारने तेने वश करवानो उपाय पुठतां तेणें कहुं के, जो उदयन राजा वासवदत्ता पुत्रीनी साथे गायन करे, तो ते वश थाय. त्यारे राजाए तेम करी तेने वश कयों. अने अन्नयकु-
 मारने वरदान लेवानुं कहेतां, तेणें ते वर पण थापण तरिके राख्यो. पढी एक दहाडो त्यां जबरी आग लागवाथी राजाए तेनो उपाय पुठतां अ-
 न्नयकुमारें कहुं के, तेनी सांमे अग्नि सलगावो. राजाए तेम कर्याथी अ-
 ग्नि ठरी जवाथी त्रीजो वर आपवाने कहेतां ते पण तेणें थापण राख्यो. पढी राजाए तेने खुशी थइ ठोडी दीधो. पढी अन्नयकुमारें तेने कहुं के, तुं मने कपटथी लाव्यो हुं, पण हुं खरो तो तने तारा नगरमांथी धोले दिवसे पोकार करतो उपाडी जइश. पढी अन्नयकुमार राजगृह न-
 गरें गयो, अने त्यां केटलोक काल रह्यो, पढी केटलेक दिवसे गणिका-
 नी बे पुत्रीउं लइ ते, वणिकनो वेष लइ अवंती आवीने राजमार्गपर घर लेई रह्यो. एक दहाडो ते रस्तेथी जता चंडप्रद्योतें ते ठोकरीउंने जो-

इ, तथा तेज्ज ए पण तेने जोयो. पढी चंडप्रद्योतें तेनापर अनुरागी थइने तेने बोलाववामाटे दूती मोकली, पण तेणीज्ज तो गुस्से थई ते दूतीने कहाडी मेली. बीजे दिवसे पण राजाए दासीने मोकलवाथी तेज्ज थोडो गुस्सो कर्यो. पढी त्रीजे दहाडे पण ज्यारे दासी आवी, त्यारे तेज्ज कहुं के, अमारो जाइ आजथी सातमे दिवसे बहार जवानो ठे, तेथी ते दिव सें राजाए अत्रे गुप्त रीतें आववुं. हवे अहीं अन्नयकुमारें राजाना सरखा आकारवाला एक उन्मत्त पुरुषने पोताना वशमां लइ तेनुं नाम प्रद्योत राख्युं. पढी तेने रस्तामां लइ जइ, लोकोने कहेवा लाग्यो के, आ मारो प्रद्योत जाइ, गांडो बनी गयो ठे, अने आम तेम रखड्या करे ठे, हवे मारे तो तेनुं शी रीतें रक्षण करवुं ? बली तेने ते हमेशां वैद्यने घेर मांचीमां बेसाडी लेइ जतो, अने शिखवी मुकवाथी ते माणस पण हमेशां रस्तामां पोकार करतो. अने बोळतो के, मने प्रद्योतने आ लइ जाय ठे. हवे सातमे दहाडे राजा पण एकाकी (एकलो) त्यां आव्यो, अने अन्नयकुमारनां माणसोए तेने बांध्यो. पढी ते खाटला साथे उपाड्यो, अने रस्ते पोकार करवाथी, अन्नयकुमारें लोकोने कहुं के, आ मारा जाइने वैद्यने त्यां लेइ जवो ठे. पढी तेने जगो जगोए राखेला रथपर चडावीने अन्नयकुमार राजगृही नगरीप्रत्ये लेइ गयो. अने श्रेणिकने जइ सोंप्यो, त्यारे श्रेणिक राजा तलवार लेइ तेने मारवा दोड्यो. पण अन्नयकुमारें समजाव्याथी, तेने श्रेणिकें सन्मानपूर्वक वस्त्राञ्जरण दइ, जवानी रजा आपी.

हवे एक दहाडो कोइ कठीआरे वैराग्यथी सुधर्मा स्वामि पासे दीक्षा लीधी. पण लोको तेनी आगलना धंधाने अनुसारें हांसी करवा लाग्या, तेथी तेणे सुधर्मास्वामिने विनति करी के, हुं अत्रेथी बीजी जगोए विहार करीश. ते वात सुधर्मा स्वामिए अन्नयकुमारने जणाववाथी, तेणे लोकोमां ढंडेरो पिटाव्यो के, मारे त्रण क्रोड सोनामोहोरो देवि ठे, माटे तमो सघला आवजो ? पढी ज्यारे लोको एकठा थया, त्यारे तेणें कहुं के, जे माणस, पाणी, अग्नि अने स्त्रीने तजे, तेने मारे आ सोना मोहोरो आपवी ठे; त्यारे लोकोए कहुं के, हे स्वामि ! आवुं लोकोत्तर कार्य कोण करी शके ? त्यारे अन्नयकुमारें कहुं के, ज्यारे तमो कोइ लेइ शको तेम नथी, त्यारें ते कठीयारा मुनिने आपवी लायक ठे,

કારણ કે, તેણે તે ત્રણે વસ્તુ ડ તજી છે. ત્યારે લોકોએ પણ વાત કબુલ રાખી; અને કહ્યું કે, તે દાનને તેજ લાયક છે, આટલા દહાડા અમોએ તેની ફોકટ હાંસી કરી. ત્યારે અન્નયે કહ્યું કે, હવે તમારે તેની કોઈએ હાંસી કરવી નહિ, ત્યારે લોકો પણ તે વાત અંગીકાર કરીને ચાલ્યા ગયા. એવી રીતે તે મહાબુદ્ધિમાન અન્નયકુમાર રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો. વહી તે બાર વ્રતધારી થઈને બહારના વેરીની પેઠે અંતરંગ વેરીડને પણ જીતવા લાગ્યો; અને એવી રીતે બન્ને લોકનું કાર્ય તે સાધવા લાગ્યો. એક દહાડો શ્રેણિકે અન્નયને કહ્યું કે, હવે તું રાજ્ય ચલાવ્ય અને હું શ્રી વીરપ્રજ્ઞપાસે જઈ તેમની સેવા કરીશ. ત્યારે અન્નયકુમારે કહ્યું કે, આપનું કહેવું વાજવી છે, પણ તમો થોડા દિવસ રાહ જુડ. ઇટલામાં વીર પ્રજ્ઞ પણ ઉદાયિન રાજાને દીક્ષા આપી મારવાડથી ત્યાં આવી સમોસર્યા. ત્યારે અન્નય કુમારે પ્રજ્ઞને આવી પૂછ્યું કે, ઢેઘા રાજર્ષિ કોણ થયા છે ? ત્યારે પ્રજ્ઞે પણ ઉદાયિનનું નામ આપ્યું. ત્યારે અન્નયે શ્રેણિક રાજાને જઈ કહ્યું કે, જો રાજા ઋષિ ન થતા હોત તો, હું પણ રાજ્ય ગ્રહણ કરત, પણ ઉદાયિન રાજાએ હમણાંજ દીક્ષા લીધી છે, માટે હું પણ વીરપ્રજ્ઞ જેવા સ્વામિ, અને આપના જેવા પિતાને પામીને દીક્ષાજ લેશ, માટે મારે રાજ્યની જરૂર નથી. પઠી ઘણી સ્વેચ કરતાં પણ જ્યારે અન્નય કુમારે માન્યું નહિ, ત્યારે રાજાએ તેમને દીક્ષામાટે અનુજ્ઞા આપી. પઠી તેમણે પણ વીરપ્રજ્ઞપાસે જઈ દીક્ષા લીધી. એવી રીતે સંતોષ રાખીને અન્નયકુમાર દીક્ષા લઈ, કાલ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધિ પ્રત્યે પહોંચ્યા. માટે સંતોષને ધારણ કરતા માણસને ઉત્તરોત્તર સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. એવી રીતે અન્નયકુમારની કથા કહી.

વહી પણ સંતોષનીજ સ્તુતિ કરે છે.

સંનિધૌ નિધયસ્તસ્ય, કામગવ્યનુગામિની ॥

અમરાઃ કિંકરાયંતે, સંતોષોયસ્ય નૃષણં ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ:— જેને સંતોષરૂપી નૃષણ છે, તે માણસને મહાપદ્મ આદિક નિધાનો નજદિક આવે છે. કામધેનુ તો તેની અનુચરી થાય છે, તથા દેવો તો ચાકર રૂપ થાય છે.

ધન, ધાન્ય, સોનું, રુપું, કુવા, ક્ષેત્ર, ઘર, બે પગવાંલાં પ્રાણી, અને

चोपगां पशु आदिक, ए नव प्रकारनो बाह्य परिग्रह ठे. राग, द्वेष, क्रोध, मान, माया, लोभ, शोक, हास्य, रति, अरति, जय, जुगुप्सा, वेद, (स्त्री, पुरुष, नपुंसक,) तथा मिथ्यात्व, ए चौद अंतर परिग्रह ठे. बाह्य परिग्रहोथी अंतरपरिग्रहो वृद्धि पामे ठे. वृद्धि पामेला वैराग्यरूपी महावृद्धोने पण परिग्रहरूपी पवन उखेडी नाखे. वल्ली जे माणस परिग्रह-सहित मोक्षने इहे ठे, ते माणस लोखंडनी नावमां बेसी समुद्र तरवानी इहा राखवा जेवुं करे ठे. वल्ली ते बाह्य परिग्रहो धर्मनो नाश करनारा ठे. वल्ली जे बाह्य परिग्रहोने जीतवाने समर्थ नथी, ते अंतरपरिग्रहने शी रीतें जीती शकशे? वल्ली ते परिग्रह अज्ञानने तो क्रीडा करवानुं वन ठे, दुःखरूपी पाणीनो महासागर ठे, तथा तृष्णा रूपी बेल-डीनो कंद ठे; वल्ली धननी रक्षामां तत्पर एवा लोभी माणसो, परिग्रह रहित मुनिने पण धनना अर्थि जाणी तेउथी दूर जागता फरे ठे. वल्ली धनवान् लोको, राजा, चोर, कुटुंबी, अग्नि, पाणी आदिकना जयथी रात्रिए उंघता पण नथी. तेउना करता निर्धन लोको उलटा सुखें जीवी शके ठे. वल्ली धनवान मृत्यु पर्यंत पण धननी आशा तजतो नथी. माटे जो मोक्षनी इहा होय, तो आशानो त्याग करवो; कारण के ते आशा मोक्ष अने स्वर्गनां द्वारप्रत्ये जोगल समान ठे. ते आशा राक्षसी सरखी, विषमंजरी सरखी, तथा जीर्णमदिरा सरखी ठे- माटे एवी रीतनी आशाने जे दूर करशे, ते माणस सुखें जीवी शकशे. आशारूपी अग्नि एवो तो आश्चर्यजनक ठे के, ते समतारूपी मेघनो पण नाश करे ठे, आशारूपी पिशाचणीने वश थएला माणसो धनवाननी पासे दीनताथी लाचारी करे ठे, गाय ठे, नाचे ठे, अने नमे ठे. ज्यां पवन के सूर्यना किरणो पण पहुँची शकता नथी, त्यां पण माणसोना आशारूपी मोजाउं पहुँची वले ठे. वल्ली जो माणसने पुण्यनो उदय होशे, तो आशारूपी पिशाचणी वृथा ठे; अने पुण्यनो उदय नहीं होय, तो पण ते वृथा ठे. वल्ली जेणे आशा तजी ठे, तेज पंडित अने मुनि कहेवाय ठे. माटे टुंकामां मतलब एज के, जेनी आशा शांत थएली; ठे, तेणें मोक्ष-ज मेलव्यो ठे, माटे आशाने तजीने, परिग्रहनुं प्रमाण करीने, यतिधर्ममां अनुरक्त रही, जावसाधुपणुं अंगीकार करवुं. मिथ्वात्विउथी सम्य-

ક્તિવર્ત્ત ઉત્તમ છે, અને તેવર્ત્તી પણ, પરિગ્રહના પ્રમાણવાલા દેશવિરતિવર્ત્ત શ્રેષ્ઠ છે. અતિ અદ્ભુત તપવાલો તામલી તાપસ પણ શ્રાવકોચિત ગતિથી પણ હલકી ગતિએ ગણ્યો છે. માટે આશાને તજીને યતિધર્મમાં અનુરક્ત થવાથી આઠ જવમાં મોક્ષ મળે છે.

૬૧૧ રીતે પરમ જૈની ૬૧૧ શ્રીકુમારપાલ રાજાયે સેવાણા આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રજીએ બનાવેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના સંજાતપદ્ધત્ત્વંધમાં શ્રીયોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકાશમાંના બીજા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું.

શ્રી જિનાયનમઃ

તૃતીયઃ પ્રકાશઃ પ્રારબ્ધતે.

હવે અણુવ્રતના વર્ણન પછી ગુણવ્રતોનો અવસર છે. તેથી પેહેલાં હવે ગુણવ્રતોનું વર્ણન કરે છે.

દશસ્વપિ કૃતા દિક્ષુ, યત્ર સીમા ન લંઘ્યતે ॥

રૂયાતં દિગ્વિરતિરિતિ, પ્રથમં તજ્ઞુણવ્રતં ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— જેમાં દશે દિશાવર્ત્તમાં કરેલી સીમા ઉલ્લંઘન ન થઈ શકે, તેને પેહેલું દિગ્વિરતિ નામનું ગુણવ્રત કહેલું છે.

ટીકાઃ— દશ દિશાવર્ત્ત એટલે, ઈંદ્રી (પૂર્વ) આગ્નેયી, (અગ્નિકોણ) યામ્યા, (દક્ષિણ) નૈઋતી, વારૂણી, પશ્ચિમ, વાયવ્યા, કૌબેરી (ઉત્તર) એશાની, નાગી, તથા બ્રાહ્મી. તેવર્ત્તને વિષે, અથવા તેવર્ત્તમાંથી એક દિશાને વિષે પણ કરેલી સીમા, જે વ્રત હોતે હોતે ઉલ્લંઘાતી નથી, તેને પેહેલું ગુણવ્રત કહે છે. અને તે વ્રત અણુવ્રતના ઉપકારમાટે છે. વળી તેને દિગ્વિરતિવ્રત પણ કહે છે. હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અણુવ્રત તો પાપસ્થાનોની વિરતિરૂપ છે, પણ આ દિગ્વ્રતમાં કયા પાપસ્થાનકની નિવૃત્તિ થાય છે? તેને માટે કહે છે, આ વ્રતમાં પણ પાપસ્થાનકોની નિવૃત્તિ છે. અને તેજ હવે કહે છે

ચરાચરાણાં જીવાનાં, વિમર્દનનિવર્ત્તનાત્ ॥

તપ્તાયોગોલકલ્પસ્ય, સદૃત્તં ગૃહિણોઽપ્યદઃ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— તપેલા લોખંડના ગોલા સરખા (કારણ કે,) ગૃહસ્થ ધર્મા-

પીવામાં સુવામાં, તથા વ્યાપાર આદિકમાં જીવોનું ઉપમર્દન અત્યંત કર્યા કરે છે, એવા પણ ગૃહસ્થને આ દિગ્વ્રત કરવું કહ્યું છે; કેમકે તે નિયમથી, નિયમ બહાર રહેલી જગોપરના ત્રસ, ધાવર જીવોની હિંસાની નિવૃત્તિ થાય છે; એવી રીતે આ વ્રતમાં પણ હિંસાદિક પાપસ્થાનોની નિવૃત્તિ થાય છે.

હવે આ વ્રતમાં લોચની પણ વિરતિ આવી જાય છે, તે દેખાડે છે.

જગદાક્રમમાણસ્ય, પ્રસરદ્વોજવારિધેઃ ॥

સ્વલનં વિદધે તેન, યેન દિગ્વિરતિઃ કૃતા ॥ ૩ ॥

અર્થ:— જે માણસે દિગ્વિરતિ વ્રત અંગીકાર કર્યું છે, તેણે અનેક વિકલ્પો રૂપી કલ્હોલોચે (મોજાડે) કરીને ફેલાવો પામતા, તથા સમસ્ત જગતને આક્રમણ કરતા, એવા લોચરૂપી સમુદ્રને પણ અટકાવ્યો છે. કારણ કે તે વ્રતથી, પોતે લીધેલાં પચ્ચાણ ઉપરાંતની ચૂમિમાં જઈ, ત્યાંના ધન ધાન્યાદિક લેવાનો તેને પ્રાયઃ કરીને લોચ નહીં થઈ શકે.

માટે ગૃહસ્થોએ તે વ્રત જાવજીવથી માંડીને ચતુર્માસ અથવા તેથી પણ સ્વલ્પ કાલસુધિ કરવું. વહી ચારણમુનિઝં કે, જેઝંને દિગ્વિરતિવ્રત નથી, તેથી તેઝં ઝંચે મેરુના મસ્તક સુધિ, તથા તિરઠા રુચક પર્વતસુધિ પણ જઈ શકે છે. માટે જેઝં સઘલી દિશાઝંમાં જવાનું અમુક હૃદસુધિનું નિયમ લે છે, તેઝંને સ્વર્ગ આદિકની સંપદાઝં મલે છે.

હવે બીજા ગુણવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

જોગોપજોગયોઃ સંખ્યા, શક્ત્યા યત્ર વિધીયતે ॥

જોગોપજોગમાનં ત, દ્વૈતીયીકં ગુણવ્રતં ॥ ૪ ॥

અર્થ:—શક્તિ કેહેતાં શરીર અને મનને જેથી બાધા ન ઉપજે, એવી રીતે જે જોગોપજોગનું પરિમાણ કરવું, તેને બીજું ગુણવ્રત કહેલું છે.

હવે જોગોપજોગનું લક્ષણ કહે છે.

સકૃદેવ જુજ્યતે યઃ, સ જોગોઽન્નસ્રગાદિકઃ ॥

પુનઃ પુનઃ પુનર્જોગ્ય, ઉપજોગોંગનાદિકઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—અન્ન તથા પુષ્પમાલા આદિક, જે એકજવાર જોગવાય છે, તે જોગ કહેવાય તથા સ્ત્રી આદિક જે વારંવાર જોગવાય છે, તે ઉપજોગ કહેવાય.

ટીકા જોગમાં આદિ શબ્દથી તાંબૂલ, વિલેપન, ધૂપ વિગેરેનું ગ્રહણ ક-

રવું, તથા ઉપજોગમાં આદિ શબ્દથી વસ્ત્ર, અલંકાર, ઘર, શય્યા, આસન, વાહન આદિકનું ગ્રહણ કરવું.

હવે કશ્ કશ્ વસ્તુ ખાવાપીવામાં વર્જવી, તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

મદ્યં માંસં નવનીતં, મધૂદુંબરપંચકં ॥

અનંતકાયમઙ્ગાત, ફલં રાત્રૌ ચ યોજનં ॥ ૬ ॥

આમગોરસસંપૃક્તં, દ્વિદલં પુષ્પિતૌદનં ॥

દધ્યહદિત્રિયાતીતં, કુથિતાન્નં વિવર્જયેત્ ॥ ૭ ॥

હવે મદિરાથી થતા દોષોને દશ શ્લોકો વડે કરીને કહે છે.

મદિરાપાનમાત્રેણ, બુદ્ધિર્નશ્યતિ દૂરતઃ ॥

વૈદગ્ધિબંધુરસ્યાપિ, દૌર્જાગ્યેણેવ કામિની ॥ ૮ ॥

અર્થ:—મદિરાપાનથી બુદ્ધિ દૂર જાય છે, કોની પેઠે, તો કે, દુર્જાગ્યપણના દોષથી વિદ્વાનની પણ સ્ત્રી જેમ, તેમ.

પાપાઃ કાદંબરીપાન, વિવશીકૃતચેતસઃ ॥

જનનીં હા પ્રિયીયંતિ, જનનીયંતિ ચ પ્રિયાં ॥ ૯ ॥

અર્થ:—અરે! મદિરાપાનથી પરાધીન થઈલાં છે ચિત્ત જેમનાં, એવા દુષ્ટ માણસો, માતાને સ્ત્રી તરિકે ગણે છે, તથા સ્ત્રીને માતા તરિકે ગણે છે.

ન જાનાતિ પરં સ્વં વા, મદ્યાઞ્ચલિતચેતનઃ ॥

સ્વામીયતિ વરાકઃ સ્વં, સ્વામિનં કિંકરીયતિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—મદ્યથી ચલાયમાન થઈલું છે, ચિત્ત જેનું એવો તે અનુકંપા કરવાલાયક માણસ, પોતાને શેઠ તરીકે લેખે છે તથા શેઠને ચાકરતરિકે લેખે છે.

મદ્યપસ્ય શબસ્યેવ, લુઠિતસ્ય ચતુષ્પથે ॥

મૂત્રયંતિ મુખે શ્વાનો, વ્યાત્તે વિવરશંકયા ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:—મુઢદાંની પેઠે ચોવટામાં લોટતા, એવા મદિરાપાન કરનારનાં ખુલ્લા રહેલા મુખમાં વિવરની બુદ્ધિથી કુતરાઈ પણ મુતરે છે.

મદ્યપાનરસે મગ્નો નમ્નઃ સ્વપિતિ ચત્વરે ॥

ગૂઢં ચ સ્વમન્નિપ્રાયં, પ્રકાશયતિ લીલયા ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:— મધપાનમાં આસક્ત થણ્ણો માણસ, ચોવટામાં પણ નશ્ન થ-
ઈને પહે છે, તથા પોતાના રાજ્યદ્રોહાદિક ગૂઢ અન્નિપ્રાયોને પણ લીલા-
માત્રમાં પ્રગટ કરી દે છે.

વારુણીપાનતો યાંતિ, કાંતિકીર્તિમતિશ્રિયઃ ॥

વિચિત્રાશ્ચિત્રરચના, વિલુત્કક્કલાદિવ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— મદિરાપાનથી કાંતિ, કીર્તિ, મતિ (બુદ્ધિ) તથા લક્ષ્મી પણ
ચાલી જાય છે, કોની પેઠે, તો કે, કાજલ ચોપડ્યાથી જેમ વિચિત્ર પ્ર-
કારની ચિત્રરચના તેમ.

ચૂતાર્તવન્નરીનર્તિ, રારટીતિ સશોકવત્ ॥

દાહજ્વરાર્તવદ્ ચૂમૌ, સુરાપો લોલુઘીતિ ચ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— મદિરાપાન કરનારો માણસ, ચૂત વલગેલાની પેઠે નાચે છે,
શોકવાલાની પેઠે અત્યંત રહે છે, તથા દાહજ્વરથી પીડિત થણ્ણાની પેઠે
પૃથ્વીપર લોઢ્યા કરે છે.

વિદધત્યંગશૈધિલ્યં, ગ્લાપયંતીંદ્રિયાણિ ચ ॥

મૂર્ગમતુહાં યહંતી, હાલા હાલાહલોપમા ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— જેરતુલ્ય એવી મદિરા, અંગને શિથિલ કરે છે, ઇંદ્રિયોને નિ-
ર્વલ કરે છે, તથા અત્યંત મૂર્ઘા આપે છે.

વિવેકઃ સંયમો જ્ઞાનં, સત્યં શૌચં દયા દ્વમા ॥

મદ્યાત્પ્રલીયતે સર્વે, તૃણા વહ્લિકણાદિવ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— મધપાનથી વિવેક, સંયમ, જ્ઞાન, સત્ય, પવિત્રતા, દયા તથા
દ્વમા પણ, અગ્નિના કણીઆથી જેમ ઘાંસનો સમૂહ તેમ નાશ પામે છે.

દોષાણાં કારણં મદ્યં, મદ્યં કારણમાપદાં ॥

રોગાતુર ઇવાપથ્યં, તસ્માન્મદ્યં વિવર્જયેત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— મદ્ય છે તે ચોરી, પારદારિક આદિક દોષોના કારણરૂપ છે;
તેમ વધબંધનાદિક આપદાર્ઠનું પણ કારણ છે; માટે રોગી જેમ કુપથ્યને
તેમ, મદ્યનો ત્યાગ કરવો.

વઢી તે મધમાં કેટલાંક જંતુર્ડ પણ પેદા થાય છે, માટે જીવહિંસા થકી વીતા પ્રણીયેં કદી પણ તે પીવું નહીં. વઢી મધપાન કરનારો માણસ દીધેલાને નહીં દીધેલું ઇત્યાદિ હમેશાં વિપરીતજ જાણણ કસ્યા કરે છે; વઢી તે વધબંધન આદિકનો જય નહીં રાખતાં ઘરમાંથી, બહારથી, અથવા માર્ગમાં પણ શંકારહિત ચોરી કરે છે, વઢી તેવો માણસ વાલ્લિકા, યુવાન, વૃદ્ધ, ચંડાલણી વિગેરે પરસ્ત્રીને પણ જોગવે છે. વઢી શાસ્ત્રોમાં પણ સંજ્ઞલાય છે કે મધ્યાંધ થયેલા સાંબકુમારેં કુલનો નાશ કરાવી પિતાની નગરીને પણ બાઢી નચાવી. વઢી તેવા માણસને મદિરાથી પણ કદી સંતોષ વલતોજ નથી. વઢી અન્ય દર્શનીર્ડણ પણ પુરાણ આદિકમાં મધનો નિષેધ કયોં છે.

હવે માંસના દોષો દેખાડે છે.

ચિસ્વાદિષતિ યો માંસં, પ્રાણિપ્રાણાપહારતઃ ॥

ઝન્મૂલયત્યસૌ મૂલં, દયારૂપ્યં ધર્મશાશ્વિનઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— પ્રાણીર્ડના પ્રાણોનો નાશ કરીને જે માણસ માંસનું જઢ્ઢણ કરવાને ઇચ્છે છે, તે માણસ, ધર્મરૂપી વૃદ્ધના દયા નામનાં મૂલને, મૂલમાંથી ડચેડી નાચે છે.

અશનીયન્ સદા માંસં, દયાં યો હિ ચિકીર્ષતિ ॥

જ્વલતિ જ્વલને વઢ્ઢ્ઢીં, સરોપયિતુમિચ્છતિ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— જે માણસ હમેશાં માંસ ચાતો થકો, દયા કરવાને ઇચ્છે છે, તે માણસ બલતા અગ્નિમાં વેલડીને રોપવાને ઇચ્છે છે.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, પ્રાણીર્ડનો ઘાત કરનાર કોઈ વીજા હોય, અને માંસ ચાનાર કોઈ વીજો હોય, માટે તેમાં હિંસા કોને લાગે ? તેને માટે કહે છે.

હંતા પલસ્ય વિક્રેતા, સંસ્કર્તા જઢ્ઢકસ્તથા ॥

ક્રેતાડનુમંતા દાતા ચ, ઘાતકા એવ યન્મનુઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— પ્રાણીર્ડની હિંસા કરનાર, માંસનો વેચનાર, સંસ્કાર કરનાર, જઢ્ઢણ કરનાર, વેંચાતું લેનાર, અનુમોદના કરનાર, તથા માંસનું દાન

देनार ए सघला हिंसको ठे, केम के मनु (मनुस्मृतिना करनार) प-
ण कहे ठे के.

अनुमंता विशसिता, निहंता क्रयविक्रयी ॥

संस्कर्त्ता चोपहर्त्ता च, खादकश्चेति घातकाः ॥ ७१ ॥

अर्थः— हिंसानी अथवा मांसनी अनुमोदना करनार, हणेल्ला प्राणी-
ना अंगना जागो करनार, हणनार, मांसनो वेपार करनार, मांसने प-
कावनार, मांसने पीरसनार, तथा खानार ए सघलार्जने हिंसक जाणवा.

वढी बीजो पण मुनुए कहेलो श्लोक कहे ठे.

नाकृत्वा प्राणिनां हिंसां, मांसमुत्पद्यते क्वचित् ॥

न च प्राणिवधः स्वर्ग्य, स्तस्मान्मांसं विवर्जयेत् ॥ ७२ ॥

अर्थः— प्राणिजनी हिंसा कर्याविना मांस, कोइ पण रीतें मढी श-
कतुं नथी, अने प्राणिजनी जे हिंसा. ते स्वर्ग आपनारी नथी, माटे मांस-
नो त्याग करवो.

हवे अन्यना परिहारें करीने मांसजहकनेज हिंसक पणुं देखाडता
थका कहे ठे.

ये जह्यंत्यन्यपलं, स्वकीयपलपुष्टये ॥

त एव घातका यन्न, वधको जहकं विना ॥ ७३ ॥

अर्थः— जे माणसो, पोतानां मांसनी पुष्टि माटे, परनां मांसनुं जह-
ण करे ठे, ते माणसोज खरेखरा तो हिंसको ठे, कारण के, मांस खा-
नारविना वध करनार तो होयज क्यांथी? वढी सिद्धांतमां पण कछुं ठे के,

हंतूणं परपाणे, अप्पाणं जे कुणंति सप्पाणं ॥

अप्पाणं दिवसाणं, कएण नासंति अप्पाणं ॥ १ ॥

हवे तेज शरीरनी जुगुप्सा देखाडे ठे.

मिष्टान्नान्यपि विष्टासा, दमृतान्यपि मूत्रसात् ॥

स्युर्यस्मिन्नंगकस्यास्य, कृते कः पापमाचरेत् ॥ ७४ ॥

अर्थः— जे शरीरनी अंदर, मिष्ट मिष्ट एवां अन्न आदिक पण विष्टा-

રૂપ થાય છે, તથા અમૃત કેતાં પાણી આદિક પણ મૂત્રરૂપ થાય છે. એવા આ શરીરને માટે કોણ પાપ કરી શકે ?

હવે “ માંસ જઘ્ણમાં દોષ નથી ” એવું જેઝ કહે છે, તેઝને નિંદ-
તા થકા કહે છે.

मांसांशने न दोषोऽस्ती, त्युच्यते यैर्इरात्मनिः ॥

व्याधगृध्रवृकव्याघ्र, शृगालास्तैर्गुरूकृताः ॥ ९५ ॥

અર્થ:- “ માંસજઘ્ણમાં દોષ નથી ” એમ જે હુરાત્માર્જ કહે છે, તે-
 ડાહ્ય, શિકારિ, ગીધ, શિયાલ, વાઘ વિગેરેને પોતાના ગુરુરૂપ કર્યા છે; કા-
 રણ કે, તેડવિના બિજા કોણ તેડને તેમ કરવાનો ઉપદેશ કરે ?

હવે નિરુક્તબલેં કરીને માંસનું પરિહારપણું કહે છે.

मांसं सन्नद्धयिताऽमुत्र, यस्य मांसमिहाद्वयहं ॥

एतन्मांसस्य मांसत्वे, निरुक्तिं मनुरब्रवीत् ॥ १६ ॥

અર્થ:- જેના માંસને હું આ લોકમાં જઘ્ઘાણ કરું હું તે પરલોકમાં મને જઘ્ઘાણ કરશે એવી રીતનો માંસ શબ્દનો નિરુક્તિપૂર્વક અર્થ મનુષ્ય પણ કહેલો છે. અર્થાત્ “ માં સ જયઘ્ઘયિતા ” મને તે યાશે.

હવે માંસજીવણના મહાદોષને કહે છે,

मांसास्वादनलुब्धस्य, देहिनं देहिनंप्रति ॥

हंतुं प्रवर्तते बुद्धिः, शाकिन्या इव दुर्धियः ॥ १७ ॥

અર્થ:- માંસના સ્વાદમાં લુબ્ધ થઈને હર્ષુદ્ધિની બુદ્ધિ શાકળીની પે-
ઠે, દરેક પ્રાણીને મારવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

હવે માંસજીવહણનો દોષ દેખાડે બે.

ये नह्वयन्ति पिशितं, दिव्यनोज्येषु सत्स्वपि ॥

सुधारसं परित्यज्य, भुञ्जते ते हलाहलं ॥ ९८ ॥

અર્થ જે માણસો, દૂધપાક, શીખંડ, દહીં, લાડુ, ઘેવર, પુરણપોલી, વડાં, ગોલ, ખાંડ, સાકર, ડ્રાક્ક, આંબાં, કેલાં, દાડિમ, નારંગી, खजुर, વિગેરે દિવ્ય ઝોજનો હોતે હતે પણ, તેહને તજીને, મહાહુર્ગધવાલા માંસનું જહાણ કરે હે, તે માણસો અમૃતરસને તજીને જેરનું ઝોજન કરે હે.

કેમ કે, એક બાલક પણ પથ્થર ઢોડીને સુવર્ણને અંગીકાર કરશે; માટે માંસજઠકોને તો બાલકોથી પણ મૂર્ખ જાણવા.

હવે વલી બીજા પ્રકારથી પણ, માંસજઠકના દોષો કહે છે.

ન ધર્મો નિર્દયસ્યાસ્તિ, પલાદસ્ય કુતો દયા ॥

પલલુબ્ધો ન તદ્દેતિ, વિદ્યાધોપદિશેન્નહિ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:— નિર્દય માણસને ધર્મ હતો નથી, અને માંસજઠકને દયા ક્યાંથી હોય ? (કારણ કે, માંસજઠક પણ હિંસકજ છે) વલી માંસનો લુબ્ધ માણસ ધર્મ અથવા દયાને જાણતો પણ નથી; અને કદાચ જાણે, તો પણ તે કોઈને પણ તેનો ઉપદેશ દેશ શકતો નથી. (કેમ કે, પોતે જ્યારે માંસમાં લુબ્ધ હોય, ત્યારે તે એમજ ધારે કે, સઘલા માણસો મારાજેવાજ થાય તો સારું, એવોજ તે વિચાર કર્યા કરે; અને તેથી જાણતાં બતાં પણ, તેના ત્યાગમાટે તે કોઈને પણ ઉપદેશ કરી શકતો નથી.)

હવે માંસજઠકોની મૂઢતાને દેખાડે છે.

કેચિન્માંસં મહામોહા, દશ્નંતિ ન પરં સ્વયં ॥

દેવપિત્રતિથિચ્ચોઽપિ, કલ્પયંતિ યદૂચિરે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:— કુશાશ્વોથી ઠગાણલા કેટલાક માણસો, મહામોહથી, પોતેજ માંસ ખાય છે, ઇટલુંજ નહીં, પણ દેવ, પિતૃ અને અતિથિર્ઝપ્રત્યે પણ માંસને કલ્પે છે. કારણ કે, તે અન્ય ધર્મના પણ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે,

ક્રીત્વા સ્વયં વાપ્યુત્પાદ્ય, પરોપહતમેવ વા ॥

દેવાન્ પિતૃન્ સમચ્ચર્ચ્ય, શ્વાદન્ માંસં ન હૃણ્યતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:— વેચાતું લેશ્ને, અથવા પોતે પેદા કરીને, અથવા કોઈએ આપેલા માંસથી, દેવ, અને પિતૃને પૂજીને, તે માંસ ખાતાં ચકાં દોષ નથી. એમ અન્ય દર્શનીર્ઝનો મત છે.

ટીકા:—વેચાતું લેવું, ઇટલે પારાધી અથવા પક્ષિર્ઝ પાલનારા પાસેથી લેવું તે. પણ કસાઈને ત્યાંથી લેવું નહીં. કારણ કે તેવું માંસ દેવપૂજા આદિકમાં સ્વ લાગતું નથી. હવે પોતે પેદા કરવું, ઇટલે બ્રાહ્મણ જિહ્વા માગીને લાવે, અને કૃત્રિય શિકાર કરીને લાવે; અથવા કોઈએ આપેલા માંસથી દેવ, પિતૃ, અને અતિથિની ઋત્તિ કરીને ખાવામાં દોષ નથી; એમ

મનુ કહે છે. પણ તે કેવું મોહનું વિજૃંભિત છે. કારણ કે, જ્યારે માણસે પોતેજ માંસ ખાવું અનુચિત છે, તો દેવાદિકોને તે આપવું, તે તો સર્વથા જ અનુચિત છે. વલી તે દેવો તો ધાતુરહિત શરીરવાલા, અને કવલઆ-હારવિનાના છે, ત્યારે તેડ માંસજઘ્ન શી રીતે કરી શકશે? વલી પિતૃડ પણ પોતેજ કરેલાં કર્મોને અનુસારે ફલાદિક જોગવે છે, અને તેથી કરી-ને તેડ કંઈ પુત્રાદિકે કરેલા શુભ કાર્યોનું પણ ફલ જ્યારે જોગવી શકતા નથી, ત્યારે માંસાદિક આપવારૂપ ડુષ્કર્મ તેને તે શી રીતે જોગવી શકશે? વલી સત્કાર કરવાને લાયક એવા અતિથિડ પ્રત્યે જે માંસ આપવું, તે પ-ણ મહા અનર્થનેમાટે થાય છે. વલી કોઈ શંકા કરે કે, તેમ કરવું શ્રુતિને આધારે છે. માટે તેમાં કંઈ દોષ નથી. તો તેને માટે કહે છે કે, તે શ્રુતિ ના કરનારાડ કંઈ પ્રમાણિક ગણાય તેવા નથી. કેમકે, તેડયે તો ગાયનો સ્પર્શ, વૃદ્ધોની પૂજા, બકરા આદિકનો વધ સ્વર્ગને દેનારો છે, એમ કહ્યું છે. અને તે વાત તો અસંજવિત છે. માટે એવી રીતના શ્રુતિકારકોપર શી રી-તેં શ્રદ્ધા કરી શકાય?

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, મનુના કહેવા પ્રમાણે મંત્રથી સંસ્કાર કરેલો અગ્નિ, જેમ બાલતો નથી. તેમ મંત્રથી સંસ્કાર કરેલું માંસ ખાવા-થી પણ કંઈ દોષ નથી, તેને માટે હવે કહે છે.

મંત્રસંસ્કૃતમપ્યદ્યા, દ્યવાદપમપિ નો પલં ॥

ભવેજીવિતનાશાય, હાલાહલલવોઽપિ હિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:— યવના દાણા જેટલું અદ્ય માંસ, પણ મંત્રથી સંસ્કાર, કરેલું ખાવું નહીં; કારણ કે, તેથી નરકાદિક ડુર્ગતિ મલે છે. વલી તે ઝેરતુલ્ય છે, કારણ કે, ઝેરનો પણ એક લવમાત્ર ખાવાથી મૃત્યુ થાય છે.

હવે માંસના અત્યંત દોષને, ઉપસંહાર કરતા થકા કહે છે.

સઘ્વઃ સંમૂર્ઙિતાનંત, જંતુસંતાનદૂષિતં ॥

નરકાધ્વનિ પાથેયં, કોઽઙ્ગનીયાત્ પિશિતં સુધીઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— પ્રાણીડને માર્યાબાદ તુરતજ તેમાં ઉત્પન્ન થતા જે નિગોદના અનંતા જંતુડ, તેડનો જે સંતાન કેતાં, ફરીફરીને ઉપજવું, તેણે કરીને દૂ-ષિત થયેલું, તથા નરકના માર્ગમાં પાથેય કેતાં જાતાંસમાન, એવા માંસ-

ને, કયો બુદ્ધિમાન્ માણસ જીવન કરે? કારણ કે સિદ્ધાંતમાં પણ કહ્યું છે કે,
આમાસુઅપકાસુઅ, વિપચ્ચમણાસુ મંસપેસીસુ ॥

સયયં. વિયત્તવવાત્, જણિત્, નિગોયજીવાણં ॥ ૩૪ ॥

માટે માંસલુબ્ધક, નાસ્તિક, અને કુશાસ્ત્રકારોયેં ફક્ત પોતાની મૂર્ખતા બતાવવા માટે માંસજીવન કહેલું છે. માટે પરના માંસથી જે પોતાના માંસની પુષ્ટિ કરવાને હશે છે, તેના જેવો નિર્દય કોઈ પણ નથી. માંસજીવન કરતાં તો, પોતાના શરીરપર માણસની વિદ્યોનું લેપન કરતો, એવો હુકર પણ સારો. અરે! અધમ એવા બ્રાહ્મણો, પોતાનો ધર્મ શૌચ ગણે છે, ઠતાં સાત ધાતુવાલા શરીરમાં ઉત્પન્ન થયેલું માંસ તો જીવન કરે છે. વહી જે જડો, માંસને પ્રાણીનું અંગ કહીને જાત આદિકની પેટે ખાવાનું કહે છે, ત્યારે તેજ તેનાં મૂત્ર આદિકને પણ પ્રાણીનું અંગ માનીને, શા માટે જીવન કરતા નથી? માટે પ્રાણીના અંગરૂપ જે શંખાદિક તેને પવિત્ર માનેલા છે; પણ હાડકાંને કંઈ પવિત્ર માન્યાં નથી; અને તેથી જાત આદિકને જીવનમાં ગણ્યાં છે, અને માંસને તો અજીવન ગણ્યું છે. માટે જે માણસ માંસ અને જાત બન્નેને પ્રાણીનાં અંગરૂપ લેખીને તુલ્ય ગણે છે, તે માણસ સ્ત્રીપણાં તરિકે, માતા અને પોતાની સ્ત્રીને સરખી રીતે કેમ અંગીકાર કરતો નથી?

હવે માખણના જીવનના દોષો કહે છે.

અંતર્મુહૂર્ત્તપરતઃ સુસૂદ્ધમા જંતુરાશયઃ ॥

યત્ર મૂર્ઘેતિ તન્નાદ્યં, નવનીતં વિવેકિન્નિઃ ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ— માખણમાં અંતર્મુહૂર્ત્તના કાલ પછી અત્યંત સૂદ્ધમા જંતુની ઉત્પત્તિ થાય છે, માટે વિવેકી માણસોએ તે માખણ ખાતું લાયક નથી.

વહી તેજ અર્થ દેખાડે છે.

एकस्यापि हि जीवस्य, हिंसने किमघं भवेत् ॥

जंतुजातमयं तत्को, नवनीतं निषेवते ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ— એક જીવની હિંસામાં પણ, જેનું વર્ણન ન થઈ શકે, તેટલું પાપ જ્યારે થાય છે, ત્યારે, જેમાં અસંખ્યાતા જંતુ જરેલા છે, એવું માખણ કોણ જીવન કરે?

હવે મધનાં દૂષણો દેખાડે છે.

અનેકજંતુસંઘાત, નિઘાતનસમુદ્ભવં ॥

જુગુપ્સનીયં લાલાવત્ કઃ સ્વાદયતિ માદ્દિકં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:— અનેક જંતુઝંના સમૂહના નાશથી ઉત્પન્ન થયેલું, (એ પરલો-કસંબંધિ દોષ જાણવો.) તથા લાલની પેઠે નિંદનીય, (એ આ લોકસં-બંધિ દોષ જાણવો) એવા મધનું કોણ નક્કણ કરે ?

હવે મધ નક્કણ કરનારના પાપીપણને દેખાડે છે.

નક્કયન્ માદ્દિકં ક્લુપ્તજંતુલક્ષ્યોદ્ભવં ॥

સ્તોકજંતુનિહંતૃચ્ચ, સૌનિકેચ્ચોઽતિરિચ્યતે ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— લાલો ક્લુપ્ત જંતુઝં જેની અંદર ઉત્પન્ન થાય છે, એવા મધને લા-નારો માણસ, થોડા જંતુઝંને મારનાર એવા લાલકીથી પણ વધારે પાપિષ્ઠે.

હવે ઉચ્છિષ્ટ (એઠા) ઝોજનને તજનારા, એવા જે અન્ય દર્શનીઝં, તે-ઝંને પણ મધનક્કણ નહીં કરવું જોઈયે, તે ચુક્તિથી દેખાડે છે.

એકૈકકુસુમક્રોડા, ડસમાપીય મદ્દિકાઃ ॥

યદ્દમંતિ મધૂચ્છિષ્ટં, તદ્દશંતિ ન ધાર્મિકાઃ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:—એક પુષ્પના મધ્યજાગમાંથી મકરંદને પીને, માલીઝં, તેને પાત્રું વમીને, મધ બનાવે છે, તે મધને ધાર્મિક એવા જે અન્ય દર્શનીઝં, તેઝંને પણ લાલું ન જોઈયે કારણ કે તેઝંનો ધર્મ પણ એલું ઝોજન નહીં લાવાનો છે. હવે રોગ આદિકના કારણમાટે પણ મધ નહીં લાલું તેને માટે કહે છે.

આપ્યૌષધકૃતે જગ્ધં, મધુ શ્વશ્રનિબંધનં ॥

નક્કિતઃ પ્રાણનાશાય, કાલકૂટકણોઽપિ હિ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:— ઔષધમાટે લાધેલું મધ પણ, નરકના કારણરૂપ છે. કેમ કે, જેરનું એક બિંદુ પણ લાધારથી પ્રાણનો નાશ થાય છે.

હવે અહીં કોઈ કહે કે, લજુર, ધ્રાલ વિગેરેની પેઠે મધ પણ મીલું છે, માટે તે લામાટે ન લાલું ? તેને માટે કહે છે.

મધુનોઽપિહિ માધુર્ય, મલોધૈ રહહોચ્યતે ॥

આસાદ્યંતે યદાસ્વાદા, ચ્ચિરં નરકવેદનાઃ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—“તે મધમાં પણ મિઠાશ છે,” એમ મૂર્ખ હોય, તે બોલે છે, કારણ કે તે મિઠાશ, ફક્ત વ્યવહારથી છે, પરમાર્થથી નથી; કારણ કે, મધના સ્વાદથી તો લાંબા કાલસુધિ નરકની વેદનાઈ સેવવી પડે છે, માટે પરિણામે તે કડબુંજ છે.

હવે પવિત્રપણાથી અર્થાત્ મધને પવિત્ર લેખીને, જેઝ તેને દેવસ્નાનમાં ઉપયોગી માને છે, તેની હાંસી કરતા થકા કહે છે.

મદ્ધિકામુખનિષ્પૂતં, જંતુઘાતોન્નવં મધુ ॥

અહો પવિત્રં મન્વાના, દેવસ્નાને પ્રયુજતે ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— માખિયોના મુખમાંથી થુંકાણું, તથા પ્રાણીઝના ઘાતથી ઉત્પન્ન થયેલા મધને, પવિત્ર માનતા થકા મહાદેવ આદિક દેવોના સ્નાનમાં, તેનો ઉપયોગ કરે છે, તે કેવું હાસ્યજનક છે. જેમ.

કરજાણાં વિવાહે તુ, રાસજ્ઞાસ્તત્ર ગાયકાઃ ॥

પરસ્પરં પ્રશંસંતિ, અહો રૂપમહો ધ્વનિઃ ॥ ૧ ॥

ઝંટોનો વિવાહ હોતે ઢતે, ગધેડાઝ ગાવા માંડે છે; અને તેમાં પઢી પરસ્પર એક વીજાનાં વલાણ કરે છે, ત્યારે ગધેડાઝ ઝંટોને કહે છે કે, અહો ! શું તમારું લાવણ્યમય રૂપ છે !!! તથા ઝંટો ગધેડાઝને કહે છે કે ! અહો ! શું તમારો મધુર સ્વર છે ! તેના જેવું આ પણ હાસ્યજનક છે કેમ કે નિંચણું જે માખિયોનું થુંક, તેણે કરીને દેવોનું સ્નાન કરવું !!! એ કેવું હાસ્યજનક છે !!!

હવે પાંચે ઝડુંબરના દોષો કહે છે.

ઝડુંબરવટપ્લક્ત, કાકોઢુંબરશાખિનાં ॥

પિષ્પલસ્ય ચ નાશ્રીયા, ત્ફલં કૃમિકુલાકુલં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— ઝડુંબર, વડ, પ્લક્ત, કાકોઢુંબરિકા, તથા પિષ્પલ, એ પાંચે ઝડુંબરનાં ફલો, નહીં ખાવાં, કેમકે તેમાં અસંખ્યાતા જીવો હોય છે. (અન્યદર્શનીઝયે પણ તેઝમાં જીવો માનેલા છે.)

હવે તે પાંચે ઝડુંબરનો જેઝયે ત્યાગ કર્યો છે, તેઝની સ્તુતિ કરે છે.

અપ્રાપ્તુવન્નન્યન્નદ્વય, મપિ જ્ઞામોબુજ્ઞુક્તયા ॥

ન નદ્વયતિ પુણ્યાત્મા, પંચોઢુંબરજં ફલં ॥ ૪૩ ॥

अर्थः— डुकाल आदिकना सबवथी खुख्यो माणस पण जे, उपर कहेलां पांचे उडुंबरोनां फलने खातो नथी तेने पवित्र आत्मावालो जाणवो.

हवे अनंतकायना नियमने त्रण श्लोकोथी देखाडे ठे.

आर्चः कंदः समग्रोऽपि, सर्वः किशलयोऽपि च ॥

स्नुही लवणवृद्धत्वक्, कुमारी गिरिकर्णिका ॥ ४४ ॥

शतावरी विरूढानि, गडूची कोमलाम्लिका ॥

पट्टयंकोऽमृतवल्ली च, वल्लःशूकरसंज्ञितः ॥ ४५ ॥

अनंतकायाः सूत्रोक्ता, अपरेपि कृपापरैः ॥

मिथ्यादृशामविज्ञाता, वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥ ४६ ॥

अर्थः— लीली एवी कंदनी सघली जातिउं; एटले लीलुं आडु, सूरण, बटेटां विगेरे. तथा सघली वनस्पतिउंना किसलय. स्नुही एटले वज्जनुं वृद्ध. लवण नामना वृद्धनी ठाल. कुमारी एटले कुंवार. गिरिकर्णिका एटले एक जातनी वेलडी. शतावरी एटले पण एक जातनी वेलडी. विरूढ एटले उगेला शणगा वा अंकुरोवाला मग, अडद, चणा उंला वटाणा वाल विगेरे छिदलना अंकुराउं. गडूची एटले लीलीगलो वा एक जातनी वेलडी. कोमल आंबली एटले ज्यांसुधि अंदर ठलीउं न थयो होय, त्यांसुधीनुं आंबलीनुं फल. पट्टयंक एटले शाकनी जाति ठे. अमृतवल्ली केतां एक जातनी वेलडी. शूकरवल्ली नामनी वनस्पति. ए सघला अनंतकायो, आर्यप्रसिद्ध ठे. तथा म्लेच्छप्रसिद्ध बीजां पण अनंतकायो, जीवाजिगम सूत्रमां कहेलां ठे; ते अनंतकायोने दयालु श्रावकोए तजवां आ सघला अनंतकायो मिथ्यात्विउं मानता नथी, केम के तेउं वनस्पतिने पण जीवतरिके मानता नथी, त्यारें अनंतकायनी तो वातज शुं करवी?

हवे अजाण्यां फलो पण न खावां तेने माटे कहे ठे.

स्वयं परेण वा ज्ञातं, फलमद्यादिशारदः ॥

निषिद्धे विषफले वा, माऽनूदस्य प्रवर्तनं ॥ ४७ ॥

अर्थः— पोते अथवा परें जाणेलां, एवां फलनुं पंडितें नदण करवुं; पण तेणें अजाण्युं फल खावुं नहीं; केमके, तेम कर्याथी, निषिद्ध करेलां, अथवा जेरी फलमां तेनी खावारूपें प्रवृत्ति अइ शकशे नहीं.

હવે રાત્રિજોજનના નિષેધમાટે કહે છે.

અન્નં પ્રેતપિશાચાદયૈઃ, સંચરદ્વિર્નિરંકુશૈઃ ॥

ઉચ્છિષ્ટં ક્રિયતે યત્ર, તત્ર નાદ્યા દ્વિનાત્યયે ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:— રાત્રિવચ્ચતે, પ્રેત, પિશાચ રાક્ષસો વિગેરે, નિશાચરો સ્વહંદ રી-
તેં જમીને, જોજનને પોતાના સ્પર્શ આદિકથી ઉચ્છિષ્ટ કરેછે એવા રાત્રિના
સમયે, જોજન નહીં કરવું.

ઘોરાંધકારરુદ્ધાદૈઃ પતંતો યત્ર જંતવઃ ॥

નૈવ જોજ્યે નિરીક્ષ્યંતે, તત્ર ઞુંજીત કોનિશિ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:— ઘોર અંધકારથી રુંધાણું છે, જોવાપણું જેઝનું, એવા માણસોએ
જોજનમાં પડતા જંતુજં પણ જોઈ શકાતા નથી; માટે એવી રાત્રિને-
વિષે કોણ જોજન કરે?

હવે રાત્રિજોજનથી ઉત્પન્ન થતા દોષોને ત્રણ શ્લોકોએ કરીને દેખાડે છે.

મેઘાં પિપીલિકા હંતિ, યૂકા કુર્યાઙ્ગલોદરં ॥

કુરુતે મક્ત્રિકા વાંતિ કુષ્ટં રોગં ચ કોલિકઃ ॥ ૫૦ ॥

કંટકોદારુલ્લંઘં ચ, વિતનોતિ ગલવ્યથાં ॥

વ્યંજનાંતર્નિપતિત, સ્તાલુ વિશ્વયતિ વૃશ્ચિકઃ ॥ ૫૧ ॥

વિલગ્નશ્ચ ગલે વાલઃ, સ્વરજંગાય જાયતે ॥

ઇત્યાદયો દૃષ્ટદોષાઃ, સર્વેષાં નિશિ જોજને ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જોજનની અંદર કીડી આવે, તો બુદ્ધિ નાશ પામે, જું, જલો-
દર કરે; માછી, વમન કરે, કરોલીઝ, કુષ્ઠરોગ કરે, કાંટો અથવા લાકડા-
નો કટકો, ગલામાં ડુલાવો કરે, શાક આદિકમાં આવેલો વીંઢી તાલ-
વું વીંધે (વીંઢીના આકારની શાકજાડી થાય છે, અને તેની અંદર વીંઢી
આવી જવાથી માલુમ પડતો નથી.) વલ્લી ગલામાં વાલ આવી જવાથી
સ્વરજંગ થાય છે, એવી રીતના રાત્રિજોજનના દોષો મિથ્યાત્વિઝને પણ
નજરે દેખાય છે. વલ્લી રાત્રિજોજનથી પાણી આદિક ઢોલાવાને સબબે
ઠકાય જીવની પણ હત્યા થાય છે.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, જેમાં કંઈ ઝાઝન આદિક ધોવાં ન પડે અથવા રાત્રિએ રસોડ પાળ કરવી ન પડે, એવા તૈયાર લાડુ, તથા સ્વજીર આદિક મેવો સ્વાવામાં રાત્રિએ શું દોષ છે? તેને માટે કહે છે.

નાપ્રેક્ષ્ય સૂક્ષ્મજંતૂનિ, નિશ્ચય્યાત્પ્રાશુકાન્યપિ ॥

અપ્યુદ્યત્કેવલજ્ઞાનૈ, નાદૃતં યન્નિશાશનં ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— રાત્રિયે, જોવાને અશક્ય એવા કંથુઆ આદિક છે સૂક્ષ્મ જંતુ જેની અંદર એવાં, પ્રાશુક લાડુ, ફલ આદિક પાળ નહીં સ્વાવાં, કારણ કે, ઉત્પન્ન થયું છે, કેવલજ્ઞાન જેને, એવાડયે પાળ રાત્રિજોજન અંગીકાર કર્યું નથી. (કેમકે તેડ તેમાં જંતુડના સંઘવને જોઈ રહ્યા છે.) નિશીથજ્ઞાણમાં પાળ તેમજ કહ્યું છે.

હવે અન્ય દર્શનીડના મત પ્રમાણે પાળ રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરે છે.

ધર્મવિન્નૈવ યુજીત, કદાચનદિનાત્યયે ॥

બાહ્યા અપિ નિશાન્નોજ્યં યદન્નોજ્યં પ્રચક્ષતે ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— શ્રુતધર્મને જાણનારા માણસે, કોઈ વચ્ચે પાળ રાત્રિએ જોજન કરવું નહીં, કારણ કે, અન્ય દર્શનીડ પાળ રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરે છે. તે નીચે પ્રમાણે.

ત્રયીતિજોમયો યાનુરિતિવેદવિદો વિહઃ ॥

તત્કરૈઃ પૂતમશિલં, શુભં કર્મ સમાચરેત્ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, તથા સામવેદનાં લક્ષણરૂપ છે તેજ જેની અંદર, એવી રીતના સૂર્યને, વેદજાણનારોડે જાણ્યો છે, માટે તેના (સૂર્યના) કિરણોથી પવિત્ર થઈ એવું સઘલું શુભ કાર્ય કરવું.

વલી પાળ તેજ કહે છે.

નૈવાહુતિર્નચ સ્નાનં, ન શ્રાદ્ધં દેવતાર્ચનં ॥

દાનં વા વિહિતં રાત્રૌ, જોજનં તુ વિશેષતઃ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— રાત્રિએ યજ્ઞની આહુતિ, સ્નાન, શ્રાદ્ધ, દેવપૂજન, તથા દાન, ઇટલાં વાનાં કરવાં નહીં, અને જોજન તો સર્વથા પ્રકારે નજ કરવું.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, “નક્ત્તજોજન” તો કલ્યાણકારી છે, અને તેતો રાત્રિશિવાય થઈ શકે નહીં; તેને માટે કહે છે કે, “નક્ત” શબ્દનો અર્થ જાણ્યાવિના એમ કહે છે. તેને માટેજ નીચેનો શ્લોક કહે છે.

દિવસસ્યાષ્ટમે જાગે, મંદીનૂતે દિવાકરે ॥

નક્તં તદ્ધિવિજાનીયા, ન નક્તં નિશિ જોજનં ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— દિવસનો આઠમો જાગ કે, જે વખતે સૂર્યનું તેજ થોડું ઘટી ગયું હોય, તે વખતે જે જોજન કરવું, તે “નક્ત્તજોજન” કહેવાય; પણ કંઈ “રાત્રિજોજનને” નક્ત્તજોજન ન કહેવાય. નક્ત શબ્દનો અહીં ગૌણ અર્થ કરવો; કેમ કે તેમ નહીં કરવાથી મુખ્ય અર્થને બાધા આવે છે. કારણ કે, રાત્રિજોજનનો નિષેધ અન્યદર્શનીર્જના શાસ્ત્રોમાં પણ કહેલો છે.

અને તે નિષેધ હવે બે શ્લોકોએ કરીને દેખાડે છે.

દેવૈસ્તુ નુક્તં પૂર્વાહ્ને મધ્યાહ્ને રુષિન્નિસ્તથા ॥

અપરાહ્ને તુ પિતૃન્નિઃ, સાયાહ્ને દૈત્યદાનવૈઃ ॥ ૫૮ ॥

સંધ્યાયાં યદ્દરઘ્નોન્નિઃ, સદા નુક્તં કુલોદ્ધ ॥

સર્વવેલાં વ્યતિક્રમ્ય, રાત્રૌ નુક્તમજોજનં ॥ યુગ્મં ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—હે કુલોદ્ધ, કેતાં દેયુધિષ્ઠિર, દિવસના પૂર્વ જાગમાં, દેવોએ, મધ્યાહ્ને રુષિએ, પાંચે પોહોરે પિતૃએ, વિકાલે (સાંજરે) દૈત્યોએ, તથા સંધ્યાવખતે યદ્દર અને રાક્ષસોએ, લાગેલું હોય છે, માટે એવી રીતે સર્વ વેલાઓને ઝલંઘીને રાત્રિયે કરેલું જોજન, “અજોજનજ” છે.

એવી રીતે પુરાણપ્રમાણે રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરીને, હવે આયુર્વેદ-પ્રમાણે પણ તેનો નિષેધ કહે છે.

હન્નાન્નિપદ્મસંકોચ, શ્વંડરોચિરપાયતઃ ॥

અતો નક્તં ન જોક્તવ્યં, સૂક્ષ્મજીવાદનાદપિ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:—સૂર્યાસ્તપછી હૃદયપદ્મ, તથા નાન્નિપદ્મ બન્નેનો સંકોચ થાય છે, તથા સૂક્ષ્મ જીવોનું પણ અંદર જડાણ થાય છે, માટે રાત્રિજોજન કરવું નહીં.

એવી રીતે અન્ય દર્શનીકનો સંવાદ કહ્યાવાદ આચાર્ય મહારાજ પોતાના દર્શનનું સમર્થન કરતા થકા કહે છે.

સંસસક્તીવસંઘાતં, ઝુંજાના નિશિન્નોજનં ॥

રાક્ષસેષ્યો વિશિષ્યંતે, મૂઢાત્માનઃ કથં નુ તે ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- એકઠા મલતા છે, જીવોના સમૂહ જેમાં, એવાં રાત્રિન્નોજનને યાનારા, એવા જે મૂઢ માણસો તેડનાથી રાક્ષસોને શી રીતે જુદા પાડી શકાય? અર્થાત્ તેડ રાક્ષસોસરખાજ છે. માટે આ મનુષ્યપણું તેમ જિનધર્મને પામીને રાત્રિન્નોજનનાં તો પચ્ચાણજ કરવાં જોઈયે; અને તેમ જો ન કરે, તો તે, શિંગડાં અને પુંઢડાં વિનાનો પશુજ છે.

તેજ દેખાડે છે.

વાસેરે ચ રજન્યાંચ, યઃ સ્વાદન્નેવ તિષ્ઠતિ ॥

શૃંગપુહ્ણપરિન્નૃષ્ટઃ, સ્પષ્ટં સ પશુરેવ હિ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:- દિવસે અને રાત્રિ પણ જે ચાખ્યા કર્યા કરે છે, તે ચરેચર શિંગડાં પુંઢડાં વિનાનો પશુજ છે.

હવે રાત્રિન્નોજનના પ્રત્યાખ્યાનવાલાડમાં પણ વધારે પુણ્યશાક્ષિડ કયા? તે દેખાડે છે.

અહ્નોમુખેઽવસાને ચ, યો દે દે ઘટિકે ત્યજન્ ॥

નિશાન્નોજનદોષદ્વોઽ, શ્નાત્યસૌ પુણ્યન્નાજનં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- રાત્રિન્નોજનના દોષોને જાણનારો એવો જે માણસ, દિવસના પ્રારંભમાં, અને દિવસને અંતે પણ બંને ઘડીડને તજે છે, તેને પુણ્યશાક્ષી જાણવો. અને તેટલામાટેજ, જઘન્યથી નોકારસીનું પચ્ચાણ પણ દિવસ જગ્યાપઢીથી એક મુહૂર્તવારનું આગમમાં કહ્યું છે.

હવે અહીં કોઈ એમ શંકા કરે કે, હમેશાં જે દિવસનુંજ નોજન કરે છે, તેને રાત્રિન્નોજનના પચ્ચાણથી વહી શું વધારે ફલ થાય? તેને માટે કહે છે.

અકૃત્વા નિયમં દોષા, નોજનાદિનન્નોજ્યપિ ॥

ફલં નજેન્ન નિર્વ્યાજં, ન વૃદ્ધિર્નાષિતં વિના ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:—રાત્રિજોજનનો નિયમ કર્યાવિના, દિવસે જમનારને પણ ફલ મલતું નથી, કારણ કે પેહેલેથી વાત કર્યાવિના (લૌકિકમાં પણ) પોતાની રકમતું વ્યાજ મલતું નથી.

યે વાસરં પરિત્યજ્ય, રજન્યામેવ ઝુંજતે ॥

તે પરિત્યજ્ય માણિક્યં, કાચમાદદતે જડાઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—જે માણસો દિવસને તંજીને, ફક્ત રાત્રિજોજન કરે છે, તે જડ માણસો, માણિકને તંજીને કાચને ગ્રહણ કરે છે.

વહી અહીં કોઈ શંકા કરે કે, સઘલી જાતનો નિયમ તો ફલવાનું છે, ત્યારે કોઈ એવુંજ નિયમ કરે, કે, મારે રાત્રિજોજન જમવું, અને દિવસે જમવું નહીં, તે માણસની શી ગતિ થાય ? તેને માટે કહે છે.

વાસરે સતિ યે શ્રેય, સ્કામ્યયા નિશિ ઝુંજતે ॥

તે વપંત્યૂષરે ક્ષેત્રે, શાલીન સત્યપિ પલ્વલે ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—દિવસ હોતે બંધે પણ, કલ્યાણની ઇચ્છાથી જે માણસો રાત્રિજોજન કરે છે, તેડું ઢાંગર વાવવાના ક્યારા હોતે બંધે, પણ તેડુંને તંજીને, ઝંખર (ઘર) ઝૂમિવાલાં છેતરમાં, તે ઢાંગર વાવે છે કારણ કે જેથી અધર્મની નિવૃત્તિ થાય, એવો નિયમ ફલવાનું છે; અને આવો નિયમ તો તેથી વિપરીત છે.

હવે રાત્રિજોજનનું ફલ કહે છે.

હલૂકકાકમાર્જાર, ગૃધ્રશંબરશૂકરાઃ ॥

અહિવૃશ્ચિકગોધાશ્ચ, જાયંતે રાત્રિજોજનાત્ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—રાત્રિજોજન કરવાથી, ઘુવડ, કાગડાં બિલાડા, ગીધ, શંબર, ઝુંડ, સર્પ, વિંદુ, તથા ચંદનઘો, વિગેરેનો અવતાર આવે છે.

હવે વનમાલાના ઉદાહરણથી રાત્રિજોજનના દોષની મહત્તાને દેખાડે છે.

શ્રૂયંતે હ્યન્યશપથા, નનાદૃત્યૈવ લક્ષ્મણઃ ॥

નિશાજોજનશપથં, કારિતો વનમાલયા ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—રામાયણમાં પણ કહ્યું છે કે, વનમાલાએ લક્ષ્મણને, બીજા સોગનો બોડીને, રાત્રિજોજનના સોગન કરાવ્યા છે. તેની કથા આ પ્રમાણે છે.

એક દહાડો દશરથનો પુત્ર લક્ષ્મણ, પિતાના હુકમથી રામ અને સી-
તાની સાથે દક્ષિણ દેશતરફ ચાલ્યો. વચ્ચે કર્ણ નામના નગરમાં મહી-
ધર રાજાની વનમાલા નામની કન્યાને પરણ્યો. પઠી જ્યારે રામની સાથે
પાઠો તે દેશાંતર જવા નિકળ્યો, ત્યારે વનમાલા અત્યંત વિરહાતુર થઈ,
તેથી તેણે તેણીને કહ્યું કે, હું રામને તેના ઇચ્છિત સ્થાનકે મુકી, જો હું
અહીં પાઠો ન આવું, તો મને, પ્રાણાતિપાતાદિક પાપો કરનારના જેવી
ગતિ મળે ? ત્યારે તેણીએ તેના તે સોગંદ કબુલ નહીં કરીને, કહ્યું કે,
જો તમો રાત્રિજોજનનાં પચ્ચાણ કરો, તો હું તમોને જવાની રજા આ-
પું. પઠી લક્ષ્મણ પણ તે વાત કબુલ કરીને દેશાંતર પ્રત્યે ચાલ્યા. એવી રી-
તે બીજા સોગંદોને પડતા મુકીને વનમાલાએ લક્ષ્મણને રાત્રિજોજનના
સોગંદ સ્વરાવ્યા. તે બાબતનું વિશેષ ચરિત્ર ગ્રંથ વધી જવાના સ્વભ-
વથી અહીં લખ્યું નથી.

હવે સઘલા લોકોને અનુજવથી સિદ્ધ થાય એવું રાત્રિજોજનની વિ-
રતિનું ફલ કહે છે.

કરોતિ વિરતિં ધન્યો, યઃ સદા નિશિજોજનાત્ ॥

સોઽર્થં પુરુષાયુષશ્ચ, સ્યાદવશ્યમુપોષિતઃ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:-જે ધન્ય માણસ હમેશાં રાત્રિજોજનથી વિરતિ કરે છે, તે માણસ
અવશ્ય, અરધા આયુષ્યનો ઉપવાસી થાય છે.

હવે રાત્રિજોજન તજવામાં જે ગુણો રહેલા છે, તે કહેવાને તો અમા-
રી શક્તિ પણ નથી; એમ કહે છે.

રજનીજોજનત્યાગે, યે ગુણાઃ પરિતોઽપિ તાન્ ॥

ન સર્વજ્ઞાદૃતે કશ્ચિ, દપરો વક્તુમીશ્વરઃ ૭૦ ॥

અર્થ:- રાત્રિજોજનને તજવામાં જે ગુણો રહેલા છે, તેને સર્વજ્ઞ પ્ર-
જ્ઞ શિવાય, કોઈ પણ બીજો કહેવાને સમર્થ નથી.

હવે કાચા ગોરસ સાથે જોલવેલા દ્વિદલ (બેદાલવાલા કઠોલ)
નહીં ખાવા, તેને માટે કહે છે.

આમગોરસસંપૃક્ત, દ્વિદલાદિષુ જંતવઃ ॥

દૃષ્ટાઃ કેવલિન્નિઃસૂદ્ધા, સ્તસ્માન્તાનિ વિવર્જયેત્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:- કાચા ગોરસની સાથે જોડેલા દિંદલાદિકમાં સૂક્ષ્મ જંતુ-
ઝંની ઉત્પત્તિ, કેવલીઝં જોયેલી છે, માટે તેને વર્જવું. (આ દોષ આંગ-
મંગમ્ય છે.) અહીં આદિ શબ્દથી, પુષ્પિત થયેલા ઝંદન (જાત) બી-
જા દિવસ પહોંચે દહિં, તથા કુચિત એવા અન્નનું પણ ગ્રહણ કરવું.
(અર્થાત્ તેઝને પણ તજવાં.)

હવે જેમાં ઘણા જંતુઝં હોય, એવાં ફલાદિકોને પણ આંગમાનુસારે
તજવાં, તેને માટે કહે છે.

જંતુમિશ્રં ફલં પુષ્પં, પત્રં ચાન્યદપિ ત્યજેત્ ॥

સંધાનમપિ સંસક્તં, જિનધર્મપરાયણઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:-મધુક તથા બિલ્લિ આદિક, જંતુઝંથી મિશ્રિત થયેલાં ફલો છે,
અરણિ, શિયુ મધુક (મહુડાં) વિગેરે પુષ્પો પણ જંતુઝંથી મિશ્રિત થયેલાં
છે; વલી વર્ષા ઋતુમાં તંદુલીયક આદિ પત્રો પણ જીવાકુલ હોય છે, તેઝને
દયાલુ શ્રાવકે તજવાં. વલી બીજાં પણ મૂલ આદિકનો ત્યાગ કરવો, ત-
થા આંબાં આદિકમાં (આર્દ્રાબાદ) અથવા જ્યારે જંતુઝંની પ્રાપ્તિ થા-
ય ત્યારે તેઝને પણ તજવાં.

હવે જોગોપજોગનું કારણરૂપ જે ધનનું કમાવું, તે પણ જોગોપજોગજ
કહેવાય છે, માટે તેનું પણ પરિમાણ કરવું. તેનું વર્ણન અતિચાર પ્રક-
રણમાં કહેવાશે.

હવે ત્રીજા ગુણવ્રત અનર્થદંડનું ચાર શ્લોકોએ કરીને વર્ણન કરે છે.

આર્તરૌઘમપધ્યાનં, પાપકર્મોપદેશિતા ॥

હિંસોપકારિ દાનં ચ, પ્રમાદાચરણં તથા ॥ ૭૩ ॥

શરીરાદ્યર્થદંડસ્ય, પ્રતિપદ્યતયા સ્થિતઃ ॥

યોઽનર્થદંડતસ્ત્યાગ, સ્તૃતીયં તુ ગુણવ્રતં ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:- આર્ત રૌઘ રૂપ ધુધ્યાન, પાપકર્મોનો ઉપદેશ, હિંસાનાં સાધ-
નરૂપ દાન, તથા પ્રમાદનું આચરણ, તેઝનો શરીર આદિકનાં પ્રયોજન
શિવાય, જે ત્યાગ કરવો, તેને ત્રીજું ગુણવ્રત જાણવું.

ટીકા:- ઘોટું એવું જે ધ્યાન, તે અનર્થદંડનો પેહેલો જોડ છે. અને તે-
ના બે પ્રકારો છે. આર્તધ્યાન અને રૌઘધ્યાન. જય અથવા પીડા સંબંધિ

જે ધ્યાન તે આર્તધ્યાન જાણવું. તેના ચાર જોડો છે. તેડમાં મનને ગમેન-
હીં, એવા જે શબ્દાદિક, તેડના સંપ્રયોગમાં, તેડનું જે વિપ્રયોગ ચિંતવું-
અને અસંપ્રયોગની જે પ્રાર્થના કરવી, તે પેહેલું. તથા શૂલ આદિ રોગનો
સંજવ હોતે ઢતે, તેના વિપ્રયોગનું જે પ્રણિધાન કરવું, અને તેના અસંપ્રયો-
ગની જે ચિંતા, તે બીજો જોડ જાણવો. મનને ગમે એવા જે શબ્દાદિક વિ-
ષયો, તેડના સંયોગની અઝિલાષા તથા તેડના વિયોગથી દુઃખ પામવું, તે
ત્રીજો જોડ જાણવો. ઇંદ્ર, ચક્રવર્તિ આદિકના વૈજ્રવની પ્રાર્થનાના નિયા-
ણારૂપ ચોથો જોડ જાણવો. બીજાડને જે રોવરાવે, અથવા દુઃખ દીધે, તે-
ને રૌદ્ર ધ્યાન જાણવું. તેના ચાર જોડો જાણવા. હિંસાનુબંધિ, મૃષાનુબંધિ,
સ્તેયાનુબંધિ, તથા ધનસંરક્ષણાનુબંધિ, એ ચાર જોડો જાણવા. એવી રીતે
આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનરૂપ, અનર્થ દંડનો પેહેલો જોડ જાણવો. પાપકર્મોના
ઉપદેશરૂપ બીજો જોડ જાણવો. હિંસાનાં સાધનરૂપ શસ્ત્રાદિકનું જે દાન
દેવું, એ ત્રીજો જોડ જાણવો. ગીત, નૃત્ય આદિક જે પ્રમાદો, તેડનું જે આ-
ચરણ કરવું તે ચોથો જોડ જાણવો. (પોતાના) શરીરઆદિકમાટે પ્રયોજ-
નવિના જે દંડ તે અનર્થ દંડ કહેવાય. તેનો જે ત્યાગ, તેનું નામ ત્રીજું
ગુણવ્રત જાણવું.

હવે તે દુધ્યાનનું સ્વરૂપ, તથા પરિમાણ કહે છે.

વૈરિઘાતો નરેંદ્રત્વં, પુરઘાતાન્નિદીપને ॥

સ્વેચરત્વાદ્યપધ્યાનં, મહૂર્ત્તાત્પરતસ્ત્યજેત્ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:- વૈરિનો ઘાત, રાજાપણું, નગરનો ઘાત, અન્નિદીપન, તથા સ્વેચ-
રપણા આદિકમાં (મને આકાશગામિની વિદ્યાદિક મલે તો ઠીક.) ઇ-
ત્યાદિક સંબંધિ જે દુધ્યાન, તેને મહૂર્ત્તવારમાં તજી દેવું.

હવે પાપોપદેશનું સ્વરૂપ અને તે થકી વિરતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

વૃષજ્ઞાન્ દમય ક્ષેત્રં, કૃષ પંથય વાજિનઃ ॥

દાક્ષિણ્યાવિષયે પાપો, પદેશોયં ન યુજ્યતે ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- વર્ષાકાલ નજદિક આવે છે, માટે બેલોને તું દમ ? વઢી તું સ્વે-
તર સ્વેડ ? કેમ કે જો વર્ષાદ આવી પડશે, તો વાવવાનો કાલ ચાલ્યો
જશે, વઢી રાજાને હમણાં ઘોડાનો લડાઈ આદિકમાટે સ્વપ પડશે, માટે

તેઝને ષંઢ કરી રાખ? એવા તથા ઉપલક્ષણથી ગ્રીષ્મ ઋતુમાં દાવાનલ સલગાવવા, આદિકનો જે પાપરૂપ ઉપદેશ દેવો, તે શ્રાવકને યોગ્ય નથી. તેમાં આટલો અપવાદહે કે, પુત્ર તથા બંધુ આદિકને દાક્ષિણતાથી જે આ-દેશ ઉપદેશ દેવો, તે શ્રાવકથી પછી શકે નહીં. પણ એવી દાક્ષિણતાવિ-ના બિલકુલ એવી રીતનો આદેશ ઉપદેશ શ્રાવકને કદપે નહીં.

હવે અનર્થ દંડનાં સાધનોને પણ તજવામાટે કહે છે.

યંત્રલાંગલશસ્ત્રાગ્નિ, મૂશલોદૂઃખલાદિકં ॥

દાક્ષિણ્યાવિષયે હિંસાં, નાર્પયેત્ કરુણાપરઃ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:— ઉપર જણાવેલા પુત્ર, બંધુ આદિકની દાક્ષિણતાવિના કરુણા-લુ શ્રાવકે, યંત્ર, હલ, હથિયાર, અગ્નિ, સાંબેલું, ઝાંડણી, તથા આદિ શ-બ્દથી, ધનુષ્ધમણ ઇત્યાદિ, કોઈને આપવાં નહીં.

હવે અનર્થદંડનો ચોથો ખેદ જે, પ્રમાદાચરણ, તેના ત્યાગમાટે ત્રણ શ્લોકો કહે છે.

કુતૂહલાદ્ ગીતનૃત્ત, નાટકાદિનિરીક્ષણં ॥

કામશાસ્ત્રપ્રસક્તિશ્ચ, દ્યૂતમદ્યાદિસેવનં ॥ ૭૮ ॥

જલક્રીડાંદોલનાદિ, વિનોદો જંતુયોધનં ॥

રિપોઃસુતાદિના વૈરં, જત્તસ્ત્રીદેશરાટ્કથાઃ ॥ ૭૯ ॥

રોગમાર્ગશ્રમૌ મુક્ત્વા, સ્વાપશ્ચ સકલાં નિશાં ॥

એવમાદિ પરિહરેત્, પ્રમાદાચરણં મુધીઃ ॥૮૦ ॥

અર્થ:— કૌતુકથી ગીત, નાટક આદિકનું જોવું; વાત્સ્યાયન ઋષિયેં ર-ચેલા કામશાસ્ત્રનું વારંવાર પરિશીલન કરવું; જુગાર, મદિરાપાન, શિકાર વિગેરેનું સેવવું; જલક્રીડા, ઇટલે ફુવારા આદિકમાં, તથા પીચકારીથી જલક્રીડા કરવી; હીચકા ઝાવા, તથા આદિ શબ્દથી, પુષ્પ આદિક તો-ડવાં; તથા કુકડા આદિક પ્રાણીઝનાં યુદ્ધ કરાવવાં; શત્રુ તથા પુત્રાદિક સાથે જે વૈર રાખવું તે; અને જોજન સંબંધિ, સ્ત્રીસંબંધિ, દેશ સંબંધિ, તથા રાજ્યસંબંધિ જે કથા કરવી તે, તથા રોગ અને માર્ગના થાકવિના આંખી રાતે નિદ્રા કરવી તે; ઇત્યાદિ પ્રમાદનાં આચરણો બુદ્ધિમાનેં તજવાં.

હવે દેશવિશેષે કરીને પ્રમાદનો પરિહાર કહે છે.
વિલાસહાસનિષ્ઠૂત, નિડાકલહદુઃકથા ॥

જિનેંજનવનસ્યાંત, રાહારં ચ ચતુર્વિધં ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:— જિનમંદિરની અંદર, વિલાસ, હાસ્ય, શુંકવું તે, નિડા, ક્લેશ, તથા खराब વાત, તથા ચાર પ્રકારનો આહાર તજવો.

ટીકા:— વિલાસ એટલે કામસંબંધિ चेष्टा, હાસ એટલે હસવું તે; નિષ્ઠૂત એટલે શુંકવું તે, નિડા, ક્લેશ, ચોરી ઠિન્નાલીસંબંધિ કથા, તથા અશન, પાન, खादिम અને खादिम ए चार પ્રકારનો આહાર. ए सघलुं જિન જીવનની અંદર તજવું.

હવે ચાર શિક્ષાવ્રતો કહે છે.

તેજમાંથી પેહેલાં સામાયિકવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

ત્યક્તાર્ત્તરૌઽધ્યાનસ્ય, ત્યક્તસાવધ્યકર્મણઃ ॥

મુહૂર્ત્તં સમતા યા તાં, વિહઃ સામાયિકં વ્રતં ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:— તજેલાં છે, આર્ત્ત રૌઽધ્યાન જેણે તથા તજેલાં છે, સાવધ્ય કર્મ જેણે. એવા માણસને, એક મુહૂર્ત્ત પર્યંત જે સમતા આવે છે તેને સામાયિકવ્રત કહેલું છે.

ટીકા:— “સમ” એટલે રાગદ્વેષ મુકાતે ઠતે, જે “આય” કેતાં જ્ઞાનાદિકનો જે લાજ, તેને “સામાયિક” કહેવાય. તજેલું છે, સાવધ્ય કર્મ જેણે, એટલે, જેણે વચન અને કાયા સંબંધિ પાપયુક્ત વ્યાપાર તજ્યો છે, એવો આવક પણ મુનિસરખો છે. કારણ કે કહ્યું છે કે,

સામાયમિજકણ, સમાણો ઇવ સાવયો હવઃ જહ્મા ॥

एएण कारणेणं, बहुसो सामाययं कुज्जा ॥ १ ॥

અને તેવો આવક સાધુતુલ્ય હોવાથીજ તેને, તે વચ્ચે દેવની સ્નાત્ર-પૂજાદિક કરવાનો અધિકાર નથી. ત્યારે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, દેવપૂજા પણ સ્વાધ્યાય આદિકની પેઠે શુચ્ચકાર્ય છે, તો તે કાર્ય સામાયિકમાં રહેલો માણસ શામાટે ન કરે? તેને માટે કહે છે કે તે વચ્ચે તે મુનિસમાન છે, માટે જાવસ્તવનોજ અધિકાર છે; વહી દ્રવ્યસ્તવનું ઉપાદાન જાવસ્તવનેજ માટે છે. અને જ્યારે તે સામાયિકમાં છે, ત્યારે તેને દ્રવ્યસ્તવની

शी जरूर ठे? हवे सामायिक करनार श्रावकना बे जेदो ठे; एक ऋद्धि-वालो, अने वीजो ऋद्धिविनानो. तेउमांथी ऋद्धिविनानो चार जगोये सामायिक करे; जिनमंदिरमां, साधुनी समीपे, पौषधशालामां अथवा पोताने घेर. अथवा ज्यां थाकीने बेठो होय त्यां, अथवा ज्यां कंइ पण कार्यविना नवरो वेठो होय त्यां पण सामायिक करी शके. हवे साधु समीपे ज्यारे सामायिक करे, त्यारें नीचे प्रमाणे विधिथी करे; मने कंइ नथी; कोइ साथे मारे व्देश नथी, मारे कोइनुं करज नथी, एम विचारि घेर सामायिक लइ ईर्यापथिकी शोधतो तथा सावद्य वचननोनो त्याग करतो थको, साधु पासे जइ, सापडा आदिकनो खप होय, तो तेना स्वामिनी रजा लेइ, तथा श्लेष्म आदिक नहीं करी, कदाच करवुं होय, तो पण निरवद्य जगापर, पोंजीने करे. पढी त्यां पांच समिति अने त्रण गुत्तिसहित, साधुने नमस्कार करी नीचे प्रमाणे पाठ उचरे.

“ करेमि जंतें सामाश्च जंतें सामाश्च, सावज्जं जोगं पच्चखामि, जावसाहूय पज्जवासामि, डुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि, न कारवेमि, तस्स जंतें पडिक्कमामि, निंदामि गिरिहामि अप्पाणं वोसिरामि. ”

अर्थ:— हे जदंत, हुं ज्यांसुधि साधुनी पर्युपासना करूं, त्यांसुधि, मन, वचन अने कायाए करीने, सावद्य कार्य करूं नहीं, अने करावुं नहीं. (अनुमोदननुं पच्चस्काण गृहस्थथी थइ शके नहीं.) वली हे जदंत, हुं तेनां पच्चखाण करूं हुं, निंदा करूं हुं, गर्हा करूं हुं (आत्मसाक्षिण निंदा, तथा गुरुसाक्षीए गर्हा कहेवाय.) अहीं “ करेमि जंतें सामाश्च ” एम कहीने वर्तमान सावद्य योगनुं पच्चखाण कर्युं; “ सावज्जं जोगं पच्चखामि ” एम कहीने त्रविष्यकाल संवंधि, तथा “ पडिक्कमामि ” एम कहीने जूतकाल संवंधि सावद्य योगनुं पच्चखाण कर्युं.

एम करीने साधु समीपे रहीने धर्मशास्त्रो सांचले, जणे, पुढे विगेरे करे. एवीज रीतें देरामां पण करे. घरे अथवा पौषधशालामां, सामायिक लइने, हालवा चालवाविना स्थिर रहे.

हवे जे ऋद्धिमान् होय, ते, अर्थात् राजा आदिक हाथीपर बेसीने, उपर ठत्र धराते थके, चामर बिंकाते थके, वाजां वागते ठते, बंदिउं

બિરુદાવલી બોલતે ઠતે, સામંત, તથા નગરના લોકોથી વિંટાયે ઠતે, નમસ્કાર કરતા લોકોને મસ્તક નમાવવાવડે કરીને અનુમોદન કરતે ઠતે, અન્ય દર્શનીયથી પણ “ અહો કેવો ઉત્તમ ધર્મ છે ” એમ પ્રશંસા કરાતે ઠતે, ઘેરથી સામાયિક કર્યા વિનાજ, જિનાલયપ્રત્યે અથવા સાધુને સ્થાનકેં જાય. તથા ત્યાં જઈ ઠત્ર, ચામર વિગેરે તજીને, જિનાર્ચન અથવા સાધુવંદન કરે. વલી જો રાજા ઘેરથીજ સામાયિક કરીને જાય, તો તેને હાથીપર બેસવું યોગ્ય ન લાગે, અને રાજાને પગે ચાલીને જવું તે પણ અયુક્ત છે; માટે તે ઘેરથીજ સામાયિક કરે નહીં.

હવે સામાયિકમાં રહેલો માણસ મહાનિર્જરાવાલો થાય છે. તે હવે દૃષ્ટાંતદ્વારેં કહે છે.

સામાયિકવ્રતસ્થસ્ય, ગૃહિણોઽપિ સ્થિરાત્મનઃ ॥

ચંદ્રાવતંસકસ્યેવ, ક્ષીયતે કર્મ સંચિતં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:— સામાયિક વ્રતમાં રહેલા સ્થિર આત્માવાલા ગૃહસ્થોને પણ ચંદ્રાવતંસકની પેઠે, સંચયરૂપ થયેલાં કર્મનો ક્ષય થાય છે. ચંદ્રાવતંસકની કથા નીચે પ્રમાણે જાણવી.

અત્યંત લક્ષ્મીવાન, તથા ઇંદ્રપુરીને પણ હસનારું, એવું સાકેત નામેં નગર છે. ત્યાં લોકોને આનંદ આપનારો ચંદ્રાવતંસ નામેં રાજા હતો. તેણે ધર્મશાસ્ત્રો જાણીને, શુરૂ શિક્ષાવ્રતો પણ અંગીકાર કર્યા હતાં. એક દહાડો તે માઘ માસમાં એવું નિયમ લેઈ સામાયિકમાં બેઠો, કે જ્યાં સુધિ દીવો બલે ત્યાં સુધિ મારે સામાયિક પારવું નહીં. હવે તેના શય્યાપાલકોએ વિચાર્યું કે, આપણા સ્વામિને અંધારું ન લાગે તો ઠીક, એમ વિચારી રાત્રિનો પેહેલો પોહોર જાતે થકે, તેણે દીવામાં નવું તેલ પુર્યું. વલી બીજે પહોરે પણ તેણીએ જાક્તિથી દીવામાં તેલ પુર્યું. એવી રીતે ત્રીજે પહોરે પણ પુર્યું, પઠી રાત્રિ જાતે ઠતે રાજા પણ થાકથી થઈ પીડાઈ કરીને દીપકની સાથેજ મૃત્યુ પામ્યો. એવી રીતે સામાયિક વ્રતથી કર્મોને હણીને ચંદ્રાવતંસક રાજા દેવલોકેં ગયો; એવી રીતે ગૃહસ્થોને પણ સામાયિક વ્રતથી કર્મોનો નાશ થઈને સુગતિ મલે છે. એવી રીતે ચંદ્રાવતંસ રાજર્ષિની કથા જાણવી.

हवे बीजुं शिद्धाव्रत कहे ठे.

दिग्ब्रते परिमाणं य, तस्य संक्षेपणं पुनः ॥

दिने रात्रौ च देशाव, काशिकव्रतमुच्यते ॥ ८४ ॥

अर्थः— दिग्ब्रतमां जे परिमाण, अने तेनुं पण दिवसे अने रात्रि-
ए, उपलक्षणथी प्रहरादिकमां पण, जे संक्षेपण करवुं तेने देशावका-
शिक व्रत जाणवुं.

हवे त्रीजुं शिद्धाव्रत कहे ठे.

चतुःपर्व्यां चतुर्थादि, कुव्यापारनिषेधनं ॥

ब्रह्मचर्यक्रियास्नाना, दित्यागः पौषधव्रतं ॥ ८५ ॥

अर्थः— चारे पर्वमां चतुर्थादिक तप, तथा सावद्य व्यापारनो त्याग,
ब्रह्मचर्यव्रतनुं पालवुं, तथा स्नान आदिकनो जे त्याग, तेने पौषधव्रत जाणवुं.

टीकाः— चार पर्वो एटले, आठम, चौदश, पुनम अने अमास. स्ना-
न आदिकनो त्याग, तेमां आदि शब्दथी अंगविलेपन, पुष्पगंध विगे-
रेनुं पण ग्रहण करवुं. हवे ते पौषधव्रतना बे जेदो ठे. देशथी अने स-
र्वथी. तेमां देशथी आहारपौषध एटले आंबेल, एकवार अथवा बेवार
भोजन करवुं ते, अने सर्वथी एटले चारे प्रकारना आहारनो रातदहा-
डो जे त्याग करवो ते. सावद्यव्यापारना त्यागनो जे पौषध, ते, देशथी
एटले कोइ एक अमुक सावद्य व्यापारनो त्याग, तथा सर्वथी एटले स-
र्व जातना व्यापार आदिक सावद्य कार्योंनो त्याग. देशथी ब्रह्मचर्य पौ-
षध एटले दिवसेज अथवा रात्रिएज, अथवा एकवार अथवा बेवार
स्त्रीसंगविना, वाकीना वखते जे ब्रह्मचर्य पालवुं ते. अने सर्वथी एटले
रात अने दहाडो, एटले आखो दिवस ब्रह्मचर्य पालवुं ते, तेम देशथी
शरीर आदिकनो संस्कार, अने सर्वथी पण शरीर आदिकनो संस्कार
जाणवो. हवे अहीं देशथी सावद्य व्यापारना निषेधरूप पौषधने ज्यारे
करे ठे, त्यारें ते सामायिक करे अथवा न करे. अने ज्यारे सर्वथी करे,
त्यारे तो निश्चयें सामायिक करे; कारण के, तेम न करे, तो तेनुं तेने
फल मले नहीं. हवे सर्वथी पौषधव्रत, देवमंदिरमां, साधुपासे, घेर,
अथवा पौषधशालामां, मणि सुवर्ण आदिक घरेणांउं तजीने, तथा मा-

ला विक्षेपन आदिकने पण ग्रहण कर्याविना, ग्रहण करे; तथा त्यां तेम करीने जणे, पुस्तको वांचे, धर्मध्यान ध्यावे, तथा विचारे के, हुं केवो मंदजागी बुं, के आ साधुजना गुणोने अंगीकार करी शकतो नथी. माटे एवी रीतें सर्वथी तो सामायिक सहित पौषध अंगीकार करवुं. (देशथी पौषधना केटलाक जांगाउं उपर कहेबाउंमांथी कहाडी नाख्या ठे.)

हवे पौषध व्रत करनारनी प्रशंसा करे ठे,

गृहिणोऽपि हि धन्यास्ते, पुण्यं ये पौषधव्रतं ॥

दुःपालं पालयंत्येव, यथा सुचुलनीपिता ॥ ८६ ॥

अर्थः— ते गृहस्थोने पण धन्य जाणवा, के जेउं चुलनीपितानी पेठे पवित्र, अने दुःखें करीने पाली शकाय एवा, पवित्र पौषधव्रतने पाले ठे. तेनुं दृष्टांत हवे कहे ठे.

गंगाना किनारापर अत्यंत रमणीय एवी वाणारसी नामें नगरी ठे, त्यां, जितशत्रु नामें राजा हतो. वली त्यां चुलनीपिता नामें कोइ मोटो शाहुकार गृहपति हतो. तेने अत्यंत रूपालीश्यामा नामनी स्त्री हती. तेनी पासे चोवीश क्रोड सोनामोहोरो हती, तेउंमांथी आठ करोड तेणें जंडारमां, आठ करोड व्याजें, अने आठ करोड व्यापारमां जोडी हती. दश दश हजारनां आठ तो तेने गोकुलो हतां. एक दहाडो ते नगरीना कोष्टक नामें उद्यानमां श्री वीरप्रभु आवीने समोसर्या. त्यां प्रभुने नमस्कार करवामाटे इंद्र सहित देवदानवो, तथा जितशत्रुराजा पण आव्यो. ते वखते चुलनीपिता पण पगे चालीने प्रभुने वांदवामाटे निकळ्यो. तथा त्यां जइ, तेणें हाथ जोडीने प्रभुनी देशना जक्तिपूर्वक सांजली. पढी सज्जा उव्याबाद चुलनीपितायें प्रभुने हाथ जोडी विनति करी के, हे स्वामि! मारी यतिधर्म अंगीकार करवानी तो शक्ति नथी, मने श्रावक धर्म अंगीकार करावो? पढी प्रभुयें पण तेने कहुं के जेम तने सुख उपजे, तेम कस्य? एम कहेवाथी तेणें स्थूलथकी हिंसा, मृषावाद, चोरी विगेरेनां पच्चखाण कर्या. वली तेणें पोतानी स्त्री शिवाय, परस्त्रीनो त्याग करी, ते चोवीश क्रोड सोनामोहोरो शिवाय धननो, तथा ते आठ गोकुलो शिवाय गायोनो पण त्याग कर्यो; तेम पांचसो हळोथी खेडाय एटली खेतीनी ज-

મીન શિવાય, બીજી જમીને સ્નેહવાનાં પણ તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં તેમ પાં-
ચસો ગાડાં, તથા પાંચસો બેલશિવાયનાં તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી તેણે
ગંધકાષાય્ય શિવાય બીજાં શરીર લુંઠવાનાં વચ્ચનો, તથા લીલી મધુકની
ડાંચલી શિવાયના દાંતણનાં પણ પચ્ચલાણ કર્યાં. તેણે દ્વીરમલક શિવા-
ય ફલનાં, તથા શતપાક અને સહસ્રપાક તેલવિના બીજાં તેલથી મર્દન-
નાં પણ પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી કેટલાક સુગંધિ પદાર્થો શિવાય બીજા સું-
ઘવાનાં પદાર્થોનાં, તથા સ્નાનમાટે આઠ ડંટો જરીને પાણીના ઘડાઓ
શિવાયનાં પાણીનાં તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી રુમાંથી બનતાં કાપડશિ-
વાયનાં કાપડનાં, તથા કુંકુમ, અગર અને ચંદન શિવાયનાં વિલેપનનો
પણ તેણે ત્યાગ કર્યો. વલી કમલની જાતિની માલાડશિવાય તેણે પુષ્પો-
નાં, તથા કર્ણિકા અને નામની વીંટી શિવાય આઝૂષણોનાં પણ તેણે પ-
ચ્ચલાણ કર્યાં. અગર અને તુરુષ્ક શિવાય ધૂપનાં વલી ચંદલાદ્ય અને ઘે-
વર શિવાયના ઝોજનના, તથા શાલના ચોલા શિવાય, બીજા ચોલાનાં
પણ તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી કલાપ, મગ અને અડદ શિવાય, બીજા
કઠોલનાં, તથા શરદ ક્તુમાં થતા ગાયનાં ઘીશિવાય બીજાં સઘલા પ્ર-
કારનાં ઘીનાં પણ તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી પદ્યંક અને મંડુકી શિ-
વાયના શાકનાં, પણ તેણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી અંતરિક્ષ સંબંધિ પાણી
શિવાય બીજાં પાણીનાં, તથા પંચસૌગંધિક શિવાય મુખવાસનાં પણ તે-
ણે પચ્ચલાણ કર્યાં. વલી તેણે હુધ્યાન, હિંસ્ર વસ્તુર્જનું દાન, પ્રમાદનું
આચરણ, તથા પાપકાર્યોનો ઉપદેશ વિગેરે સંબંધિ અનર્થદંડોનો પણ
ત્યાગ કર્યો. એવી રીતે તેણે અતિચારરહિત પ્રજુપાસે સમ્યક્ત્વપૂર્વક
શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યું. પઠી ઘેર જઈને સઘલી વાત તેણે પોતાની સ્ત્રી-
ને કહી સંજલાવી. પઠી તે સ્ત્રીએ પણ તુરત તેની આજ્ઞાથી, રથપર ચ-
ડી, પ્રજુપાસે જઈ શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યું. પઠી ગૌતમ સ્વામિએ પ્રજુને
નમસ્કાર કરી પુષ્પું કે, આ ચુલનીપિતા મહાવ્રતધારી થઈ શકે, કે
નહીં ? ત્યારે પ્રજુએ કહ્યું કે, તે યતિધર્મ અંગીકાર કરશે નહીં; પણ તે
અહીંથી કાલ કરીને સૌધર્મા નામના દેવલોકે જશે; ત્યાં અરુણાન્ન વિ-
માનમાં ચાર પલ્લોપમની આયુષ્યસ્થિતિ સંપૂર્ણ કરીને, મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને મોઢેં જશે. હવે ચુલનીપિતા પણ ઘરનો

कारजार मोटा पुत्रने सोंपीने पोते पौषधव्रत लेइने पौषधशालामां रह्यो. हवे एटलामां कोइ कपटी मिथ्यात्वी देव, तेनुं व्रत जंगवामाटे मध्यरात्रिए तेनी पासे आव्यो. तथा जयंकर रूप करीने, अने हाथमां तलवार लेइने तेने कहेवा लाग्यो के, तुं आ व्रतने तजी दे ? नहींतर तारीपासेज तारा मोटा पुत्रने आ खड्गथी मारी नाखीश. अने तारा देखतांज तेनुं मांस कडाइमां पकावीने हुं खाइ जइश. तथा तेनुं लोही पण हुं पी जइश, के जे जोइने तुं तुरतज मृत्यु पामीश. तेना ते कहे-वाथी पण चुलनीपिता कंइ क्षोज पाम्यो नहीं. त्यारें तेणें तेना पुत्रनुं एक रूप करीने, तेने मारी नाखी, तेना मांसने कडाइमां पकावी खावा मांड्युं. ते सघलुं तत्व जाणनारा एवा चुलनीपिताए सहन कर्युं. त्यारे ते नीच देवें फरीने कहुं के, हजी पण जो तुं व्रतने तजीश नही, तो तारा वचला पुत्रने पण मारी नाखीश. एवी रीतें तेणें अनुक्रमें वचला तथा नाना पुत्रोनां पण रूपो विकुर्वीने तेने मार्या. पढी तेणें कहुं के, हजी पण जो तुं व्रतने तजीश नहीं, तो तारी माताने पण मारीश. ए-म कही तेणें पोकार करती एवी तेनी जड्रा मातानुं रूप विकुर्व्युं. तथा तेने पण ज्यारे मारवा लाग्यो, त्यारें तेणें (चुलनीपिताए) विचार्युं के, आ दुष्टें मारा त्रण पुत्रोने मार्या, अने मारी माताने पण हवे मारे नहीं, तेटलामां हुं तेणीने बचावुं; एम विचारि, जेटलामां ते चालवा लागे ठे, तेटलामां घोर नादसहित ते देव आकाशमां उडी गयो. ते कोलाहल सांजलीने जड्राए तेनी पासे आवी पुठवाथी, तेणें सघलो वृ-त्तांत कही संजलाव्यो. त्यारें जड्राए कहुं के, तारा पौषधव्रतने जंग-वामाटे कोइ मिथ्यात्वी देवें आ चेष्टा करी ठे; माटे हवे तुं आ व्रत-जंगनी आलोचना कर ? कारण के, व्रतजंगनी जो आलोचना न करी-यें तो उलटुं पाप लागे ठे. ते सांजली चुलनीपिताए पोताना व्रतजंगनी आलोचना करी. हवे एक दहाडो तेणें आवकनी दश प्रतिमाउं अंगी-कार करी. एवी रीतें तेणें खड्गधारा सरखुं तीव्र आवकव्रत पाव्युं. पढी ते संलेखनापूर्वक अनशन करीने मृत्यु पामी सौधर्मा देवलोकमां अरु-णप्रज विमानमां उपन्यो. एवी रीतें चुलनीपितानी पेठे जेठ पौषध-

વ્રત પાલે છે, તેહ અંતે મુક્તિગામિ થાય છે. એવી રીતેં ચુલ્હનીપિતાની કથા જાણવી.

હવે ચોથું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

દાનં ચતુર્વિધાહાર, પાત્રાહ્વાદનસદ્વનાં ॥

અતિથિચ્યોઽતિથિસંવિ, જાગવ્રતમુદીરિતં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:— અતિથિહં પ્રત્યે, ચાર પ્રકારનો આહાર પાત્ર, વસ્ત્ર, તથા સ્થાન વિગેરે જે આપવું, તેને “ અતિથિસંવિજાગ ” નામનું વ્રત કહેલું છે.

ટીકા:— જેને તિથિ, પર્વ આદિકઉત્સવ ન હોય, તે અતિથિ કહેવાય. ચાર પ્રકારનો આહાર એટલે અશન, પાન, સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ. પાત્ર એટલે જાજન-આહ્વાદન એટલે વસ્ત્ર, કામલ વિગેરે. વસતિ એટલે રહેવાનું સ્થાનક અને ઉપલક્ષણથી, પાટલા, શય્યા, સંચારો વિગેરે; (પ-ણ મુનિહંને કંઈ સુવર્ણ આદિકનું દાન હોય નહીં, કારણ કે, તે લેવાનો તેમનો અધિકાર નથી.) અને એવી રીતેં પશ્ચાત્કર્માદિદોષ (મુનિને વો-રાવ્યા પઠી કાચા પાણીથી હાથ ધોવા વિગેરે.) રહિત જે આપવું, તેનું નામ “ અતિથિસંવિજાગવ્રત ” જાણવું. વલી તે દાન ણ ન્યાયાર્જિત ધનથી વનાવેલું તથા પ્રાણુક અને ણ્ણીય, અને કલ્પનીય તથા દેશ, કાલ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક, પોતાની અનુગ્રહબુદ્ધિથી આપવું. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, શાસ્ત્રોમાં આહાર દેનારાહં તો સંજલાય છે. પણ સાધુહંને વસ્ત્ર દેનારાહં, તથા તેના ફલનું વિવેચન તો સંજલાતું નથી; તેને માટે કહે છે કે, એમ નહીં; પ્રજુણ સાક્ષાત્ વસ્ત્રદાન પણ કહેલું છે કે;

“ સમણે અન્નિગંથે ફાસુણં એસણિજ્ઞેણં અસણપાણ સ્વાશ્મ સા-શ્મેણં વહ્ણપહિગ્રહકંવલપાયપુહ્ણેણં પીઢફલગસજસંચારેણં પહિલાજ્ઞે-માણે વિરહ ”

એવી રીતેં વસ્ત્રને પણ શરીરના ઉપકારમાટે કહેલું છે. વલી તે વસ્ત્ર-ગ્રહણ ઠંડી, તાપ, મઠ્ઠર આદિકના હંચને નિવારણ કરવાવાલું હોવા-થી, સાધુહંને ધર્મશુદ્ધધ્યાન સારી રીતેં થઈ શકે છે. કહ્યું છે કે,

તણગહણાનલસેવા, નિવારણા ધમ્મસુક્કજાણઠા ॥

દિઠ્ઠં કપ્પગહણં, ગિલાણમરણઠયાચેવ ॥ ૧ ॥

एवी रीतें पात्रनो पण मुनिउने खप पडे ठे, कारण के, तेथी अशुद्ध आहार पाणी कदाच आवी जाय, तो ते परठवाने काम आवे; इत्यादि तेमां (पात्र ग्रहण करवामां) घणा गुणो समाएला ठे. कह्युं ठे के,

बक्रायररक्षणठा, पायग्रहणं जिणेहिं पन्नत्तं ॥

जेअगुणासंभोए, हवन्ति ते पायग्रहणे वि ॥ १ ॥

अहीं कोइ शंका करे के, तीर्थकरो तो, वस्त्र पात्रादिक ग्रहण करता नथी; अने तेथी तेमना शिष्योयें पण तेज आचारग्रहण करवो जोइयें; तेने माटे कहे ठे के, एम नहीं. तीर्थकरो तो बिडरहित हाथोवाला, होय ठे, तथा तेउना आहारपाणीनी शिखा ठेक सूर्यचंद्रसुधि पहोचे ठे, तथा तेमांथी एक बिंडु पण नीचे पडतुं नथी. तेम चतुर्विध ज्ञानना बलथी, आहारपाणीना दोषोने जाणीने दूषणयुक्त आहारपाणी लेताज नथी. वस्त्री दीक्षा वखते तो तेउ पण वस्त्र ग्रहण करे ठे. अने तयारबाद तेउ सर्व परिसहो सहन करवाने समर्थ होवाथी तेउने वस्त्रनुं प्रयोजन रहेतुं पण नथी. माटे “तीर्थकरो प्रमाणेज तेमना शिष्योये वर्त्तवुं,” एम कहेवुं तो ऐरावणनी पेठे सघला सामान्य हाथीउने पण वर्त्तवानुं केहेवा जेवुं ठे, अर्थात् ते न बनी शके तेवुं ठे. वस्त्री तीर्थकरोनुं अनुकरण करनारउयें तो मठमां रहेवाश आधाकर्मादिकनो, परिजोग, तैलनुं मर्दन, अंगारानी सगडीनुं सेवन, वट्कलोनुं पहेरवुं, कमंडबुनुं धारण करवुं, बहु साधुउनी साथे रहेवापणुं, ठगस्थोनुं धर्मदेशनानुं करवुं, शिष्यआदिकोने दीक्षादान, इत्यादि सर्व नहीं करवुं जोइयें; पण ते तो सघलाउं करेठे. (आ वाक्य कंइक शंकाशील जेवुं लागे ठे, पण टीकाकारनुं पोतानुं कहेवुं तेमज लागे ठे.) कंबल राखवानुं प्रयोजन, वर्षा ऋतुमां बहार निकलतां तात्कालिक वर्षाद आववाथी, अष्काय जीवोना रक्षणमाटे ठे. वस्त्री बालक वृद्ध के रोगीने माटे, वर्षाद वरसते ठते पण, कामव्त्री उढी जिह्वामाटे जतां दोष नथी. तथा उच्चार प्रश्रवण आदिकथी पीडितोने पण कामल उढी जवामां दोष नथी. पण ठत्र उढवानी तो शास्त्रोमां मना करेव्ही ठे: अने रजोहरण तो साक्षात् जीवरक्षामाटेज ठे. तेम मुहुपत्ति पण उढीने मुखमां पडता जीवो, तथा मुखना उष्णश्वासथी बाहारना

વાયુકાય જીવોની વિરાધના ટાલવામાટે છે, તેમ મુખમાં પડતી ધૂલને પણ અટકાવવામાટે છે. તથા વર્ષા ઋતુમાં જમીનપર થતા કંથુઆ આદિકના બચાવવામાટે પાટપાટલાઈનો મુનિઈને ઉપયોગ કરવો પડે છે, તથા શય્યા અને સંસ્થારાનો શિયાલા તથા ડનાલામાં સુવા બેસવામાટે સ્થપ હોય છે. તથા સ્થાનક યતિઈને રહેવામાટે અત્યંત ઉપકારી છે. એવી રીતનાં બીજાં પણ ઉપકરણો ધારણ કરતાં થકાં સાધુઈને દોષ લાગતો નથી. અને તે દેનારાઈને તો ગુણોનીજ પ્રાપ્તિ હોય છે. તે ઉપકરણોનું પ્રમાણ ગ્રંથગૌરવના જયથી અહીં લખેલું નથી.

હવે અહીં વૃદ્ધોની કહેલી પૌષધપારણવિધિની સમાચારી કહે છે. પૌષધવ્રતને પાલતા એવા શ્રાવકે, નિશ્ચયે કરીને સાધુઈપ્રત્યે દાન આપીનેજ ઝોજન કરવું. તે કેવી રીતે? તો કે, જ્યારે ઝોજનનો વખત થાય, ત્યારે, પોતે સાધુને ઉપાશ્રયે જઈ, ત્રિદામાટે તેમને નિમંત્રણ કરવી. તે વખતે સાધુઈયે પણ, અને અંતરાયદોષ, તથા આપણને સ્થાપનાદોષ મા થાઈ, એમ વિચારિ, ઝોલી, પાત્રાં, પહ્લા વિગેરેનું પહિલેહણ કરવું. અને જો તે પે-હેલીજ પોરસીયે નિમંત્રણ કરવાને આવેલ હોય, તો, પોતાને (સાધુને) જો નોકારસીનું પચ્ચાણ હોય, તો આહાર પાળી લેવાં, અને જો લાંબા કાલનું પચ્ચાણ હોય, તો ન લેવાં. કારણ કે, લેઈને પાહું તે રાહી મેલ-વું પડે. પણ જો તે પૌષધવ્રતવાલો બહુજ સ્વેચ કરે, તો તે લેવાં, અને રા-હી મેલવાં; દરમ્યાનમાં કોઈ પારણાવાલા સાધુને તેનો સ્થપ હોય, તો તે-ને તે આપવાં અને પઠી વલી તેવા શ્રાવકની સાથે, બીજા એક સાધુને સાથે લેઈ વોરવા જવું; પણ એકલાં નહીં; શ્રાવકે સાધુની અગાડી અગાડી ચા-લવું તથા તેમને ઘેર લેઈ જઈને, આસનપર બેસવાને કહેવું; જો સાધુઈ વેસે તો ઠીક, અને ન બેસે તો પણ તેઈને બેસવામાટે વિનતિ કરવાનો વિ-નય કરવો. અને પઠી કાં તો પોતેજ સાધુને વહોરાવે, અથવા પોતે હાથ-માં વસ્તુઈનાં ઝાજન ધારીને ઝજો રહે, અથવા કંઈ પણ કર્યાવિના સ્થિર પણ રહે. (અર્થાત્ ઘરનાં બીજાં માણસો પણ વોરાવે, અને પોતે ઝજો પ-ણ રહે.) વલી સાધુઈપણ પશ્ચાત્કર્મના દોષ ટાલવામાટે સઘલી વસ્તુ નહીં લેતાં, ઝાજનોમાં બાકી રહેવા દઈને પોતાના સ્થપજોગજ વહોરે. પઠી જ્યારે સાધુઈ પાઠા જવા લાગે, ત્યારે નમસ્કારપૂર્વક કેટલાંક પગલાં તે-

મની પાઠલ જઇ, પાઠો આવી પોતે ઝોજન કરે. વહી જો તે ગ્રામાદિકમાં સાધુ ન હોય, ત્યારે ઝોજન વચ્ચે વારણે આવી આસપાસ જુવે; તથા શુદ્ધ જાવથી ચિંતવે કે, જો અહીં સાધુ હોત, તો હું ખરેખર નિસ્તારિત થાત; એવી રીતે પૌષ્ઠપારણનો વિધિ જાણવો. અને બીજે અવસરે તો, સાધુને વોરાવીને પોતે જમે, અથવા પોતે જમીને પણ સાધુને વોરાવે.

ધર્મોપકારીને અન્નાદિકનું દાન દેવું, પણ તેને સ્વર્ણ આદિકનું કલ્પે નહીં, કેમ કે તેથી તો ક્રોધ લોભ કામ આદિકની વૃદ્ધિ થાય છે. વહી જમીનનું દાન પણ ઉત્તમ નથી, કેમ કે તેથી અનેક જીવોની છેડવા આદિકથી હિંસા થાય છે, વહી શસ્ત્રદાન પણ નહીં કરવું કારણ કે, તેથી પણ અનેક જીવોની હિંસા થવાનો સંજવ છે. વહી તે તલનું દાન પણ નહીં દેવું, કેમ કે તેમાં અનેક ત્રસ જંતુની ઉત્પત્તિ થાય છે. વહી જડ લોકો, જે મુલથી અશુચિ ખાધા કરે છે, તેવા ગાયના અપાનમાં (વિદ્યાર્દ્રામાં) તીર્થોને માનતા થકા, પવિત્ર માનીને તેને ધર્મમાટે દાન તરિકે આપે છે. વહી જેણીને દોતી વચ્ચે વાઢાને પીડા થાય છે, તથા જે ખરી આદિકથી જીવોને હણે છે, તે ગાયનું દાન કોણ કલ્યાણમાટે કરે? વહી જે કામને વધારનારી બંધુની સ્નેહરૂપી વૃદ્ધપ્રત્યે દાવાનલ સરખી, ક્લેશને વધારનારી, નરકના દ્વારની કુંચી સરખી મોહદ્વારને ઝોગલસરખી ધર્મરૂપી ધનને ચોરનારી, તથા આપદાને કરનારી, એવી જે કન્યા, તેણીનું દાન પણ શીરીતે કલ્યાણકારી થાય? વહી મૂઢ લોકો, વિવામાં જે યૌતકનું (કરિયાવર) દાન આપે છે, તે પણ રાખમાં ઘી ઢોલવાજેવું છે. વહી સંક્રાંતિને દિવસે, વૈધૂત, વ્યતીપાત, અમાસ પુનમ વિગેરે દિવસે પણ લોઝીંચે જે દાનનું પ્રવર્તન કરાવ્યું છે, તે પણ મૂર્ખતાજ છે. વહી જે ડુર્બુદ્ધિ, મરણ પામેલાને દાન આપે છે, (શ્રાદ્ધ આદિક કરે છે, તે.) તેણે પણ સાંબેલાને પલ્લવ આવવામાટે પાણીથી સીંચે છે. વહી બ્રાહ્મણોને જમાલ્યાથી જ્યારે પિતૃનું તૃપ્ત થાય છે, ત્યારે એકે ઝોજન કરવાથી બીજાને પણ તૃપ્તિ થવી જોઈએ!!! વહી પુત્રેં દીધેલું દાન, પિતાના પાપોનું નાશ કરનારું જ્યારે થાય, ત્યારે પુત્રેં કરેલા તપથી પિતાને પણ મોહ મલવો જોઈએ. વહી જ્યારે ગંગા અને ગયાદિકમાં દાન દેવાથી પિતૃનું તરી શકે, ત્યારે બલેલાં વૃદ્ધોને પણ નવપલ્લવ કરવામાટે આંગણામાં રોપવાં જોઈએ.

માટે જેઠ સુપાત્રો હોય તેઠને પણ અન્નાદિકનું દાન આપવું; પણ સ્વર્ણ-
દિકનું નહીં; હવે તે સુપાત્રો કોણ? તે કહે છે. જ્ઞાન દર્શન, અને ચા-
રિત્રરૂપી ત્રણ રત્નોવાલા, તથા પાંચ સુમતિ અને ત્રણ ગુપ્તિના ધરનારા
પંચ મહાવ્રતોને પણ ધરનારા, તથા પરિગ્રહ અને ઉપસર્ગોરૂપી મોટી
શત્રુસેનાને જીતવાને સુજટો સરખા શરીરમાંપણ મમતા વિનાના ધર્મો-
પકરણ શિવાયના પરિગ્રહ વિનાના, ફક્ત શરીરને ધર્મક્રિયામાટે નિજા-
વવાને બેંતાલીશ દોષરહિત આહાર લેનારા, નવગુપ્તિઠ સહિત બ્રહ્મચર્ય
પાલનારા, તથા પરની તણખલાસરખી વસ્તુમાં પણ સ્પૃહાવિનાના,
તથા માન અપમાનમાં, લાજ અલાજમાં, સુખ દુઃખમાં, પ્રશંસા
અને નિંદામાં, તથા હર્ષ અને શોકમાં પણ તુલ્યવૃત્તિવાલા, તથા
કરવું, કરાવવું, અને અનુમોદવું, જાંગાઁથી આરંજવિનાની, તથા એક
મોક્ષનાજ તાનવાલા, એવા મુનિઠ ઉત્તમ પાત્રતુલ્ય છે. વલી સમ્યગ્દૃષ્ટિ,
તથા દેશવિરતિવાલા, અને યતિધર્મના શ્લોક ગૃહસ્થો મધ્યમ પાત્રતુલ્ય
છે. અને સમ્યક્ત્વમાત્રમાં સંતુષ્ટ થયેલા, વ્રતતથા શીલમાં સ્પૃહાવિનાના
તથા તીર્થપ્રજાવનામાં ઉચ્ચમવંત થયેલા, જઘન્ય પાત્રતુલ્ય છે. હવે કુ-
શાસ્ત્રો સાંજલવાથી વૈરાગ્યવાલા, પરિગ્રહ વિનાના, બ્રહ્મચર્ય પાલવામાં
રક્ત થયેલા, ચોરી મૃષાવાદ અને હિંસાથી દૂર રહેનારા જયંકર વ્રત ક-
રનારા મૌન ધારણ કરનારા, કંદમૂલ અને ફલ ખાનારા, તથા ત્રિદ્વા
માર્ગી જોજન કરનારા, રંગેલાં (જગવાં) કપડાં પહેરનારા, અથવા નશ્ત
રહેનારા, શિખા અને જટા રાખનારા, મુંડા, એકદંડી, અથવા જંગલમાં
રહેનારા, ગ્રીષ્મ ઋતુમાં પંચાગ્નિની આતાપના લેનારા, અંગે જસ્મ ચોલ-
નારા, તુંબડી અને હાડકાંનાં આજૂષણો પહેરનારા, પોતાની બુદ્ધિથી ધર્મ-
વંત, પણ મિથ્યાદર્શનથી દૂષિત થયેલા, જિન ધર્મનો દ્વેષ કરનારા, એવા
મૂઢ કુતીર્થિઠને કુપાત્રો જાણવા. જીવહિંસા કરનારા જૂઠું બોલનારા, પર
ધનની ચોરી કરનારા, અત્યંત કામી, પરિગ્રહ અને આરંજમાંજ રક્ત થ-
યેલા, હમેશાં સંતોષવિનાના, માંસાહારી, મદ્યપાનમાં રક્ત, ક્રોધી વલ્લેશ
કરનારા, કુશાસ્ત્રો જાણીને પોતાને પંડિત માનનારા, તથા તત્ત્વથી નાસ્તિ
કતુદ્ય, એવા માણસો અપાત્ર છે. એવી રીતે, કુપાત્ર અને અપાત્રને ત-
જીને મોક્ષને શ્લેષનારા માણસો પાત્રદાન કરે છે. તે પાત્રદાન સફ-

લ, અને ધર્મને અર્થે થાય છે; અને કુપાત્ર અપાત્રપ્રત્યે દીધેલું દાન અધર્મમાટે થાય છે. સર્પને જેમ દૂધનું પાન, તેના જેરની વૃદ્ધિને માટે થાય છે, તેમ કુપાત્ર અને અપાત્રપ્રત્યે દીધેલું દાન જવની વૃદ્ધિને માટે થાય છે. જિનેશ્વરોને દાન દેનારા માણસો મોક્ષગામી થાય છે, તથા જિનેશ્વર પ્રજ્ઞનાં પારણાને દિવસે જિહ્વા દેનારના ઘરને આંગણે, દેવતાઉં હર્ષપૂર્વક રત્નવૃદ્ધિ કરે છે. એવી રીતે અતિથિસંવિજાગ નામના વ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું. માટે પાત્ર અપાત્રને જાણીને, યથોચિત દાન દેવું. જો કે વિવેકી અને શ્રદ્ધાવાન્ માણસને સુપાત્ર દાનમાં સાક્ષાત્ અથવા પરંપરાએ કરીને મોક્ષરૂપી ફલ મળે છે. તોપણ મુગ્ધ માણસોના અનુગ્રહમાટે સુપાત્ર દાનનું પ્રાસંગિક ફલ હવે કહે છે.

પश्य संगमकोनाम संपदं वत्सपालकः ॥

चमत्कारकरीं प्राप मुनिदानप्रज्ञावतः ॥ ८९ ॥

અર્થ:—સંગમક નામે વત્સપાલ, મુનિને દાનના પ્રજ્ઞાવથી ચમત્કાર કરનારી સંપદાને પામ્યો; (તેને પરંપરાયે કરીને મોક્ષરૂપ ફલપણ જો કે મળ્યું છે, તો પણ પ્રાસંગિક ફલ કહેવામાટે આમ કહ્યું છે.)

હવે તે સંગમકની કથા કહે છે.

મગધ નામના દેશમાં મહાલક્ષ્મીવાલું રાજગૃહ નામનું નગર છે. તે નગરમાં શ્રેણિક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે વખતમાં કોશ્ક કુટુંબવિનાની ધન્યા નામે બાલિકા સંગમક નામના એક બાલકને લેશને શાલિગ્રામમાં આવી તે સંગમક, લોકોનાં વાઢરડાં ચરાવીને, ત્યાં પોતાની આજીવિકા ચલાવવા લાગ્યો. એક દહાડો નગરમાં મહોત્સવ આવવાથી તેણે ઘેર ઘેર દૂધપાક રંધાતો જોયો. તેથી તેણે ઘેર જઈ માતાપાસે દૂધપાક માગવા લાગ્યો, ત્યારે તેણીયે કહ્યું કે, હું તો ગરીબ હું, મારે ઘેર દૂધપાક ક્યાંથી? પણ તે બાલકે વારંવાર તે માગવાથી, તેણી પૂર્વના વૈજવને સંજાલતી થકી અત્યંત રુદન કરવા લાગી. તે સાંજલી પડોશીઝં તેણીને ડુઃખનું કારણ પુઠવા લાગ્યા; ત્યારે તેણીયે પોતાના ડુઃખનું કારણ નિવેદન કરવાથી તેઝયે તેને દૂધ આપવાથી, તેણીયે દૂધપાક રંધ્યો. તથા તેનો ચાલ જરી પુત્રને સોંપી, પોતે કંઈ કામમાટે ઘરના અંદરના જાગમાં ગઈ પડ-

लामां कोशक मासोपवासी मुनि, पारणामाटे त्यां आव्या; ते जाणे तेने जवरूपी समुद्रथी तारवामाटेज नावनी पेठेज आव्या होय नहीं!!! त्यारे संगमकें तेने अत्यंत जाव लावी, शुद्ध हृदयथी, पोताने धन्य मानी-ने, ते दूधपाक वोराव्यो; मुनि पण ते लेइने चालता थया; पढी तेनी मा-तायें जाण्युं के, आ सघलोदूधपाक खाई गयो लागे ठे, एम जाणी तेणीयें बीजीवार पीरस्यो; पढी तेणे ते ठेक कंठसुधी खाधो, अने तेना अजीर्णथी ते संगमक रात्रियें तेज साधुनुं स्मरण करतो थको मृत्यु पाम्यो. ते दा-नना प्रजावथी ते राजगृह नगरमां, गोजद्र शेठनी जद्रा नामनी स्त्रीनी कुक्षियें उत्पन्न थयो; तेथी तेणीयें स्वप्नमां डांगरनुं पाकेलुं खेतर जोयुं, अने ते पोताना स्वामिने कहाथी, तेने पुत्र थवानुं कळुं. वढी तेणीने दा-न, तथा धर्मकार्योना जे कंइ डोहलाउं उत्पन्न थया, ते सघला गोजद्र शे-ठें संपूर्ण कर्या. संपूर्ण समये तेणीयें पण एक उत्तम पुत्रने जन्म आप्यो. स्वप्नने अनुसारें मातपितायें तेनुं शालिजद्र नाम पाड्युं. ते त्यां पांच धा-वमाताउंथी लालन करातो ठतो, आठवर्षमां कंइक उठुं हतुं त्यांज ते स-घली कलाउं जण्यो. यौवनने प्राप्त थयावाद ते पोतानी सरखी उमरना वालको साथे रमवा लाग्यो. ते नगरना केटलाक शाहुकारो, तेने पोतानी बत्रीश कन्याउं आपवामाटे, तेना पितापासे मागणी करवा लाग्या. अने तेथी शेठें पण तेने ते कन्याउं परणावी. तेउनी साथे शालिजद्र पण वि-लास करवा लाग्यो. एवी रीतें आनंदमां मग्न थइने, ते रात्रिदिवसोने प-ण जाणवा न लाग्यो, अने तेनां मातपिता पण तेना जोगनी सघली सा-मग्री तेने पुरवा लाग्यां. ते गोजद्र शेठ वीरप्रज्जुपासे दीक्षा लेइ, अनशन करी देवलोकें गयो. त्यां अवधिज्ञानथी पोताना पुत्रने जोइने, तेना (पु-त्रना) पुण्यथी, ते तेनापर संतुष्ट थयो. अने तेथी कटपवृद्धनी पेठे, ते ते-ने (शालिजद्रने) तेनी स्त्रिजसहित दिव्य एवां वस्त्राजरणो आपवा ला-ग्यो. पूर्वदानना प्रजावथी ते केवल जोगो जोगववा लाग्यो, अने जद्रा सघलो व्यवहार चलाववा लागी. एक दहाडो केटलाक वणिक लोको र-त्नकंबलो लावीने, श्रेणिक राजाने वेंचातां देवा लाग्या, पण तेनी किंमत घणी होवाथी तेणें ते लीधां नहीं. पढी ते वणिको शालिजद्रने घेर ग-या, त्यां ते जद्राथे तेमने मोहोडे मागतुं द्रव्य आपी ते वेंचाथी लीधां.

पढी चेलणा राणीये श्रेणिकने कहुं के, गमे तेवां ते मोघां होय तो पण तमो तेमांथी एक मारे माटे ल्यो ? त्यारे श्रेणिकें, फरीने वेपारीजपासे माग्याथी, तेजये कहुं के, ते तो सघलां जडाये वेंचातां लेइ लीधां ठे. त्यारे एक डाह्या माणसने श्रेणिकें जडापासे मूल्य आपी रत्नकामल लेवा मो-कल्यो. त्यारे जडाये तेने कहुं के, ते रत्नकंबलो शालिजडनी वहुजना प-गो लुठवामां वपरायेलां ठे, माटे एवां जरा जुनां थयेलां रत्नकंबलोनो जो खप होय, तो राजाने पुढीने सुखेथी लेइ जाउं? ते वात ते माणसें राजा-ने पुढीने कहेवाथी, चेलणा बोली के, वेपारी अने राजावच्चे पण, कथीर अने सोना सरखो अंतर ठे!!! पढी राजाये तो आश्चर्य थइने, तेज मा-णसने शालिजडने बोलाववा मोकल्यो; त्यारे जडाये आवीने राजाने क-हुं के, मारो पुत्र कदी पण बहार निकलतो नथी, माटे मेहेरबानी क-रीने आप मारे घेर पधारो? त्यारे श्रेणिकें पण आश्चर्यथी ते अंगीकार कर्युं; पढी जडापण ऋणवारसुधि तेने आजवानुं कही, पोते अगाडीथी घेर गइ; तथा तेणीये पोताना घरथी मांडीने, ठेक राजाना घरसुधि विचित्र प्रकारनां वस्त्र अने हीरा माणेकोथी बजारने शणगारी. पढी तेणीये बो-लाववाथी राजा पण, ते सघली शोजाने जोतो थको, शालिजडने घेर गयो. त्यां तेणें सोनाना स्तंजोपर इंडनीलमणिनां तोरणोवालुं, तथा मो-तीजना स्वस्तिकोवालुं आंगणुं जोयुं. वली ते घर दिव्यवस्त्रोना चंडुआउंथी शोजायुक्त थएलुं, तथा सुगंधि द्रव्योथी धूपित थएलुं, विमानसरखुं शो-जतुं हतुं. ते घरमां प्रवेश करीने राजा आश्चर्यसहित चोथी जूमिपर च-डीने सिंहासनपर बेठो. त्यारे जडाये सातमी जोयें जइ, शालिजडने क-हुं के, श्रेणिक राजा अहीं आव्या ठे, माटे तेने मलवामाटे तुं थोडीवा-र नीचे चाल ? त्यारे शालिजडें कहुं, के मारुं त्यां शुं काम ठे. ? तमारी म-रजी आवे तेम तमो करो ? त्यारे जडाये कहुं के, कंइ वस्तु वेंचाथी ले-वी नथी, पण आ तो, सर्व लोकोना अने तमारा पण स्वामी आवेला ठे. ते सांजली खेद सहित शालिजडें विचार्युं के, धिक्कार ठे, संसारसंबंधि ऐ-श्वर्यने ? के हजु, मारापर पण स्वामी ठे!!! माटे हवे मारे आ जोगो-थी सर्युं, हुं तो वीरप्रजुपासे जइ दीक्षा लेइश. एवी रीतें वैराग्ययुक्त थ-इने पण, ते माताना उपरोधथी राजापासे स्त्रियो सहित आवीने, विन-

યથી, તેને નમતો હવો. ત્યારે શ્રેણિકેં તેને આલિંગન કરીને, પુત્રની પેઠે પોતાના खोलामां बेसाड्यो, तथा स्नेह्यी तेने मस्तकपर चुंबन कर्तुं, ते वखते शालिज्जदनी आंखोमांथी आंसुं पडवा लाग्यां; त्यारे ज्ञायें राजाने कछुं के, हे देव, तमो एने ठोडी आपो, कारण के, आ मनुष्यसं-बंधिपुष्पोनी सुगंधिथी दुजाय ठे. आना पिता देवलोकें गया ठे, अने ते-थी हमेशां ते, आ पुत्रने खिउंसहित दिव्य वस्त्राञ्छूषणोविगेरे मोकलावे ठे. पढी राजायें तेने रजा आपवाथी ते सातमी ज्ञायें गयो अने ज्ञायें राजाने जोजन करवानुं कहेवाथी राजायें पण दाक्षिण्यताथी ते अंगीका-र कर्तुं. पढी राजानी स्नान करतां एक वींटी क्रीडा वावनी अंदर पढी गइ; तेथी राजा आमतेम जोवा लाग्यो, त्यारे ज्ञायें दासीने हुकम क-री, ते वावनुं पाणी खाली कराव्युं; त्यारे अत्यंत मनोहर आञ्छूषणोनी वच्चे, अंगारानी पેठे पडेલી पोतानी वींटी राजायें दीठी; अने तेथी आ-श्चर्य पामीने, पुठवाथी दासीयें कछुं के, शालिज्जदनां अने तेउंनी स्त्रीउ-नां निर्माद्वय थयेलां आञ्छूषणो हमेशां आमां फेंकी देवामां आवे ठे. ते सांजली राजायें विचार्युं के, खरेखर आ धन्य ठे, अने हुं पण धन्य हुं के, जेना राज्यमां आवा शाहुकारो ठे. पढी राजा त्यां परिवारस-हित जोजन करीने, वस्त्राञ्छूषणोथी सत्कार पामीने घेर गयो. शालि-ज्जद पण जेटलामां हवे संसारने ठोडवानी इहा करे ठे तेટलामां तेने खबर मली के, चार ज्ञानने धरनारा धर्मघोषआचार्य उद्यानमां आवेला ठे. ते सांजली शालिज्जद पण हर्षपूर्वक रथपर चडीने, त्यां जइ आचा-र्य तथा साधुउने वांदीने त्यां तेमनीपासे बेठा; तथा हाथ जोडीने पुढ्युं के, हे जगवन्, कया कर्मथी कोइ बीजो आपणो स्वामी थइ शके नहीं. त्यारे आचार्य महाराजें कछुं के, जे माणसो दीक्षा लीये ठे, तेउं सघ-ला जगत्ना स्वामी थाय ठे. त્યारें शालिज्जदें कछुं के, जो एम ठे, तो मारीमातानी आज्ञा लेइने हुं दीक्षा ग्रहण करीश. त्यारे आचार्यें कछुं के, प्रमाद करवो नहीं; पढी शालिज्जद घेर जइ, माताने कहेवा लाग्या के, में आजे धर्मघोष आचार्यना मुखथी धर्म सांजळ्यो ठे; त्यारे मातायें प्रशंसापूर्वक कछुं के, तें बहुज सारं काम कर्तुं. पढी शालिज्जदें कछुं के, हवे तो जो, तमारी आज्ञा होय, तो हुं दीक्षा लेउं. त्यारे मातायें कछुं

કે, તે તારો વિચાર તો ઉત્તમ છે, પણ તેથી તો તારે હમેશાં લોચંડના ચ-
ણા ચાવવા જેવું છે. વલી તું સ્વચ્ચાવથીજ કોમલ છે, માટે તું વ્રતનો જા-
ર કેમ સહન કરી શકીશ? ત્યારે શાલિજડે કહ્યું કે, જે કાયર માણસો
હોય, તેજ વ્રતનાં કષ્ટને સહન કરી શકતા નથી. ત્યારે માતાયેં કહ્યું કે,
તું દિવ્ય જોગોને તજીને હજુ મનુષ્યસંબંધિ જોગોનો અજ્યાસ કરી અ-
નુક્રમે વ્રત લેજે. શાલિજડે પણ તે વાતને અંગીકાર કરીને હમેશાં એકેક
સ્ત્રી તથા શય્યા તજવા લાગ્યો.

હવે તેજ નગરમાં તેનો એક ધન નામે બનેલી રહેતો હતો. તેની સ્ત્રી
(શાલિજડની બેહેન) એક દહાડો રડવા લાગી, તેનું કારણ ધને પુઠ-
વાથી તેણીયેં કહ્યું કે, મારો જાણ, વ્રત લેવામાટે હમેશાં એકેક સ્ત્રી તથા
શય્યા તજે છે, તેથી મને રડવું આવે છે. ત્યારે ધને મશ્કરીમાં કહ્યું કે,
જ્યારે તારો જાણ એમ કરે છે, ત્યારે હજુ તે બીકળ છે; ત્યારે બીજી સ્ત્રી-
જ સહિત તેણીયેં પણ હાંસીથી તેને કહ્યું કે, દીક્ષા લેવી જો સેહેલી તમો-
ને લાગે છે, તો તમો કેમ ગ્રહણ કરતા નથી? ત્યારે ધને કહ્યું કે, દીક્ષા
લેવામાં તમોજ મને વિગ્નકારિણી હતીયો પણ હવે તમારીજ અનુમતિ થ-
ઈ છે, માટે હું તુરત દીક્ષા લેશ્શ. ત્યારે તેણીયેં કહ્યું કે, હે સ્વામિ, અમો-
યે તો હાંસીથી કહ્યું છે, માટે, તમારે અમારાપર કૃપા કરવી જોઈયેં, અને
તેથી અમોને તજશો નહીં. ત્યારે ધને કહ્યું કે, આ સ્ત્રી, ધન વિગેરે અ-
નિત્ય છે, માટે હું તો અવશ્ય દીક્ષા લેશ્શ, એમ કહી, તે ઊઠી નિકલ્યો.
ત્યારે તેણીયેં કહ્યું કે, અમો પણ તેમજ કરીશું, ત્યારે તેણે પણ હર્ષપૂર્વક
તે અંગીકાર કર્યું. ઇટલામાં વૈજાર પર્વતપર શ્રી વીરપ્રજ્ઞુ આવીને સમોસ-
ર્યા. તેથી ધન, શિબિકામાં બેસી દાન દર્શને સ્ત્રીયો સહિત વીરપ્રજ્ઞુને શરણે
ગયા; તથા ત્યાં તેણે સ્ત્રી સહિત દીક્ષા લીધી. પઠી શાલિજડે પણ, જ-
તાવલથી શ્રી વીરપ્રજ્ઞુપાસે જઈ દીક્ષા લીધી પઠી શ્રી વીરપ્રજ્ઞુ પણ બીજી
જગોયે વિહાર કરવા લાગ્યા. પઠી ધન અને શાલિજડ, બન્ને બહુશ્રુત થ-
ઈ, ખડ્ગધારા સરખું તીવ્ર તપ તપવા લાગ્યા. તેણે બન્ને શરીર પર નિઃસ્પૃહી
થઈને, બે માસે, ચારમાસે, ત્રણમાસે, પંચવાડીયે, એક માસે, વિગેરે તપથી
પારણું કરવા લાગ્યા. અને એવા તપથી તેમનું શરીર ફક્ત હાડપિંજર સ-
રખુંજ રહ્યું. એક દહાડે તે બન્ને મહામુનિજ પોતાની જન્મજૂમિકા એવી

राजगृही नगरीप्रत्ये वीरप्रभुनी साथे आव्या. ते वखते मासोपवासने पारणे ते बन्ने मुनियोयें वीरप्रभु पासे जिह्वा माटे जवासारु आझा मागी; प्रभुयें कळुं के, हे शालिज्ज मुनि ! आज तेमोने तमारी मातापासेथी जिह्वा मलशे; पठी तेउ बन्ने ज्ञाने घेर गया, पण तपथी अत्यंत डुबला थइ जवाथी, तेणीयें तेओने ओलख्या नहीं; वली ते वखते वीरप्रभु अने शालिज्जने वांदवा जवामाटे आतुर होवाथी तेणीयें तेओ तरफ वधारे ध्यान पण आप्युं नहीं, तेथी तेउ क्षणवार ओजीने त्यांथी चाली निकल्या, अने जेवा तेउ नगरना दरवाजापासे आव्या, के तुरत तेउने शालिज्जनी पूर्व जन्मनी ज्ञा नामनी माता, नगरमां दही तथा घी वेंचवामाटे आवती हती, ते सामी मली. तेणीयें शालिज्जने जोइ, हर्षपूर्वक नमस्कार करी, बन्नेने दहीं वोराव्युं. पठी तेउ बन्ने वीरप्रभुपासे गया, त्यारे शालिज्जें हाथ जोडी प्रभुने पुढ्युं के, हे जगवन् ! मने आज मातातरफथी शी रीतें पारणुं थ्युं ? त्यारे वीरप्रभुयें कळुं के, ते तमारी पूर्वजन्मनी ज्ञा नामें माता हती. पठी ते दहींथी पारणुं करीने, शालिज्ज मुनि पण धननी साथे वैजार पर्वतपर गया. त्यां तेउ बन्नेये शिखातलपर, पोंजीने पादपोषगमनामनुं अनशन कर्तुं. हवे एटलामां ज्ञा तथा श्रेणिक राजापण श्रीवीरप्रभु पासे आव्या. त्यां ज्ञाये वीर प्रभुने पुढ्युं के, हे जगवन्, ते शालिज्ज तथा धन मुनि क्यां ठे.? मारे घेर जिह्वामाटे केम आव्या नथी? त्यारे सर्वइ प्रभुयें कळुं के, तेउ तारेज घेर आव्या हता, पण तुं अहीं आववामां व्यग्र हती तेथी तें एमने उलख्यानथी. तारा पुत्रनी पूर्व जन्मनी माता ज्ञायें नगरमां आवतां थकां, तेउने दहीं आप्युं, अने तेथी तेउये पारणुं कर्तुं ठे; अने हवे ते बन्नेये वैजार पर्वतपर जइ अनशन ग्रहण कर्तुं ठे. ते सांजली ज्ञा श्रेणिकराजानी साथे त्यां वैजारपर गइ, तथा त्यां तेउने तेणीयें निश्चल जोया. ते जोइ तेनां आगलनां कष्टने याद करीने ते रडवा लागी; अने कहेवा लागी के, हे वत्स ! तुं मारे घेर आव्यो, पण हीनजाग्यवाली एवी में, तने प्रमादने लीधे जाण्यो नहीं; वली तुं अमोने तजी गयो पण तारा दर्शनथी हजु तुं अमने आनंद करीश, एवो अमारो मनोरथ हतो; पण

તારાં આ કાર્યથી તો હવે અમારો તે મનોરથ પણ નાશ પામ્યો; હવે આ તારા પ્રારંભ કરેલા તપમાં હું વિઘ્નરૂપ તો થતી નથી, પણ આ તપેલી શિલાપરથી તું દૂર રહે? તે સાંજલી શ્રેણિકેં કહ્યું કે, હે માતા; તમો હર્ષની જગોયે શોક કેમ કરો છે? જેના આવા ઉત્તમ પુત્રો છે, એવાં તમો ધન્ય છો. આ તમારા પુત્રેં, પ્રજુનાં ચરણોને પામી खरेखर મોહજ મેલવ્યો છે. એવી રીતેં રાજાએ સમજાવેલી તે ઝડા માતા, તેડને વાંદીને છેદયુક્ત થઈ થકી ઘેર ગઈ, અને શ્રેણિકરાજા પણ પોતાને સ્થાનકેં ગયો. હવે તેડ વન્ને મુનિયો પણ કાલ કરીને, સર્વાર્થસિદ્ધિપ્રત્યે ગયા, તથા ત્યાં તે-ત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવો થયા. એવી રીતેં સંગમકના દૃષ્ટાંતથી, સત્પાત્રદાનનું ફલ જાણીને, અતિથિસંવિજાગ્રતમાં આદર કરવો એવી રીતેં સંગમકની કથા જાણવી.

એવી રીતેં વારે વ્રતોનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે અતિચારોનું સ્વરૂપ કહે છે.

વ્રતાનિ સાતિચારાણિ, સુકૃતાય ઋવંતિ ન ॥

અતિચારાસ્તતોદેયાઃ, પંચ પંચ વ્રતે વ્રતે ॥ ૬૯ ॥

અર્થઃ— અતિચાર સહિત, ધારણકરેલાં વ્રતો, પુણ્યમાટે થતાં નથી, માટે વ્રત વ્રત પ્રત્યેના પાંચ પાંચ અતિચારો તજવા.

ટીકાઃ— અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અતિચારો તો સર્વ વિરતિમાંજ હોય. કારણ કે, સંજ્વલનો ઉદયજ તેમનું અગ્નિધાન છે; અને તે સંજ્વલનો ઉદય પણ સર્વવિરતિનેજ હોય છે, અને દેશવિરતિને તો પ્રત્યાઘ્નાનાવરણાદિકજ હોય છે, માટે દેશવિરતિમાં અતિચારનો સંજ્વ નથી. અને વલી તે દેશવિરતિ કંથુશ્રાના શરીરમાં રહેલા વ્રણાદિકના અજાવની પેઠે અદ્વ્ય છે. કેમ કે, પેહેલા અણુવ્રતમાં, સ્થૂલથી, સંકલ્પથી અને નિરપરાધિ જીવોને, દ્વિવિધ ત્રિવિધેં, મારવાનાં પચ્ચલાણ હોય છે, તથા એવી રીતેં તે દેશવિરતિ હોવાથી, અતિચારો તેને લાગી શકે નહીં; અને મહાવ્રતોમાં તે લાગી શકે; એવી રીતની વાદીની શંકાનો હવે ઉત્તર દે છે કે, ઉપાસદશાદિકમાં દરેક વ્રતમાં પાંચ અતિચારો કહેલા છે; તથા સંજ્વલનાદિકના ઉદયસંબંધિ જે કહ્યું તે પણ કેવલ સર્વવિરતિ

અતિચારને આશ્રીને કહેલું છે; પણ સમ્યક્ત્વસહિત દેશવિરતિને આશ્રીને કહ્યું નથી. સર્વ વિરતિઁને પણ સંજ્વલનાદિકના ઉદય વચ્ચેજ અતિ-ચારો હોય છે, અને બાકીના કષાયોના ઉદય વચ્ચે તો, તે સર્વવિરતિનો મૂલમાંથીજ હેદ થાય છે. માટે એવી રીતે દેશવિરતિમાં અતિચાર સંજ્ઞવી શકતા નથી, એમ કહેવું મિથ્યા છે.

હવે તે અતિચારો પ્રથમવ્રત આશ્રયી કહે છે.

ક્રોધાદ્બંધહ્વિષ્ણેદો, ૬ ધિક્કનારાધિરોપણં ॥

પ્રહારોઽન્નાદિરોધશ્ચા, હિંસાયાં પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:- ક્રોધથી બંધ, ઠવિષ્ણેદ, અધિક જ્ઞારનું જ્ઞરવું, પ્રહાર, તથા અન્નાદિકનો અટકાવ, એટલા અહિંસાવ્રતના અતિચારો કહેલા છે.

ટીકા:- બંધ એટલે ગાય અથવા જ્ઞેસ આદિકને તથા શિશ્વોમણમાટે પોતાના પુત્ર આદિકને પણ પ્રબલ ક્રોધથીજ બાંધવા, તે પેહેલો અતિ-ચાર. શરીર અથવા ચામડીને હેદવી તે બીજો અતિચાર. બેલ, ઁંટ, ચ-ચર વિગેરે પર, અધિક જ્ઞાર જ્ઞરવો, તે ત્રીજો અતિચાર. લાકડી આ-દિકથી પ્રાણીઁને મારવાં, તે ચોથો અતિચાર. તથા પ્રાણીઁપ્રત્યે અન્ના-દિકનો રોધ કરવો, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. એ પાંચેમાં પ્રબલ ક્રો-ધથી, એટલું પદ જોડી લેવું. આવશ્યકચૂર્ણિઆદિકમાં બેપગાં અથવા ચોપગાં પ્રાણીઁનો બંધ બે પ્રકારનો કહ્યો છે, સાર્થક અને નિરર્થક. તેમાં નિરર્થક તો કરવોજ નહીં, અને સાર્થકના પણ બે જ્ઞેદો છે. સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ. સાપેક્ષ એટલે, ઢીલી ગાંઠથી દોરી આદિકથી બાંધવાં, તે, કે-જેથી આગ આદિક વચ્ચે તેઁનો સેહેલથી બચાવ થઈ શકે, અને નિ-રપેક્ષ એટલે અત્યંત મજબુતાઈથી બાંધવું તે. વલી આવકેં તો પ્રાણીઁ પણ પ્રાયઃ એવાજ રાખવા, કે જેઁને બાંધવાની જરૂરજ ન પડે. એવીરીતે ઠવિ-ષ્ણેદના પણ ઉપર પ્રમાણેજ બે જ્ઞેદો જાણવા; તેમ જ્ઞાર ઉપાડવામાં પણ તેમજ જાણવું. માણસ આગલ જ્ઞાર ઉપડાવવો નહીં; કદાચ ઉપડાવવો પડે, તો પણ તે પોતે પોતાને માથે ચડાવી ઉતારી શકે, તેટલોજ જ્ઞાર ઉ-પડાવવો; અને પશુઁપર પણ તેઁ ઉપાડી શકે તેથી પણ ઁંઝોજ જ્ઞાર જ્ઞરવો, અને ચેતર ચેડતીવેલા તથા ગાડાંમાં જોડતી વેલાણ પણ તેને

योग्य वखते ठुटां करवां; एवी रीतें प्रहार पण बे प्रकारें निरपेक्ष अने सापेक्ष ठे तेमां निर्दय थइ मोरवुं ते निरपेक्ष. अने सापेक्ष एटले श्रावकें, प्रथम बीक देखाडवी, ते ठतां न माने, त्यारे पण मर्मस्थानको विना बी-जी जगोए, पाटु अथवा चाबुखथी एक अथवा बे वारज ताडना करवी. तेवी रीतेंज अन्नपानादिकनो रोध जाणवो; तेमां पण सापेक्ष एटले रोग चिकित्सावास्ते, अथवा अपराधीमाटे जाणवो; तेमां पण तेने कहेवुं एम के, “आजे तने जोजन आपवामां आवशे नहीं.” शांति माटे उपवास आदिक करवा ते. वधारे शुं कहेवुं? अहिंसा लक्षणवाला मूल-गुणने जेम अतिचार न लागे, तेम यतनापूर्वक वर्तवुं. अहीं कोइ शंका करे के, श्रावकें तो हिंसानांज पच्चखाण कर्यां ठे, तेथी बंधादिक करवामां तेने कंइ दोष नथी, केम के तेथी कंइ तेनुं अहिंसाव्रत खंडन थतुं नथी. अने कदाच जो तेणें बंधादिकनां पण पच्चखाण कर्यां होय, तो तो तेम करवामां व्रतनो जंग थाय, अने बंधादिकनां पच्चखाण करते ठते, व्रत-पणानोज नाश थाय ठे, कारण के, ते बंधादिक अतिचारो तो व्रतथी जु-दाज गणावेला ठे. माटे एवी रीतें बंधादिकने अतिचारपणुं घटी शकतुं नथी. हवे ते शंकानो उत्तर आपे ठे. ते वात सत्य ठे के, हिंसानांज प-च्चखाण कर्यां ठे, पण बंधादिकनां पच्चखाण कर्यां नथी. पण ते हिंसानां पच्चखाणथी परमार्थें करीने बंधादिकनां पण पच्चखाणो करेलांज ठे, केम के तेज हिंसानां साधनो ठे; तेम बंधादिकमां कंइ व्रतनो जंग थतो नथी. पण फक्त अतिचारज लागे ठे. वली व्रत पण बे प्रकारनुं ठे, अंतर्वृत्तिनुं अने बाह्यवृत्तिनुं, तेमां “हुं आने मारी नाखुं” एवा विकल्प विना क्रो-धादिकना आवेशथी, परप्राणना नाशने गणकार्या विनाज बंधादिकमां जे प्रवृत्ति कराय ठे, तेथी हिंसा थती नथी; पण तेथी अंतर्वृत्तिनो जंग थाय ठे. अने हिंसाना अज्ञावथी, बहारनांव्रतनुं पालन थाय ठे. वली व्रतपणाना नाशनी जे वात कही, ते पण अयुक्तज ठे, केम के विशुद्ध अ-हिंसा व्रत होते ठते, बंधादिकनो अज्ञावज ठे. माटे बंधादिको अति-चार रूपेज ठे. अहीं आदि शब्दथी, मंत्रतंत्रादिकना प्रयोगादिकने पण अतिचारमां गणवा.

हवे बीजा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

मिथ्योपदेशः सहसा, ऽध्याख्यानं गुह्यनाषणं ॥

विश्वस्तमंत्रजेदश्च, कूटलेखश्च सूनृते ॥ ९१ ॥

अर्थः— खोटो उपदेश, सहसा कलंक मेलवुं ते, गुप्त वातने कही दे-
वी ते, विश्वासघात, तथा जूठो लेख, ए पांचे सत्य व्रतना अतिचारो जाणवा.

टीकाः— परने पीडा आय एवं वचनोथी जे पापोपदेश ते पेहेलो अ-
तिचार जाणवो. विचार कर्माविनाज कोशना पर जे जूठा दोषोनो आ-
रोप करवो, ते बीजो अतिचार जाणवो. गुप्त एवं राज्यकार्योने प्रगट
करवां, अथवा कोशनी चाडी खाइ, प्रीति तोडाववी, ए त्रीजो अतिचार
जाणवो. विश्वासीजना मंत्रोनो जे जेद करवो, तेने चोथो अतिचार जा-
णवो. तथा जुठो लेख लखवो, तेने पांचमो अतिचार जाणवो.

हवे त्रीजा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

स्नेनानुज्ञा तदानीता, दानं द्विडाज्यलंघनं ॥

प्रतिरूपक्रियामाना, ऽन्यत्वं चास्तेयसंश्रिता ॥ ९२ ॥

अर्थः— चोरोने अनुज्ञा देवी, तेउए चोरी करी लावेल मालनुं ग्रह-
ण करवुं, शत्रुराजानी सीमा उलंघवी, वस्तुजमां जेल सेल करवी, तथा
तोलां ताजवां जूठां राखवां, ए अस्तेयव्रतना पांच अतिचारो जाणवा.

टीकाः— चोरोने चोरी करवामां प्रेरणा करवी ते, अथवा चोरी कर-
वानां साधनो रूप जे कातर आदिक हथीयारो, तेने आपवां, अथवा ते
वेचवां ते, अथवा तेउने कहेवुं के, तमो निरुद्यमी केम बेठा ठो, तमारे
खावानुं न होय, तो हुं आपीश, वली तमारो चोरीनो माल कोइ वेचातो
नहीं ले, तो हुं लेइश. एवी रीतनी जे अनुज्ञा, ते पेहेलो अतिचार जाणवो.
चोरीनो माल राखवो ते बीजो अतिचार जाणवो. वैरी राजानां रा-
ज्यो के, जेउनी सीमा उलंघवानी मने होय, तेउनी आज्ञाविना जे उलं-
घवी, ते त्रीजो अतिचार जाणवो. वस्तुजमां जेलसेल करवी ए चोथो
अतिचार जाणवो. तथा कुडां तोलां ताजवां राखवां, ए पांचमो
अतिचार जाणवो.

हवे चोथा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

इत्तरात्तागमोनात्ता, गतिरन्यविवाहनं ॥

मदनात्याग्रहोन्नंग, क्रीडा च ब्रह्मणि स्मृता ॥ ९३ ॥

अर्थः— थोडा वखतमाटे राखेली स्त्रीनुं सेवन, वेश्यानुं सेवन, अन्य-नी कन्यानुं विवाह, कामनो अत्यंत आग्रह, तथा अनंगक्रीडा, ए पांचे ब्रह्मचर्य व्रतना अतिचारो जाणवा.

टीकाः— जाडां तरिके पैसा आपी थोडाकाळ सुधि राखेली स्त्रीसाथे जे कामविलास चोगववा, ते पेहेलो अतिचार जाणवो, पोते नहीं परणे-ली, एवी वेश्या, ढोडी दिघेल ठे, नर्तार जेणीए, अथवा नर्तार विनानी एवी स्त्री साथे जे विलास करवो, ते बीजो अतिचार जाणवो. अन्य कन्यानो विवाह करवो अथवा कराववो, ए त्रीजो अतिचार जाणवो. ए त्रीजा अतिचारमां स्वकन्या परणाववानो बाध नथी. अहीं कोइ शंका करे के, अन्य कन्यानी पेठे पोतानी कन्याने परणाववामां पण सरखोज दोष ठे; तेने माटे कहे ठे के, जो स्वकन्यानो विवाह न करे, तो ते स्व-हंदचारी थाय, अने तेथी शासननोउपघात थाय; पण जो विवाह कर्यो हाय, तो एवो अनर्थ थाय नहीं. कामनेविषे अत्यंत आसक्ति एटले वारंवार स्त्रीविलास करवो, ते तथा बल क्षीण थवाथी वाजीकरण आदिक ना प्रयोगो करवा, ते चोथो अतिचार जाणवो. हवे अनंगक्रीडा एटले पुरुषने, स्त्री पुरुष अथवा नपुंसकने सेववानी इछा, अथवा हस्तकर्मादिकनी इछा, अथवा वेदोदयथी स्त्रीने पण, स्त्री, नपुंसक अथवा पुरुषने सेववानी इछा, अथवा हस्तकर्मादिकनी इछा; अथवा नपुंसकने, नपुंसक स्त्री अने पुरुषने सेववानी इछा, अथवा हस्तकर्मादिकनी इछा, अथवा स्त्री साथे, केशाकर्षणादि अनेक प्रकारनी कामचेष्टा करवी ते, पांचमो अतिचार जाणवो. उपरना पांचे अतिचारो स्वदारसंतोषीने आश्रये जाणवा, तथा ठेह्या त्रण तो परस्त्री तजनारने आश्रये जाणवा. वली केटलाक आचार्योनो एम मत ठे के, स्वदारसंतोषी, तथा परस्त्रीत्यागीने पण ते पांचे अतिचारो होय ठे. केमके ईत्तरा स्त्री पण बाकीनो काळ बीजा साथे विलास करे, माटे ते परस्त्रीज ठे; माटे परस्त्री तजनारने आश्रीने पण ते पांचे अतिचारो जाणवा.

हवे पांचमा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

धनधान्यस्य कुप्यस्य, गवादेः क्षेत्रवास्तुनः ॥

हिरण्यहेम्नश्च संख्या, ऽतिक्रमोत्र परिग्रहे ॥ ९४ ॥

अर्थः—धन धान्यनो, धातुर्जनो, बलद आदिकनो, क्षेत्रवास्तुनो, तथा सोना रूपानो, जे धारेदी संख्याथी अतिक्रम, ते परिग्रह व्रतना अतिचारो जाणवा.

टीकाः— धन एटले, जेनी गणत्री, तोल अथवा माप थई थके ते; तथा धान्य एटले घडं आदिक सत्तर प्रकारनुं धान्य, कुप्य एटले सोनां रूपां विनानी, तांबु, सीसुं, कलई विगेरे धातुर्ज, गाय आदिक एटले बेल, जैस, घेटा उंट, विगेरे चोपगां जानवरो, कुकडा, पोपट आदिक पक्षि-ज, तथा दासदासी आदिक वे पगोवालां जाणवां. क्षेत्र त्रण प्रकारनां. एक तो जेमां कोस आदिकथी पाणी पावामां आवे ठे ते, बीजुं जे वरसाद-ना पाणीथी सिंचाय ठे ते. अने त्रीजुं, जेमां उपर प्रमाणेनी बन्ने प्रकार-नी क्रियाज थाय ठे ते. वास्तु एटले घर आदिक तेना पण त्रण जेदो, ज्योरुं, मेहेल, तथा ज्योरां उपरे मेहेल करवो ते. अने घडेलुं अथवा नहि घडेलु एवुं रुपुं अने सोनुं एटली वस्तुर्जनो, जे परिमाण उपर प-रिग्रहराखवो; ते परिग्रहना अतिचारो जाणवा.

अहीं कोइ शंका करे के, अंगीकार करेलां व्रतनी संख्यानो जे व्य-तिक्रम, ते तो तेनो जंगज कहेवाय, अतिचार शानो कहेवाय ? तेने माटे हवे कहे ठे.

बंधनाद्भावतो गर्जा, द्योजनादानतस्तथा ॥

प्रतिपन्नव्रतस्यैष, पंचधापि न युज्यते ॥ ९५ ॥

अर्थः— अंगीकार करेलां व्रतनो बंधन, जाव, गर्ज, जोडाण, तथा आ-दान, ए पांच रीतिं, पण अतिचार लगाडवो लायक नथी.

टीकाः— जो के साक्षात् व्रतजंग थतो नथी, पण बंधन आदिक पांच हेतुजथी, जो के पोतानी बुद्धिथी व्रतजंग नथी करतो, तो पण तेने अति-चार लागे ठे. धन धान्यने बंधनथी अतिचार एम जाणवो, के, कोइ फा-यदालायक वस्तु बेचाती देवा आवे, त्यारे तेने कहेवुं के, मारा व्रतनी मुदत खलास थये हुं ते तारी पासेथी लेइश एम कही जे जावथी तेनी

નિયંત્રણા કરી કબુલાત કરાવી તે વસ્તુ પોતાથકી તેને ઘેર રાખાવવો એ અતિચાર જાણવો. ત્રાંબા પિતલ આદિકના જાવને એકરૂપ કરીને, સંખ્યામાત્ર પુરવાથી અતિચાર લાગે છે, અથવા હું અમુક વાચતે તારી પાસેથી તે વાસણઆદિક વેચાતાં લેશ, માટે તારે બીજા કોઈને દેવાં નહીં; એમ કરવાથી પણ અતિચાર લાગે છે. ગાય, ઝેંસ, ઘોડી આદિકના ગર્જનેશ્રીને અતિચાર લાગે છે. ક્ષેત્ર અને ઘર આદિકમાં વાડ અને જીત આદિક તોડીને બે જાગમાંથી એકરૂપ કરી જોડી દેવાથી સંખ્યામાત્ર પૂરી કરવાયેં કરીને પણ અતિચાર લાગે છે; સોનું રૂપું પણ રાજા આદિકેં તુષ્ટમાન થઈને જે આપેલું હોય, તે પોતાના પચ્ચાણની મુદતસુધિ કોઈબીજાને ઘેર રાખવું, તેથી પણ અતિચાર લાગે છે. એવી રીતના પાંચ અતિચારો શ્રાવકેં લગાડવા જોઈયેં નહીં.

હવે ગુણવ્રતોના અતિચારો કહે છે.

તેમાં પેહેલા દિગ્વિરતિવ્રતના અતિચારો કહે છે.

સ્મૃત્યંતર્ધાનમૂર્ધાધ, સ્તિર્યગ્નાગવ્યતિક્રમઃ ॥

ક્ષેત્રવૃદ્ધિશ્ચ પંચેતિ, સ્મૃતાદિગ્વિરતિવ્રતે ॥ ૯૬ ॥

અર્થઃ— યાદદાસ્તીનો જંગ, ઝુર્ધ્વગમન, અધોગમન, તિર્યગ્ગમન, અને ક્ષેત્રની વૃદ્ધિ, એ પાંચ દિગ્વિરતિ વ્રતના અતિચારો જાણવા.

ટીકાઃ— જેમ કોઈયેં અમુક દિશામાં જવાને સો ગાડસુધિનું રાખીને બાકી ઉપરાંત જવાનું પચ્ચાણ કર્યું હોય; અને પછી વ્યાકુલપણથી અથવા પ્રમાદથી તેને માલુમ ન રહે કે, મેં સો ગાડનું કે પચાસ ગાડનું પચ્ચાણ કર્યું છે; એ સ્મૃતિજંગ નામેં પેહેલો અતિચાર જાણવો. ઝંચે, એટલે પર્વતનાં શિખરો, વૃદ્ધોની ટોંચો, નીચે, એટલે જોંયરાં કુવા આદિક, તથા તિર્યક્ એટલે પૂર્વ આદિક દિશા; એ ત્રણેપ્રત્યે નિયમિત સંખ્યાનું ઝલ્લંઘન કરી જે જવું, તે ત્રણ અતિચારો જાણવા. આ સઘલા અનાજોગાતિક્રમથી અતિચારો જાણવા, પણ પ્રવૃત્તિમાં તો તેડું વ્રતજંગરૂપ છે. વહી જેણેં કરું નહીં, કરાવું નહિ, એવા જાંગાથી પચ્ચાણ કર્યું હોય, તે માણસ નિયમિત સિમાને ઝલંઘીને પોતે જાય નહીં, અને બીજાને મોકલે પણ નહીં; પણ જેણેં એવા જાંગાથી પચ્ચાણ નથી કર્યું તેને પરને સીમા ઝલંઘન કરાવવામાં દોષ નથી. તથા

ક્ષેત્રને પૂર્વાદિક દિશાઝમાં જે વધારવું, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. અર્થાત્ કોઈયે પૂર્વાદિક દિશાઝમાં સો સો ગાઝ જવાનું પરિમાણ કર્યું; પણ એક દિશામાં વધારે દૂર જવાનું કારણ પડવાથી, બીજી દિશામાં તેટલા ઝંઘા ગાઝ કરવા, અને બીજીમાં વધારવા એ પાંચમો અતિચાર જાણવો. અથવા અજાણતાં વધારે દૂર જવાથી પણ અતિચાર લાગે છે. પણ જાણી જોઈને તો જવુંજ નહીં.

હવે બીજા ઝોગોપઝોગમાન નામના ગુણવ્રતના અતિચારો કહે છે.

સચિત્તસ્તેન સંબદ્ધઃ, સન્મિશ્રોઽન્નિષવસ્તથા ॥

દુઃપક્વાહાર ઇત્યેતે, ઝોગોપઝોગમાનગાઃ ॥ ૯૭ ॥

અર્થઃ— સચિત્ત, સચિત્તના સંબંધવાળું, અચિત્તથી મિશ્રિત થયેલું, અનેક દ્રવ્યોથી મલી ગયેલું, તથા ન પાકી શકે એવા ઝોજનને અચિત્ત માની જે ખાવું, તે પાંચે ઝોગોપઝોગમાનના અતિચારો જાણવા.

ટીકાઃ— સચિત્ત એટલે કંદ, મૂલ, ફલ આદિક, અને પૃથ્વી કાયાદિક, તેનો અનાઝોગે કરી જે આહાર કરવો, તે પેહેલો અતિચાર જાણવો. હું સચિત્ત એવું બીજ તજી દેશ્શ, એમ વિચારિ જવું આદિક જે મુખમાં નાખવું, તે સચિત્ત વર્જનારને બીજો અતિચાર જાણવો. સચિત્તથી મિશ્રિત થયેલા આહારને અચિત્ત જાણી જે ખાવું તે ત્રીજો અતિચાર જાણવો. અનેક દ્રવ્યના એકઠા મલવાથી ઉત્પન્ન થયેલું જે મદિરા આદિક, તેને પિષ્ટાદિકપણાયેં કરીને જે અચેતન માનીને ખાવું, તે ચોથો અતિચાર જાણવો. અતિકષ્ટથી પાકે એવા જે જવઆદિક, તેને પક્વપણાયેં કરીને, અચેતન માનીને જે ખાવા, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. એવી રીતે રાત્રિ-ઝોજન તથા મદ્યાદિકની નિવૃત્તિમાં પણ, અજાણતે અતિચારો જાણવા. હવે ઝોગોપઝોગનાં લક્ષણાંતરથી તેમાં રહેલા અતિચારો કહે છે.

અમી ઝોજનતસ્ત્યાજ્યાઃ, કર્મતઃ સ્વરકર્મ તુ ॥

તસ્મિન્પંચદશ મલ્લાન્, કર્માદાનાનિ સંત્યજેત્ ॥ ૯૮ ॥

અર્થઃ— ઉપર કહેલા અતિચારો ઝોજનને આશ્રીને તજવા; અને પ્રાણીયોને વાધા ઉપજે એવું ગુણિપાલક જે કઠોર કાર્ય, તેમાં રહેલાં પંદર જે મલીન કર્માદાનો, એટલે પાપપ્રકૃતિનાં જે કારણો, તેને તજવાં.

હવે બે શ્લોકોએ કરીને તે પંદર કર્માદાનોનાં નામો કહે છે.

અંગારવનશકટ, ઝાટકસ્ફોટજીવિકા ॥

દંતલાઢ્ઠારસકેશ, વિષવાણિજ્યકાનિ ચ ॥ ૧૯૯ ॥

યંત્રપીડાનિર્લાઢ્ઠન, મસતીપોષણં તથા ॥

દવદાનં સરઃશોષ, ઇતિ પંચદશ ત્યજેત્ ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થઃ— અંગારના ધંધાથી, વનના ધંધાથી, ગાડાંના ધંધાથી ઝાડાંના ધંધાથી, ફોડવાના (પૃથ્વી આદિક) ધંધાથી, દાંતના વેપારથી, લાલના વેપારથી, રસના વેપારથી, વાલના વેપારથી, ઝેરના વેપારથી, યંત્રપીલણથી, નિર્લાઢ્ઠન કર્મથી, અસતીનાં પોષણથી, દાવાનલ લગાવવાથી, તથા તલાવને સુકાવવાથી, થતા પંદર અતિચારોને તજવા.

હવે તેઢ્ઠમાંથી અંગારક આજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

અંગારઆષ્ટ્રકરણં, કુંજાયઃસ્વર્ણકારિતા ॥

ઠઠારત્વેષ્ટકાપાકા, વિતિહ્યંગારજીવિકા ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થઃ— કોલસા કરવા, ઝુંજવાનો ધંધો, કુંજારનો ધંધો, લુહારનો તથા સોનીનો અને કંસારનો ધંધો, તથા ઇંટો પકાવવાનો ધંધો, એ અંગારજીવિકા જાણવી.

ટીકાઃ— લાકડાં બાલી કોલસા કરવામાં ઢકાય જીવની હિંસા થાય છે, એવી રીતે જેમાં અગ્નિકાયની વિરાધના થાય છે, તે સઘલા અંગાર કર્મમાં આવી જાય છે, તો પણ સુલાસામાટે જુદા જેદો કર્યા છે. ચણા આદિક ઝુંજવું તે આષ્ટ્રકરણ. માટીનાં વાસણો બનાવવાં વેચવાં, પકાવવાં, વિગેરે કુંજકારિતા. લુહારનો ધંધો તે લોહકારિતા, સોનીનો ધંધો, તે સ્વર્ણકારિતા, તથા કંસારનો ધંધો તે ઠઠારત્વકારિકા, તથા ઇંટો પકાવવી, તે ઇષ્ટપાકકારિકા; એ સઘલાથી જે આજીવિકા ચલાવવી, તે અંગારકાજીવિકા જાણવી.

હવે વનજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિન્નાવિન્નવનપત્ર, પ્રસૂનફલવિક્રયઃ ॥

કણાનાં દલનાત્પેષા, દૃત્તિશ્ચ વનજીવિકા ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ:— ઢેદેલાં, અથવા નહીં ઢેદેલાં, એવા વનમાં થતાં પાન, ફુલ, ફલ વિગેરેનું વેચવું તે, તથા ધાન્યાદિકના દાણાંને, ઘંટી આદિકથી દલવાથી, તથા પાણાઆદિકથી વાટવાથી જે આજીવિકા કરવી તે વનજીવિકા જાણવી.

હવે શકટજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

શકટાનાં તદંગાનાં, ઘટનં સ્વેટનં તથા ॥

વિક્રયશ્ચેતિ શકટ, જીવિકા પરિકીર્તિતા ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ:— ગાડાં અથવા તેનાં ચક્ર આદિક ઉપકરણોને ઘડવાં, ઘડાવવાં, સ્વેડવાં, વેંચવાં વિગેરે સમસ્ત પ્રાણીર્તની હિંસારૂપ, તથા બેલ આદિકને વધવંધનનાં હેતુરૂપ, શકટાજીવિકા કહેલી છે.

હવે જાટક આજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

શકટોક્ષલુલાયોષ્ટ્ર, સ્વરાશ્વતરવાજિનાં ॥

જારસ્ય વાહનાવૃત્તિ, નૈવેજાટકજીવિકા ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ:— ગાડાં, વેલ, પાડા, હંટ, ગધેડાં, સ્વચર, ઘોડા વિગેરેપર જાર જરીને જે આજીવિકા ચલાવવી તે “ જાટાનુજીવિકા ” જાણવી.

હવે સ્ફોટક જીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સરઃ કૂપાદિસ્થનન, શિલાકુટ્ટનકર્મજિઃ ॥

પૃથિવ્યારંજનસંજ્ઞૈ, જીવનં સ્ફોટકજીવિકા ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ:— તલાવ, કુવા વાવ આદિકના સ્વોદવાથી, પથ્થર આદિક ફોડવાથી, જે પૃથ્વીકાય આદિકના આરંજથી જે આજીવિકા ચલાવવી તે “ સ્ફોટકજીવિકા ” કહેવાય.

દંતવાણિજ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

દંતકેશનસ્થિત્વ, ગ્રોમ્પોગ્રહણમાકરે ॥

ત્રસાંગસ્યવણિજ્યાર્થ, દંતવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ:— હાથી દાંત, અને ઉપલક્ષણથી ત્રસજીવોના બીજા પણ અવયવો, ચમરી આદિકના કેશો, ધૂકાદિકના નાલો, શંખાદિકનાં હાડકાં, ચિન્તા આદિકનાં ચાંબડાં, હંસાદિકનાં રોમ, વિગેરેનું તેજનાં ઉત્પત્તિસ્થા-

નકે જશ્, વેપારમાટે જે વેંચાતું ગ્રહણ કરવું, તે દંતવાણિજ્ય કહેવાય; ઉત્પત્તિસ્થાનક કહેવાની મતલબ એટલીજ કે, તેડના ઉત્પત્તિસ્થાનક વિના બીજી જગોણથી લેવામાં અથવા વેચવામાં દોષ નથી.

હવે લાખના વેપારનું સ્વરૂપ કહે છે.

લાક્ષામનઃશિલાનીલી, ધાતકીટંકણાદિનઃ ॥

વિક્રયઃ પાપસદનં, લાક્ષાવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૭ ॥

અર્થઃ— લાખ, મનશીલ, ગલી, ધાવડી, ટંકણખાર, વિગેરેના વેપારમાં જી-વહિંસા હોવાથી, તે પાપના સ્થાનકરૂપ લાખઆદિકનો વેપાર કહેવાય છે. હવે રસ અને કેશના વેપારનું સ્વરૂપ એકજ શ્લોકથી કહે છે.

નવનીતવસાદ્દૌઢ, મધપ્રજૃતિવિક્રયઃ ॥

દ્વિપાચ્ચતુષ્પાદ્વિક્રેયો, વાણિજ્યં રસકેશયોઃ ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થઃ— માખણ કે, જેમાં સંમૂર્ઠિમજંતુડ થાય છે, ચરબી અને મધ કે, જે જંતુડના ઘાતથી ઉત્પન્ન થાય છે, તથા મદિરા કે જે કામને ઉત્પન્ન કરે છે, તે આદિકનો વેપાર રસવાણિજ્ય જાણવાં; તથા માણસ, અને પશુનો જે વેપાર, કે જેથી તેડને પરવશપણું, વધ, બંધન, જીવ, તરસ વિ-ગેરે પીડાડ ઉત્પન્ન થાય છે; તે વેપાર કેશવાણિજ્ય જાણવો. જીવવાલાં પ્રાણીનું વેંચવું તે કેશવાણિજ્ય, અને જીવવિનાનાં પ્રાણીડનું તથા તેડનાં અંગોનું વેંચવું તે દંતવાણિજ્ય જાણવું.

હવે વિષવાણિજ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિષાસ્ત્રદલયંત્રાયો, હરિતાલાદિવસ્તુનઃ ॥

વિક્રયો જીવિતઘ્નસ્ય, વિષવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થઃ— વઢનાગ આદિક જેરી વસ્તુડ, તલવાર આદિક હથીયારો, હલ, અરહટ્ટ આદિક યંત્ર, તથા હરતાલ આદિક જીવ લેનારી વસ્તુડનો જે વ્યાપાર તે વિષવાણિજ્ય કહેવાય.

હવે યંત્રપીડાકર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

તિલેક્ષુસર્પપૈરંડ, જલયંત્રાદિપીડનં ॥

દલતૈલસ્ય ચ કૃતિ, યંત્રપીડા પ્રકીર્તિતા ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થ:- તલ, સર્ષવ, ઇરંડી વિગેરે પીલવાની ઘાળી, સેલડીના ચીચો-
ડા, તથા અરઘટ્ટ આદિક, તથા દલતૈલનું જે બનાવવું, તે યંત્રપીડા કહે-
વાય છે, અને તેમાં ઘણા જીવોની હિંસા અન્ય દર્શનીત્યે પણ માનેલી છે.

હવે નિર્લાભનકર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

નાસાવેધોઽકનંમુષ્ક, હેદનંપૃષ્ઠગાલનં ॥

કર્ણકંબલવિહેદો, નિર્લાભનમુદીરિતં ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ:- બેલ, પાડા વિગેરેનાં નાક વિંધવાં, ઘોડા બેલ વિગેરેના અંડ-
નો હેદ કરવો, અથવા આંકવા, હંટની પીઠ ગાલવી તથા ગાયોના કાન
કંબલ વિગેરેનો હેદ, કરવો, કે જેથી તેહને પ્રગટ રીતે દુઃખ થાય છે,
તેને નિર્લાભન કર્મ જાણવું.

હવે અસતીપોષણનું સ્વરૂપ કહે છે.

સારિકા શુકમાર્જાર, શ્વકુર્કુટકલાપિનાં ॥

પોષોદાસ્યાશ્ચ વિત્તાર્થ, મસતીપોષણં વિહઃ ૧૧૨ ॥

અર્થ:- ધનને માટે, સારિકા (મેના) પોપટ, બીલાડા, કુતરા, કુકડા,
મયૂર, દાસી વિગેરેને જે પાલવાં તે અસતીપોષણ કહેવાય; કેમ કે તેહ
પાપનાં હેતુ છે.

હવે એક શ્લોકે કરીને દવદાન તથા સરઃશોષનું સ્વરૂપ કહે છે.

વ્યસનાત્પુણ્યબુદ્ધ્યા વા, દવાદાનં યવેદ્વિધા ॥

સરઃશોષઃ સરઃસિંધુ, હ્રદાદેરંબુસંપ્લવઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ:- વ્યસનથી, ઇટલે પ્રયોજનવિના અથવા પુણ્યબુદ્ધિથી ઇટલે,
જેમ હું આ જીર્ણ ઘાંસ બાલી નાખીશ તો ગાયોને ચરવાને અહીં સારું
નવું ઘાસ થશે, ઇત્યાદિ ધર્મબુદ્ધિથી, એમ બે પ્રકારે દાવાનલ દેવાનું જા-
ણવું, પણ તેથી ક્રોડો જીવોની હિંસા થાય છે. તલાવ વિગેરે જલાશયોનું
જે સુકાવવું, અર્થાત્ તેમનાં પાણીને નેહેર આદિકથી સ્વેંચી લેવું, તે સરઃ
શોષ કહેવાય, અને તેથી તેમાં રહેલા ત્રસજીવોનો નાશ થાય છે.

એવી રીતે પંદર કર્મદાનોનું સ્વરૂપ કહ્યું.

એવી રીતે ટુંકામાં વર્ણન કર્યું છે, પણ એવી રીતનાં બીજાં સાવધ કા-
ર્યોનું અહીં પરિગણન કર્યું નથી. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અંગારકર્મા-

દિકો खरकर्मोना अतिचार शा माटे, ते तो खरकर्मरूपेज ठे, तेने माटे कहे ठे के, ते वात खरी ठे के, तेज खरकर्मरूप ठे, पण अनाजोगें करता अका अतिचाररूप ठे, पण जाणीने करवाथी तो व्रतजंगरूपज ठे.

हवे अनर्थदंडना अतिचारो कहे ठे.

संयुक्ताधिकरणत्व, मुपन्नोगातिरिक्तता ॥

मौख्यमथकौत्कुंच्यं, कंदर्पोऽनर्थदंडगाः ॥ ११४ ॥

अर्थ:- जोडेલાં अधिकरणपણું, उपन्नोगોતું અતિશયપણું, બકબકાટ કરવાપણું, તથા અંગની કુચેષ્ટાજ, અને કામવિકારનાં વચનો વિગેરે અનર્થદંડના અતિચારો જાણવા.

ટીકા:- સંયુક્ત અધિકરણ, એટલે ઝાંઢણીસાથે સાંબેલું, હલની સાથે ફાલ, ગાડાસાથે ધોસરું, ધનુષસાથે બાણ એવી રીતે, જોડેલાં અધિકરણો શ્રાવકેં રાખવાં નહીં, એ અનર્થદંડનો પેહેલો અતિચાર છે તથા જોગોપજોગનાં હૃદ ઉપરાંત સાધનો રાખવાં, એટલે સ્નાન, પાન, જોજન, કેશર, ચંદન, કસ્તુરી, આજ્ઞરણ વિગેરે ઘણાં રાખવાં, પણ તેથી ઘણી જીવ હિંસા થાય છે, માટે તે બીજો અતિચાર જાણવો. તથા સંબંધવિના બહુ અસત્ય બકબકાટ કરવો, તે ત્રીજો અતિચાર જાણવો. તથા નાક, હાંથ, પગ, મુખવિગેરે મરડીને જે કુચેષ્ટા કરવી, તે ચોથો અતિચાર જાણવો. તથા કામ ઉપજે એવો વાણીનો પ્રયોગ કરવો, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. બેહ્વા બન્ને પ્રમાદાચરિતના અતિચારો છે. એવી રીતે ગુણવ્રતના અતિચારો જાણવા; હવે શિક્ષાવ્રતના અતિચારો કહે છે.

તેજમાંથી પેહેલા સામાયિક વ્રતના અતિચારો કહે છે.

કાયવાહ્નમનસાં દુષ્ટ, પ્રણિધાનમનાદરઃ ॥

સ્મૃત્યનુપસ્થાપનં ચ, સ્મૃતાઃ સામાયિકવ્રતે ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ:- કાયાથી, વચનથી, તથા મનથી દુષ્ટ પ્રણિધાન કરવું તે, અનાદર, તથા સ્મરણપણાનો નાશ, એ પાંચે સામાયિકવ્રતના અતિચારો કહેલા છે.

ટીકા:- શરીરના હાથપગાદિક અવયવોનું જે દુષ્ટરીતે પ્રણિધાન કરવું, તે કાયદુઃપ્રણિધાન, તથા વર્ણસંસ્કારનો અજાવ, અર્થનું અનવગમ, અને ચપલતા, એ વાગ્દુઃપ્રણિધાન, તથા ક્રોધ, લોજ, ડોહ, અજિમાન

વિગેરેનો જે સંત્રમ, તે મનોહુ:પ્રણિધાન, એ ત્રણ અતિચારો; તથા અનાદર એટલે, ઉત્સાહવિના નિયમિત વેલાએજ સામાયિક ન કરવું તે ચોથો અતિચાર જાણવો. તથા મેં સામાયિક કર્યું કે, નહીં, એવી જે યાદદાસ્તી ન રહેવી; એ પાંચમો અતિચાર જાણવો.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, તે કાયદુ:પ્રણિધાન આદિક હોતે ઢતે સામાયિકનું નિરર્થકપણું, ઇત્યાદિ અંગીકાર કરવાએ કરીને, વસ્તુનો અજાવજ કહ્યો; અને અતિચાર તો માલિન્યરૂપેં છે, તો તે સામાયિકનો અજાવ હોતે ઢતે શી રીતેં થઈ શકે ? માટે તે ઝંગજ છે; પણ અતિચાર નથી; હવે તે શંકા માટે કહે છે કે, અનાજોગથી તેમાં અતિચારપણું છે.

હવે દેશાવકાશિક વ્રતના અતિચારો કહે છે.

પ્રેષ્યપ્રયોગાનયને, પુઝ્જલક્ષેપણં તથા ॥

શબ્દરૂપાનુપાતૌ ચ, વ્રતે દેશાવકાશિકે ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ:— પોતે પચ્ચાણ કરેલા, પ્રદેશમાં કોઈને કંઈ કામમાટે મોકલવો, ત્યાંથી કંઈ મગાવવું, કંઈક વસ્તુ પેંકી, ત્યાંથી કોઈને આવવામાટે સંજ્ઞા કરવી; કંઈ શબ્દ બોલી કોઈને ત્યાંથી બોલાવવો; તથા પોતાની અંગચેષ્ઠાથી કોઈને ત્યાંથી બોલાવવો; એ પાંચે દેશાવકાશિક વ્રતના અતિચારો જાણવા.

હવે પૌષધવ્રતના અતિચારો કહે છે.

ઉત્સર્ગોદાનસંસ્તારા, નનવેદ્યાપ્રમૃજ્ય ચ ॥

અનાદર: સ્મૃત્યનુપ, સ્થાપનં ચેતિ પૌષધે ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ:— મલ, શ્લેષ્માદિકને જગો જોયા તથા પોંજ્યાવિના નાખવાં, તે પેહેલો અતિચાર; પાટલા, સાપડા આદિકને પણ એવીજ રીતેં જોયા પોંજ્યાવિના લેવા અથવા મેલવા, એ બીજો અતિચાર; તથા કામલ સંથારા આદિકને પણ જોયાપોંજ્યાવિના મેલવા લેવા, એ ત્રીજો અતિચાર; પૌષધ વ્રતનો અનાદર કરવો, એ ચોથો અતિચાર; તથા તે સંબંધિ યાદદાસ્તીની જે ચૂક, તે પાંચમો અતિચાર; એમ પૌષધવ્રતના પાંચ અતિચારો જાણવા.

હવે અતિથિસંવિજ્ઞાગવ્રતના અતિચારો કહે છે.
સન્નિત્તે દ્વેષણં તેન, પિધાનં કાલલંઘનં ॥

મત્સરોન્યાપદેશશ્ચ, તુર્યશિક્ષાવ્રતે સ્મૃતાઃ ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ:— સાધુ વોરવા આવતે ઢતે, તૈયાર રહેલીવસ્તુઝને ન દેવાની બુ-
ઝિથી, સચિત્ત એવા અગ્નિ આદિકપર મુકે, એ પહેલો અતિચાર; તથા
એવીજ સચિત્ત વસ્તુઝ; જેવી કે, ફલફુલ વિગેરેથી તે દેવાની વસ્તુને ઢાં-
કે, એ બીજો અતિચાર; તથા સાધુને વોરવાના વચ્ચતનું ઝલ્લંઘન કરીને,
ઝોજન આદિક તૈયાર કરે, એ ત્રીજો અતિચાર; તથા મત્સર કરે, એટ-
લે અદેશાઈ લાવે એ ચોથો અતિચાર; તથા આ વસ્તુ બીજાની માલી-
કીની છે, એમ કહીને ન આપે, એ પાંચમો અતિચાર; એ પાંચે અતિથિ-
સંવિજ્ઞાગવ્રતના અતિચારો જાણવા. તેમાં પણ અનાઝોગેં 'અતિચારો જા-
ણવા; અને જાણતાં ઢતાં કરે, તો તેને વ્રતના ઝંગરૂપેં જાણવા.

હવે શ્રાવકનું મહાશ્રાવકપણું કહે છે.

એવં વ્રતસ્થિતો ઝત્તયા, સત્તદ્વેષ્યાં ધનં વપન્ ॥

દયયા ઇતિદીનેષુ, મહાશ્રાવકઝચ્યતે ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ:— એવી રીતેં વ્રતમાં રહીને, ઝત્તિપૂર્વક સાત દ્વેષોમાં ન્યાયો-
પાર્જિત ધનને વાવતો થકો, તથા અતિદીનને પણ તે ધનાદિક આપતો
થકો મહાશ્રાવક કહેવાય છે.

ટીકા:— સાત દ્વેષોમાં પેહેલું જિનબિંબ, તે હીરામાણેક આદિથી માં-
ડી પાષાણ અથવા માટી પ્રમુખનાં પણ બનાવવાં તેની શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી
પ્રતિષ્ઠા કરવી. અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવી. તેની યાત્રા કરવી, તથા તેને આ-
ઝરણ વચ્ચ વિગેરે પેહેરાવવાં. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, જિનબિંબો કંઈ
તુષ્ઠમાન થતાં નથી, તેથી તેની પૂજા કરવામાં શું ફલ છે ? તેને માટે ક-
હે છે કે, નહીં તુષ્ઠમાન થતાં એવાં ચિંતામણિ આદિકથી જેમ, તેમ જિ-
નબિંબથી પણ ફલ મેલે છે એવી રીતેં પોતે કરાવેલી તથા અન્યેં કરાવેલી,
તથા શાશ્વતી પ્રતિમાદિકનું જે પૂજન આદિક કરવું તે. બીજું જિનઝવ-
ન નામેં દ્વેષમાં ધન વાવવું તે, એટલે શબ્દયરહિત ઝૂમિમાં, ઝકાય જી-
વનાં રક્ષણ આદિકથી જિનઝવન કરાવવું. અને વૈઝવ હોય તો ઝરત

આદિકની પેઠે હીરા માણેક વિગેરે જવાહીરોની શિલાઝંથી મહાશો-
 જાવાહું જિનજીવન કરાવવું. વહી તે સંપ્રતિ રાજાની પેઠે ઠેકાણે ઠેકાણે
 કરાવવાં અને ધન ન હોય તો, એક ઘાંસની કુંપડીનું પણ જિનજીવન બ-
 નાવવું. વહી રાજાદિકેં તો, ગામ ગરાસ ગોકુલ વિગેરે જિનજીવનને અ-
 ર્પણ કરવાં; તથા તેમનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવવો. અહિં કોઈ શંકા કરે કે
 જિનજીવન કરાવવામાં તો ઠકાય જીવની હિંસા થાય છે, માટે તે કરાવ
 વું યોગ્ય કેમ કહેવાય ? તેને માટે કહે છે કે, જે ગૃહસ્થ કુટુંબ આદિ-
 ક માટે આરંજપરિગ્રહમાં પ્રસક્ત છે, તેનું ધનોપાર્જનપણું નિષ્ફલ મા થા-
 ઈ ? એટલા માટે જિનજીવનાદિકમાં ધન સ્વરૂપ કલ્યાણકારી છે; પણ
 ધર્મને માટેજ ધન પેદા કરવું, એ કલ્યાણકારી નથી. વહી તે વાવ, કુવા,
 આદિક કરાવવાની પેઠે અધર્મનું કાર્ય નથી; કેમ કે, તેમાં તો ધર્મનાં
 કાર્યો થાય છે. વહી જે કુટુંબ માટે આરંજ નથી કરતો, એવો પ્રતિમા-
 ધારી શ્રાવક કદાચ જિનબિંબાદિક ન કરાવે તો પણ ચાલે. હવે ત્રીજું
 જિનાગમ ક્ષેત્રમાં ધન વાવવું, એટલે, જે આગમો સારાસારતત્ત્વો જણા-
 વે છે; તથા જે જીવનો નાશ કરનારાં છે, એવાં આગમોને એટલે શાસ્ત્રોને
 લેખાવવાં, તથા વસ્ત્ર આદિકથી પૂજવાં. ચોથું જિનાગમ જીવનારાંને વ-
 સ્ત્રાદિકથી યજ્ઞપૂર્વક સન્માન આપવું. તથા તેઓને અન્યાસ કરનારા સા-
 ધુ આદિકને તે આપવાં, તથા તેની હમેશાં પૂજા કરવી, અને તેને શ્રદ્ધા-
 પૂર્વક સાંજલવાં. પાંચમું જિનવચનોને અનુસારે શુદ્ધચારિત્ર પાલતા, તથા
 પોતાનો જન્મ સફળ કરતા, પોતે, તરતા અને બીજાને તારતા, એવા તી-
 ર્થંકરથી માંડી સામાયિક વ્રતધારીપ્રત્યે જે ધનાદિકનું વાવવું તે અર્થાત્
 તેમ અશનાદિક આહાર, રોગ વચ્ચે ઔષધ, શિયાલાદિકમાં વસ્ત્ર, પાત્ર,
 દંડા, રજોહરણ ઇત્યાદિ આપવાં. ઇહું રત્નત્રયને ધરનારી સાધ્વીઓને પણ
 યથોચિત્ત આહાર આદિક આપવામાં પોતાના ધનને વાપરવું. અહીં કોઈ
 શંકા કરે કે, સ્ત્રીઓને તો નિઃસત્વપણાયે કરીને, તથા ડુઃશીલપણાયે ક-
 રીને મોક્ષનો અધિકાર ન હોવો જોઈયે, માટે તેઓને દાન આપવું તે સા-
 ધુદાનતુલ્ય કેમ લેવાય ? તેને માટે કહે છે કે, બ્રાહ્મી, સુંદરી, રાજીમતી,
 સીતા વિગેરે સ્ત્રીઓ ગૃહસ્થપણામાં પણ મહાસત્વવાલીઓ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો
 છે; તથા સત્યજ્ઞામા આદિકેં, રાજ્યલક્ષ્મી, પતિ, પુત્ર, ઝાડ, વિગેરેને તજીને

પણ દીક્ષા લીધી છે; માટે તેડને પણ મોક્ષનો અધિકાર છે. સાતમું સાધર્મિક એવા શ્રાવકોને માટે પણ પોતાનું ધન વાપરવું. તેડને પોતાના પુત્ર આદિકના વિવાહમહોત્સવમાં નિમંત્રણ દેશજમાડવા, તેમને વસ્ત્રાન્નરણો આપવાં, દુઃખમાંથી પોતાનું ધન સ્વરચીને પણ ડગારવા; તેમને ધર્મક્રિયા કરવામાટે પૌષધશાલાં કરાવી આપવી વિગેરે અનેક પ્રકારની તેમની શુશ્રૂષા કરવી; અને તેવીજ રીતે શ્રાવિકાંડને માટે પણ પોતાનું ધન વાપરવું; તે શ્રાવિકાંડકેવી તો કે, મહાશીયલવાલી, રત્નત્રયયુક્ત, તથા જૈન ધર્મમાં અનુરક્ત ચિત્તવાલી, હોય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, સ્ત્રીડને તો શાસ્ત્રમાં મહાદુઃશીલ આદિક અનેક દુર્ગુણોવાલી, તથા આ લોક અને પરલોક બંનેમાં દુઃખદેનારી કહેલી છે; તો તેને માટે કહે છે કે, સઘલી સ્ત્રીડ કંઈ તેવીજ હોતી નથી; જિનેશ્વર પ્રજ્ઞની માતાંડ આદિક અનેક, ચરમશરીરી, અથવા બે ત્રણ જીવ કરનારી એવી, મહા ગુણવતી સ્ત્રીડ ઇંદ્રાદિકથી પણ પૂજાય છે, તથા મુનિડથી પણ તેડની સ્તુતિડ કરાય છે; માટે એવી સુશીલ સ્ત્રીડનું તો વાત્સલ્ય કરવું, તેજ લાયક છે. હવે એવી રીતે કેવલ સાતક્ષેત્રમાંજ ધન વાપરવું તેમ નહીં, પણ ગરિબ, આંધલા, પાંગલા, બેહેરા, વિગેરેને કેવલ દયાયેં કરીને આપવું, પણ જીત્તિથી નહીં કેમ કે પ્રજ્ઞ પણ દીક્ષા લેતી વખતે પાત્રાપાત્રની અપેક્ષારાખ્યાવિનાજ સંવત્સરીદાન દયાયેં કરીને દીધે છે. માટે એવી રીતે સાતક્ષેત્રમાં તથા દીન લોકોને દાન દેનારો માણસ મહાશ્રાવક કહેવાય છે. સામાન્ય શ્રાવકને પણ શ્રાવક કહેવાય, પણ આવી રીતે જે સાતક્ષેત્રમાં અને દીન માણસો પ્રત્યે જે ધન વાપરે તે મહાશ્રાવક કહેવાય.

હવે વ્યતિરેકદ્વારેં કરીને સાતક્ષેત્રમાં ધનવપનનું સ્વરૂપ કહે છે.

યઃ સદ્બાહ્યમનિત્યં ચ ક્ષેત્રેષુ ન ધનં વપેત્ ॥

કથં વરાકશ્ચારિત્રં હશ્વરં સસમાચરેત્ ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ:- ઠતું, અને શરીરથી બાહ્ય રહેલું, તથા અનિત્ય, ઇટલે જેનેરાજા, અગ્નિ, પાણી વિગેરેનો જય છે, એવા ધનને પણ જે સાતક્ષેત્રોમાં વાવતો નથી, તે માણસ અત્યંત આકરું એવું ચારિત્ર તે શી રીતે પાલી શકશે?

हवे महाश्रावकनी दिनचर्या कहे ठे.

ब्राह्मे मुहूर्ते उत्तिष्ठेत्, परमेष्ठिस्तुतिं पठन् ॥

किंधर्मा किंकुलश्चास्मि, किंव्रतोस्मीति च स्मरन् ॥१५१॥

अर्थः—मंगलिकमाटे पंच परमेष्ठिनी स्तुति जणतां थकां, रात्रिनुं चौ-
दसुं ब्राह्म नामनुं जे मुहूर्त, तेनेविषे उठवुं, तथा मारो शुं धर्म ठे? हुं
कया कुलनो हुं? तथा मारे शुं व्रत ठे? उपलक्षणथी ड्रव्यथी कोण मा-
रा गुरु ठे? क्षेत्रथी हुं क्या नगरमां वसुं हुं? कालथी आ कयो वखत ठे?
विगेरेनुं स्मरण करवुं. तेवार पढी

शुचिः पुष्पामिषस्तोत्रै, देवमभ्यर्च्य वेश्मनि ॥

प्रत्याख्यानं यथाशक्ति, कृत्वा देवगृहं व्रजेत् ॥ १५२ ॥

अर्थः—पवित्र थइ, घरमां, रहेला देवनी, पुष्प, नैवेद्य, तथा स्तुतिथी
पूजा करीने यथाशक्ति पञ्चखाण करीने, देवालयप्रत्ये जवुं.

टीकाः—पवित्र थवुं, एटले खरचु जइ आवी, दातण पाणी करी, मु-
ख धोइ, कोगला करी स्नान करवुं. (आ सघलुं उपदेशरूप नहीं जाणवुं;
पण ते तो लोकसिद्ध कार्य ठे; केमके शास्त्रकारो कंइ एवां सावद्य कार्यों-
नो उपदेश देता नथी;) पुष्प एटले सघलां सुगंधि ड्रव्यो, धूप, वस्त्र, आ-
चरण आदिक उपलक्षणथी जाणी लेवां; नैवेद्य एटले रांधेलां अनाज,
फल, अक्षत, दीप, जल, विगेरे उपलक्षणथी जाणवां; स्तुति एटले “ न-
मुत्थुणं” इत्यादि जिनगुणनां स्तवनो जाणवां पञ्चखाण एटले नोकारसी,
पोरसी, गंठसी विगेरे जाणवां. ते वार पढी देवालयें जवुं; ते माटे स्नान,
विलेपन, वस्त्र, आचूषण, वाहन आदिक वापरवां विगेरे स्वयमेव सिद्ध
ठे, माटे तेनो अहीं उपदेश कयों नथी; तेमां पण राजा होय, तो पोते
हाथी, घोडा, लष्कर विगेरे सहित धामधूमथी देरासरें जाय; अने सामा-
न्य माणस उद्धताइनो त्याग करीने, अर्थात् जेथी लोकोतरफनी हांसीनी
प्राप्ति न थाय एवी रीतें देवालयें जाय. ते वार पढी

प्रविश्य विधिना तत्र, त्रिः प्रदक्षिणयैजिनं ॥

पुष्पादिभिस्तमभ्यर्च्य, स्तवनैरुत्तमैःस्तुयात् ॥ १५३ ॥

अर्थः—त्यां विधिपूर्वक प्रवेश करीने, जिनेश्वर प्रभुने त्रण प्रदक्षिणा

દેવી; તથા પ્રચુને પુષ્પાદિકથી પૂજીને ઉત્તમ એવાં સ્તવનોથી સ્તુતિ કરવી.

ટીકા:— ત્યાં પ્રવેશ કરવાનો વિધિ નિચે મુજબ જાણવો. પુષ્પ તાંબૂલ આદિક સચિત્ત દ્રવ્ય, ચાકુ ઠરી આદિક હથીયાર, પાણુકા વિગેરે ત-જીને, ઉત્તરાસંગ કરીને, જિનબિંબનાં દર્શન હોતે ઢતે, મસ્તકે શ્રંજલી ક-રીને, મનને, તત્પર કરીને, તથા એવી રીતે પંચવિધ શ્રિગમનપૂર્વક ત્રણ નિસહી કહીને પ્રવેશ કરવો. રાજા આદિકે પોતાનાં રાજ્યચિહ્નો તજી-દેવાં. વલી હમેશાં અથવા પર્વને દહાડે સ્નાત્રપૂર્વક પૂજા કરવી. સ્નાત્ર વચ્ચે પેહેલાં સુગંધિ ચંદનથી જિનબિંબને તિલક કરવું. પઠી ધૂપ કરવો. પઠી સર્વ ઔષધિમય એવા પાણીથી કલશ કરવો. પઠી કુસુમાંજલી ના-ખવાપૂર્વક કપૂર, કુંકુમ, ચંદન, અગર વિગેરેથી મિશ્રિતકરેલાં, જલ, ઘી, દૂધ વિગેરેથી સ્નાત્ર કરવું. પઠી સુગંધિ ચંદનથી વિલેપન કરવું. પઠી ચં-પક, કમલ વિગેરેની ઉત્તમ પુષ્પમાલાથી પૂજન કરવું. પઠી રત્ન, સોનું-મોતી વિગેરેનાં આચૂષણો પ્રચુને પેહેરાવવાં. પઠી વસ્ત્રાદિક પહેરાવવાં. પ-ઠી સર્પવ, અદ્વત આદિકથી અગાડી અષ્ટમંગલ આલેખવાં. પઠી અગાડી, નૈવેદ્ય, મંગલદીવો, ઘી વિગેરે મુકવાં. પ્રચુને લલાટમાં ગોરોચનથી તિ-લક કરવું. પઠી આરતિ ઉતારવી એવી રીતે પ્રચુને પૂજીને, શ્યાપથિકી પ્ર-તિક્રમણપૂર્વક શક્રસ્તવાદિક દંડકથી ચૈત્યવંદન કરીને, મહાકવિયેં-ર-ચેલાં સ્તોત્રથી સ્તુતિ કરવી. પઠી કાયોત્સર્ગનાં પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ તસ્સન્ન-રીનો પાઠ જાણવો.

હવે તે શ્યાપથિકીનાં સૂત્ર તથા અર્થ કહે છે.

“ શ્વામિ પઢિકમિઝં શ્રિયાવહિયાણ વિરાહણાણ ” શ્યાપથિકી એ-ટલે ગમનપ્રધાન જે માર્ગ, તેમાં થતી જંતુઝંતી બાધા તેને પ્રતિક્રમણ ક-રવાને હું શું હું. અથવા શ્યાપથ એટલે સાધુ આચાર, તેમાં થતી જે વિરાધના તે પ્રતિક્રમણ કરવાને હું શું હું. સાધુઆચારનું જે અતિક્રમણ પ્રાણાતિપાત, તેનું અત્રે મુખ્યપણે ગ્રહણ છે; બાકીનાં પાપસ્થાનકોનો તો અંદરજ સમાવેશ થઈ જાય છે; હવે તે શું હોતે ઢતે વિરાધના થાય ? તે કહે છે, “ ગમણાગમણે ” કેતાં જતાં આવતાં; “ પાણક્રમણે ” કેતાં દિં-દ્રિયાદિક જે પ્રાણીઝ, તેનાં આક્રમણથી; તથા “ વીયક્રમણે ” કેતાં વી-જનાં આક્રમણથી; “ હરિયક્રમણે ” કેતાં સઘલી જાતની વનસ્પતિનાં

आक्रमणथी; “ उंसाउत्तिंग पणगदगमट्टीमक्कडासंताणासंकमणे ” ओस केतां पाणी, अने उत्तिंग केतां गर्दजाकृतिवाला जीवो, के जेउ जमीनमां काणां पाडे ठे, अथवा कीडीउनां स्थानको; पणग केतां पांचवर्णनी लील, दक एटले अपूकाय, मट्टी एटले पृथ्वीकाय, मक्कडासंताण केतां करोलीआनां जालां तेउनां आक्रमणथी; विगेरे “ जे मे जीवा विराहिया ” केतां जे कोइ जीवोने में सर्वथा विराध्या होय, के जे “ एगिंदिया ” केतां एकेंद्रिय होय, अर्थात् जेउने फक्त स्पर्शेंद्रिय होय, “ बेइंद्रिया ” केतां जेने स्पर्श अने रसेंद्रिय होय; “ तेइंदिया ” केतां जेउने स्पर्श, रस, तथा घ्राणेंद्रिय होय; चउरिंदिया केतां जेउने स्पर्श, रस, घ्राण अने चक्षु ए चार इंद्रियो होय; तथा “ पंचेंद्रिया ” केतां जेने स्पर्श, रस, घ्राण, चक्षु अने श्रात्रेंद्रिय होय, एवा जीवोने सामा आवतां चरणे करीने हण्णा होय, अथवा उपाडीने फेंक्या होय; “ वत्तिया ” केतां एकठा कर्या होय, अथवा धुड के कादवथी ढांकी दीधा होय, “ लेसिया ” केतां एकवीजाने श्लिष्ट कर्या होय, “ संघाइ या ” केतां गात्रो एकठां मेलवी दीधां होय, “ संघट्टिया ” केतां स्पर्श करेला होय, “ परियाविया ” केतां चारे बाजुथी पीडित कर्या होय, “ किलामिया ” केतां मृत्युपामे एवीरीतें ग्लानिने पमाड्या होय; “ उदविया ” केतां त्रास पमाड्यो होय, “ ठाणा उठाणं संकामिया ” केतां तेमने पोताने स्थानकेथी परस्थानकें लेइ जवाणा होय, “ जीवीयाउं ववरोविया ” केतां जीवथी मार्या होय, ते सघळुं मारुं दुःकृत मिथ्या थारुं? एवी रीतें आलोचना प्रतिक्रमणरूप द्विविध प्रायश्चित्तने अंगीकार करीने, कायोत्सर्ग प्रायश्चित्तरूप नीचे प्रमाणे पाठ जणवो. “ तस्स उत्तरीकरणेणं ” केतां ते उपरना पाठ पढी तेनुं उत्तर करण, तेणें करीने, “ पायञ्चित्त करणेणं ” केतां बहुलताए करी चित्तने शोधवावडे करीने, अथवा पापने ठेदवावडे करीने, “ विसोहि करणेणं ” केतां अपराधोए करीने मदीन एवो जे आत्मा तेने निर्मल करवाए करीने, “ विसद्धी करणेणं ” केतां आत्माने कपट आदिक शब्दथी रहित करवावडे करीने, “ पावाणं कम्माणं निध्वायण्ठाए ” केतां संसारना निबंधनरूप जे ज्ञानावरणादिक कर्मों, तेउना उद्देद केतां नाश माटे, “ ठामि काउस्सगं ” के-

तां आ कायाने तेना व्यापारमांथी त्याग करुं हुं. ते केवी रीतें करुं हुं ? ते कहे ठे. “अनत्थजससिएणं ” केतां अन्यत्र जे ऊर्ध्व श्वास, ते शिवायना व्यापारथी; “निससिएणं केतां नीचाश्वासशिवाय,” खासिएणं ” केतां उधरसशिवाय, “ ठिएणं ” केतां ठिकशिवाय “ जंजाइएणं ” केतां बगासा शिवाय, “ उरुएणं ” केतां उडकार शिवाय, “ वायनिसग्गेणं ” केतां अपानद्वारथी पवन निकलवा शिवाय, “ जमलीए ” केतां अकस्मात् यता शरीरना त्रम शिवाय “ पित्तमुच्छाए ” केतां पित्तना उठाला शिवाय, सघला व्यापारथी निर्मुक्त करुं हुं. वली “ सुहुमेहि अंगसंचाले हिं ” केतां सूक्ष्मरीतें अंगना चालवाए करीने, तथा “ सुहुमेहिं खेलसंचालेहिं ” केतां सूक्ष्मरीतें श्लेष्मना संचारथी, (पोताने वीर्ययुक्त द्रव्यपणाए करीने अंदरना जागमां सूक्ष्म श्लेष्मसंचार थाय ठे, तेथी अन्यत्र पद कहेलुं ठे.) “ सुहुमेहिं दिठिसंचालेहिं ” केतां सूक्ष्म एवा दृष्टिना संचारथी, केम के दृष्टिना निमेषो एकज जगोए स्थिर करी शकाता नथी. “एवमाइएहिं” आगारेहिं अजग्गो अविराहिउं हुज्जम काउस्सग्गो ” एवी रीतें उपर कहेला अपवादोए करीने मारो कायोत्सर्ग अविराधित थाउं ? आदिशब्दथी अग्नि, विजली आदिकनी उजइ लागते ठते पण, जो हुं उढवाआदिकमाटे उपधि विगेरे लेउं, तो पण मारो कायोत्सर्गजंग मा थाउं ? अहीं कोइ शंका करे के, नमस्कारज कहीने, शामाटे तेनुं ग्रहण नथी करता ? के जेथी तेनो जंगज न थाय; तेने माटे कहे ठे के, कंइ नमस्कारथीज परातो नथी, पण कायोत्सर्गनुं मान कराय ठे. जेटला जेटला परिमाणनो कायोत्सर्ग कहेलो ठे, तेटला तेटला परिमाणनो कायोत्सर्ग कर्या पेहेलांज, नमस्कार नहीं जणीने जो पारे, तो जंग थाय, अने समाप्त थया पेहेलां पण जो कायोत्सर्ग पारे, तो पण जंग थाय. माटे जेटला परिमाणवालो कायोत्सर्ग होय, तेटलुं परिमाण पुरुं थाय, त्यारेज “ नमोअरिहंताणं ” एम कही कायोत्सर्ग पारवो. तेम उंदर के बीलाडी अगाडी आवते, अगाडीना जागमां खसवाथी पण जंग नथी थतो, तेम चोर अथवा राजानी वीकथी अस्थानें पण नमस्कार बोलतां जंग नथी थतो. तेम सर्पदंश वखते सहसा

ઉચ્ચારણ કરવાથી જંગ થતો નથી. હવે તે કાયોત્સર્ગ ક્યાં સુધી ? તે કહે છે. “ જાવશ્ચરિહંતાણં જગવંતાણં નમોકારેણં ન પારેમિ ” કેતાં ડ્યાં સુધિ હું શ્રી અરિહંત જગવંતને નમસ્કાર ન કરું ત્યાં સુધિ. “ તાવકાયં છાણેણં મોણેણં જાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ ” કેતાં દેહને ઝર્વસ્થાન શિવાય, બીજા પ્રસરના નિષેધે કરીને મૌનવડે કરીને, શુદ્ધાવા ધ્યાનવડે કરીને, આત્મીય કાયને કુવ્યાપાર દૂર કરવાવડે, કરીને તજું હું કેટલાકો “ અપ્પાણં ” એવો પાઠ નથી પણ બોલતા. એવી રીતે પચીશ ઉઘાસ પ્રમાણ કાલ સુધિ, ઉજારહીને, બન્ને હાથો લાંબા કરીને, વાચા બંધ કરીને, હું ઉત્તમ ધ્યાનમાં રહું હું. અર્થાત સ્થાન, મૌન, ધ્યાન, અને ક્રિયાના વ્યતિરેકે કરીને ક્રિયાંતર ધ્યાનદ્વારે તજું હું. પચીશ ઉઘાસો લોગસ્સના ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધિના પાઠમાં લાગે છે. એવી રીતે કાયોત્સર્ગ કરીને ॥ નમો અરિહંતાણં ॥ એવો પાઠ કહીને, નમસ્કારપૂર્વક પારીને લોગસ્સ સંપૂર્ણ કહેવો. એવી રીતે જો ગુરુ નજદીકમાં હોય, તો તેમની સમક્ષ, અને ગુરુ ન હોય તો મનમાં ગુરુની સ્થાપના કરીને, ઈર્યાપથ પ્રતિક્રિયા કરીને ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન કરાય છે, અને જઘન્ય તથા મધ્યમ ચૈત્યવંદન તો ઈર્યાપથિકી પ્રતિક્રિયાવિના પણ કરાય છે. “ નમો અરિહંતાણં ” અથવા કોઈ કવિયે કરેલા એકાદશ્લોકથી પણ જઘન્ય ચૈત્યવંદન થાય છે, કેટલાકો પ્રણામમાત્રને પણ જઘન્ય ચૈત્યવંદન કહે છે તે પ્રણામ પણ પાંચ પ્રકારનો છે, શિર નમાવવાથી, એકાંગપ્રણામ, બે હાથથી દ્વ્યંગપ્રણામ, બે હાથ અને મસ્તકથી ત્ર્યંગપ્રણામ, બે હાથ અને બે ઘુંટણથી ચતુરંગપ્રણામ, તથા બે હાથ, બે ઘુંટણ તથા મસ્તકથી પંચાંગપ્રણામ કરાય છે. ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના જમીન પોંજી, પ્રજુની સન્મુખ ચક્ષુ તથા મન રાખી, વૈરાગ્યથી રોમાંચિત થઈ, હર્ષાશ્રુથી લોચનો પૂરીને, અત્યંત જાવથી યોગ મુદ્રાયેં કરીને ચૈત્યવંદન કરે. પઠી નમુત્થુણંનો પાઠ કહે. “ નમુત્થુણં ” કેતાં નમસ્કાર થાઉં ? તે હવે કહે છે. “ અરિહંતાણં ” કર્મરૂપી શત્રુને હણનારા વિગેરે ઘણા અર્થવાલા, એવા પ્રજુપ્રત્યે, વલી તે પ્રજુ કેવા તો કે, “ જગવંતાણં ” કેતાં “ અર્ક, યોનિ ” એ બન્ને અર્થો ઢોડી બાર અર્થવાલા જગવાલા, તે બાર અર્થો નીચે પ્રમાણે જાણવા જગ એટલે જ્ઞાન, પ્રજુને ગર્જથી માંડી દીક્ષાપર્યંત ત્રણ જ્ઞાનો હોય છે, મતિ, શ્રુત, અને અવધિ.

પઠી મનઃપર્યવ, તથા ઘાતિકર્મનો ક્ષય થવાવાદ કેવલજ્ઞાન થાય છે. વી-
જો અર્થ જગદટલે માહાત્મ્ય, દટલે પ્રજુના કલ્યાણક સમયે નારકિયોને
પણ સુખ થાય છે, તથા ઘોર અંધકારમય એવા તે નારકિયોમાં તે વચ્ચે
પ્રકાશ પણ થાય છે. વલી તે ગર્જમાં આવતે ઠતે કુલમાં ધનાદિકની વૃદ્ધિ
થાય છે; નહીં નમતા રાજાઈ આવીને તેમના માહાત્મ્યથી નમે છે, વલી તે
વચ્ચે મરકી. અતિવૃદ્ધિ, અનાવૃદ્ધિ વિગેરે ઉપદ્રવો નાશ પામે છે; ઇંદ્રનું
આસન કંપિત થવાથી, તે (ઇંદ્ર) તેમની સેવામાં હાજર થાય છે. ક્ષત્યા-
દિ તેમનું માહાત્મ્ય છે. ત્રીજો અર્થ જગ દટલે યશ. પ્રજુયે રાગ દ્વેષને
તજ્યા છે, પરિષદ તથા ઉપસર્ગો સહન કર્યા છે, પરાક્રમ ફોરવ્યું છે,
તેથી દેવલોકમાં દેવાંગનાઈથી, તથા પાતાલમાં નાગકન્યાઈથી તથા સુ-
રાસુરોથી પણ તેમનો યશ ગવાય છે. ચોથો અર્થ જગ દટલે વૈરાગ્ય; પ્રજુ
દીક્ષા લીધા બાદ ક્ષીણકર્મોવાલા થઈને સુખદુઃખમાં ઉદાસીનપ-
ણું લાવી વૈરાગ્યમયજ થાય છે. પાંચમો અર્થ જગ દટલે મુક્તિ; સકલ
ક્લેશના નાશરૂપ એવી તે મુક્તિ તો પ્રજુને નજદીકજ છે. ઠઠો અર્થ જગ
દટલે રૂપ, તે તો પ્રજુને સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે. સાતમો અર્થ જગ દટલે વીર્ય,
પ્રજુ મેરુને ઢંડરૂપ કરી સમસ્ત પૃથ્વીને ઠત્રરૂપ કરવાને સમર્થ છે;
કેમ કે તત્કાલ ઉત્પન્ન થઈલા એવા વીરપ્રજુયે ઇંદ્રનીશંકા દૂર કરવામા-
દે ઢાબા પગના અંગુઠાથી મેરુને કંપાવ્યો હતો. આઠમો અર્થ જગ દટલે
પ્રયત્ન; પ્રજુને તે સમુદ્ઘાતશૈલેશ્યાવસ્થાવ્યંગ્ય છે. નવમો જગનો અર્થ ક્ષ્મા
છે; અને તે પ્રજુને જન્માંતરમાં તેમ તીર્થંકરરૂપ જન્મમાં પણ દુઃખરૂપી
કાદવમાં મગ્ન થઈલાં આ જગતને ઉદ્ધાર કરવાની તે ક્ષ્મા તો રહેલીજ
છે. દશમો અર્થ જગ દટલે લક્ષ્મી છે. તે પ્રજુને ઘાતિકર્મોનો ક્ષય થયા-
બાદ કેવલજ્ઞાનમય અતિશય સુખસંપદા મળે છે. અગ્યારમો અર્થ જગ
દટલે ધર્મ; અને તે તો પ્રજુને મહાયોગાત્મક નિર્જરા ફલ વાલો અતિ-
શ્રેય છે. બારમો અર્થ જગ દટલે ऐश्वर्य, અને તે તો પ્રજુને સમવસરણ
તથા પ્રતિહારરૂપ છે. એવી રીતના જગશબ્દના અર્થવાલા દટલે જગવંત
પ્રત્યે નમસ્કાર થાઈ? “ આશ્વરાણ ” કેતાં આદિના કરનારા, દટલે સ-
કલ નીતિનાં નિબંધનરૂપ શ્રુતધર્મની આદિ કરનારા. જો કે દ્વાદશાંગો તો
નિત્ય છે, તો પણ તે અર્થની અપેક્ષાએ નિત્ય છે, પણ શબ્દની અપેક્ષાએ તો

પોતપોતાના તીર્થમાં શ્રુતધર્માદિકનું કરવું અવિરુદ્ધ છે. “તિત્થપરાણ” કેતાં જેનાથી સંસારરૂપી સમુદ્ર તરાય તે તીર્થ કહેવાય. અને તે પ્રવચનના આધારજૂત એવો ચતુર્વિધ સંઘ અથવા પેદેલા ગણધર કહેવાય. તેજને કરનારા. હવે “સયંસંબુદ્ધાણ” કેતાં પરના ઉપદેશની અપેક્ષા રાખ્યા-વિનાજ પોતાની મેલેજ બોધ પામેલા. વલી “પુરિસુત્તમાણ” કેતાં પુરુષોને વિષે અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ એવા, વલી પુરિસિંહાણ” કેતાં સિંહો જેમ શૌર્યતા આદિક ગુણોયેં કરીને યુક્ત હોય છે, તેમ આ પ્રજુપણ કર્માદિક શત્રુજને હણવામાં સિંહ સમાન શૂરા છે, માટે સાધારણ પુરુષોમાં સિંહ સરખા; વલી “પુરિસરવરપુંડરિયાણ” કેતાં જેમ કમલો કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અને જલથી વૃદ્ધિ પામે છે, અને પઠી તે બન્નેને તજીને જેમ ઉપર આવે છે, અને સ્વજ્ઞાવથીજ સુંદર લાગે છે, તેમ જગવાન્ પણ કર્મરૂપી કાદવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જોગરૂપી જલથી વૃદ્ધિ પામે છે, અને પાઠલથી તે બન્નેને તજીને, અતિશયની સંપદાવાલા થઈને, નરામર વિગેરેથી સેવાય છે, અને ઠેવટે મોક્ષના સુખના હેતુરૂપ થાય છે. વલી “પુરિસરવરગંધહત્થીણ” કેતાં પુરુષોને વિષે ઉત્તમ ગંધહસ્તી સરખા, ઇટલે ગંધહસ્તીના મદની ગંધથી, ત્યાં વસતા હુદ્ડ હાથીજ જેમ બીકથી દૂર નાશી જાય છે, તેમ પ્રજુના વિહારરૂપી પવનની ગંધથી ઇતિ, શત્રુજનું સૈન્ય, ડુકાલ, મરકી વિગેરે પણ દૂર નાશી જાય છે. “લોગુત્તમાણ” કેતાં જીવ્યસત્ત્વરૂપ જે લોક તેને વિષે ઉત્તમ એવા, “લોગનાહાણ” કેતાં લોકના નાથ એવા, “લોગહિયાણ” કેતાં લોકનું હિત કરનાર, “લોગપર્દવાણ” કેતાં લોકને વિષે પ્રદીપસમાન, લોગ પજ્જોઅગરાણ કેતાં લોકને વિષે પ્રદ્યોત કરનારા, “અજ્ઞયદયાણ” કેતાં અજ્ઞયદાનને દેનારા. “ચરુદયાણ” કેતાં વિશિષ્ટ એવા આત્મધર્મરૂપ ચહુને દેનારા, મગ્ગદયાણ” કેતાં મોક્ષમાર્ગને દેનારા, “સરણદયાણ” કેતાં સંસારરૂપી વનમાં જટકતા પ્રાણીજને તત્ત્વચિંતારૂપ શરણના દેનારા; “બોહિદયાણ” કેતાં બોધિબીજના દેનારા; “ધમ્મદયાણ” કેતાં સર્વ વિરતિતિરૂપ સાધુધર્મ, અને દેશવિરતિરૂપ આવકધર્મના દેનારા. “ધમ્મદેસિયાણ” કેતાં જીવ્યપ્રત્યે દેશના દેવાવાલા “ધમ્મનાયગાણ” કેતાં ધર્મના નાયક “ધમ્મસારહિણ” કેતાં ધર્મના સારથિ એવા. “ધમ્મવર ચાહરંતચક્કવટીણ” કેતાં ધર્મરૂપી ચક્રપ્રત્યે ચક્ર-

વર્તિ સરલા. “અપ્પહિયવરનાણ દંસણ ધરાણં” કોઈ પણ અટકાવી ન શકે, એવા જ્ઞાન દર્શનને ધારણ કરનારા, તથા “વિશ્રદ્ધ ઢઝમાણં” કેતાં, જ્ઞાનાવરણાદિક ઘાતિકર્મ, તથા તેના બંધના સાધનરૂપ જવાધિકાર; તે રૂપ જે ઢઝસ્થપણું, તેને દૂર કરનારા. તથા “જિણાણં” કેતાં પોતે રાગ આદિકને જીતનારા, તથા “જાવયાણં” કેતાં બીજાઈને પણ ઉપદેશ આદિક દેશને જીતાવનારા. તથા “તિણાણં” કેતાં સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી વહાણથી જવરૂપી સમુદ્રને તરનારા, તથા “તારયાણં” કેતાં બીજાઈને પણ જવસમુદ્રથી તારનારા તથા “બુઝ્ઝાણં” કેતાં જીવાજીવાદિ તત્ત્વોને જાણનારા, તથા “બોહિયાણં” કેતાં બીજાઈને પણ તે તત્ત્વ જણાવનારા; તથા “મુત્તાણં મોઝગાણં” કેતાં ચતુર્ગતિના વિપાકરૂપ જે વિચિત્ર કર્મો, તેઝથી મુકાયેલા, અને બીજાઈને પણ તેઝથી મુકાવનારા. તથા “સઘનૂણં સઘદરિસીણં” કેતાં સઘઢું જાણનારા, અને સઘઢું જોનારા. તથા “સિવમયલ મરુચ્ચ મણંત મરુચ્ચ મવાબાહ મપુણરાવત્તિ સિદ્ધિગણનામધેયં ઠાણં સંપત્તાણં” શિવ ઇટલે સર્વ પ્રકારના ઉપદ્રવ વિનાનું, મોક્ષ, તથા અચલ ઇટલે સ્વાત્તાવિક તથા પ્રાયોગિક ક્રિયાઈથી નહીં ચલાયમાન થાય તેવું, તથા અરુજ ઇટલે વ્યાધિ વેદનાવિનાનું, કેમ કે તે વ્યાધિના હેતુરૂપ એવાં શરીર અને મનનો ત્યાં (મોક્ષમાં) અજાવ હે; તથા અનંત કેતાં અનંતજ્ઞાનેં કરી યુક્ત, તથા અદ્ય કેતાં વિનાશ ન થઈ શકે તેવું; તથા અવ્યાબાધ કેતાં બાધારહિત, તથા અપુનરાવૃત્તિ કેતાં ફરીને જ્યાંથી પાઠું સંસારમાં આવવું નથી થતું તેવું; તથા સિદ્ધિગતિનામધેયં ઠાણં સંપત્તાણં કેતાં સિદ્ધિગતિ નામનાં સ્થાનક પ્રત્યે પ્રાપ્ત થયેલા; તથા “જિય જયાણં” કેતાં જીતેલ હે જય જેમણે એવા, “જિણાણં” કેતાં જિનેશ્વર પ્રત્યે “નમ” કેતાં નમસ્કાર થાઈ.

આટલો પાઠ કહ્યાબાદ કેટલાકો અતીત, અનાગત, તથા વર્તમાન જિનેશ્વરોને વંદન કરવામાટે નીચેની ગાથા પણ કહે હે.

જે અર્હયા સિદ્ધા, જે અજવિસ્સંતણાણે કાલે ॥

સંપડ્યવટ્ટમાણા, સઘે તિવિહેણ વંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:— જેઝ પેહેલાં સિદ્ધ થયેલા હે, તથા જેઝ આગામિ કાલમાં

सिद्ध थशे; तथा वर्त्तमान कालमां जेउ वत्ते ठे, एवा सघला सिद्धोने हुं त्रिविधें त्रिविधें वांडुं हुं.

पढी उठीने स्थापनार्हत्ने वांदवामाटे जिनमुद्रायें करीने “अरिहंत चेइयाणं” इत्यादि सूत्रजणवुं. “अरिहंत चेइयाणं” केतां अरिहंत प्रतिमाने निमित्तें “करेमि काउस्सगं” केतां हुं कायाने अन्य व्यापारथी रोकुं हुं. शामाटे? तो के “वंदण वत्तियाये” केतां अरिहंत चैत्यने वंदन करवामाटे, तथा “पुअणवत्तियाये” केतां गंधमादय आदिकथी पूजा करवामाटे, तथा “सक्कारवत्तियाये” केतां उत्तम वस्त्र आजरण आदिकथी सत्कार करवामाटे, तथा “समाणवत्तियाये” केतां स्तुति आदिकथी गुणोनी उन्नति करवामाटे, तथा “बोहि लाज वत्तियाये” केतां अरिहंत प्रभुयें प्रणीत एवा धर्मनी प्राप्ति थवामाटे. तथा “निरुवसग वत्तियाये” जन्म जरादिकना उपसर्गरहित एवो जे मोक्ष, तेने माटे, अहीं कोइ शंका करे के, साधु अने श्रावकने बोधि लाज तो ठेज, त्यारे शामाटे तेनी तेने प्रार्थना करवी जोइयें? तेने माटे कहे ठे के, कोइ क्लिष्ट एवा कर्मोना उदयथी, ते बोधिलाज जो पाठो खसी जाय, तो तेने माटे जन्मांतरमां तेनी जे प्रार्थना करवी ते कंइ अयुक्त नथी.

हवे आ कायोत्सर्ग करे, तो पण जो तेमां श्रद्धा न होय, तो ते इच्छित अर्थ देनारो थतो नथी; तेने माटे हवे कहे ठे, “सद्धाये मेहाएधिइये धारणाये अणुपेहाये वद्धमाणीये ठामि काउसगं” श्रद्धा केहेतां मिथ्यात्व मोहनीय कर्मनी क्षयोपशमथकी उत्पन्न थएली, तथा उदकप्रसादक मणिनी पेठे चित्तना प्रसादने उत्पन्न करनारी एवी श्रद्धायें करीने, तथा “मेधया” एटले जडपणांये करीने रहित, तथा “धृत्या” केहेतां मनना समाधिपणाथी, एटले रागद्वेष विना, तथा “धारणया” केहेतां अरिहंत प्रभुना गुणोने नहीं विस्मरवावडे करीने, तथा “अनुप्रेक्षया” केहेतां वारंवार अरिहंत प्रभुना गुणोना स्मरणवडे करीने, तथा “वर्धमानया” केहेतां वृद्धि पामती, एवी श्रद्धा आदिकें करीने, “वर्धमानया” ए विशेषण श्रद्धादिक सर्व पदोने जोडी लेवुं. वली अहीं श्रद्धादिकनो अनुक्रमें उपन्यास करेलो ठे, एटले श्रद्धा होय तो मेधा, मेधा होय तो

ધૃતિ, ધૃતિ હોય તો ધારણા, તથા ધારણા હોય તો અનુપ્રેક્ષા, એમ અનુ-
ક્રમ જાણવો. પઠી ચોવીશે તીર્થકરોનું સ્તવન જાણે, તે નીચે પ્રમાણે.

“ લોગસ્સ ઝજ્ઞોયગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે, અરિહંતે કિત્તશ્સં
ચઝસંપિકેવલી ” આ પદોમાં “ અરિહંતે ” એ વિશેષ્ય પદ છે. હવે તે
અરિહંતો કેવા ? તોકે “ લોગસ્સઝજ્ઞોયગરે ” કેતાં લોકને વિષે ઝ-
ઘ્યોતના કરનારા; એટલે પંચાસ્તિકાયરૂપ જે લોક, તેને કેવલાલોકરૂપી
દીપકે કરીને પ્રકાશ કરનારા, તથા “ ધમ્મતિત્થયરે ” કેતાં દેવ, મનુ-
ષ્ય અને દાનવાદિકની પર્યાદામાં, સર્વ કોઈ સમજી શકે એવી વાણી
કરીને ધર્મતીર્થને પ્રવર્ત્તાવનારા; તથા “ જિણે ” કેહેતાં રાગ દ્વેષાદિક-
ને જીતનારા; એવા “ અરિહંતે ” કહેતાં કર્મરૂપી શત્રુઝને જીતનારા
એવા જિનેશ્વરોની હું સ્તુતિ કરીશ. તે કયા કયા જિનેશ્વરો ? તેનાં
હવે નામો કહે છે. રૂષજ, અજિત, સંજવ, અજ્ઞિનંદન, સુમતિ, પદ્મપ્રજુ,
સુપાર્શ્વ, ચંદ્રપ્રજુ, સુવિધિ, (પુષ્પદંત,) શીતલ, શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય, વિ-
મલ, અનંત, ધર્મ, શાંતિ, કુંથુ, અર, મલ્લિ, મુનિસુવ્રત, નમિ, નેમિ, પા-
ર્શ્વ, તથા વર્ધમાન જિનેશ્વરોને હું વંડું હું. હવે તે ચોવીશે જિનેશ્વરોનો
સામાન્ય તથા વિશેષપણાથી અર્થ કહે છે. સામાન્યથી પરમપદ પ્રત્યે જે
જાય, તે રૂષજ કહેવાય; અથવા જે દેશનારૂપી જલથી ડુઃખરૂપી અ-
ગ્નિથી દગ્ધ થયેલા જગત્ને સિંચે તે વૃષજ કહેવાય; હવે વિશેષપણાથી
રૂષજ એટલે બલદના લાંઠનવાલા અથવા તેમની માતાએ સ્વપ્નમાં પેહે-
લાં વૃષજ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ વૃષજ કહેવાય. હવે જે પ-
રિસહ આદિકથી જિતાયા નથી, તે અજિત કહેવાય, અથવા જ્યારે પ્ર-
જુ ગર્જમાં હતા, ત્યારે રાજાએ જગવાનની માતાને દ્યૂતક્રીડામાં જીતી
ન હતી તેથી પણ તેમનું “ અજિત ” નામ જાણવું. તથા જેમને પ્રકર્ષ
કરીને ચોત્રીશ અતિશયો થયા છે; તે સંજવ કહેવાય, અથવા જેમની
સ્તુતિ કર્યાથી સુખ થાય, તે પણ સંજવ કહેવાય. અથવા પ્રજુ, ગર્જમાં
હતા, તે વચ્ચે ધાન્ય ઘણું પાક્યું હતું, તેથી પણ તેમનું સંજવ નામ જા-
ણવું. તથા જે દેવેન્દ્ર આદિકથી અજ્ઞિનંદિત થયા છે, તે “ અજ્ઞિનંદન ”
કહેવાય તથા ઊત્તમ છે મતિ જેમની તે સુમતિ કહેવાય, અથવા પ્રજુ
ગર્જમાં આવતે ઠટે માતાને શુભમતિ થઈ હતી, તેથી પણ તે સુમતિ ક-

હેવાય. તથા પદ્મની પેઠે નિઃપંકપણાને અંગીકાર કરીને, જેમની કાંતિ પદ્મસરખી હતી, તે પદ્મપ્રજ્ઞ કહેવાય, અથવા તેમની માતાને પદ્મપર શયન કરવાનો ડોહલો ઉત્પન્ન થયો હતો, અને તે દેવતાએ સંપૂર્ણ કર્યો હતો, તેથી પણ તેમનું પદ્મપ્રજ્ઞ નામ જાણવું. તથા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં હોતે હતે, તેમની માતા ઉત્તમ પાર્શ્વવાલી, થઈ, તેથી પ્રજ્ઞનું સુપાર્શ્વ નામ જાણવું. તથા ચંદ્રની કાંતિસરખી સૌમ્ય લેશ્યા જેમને હતી, તેથી, તથા માતાને ચંદ્રપાન કરવાનો ડોહલો ઉત્પન્ન થયો હતો, તેથી તેમનું નામ ચંદ્રપ્રજ્ઞ જાણવું. તથા શોજન છે વિધિ જેમનો, તથા પ્રજ્ઞ જ્યારે ગર્જમાં હતા ત્યારે માતાનો પણ ઉત્તમ પ્રકારનો વિધિ હતો, તેથી તેમનું સુવિધિ નામ જાણવું; અથવા પુષ્પની કલીઝં સરખા તેમના મનોહર દાંતો હતા, તેથી તેમનું “ પુષ્પદંત ” એવું પણ બીજું નામ જાણવું. તથા સઘલા પ્રાણીઝના સંતાપોને હરવાથી પ્રજ્ઞનું “ શીતલ ” એવું નામ જાણવું. અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે પિતાને થયેલો પિત્તદાહ પ્રજ્ઞની માતાના કરસ્પર્શથી દૂર થયો, તેથી પણ તેમનું શીતલ નામ જાણવું. તથા સકલ જીવનને શ્રેય કરનારા, અથવા મનોહર છે, અંસ કેતાં યજ્ઞા જેમના એવા, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે, માતાએ દેવતાધિષ્ઠિત એવી શય્યા આક્રાંત કરી હતી, તેથી પણ તેમનું શ્રેયાંસ નામ જાણવું. તથા વસુ નામના જે દેવવિશેષો તેઝને પણ પૂજનીય તે વાસુપૂજ્ય કહેવાય; અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે ઇંદ્રે રાજ્યકુલ, ધનથી ઝરી દીધું હતું, તેથી પણ તેમનું “ વાસુપૂજ્ય ” નામ જાણવું. તથા નિર્મલ છે કેવલજ્ઞાન આદિક જેમને તે વિમલ કહેવાય, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે, માતાની મતિ અને શરીર વન્ને નિર્મલ થયાં, તેથી પણ તેમનું “ વિમલ ” નામ જાણવું. તથા અનંત એવા કર્મના અંશોને જે જિતે, અથવા અનંત એવાં જ્ઞાન આદિકથી જે, જય પામે, તે અનંતજિત્ કહેવાય, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે, માતાએ અનંત એવી રત્નની માલાઝં દીઠી હતી, તેથી પણ તેમનું અનંતજિત્ નામ જાણવું. તથા ડુર્ગતિમાં પડતા એવા પ્રાણીઝના સમૂહોને જે ધારી રાખે, તે ધર્મ કહેવાય; અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે હતે માતા દાનાદિક ધર્મમાં તત્પર થઈ હતી, તેથી પણ તેમનું “ ધર્મ ” એવું નામ જાણવું. તથા શાંતિના કરનાર તે શાંતિ, અથવા પ્રજ્ઞ

ગર્જનામાં આવતે ઢતે, પેહેલાંથીજ ચાલતી મરકી શાંત થઈ હતી, તેથી પણ તેમનું નામ “શાંતિ” જાણવું. તથા પૃથ્વીમાં જે રહેલા છે, તે કુંથુ, અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં આવતે ઢતે, માતાએ રત્નોના કંથુઆડનો રાશિ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ “કુંથુ” જાણવું. તથા પ્રજુ ગર્જનામાં આવતે ઢતે માતાએ સ્વપ્નમાં સર્વરત્નમય એવો “અર” જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું “અર” નામ જાણવું. તથા પરિસહાદિક મદ્ધોને જે જીતે તે “મદ્ધિ” કહેવાય, અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં હોતે ઢતે, માતાને સુગંધિ પુષ્પમાલ્યના બિઠાનાપર સુવાનો ઢોહલો થયો હતો, અને તે દેવતાએ પૂર્યો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ “મદ્ધિ” જાણવું. તથા જગતની ત્રિકાલ અવસ્થાને જાણનારા, તથા ઉત્તમ વ્રતવાલા તે “મુનિસુવ્રત” કહેવાય; અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં આવતે ઢતે, માતા મુનિની પેઠે ઉત્તમ વ્રતવાલી થઈ, તેથી પણ તેમનું “મુનિસુવ્રત” નામ જાણવું. તથા પરિસહાદિકથી જે નમી નથી જતા. તે અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં હોતે ઢતે, પરચક્રના રાજાએ આવીને નમન કર્યું હતું, તેથી પણ તેમનું “નમિ” એવું નામ જાણવું. તથા ધર્મરૂપી ચક્રની નેમિ સર. રા, તે નેમિ કહેવાય, અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં હોતે ઢતે, માતાએ અરિષ્ટ (કાલાં) રત્નોનો મોટો નેમિ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું “અરિષ્ટ-નેમિ” નામ જાણવું. તથા જે સઘલા જાવોને જુએ, તે પાર્શ્વ, અથવા પ્રજુ ગર્જનામાં હતા ત્યારે રાત્રિએ માતાએ શય્યામાં સુતાં, થકાં, અંધકારમાં પડેલે રહેલો સર્પ જોયો હતો, તેવી રીતના સ્વપ્નના અનુસારે પણ પ્રજુનું “પાર્શ્વ” એવું નામ જાણવું. અથવા પાર્શ્વ નામે યદ્દ, પ્રજુની વૈયાવહ કરતો હતો, તેથી પણ તેમનું પાર્શ્વ એવું નામ જાણવું. તથા જન્મથી માંડી જે જ્ઞાન આદિકથી વૃદ્ધિ પામ્યા, તે વર્ધમાન, અથવા પ્રજુના જન્મથી જ્ઞાતકુલ ધનધાન્યાદિકથી વૃદ્ધિ પામ્યું, તેથી પણ તેમનું “વર્ધમાન” એવું નામ જાણવું.

એવી રીતનું કીર્તન કરીને ચિત્તની શુદ્ધિમાટે હવે પ્રણિધાન કહે છે. “ એવ. મણ અજિત્યુઆ ” કેતાં એવી રીતે મેં સ્તુતિ કરી, હવે તે જિનેશ્વરો કેવા ? તો કે, “ વિદૂયરયમલા ” કેતાં નાશ કરેલી છે, કર્મરૂપી રજ અને મેલ જેડે એવા, તથા “ પહીણ જર મરણ ” કેતાં નાશ થ. એલ છે જરા (ઘડપણ) અને મરણ જેમને એવા, “ ચડવીસંપિ જિણ-

वरा ” केतां चोवीसे जिनेश्वरो, तथा “ तित्थयरा ” केतां तीर्थकरो, “मे पसीयंतु ” केतां मारापर प्रसाद करो ? “ किस्सिय ” केतां में तेमनी स्तुति करी; “ वंदिय ” केतां में तेमने वांछा, “ महिया ” केतां में तेमने पुष्प आदिकथी पूज्या; वल्ली ते जिनेश्वरो केवा ? तो के “ जे ए लोगस्स उत्तमा सिद्धा ” केतां प्राणीवर्गना कर्ममलना अजावें करीने प्रकृष्ट रीतें सिद्ध थया ठे, एवा ते जिनेश्वरो “ आरुग्ग ” केतां सिद्धपणुं, तथा “ बोहिलाज्जं ” केतां अरिहंत प्रजुयें बनावेला धर्मनी प्राप्ति, तथा “ समाहिवर ” केतां उत्तम समाधि, “ दिंतु ” केतां आपो ? वल्ली ते जिनेश्वरो केवा ? तो के, “ चंदेसु निम्मलयरा ” केतां चंद्रथी पण निर्मल एवा, तथा “ आश्चेसु अहिय पयासयरा ” केतां सूर्यथी पण अधिक प्रकाश करनारा, तथा “ सागरवरगंजीरा ” केतां समुद्रनी पेठे उत्तम गांजीर्यतावाला; एवा “ सिद्धा ” केतां सिद्ध प्रजुउं, “ मम ” केतां मने सिद्धि ” केतां मोक्ष “ दिसंतु ” केतां आपो ?

त्यार बाद पुस्करवरदीवहेनो पाठ कहे ठे.

पुस्करवरदीवहे, धाईसंडेअ जंबुदीवेअ ॥

जरहेरवयदिदेहे, धम्माङ्गरे नमंसामि ॥ १ ॥

“ पुस्करवरदीवहे, केतां पुष्करावर्तना अर्ध द्वीपमां, बे जरत, बे ऐरवत, तथा बे महाविदेह ठे; तथा धातकीउनां ठे वनो जेनी अंदर एवा धातकी खंडमां बे जरत, बे ऐरवत, तथा बे महाविदेह ठे; तथा जंबूनामना द्वीपमां एक जरत, एक ऐरवत, अने एक महाविदेह क्षेत्र ठे; ए पंदरे क्षेत्रो कर्मजूमिनां ठे, तथा बाकीनां अकर्मजूमिनां क्षेत्रो ठे; तेउमां “ धम्माङ्गरे ” केतां धर्मनी आदिना करनारा, एवा तीर्थकरोने “ नमंसामि ” केतां हुं नमस्कार करीश. हवे श्रुतधर्मनी स्तुति करे ठे. ते श्रुतधर्म केवो ? तो के, “ तमत्तिमिरपडल विद्धंसणस्स ” केतां अज्ञानरूपी जे घन अंधकार तेना समूहने नाश करनारो, तथा “ सुरगणनरिंदमहिअस्स ” केहेतां चार प्रकारना देवनिकायोथी तथा चक्रवर्त्तिउंथी पूजाएलो, तथा “ सीमाधरस्स ” केहेतां मर्यादाने धारण करनारो एवो जे श्रुतधर्म तेने “ वंदे ” केतां हुं नमस्कार करुं हुं. वल्ली ते श्रुतधर्म केवो ? तो के, पप्फो-

डियमोहजालस्स” केतां नाश करेल ठे, मिथ्यात्वादिक जाल जेणें एवो.
एवी रीतें श्रुत धर्मेने वंदन करीने, हवे तेनाज गुणो कहे ठे.

जाई जरामरण सोग पणा सणस्स

कद्धाण पुस्कल विसाल सुहावहस्स ॥

कोदेवदाणवनरिंद गणच्चिअस्स

धम्मस्स सारमुवल्लभ करे पमायं ॥ १ ॥

“ धम्मस्ससारं ” केतां श्रुत धर्मेना सारने, “ उवल्लभ ” केतां मेलवीने
“ कः ” कोण सचेतन प्राणी, “ पमायं ” केतां प्रमादने “ करे ” केतां आ-
चरे ? हवे ते श्रुतधर्म केवो ? तो के, “ जाईजरामरण सोग पणासणस्स ”
केतां जन्म, जरा, मरण अने शोकनो नाश करनारो; तथा वली केवो ?
तो के, “ कद्धाण पुस्कल विसाल सुहावहस्स ” केतां आरोग्यरूप जे पु-
स्कल अने विशाल सुख, तेने धारण करनारो; वली ते श्रुत धर्म केवो ?
तो के “ देवदाणवनरिंद गणच्चिअस्स ” केहेतां देव, दानव, अने चक्रव-
र्त्तिर्जना समूहोथी पण पूजायेवो. एवा श्रुतधर्मेना सारने मेलवीने कोण
प्रमाद करे ?

सिद्धेभो पयउन्नमो जिणमये नंदीसया संजमे ।

देवंनागसुवन्नकिन्नरगणस्संजयजावच्चिये ॥

लोगो जत्थ पईठियो जगमिणं ते लुक्क मच्चासुरं ।

धम्मो वद्धओ सासउ विजयओ धम्मउत्तरं वद्धउ ॥

“ जो ” केतां अरे ! लोको “ पयउ ” केतां तमो जुउ ? “ सिद्धे ” के-
हेतां सिद्ध एवो जे “ जिणमये ” केहेतां जिनमत ते प्रत्ये नमो केहेतां
नमस्कार करो ? केम के तेम करवाथी “ नंदि ” केतां समृद्धि थाय ठे,
तेम “ सया ” केहेतां हमेशां “ संजमे ” केहेतां ते चारित्रनेविषे पण
प्रवृत्त थाउ ? हवे ते संयम केवुं ते कहे ठे. “ देवंनाग सुवन्नकिन्नरगणस्स-
ंजय जावच्चिये ” केहेतां देवता देवधरणादिक नागकुमारो, “ सुपर्ण ” क-
हेतां गरुडो, “ किन्नर ” केतां व्यंतर विशेषो, अने उपलक्षणथी वाकीना
पण देवोयें करीने उत्तम प्रकारना जावें करीने पूजाएवुं, वली जे जिनमतमां

लोक केहेतां ज्ञान अने आ जगत् पण अटवे त्रण लोकमां रहेता मनुष्य, देव अने असुरो पण प्रतिष्ठित थयेला ठे, एवी रीतनो जे श्रुतधर्म ते “वढुज” कहेतां वृद्धि पामो ? ते पण केवी रीतें वृद्धि पामो ? तो के, “सासज” कहेतां कोइ दहाडे पण खलना न पामे एवी रीतें वृद्धि पामो ? अने वली “विजयज” कहेतां जय थकी, “धम्मउत्तरं” कहेतां चारित्र धर्मोत्तर पण “वढुज” कहेतां वृद्धि पामो ?

हवे श्रुतधर्मना वंदनमाटे कायोत्सर्गनो पाठ कहे ठे.

“सुअस्सजगवज करेमि काउस्सगं” कहेतां श्रुत अटवे प्रवचन जगवंतने निमित्ते कायोत्सर्ग करुं तुं पढी आगवनी पेठेज “अप्पाणं वोसिरामि” सुधिनो पाठ जणवो.

एवी रीतें आगमनी पेठेज कायोत्सर्ग पाढीने श्रुतनी स्तुतिनो पाठ जणे.

पढी अनुष्ठानपरंपराना फलचूत जे सिद्ध जगवानो, तेजने नमस्कार करवामाटे नीचे प्रमाणे पाठ जणे.

सिद्धाणं बुद्धाणं, पारगयाणं परंपरगयाणं ॥

लोअग्गमुवगयाणं, नमो सयासवसिद्धाणं ॥ १ ॥

“सिद्धाणं” कहेतां कर्मदायथी सिद्ध थएला केम के केटलाको कर्म सिद्ध पण कहेवाय ठे; जेम के सह्यगिरिसिद्ध, कोइना शिखव्या विनाज खेती, वेपार आदिक शिख्यो हतो ते कर्मसिद्ध कहेवाय, कोकासवर्धकीयें आचार्यना उपदेशथी शिष्यकला जाणी हती, माटे ते शिष्यसिद्ध कहेवाय, आर्यखपुट विद्यासिद्ध हतो. स्तंजाकर्षक मंत्रसिद्ध हतो. योग अने औषधिजमां सिद्ध होवाथी आर्यसमित् योगसिद्ध कहेवातो, गौतम स्वामी आगमसिद्ध हता, मम्मण शेठ अर्थसिद्ध हतो, स्तुंडिक यात्रासिद्ध हतो. अजयकुमार अजिप्रायसिद्ध हतो, दढप्रहारी तपःसिद्ध हतो; पण मरुदेवा माता कर्मदायसिद्ध हतां. माटे कर्मादिसिद्धोने दूर करवा माटे “बुद्धाणं” एवो पाठ ठे अने तेनो अर्थ एवो के, अज्ञानरूपी निद्रामां रहेलुं जगत् उंघते ठते पोते जीवादिक तत्वोने जाणनारा; वली ते जिनेश्वर केवा ? तो के “पारगयाणं” केतां संसाररूपी समुद्रने पार पहुँचेला ते पण केवी रीतें ? तो के “परंपरगयाणं” केतां चौद गुणस्था-

નકોની શ્રેણિના અનુક્રમ થકી, અથવા કર્મદાયથી ઉપશમ આદિકની સામગ્રીથી, ઇટલે સમ્યગ્દર્શન તથા સમ્યગ્ જ્ઞાન, અને તેથી સમ્યક્ ચારિત્ર એવી રીતની શ્રેણિથી મોઢેં ગણા, એવા. વલી તે પ્રજુ કેવા ? તો કે, “લોશ્રગ્ગમુવયાણં” કહેતાં લોકના અગ્રજાગપ્રત્યે પ્રાપ્ત થણા, એવા. “સવ સિદ્ધાણં” કહેતાં પંદર પ્રકારના સિદ્ધો પ્રત્યે, હવે તે પંદર પ્રકારના સિદ્ધો કયા ? કયા ? તે નીચે દેખાડે છે.

પેહેલા “તીર્થસિદ્ધા” કહેતાં ચતુર્વિધ શ્રમણસંઘની ઉત્પત્તિ હોતે થતે જે સિદ્ધ થાય, તે તીર્થસિદ્ધો જાણવા; બીજા “અતીર્થસિદ્ધા” કહેતાં તીર્થની ઉત્પત્તિ હજૂ થઈ ન હોય, તે પેહેલાં મરુદેવા માતા આદિકની પેઠે જે સિદ્ધ થાય, તે અતીર્થસિદ્ધો કહેવાય. ત્રીજા “તીર્થકરસિદ્ધા” કહેતાં તીર્થકરપણું જોગવીને જે સિદ્ધ થાય, તે. ચોથા “અતીર્થકરસિદ્ધા” ઇટલે સામાન્ય કેવલીપણામાં રહીનેજ જે સિદ્ધ થાય તે. પાંચમા “સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા” કહેતાં પોતાની મેલેજ બોધ પામી જે સિદ્ધ થાય તે. ષઠા “પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા” કહેતાં પ્રત્યેકબુદ્ધ થઈને જે સિદ્ધ થાય તે. સાતમા બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ કહેતાં, આચાર્યના ઉપદેશથી જે સિદ્ધ થયા હોય તે. આઠમા સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થણા; નવમા પુલ્લિંગે સિદ્ધ થણા; દશમા નપુંસકલિંગે સિદ્ધ થણા, અગ્યારમા સ્વલિંગે સિદ્ધ થણા, બારમા પરલિંગે સિદ્ધ થણા, તેરમા ગૃહિલિંગે સિદ્ધ થણા, ચૌદમા એકાકી સિદ્ધ થણા, તથા પંદરમા, એક સમયમાં જે એકસો આઠ સિદ્ધ થાય છે, તે અનેક સિદ્ધો જાણવા.

એવી રીતે સામાન્યપણાથી સર્વ સિદ્ધોને નમસ્કાર કરીને, નજદીકના ઉપકારી એવા શ્રી વીરપ્રજુની સ્તુતિ કરે છે.

જો દેવાણવિદેવો, જં દેવા પંજલિનમંસંતિ ॥

તં દેવદેવમહિયં, શિરસા વંદે મહાવીરં ॥ ૬ ॥

“જો” કેતાં જે મહાવીર પ્રજુ, “દેવાણવિદેવો” કહેતાં દેવોના પણ જે દેવ છે, તથા “જં” કેતાં જેમને “દેવા” કેતાં દેવતાઈ “પંજલિ” કેતાં વિનયથી હાથ જોડીને, “નમંસંતિ” કહેતાં નમસ્કાર કરે છે; એવા, તથા “દેવદેવમહિયં” કેતાં ઇંદ્રોથી પણ પૂજાણા, એવા

महावीरं “ कहेतां महावीर प्रज्जुने हुं ” शिरसा ” कहेतां मस्तकें करी-
ने “ वंदे ” कहेतां नमस्कार करुं हुं.

एवी रीतें स्तुति करीने, परोपकार माटे, तथा पोताना जावनी वृ-
द्धिमाटे फल देखाडवापूर्वक पाठ जणे ठे.

इक्कोवि नमुक्कारो, जिणवर वसहस्स वद्धमाणस्स ॥

संसारसागराउ, तारेइ नरंव नारीं वा ॥

“ जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स ” कहेतां ऋषभदेव प्रज्जु, तथा वर्ध-
मान प्रज्जुने करेलो, “ इक्कोविनमुक्कारो ” कहेतां एकज नमस्कार, “ न-
रंव नारींवा ” पुरुष अथवा स्त्रीने “ संसार सागराउ कहेतां संसाररू-
पी समुद्रथी “ तारेइ ” कहेतां तारे ठे.

हवे उपरशिवाय बीजी पण स्तुति केटलाको बोले ठे, ते नीचे प्र-
माणे जाणवी.

उज्जंतसेलसिहरे, दिस्कानाणं निसिहिया जस्स ॥

तं धम्मचक्रवट्ठिं, अरिष्ठनेमिं नमंसामि ॥

चत्तारिअष्ठदसदो, अ वंदिआ जिणवरा चउवीसं ॥

परमठनिविअठा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥

“ उज्जंतसेलसिहरे ” कहेतां गिरनार पर्वतना शिखरपर “ जस्स ”
कहेतां जेनां “ दिस्का, नाणं, निसिहिया ” दीक्षाकल्याणक, ज्ञानक-
ल्याणक, तथा मोक्षकल्याणक थएलां ठे; “ तं धम्मचक्रवट्ठिं ” कहेतां
धर्मना चक्रवर्ति एवा ते “ अरिष्ठनेमिं ” कहेतां अरिष्टनेमिने “ नमं-
सामि ” कहेतां हुं नमस्कार करुं हुं. तथा अष्टापद पर्वतपर रहेला चा-
र, आठ, दस, अने बे, एम मली चोवीशे जिनेश्वरोने मे वांछा, तथा
एवा सिद्ध प्रज्जुर्भ मने पण सिद्धि आपो ?

त्यार पढी नीचे प्रमाणे पाठ बोलवो.

“वेयावच्चगराणं, संतिगराणं, सम्मदिठि समाहिगराणं, करेमि काउस्सग्गं”

“ वेयावच्चगराणं ” कहेतां, प्रवचननी वैयावच्च करनारा, तथा “ सं-
तिगराणं ” कहेतां शांतिना करनारा, तथा “ सम्मदिठिसमाहिगराणं ”
कहेतां सम्यग्दृष्टिमां समाधि करनारा, एवो गोमुख यद्द तथा अप्रति-

ચક્રા દેવી, શ્ત્યાદિકને નિમિત્તે “ કાઠસ્તગ્ગં કરેમિ ” કહેતાં હું કા-
યોત્સર્ગ કરું હું.

પઠી મુક્તાસુક્તિ મુદ્રાયેં કરીને નીચે પ્રમાણે પાઠ જણે હે.

જયવીયરાય જગગુરુ, હોઠ મમ તુહપન્નાવઠં જયવં ॥

જવનિવઠં મગ્ગાણુસારિઆ, ઇઠ્ઠફલસિધ્ધિ ॥

લોગવિરુદ્ધચ્ચાઠં, ગુરુજણપૂઆ પરત્થકરણં ચ ॥

સુહગુરુજોગો તવયણ, સેવણા આજ્ઞવમખંડા ॥

હે જગત્ના ગુરુ વીતરાગ, તમો, જય પામો ? તથા હે જજવન્ !!
તમારા પ્રજ્ઞાવચ્છી જવચ્છી મને નિવૃત્તિ થાઉં ? તથા તમારા પ્રરૂપેલા માર્ગ-
પ્રત્યે, મારું અનુસરવાપણું થાઉં ? ઇઠ્ઠિત ફલની સિદ્ધિ થાઉં ? લોકવિ-
રુદ્ધ કાર્યનો ત્યાગ થાઉં ? ગુરુજનની પૂજા થાઉં ? (અહીં ગુરુવર્ગમાં
માતાપિતાદિકનું પણ ગ્રહણ કરવું) સત્વાર્થનું કરવાપણું થાઉં ? ઉત્તમ
ચારિત્રયુક્ત આચાર્યનો સંગમ થાઉં ? તથા એવા આચાર્યનાં વચનોની સે-
વા મલો ? અને તે પણ ઠેક મારો સંસાર હોય, ત્યાંસુધિ અખંડિતપણે મલો ?

એવી રીતે સઘલો ચૈત્યવંદનનો વિધિ કહ્યો.

હવે ત્યારબાદ શું કરવું ? તે કહે હે.

તતોગુરુણામખ્યર્ણે, પ્રતિપત્તિપુરઃસરં ॥

વિદધીત વિશુદ્ધાત્મા, પ્રત્યાખ્યાનપ્રકાશનં ॥ ૧૭૪ ॥

અર્થ:- તેવાર પઠી ત્યાં દેવવંદન માટે આવેલા, અર્થાત્ સ્નાત્રાદિક
જોવા માટે, અથવા ધર્મકથા માટે ત્યાં સ્થિર રહેલા એવા ગુરુની પાસે
ઉચિતપણાથી જશ્ન, શુદ્ધચિત્તથી પોતાના પ્રત્યાખ્યાનનો પ્રકાશ કરવો. કેમકે
પ્રત્યાખ્યાન ત્રણ પ્રકારનું હે, આત્મસાક્ષિકં, દેવસાક્ષિકં, અને ગુરુસાક્ષિકં.

ઉપરના શ્લોકમાં જે “ ઉચિતપણાથી ” એવું પદ કહ્યું, તે ઉચિતપણું
હવે બે શ્લોકોથી દેખાડે હે.

અભ્યુત્થાનં તદા લોકે, ડજિયાનં ચ તદાગમે ॥

શિરસ્યંજલિસંશ્લેષઃ, સ્વયમાસનઢૌકનં ॥ ૧૭૫ ॥

आसनाभिग्रहोन्नक्त्या, वंदना पर्युपासनं ॥

तद्यानेऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरियं गुरोः ॥ १९६ ॥

अर्थः— गुरुने जोतांज संत्रमपूर्वक आसनपरची उजाथवुं; तेउनां आवतां पोतें सामा जवुं, तथा मस्तकपर हाथ जोडी “ नमो खमासमणा-
णं ” एवो पाठ जणवो. तथा पढी पोतानी मेलेज तेमने बेसवामाटे
आसन आपवुं; तथा चक्तिची आसनपर बेसवाने आग्रह करवो. तथा
पढी पचीश आवश्यकची विशुद्ध एवुं वंदन करवुं; तथा गुरु बेसे, त्यारे
तेमनी सेवा करवी; ते जाय त्यारे तेमनी पाठल केटलांक पगलां जवुं;
एवी रीतनी गुरुनी उचितता सांचववी. तथा तेमनी पासे धर्मदेशना-
पण सांचलवी.

ततः प्रतिनिवृत्तः सन्, स्थानं गत्वा यथोचितं ॥

सुधीर्धर्माविरोधेन, विदधीतार्थचिंतनं ॥ १९७ ॥

अर्थः— त्यांची पाठा वली, पोतपोताने उचित एवां स्थानकप्रत्ये जइ
उत्तम बुद्धिवाला माणसें, जेम धर्मने विरोध न आवे, तेम धन कमावा-
माटेनो विचार करवो.

ततो माध्याह्निकीं पूजां, कुर्यात् कृत्वा च भोजनं ॥

तद्विद्भिः सह शास्त्रार्थ, रहस्यानि विचारयेत् ॥ १९८ ॥

अर्थः— ते वार पढी मध्याह्न कालनी श्री जिनेश्वरप्रभुनी पूजा करी-
ने, तथा त्यारबाद भोजन करीने, शास्त्रोना जाणनाराउनी साथे मलीने
शास्त्रना अर्थोनां रहस्यो (तात्विकमर्मो) नो विचार करवो.

ततश्च संध्यासमये, कृत्वा देवार्चनं पुनः ॥

कृतावश्यककर्मा च, कुर्यात्स्वाध्यायमुत्तमं ॥ १९९ ॥

अर्थः— ते वार पढी संध्याकाले फरीने देवपूजा करीने, तथा पढी प-
डिकमाणुं करीने उत्तम प्रकारें स्वाध्याय करवो.

टीकाः— जे माणसने बे वखत जमवानी इछा होय, तेणें विकाल व-
खतनी अंतर्मुहूर्त पेहेलां भोजन करीने संध्या वखते पावुं त्रीजीवार दे-
वपूजन करवुं. तथा तेवार पढी साधु समीपें जइ, उचित स्थानकपर र-

હીને, ષડ્વિધ આવશ્યક (પ્રતિક્રિયા) કરવું. તેમાં સામાયિક, તથા ચતુર્વિંશતિસ્તવનું વર્ણન આગલ કરેલું છે, હવે વંદનકનું વર્ણન કરે છે.

તે વંદન પચીશ આવશ્યકથી વિશુદ્ધ, તથા બત્રીશ દોષોથી રહિત જાણવું.

તેમાં “ ઇઠામિ સ્વમાસમણો વંદેઝં જાવણિજ્ઞાયે નિસીહિયાયે ” એમ કહી ગુરુનાં ઠંદાનુજ્ઞાપનમાટે જે નમવું, તે પેહેલું વંદન જાણવું. વલી ફરીને આવર્ત લેઈ જે નમન કરવું, તે વીજું વંદન જાણવું. ત્રીજું પ્રસવ થતી વચ્ચે રચેલા કરસંપુટની પેઠે હાથ જોડી, તથા દીક્ષા વચ્ચે ગ્રહણ કરેલા રજોહરણ અને મુહૂર્તપૂર્વક જે વંદન કરવું તે ત્રીજું “યથાજાત વંદન” જાણવું. દ્વાદશ આવર્તથી વંદન કરવું, એટલે ગુરુનાં ચરણપર હાથ તથા શિર સ્થાપીને “અહોકાયં” ઇત્યાદિ સૂત્રના ઉચ્ચારણપૂર્વક ઠ આવર્તો લેવા, અને પાઠાં પણ તેજ સૂત્રના ઉચ્ચારણપૂર્વક ઠ આવર્તો લેવા, એ બાર જાતનાં વંદનો જાણવાં. તથા ચાર શિરોવંદન જાણવાં. ત્રણ મન, વચન, અને કાયગુપ્તિનાં વંદનો જાણવાં. બે દ્વિપ્રવેશનાં, તથા એક નિષ્ક્રમણનું; એમ મલી પચીશ પ્રકારનાં વંદનો જાણવાં.

હવે તેના બત્રીશ દોષો દેખાડે છે.

સંત્રમસહિત વંદન કરવું તે પેહેલો દોષ જાણવો. આઠ મદને વશ થઈ વંદન કરવું તે બીજો દોષ જાણવો. વંદન કરતાં વેંત જે નાસી જવું, તે ત્રીજો દોષ જાણવો; હાથ પગ ચલાવ્યા વિના, તથા પ્રગટ રીતે સૂત્રોચ્ચાર નહીં કરી, વંદન કરવું, તે ચોથો દોષ જાણવો. તીડની પેઠે કુદી કુદીને વંદન કરવું, તે પાંચમો દોષ જાણવો. આચાર્ય નિદ્રામાં હોય, અથવા કંઈ કામમાં પડ્યા હોય, તેમને રજોહરણ આદિકથી પોતાની તરફ ધ્યાન સ્વેચ્છાવી, અથવા પોતે બરોબર રીતે મસ્તક નહિ નમાવી જે વંદન કરવું તે ઠઠો દોષ જાણવો. આગલ પાઠલ અંગ હલાવી વંદન કરવું, તે સાતમો દોષ જાણવો. એકને નમી મત્સ્યની પેઠે તુરત તુરત વીજાને ત્રીજાને એમ જે નમવું; તે આઠમો દોષ જાણવો. ગુરુએ કંઈક ઠવકો આપ્યો હોય, તેથી ડુજાણમાં મનથી, અથવા આ નિર્ગુણીને વંદન કરવું પડે છે; એવા મનના અગ્નિપ્રાયથી જે વંદન કરવું, તે નવમો દોષ જાણવો. ધુંટણ અથવા ચોલાઆદિકમાં હાથો રાખી વંદન કરવું તે દશમો દોષ જાણવો. જયથકી વંદન કરવું તે અગ્યારમો દોષ જાણવો. હું આને ન

मीश, तोआगलउपर मारी पण सेवा थशे, एम विचारि जे वंदन करवुं, ते बारमो दोष जाणवो. आचार्यनी साथे मित्राइ करवानी इछाथी वंदन करवुं, ते तेरमो दोष जाणवो. हुं वंदन समाचारिमां केवो कुशल हुं ? माटे हुं जेप्रकारें वंदन करुं हुं, ते प्रकारें बीजा पण करो ? एम गर्व धारण करी वंदन करवुं, ए चौदमो दोष जाणवो. वस्त्रादिकना लोज माटे अथवा, जो हुं आने वंदन करीश, तो आ मारी प्रार्थनानो जंग करशे नहीं, एम विचारि वंदन करवुं, ए पंदरमो दोष जाणवो. चोरनी पेठे तुरत तुरत कोइ जाणे न जाणे, तेवी रीतें जे वंदन करवुं, ते सोलमो दोष जाणवो. आहारादिक काल वखते जे वंदन करवुं, ते सत्तरमो दोष जाणवो. पोताने अथवा गुरुने क्रोध चढ्यो होय, ते वखते जे वंदन करवुं, ते अठारमो दोष जाणवो. आ गुरु मारा वंदन, अवंदन परकंइ ध्यान आपता नथी, एम विचारि तर्जनापूर्वक जे वंदन करवुं, ते उगणीशमो दोष जाणवो. गुरुने विश्वास उपजाववा माटेज कपटथी वंदन करवुं, ते बीशमो दोष जाणवो. हे वाचक; तमोने वांदवाथी अमारा शुं दहाडा वळ्या ? इत्यादिक अवहेलनाथी जे वंदन करवुं, ते एकवीशमो दोष जाणवो. अरधी वंदना करीनेज देशादिकनी कथा करवा लागवुं, ते बावीशमो दोष जाणवो. कोइ आडो उजो होय तो वंदन कर्या विनाज उजा रहेवुं, अने गुरुनी दृष्टि पडे, तो वंदन करे, ते त्रेवीशमो दोष जाणवो. “अहो कायं काय” ए पाठ कहेतां ललाट देशना मध्यजागने नहीं स्पर्श करीने जे वंदन करवुं ते चोवीशमो दोष जाणवो. राज्यना कर देवानी पेठे पराणे वंदन करवुं, ते पचीशमो दोष जाणवो. लौकिक करथी तो मुकाया, पण वंदन करथी आपणे मुकावाना नहीं, एवी बुद्धिथी वंदन करवुं, ते ठवीशमो दोष जाणवो. रजोहरणने “अहो कायं” इत्यादि पाठ उचारतां शिर न अडाडवुं ते सत्तावीशमो दोष जाणवो. संपूर्ण रीतें वंदन न करवुं, ए अठावीशमो दोष जाणवो. मोटा शब्दथी वंदन करवुं, ए उगणत्रीशमो दोष जाणवो मुंगा थइ वंदन करवुं ते त्रीशमो दोष जाणवो. दृढ शब्दथी उच्चार करी वंदन करवुं, ते एकत्रीशमो दोष जाणवो. लांबा हाथ करी वंदन करवुं ते बत्रीशमो दोष जाणवो.

હવે તે વંદન કરવામાં શિષ્યને ઠ અજિલાષો હોય છે; શ્વા, અનુજ્ઞા-પના, અવ્યાબાધ, યાત્રા, યાપના, અને અપરાધની ક્ષમા.

તેમાં ગુરુની પણ ઠ શ્વાર્થ હોય છે. ઠંદ, અનુજ્ઞા તદ્દત્તિ, તુચ્ચં, અહમપિ; ક્ષામેમિ તેનો પાઠ “શ્વામિ ક્ષમાસમણો શ્વ્યાદિથી માંડીને “અપ્પાણં વો-સિરામિ” ત્યાંસુધિનો પાઠ બોલે;

અહીં શિષ્ય પેદેલાં ગુરુને લઘુવંદન કરીને, તથા પઠી પ્રમાર્જન કરી બેસે. પઠી પચ્ચીશવાર કરીને મુદ્ધુપત્તિ પડિલેદે, અને પઠી તે મુદ્ધુપત્તિથી પચ્ચીશવાર શરીરને પડિલેદે. પઠી મન, વચન, અને કાયાથી શુદ્ધ થઈને આત્મપ્રમાણ ક્ષેત્રથી બહાર રહીને, ચડાવેલા ધનુષ્ની પેઠે કાયા નમાવીને, બે હાથમાં રજોહરણ લેઈને, એવી રીતે બોલે, હે “ક્ષમાશ્રમણ” કહેતાં ક્ષમા છે, પ્રધાન જેમને એવા હે પ્રજ્ઞ! વંદિતું કહેતાં તમોને વાંદવા માટે “શ્વામિ” કહેતાં હું શ્વંતું. કેવી રીતે? તો કે “જાવણિજ્ઞા-યે નિસીહિયાયે” કહેતાં શરીરની શક્તિપ્રમાણે પાપક્રિયાને નિષેધ કરીને;

અહીં ગુરુ જો કંઈ વ્યાકેપમાં હોય, તો કહેશે કે, જરા સબુર કર? અને તે વ્યાકેપનું કારણ કદાચ કેવા જેવું હોય, તો ગુરુ કહે, નહીં તર ન પણ કહે; એવો ચૂર્ણિકારનો મત છે; પણ વૃત્તિકારનો મત “ત્રિવિધેન” એમ ગુરુ કહે, એવો છે. પઠી શિષ્ય સંકેપવંદન કરે. હવે ગુરુ જો વ્યાકેપમાં ન હોય, તો મને પણ અતિપ્રેત છે, એમ ગુરુ કહે. પઠી શિષ્ય અવગ્રહથી બહાર રહીનેજ “અણુજાણહ.” કહેતાં મને આજ્ઞા આપો? એમ કહે. આચાર્યની ચારે બાજુએ આત્મપ્રમાણ ક્ષેત્રસુધીનો અવગ્રહ જાણવો. અને તે અવગ્રહમાં આચાર્યની આજ્ઞા વિના પ્રવેશ કરવો કલ્પે નહીં. પઠી ગુરુ કહે કે, “અનુજાનામિ” કહેતાં હું આજ્ઞા આપું તું. પઠી શિષ્ય જમીન પ્રમાર્જીને નૈષધિકી કરતો થકો તે અવગ્રહમાં દાખલ થાય, પઠી ગુરુના ચરણપાસે બેસી પૃથ્વીપર રજો-હરણ મુકી, તથા તેની અંદર ગુરુના ચરણકમલને સ્થાપીને, મુદ્ધુપત્તિ કરીને ડાબા કાનથી માંડીને, ડાબા હાથથી જમણા કાનસુધિ, તથા ડા-બા ઘુંટણને પ્રમાર્જીને તે મુદ્ધુપત્તિ ડાબા ઘુંટણપર મુકે; તથા પઠી “અ-કાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલમાં બે હાથેથી રજોહરણને સ્પર્શ કરીને, “હોકાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલે કરીને લલાટને સ્પર્શ કરે;

પઠી “કાકાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલેં કરીને રજોહરણને સ્પર્શ કરીને “યકાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલેં કરીને લલાટદેશને સ્પર્શ કરે; તે વાર પઠી “સંફાસં” એમ બોલતો થકો, મસ્તક અને બે હાથોથી રજોહરણને સ્પર્શ કરે. તેવાર પઠી મસ્તકપર અંજલિ કરીને “સ્વમણિજ્ઞોન્ને કિલામો” ત્યાંથી માંડીને “દિવસો વશ્કંતો” સુધિ ગુરુસન્મુખ દૃષ્ટિ રાખીને, પાઠ જણે. તથા કહે કે, મારા લલાટદેશથી, આપના ચરણકમલને હું સ્પર્શ કરું હું; તેની આપ મને રજા આપો? કેમ કે આચાર્યની રજા વિના તેમના ચરણને સ્પર્શ કરવો યોગ્ય નથી. તે વાર પઠી “સ્વમણિજ્ઞો” કહેતાં આપેં મારા સ્પર્શથી ઉત્પન્ન થતી વાધા ક્ષમા કરવી; એમ શિષ્ય કહે. પઠી “અપ્પકિલં તાણં બહુશુણ્ને દિવસો વશ્કંતો” કહેતાં હે જગવન્! અત્થ દુઃખવાલા એવા આપને ઘણા શુભથી દિવસ તો નિર્ગમન થયો ઠેની? એમ કહી હાથ જોડીને રહે; એટલે ગુરુ કહેશે કે, “તહત્તિ” કહેતાં તેમજ ઠે. પઠી તપનિયમની વાર્તા પુઠતો થકો શિષ્ય કહે કે, આપનો તપ નિયમતો સુખેંથી થાય ઠે ને? ત્યારે ગુરુ કહે કે, તમોને પણ તે તેવીજ રીતે ઠે ને? પઠી શિષ્ય પુઠે કે, “જવણિજ્ઞાંચ જે” કેતાં આપનું શરીર તો નિરાવાધ ઠે ની? ત્યારે ગુરુ કહે કે, તેમજ ઠે; પઠી શિષ્ય અપરાધની ક્ષામણા કરતો થકો, કહે કે, “ખામેમિ સ્વમાસમણો દેવસિયં વશ્કમં” કહેતાં હે ક્ષમાશ્રમણ, દિવસમાં થયેલો યોગસંબંધિ જે અપરાધ, તેની હું આપની પાસે ક્ષમા માગું હું, ત્યારે ગુરુ કહે કે. હું પણ ખામેમિ કેતાં સ્વમું હું. તે વારપઠી શિષ્ય નમસ્કાર કરતો થકો “આવસિયાએ” થી માંડીને “જો મેં અશ્ચારા કર્ઠ” ત્યાં સુધિનું, પોતાના અતિચારનિવેદનપૂર્વક પ્રાયશ્ચિત્તને સૂચવનારું સૂત્ર બોલે. એમ કહી અવગ્રહથી પાઠો હવે.

હવે તેત્રીશ આશાતનાર્ઠનું વર્ણન કરે ઠે.

કારણવિના ગુરુપાસે જવું, તે પેહેલી આશાતના જાણવી. ગુરુને પડેલેથી જવું, તે બીજી આશાતના, ગુરુને નિઃશ્વાસ, શ્લેષ્મ આદિકથી દૂષણ થાય એવી રીતે જવું, તે ત્રીજી આશાતના. એવીજ રીતે ગુરુની આગલથી, પડેલેથી, તથા પાઠલથી જવું, તે ચતુર્થ આશાતનાર્ઠ જાણવિ. તથા ગુરુની આગલ, પડેલે અને પાઠલ બેસવું તે પાંચમી આશાતના જાણવી.

આચાર્યની સાથે જઈ તેમનાં પેહેલાંજ પાઠ આવું, એ દશમી આશાતના જાણવી. ગુરુને જેને બોલાવવો હો, તેને પેહેલાંથીજ શિષ્યેં બોલાવવો, એ અગ્યારમી આશાતના જાણવી. આચાર્યની સાથે જઈ, તેમની પેહેલાં આવવાનું ચિંતવું, એ બારમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેહેલાં કોઈની પાસે આલોચના કરી, પાઠલથી ગુરુ પાસે આલોચના કરવી, એ તેરમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેહેલા બીજા કોઈ શિષ્યને દેખાડી પાઠલથી ગુરુને દેખાડવી, એ ચૌદમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવીને ગુરુને પૂઠ્યાવિના બીજા શિષ્યને આપવી, એ પંદરમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેહેલાં કોઈ બીજા શિષ્યને બોલાવી, પઠી ગુરુને બોલાવવા એ સોલમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, ગુરુને થોડુંક દઈ, પોતે મિથ્યાન્ન આદિક ખાવાં, તે સત્તરમી આશાતના જાણવી. રાત્રિએ નિદ્રા વચ્ચે ગુરુ પુઠે કે, કોણ જાગે છે ? તે વચ્ચે જાગતાં ઠતાં પણ ઉત્તર ન દેવો, તે અઠારમી આશાતના જાણવી. બીજે વચ્ચે પણ ગુરુને ઉત્તર ન દેવો, તે ઊગળીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ બોલાવે તે વચ્ચે ઝોજન, શયન આદિક તજીને પણ જો ત્યાં ન આવે, તે વીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુએ બોલાવ્યાથી, નમસ્કાર કરી, આપ શી આજ્ઞા કરોઠો ? એમ ન કહેવું, તે એકવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુને તુંકારે બોલાવવા, એ બાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુની સામા બોલવું, તે ત્રેવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુને બહુજ કઠોર અને ઊંચા શબ્દથી વંદન કરવું, તે ચોવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ કથા કહેતે ઠતે, “ તે એમજ છે, ” એમ વચમાં જ કહેવું, તે પચીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ કથા કહેતે ઠતે, તેમાં ઝૂલ કાઢવી, તે ઠવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ ધર્મકથા કહેતે ઠતે, તેનાં વચ્ચે ન કરવાં એ સત્તાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ ધર્મકથા કહેતાં ઠતાં “ જિહ્વાકાલ થયો છે ” इत्यादि शब्दથી પર્યદાઝંગ કરવો તે અઠાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુધર્મકથા કહેતે ઠતે, “ હું કરીશ ” એમ જ કહેવું, તે ઊગળત્રીશમી આશાતના જાણવી ગુરુ ધર્મકથા કહી રહેતે ઠતે, બેઠેલી પર્યદામાં, પોતાની ચતુરાઈ જણાવવામાટે, વિશેષેં કરી ધર્મકથા કહેવી, એ ત્રીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુની આગલ ઊંચે આસને, અથવા તુલ્ય આસને

वेसवुं, ए एकत्रीशमी आशातना जाणवी. गुरुनां आसन आदिकने, ते-
मनी रजा विना हाथ अथवा पगथी स्पर्श करवो, अने तेम करीने पण
पाठी क्षमा न मागवी ए वत्रीशमी आशातना जाणवी.

हवे अहीं ते जेम साधुनी क्रिया कही, तेम श्रावकनी पण तेवीज
रीतें जाणवी. केम के ते वखतें श्रावक पण मुनिसरखोज ठे.

तेम कर्मावाद शिष्य अवग्रहमांज रहीने, कंश्क शरीरने नमावीने
अतिचारोनुं आलोचन करतो थको कहे के, “ इष्टाकारेण संदिसह ज-
गवन् देवसियं आलोएमी ” कहेतां हे जगवन्, आप मने आझा आ-
पो ? के जेथी दिवससंबंधि अतिचारोने हुं आलोवुं. एवी रीतें उपल-
क्षणथी रात्रिक, पाक्षिक विगेरेनुं पण ग्रहण करवुं. तेमां दिवसनी आ-
लोचना एटले मध्याह्नकालथी मांडीने निशीथ पर्यंत, अने रात्रिनी ए-
टले निशीथथी मांडीने मध्याह्न कालसुधीनी आलोचना जाणवी. पढी
गुरु कहेशे के, आलोव. त्यारे शिष्य कहेशे के, “ इष्टं आलोएमि ”
कहेतां हुं आलोवुं वुं. पढी शिष्य, “ जो मे देवसीउं ” थी मांडीने “ तस्स
मिठामि डुक्कडं ” त्यांसुधि पाठ जणे. “ जो मे देवसिउं अश्रारो कउं ”
केतां दिवससंबंधि में जे कंश् अतिचार कयों होय, अने ते पण “ काश्-
उं, वाश्उं, माणसिय ” कहेतां काया, वचन अने मन संबंधि; “ उस्सुत्तो
कहेतां उत्सूत्र, “ उमग्गो ” क्षायोपशमिक जावने उल्लंघनीने “ अकप्पो ”
कहेतां विधिरहित, “ अकरणिज्जो ” नहीं करवा लायक, “ डुज्जाउं ”
कहेतां दुर्ध्यानरूप, “ डुव्विचिंतिउं ” कहेतां दुष्टपणाथी चिंतवेलो, “ अ-
णायारो ” कहेतां अनाचार, “ अणिठियवो ” कहेतां नहीं इष्टवा लायक,
तथा “ असावग्गपाउग्गो ” कहेतां श्रावकने अनुचित एवो अतिचार, ना-
णे दंसणे चरित्ताचरित्ते ” कहेतां ज्ञानमां, दर्शनमां, चारित्रमां तथा
देशविरतिपणामां, “ अने सामायिकमां, तिहंगुत्तिणं ” कहेतां त्रण गुप्ति-
उमां जे खंडितपणुं थयुं होय ते, तथा “ चउल्लंकसायाणं ” कहेतां चार
कषायोसंबंधि जे अतिचार लाग्यो होय, ते, तथा “ पंचहमणुवयाणं ”
कहेतां पांच अनुव्रत संबंधि, तथा “ तिण्ह गुण वयाणं ” केतां त्रण गुण
व्रत संबंधि, तथा “ चउल्लं सिरकावयाणं ” कहेतां चार शिक्काव्रतसंबंधि,
“ वारस्स विहस्स सावग्गधम्मस्स ” कहेतां एवी रीतें बारे व्रतरूपी श्रा-

વકધર્મનું, “જં ખંડિયં” કહેતાં જે ખંડિત કર્યું હોય, “જં વિરાહિયં” કેતાં જે વિરાધન કર્યું હોય, “તસ્સમિઠ્ઠામિ ડુક્કડં” કહેતાં તે સઘલા અતિચારોને હું મિથ્યા ડુઃકૃત કરું બું. પઠી શિષ્ય ફરીને જરા કાયા નમાવીને, માયામદથી રહિત થયો થકો અતિચારની શુદ્ધિમાટે નીચે પ્રમાણે સૂત્ર જાણે.

“સવસ્સવિ દેવ દેવસિય ડુચ્ચિંતિય ડુજ્જાસિઅ ડુચ્ચિઠિણ ઇઠ્ઠાકા-
રેણ સંદિસહ”

ઘટલું કહી શિષ્ય મૌન રહે, ત્યારે ગુરુ કહે, કે, “પઢિક્કમહ” ત્યારે શિષ્ય કહે કે, “ઇઠ્ઠં ઇઠ્ઠામિ” પઠી “અપ્પુઠિઠ” નો પાઠ શિષ્ય કહે.

“અપ્પુઠિઠહિ અપ્પિંતર દેવસિઅં યામેમિ” કહેતાં હું દિવસની અંદર થયેલા અતિચારોને ક્ષમાવવાને તૈયાર થયેલો હું પઠી ગુરુ કહેશે કે “યામેહ” ત્યારે શિષ્ય કહેશે કે “ઇઠ્ઠં યામેમિ” એમ કહી પૃથ્વીતલ-પર સ્પર્શ કરીને, તથા મુહુપત્તિથી મુખ ઢાંકીને નીચે પ્રમાણે પાઠ કહે.

“જં કિંચિઅપત્તિયં” શ્રી માંડીને “તસ્સ મિઠ્ઠામિ ડુક્કડં” સુધિનો પાઠ જાણે તેનો અર્થ નીચે પ્રમાણે જાણવો.

જે કંઈ આપના સંબંધમાં મને, અને મારા સંબંધમાં આપને, આહાર-માં, પાણીમાં વિનયમાં, વૈયાવહમાં, આલાપમાં, સંલાપમાં, ઉચ્ચાસનમાં, સમાસનમાં, વચ્ચે બોલવામાં, આપના ગયાબાદ વિશેષ બોલવામાં, આપને અપ્રીતિ, અથવા પરપ્રીતિ, થઈ હોય, અથવા જે કંઈ મારો વિનય સૂક્ષ્મ અથવા બાદર પ્રણય થયો હોય, અને તે આપ જાણતા હો, અને હું નહીં જાણતો હોઉં, તેનો હું “મિથ્યાડુઃકૃત” દેઉં બું.

હવે તે પ્રતિક્રમણ બે પ્રકારનું, પેહેલું ધ્રુવ, અને બીજું અધ્રુવ. જરત અને ઐરવતમાં પેહેલા અને ઢેઢા તીર્થકરોના તીર્થમાં, અપરાધ થાય, અથવા ન થાય, તો પણ બન્ને વચ્ચે પઢિકમણું કરવું, તે ધ્રુવ અને વાકી-ના બાવીશ તીર્થકરોનાં તીર્થોમાં, તથા મહાવિદેહમાં તો કારણ પચ્ચેજ પ્રતિક્રમણ કરવું, તે અધ્રુવ જાણવું.

હવે કાયોત્સર્ગનું સ્વરૂપ કહે ઢે.

તે કાયોત્સર્ગના બે જોડો જાણવા, એક ચેષ્ઠાનો, અને બીજો અજિજ-વનો. ચેષ્ઠાનો ઘટલો ગમનાગમાદિકમાં ધ્યાવહી પઢિકમણામાં કરાય ઢે

તે; અને અગ્નિજવનો ઇટલે ઉપસર્ગને જીતવામાટે જે કરાય છે, તે. હવે ચેષ્ઠા કાયોત્સર્ગ, આઠ, પચીશ, સત્તાવીશ, ત્રણસેં, પાંચસેં, અને એક હજારને આઠ શ્વાસોશ્વાસનો થાય છે. અને અગ્નિજવકાયોત્સર્ગ તો બાહુબલિની પેઠે મુહૂર્તથી માંડીને સંવત્સરસૂધિ કરાય છે. તે કાયોત્સર્ગના ત્રણ જોદો છે, ઉચ્ચારહીને, બેઠાં બેઠાં, અને સુતાં સુતાં, એવી રીતે ત્રણ પ્રકારે તે કાયોત્સર્ગ કરાય છે, અને તેડના દરેકના પણ ચાર ચાર જોદો છે.

હવે તે કાયોત્સર્ગ એકવીશ દોષરહિત કરવો. તે એકવીશ દોષો નીચે પ્રમાણે જાણવા.

ઘોડાની પેઠે એક પગ જરા ઝંચો કરીને કાયોત્સર્ગ કરવો, તેને પેદે-લો ઘોટકદોષ જાણવો. પવનથી ચલાયમાન થઈ લતાની પેઠે શરીર કંપાવીને જે કાયોત્સર્ગ કરવો, તેને બીજો લતાદોષ જાણવો, યંજાને અવલંબીને કરવો, તેને ત્રીજો સ્થંજદોષ જાણવો. ચીંતને અઠંગીને કરવો, તેને ચોથો કુહ્યદોષ જાણવો. માલપર મસ્તક અઠંગીને કરવો, તેને પાંચમો માલદોષ જાણવો. ગુહ્યદેશપર હાથ રાખીને કરવો, તેને ઠ-છો શવરીદોષ જાણવો. કુલસ્રીની પેઠે મસ્તક નીચે નમાવીને કરવો, તેને સાતમો વધૂદોષ જાણવો. પગ પોહોલા કરીને, અથવા પગો મેલવી-ને જે કરવો, તેને આઠમો નિગડદોષ જાણવો. નાગિની ઉપરથી ઢેક ધું-ટણસુધી ચોલપટ્ટો બાંધીને કરવો, તેને નવમો લંબોત્તર દોષ જાણવો. દંશ (માંસ) આદિકને દૂર કરવા માટે, અથવા અજ્ઞાનથી ઢેક સ્તન સુધી ચોલપટ્ટો બાંધીને કરવો, તેને દશમો સ્તનદોષ જાણવો. પગની ત-લીઝ મેલાવીને, તથા આગલના જાગો હુટા રાખીને, અથવા આગલના જાગો મેલાવીને, અને તલીઝ હુટી રાખીને જે કરવો, તેને અગ્યારમો શકટોર્ઝિકા દોષ જાણવો. સાધવીની પેઠે કપડાંથી શરીરને ઢાંકીને જે કરવો, તેને બારમો સંયતિદોષ જાણવો. રજોહરણને અગાડી કરીને કરવો, તેને તેરમો ચલ્લીન દોષ જાણવો. બીજા આચાર્યોના મત પ્રમાણે ઘોડાની પેઠે ઝંચું નીચું મસ્તક કરવું, તેને ચલ્લીન દોષ કહેલો છે. કાગ-ડાની પેઠે આમ તેમ આંખો ચલાવીને દિશાઈ તરફ જોવું તેને ચૌદમો વાયસદોષ જાણવો. ચોલપટ્ટો સંવરીને કરવો, તેને પંદરમો કપિત્થદોષ જાણવો. જૂત જરાયેલાની પેઠે મસ્તક કંપાવીને જે કરવો, તેને સોલમો

શીષોત્કંપિતદોષ જાણવો. મુંગાની પેઠે અપ્રગટ શબ્દો વોલીને કરવો, તેને સત્તરમો મૂકદોષ જાણવો. આલાપક ગણવામાટે આંગલીઝં ચલાવીને કરવો, તેને અઠારમો અંગુલીદોષ જાણવો; વ્યાપારાંતરને નિરૂપણ કરવા માટે જુકુટીની સંજ્ઞા કરીને જે કરવો, તેને ઝંગળીશમો ત્રૂદોષ જાણવો. દારૂપીનારની પેઠે, બડબડ શબ્દ કરીને જે કરવો, તેને વીશમો વારુણી-દોષ જાણવો. (દારૂડીયાની પેઠે ઘૂર્ણાયમાન થઈ કરવો તેને વારુણીદોષ જાણવો, એમ પણ કેટલાક આચાર્યોનો મત છે.) હોઠ હલાવીને જે કરવો, તેને એકવીશમો અનુપ્રેક્ષાદોષ જાણવો.

હવે પ્રત્યાખ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

પ્રત્યાખ્યાનના બે જોડો જાણવા, મૂલગુણરૂપ અને ઉત્તરગુણરૂપ. મૂલ ગુણો ઇટલે યતિયોનાં મહાવ્રતો, તથા શ્રાવકોનાં અણુવ્રતો, અને ઉત્તર ગુણ ઇટલે યતિઝંનાં પિંડવિશુદ્ધિ આદિક, તથા શ્રાવકોનાં શિક્ષાવ્રતો. શિષ્ય જાણકાર એવા ગુરુની પાસે પ્રત્યાખ્યાન કરે. તેના પણ ચાર જાંગા જાણવા; બન્ને જાણકાર હોય, તે પેહેલો જાંગો, ગુરુ જાણકાર અને શિષ્ય અજ્ઞાની એ બીજો જાંગો, શિષ્ય અને ગુરુ બન્ને અજ્ઞાની એ ત્રીજો જાંગો, ગુરુ અજ્ઞાની અને શિષ્ય જાણકાર એ ચોથો જાંગો જાણવો. તે પ્રત્યાખ્યાનના નોકારસી, પોરસી ગંઠસી મુઠસી આદિક દશ જોડો જાણવા.

... નોકારસી ઇટલે સૂર્ય જગ્યાપઠી, નવકારગણી પ્રત્યાખ્યાન પાલવું, તે પૌરુષી ઇટલે પુરુષપ્રમાણ ઢાયાસુધિના કાલસુધિ પ્રત્યાખ્યાન પાલવું તે. મેઘાં આદિકથી જો તે ઢાયાની ખબર ન પડે, તો સાધુનાં વચનથી અથવા સર્વ સમાધિની પ્રતીતિથી કદાચ તે પૌરુષીથી પહેલાં પણ જોજન કરવામાં દોષ નથી; પણ જો ખબર પડે તો, અર્ધ જમતાં પણ જોજન બંધ કરવું, અને પઠી પૌરુષી થયા બાદજ જમવું. અને તેમ જાણતાં ઠતાં જોજન કરે તો જંગ થયો જાણવો. તથા દિવસના અર્ધાંજાગસુધિનું જે પ્રત્યાખ્યાન, તે “સાઠ પૌરુષી” પ્રત્યાખ્યાન જાણવું. એકજ વખત, અથવા એકજ આસનપર બેસીને જમવું, તે એકાસન જાણવું. તથા મુખ અને હાથ શિવાય, બીજાં અંગોપાંગ હલાવ્યા વિના જે જોજન કરવું, તે એક સ્થાન જાણવું. ઘૂત આદિક વિગયોથી રહિત જે એક વખતનું જોજન, તે આચામ્લ જાણવું. ત્રિવિધ અથવા ચતુર્વિધ આહારનું જે પચ્ચાણ, તે અ-

जक्त अथवा उपवास जाणवो दिवसना ठेह्वा जागें अथवा जवना ठेह्वा जागें जे प्रत्याख्यान करवुं, ते चरम प्रत्याख्यान जाणवुं. गाय, जेंस, बकरी, उंटणी, अने गाडरनां दूध, तथा गाय, जेंस, बकरी, अने गाडरनुं, माखण, उंटणीनां दूधनुं माखण थतुं नथी. तथा तल, अलसी, इलट, अने सर्षवनुं तेल, पिंड अने डवरूप गोल, काष्ट, अने पिष्टथी उत्पन्न थ-एलुं मद्य, माक्षिक, कौत्तिक, अने जमरा संबंधिनुं मद्य, जलचर, खेचर, अने स्थलचर संबंधिनुं मांस; अथवा चर्म, रुधिर, अने मांस ए त्रण जे-दो पण जाणवा. तथा पक्वान्न ए दश प्रकारनां पञ्चखाणथी विगयनुं प-ञ्चखाण थाय ठे.

एवी रीतें गंठसी, वेढसी आदिक पञ्चखाणो जाणवां.

एवी रीतें आवश्यक कर्या पठी,

न्याय्यः कालस्ततो देव, गुरुस्मृतिपवित्रितः ॥

निजामद्वपासुपासीत, प्रायेणाब्रह्मवर्जकः ॥ १३० ॥

अर्थः— रात्रिनो पेहेलो पोहोर, अथवा अरधी रात्रिसुधि स्वाध्याया-दिक कर्या बाद, देवगुरुना स्मरणथी पवित्र थइने, एटले चउसरण आ-दिक जणीने, प्रायः मैथुनरहित, अद्वप निद्रा श्रावकें करवी.

निजोढेदे योषिदंग, सतत्वं परिचिंतयेत् ॥

स्थूलजडादिसाधूनां, तन्निवृत्तिं परामृशन् ॥ १३१ ॥

अर्थः— रात्रिवित्या बाद, निद्रा उडते ठते, स्थूलजडादिक साधुजण जेम स्त्रीजुनो त्याग कर्यो ठे; तेनो विचार करतां थकां, स्त्रीजुनां अंगोनुं स्वरूप विचारवुं.

ते स्थूलजडजीतुं चरित्र नीचे प्रमाणे जाणवुं.

एक पाटलीपुत्र नामें उत्तम नगर ठे; त्यां ठखंड पृथ्वीनो राजा, तथा लक्ष्मीनो तो जाणे पतिज होय नहीं, एवो, तथा नाश करेल ठे, वैरीरू-पी कंद जेणे एवो नंद नामें राजा हतो; तेने लक्ष्मीना तो आवास सर-खो, तथा बुद्धिनो तो जंडार, एवो शकटाल नामें मंत्री हतो. तेने, वि-नय आदिक गुणोनो तो स्थानक समान, तथा अत्यंत तीक्ष्ण बुद्धिवा-लो, तथा चंद्र सरखी उत्तम कांतिवालो, स्थूलजड नामें मोटोपुत्र हतो.

तथा जक्तिमंत, अने नंद राजाना हृदयने अत्यंत आनंद आपनारा गो-
शीर्षचंदन सरखो, बीजो लेने श्रीयक नामें पुत्र हतो. ते शेहेरमां रूपनी
शोजाथी उर्वशी सरखी, तथा वश करेल ठे, जगतनां पण चित्तो जेणे,
एवी, तथा कामदेवने जीवाडवानी तो औषधिरूप एवी कोशा नामें वेश्या
हती. तेणीने घेर, विविध प्रकारना जोगो जोगवतो थको, तथा तेणीमां-
ज हमेशां तन्मन थड्ने, स्थूलजड त्यां बार वर्षोंसुधि रह्यो. श्रीयक तो
नंदराजानुं जाणे बीजुं हृदयज होय नहि, एवी रीतें अत्यंत विश्वासपा-
त्र थड्ने, राजानो अंगरक्षक थयो.

हवे तेज नगरमां कवि, वादी, वैयाकरणी विगेरेमां शिरोमणि सर-
खो वररुचि नामें एक मोटो ब्राह्मण रहेतो. ते वररुचि हमेशां नवां
नवां उत्तम एकसोने आठ काव्यो पोते पोतानी मेळे बनावीने राजानी
स्तुति करवा लाग्यो. आ मिथ्यादृष्टि ठे, एम जाणीने मंत्रीए ते वररुचिनी
कोइ दहाडो पण प्रशंसा करी नही, तेथी राजा तेनापर जो के तुष्ट थयो
हतो, तो पण तेने दान आपतो नही. पढी वररुचियें पोताने दान नहीं
मलवानुं कारण जाणीने तेणे मंत्रीनी स्त्रीनुं आराधन करवा मांड्युं. पढी
एक दहाडो ते मंत्रीनी स्त्रियें खुशी थड्ने तेने कळुं के, तारे जे कंइ
कार्य होय, ते मने कहे ? त्यारे तेणें कळुं के, तमारो स्वामी मारा का-
व्योनी राजा पासे प्रशंसा करे, एटळुं मारे जोड्ये ठीयें. पढी तेणीए ते-
ना उपरोधथी ते वात पोताना स्वामिने कही, त्यारे मंत्रियें कळुं के, ते
मिथ्यात्वी ठे, माटे तेनी प्रशंसा हुं शी रीतें करी शकुं ? पढी तेणीए घ-
णो आग्रह करवाथी मंत्रियें ते वात कबुल करी. केम के, अंध, स्त्री, वा-
लक, तथा मूर्खनो आग्रह दुस्त्यज ठे. पढी ते वररुचि ज्यारे राजा
पासे आवी काव्यो बोलवा लाग्यो, त्यारे मंत्रियें तेनी प्रशंसा करी; अने
तेथी राजायें पण संतुष्ट थड्ने, तेने एकसो ने आठ सोनामोहोरो आ-
पी; केम के, राजाने जे माननीय होय, तेनी अनुकूल एवी वाणीथी पण
जीवित मळे ठे. पढी तो राजा तेने हमेशां एकसो आठ सोनामोहोरो
देवा लाग्यो, त्यारे मंत्रियें राजाने कळुं के, आ आप शुं करो ठो ? त्या-
रे राजायें कळुं के, फक्त तें करेली तेनी प्रशंसाथीज हुं तेने दउं हुं, के-
म के जो मारी जाणेज तेने आपतो होउं, तो पेहेलांज तेने शामाटे न-

हि आपत ? त्यारे मंत्रियें कछुं के, में कंइ तेनी प्रशंसा करी नथी, पण आपनां करेलां काव्यो उत्तम ठे, एम में प्रशंसा करी ठे. त्यारे राजा-ए कछुं के, ते ब्राह्मण बीजानां करेलां काव्यो, अहीं पोतानां तरिके लेखावीने स्तुति करे ठे, ते बाबतनी खातरी शुं ? त्यारे मंत्रिये कछुं के, आ ब्राह्मण जे काव्यो बोले ठे, ते काव्यो तो ठोकरीउं पण जाणे ठे, अने तेनी हुं आपने आवती काले प्रजाते खातरी करावी आपीश.

हवे ते मंत्रिने, यद्वा, यद्दत्ता, भूता, भूतदत्ता, एणिका, वेणा, तथा रेणा, नामें सात महाबुद्धिमती पुत्रियो हती. तेउनी बुद्धि एवी हती के, पेहेली एकवार कहेलां याद राखी शके तेवी हती, तथा एवी रीतें ते सघली अनुक्रमें वे, त्रण, चार, पांच, ठ अने सातवार कहेलुं याद राखी शके तेवी हती. हवे ते मंत्री, ते साते कन्याउने पोतानी साथे बीजे दिवसे राजानी पासे लेइ गयो, अने त्यां तेमने आडो पडदो बंधावीने राखीयो. पठी वररुचि त्यां आवीने पोताना नवा बनावेला एकसो-ने आठ श्लोको बोली गयो; अने ते कन्याउए पण अनुक्रमें ते बोली देखाड्या. तेथी राजाए गुस्से थइ, वररुचिने दान आपवुं बंध कर्तुं, केम के मंत्रियोना उपायो निग्रह अनुग्रह करवामां समर्थज होय ठे.

हवे वररुचियें त्यांथी जइने, गंगानदीमां एक यंत्र गोठव्युं, अने तेनी अंदर एकसोने आठ सोनामोहोरोने लुगडामां बांधीने राखी. तथा पठी प्रजातमां गंगा नदीमां स्नान करीने, ते ते यंत्रने पगथी दाववा लाग्यो, अने तेथी ते सोनामोहोरोनी थेली उठलीने तेना हाथमां पडवा लागी. एवी रीतें हमेशां तेम करवाथी, लोको ते जोइने आश्चर्य पाम्या, तथा ते वात राजाए लोकोना मुखथी सांजलीने मंत्रीने कही. त्यारे मंत्रीए कछुं के, जो एम होय, तो आपणे प्रजातमां त्यां जइ नजरे जोइ खातरी करीशुं; राजाए पण तेम करवाने कबुल कर्तुं. पठी संध्याकाले मंत्रीए एक गुप्तमाणसने नदीने कांठे तेनी तपास करवा मोकल्यो, अने ते माणस पण पद्मीनी पेठे जेम कोइ जोइ शके नहि, तेम फाडीमां जराइने वेठो. पठी ते वखते वररुचि पण गुप्तरीतें त्यां जइ, नदीना पाणीमां सोनामोहोरोनी थेलीराखीने, पाठो घेर गयो. पठी पेला गुप्त पुरुषें तेना (वररुचिना) जीवित सरखी ते थेलीने लेइने, गुप्तरीतें

મંત્રીને આવીને સોંપી. પઠી પ્રજાત કાલે મંત્રી પણ તે થેલી પોતાની સાથે ગુપ્તપણે રાખીને, રાજાની સાથે ગંગાને કિનારે ગયો, તથા તે વચ્ચે વરરુચિ પણ ત્યાં આવ્યો. તે વચ્ચે તે મૂઢ વરરુચિ પણ, રાજાને જોવા આવેલો જાણીને, પોતાની ઝલ્કુદ્ધતાનું માન લાવીને, વિસ્તારસહિત ગંગાની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. તે સ્તુતિ કર્યાબાદ તેણે પગથી યંત્ર ચલાવ્યું, પણ સોનામોહોરની પોટલી તો તેના હાથમાં આવીને પડી નહીં; પઠી તો તે હાથથી કરીને તે પોટલી શોધવા લાગ્યો, પણ નહીં જડવાથી મૌન રહ્યો. પઠી મંત્રીશ્વરે કહ્યું કે, તારું થાપણ તરિકે રાખેલું ડ્રવ્ય પણ ગંગા કેમ આપતી નથી ? કે તારે આવી રીતે તે શોધવું પડે છે ! ! ! માટે હવે ઝલ્કીને તારી આ સોનામોહોરની થેલી સંજાલ ? એમ કહી મંત્રીશ્વરે તેના હાથમાં તે થેલી આપી. તે સોનામોહોરની પોટલી જોઈને, તેની તો મૃત્યુથી પણ વધારે વિકટ દશા થઈ પડી. પઠી મંત્રીએ રાજાને કહ્યું કે, આ ઠગારો બ્રાહ્મણ લોકોને ઠગવા માટે સંધ્યાકાલે અત્રે તે સોનામોહોરની થેલી રાખી જાય છે, અને પ્રજાતે આવીને પાઠી ગ્રહણ કરે છે. તે સાંજલી રાજાએ કહ્યું આ કપટ ઠીક પકડ્યું, એમ કહી આશ્ચર્યથી પ્રફુલ્લિત નયનોવાલો થઈને રાજા પોતાને ઘેર ગયો. હવે વરરુચિ પણ મનમાં ઈર્ષ્યા લાવીને, પોતાનું વૈર વાલવાની શરૂ કરવા લાગ્યો, તથા તેથી મંત્રીના ઘરની સઘલી વાતો, મંત્રીની એક દાસીને મલીને પુઠવા લાગ્યો. એક દહાડો તે દાસીયે વરરુચિને કહ્યું કે, શ્રીયકના લગ્નમહોત્સવમાં મંત્રિ, રાજાને પોતાને ઘેર જમાડવાનો છે. અને તે દિવસે રાજાને ખેટ આપવા માટે તે શસ્ત્રો તૈયાર કરાવે છે, કેમ કે, રાજાને તે ખેટ અત્યંત પ્રિય હોય છે. હવે ઠલને જાણનારા એવા તે વરરુચિએ, તે ઠલનો લાજ લેઈને, ઢોકરાંડને ચણા આદિક આપીને શિખવ્યું કે, રાજા એમ જાણતો નથી કે, શકટાલ મંત્રી પોતાને (રાજાને) મારીને શ્રીયકને ગાદીએ બેસાડવાનો છે. પઠી તે ઢોકરાંડ તો હમેશાં શેહેરમાં જગોએ જગોએ તેમ બોલવા લાગ્યાં, તે વાતની લોકોના મુખથી રાજાને સ્વર પડવાથી તે પણ વિચારવા લાગ્યો કે, જે વાત બાલકો, અથવા સ્ત્રી વોલે, તથા જે અદૃશ્યવાણી થાય, તે વાણી જુઠી પડતી નથી. તેથી તે વાતની સ્વાતરી કરવામાટે. રાજાએ પોતાના એક ગુપ્ત માણસને ઘેર મોકલ્યો;

पढी ते माणसैं पण जेम हतो. तेम सघलो मंत्रिना घरनो वृत्तांत राजा-
ने कही संजलाव्यो. पढी सेवावखते मंत्रियें आवीने जेवो राजाने न-
मस्कार कर्यो के, तुरत राजाए क्रोधथी तेना सन्मुखपण जोयुं नहीं. मं-
त्रीयें तुरत राजानो जाव जाणी देख, घेर आवी श्रीयकने कहुं के, मा-
राविषे कंइक बुरुं कोइयें राजाने समजाव्युं हे. माटे आ आपणा कुलनो
अकस्मात् क्षय थवानो वखत नजदीक आवी पहोच्यो हे; पण जो हुं
कहुं तेम तुं करे, तो सर्व कुलनुं रक्षण थइ शके तेम हे. माटे हवे ज्यारे
हुं राजाने नमन करूं, त्यारें तारे मारूं मस्तक ठेदी नाखवुं; अने पढी क-
हेवुं के, स्वामिनो अजक्त एवो पिता पण मारवानेज लायक हे. माटे घ-
डपणथी मृत्युने योग्य थयेलो एवो हुं, जो आवी रीतें मृत्यु पामीश, तो
तुं मारा कुलगृह्नो स्तंजरूप थइने लांबा कालसुधि आनंद पामीश. ते
सांजद्वी श्रीयक आंखोमां आंसु लावी कहेवा लाग्यो के, हे तात, आ-
वुं घोर कर्म तो, एक कसाइपण शुं करी शके खरो ? त्यारें मंत्रीश्वरें क-
हुं के, एवो एवो विचार करीने तो, तुं केवल वैरीना मनोरथोने संपूर्ण
करीश. माटे जेटलामां राजा कुटुंबसहित मने मारी नाखे नहीं, तेड-
लासुधीमां एक फक्त माराज नाशथी आखा कुटुंबनुं तुं रक्षण कर ? व-
द्वी हुं मुखमां तालपुट नामें जेर राखीने राजाने नमस्कार करीश, तेथी
मने हणवाथी तने पितृहत्यानुं पाप पण लागशे नहीं. पितानी एवी शिं-
खामणथी तेणें ते अंगीकार कर्युं, अने ते प्रमाणेज कर्युं; आगामीकाल-
ना सुखमाटे बुद्धिमंतो पोताना नाश पर्यंत पण जयंकर कार्य करे हे.
हवे ते जोइ राजाए श्रीयकने कहुं के, हे वत्स ! तें आ दुष्कर कार्य शुं
कर्युं ? एवी रीतें राजाए संत्रमपूर्वक पूठवाथी श्रीयकें कहुं के, ज्यारे
आपें मारा पिताने दोषित जाण्या, त्यारें मारे तेमनुं मृत्यु करवुं पड्युं,
केम के चाकरोए तो स्वामिना चित्तने अनुसारेज वर्तवुं जोइयें. वद्वी चा-
करो पोते ज्यांसुधि दोषोने जाणे, त्यांसुधिज तेड तेना उपायमाटे विं-
चार करे, पण ज्यारे स्वामी पोतेज ते दोषोने जाणे, त्यारे तेमां चाक-
रें विचार करवा जेवुं होयज नहीं. पढी शकटालनी सर्व और्ध्वदैहि-
कनी क्रिया कर्मावाद राजायें श्रीयकने प्रधानपदवी लेवा कहुं. त्यारें
श्रीयकें कहुं के, मारो एक पिता तुल्य स्थूलज्ञ नामें मोटो जा-

इ ठे. अने पिताजीनी कृपाथी ते कोशा नामनी वेश्याने घेर रही, जोगविलासो जोगवे ठे, अने तेम करतां तेने बार वर्षों वीती गयां ठे. पढी राजाये स्थूलजड्जने बोलावीने मंत्रीपदवी लेवाने तेने कछुं, के, हुं तेनो विचार करीने, ते मंत्रीपदवी लेइश. त्यारे राजायें कछुं के, तुं आ-जेज विचार करी लेजे? ते सांजली स्थूलजड्ज अशोक वनमां जइ, पोता-ना मनसाथे विचारवा लाग्या के, जे माणसो आवा मंत्रि आदिकनां कार्योंमां जोडाय ठे, ते लोको स्नान, जोजन, निद्रा आदिक सुखो अ-नुजवी शकता नथी. वली तेवा कार्योंमां जोडायथी, पोताना अने परनां राज्यनी चिंतामां पड्याथी, जरेला घडामां जेम पाणी, तेम स्त्री संवंधि सु-खनो तो अवकाशज मली शकतो नथी. वली सघला स्वार्थोने तजीने फक्त राज्यकार्य करवाथी पण खल लोकोनो उपद्रव सहन करवो पडे ठे. माटे पोताना शरीर अने द्रव्यना पण व्ययथी राज्यकार्य माटे ज्यारे य-त्न करियें त्यारें बुद्धिमान् माणसें पोताना आत्मामाटेज शामाटे यत्न क-रवो जोइयें नहीं. एम विचारि तेणें पंचमुष्टिथी पोताना केशनो लोच-कयों, तथा रत्नकंबलना दारा कहाडीने तेनो उंधो बनाव्यो. पढी महास-त्ववान् एवा स्थूलजड्ज मुनि तो, तुरत राजसज्जामां जइ, राजाने धर्मराज-देइ, कहेवा लाग्या के, में तो आ विचार कयों!!! पढी संसाररूपी हा-थीपर रोषयुक्त एवा ते स्थूलजड्ज मुनि, गुफामांथी जेम केसरीसिंह, ते-म तेराजसज्जामांथी निकलीने चालता थया ते जोइ राजायें विचारुं के, कदाच कपट करीने आ पाठो वेश्याने घेर जतो नहीं, एम विचारि पोते ऊरुखामां चडी तेमने जोवा लाग्यो. त्यारे मडदांथी दुर्गंध मारता ए-वा पण प्रदेशमां नासिका आहुं कपडुं राख्या विनाज जता, एवा स्थूल-जड्ज मुनिने जोइ राजायें पण पोतानुं मस्तक धुणाव्युं. तथा तेनां वखाण-करी, पोतानी निंदा करवा लाग्यो. के, धिक्कार ठे, मारा दुष्टविचारने!!! आ तो वीतराग माहात्मा ठे.

हवे स्थूलजड्ज मुनियें पण तुरतज श्रीसंज्ञूतिविजय आचार्यनी पासे जइने, सामायिकना उच्चारपूर्वक दीक्षा अंगीकार करी. पढी राजायें श्री-यकनो हाथ पकडीने गौरवपूर्वक, तेने मंत्रीपदवीपर बेसाड्यो. पढी श्री-यक पण उत्तम न्यायपूर्वक शकटालनी पेठेज राज्यकार्य हमेशां संजा-

लवा लाग्यो. तथा विनयवंत एवो ते श्रीयक हमेशां कोशाने घेर जइने पण तेनी संजाल लेवा लाग्यो, केम के कुलीन माणसो पोताना जाइना स्नेहथी, तेमनी स्त्रीनी पण संजाल लेवाने चुकता नथी, ते कोशापण श्री-यकने जोइने स्थूलजडना वियोगथी पीडित थइ थकी, रुदन करवा लागी, केम के दुःखी प्राणीयो पोताना वहालांउने जोइने, पोतानुं दुःख सहन करी शकता नथी. पढी तेणीने श्रीयकें कहुं के, हे आर्ये ! आपणे शुं करीये ? आ दुष्ट वररुचियें मारा पिताने मराववाथी आम थयुं ठे. माटे तारी बेहेन उपकोशामां ज्यांसुधि ते दुष्ट रक्त रह्यो ठे, त्यांसु-धिमां कंइक ते वैरनी प्रतिक्रिया करवामाटे तुं विचार कर ? मारा विचारप्रमाणे उपकोशाने समजावीने, ते वररुचिने मद्यपाननुं व्यसन कराव ? पढी कोशार्यें पण जरतारना वियोगथी तथा देवरना कहेवाथी, ते वात कबुल करीने उपकोशाने तेणीयें समजावी. पढी उपकोशार्यें पण कोशाना हुकमथी वररुचिने व्यसनी कयों, केमके स्त्रीने वश थयेला माणसो शुं करता नथी ? पढी एकदहाडो वररुचिने अत्यंत मद्यपान करावीने उपकोशार्यें प्रजातमां ते वात कोशाने जइने कही. पढी श्रीयकें पण कोशाना मुखथी ते वृत्तांत सांजळ्यो, अने तेथी मानवा लाग्यो के, आजे तो पिताना वैरनो बदलो वालवानो वखत आवी चुक्यो ठे. हवे ते वररुचि पण शकटालना मृत्यु पढी हमेशां राजापासे आवतो जतो हतो. ते सेवावखते हमेशां राजदरबारमां राजापासे आवतो, अने राजा तथा लोको पण तेना तरफ सारी दृष्टिथी जोता. एक दहाडो नंदराजा शकटालना गुणोने संजाळीने विह्वल थयो थको, सजामध्ये श्रीयकने गद्गद स्वरथी कहेवा लाग्यो के, इंद्रनो जेम बृहस्पति, तेम मारो पण शकटाल मंत्री, जक्तिमान्, शक्तिमान् तथा महाबुद्धिवालो हतो. अने तेनुं तो दैवयोगें अकालमृत्यु थयुं माटे हवे हुं शुं करुं ? तेना विना मारी आ सजा पण शून्य लागे ठे. त्यारे श्रीयकें कहुं के, हे राजन् ! आपणे तेनुं हवे शुं करीये ? आ दुष्ट दारुडीया वररुचिनुं ते सघलुं कार्य ठे. त्यारे राजार्यें कहुं के, आ नष्ट शुं खरेखर मद्यपान करे ठे ? त्यारे श्रीयकें कहुं के, हुं आपने ते वातनी आवती काले खातरी करी आपीश. पढी बीजे दिवसे श्री-यकें, पोते शिखवी मुकेला माणस पासे, सजामां बेठेला सघला माणसो

ने एकेक कमल सुंघवा अपाव्युं अने वररुचिने मिढोलना फलना रस-
थी जावित थयेलुं कमल सुंघवामाटे अपाव्युं. अहो! आवां सुगंधि क-
मलो क्यांथी आव्यां? एम कही राजा आदिक सर्व सजासदो पोतानां
कमलो सुंघवा लाग्या. तेउनी पेठे वररुचि पण पोतानुं कमल सुंघवा ला-
ग्यो, के तुरत रात्रियें पीधेली मदिरानुं तेणें वमन कर्तुं. धिक्कार ठे, आ व-
धबंधनने उचित एवा दारुडीया ब्राह्मणने!!! एवी रीतें सघला लोकोयें
निज्रंठना करवाथी, ते तुरत सजामांथी उठीने चालतो थयो. पढी तेणें
ब्राह्मणोपासे जइ प्रायश्चित्त माग्युं, तो ब्राह्मणोयें तपावेळुं सीसुं तेने पीवा-
ने कळुं; तेथी मुखमां सीसुं तपावीने पीधुं, अने तेथी तुरतज ते मृत्युपाम्यो.

सिद्धांतरूपी समुद्रना पारने जोनारा, एवा स्थूलजद्र मुनिपण संजू-
तविजय आचार्यनी पासे रही दीक्षा पालवा लाग्या.

हवे तेम करतां एक दहाडो वर्षाकाल आवते ठते, केटलाक मुनियो आ-
चार्य माहाराजने वंदन करीने नीचे प्रमाणे अजिग्रहो ग्रहण करता हवा.

एकें एवो अजिग्रह लीधो के, सिंहनी गुफाना द्वारपासे कायोत्सर्ग
करी चार महिनाउंना उपवास करीने हुं रहीश. तथा बीजे एवो अजि-
ग्रह लीधो के, हुं तो दृष्टिविष सर्पना बिलना द्वारपासे कायोत्सर्ग करी
चार मासना उपवास करी रहीश. त्रीजे एवो अजिग्रह लीधो के, हुं
चार मास सुधि उपवास करीने, कायोत्सर्ग ध्यानथी कूपमंजुकना आ-
सनपर रहीश. ते साधुउने तेम करवाने योग्य जाणीने जेटलामां गुरुए,
तेमने तेम करवाने आझा आपी, जेटलामां स्थूलजद्र मुनि पण गुरु पासे
आवी विनति करवा लाग्या के, कोशा नामनी वेश्याना घरमां, विचित्र
प्रकारना कामशास्त्रमां कहेलां कामिचित्रोथी चित्रित थयेली, जे चित्र
शाला ठे, ते चित्रशालामां षरस जोजनयुक्त, केटलाक तपसहित हुं
चार महिना रहीश, एवो हुं अजिग्रह लेउं हुं. गुरुए तेमने पण उपयोग
थी योग्य जाणी तेम करवानी आझा आपी, पढी तेउ सघला मुनिउ पो-
त पोताने स्थानकें गया.

हवे स्थूलजद्र पण कोशावेश्याने घेर गया, त्यां कोशा पण तेमने
आवता जोइ, उज्जी थइने हाथ जोडी तेमनी साथे आवी उज्जी; तथा
तेणीए मनमां विचार्युं के, केलना स्तंज सरखा सांथलवाला आ स्थूलज-

उ व्रतजारथी खिन्न थइने, अहिं पाठा आव्या जणाय ठे, एम विचारि तेणीयें कहुं के, हे स्वामिन, आप जले पधार्या, तथा आपनुं हुं शुं कार्य करूं ? ते आप फरमावो ? आ शरीर, धन, परिवार विगेरे सघलुं आपनुंज ठे. त्यारें स्थूलजडें कहुं के, चतुर्मास सुधि रहेवा माटे तमो आ चित्र शाला मने आपो ? ते सांजली कोशाए पण कहुं के, जले आप ते ग्रहण करो ? पढी तेणीए ते तैयार करीने आपवाथी स्थूलजड महामुनि पण कामनी जगोए धर्मनी पेठे तेमां दाखल थया. पढी ते वेश्या पण मुनिने षट्तरस जोजन कराव्या बाद, तेमने होजाववा माटे उत्तम श्रृंगार सजीने त्यां चित्रशालामां आवी. तथा तेमनी पासे बेसीने अप्सरानी पेठे विचित्र प्रकारना हावजावो करवा लागी. तथा आगल जोग-वेलां इंद्रियोनां सुखो तथा कामविलासोने पण संजालवा लागी. एवी रीतें तेणीये मुनिने होजाववामाटे जे जे उपायो कर्या, ते सघला उपायो, वज्रपर नखना लिसोटानी पेठे निष्फल थया. एवी रीतें ते हमेशां तेमने होजावामाटे उपायो करवा लागी, पण ते महान् ! मुनि तो जरा पण होजायमान थया नहीं; पण तेणीना उपसर्गथी तो, पाणीथी जेम वीजली, तेम आ महामुनिनो ध्यानरूपी अग्नि उलटो वृद्धि पाम्यो. पढी तो ते वेश्या पोतानी आत्मनिंदा करवा लागी के, आगलनी पेठे तारेविषे विलासनी इष्टा करती एवी मने धिक्कार ठे. एम कही तेना चरणकमलें ते नमस्कार करवा लागी. ते मुनींजना इंद्रियोना जीतवावडे करीने, चमत्कार पामेली एवी ते कोशा वेश्याए, आविकापणाने अंगीकार करीने एवो अजिग्रह लीधो के, राजा तुष्टमान थइने कदाच मने कोइने आपे, तो ते एक पुरुषविना मारे बीजापुरुषनो नियम ठे.

हवे ते चातुर्मास्य पुरुं थयाबाद पेला त्रणे साधुर्ल पोतपोताना अजिग्रहो संपूर्ण पालीने, गुरुपासे आव्या. पेहेलां सिंहगुफाना द्वारवाला मुनि आव्या. तेमने आवता जोइ, जरा गुरु उजा थइने कहेवा लाग्या के, अहो दुःकरकारक, तमो जले पधार्या. तेवीज रीतें बीजा बे मुनिर्ल आवते ठते पण गुरुए तेमने तेवीज रीतें आदरमान आप्युं; केम के सरखी प्रतिज्ञा करनारने गुरु सरखुंज मान आपे ठे. पढी ज्यारे स्थूलजड मुनि आव्या, त्यारे गुरुए उजा थइने तेमने कहुं के, हे दुःकर-

दुःकरकारक महात्मा, तमो जले पधायी. ते सांजली पेला त्रण मुनि-
 जयें ईर्ष्या लावी विचार्युं के, अहो, गुरुए आ मंत्रिपुत्र होवाथी, तेमने
 वधारे मान आप्युं. वढी आमने त्यां रही षट्तरस जोजन कर्युं, तेमने
 कहे ठे के, अहो दुःकरदुःकरकारक, माटे ज्यारे एम ठे, त्यारें तो आ-
 पणे पण आवते चोमासे तेमज करीशुं. एवी रीतें मनमां ईर्ष्यायुक्त थ-
 इने, तेउए संयमपूर्वक आठ मास तो व्यतीत कर्या. पढी वर्षाकाल आ-
 वते ठते, सिंहगुफाद्वारवालो मुनि गुरुपासे आवीने हर्षित थयो थको,
 एवो अजिग्रह करवा लाग्यो के, हे जगवन्, आ चोमासुं तो हुं कोशा
 वेश्याने घेर षट्तरस जोजन करीने गुजारीश. त्यारें गुरुयें उपयोगपूर्वक
 विचार्युं के, आणें स्थूलजडनी ईर्ष्याथी आ अंगीकार कर्युं ठे, एम वि-
 चारि गुरुये तेने कहुं के, हे वत्स! एवो महादुष्कर अजिग्रह तुं कर
 नहीं? केम के, तेवो अजिग्रह संपूर्ण करवाने तो मेरु सरखा स्थिर म-
 नवाला स्थूलजड मुनिज समर्थ ठे. त्यारे ते मुनियें गुरुने कहुं के, ते
 अजिग्रह मारे संपूर्ण करवो मुश्किल नथी, माटे हुं ते अवश्य संपूर्ण क-
 रीश. त्यारें गुरुयें कहुं के, आ अजिग्रहथी तो उलटो तारा आगलना
 तपनो पण जंग थशे, केमके अत्यंत जार आरोपण कर्याथी उलटो गा-
 त्रोनो जंग थाय ठे. पण ते मुनियें तो गुरुनुं वचन नहीं मान्युं; अने तु-
 रत कामदेवनी जूमिसमान, एवा ते वेश्याना घरप्रत्ये गयो. तेमने जोइ
 वेश्यायें विचार्युं के, खरेखर आ मुनि थूस्लजडनी ईर्ष्याथी अहीं आवे-
 ल ठे, माटे मारे तेने जवसागरमांथी तारवो, एम विचारि, तेणीयें उजां
 थइने, तेमने नमस्कार कर्यो. पढी मुनियें पोताने रहेवामाटे कोशापासे
 ते चित्रशालानी मागणी करी, त्यारे वेश्यायें पण ते आपवाथी मुनि ते-
 मां दाखल थया. पढी कोशा तेने षट्तरस जोजन जमाडीने, मध्याह्नकाळें
 तेनी परीक्षा करवामाटे उत्तम शृंगार आदिक सजीने तेनी पासे आवी.
 कमल सरखां नयनवाली एवी ते कोशाने जोइने मुनिनुं मन होजाय-
 मान थयुं. केमके, तेवी स्त्री अने तेवुं जोजन कोने विकार न उपजावे?
 पढी मुनियें कामनी पीडाथी तेनी साथे विलास करवानी मागणी करी,
 त्यारे कोशायें कहुं के, हे जगवन्, अमो तो वेश्या ।ठयें, माटे जे कोइ
 धनआपे, तेनी स्त्री थइ शकियें. त्यारे मुनियें कहुं के, तमारे तो अमा-

रापर कृपा राखवी जोइयें, केमके वेबुमां जेम तेब, तेम अमारी पासे कं-
इ धन होतुं नथी. त्यारे वेश्याये कह्युं के, नेपालदेशनो राजा, उत्तम मु-
निजने रत्नकंबल आपे ठे, माटे ते तुं लाव ? ते सांजली ते मुनि पण, मू-
खनी पेठे, वर्षाकालमां पण, जाणे कादवयुक्त जूमिमां पोताना व्रतने स्व-
लना करावतो होय नहीं जेम, तेम स्वलना पामतो थको नेपालदेश तर-
फ चाल्यो. पढी केटलीक मुश्केलीठ वेठीने त्यां जइ, राजापासेथी रत्नकं-
बल मेलवीने पाठो बल्यो, मार्गमां तेने चोरोनो मुलक आव्यो; त्यारे
चोरोनो पालेलो पढी तेमने कहेवा लाग्यो के, कोइ बुरद आवे ठे, त्यारे
चोरोये वृद्धपर राखेला पोताना माणसने पुब्युं के कोण आवे ठे ? त्यारे
ते माणसें कह्युं के, कोइक जिह्मक आवे ठे, पढी अनुक्रमें ते मुनि ज्यारे
त्यां आवी पढोंच्यो, त्यारे तेजये तेने सारी रीतें तपास्यो, पण तेनी पासे-
थी कंइ नहीं मलवाथी, तेजये तेने जतो मेळ्यो. त्यारे फरीने ते पढीयें
चोरोने कह्युं के, तेनी पासे कंइक मूल्यदार वस्तु ठे, त्यारे चोरोयें तेने फ-
रीने पुब्युं के, तुं सत्य बोल ? तारी पासे शुं ठे ? त्यारे मुनियें कह्युं के,
वेश्याने माटे आ वांसमां रत्नकंबल राखेलो ठे, ते सांजली चोरोना रा-
जायें पण तेने जतो मेळ्यो. पढी ते मुनियें कोशापासे आवीने, तेणीने
ते रत्नकंबल आप्यो, त्यारे तेणीये तो तेने (रत्नकंबलने) शंकाराख्या
विना कादवयुक्त एवी घरनी खालमां फेंकी दीधो. त्यारें मुनियें कह्युं के,
हे शंखसरखा कंठवाली स्त्रि; आ महामूल्यवान् एवा रत्नकंबलने तें
आवा गंधाता कादवमां शामाटे फेंकी दीधो ? त्यारे कोशाये कह्युं के हे
मूढ, आ रत्नकंबल माटे तुं ज्यारे शोक करे ठे, त्यारे गुणरत्नमय एवां
पोताना आत्माने नरकनीअंदर पडतो जोइने, शामाटे तुं शोक करतो
नथी ? ते सांजलीने उत्पन्न थयेल ठे, वैराग्य जेने, एवो ते मुनि कहेवा
लाग्यो के, हे उत्तम स्त्रि; तें मारुं ठीक रक्षण कर्युं, तें मने संसारथकी
वचाव्यो ठे. तथा हवे हुं गुरुपासे जइ, मारा आ अतिचारनी आलोयणा
लेइश; तने धर्मलाज थाउं ? त्यारे कोशायें पण कह्युं के, ब्रह्मव्रतमां रहे-
ली एवी जे हुं, तेने पण जे तने खेद उपजाव्यो ठे, तेनो मिथ्याडुःकृत
देउं हुं. वली फक्त तमारा बोधने माटेज में तमारी आ आशातना करी
ठे, माटे तेनी क्षमा करवी; अने हवे तमो तुरत गुरुपासे जइ, तेमनां व-

चनने अंगीकार करो? पढी ते मुनिपण तुरत गुरुपासे जइने, तथा आ-
लोचना देखने अतिउत्कृष्ट तप तपवा लाग्या.

हवे एक दहाडो राजायें पण तुष्टमान थइने, ते कोशा वेइयाने कोइ
क रथ हांकनाराने आपी, तेथी तेणी पण राजाने आधीन होवाथी, तेने
अनुरागविना सेववा लागो; पण तेनी पासे ते हमेशां कहेवालागी के,
स्थूलजड शिवाय कोइपण पुरुष आ दुनिआमां उत्तम नथी. पढी ते र-
थी उद्यानमां जइने, पदंगपर बेसी, तेणीनेरंजन करवामाटे पोतानी नी-
चे प्रमाणे चतुराइ देखाडवा लाग्यो. तेणें बाणथी करीने एक आंबानी
हुंबने वींधी, तथा पढी ते बाणने बीजा बाणेशीर्वींध्युं, एवी रीतें दरेक
बाणोने बाणथी वींधीने तेनी श्रेणि करी. तथा पढी कटारीथी तेनां मू-
लने ठेदीने ते आंबानी हुंब त्यां बेठांज तेणीने आपी. पढी कोशायें पो-
तानी चतुराइ देखाडवामाटे, एक सर्षवनो ढगलो कराव्यो तथा तेमां
सोइ राखीने, ते सोइने पुष्पोथी ढांकीने, तेनापर तेणीयें नाच कयों, ते-
मां, तेणीने सोइ लागी नहीं, तेम सर्षवनो ढग पण वीखरायो नहीं;
ते जोइ तेथी खुशी थइने, तेणीने कहेवा लाग्यो के, माराथी आपी श-
काय एवी तुं गमे ते वस्तु माग? हुं तने ते खरेखर देख्श, ते सांजली
कोशाये कह्युं के, आमां में शुं दुष्कर कार्य कयुं ठे? के जेथी तुं खुशी
थयो; केमके अज्यासथी तो आथी पण दुष्कर कार्य निपजी शके ठे. माटे
आ आंबानी हुंबनुं, ठेदवुं के आ मारुं नृत्य, ए कंइ दुष्कर नथी, पण स्थू-
लजडें शिख्याविना जे कार्य कयुं ठे, ते महादुष्कर ठे. जे चित्रशालामां
तेणें मारासाथे बार वर्षोसुधि जोगविलासो जोगव्या हता, तेज चित्रशा-
लामां ते अखंडित व्रतथी रह्या ठे. वली एक स्थूलजड मुनिविना स्त्रीना
संचारथी बीजा योगिउनुं चित्त होजायमान थयाविना रहेवुं मुश्केल ठे.
वली स्त्रीनी संघातें एक दिवस पण बगड्याविना कोण रही शके तेम ठे?
पण स्थूलजड मुनि तो एवी रीतें चार माससुधि रह्या ठे. ते सांजली र-
थिकें पुष्पुं के, जे स्थूलजडनां तुं आवी रीतें वखाण करे ठे, ते महास-
त्ववान् स्थूलजड कोण ठे? त्यारे कोशायें कह्युं के, जे स्थूलजडनुं हुं ता-
री आगल वर्णन करु हुं, ते नंदराजाना मंत्रि शकटालनो ज्येष्ठपुत्र ठे.
ते सांजली रथिक पण संत्रमयुक्त हाथ जोडीने कहेवा लाग्यो के, ते स्थू-

लज्जद्द महामुनिनो तो हुं एक किंकर हुं. पढी कोशाये तेने वैराग्ययुक्त जाणीने धर्मदेशना संजलावी, ते सांजली ते पण मोहनिद्राने ढोडीने बोध पाम्यो. पढी तेने बोध पामेलो जाणीने, तेणीये पोतानो अजिग्रह कही संजलाव्यो, ते सांजलीने ते पण विस्मयथी प्रफुल्लित लोचनवालो अशने कहेवा लाग्यो के, हे जडे, तें स्थूलजडजीना गुणो कहीने मने बोध पमाड्यो ठे, माटे तें देखाडेला स्थूलजडना मार्गने हुं पण अंगीकार करीश. अने हे जडे, तारुं कळ्याण थारुं ? अने तुं तारो अजिग्रह सुखे-थी पाल एम कही तेणें उत्तम गरुपासे जइ दीक्षा लीधी.

हवे जगवान् स्थूलजड पण तीव्र व्रतने पालता हता, एटलामां बार वर्षोनो डुकाल पड्यो. तेथी साधुर्जनो सघलो संघ समुद्रने कांठे जइने, एकठो मलीने कालरात्रिनी पेठे ते डुष्काल गाववा लाग्यो. त्यां सिद्धांतोनो पाठ हमेशां गणातो नहीं होवाथी, साधुर्ज ते झूलीगया, केम के, पाठ कर्या विना बुद्धिमंतो पण जणेलुं जुली जाय ठे. पढी सघलो संघ पाटलीपुत्र नगरमां मढ्यो, अने त्यां जेउने जेटलुं याद हतुं, ते सघलुं ग्रहण कर्तुं. त्यां संघें अग्यार अंगो तो मेलव्यां, पण दृष्टिवाद मढ्यो नहीं; पढी जडबाहु स्वामिने दृष्टिवादयुक्त जाणीने. तेमने बोलाववामाटे वे साधुर्जने त्यां मोकळ्या. ते बन्ने मुनिर्जण त्यां जडबाहुस्वामी पासे जइ, नमस्कार करी हाथ जोडीने विनति करी के, आपने पाटलीपुत्रमां संघ बोलावे ठे. त्यारे जडबाहु स्वामीए कळुं के, में अहीं महाप्राणध्याननो प्रारंभ करेलो ठे, माटे माराथी त्यां आवी शकाय तेम नथी. पढी ते मुनिर्जण पाठा पाटलीपुत्र जइने, ते वात संघने कही, त्यारें संघें बीजा वे मुनिर्जने बोलावीने कळुं के, तमारे जडबाहुस्वामि पासे जइ, तेमने एम कहेवुं के, जे माणस संघनी आझा पाले नहीं, तेने शुं दंड देवो ? ते अमोने कहो ? पढी ज्यारे ते एम कहे के, तेने “संघनी बहार करवो,” त्यारें तमारे पण तेमने माटे खरें करीने कहेवुं के, तमो पण तेज दंडने लायक ठो. पढी ते बन्ने मुनिर्जण त्यां जइने, आचार्य महाराजने पण तेवीज रीतें कळुं; त्यारें आचार्य महाराजें कळुं के, जगवान् एवो जे संघ, तेमणे एम नहीं करवुं, पण संघें मारापर कृपा लावीने, अहीं बुद्धिमान् शिष्योने मोकळवा, अने तेमने हुं अत्रे सात वांचना आपीश.

पेहेली वाचना हुं जिह्वाएथी आव्याबाद आपीश, बीजी कालवेलाए आपीश, तथा त्रीजी बहार जश्ने आव्याबाद आपीश; तथा एक विकाल वखते आपीश, अने त्रण आवश्यक वखते आपीश, अने एवी रीतें मारा कार्यने बाधा थयाविना संघनुं कार्य पण सिद्ध थशे. पढी ते साधुजए पाटलीपुत्रमां आवी, संघने ते वात कह्याथी, संघें पण स्थूल-जड्रादिक पांचसैं साधुजने त्यां मोकदया. पढी आचार्य तेमने त्यां वाचना देवा लाग्या, पण तेमने ते अल्प लागवाथी, स्थूलजड्र शिवाय स-घला साधुज पाठा गया. पढी आचार्यें स्थूलजड्रजीने कह्युं के, तारे तो नाशी जवुं नथी ने ? तयारे स्थूलजड्रजीए कह्युं के, मारें जवुं नथी, पण हे जगवन् ! हजु पण मने अल्पवाचना मळे ठे; तयारें आचार्य महाराजें कह्युं के, मारुं ध्यान हवे संपूर्ण थवा आव्युं ठे, तेथी ते थयाबाद तमारी इष्ठाप्रमाणे तमोने वाचना आपीश. पढी ध्यान पूर्ण थयाबाद आचार्य महाराज तेमने तेमनी इष्ठाप्रमाणे वाचना देवा लाग्या, अने एवी रीतें स्थूलजड्र महामुनि बे वस्तु उठा एवा दशपूर्वों जण्या.

पढी एक दहाडो श्रीजड्रबाहु स्वामी पण विहार करता थका, पाटलीपुत्र नगरें आवीने बहारना जागमां उद्यानमां रह्या. ते वखतें स्थूल-जड्रजीनी बेहेनो; के जेजए दीक्षा लीधी हती, तेज स्थूलजड्रजीने वां-दवामाटे त्यां विहार करती थकी आवीयो. त्यां आचार्य महाराजने वांदीने तेजए तेमने पुढ्युं के, हे प्रजु, स्थूलजड्रजी क्यां ठे ? तयारें गुरुए कह्युं के, ते पाठलना जागमां ठे, ते सांजली तेज ते तरफ जवा लागीयो ! ते-जने आवती जोश्ने, स्थूलजड्रजीए तेमने आश्चर्य पमाडवामाटे पोतानुं सिंहनुं रूप कर्नु. ते सिंहने जोश्ने, तेजए जय पामीने, आचार्य महा-राजने आवी कह्युं के, अमारा जाश्ने तो सिंह खाइ गयो ठे. अने हजु ते त्यांज बेठो ठे. तयारें आचार्यें उपयोगथी जाणीने कह्युं के, तमो त्यां हवे जाज, तमारा जाइ त्यां ठे, त्यां हवे सिंह नथी. पढी तेजए त्यां ज-इ, तेमने पोताना मूख रूपमां जोइ, वांध्या; अने ते वखते मोटी बेहेन पोतानी वात करवा लागी.

श्रीयकें, पण अमारी साथेज दीक्षा लीधी हती, पण ते दुधावान् होवाथी एकासणुं पण करी शकतो न होतो. पढी पर्युषणा आवते ठते,

में तेने कहुं के, आजे तो तुं पौरुषी कर, तेथी तेणें ते पौरुषीनुं पञ्चखाण कर्युं; पढी ज्यारे पौरुषी पूरी थइ, त्यारे में कहुं के, आजें तो तुं पूर्वार्धनुं प्रत्याख्यान कर ? अने एटलो काल तो चैत्यपरिपाटीथी सुखें निकली जशे. पढी तेणें पण तेम कर्युं; पढी पूर्वार्ध थयाबाद में तेने अपरार्धनुं पञ्चखाण करवानुं कहेवाथी, तेम पण तेणें कर्युं. पढी ते काल संपूर्ण थया बाद, में तेने कहुं के, हवे तो रात्रि नजदीक आवी ठे, माटे ते निद्रामां सुखें निकली जशे, माटे आजे तो तुं उपवासनुंज पञ्चखाण करी ठे; तेम कह्याथी तेणें पण तेमज कर्युं. पढी मध्यरात्रिए तो, छुधानी पीडाथी, देवगुरुनुं स्मरण करतो थको, ते मृत्यु पामीने देव लोकें गयो. पढी तो मारा मनमां बहु खेद थवा लाग्यो के अरे ! में ऋषिनो घात कराव्यो, एम खेदयुक्त थइने हुंतो संघनी पासे प्रायश्चित्त लेवा गइ. त्यारें संघें कहुं के, तें तो ते सघलुं शुरू जावथी कर्युं ठे, माटे तेनुं तने प्रायश्चित्त होय नहीं. त्यारें में कहुं के; मने साक्षात् जो जिनेश्वर प्रभु कहे, तो मने खातरी थाय, नहीतर थाय नहीं. पढी संघें तो मारेमाटे कायोत्सर्ग कयों, त्यारें शासनदेवीयें आवीने कहुं के, तमारुं जे कार्य होय, ते मने कहो ? पढी संघें तेणीने कहुं के, आ साधवीने जिनेश्वर प्रभु पासे छइ जाउ ? त्यारें देवीयें कहुं के, गतिना निर्विघ्नपणा माटे तमो कायोत्सर्ग ध्यानमांज रहेजो ? पढी संघें ते वात कबुल करवाथी, ते शासनदेवी मने श्री सीमंधर स्वामिपासे छइ गइ, त्यां में तेमने वांधा. पढी प्रभुए कहुं के, जरतक्षेत्रथी आवेली आ साधवी निर्दोष ठे; एम कही तेमणे मारापर कृपा करीने बे चूलिका बनावी आपी. पढी हुं पण संदेहरहित थइने, शासनदेवतासाथे अहीं आवी, अने संघने ते बन्ने चूलिकाउं समर्पण करी. एवी रीतें स्थूलज-द्रुजीने कहीने ते साधवीयो पोताने स्थानकें गइयो, अने स्थूलजद्रुजी पण वाचना लेवामाटे गुरुपासे गया. त्यारें गुरुए तेमने अयोग्य कहीने वाचना आपी नहीं, त्यारें स्थूलजद्रु मुनि पण दीक्षाना दिवसथी मांडीने पोताना अपराधो विचारवा लाग्या. एवी रीतें विचारिने तेणें गुरु महाराजने कहुं के, हे जगवन्, मने कंइ पण अपराध स्मरणमां आवतो नथी; त्यारे गुरुए तेमने फरीने स्मरण करवा कहुं. त्यारे पोता-

नो अपराध स्मरण थयार्थी, गुरुने चरणे पडीने कहेवा लाग्या के, हे ज-
गवन्, ! फरीने एवो अपराध हुं करीश नहीं, माटे आटलो अपराध आप
क्षमा करो ? त्पारें आचार्य महाराजें कहुं के, तुं फरीने तो अपराध
नहीं करे ते ठीक, पण जे आ तें अपराध कर्यो, तेथी तने वाचना आ-
पीश नहीं. पठी सघला संघें एकठा थइने, स्थूलजडजीने गुरुने चरणे
नमावीने, तेमनी क्षमा फरीने मगावीने, शांत कर्या; केम के मोटाने
प्रसादयुक्त करवामां मोटाज समर्थ होय ठे. पठी आचार्य महाराजें सं-
घने कहुं के, जेवुं कार्य आ स्थूलजडजीए कर्युं, तेवुंज कार्य हवे पठीना
मंदसत्व प्राणीउं पण करशे. माटे हवे बाकी रहेलां पूर्वनां पवों मारी
पासेज रहो ? बीजाउने शिक्षामाटे आमने आ दोषनो दंड जले रहो. प-
ठी संघें आग्रहयुक्त कह्यार्थी, आचार्य महाराजें उपयोगथी जाणुं के, पू-
र्वोनो उहेद मारार्थी थवानो नथी; एम विचारि तेमणें स्थूलजडजीने
कहुं के, हवे तमारे बीजा कोइने आ जणाववां नहीं, एम कही तेमने
वाचना आपी. पठी एवी रीतें स्थूलजड महामुनि सर्वपूर्वधर थया, तथा
अनुक्रमें आचार्यपदवी मेलवीने जडजविकोने बोध करवा लाग्या. एवी
रीतें स्थूलजड महामुनि, स्त्रीउंथी विरक्त थइने, तथा समतामां रहीने,
अनुक्रमें देवलोकें गया; एवी रीतें बुद्धिमान् माणसैं संसारसुखथी वि-
रक्त थवानो विचार करवो.

एवी रीतें श्री स्थूलजड महामुनीश्वरनुं चरित्र जाणवुं.

हवे स्त्रीना अंगनुं स्वरूप कलापकें करीने कहे ठे.

यकृच्चकृन्मलश्लेष्म, मज्जास्थिपरिपूरिताः ॥

स्नायुस्यूताबहीरम्याः, स्त्रियश्चर्मप्रसेविकाः ॥ १३२ ॥

अर्थः— हमेशां विष्टा, मेल श्लेष्म, मज्जा, हाडकां विगेरेथी जरेली,
तथा स्नायुथी सीवेली, तथा तेथी, बहारथी रमणीय लागती, एवी स्त्री
चांमडांनी बनावेली धमणसरखी ठे.

बहिरंतर्विपर्यासः, स्त्रीशरीरस्य चेद्भवेत् ॥

तस्यैव कामुकः कुर्याद्, गृध्रगोमायुगोपनं ॥ १३३ ॥

अर्थः— माटे स्त्रीनां शरीरनो जो बहार अने अंदरना जागमां विप-

यास (फेरफार) थाय, (सारांशश्रंदर ठे तेबहार देखाय) तोज तेनुं कामुक माणसैं गीध अने शियालीआनी पेठे रक्षण करवुं.

स्त्रीशस्त्रेणापिचेत्कामो, जगदे तज्जिगीषति ॥

तुहपिह्मयं शस्त्रं, किं नादत्ते समूढधीः ॥ १३४ ॥

अर्थः— कामदेवज्यारे स्त्रीरूपी शस्त्रथी आ जगतने जीतवानी इहाकरे ठे, त्यारे ते मूढबुद्धि काम, तुह एवुं पीढांरूप शस्त्र शामाटे ग्रहण करतो नथी! वली निद्रा लीधाबाद नीचे प्रमाणे पण चिंतववुं.

संकल्पयोनिनानेन, दाहा विश्वं विडंबितं ॥

तडुत्खनामि संकल्प, मूलमस्येति चिंतयेत् ॥ १३५ ॥

अर्थः— संकल्प ठे मूल जेनुं एवा आ कामदेवें, अरेरे ! समस्त जगतने विडंबना करेली ठे, माटे, तेनां संकल्परूपी मूलनेज हुं उखेडी नाखुं एवो पण विचार करवो. पुराणोमां पण हरिहरादिक देवोने कामदेवथी दूषित थएला कह्या ठे.

वली निद्रा लीधाबाद नीचे प्रमाणे पण चिंतववुं.

योयःस्याद् बाधकोदोष, स्तस्य तस्य प्रतिक्रियां ॥

चिंतयेदोषमुक्तेषु, प्रमोदं यतिषु ब्रजन् ॥ १३६ ॥

अर्थः— जे क्रोध, मान, मायादिक बाध करनारा दोषो ठे, तेमने दूर करी वैराग्य, मैत्री, क्षमा आदिकने चिंतववा; अने ते दोषोथी मुक्त थएला एवा मुनियो प्रत्यें आनंदधारण करवो.

दुःस्थां जवस्थितिं स्थेन्ना, सर्वजीवेषु चिंतयन् ॥

निसर्गं सुखंसर्गं ते, प्वपवर्गं विमार्गयेत् १३७ ॥

अर्थः—सर्वजीवोनेविषे दुःखहेतु रूप एवी जवनी स्थितिने, स्थिरताथी विचारीने तेजने माटे पण हमेशां सुखना संसर्गवाला, एवा मोक्षनी मागणी करवी; अर्थात् ते जीवोने पण मोक्ष मळे एवो विचार करवो.

वली निद्रा कर्थाबाद नीचे प्रमाणे पण चिंतववुं.

संसर्गेऽप्युपसर्गाणां, दृढव्रतपरायणाः ॥

धन्यास्ते कामदेवाद्याः श्लाघ्यास्तीर्थकृतामपि ॥ १३८ ॥

અર્થ:— દેવાદિકના કરેલા ઉપસર્ગોનો સંસર્ગ હોતે ઠતે પણ, દૃઢતાથી વ્રતમાં તત્પર રહીને જેઠ તીર્થકરોથી પણ વચાળને પ્રાપ્ત થયા હે એવા કામદેવાદિક શ્રાવકોને પણ ધન્ય હે.

હવે તે કામદેવની કથા કહે હે.

ગંગા નદીની પાસે, જિનમંદિરોની ધજાઉંથી જાણે ધનની ધારાઉંજ પડતી હોય નહીં, એવું ચંપા નામેં નગર હે. તે નગરમાં લક્ષ્મીના તો કુલ-ગૃહ સરખો જિતશત્રુ નામેં રાજા હતો. તે નગરમાં કામદેવ નામેં મહા ઉત્તમ બુદ્ધિવાલો એક ગૃહસ્થ હતો; તે માર્ગપર રહેલા વૃદ્ધની પેઠે અનેક લોકોને આશ્રયરૂપ હતો. તેને સ્થિરચૂત એવી લક્ષ્મી સરખી, તથા રૂપ અને લાવણ્યથી શોભતી, અને ઉત્તમ આકૃતિવાલી જડા નામની સ્ત્રી હતી. તેની પાસે અઢાર ક્રોડ સોનામોહોરો હતી, તેમાંથી ઠ ક્રોડ તે જંડારમાં રાખતો, ઠ ક્રોડ વ્યાજુ ફેરવતો, તથા ઠ ક્રોડથી વેપાર કરતો, તથા તેની પાસે દશ દશ હજાર ગાયોનાં ઠ ગોકુલો હતાં.

એક દહાડો તે નગરીના પુણ્યજડ નામેં ઉદ્યાનમાં શ્રીવીરપ્રજુ વિહાર કરતા આવીને સમોસર્યા. તે વચ્ચે કામદેવ શ્રાવક પણ પગે ચાલીને પ્રજુ પાસે આવ્યો, તથા અમૃતના ઝરા સરખી શ્રીવીરપ્રજુની દેશના તેણે સાંજલી. ત્યાં અત્યંત શુદ્ધ એવી બુદ્ધિયેં કરીને કામદેવેં, દેવ, મનુષ્ય અને અસુરોની સમક્ષ શ્રાવકનાં બારે વ્રતો અંગીકાર કર્યાં. તેણે જડા શિવાય અન્યસ્ત્રિયોનાં, તે ઠ ગોકુલો શિવાય બીજી ગાયોનાં, તથા તે અઢાર ક્રોડ સોનામોહોરો શિવાય ધનનાં પચ્ચાણ કર્યાં. વલી તેણે પાંચસેં હલો શિવાય બીજાં વાહનોનાં તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વલી તેણે એક ગંધકાષાય્ય શિવાય બીજાં શરીર લુંઠવાના વચ્ચનાં, તથા લીલી મધુચષ્ટી શિવાય દાતણનાં પણ પચ્ચાણ કર્યાં. ક્ષીરામલક ફલ શિવાયનાં ફલોનાં, તથા સહસ્રપાક અને શતપાક શિવાયનાં તેલથી મર્દન કરવાનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. એવી રીતેં કેટલાંક પચ્ચાણપૂર્વક તેણે પ્રજુપાસેથી શ્રાવક વ્રત ગ્રહણ કર્યાં. પઠી પોતાના મોટા પુત્રને કુટુંબનો જાર સોંપીને પોતે વ્રતમાં પ્રમાદરહિત થયો થકો, પૌષધશાલામાં રહેવા લાગ્યો. એવી રીતેં તે જ્યારે પૌષધશાલામાં રહ્યો હતો, ત્યારે તેને કોનાવવામાટે મધ્ય રાત્રિયેં કોશ્ક મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ, પિશાચનું રૂપ કરીને ત્યાં આવ્યો. તે પિ-

शाचना मस्तकपर, पाकेलां शास्त्रीनां पीठां सरखा कर्कश अने पीढी कां-
तिवाला केशो लटकता होता. तेनुं कपाल तो घडानी ठीबडी सरखुं हतुं
तथा तेनी भ्रुकुटी नोढीयानां पुंढां सरखी होती, तथा तेना कानो सुपडा
जेवा होता, तथा तेनी नाशिका तो जोडलां चूला सरखी होती. तेना होठ
तो उंटना होठो सरखा होता, तथा दांतो तो हल सरखा होता, तथा जी-
ज तो सर्प सरखी होती, अने डाढी तो घोडाना पुंढा जेवी होती. तपा-
वेढी मूष सरखी तो तेनी आंखो होती, तथा उंटनी डोक जेवी तो तेनी
डोक होती. तेनी ठाती तो नगरना दरवाजासरखी होती, तथा जुजाळ तो
सर्पसरखी जयंकर होती, पाताल सरखुं तेनुं पेट हतुं, तथा नाजि तो कु-
वा सरखी होती, तथा तेनी जंघाळ तो ताडना वृद्ध जेवी होती, तथा ते-
ना पगो तो पत्थर सरखा होता, तथा तेनो शब्द महाजयानक हतो. तेना
मस्तकपर उंदरोनी माला होती, तथा कंठमां सरटो(काकीडा)नी माला होती,
तथा कानउपर नोढीयां हतां, तथा बाजुबंधनी जगोये तेणें सर्पो विंटा-
ल्या होता. एवो ते पिशाच मियानमांथी तलवार कहाडीने कामदेवने क-
हेवा लाग्यो के, अरे दुष्ट, आ तैं शुं मांड्युं ठे ? शुं तने पण स्वर्ग अथ-
वा मोक्ष इव्वानुं ठे. ? माटे आ कार्यने तुं तजी दे ? नहीं तर वृद्धपरनां
फलनी पेठे, आ तीक्ष्ण तलवारथी तारुं मस्तक हमणांज उडावी देशश;
एवी रीतनी तेनी तर्जनार्थी पण कामदेव पोतानी समाधिथी जरा पण
चलायमान थयो नहीं; केमके अष्टापद कंश् कुतराना शब्दोथी डरी जतो
नथी, एवी रीतें तेने नहीं, क्षोज पामेलो जोशने, ते दुष्ट देवें तेने एवी
रीतें बे त्रण वार कछुं. पढी तो ते दुष्टें हाथीनुं रूप कर्युं केम के खल-
माणसो पोतानी दुष्टताथी विरमता नथी. ते दुष्टें जलसहित वर्षाद स-
रखुं पोतानुं उंचुं रूप कर्युं, ते जाणे तेनुं मिथ्यात्वज ढगलारूप थयुं होय
नहीं, तेम शोजवा लाग्युं. पढी तेणें यमना जुजदंड सरखा पोताना बे
दांतो उंचा कर्या. तथा पोतानी शुंढ उंची करीने तेणें कामदेवने कछुं के,
तुं सघलुं पाखंड तजी आप ? कया पाखंडी गुरुयें तने आवी रीतें मोहमां
नाख्यो ठे ? अने जो तुं आ पाखंड ढोडशे नहीं, तो हुं तने आ शुंढादंडथी
उढालीने अहींथी आकाशमां लइ जइश. तथा त्यांथी ज्यारे तुं पडीश;
त्यारे आ दांतपर तने जीढीने, पढी नीचो नमी तारा टुकडे टुकडा करी

નાચીશ. આવી રીતનાં તેનાં વચનો સાંજલીને પણ કામદેવ પોતાના ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહીં. પઠી તે ડુદ્ધે તેને એવી રીતેં વે ચાર વચ્ચત કહ્યું. પઠી તો તે ડુદ્ધે તેને પોતાની શુંડથી ઝંચે ઝઠાણ્યો, અને પાઠો દાંતપર ઝીલી લીધો; તથા પગથી તેને કચરી નાણ્યો, કેમકે એવા ડુદ્ધો અકાર્ય કરતાં જરા પણ ડરતા નથી. પણ કામદેવેં તે સઘલું સહન કર્યું. અને પર્વતની પેઠે સ્થિર રહિ જરા પણ પોતાનું ધૈર્ય તજ્યું નહીં. પઠી તો તે ડુદ્ધે પોતાનું સર્પનું રૂપ કર્યું. તથા આગલની પેઠેજ તેણેં કહ્યું, પણ કામદેવ તો તેથી જરા પણ હોઝાયમાન થયો નહીં. પઠી તે ડુદ્ધે તેના આઘા શરીરને પોતાના શરીરથી વીંધ્યું. તથા પઠી નિર્દય થઈને તેણેં ડંચ માયોં, પણ કામદેવેં તો ધ્યાનમાંજ મગ્નરહીને તે બાધાને ગણકારીજ નહીં. પઠી તો તે દેવેં પોતાનું દિવ્યરૂપ કર્યું, તથા તેને કહેવા લાગ્યો કે, ઇંદ્રે દેવસન્નામાંતારી પ્રશંસા કરી, તે મારાથી સહન થઈ નહીં; તેથી હું અહીં આવ્યો માટે ઇંદ્રેં જેવી તારી પ્રશંસા કરી હતી, તેવોજ તું ઠે, માટે હવે મેં જે પરીક્ષામાટે તને ડપડ્રવ કર્યો ઠે, તેની મને ક્ષમા કર? એમ કહી તે દેવ પણ પોતાને સ્થાનકેં ગયો, અને કામદેવેં પણ ગ્રહણ કરેલી પ્રતિમા પારી. ડપસર્ગોને સહન કરનારા એવા તે શ્રાવકની શ્રી વીરપ્રજુયેં પોતે પણ સન્નાસન્મુખ પ્રશંસા કરેલી ઠે, કેમકે ગુરુજ ગુણોના વત્સલો હોય ઠે. પઠી બીજે દિવસેં તે કામદેવ શ્રાવક પણ પૌષ્ઠ પારીને પ્રજુને નમસ્કાર કરવા માટે આવ્યો. ત્યારે પ્રજુયેં ગૌતમાદિકોને કહ્યું કે, આ શ્રાવકેં રહસ્થધર્મમાં પણ ડપસર્ગોને સહન કર્યા ઠે. માટે સર્વ સંગના ત્યાગથી યતિધર્મમાં પ્રવૃત્ત થઈલા એવા તમારા જેવાડયેં તો વિશેષેં કરીને તેવા ડપસર્ગો સહન કરવા જોઈયેં. તેવાર પઠી તે કામદેવ શ્રાવકેં કમોંને નિર્મૂલ કરનારી એવી દશે શ્રાવકની પ્રતિમાડ અનુક્રમેં નિર્વાહિત કરી. પઠી તેણેં સંલેખના કરીને અનશનવ્રત અંગીકાર કર્યું, અને ડત્કૃષ્ટ સમાધિમાં રહી કાલધર્મને પામ્યો; તથા ત્યાંથી અરુણાજ વિમાનમાં ચાર પટ્યોપમની સ્થિતિવાલો દેવ થયો, અને ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જઈ, મોઢેં જશે. માટે એવી રીતેં ડપસર્ગોને પણ સહન કરીને, વ્રતમાં તત્પર થયો થકો, તે શ્રાવક તીર્થકરોને પણ શ્લાઘનીય (વલાખવાયોગ્ય) થયો, માટે તેવા પુરુષોને ધન્યવાદ ઠે.

एवी रीतें कामदेवनी कथा जाणवी.

वली निझा कर्या बाद नीचे प्रमाणे पण चिंतवुं.

जिनोदेवः कृपाधर्मो, गुरवोयत्र साधवः ॥

श्रावकत्वायं कस्तस्मै, न श्लाघेताविमूढधीः ॥ १३९ ॥

अर्थः— जे श्रावकधर्ममां राग आदिकने जीतनारा देव ठे, दया रूप धर्म ठे, तथा पंचमहाव्रतधारी गुरु ठे, एवा श्रावकधर्म प्रत्ये कयो बुद्धिमान् माणस श्लाघा करे नहीं ?

वली निझा उड्याबाद नीचे प्रमाणे मनोरथो करवा.

जिनधर्मविनिर्मुक्तो, मात्रुवं चक्रवर्त्यपि ॥

स्यां चेटोपि दरिद्रोपि, जिनधर्माधिवासितः ॥ १४० ॥

अर्थः— सम्यग् ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप जिनधर्मशी रहित थइने, हुं चक्रवर्ती पण न थउं तो सारुं, केम के ते नरकना हेतुरूप ठे. अने जिनधर्मे करीने सहित एवो हुं कदाच दास अने दरिद्र थउं तो पण सारुं.

त्यक्तसंगोजीर्णवासा, मलक्लिन्नकलेवरः ॥

नजन्माधुक्कीं वृत्तिं, मुनिचर्यां कदा श्रये ॥ १४१ ॥

अर्थः— स्त्री आदिकना संगशी रहित थइने, जाणे वस्त्रवालो, तथा मेलयुक्त शरीरवालो थइने, तथा त्रमरतुल्य आजीविकावालो थइने, हुं मूलोत्तर गुणरूप मुनिपणाने क्यारे धारण करीश ?

त्यजन् दुःशीलसंसर्गं, गुरुपादरजः स्पृशन् ॥

कदाहं योगमभ्यस्यन्, प्रज्वेयं नवञ्चिदे ॥ १४२ ॥

अर्थः— दुःशीलो नो संग तजीने, तथा गुरुना चरणोनी रजोने स्पर्श करीने, तथा रत्नत्रयरूप योगनो अभ्यास करीने, हुं ज्वना नाशने माटे क्यारे तैयार थइश.

महानिशायां प्रकृते, कायोत्सर्गे पुराद्बहिः ॥

स्तंजवत्स्कंधकषणं, वृषाः कुर्युः कदा मयि ॥ १४३ ॥

अर्थः— मध्य रात्रि, नगरनी बहार कायोत्सर्ग ध्यानमां रखे ठे

स्तंजनी पेठे मने जाणीने, बलदो पोताना स्कंधो क्यारे मारा शरीर साथे घसशे ? (आ प्रतिमाधारी आवकने आश्रीने जाणवुं.)

वने पद्मासनासीनं, क्रोडस्थितमृगार्जकं ॥

कदा घ्रास्यंति वक्त्रेमां, जरंतोमृगयूथपाः ॥ १४४ ॥

अर्थः— वननी अंदर पद्मासन करीने बेठेला, तथा खोळामां रहेलां ठे, हरणनां बच्चां जेने, एवा मने मुखनी अंदर घरडा एवा मृगना यूथपतिठ क्यारे सुंघशे ?

शत्रौ मित्रे तृणे स्त्रौणे, स्वर्णेऽश्मनि मणौ मृदि ॥

मोक्षे नवे नविष्यामि, निर्विशेषमतिः कदा ॥ १४५ ॥

अर्थः— शत्रुमां, मित्रमां, तृणमां, स्त्रीलंपटमां, वा (स्त्रीसमूहमां) सुवर्णमां, पत्थरमां, मणिमां, माटीमां, तथा मोक्षमां, अने नवेमां पण तुल्यबुद्धिवालो हुं क्यारे अश्श ?

आ कुलकमां पेहेला श्लोकमां जिनधर्मनो अनुराग, बीजा श्लोकमां धर्मपरिग्रहनो मनोरथ, त्रीजामां यतिचर्या पर चडवानो मनोरथ, चोथामां कायोत्सर्गादिकनो मनोरथ, पांचमामां पर्वतोनी गुफा आदिकमां रहेवानो यतिचर्यानो मनोरथ, तथा ढठामां परम सामायिकना परिपाकनो मनोरथ कह्यो ठे.

हवे ते वातनो उपसंहार करता थका कहे ठे.

अधिरोढुं गणश्रेणिं, निश्रेणीं मुक्तिवेश्मनः ॥

परानंदलताकंदान्, कुर्यादिति मनोरथान् ॥ १४६ ॥

अर्थः— मुक्तिरूपी मेहेल पर चडवाने सीडी समान, एवी गुण स्थानकोनी श्रेणिपर चडवाने, मोक्षरूपी लतानां मूल समान एवा मनोरथो करवा.

इत्याहोरात्रिकीं चर्या, मप्रमत्तः समाचरन् ॥

यथावदुक्तवृत्तस्थो गृहस्थोऽपि विशुद्ध्यति ॥ १४७ ॥

अर्थः— एवी रीतें दिवस अने रात्रिसंबंधि आचारने प्रमादरहित आचरतो थको, तथा उपर कहेला प्रतिमादिक वृत्तमां रह्यो थको, वृ-

હસ્થ પળ શુરૂપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ પાપોથકી નિર્મુક્ત થાય છે.

હવે શ્રાવકોની અગ્યાર પ્રતિમાઁનું સ્વરૂપ કહેઁ. શંકાદિક દોષરહિત, કેવલ શાંત અવસ્થામાં રહીને, જય, લોજ, લજ્જા આદિકથી રહિત થઈને, એક માસ સુધિ સમ્યગ્દર્શનને જે પાલવું, તે પહેલી પ્રતિમા જાણવી.

બે માસસુધિ અઁલંકિત રીતે, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત વારે વ્રતને જે પાલવાં, તે બીજી પ્રતિમા જાણવી.

ત્રણ માસ સુધિ વન્ને વખત અપ્રમાદી રહીને, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત જે સામાયિકમાં રહેવું, તે ત્રીજી પ્રતિમા જાણવી.

ચાર માસ સુધિ ચાર પર્વોમાં, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત, અઁલંકિત રીતે, પૌષ્ઠ વ્રતને જે પાલવું, તે ચોથી પ્રતિમા જાણવી.

પાંચ માસો સુધિ ચતુઃપર્વોમાં, ઘરમાં, અથવા ઘરના દ્વારમાં, અથવા ચોવટામાં, પરિષદ અને ઉપસર્ગ આદિકથી નિષ્કંપ થઈને, આગલ કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાનપૂર્વક આઁલી રાત્રિસુધિ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેવું, તે પાંચમી પ્રતિમા જાણવી.

ઉપર કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાનપૂર્વક ષ માસ સહિત બ્રહ્મચર્ય વ્રતમાં રહેવું તે ષઠી પ્રતિમા જાણવી.

સાત માસ સુધિ સચિત્ત આહારનો જે ત્યાગ કરવો તે સાતમી પ્રતિમા જાણવી.

આઠ માસ સુધિ પોતે બિલકુલ આરંજ નહીં કરવો તે આઠમી પ્રતિમા જાણવી.

નવ માસ સુધિ ચાકરો પાસે પણ આરંજ નહીં કરાવવો એ નવમી પ્રતિમા જાણવી.

દશ માસસુધિ પોતાને માટે બનાવેલો આહાર નહીં જમવો એ દશમી પ્રતિમા જાણવી.

અગ્યાર માસો સુધિ સ્ત્રીઆદિકના સંગને તજીને, રજોહરણ આદિકથી મુનિનો વેષ ધારણ કરીને, તથા કેશોનો લોચ કરીને, પોતાના ગોત્રીઁ આદિકમાં રહીને, “ પ્રતિમાને પ્રાપ્ત થયેલા એવા આશ્રમણો પાસકને જિહ્વા આપો ? એમ બોલીને, ધર્મલાજ્ઞ શબ્દનાં ઉચ્ચારણ વિના, ઉત્તમ સાધુની પેઠે જે આચરવું, તે અગ્યારમી પ્રતિમા જાણવી.

हवे पांच श्लोकोयें करीने विधि विशेष कहे ठे.

सोऽथावश्यकयोगानां, जंगे मृत्योरथागमे ॥

कृत्वा संलेखनामादौ, प्रतिपद्य च संयमं ॥ २४८ ॥

जन्मदीक्षाज्ञानमोक्ष, स्थानेषु श्रीमदहतां ॥

तदज्ञावे गृहेऽरण्ये, स्थंडिले जंतुवर्जिते ॥ २४९ ॥

त्यक्त्वा चतुर्विधाहारं, नमस्कारपरायणः ॥

आराधनां विधायोच्चै, श्वतुःशरणमाश्रितः ॥ २५० ॥

इह लोके परलोके, जीविते मरणे तथा ॥

त्यक्त्वाशंसां निदानं च, समाधिसुधियोद्धितः ॥ २५१ ॥

परीषहोपसर्गेश्यो, निर्जिकोजिन नक्तिनाक् ॥

प्रतिपद्येत मरण, मानंदश्रावकोयथा ॥ २५२ ॥

॥ पंचभिःकुलकं ॥

अर्थः— श्रावक जो आवश्यक योगो करवाने अशक्त होय, तो मृत्युसमये पेहेलां संलेखना एटले शरीर अने कषायोनी तनुताने धारण करीने, तथा संयमने पण ग्रहण करीने, श्रीमान् अरिहंत प्रभुनां, जन्म, दीक्षा, ज्ञान अथवा मोक्षनां कल्याणकनां स्थानकें जश्ने, अथवा तेनो अज्ञाव होय, तो घेर रहीने अथवा अरण्यमां जश्ने, जंतुरहित एवा स्थंडिल प्रदेशमां रहीने, नमस्कारमां तत्पर रही, चार प्रकारना आहारने तजीने, चउसरणनो आश्रय करीने तथा उंचे प्रकारें आराधना करीने, आ लोक, परलोक, जीवित तथा मरणमां पण, आशंसा अने नियाणानो पण त्याग करीने, तथा समाधिपूर्वक उत्तम बुद्धि लावीने तथा परिषह अने उपसर्गेशी पण निर्जय रहीने, आनंद श्रावकनी पेठे जिननक्तिमां छीन यश्ने समाधिमरणने अंगीकार करवुं.

हवे ते आनंद श्रावकनी कथा कहे ठे.

उत्कृष्ट रुद्धिशी बीजां शेहेरोने पण दूर करनार, एवुं वणिक्ग्राम नामें एक मोटुं नगर हवुं. त्यां प्रजाने पितानी पेठे पालनारो एवो, तथा

प्रख्यात एवो जितशत्रु नामें राजा हतो. ते शेहेरमां पृथ्वीपर आवेलो जाणे चंद्रज होय नहीं, एवो माणसोनां नेत्रोने अत्यंत आनंद आपना-रो आनंद नामनो एक गृहपति हतो. तेने अत्यंत रूप अने लावण्य यु-क्त, चंद्रने जेम रोहिणी, तेम शिवनंदा नामनी स्त्री हती. तेनी पासे सो-ल कोड सोना मोहोरो हती, तेमांथी चार कोड जंडारमां, चार कोड व्याजु, तथा चार कोड व्यापारमां तेणें रोकी हती तथा तेनी पासे चा-र गोकुलो हतां.

हवे ते नगरथी ईशान खुणमां कोट्टाक नामना नगरमां तेनां घणांस-गांसंवंधिळ रहेतां हतां. हवे ते वखते श्री वीरप्रभु पण विहार करता थ-का ते नगरनी समीपमां रहेला वनमां आवी समोसर्या. एवी रीतें प्र-भुने त्यां आवेला जाणीने. जितशत्रु राजा परिवार सहित एकदम त्यां आव्यो. ते वखते आनंद पण पगे चालीने प्रभु पासे आव्यो, तथा अ-मृत सरखी मधुर एवी प्रभुनी देशना तेणें सांजली. पढी तेणें प्रभुने नमस्कार करीने वार प्रकारनां श्रावकनां व्रतो ग्रहण कर्यां. तथा पढी घे-र आवीने तेणें पोतानी स्त्रीने ते सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. ते सां-जली शिवनंदा पण पोतानां कल्याण माटे, वाहनपर बेसीने, गृहीव्रत लेवा माटे उत्सुक थइ थकी प्रभु पासे गइ; तथा त्यां प्रभुने वंदन करी-ने तेणें गृहीव्रत अंगीकार कर्या पढी ते तुरत यानपर आरूढ थइने पो-ताने घेर गइ.

त्यार वाद गौतम स्वामियें प्रभुने नमस्कार करीने पुढ्युं के, हे जग-वन्, आ आनंद श्रावक शुं यतिधर्मने अंगीकार करशे ? त्यारे जगवानें कळुं के, आ आनंद श्रावक घणा लांबा कालसुधि श्रावकधर्मने पालशे पढी अहींथी चवीने ते सौधर्म देवलोकमां अरुणाज विमानमां चार प-ढ्योपमनी स्थितिवालो देव थशे.

हवे एवी रीतें श्रावक व्रतने शुरू रीतें पालतां थकां आनंद श्रावक-नां चौद वर्षों निकली गयां एक दहाडो रात्रिना शेष जागे ते विचारवा लाग्यो के, हुं अहीं घणां धनवान लोकोनो आश्रित हुं. अने ते चिंताथी अरिहंत प्रभुयें कहेला धर्ममां मारुं चित्त हजु बरोबर स्थिर रहेतुं नथी

એમ વિચારિ પ્રજાતેં જાગૃત થઈને, તેણેં કોદ્વાક ગામમાં એક વિશાલ પૌ-
 ષધશાલા કરાવી તથા સઘલા સગા સંબંધિયોને બોલાવી, જમાડીને પો-
 તાના મોટા પુત્રને સઘલો ઘરનો કારજાર સોંપી આપ્યો. તથા પઠી તે સ-
 ઘલાઈની રજા લેઈને, પેલી પૌષધશાલામાં, ધર્મકાર્યો કરવાની ઇચ્છાથી ગયો,
 તથા ત્યાં તે મહાત્મા કર્મની પેઠે શરીરને પણ સૂક્ષ્મ કરતો થકો ધર્મકાર્ય
 કરવા લાગ્યો; તથા અનુક્રમેં તેણેં મોઢરૂપી મેહેલની નિશ્રેણિ સરખી સ-
 ઘલી શ્રાવકની પ્રતિમાઈ પણ અંગીકાર કરી; અને તે તપસ્યાથી તેનું શ-
 રીર ફક્ત હાડકાં અને ત્વચારૂપજ રહ્યું. એક દહાડો મધ્યરાત્રિયેં જાગૃ-
 ત થઈને તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, જ્યાંસુધિ હજુ મારામાં બેસવા ડ-
 ઠવાની શક્તિ છે, તથા પ્રજુનું નામ સંજાલવાની પણ શક્તિ છે, અને જ્યાં
 સુધિ મારા ધર્માચાર્ય શ્રી વીરપ્રજુ પણ વિહાર કરતા રહ્યા છે, ત્યાંસુધિમાં
 સંલેખના કરીને, ચતુર્વિધ આહારનાં પણ હું પચ્ચલાણ કરું. એમ વિચાર
 કરીને તેણેં સઘલું પોતાના વિચાર મુજબજ અંગીકાર કર્યું. એવી રીતેં ર-
 હ્યાં થકાં તેને અનુક્રમેં અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તે વખતેં શ્રીવીર પ્રજુ પ-
 ણ વિહાર કરતા થકા આવીને ત્યાં ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા. તે વખતે ગૌ-
 તમ સ્વામી પણ જિહ્વામાટે નગરમાં ગયા, અને અન્ન પાણી લેઈને, આનં-
 દથી જૂષિત થઈલા, એવા તે કોદ્વાક શેહેરમાં ગયા. ત્યાં તેમણે ઘણા લો-
 કોને એકઠા થઈલા જોયા; તે લોકો માંહોંમાંહેં વાતો કરતા હતા કે,
 શ્રીવીર પ્રજુના શિષ્ય, તથા પુણ્યાત્મા, એવા આનંદ શ્રાવકેં નિરીહ થઈને
 અનશન ગ્રહણ કર્યું છે, હું પણ તે શ્રાવકનાં દર્શન કરું, એમ વિચારિ તે
 આનંદ શ્રાવકની પૌષધશાલાપ્રત્યે ગયા. એવી રીતેં અકસ્માત્ આવેલા ગૌ-
 તમસ્વામિને જોઈને, આનંદ શ્રાવકેં અત્યંત આનંદયુક્ત થઈને તેમને વાં-
 ઘ્યા, અને કહ્યું કે, હે જગવન્ આ તપસ્યાથી હું ડજો થવાને અશક્ત હું,
 તેથી સેવકપર કૃપા કરી આપ અહીં પધારો, તો આપનાં ચરણ કમલોને
 સ્પર્શ કરીને હું પવિત્ર થઈ તે સાંજલી ગૌતમ સ્વામિપણ તેમની પાસે આ-
 વ્યા, ત્યારે આનંદ શ્રાવકેં પણ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી, તેમના
 ચરણોને પોતાના મસ્તકથી સ્પર્શ કર્યો; તથા પુઠ્યું કે, હે જગવન્! રૂદ્ધ-
 સ્થને પણ શું અવધિજ્ઞાન થાય છે? ત્યારે ગૌતમસ્વામિયેં પણ હા પાડી. ત્યા-

रे आनंद श्रावकें पण कह्युं के, हे जगवन्, गुरुचरणोनी कृपाशी मने पण अवधिज्ञान अण्हुं ठे.

पढी गौतमस्वामी पण पोताने स्थानकें गया. एवी रीतें वीश वर्षसु-
धि श्रावकधर्मने रूढी रीतें पालीने आनंद श्रावक त्यांशी चवीने अरुणा-
जविमानमां देव थयो, तथा त्यांशी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां जइ
मोक्ष पाम्यो.

एवी रीतें आनंद श्रावकनी कथा जाणवी.

हवे बे श्लोकोयें करीने श्रावकनी उत्तर गति कहे ठे.

प्राप्तः संकल्पेष्विन्द्रत्व, मन्यद्वा स्थानमुत्तमं ॥

मोदतेऽनुत्तरप्राज्य, पुण्यसंचारजाक् ततः ॥ १५३ ॥

च्युत्वोत्पद्य मनुष्येषु, नुक्त्वा जोगान् सुदुर्लभान् ॥

विरक्तो मुक्तिमाप्नोति, शुद्धात्मातर्जवाष्टकं ॥ १५४ ॥

अर्थः— एवी रीतें श्रावक व्रत पालीने, ते श्रावक सौधर्मादिक देव-
लोकमां इंद्रपणुं, अथवा वीजुं उत्तम स्थानक पामीने, अति उत्तम पु-
ण्यशाली थइने आनंद पामे ठे, तथा त्यांशी चवीने मनुष्य क्षेत्रमां उ-
त्तम जाति कुलादिकमां जन्म लेइने, तथा त्यां पण दुर्लभ एवा शब्द,
रूप, रस, गंध आदिकना जोगोने जोगवीने, अंतें विरक्त थइने, शुद्ध
आत्मा एवो ते श्रावक आठ जवमां तो निश्चें करीने मोक्षने पामे ठे;

हवे आ योगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशने उपसंहरता थका कहे ठे.

इति संक्षेपतः सम्यक्, रत्नत्रयमुदीरितं ॥

सर्वोऽपि यदनासाद्य, नासादयति निर्द्यति ॥ १५५ ॥

अर्थः— एवी रीतें सम्यक् प्रकारें संक्षेपशी रत्नत्रयनुं वर्णन कर्तुं, के
जेने मेलव्या विना सर्व प्राणीयो मोक्ष मेलवी शकता नशी.

एवी रीतें परमार्हतश्रीकुमारपाल राजाशी सेवाएला, आचार्य महा-
राजश्री हेमचंद्रजीए बनावेला, अध्यात्मोपनिषत् नामना संजात पद्म-
बंध श्रीयोगशास्त्रना, पोतें करेला विवरणसहित त्रीजा प्रकाशनुं वि-
वरण समाप्त थयुं.

શ્રીજિનાય નમઃ

ચતુર્થઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે.

હવે આત્માનું રત્નત્રયની સાથેનું એકત્વપણું કહે છે.

આત્મૈવ દર્શનજ્ઞાન, ચારિત્રાણ્યથવા યતેઃ ॥

યત્તદાત્મકએવૈષ, શરીરમધિતિષ્ઠતિ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— અથવા યતિને આત્માજ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે; કારણ કે, તે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ એવો જે આત્મા તે શરીરની અંદર રહે છે; કેમ કે, જો તે આત્માથી જિન હોય, તો તે મુક્તિનાં હેતુ રૂપ થઈ શકતાં નથી.

વક્ત્રી પણ તેમનો આત્માસાથે એ જોડજ દેખાડતા થકા કહે છે.

આત્માનમાત્મના વેત્તિ, મોહત્યાગાદ્ય આત્મનિ ॥

તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્જ્ઞાનં તન્ન દર્શનં ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— જે માણસ મોહના ત્યાગથી પોતાની મેલેજ આત્માને જાણે છે તેમ અનાશ્રવરૂપ હોવાથી તેનું ચારિત્ર છે, તથા બોધિરૂપ હોવાથી તેજ તેનું જ્ઞાન છે, તથા શ્રદ્ધાનરૂપ હોવાથી તેજ તેનું દર્શન છે.

હવે આત્મજ્ઞાનનીજ સ્તુતિ કરે છે.

આત્માજ્ઞાનજવં દુઃખ, માત્મજ્ઞાનેન હન્યતે ॥

તપસાપ્યાત્મવિજ્ઞાન, હીનૈશ્વેત્તું ન શક્યતે ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— આત્માના અજ્ઞાનથી उत्पन्न થયેલું દુઃખ આત્મજ્ઞાનથીજ હટી શકાય છે, કેમ કે, આત્મજ્ઞાનવિના તપથી પણ તે દુઃખ ઠેદી શકાતું નથી. વક્ત્રી પણ આત્માનીજ સ્તુતિ કરે છે.

અયમાત્મૈવ ચિદ્રૂપઃ, શરીરી કર્મયોગતઃ ॥

ધ્યાનાગ્નિદગ્ધકર્મા તુ, સિદ્ધાત્મા સ્યાન્નિરંજનઃ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— આ આત્મા ચૈતન્ય સ્વજાવવાલો છે, અને કર્મોના યોગથી તે શરીરયુક્ત થાય છે; પણ ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી જ્યારે તે કર્મો વલી જાય છે, ત્યારે તેજ આત્મા સિદ્ધસ્વરૂપવાલો, તથા નિર્મલ એવો શરીરરહિત થાય છે.

अयमात्मैव संसारः, कषायैन्द्रियनिर्जितः ॥

तमेव तद्विजेतारं, मोक्षमाहुर्मनीषिणः ॥ ५ ॥

अर्थः— कषाय अने इंद्रियोना विषयोथी पराजव पामेलो एवो आज आत्मा, नरक, तिर्यच, मनुष्य, देवरूप संसारनो हेतु ठे, अने ज्यारे तेज आत्मा ते कषाय अने इंद्रियोना विषयोने जीते ठे त्यारे तेनेज पंडितो मोक्ष कहे ठे.

हवे कषायोनं स्वरूप कहे ठे.

स्युः कषायाः क्रोधमान, मायालोभाः शरीरिणां ॥

चतुर्विधास्ते प्रत्येकं, जेदैः संज्वलनादिभिः ॥ ६ ॥

अर्थः— प्राणिजने क्रोध, मान, माया अने लोभ नामना, चार कषायो होय ठे, अने ते प्रत्येकना संज्वलन, प्रत्याख्यानी, अने अनंतानुबंधि एवा चार जेदो होय ठे.

हवे ते संज्वलन आदिकनं लक्षण कहे ठे.

पक्षं संज्वलनः प्रत्या, ख्यानोमासचतुष्टयं ॥

अप्रत्याख्यानको वर्षं, जन्मानंतानुबंधकः ॥ ७ ॥

अर्थः— संज्वलन कषाय एक पखवाडीयां सुधि रहे, प्रत्याख्यानी कषाह, चार माससुधि रहे, अप्रत्याख्यानी कषाय एक वर्ष सुधि रहे, तथा अनंतानुबंधि कषाय ठेक जीवितकालसुधि रहे.

बली पण तेमनं लक्षणांतर कहे ठे.

वीतरागयतिश्चाह, सम्यग्दृष्टित्वघातकाः ॥

ते देवत्वमनुष्यत्व, तिर्यक्त्वनरकप्रदाः ॥ ८ ॥

अर्थः— ते कषायो अनुक्रमें वीतरागपणं, यतिपणं, श्रावकपणं, तथा सम्यग्दृष्टिपणाना नाशं करनारा ठे; अने देवपणं, मनुष्यपणं, तिर्यचपणं तथा नरकपणं अनुक्रमें देनारा ठे. तेजमांथी ते चारे प्रकारना क्रोध, अनुक्रमें पाणीनी श्रेणि, धूडनी श्रेणि, पृथ्वीनी श्रेणि, तथा पर्वतनी श्रेणि सरखा ठे; चारे प्रकारना मान तिनिश, लता, काष्ठस्तंज, तथा पाषाणस्तंज सरखा ठे. चारे प्रकारनी माया, अवलोखन, गोमुत्रिका, मेषशृंग, तथा

વંશીમૂલ સરસી છે; તથા ચારે પ્રકારનો લોઝ, હરિદ્રા, યંજન, કર્દમ તથા કરમચીના રંગ જેવા છે;

હવે તેજના દોષો કહે છે.

તત્રોપતાપકઃ ક્રોધઃ, ક્રોધો વૈરસ્ય કારણં ॥

હુર્ગ તે વર્તની ક્રોધઃ, ક્રોધઃ શમસુખાર્ગલા ॥ ૯ ॥

અર્થઃ—ક્રોધ શરીર અને મનને તાપ આપનારો છે; તથા વૈરનું કારણ છે, તથા હુર્ગતિમાં જવાનો તો માર્ગ છે, તથા આત્મામાં દાખલ થતા સમતારૂપી સુખને તો આડી આવેલી ઝોગલ સમાન છે.

હવે અગ્નિના દૃષ્ટાંતથી ક્રોધનું દૂષણ દેખાડે છે.

ઉત્પદ્યમાનઃ પ્રથમં, દહત્યેવ સ્વમાશ્રયં ॥

ક્રોધઃ કૃશાનુવત્પશ્ચા, દન્યં દહતિ વા ન વા ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ—ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે કે, તુરંતજ પેહેલાં તો પોતાનો આશ્રયજ અગ્નિની પેઠે બાલે છે, અને પછી બીજાને તો બાલે અથવા ન પણ બાલે.

આઠ વર્ષે જાણે એવાં ક્રોડ પૂર્વે સુધિ પણ જે તપ કર્યું હોય, તે તપને ક્રોધરૂપી અગ્નિ તત્કાલ બાલી ઝસમ કરે છે. અત્યંત પુણ્યના યોગથી ઉપાર્જન કરેલું જે સમતારૂપી અમૃત, તે ક્રોધરૂપી જેરનો સંસર્ગ થયાથી દૂષિત થાય છે. વિચિત્ર પ્રકારના ગુણોને ધરનારી એવી ચારિત્રરૂપી રચનાને ક્રોધરૂપી ધુંવાડો મલીન કરે છે. વૃદ્ધિ પામતો એવો ક્રોધ શું અકાર્ય કરી શકતો નથી? કેમ કે દૈવાયનના ક્રોધરૂપી અગ્નિમાં દ્વારિકા નગરી પણ કાષ્ટ તરીકે ઉપયોગમાં આવી. ક્રોધ કરવાથી પણ જે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, તેમાં ક્રોધને કારણરૂપ માનવો નહીં, તે ફલ તો જન્માંતરમાં મેલવેલાં ઉત્તમ કર્મોનું જાણવું. ધિક્કાર છે, તે પ્રાણિતને, કે જેણે પોતાના બન્ને જીવનાં હુઃખ માટે તથા પોતાના અને પરના નાશમાટે ક્રોધ કરે છે. જુઠું કે, પાપી એવા ક્રોધાંધ માણસો, પિતાને, માતાને, ગુરુને; મિત્રને, જાણને, સ્ત્રીને, તથા આત્માને પણ (પોતાને પણ) મારી નાખે છે.

હવે તે ક્રોધને જિતવાનો ઉપાય દેખાડે છે.

ક્રોધવહેસ્તદાહ્વાય, શમનાય શુચાત્મજિઃ ॥

શ્રયણીયા ક્ષમૈકૈવ, સંયમારામસારણિઃ ॥ ૧૧ ॥

अर्थः— क्रोध रूपी अग्निने तुरत शमाववा माटे पुण्यात्माज्ये, संयम रूपी बगीचाने. पाणीनी नेहेर समान एवी एक क्षमानेज अंगीकार करवी. हवे माननामना कषायनुं स्वरूप कहे ठे.

विनयश्रुतशीलानां, त्रिवर्गस्य च घातकः ॥

विवेकलोचनं लुंपन्, मानोऽधंकरणोन्मृणां ॥ १२ ॥

अर्थः— विनय, ज्ञान, अने शील, तथा धर्म, अर्थ अने काम, ए त्रणे वर्गने घात करनारो एवो जे मान नामनो कषाय, ते माणसोनां विवेकरूपी लोचनने फोडीने तेजने आंधळा बनावे ठे.

जातिलाजकुलैश्वर्यं, बलरूपतपःश्रुतैः ॥

कुर्वन्मदं पुनस्तानि, हीनानि लज्जते जनः ॥ १३ ॥

अर्थः— जाति, लाज, कुल, ऐश्वर्य, बल, रूप, तप अने ज्ञाननो मद करवाथी, माणसने ते ते वस्तुज हीन मळे ठे. उत्तम, मध्यम, अने अधम एवा अनेक प्रकारना जातिजेदोने जोशने कयो बुद्धिमान् माणस जातिमद करे? उत्तम तथा हीन बन्ने जातिज कर्मथकी मळे ठे, माटे एवी अशाश्वती जातिने पामीने शा माटे मद करवो जोश्यें? अंतरायना क्षयथीज लाज थाय ठे, माटे वस्तुनां तत्वने जाणनार माणस लाजनो मद करतो नथी. कोइ देव आदिकनां वरदानथी मोटो लाज थइ पडे ठे, पण तेथी महात्माज बिलकुल मद करता नथी. अकुलीनोने पण बुद्धिवान लक्ष्मीवान तथा शीलवान जाणीने मोटा कुलवालाज्यें पण मद करवो नहीं. इंद्रनुं त्रण जुवनोनुं ऐश्वर्यपणुं सांचलीने, पोताना ऐश्वर्यनो कोण मद करे? महाबलवान माणसने पण रोग आदिकथी निर्बल जोशने बलनो मद पण कोण करे? सनत्कुमारना रूपना क्षयने जोशने कयो माणस रूपनो मद करे? श्री वीर प्रजुना तपनी निष्ठाने जोशने कयो माणस तपनो पण मद करे? वली श्रीगणधर महाराजोनी शास्त्ररचनाज जोशने कयो माणस पोताना ज्ञाननो मद करे?

हवे ते मानने दूर करवानो उपाय जे माईव तेनो उपदेश करे ठे.

उत्सर्पयन् दोषशाखा, गुणमूलान्यधोनयन् ॥

उन्मूलनीयो मानघ्न, स्तन्मार्दवसरिप्लवैः ॥ १४ ॥

અર્થ:- દોષોરૂપી શાખાજને વિસ્તારતું, તથા ગુણોરૂપી મૂલોને નીચે લેઈ જતું, એવું માનરૂપી વૃક્ષ, તેને નમ્રતારૂપી નદીના પ્રસરોથી મૂલમાંથી જીવેલી નાખવું.

માનમાં રહેવાથી બાહુબલિ પણ પાપોમાં વિંટાયા હતા, અને માન મુકવાથી તત્કાલ કેવલી થયા. ચક્રવર્તી પણ દીક્ષા લેઈને તુરત એક રંક સાધુને પણ નમે છે.

હવે માયા નામના કષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

અસૂનૃતસ્ય જનની, પરશુઃ શીલશાશ્વિનઃ ॥

જન્મજૂમિરવિદ્યાનાં, માયા દુર્ગતિકારણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- માયા કહેતાં કપટ છે તે, અસત્યને ઉત્પન્ન કરનારું છે, તથા શીલરૂપી વૃક્ષને કાપી નાખવાને તે કુહાડાસમાન છે, તથા અજ્ઞાનનું તો તે જન્મસ્થાનક છે, તથા દુર્ગતિનું કારણ છે.

હવે પરને ઠગવામાટે કપટ કરવાથી, તેનું ફલ પોતાનેજ ઠગવાપણું મળે છે, તે કહે છે.

કૌટિલ્યપટવઃ પાપા, માયયા બકવૃત્તયઃ ॥

જીવનં વંચયમાના, વંચયંતે સ્વમેવહિ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- કૌટિલ્ય પટલે લુચ્છાશમાં ચતુર, તથા વગલાજગતસરખા એવા ડુષ્ટ માણસો, કપટથી જીવનને ઠગતા થકા, સ્વેચ્છા તેજ પોતાના આત્માનેજ ઠગે છે.

હવે તે માયાને જીતવામાટે આર્જવનો ઉપદેશ દીધે છે.

તદાર્જવમહૌષધ્યા, જગદાનંદહેતુના ॥

જયેઙ્ગમદ્રોહકરીં, માયાં વિષધરીમિવ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-તેથી કરીને, જગત્ને આનંદ કરવાના હેતુરૂપ એવી સરલતારૂપી મોટી ઔષધીયેં કરીને, જગત્નો દ્રોહ કરનારી, નાગણી સરસી માયાને જીતવી

હવે લોજકષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

આકરઃસર્વદોષાણાં, ગુણપ્રસનરાક્તસઃ ॥

કંદોઽપ્યસનવદ્ધીનાં, લોજઃ સર્વાર્થબાધકઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:— સર્વદોષોની લાણરૂપ, તથા ગુણોને ઘસન કરવામાં રાક્ષસ સરખો, તથા ડુઃખરૂપી વેલડીઝનાં મૂલ સરખો, એવો લોચ સર્વ પુરુષાર્થોને બાધા કરનારો છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોયેં કરીને લોચનું ડુર્જયપણું કહે છે.
 ધનહીનઃશતમેકં, સહસ્રં શતવાનપિ ॥
 સહસ્રાધિપતિર્લક્ષં, કોટિં લક્ષેશ્વરોઽપિચ ॥ ૨૯ ॥
 કોટીશ્વરો નરેંદ્રત્વં, નરેંદ્રશ્ચક્રવર્તિતાં ॥
 ચક્રવર્તી ચ દેવત્વં, દેવોઽર્પીંદ્રત્વમિહતિ ॥ ૩૦ ॥
 ઇંદ્રત્વેઽપિ હિ સંપ્રાપ્તે, યદીદ્ધા ન નિવર્તતે ॥
 મૂલે લઘીયાંસ્તદ્લોચઃ, શરાવશ્ચ વર્ધતે ॥ ૩૧ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:— ધનહીન માણસ એકસોની શ્ઠા કરે છે, અને સો મલે ત્યારે હજારની શ્ઠા કરે છે, તથા હજાર મલે ત્યારે લાખને શ્ઠે છે, તથા લાખ મલે ત્યારે ક્રોડને શ્ઠે છે, ક્રોડ મલે ત્યારે રાજાપણને શ્ઠે છે, તથા રાજા થાય ત્યારે ચક્રવર્તિપણને શ્ઠે છે, તથા ચક્રવર્તી દેવપણને શ્ઠે છે, તથા દેવપણું મલે ત્યારે ઇંદ્રપણને શ્ઠે છે; વલ્લી તે મલવાથી પણ શ્ઠા જ્યારે નિવૃત્ત થતી નથી, ત્યારે, તે લોચ શરાવલાં (શકોરું વા રામપાત્ર) ની પેઠે મૂલમાં નાનો, તથા પઢી વૃદ્ધિ પામતો જાય છે.

માટે સઘલાં પાપોમાં જેમ હિંસા શિરોમણિ છે, તથા સઘલા રોગોમાં જેમ રાજયક્ષ્મરોગ શિરોમણિ છે, તેમ લોચ સર્વ અપરાધોમાં શિરોમણિ છે. અહો આ પૃથ્વીમાં લોચનું કેટલું માહાત્મ્ય છે? કેમ કે, ચંડાર મલવાથી વૃદ્ધો પણ તેને પોતાનાં મૂલીઆંઝથી ઢાંકી મેલે છે. સરપ, ઝંદર વિગેરે પ્રાણીઝ પણ ધનના લોચથી નિધાનવાલી જગોમાં જરાઈ રહે છે. મોટા મોટા મુનિયો પણ, ઉપશાંતમોહપણને પામીને, તથા ક્રોધ આદિકને જીતીને પણ, ફક્ત લોચના અંશમાત્રથી પાઠા પડે છે. એક માંસના ટુકડામાટે જેમ કુતરાઝ, તેમ સગા જાણ્યો પણ ધનના લોચથી લહે છે.

હવે તે લોચને જીતવાનો ઉપાય દેખાડે છે.

લોચસાગરમુદ્દેલ, મતિવેલં મહામતિઃ ॥

સંતોષસેતુબંધેન, પ્રસરંતં નિવારયેત્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ—કર્મે કર્મે વૃદ્ધિ પામતા તથા ફેલાતા એવા લોચરૂપી સમુદ્રને બુદ્ધિમાન્ માણસે અતિશયે કરીને, સંતોષરૂપી સેતુબંધથી એટલે પાલથી અટકાવી રાખવો.

જેમ રાજાઈમાં ચક્રવર્તી, તથા દેવોમાં ઇંદ્ર, તેમ સઘલા ગુણોમાં સંતોષ મોટો ગુણ છે. ચક્રવર્તિ જેવાઈ પણ સ્વાધીન રાજ્યને ઢોળીને, સંતોષપણાથી મુનિપણું અંગીકાર કરે છે. ઇંદ્રિયોનાં દમવાથી, તથા કાયાને પીડા આપવાથી પણ શું છે? કેવલસંતોષથીજ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી આપણા મુખસામું જુવે છે. સંતોષી એવા ઘાસપર સુનારાઈને પણ જે સુખ મલે છે, તે સુખ, સંતોષ વિનાના એવા મલમલની પથારીપર સુનારને પણ મલતું નથી.

હ્રાંત્યા ક્રોધો મૃદુત્વેન, માનોમાયાઽર્જવેન ચ ॥

લોચશ્વાનીહયા જેયાઃ, કષાયા ઇતિસંગ્રહઃ ॥ ૧૩ ॥

અર્થઃ—માટે એવી રીતે હ્રમાથી ક્રોધને, તથા કોમલતાથી માનને, તથા સરલપણાથી માંયાને, તથા અનિહાથી લોચને, એમ સર્વ કષાયોને તજવા.

હવે ઇંદ્રિયોના જયનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિનેંદ્રિયજયં નૈવ, કષાયાન્ જેતુમીશ્વરઃ ॥

હન્યતે હૈમનં જાહ્યં, ન વિના જ્વલિતાનલં ॥ ૧૪ ॥

અર્થઃ—ઇંદ્રિયોને જીત્યાવિના કષાયોને જીતી શકાતા નથી, કેમ કે, જાજ્વલ્યમાન થયેલા એવા અગ્નિવિના સોનાનો મેલ દૂર થઈ શકતો નથી.

અદાંતૈરિંદ્રિયહયૈ, શ્વલૈરપથગામિનિઃ ॥

આકૃષ્ય નરકારણ્યે, જંતુઃ સપદિ નીયતે ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ—નહીં દમેલા, તથા ચપલ, અને ચોટે માર્ગે જનારા એવા ઇંદ્રિયોરૂપી ઘોડાઈયે કરીને ચેંચાઈને, પ્રાણી તુરત નરકરૂપી અરણ્યમાં લઈ જવાય છે. નહીં જીતેલી એવી ઇંદ્રિયો કેવી રીતે નરકપ્રત્યે લેઈ જાય છે? તે કહે છે.

इंद्रियैर्विजितोजंतुः, कषायैरजिज्ञूयते ॥

वीरैः कृष्टेष्टकः पूर्वं वप्रः कैः कैर्न खंड्यते ॥ १६ ॥

अर्थः— इंद्रियोयें करीने जीतायेलो प्राणी कषायोथी पण पराजवने पामे ठे; केम के, पेहेलां वीर पुरुषोये खेंची लीधेली ठे इंटो जेमांथी, एवो कीद्वो पाठलथी कया कया निर्वल पुरुषोथी पण नथी खंडित करा-तो ? अर्थात् सर्वथी खंडित कराय ठे.

हवे ते नहीं जीतेली एवी इंद्रियो आलोकमां पण दुःखरूप ठे ते कहे ठे.

कुलघाताय पाताय, बंधाय च वधाय च ॥

अनिर्जितानि जायंते, करणानि शरीरिणां ॥ १७ ॥

अर्थः— नहीं जीतेली एवी इंद्रियो प्राणीयोना रावण आदिकनी पेठे कुलना घात माटे थाय ठे. तथा सौदासनी पेठे राज्य आदिकथी पाड-नारी थाय ठे, तथा चंडप्रद्योतनी पेठे बंधनमाटे थाय ठे, तथा रावण आदिकनी पेठे वधमाटे पण थाय ठे.

सौदासनी कथा नीचे प्रमाणे जाणवी. ते राज्य पालतो हतो, पण तेने नाना प्रकारनां मांस खावानी लोलता हती, तेथी ते मांस खाश्ने पोताना आत्माने खुशी करतो. एक दहाडो धार्मिक एवा श्रावकोए राजाने खुशी करीने अमारी पडो वजडाव्यो; तेथी ते दिवसें कोइ पण जीवनो वध थइ शक्यो नहीं; अने राजाए रखावेहुं मांस पण ते दिवसें विलाडीयो खाइ गइ. तेथी रसोइआउंए कोइना बालकने लावी, तेने मारी नाखी राजाने तेनुं मांस पीरस्युं. पठी राजाए रसोइआउंने एकांत वोलावी सोगन देइने पुढ्युं; त्यारे रसोइआउंए पण जेवी बनी हती, तेवी वात राजाने कही; तेथी राजा मनुष्यमांसनो लोढुपी थयो; अने तेढलामाटे बालकोने शोधी लाववा माटे तेणें पोतानां माणसो राख्यां. पठी ते वातनी लोकोने खबर पडवाथी, सघला मंत्रि विगेरेए एकठा थइने, राजाने मद्यपानमां आसक्त करी, बांधीने वनमां ढोडी दीधो. एवी रीतें राज्यथी, कुलथी तथा परिवारथी पतित थइने, पशुनी पेठे अरण्यमां रखडीने दुःख पामवा लाग्यो.

स्वार्थमांज वश थएली एवी इंद्रियोथी कोण माणस विडंबना पाम-

મતો નથી ? કેમ કે શાસ્ત્રાર્થોને જાણનારાં પણ ઇંદ્રિયોની વિડંબનાથી મૂર્ખની પેઠે આચરણો કરે છે. ઇંદ્રિયોની વિડંબનાની વધારે વાતો શું કરીયે ? કેમ કે તે ઇંદ્રિયની વિડંબનાથી જરતેં પણ પોતાના જાણવાહુ-બલિપર શસ્ત્રઘાત કર્યો છે. જે ઠેઠા જવમાં પણ શસ્ત્રોથી પ્રાણીંડ લહે છે. તે સઘલું ઇંદ્રિયોનું વિડંબન જાણવું. ઇંદ્રિયોથી જિતાણલા એવા વિચારા દેવ, દાનવ, અને મનુષ્યો પણ હલકાં કાર્યો કરે છે. ઇંદ્રિયોને વશ થયેલા માણસો નહીં જાવાલાયક વસ્તુનું જાણ છે. નહીં પીવાલાયક વસ્તુનું પીણ છે, તથા નહીં ગમન કરવા યોગ્ય સ્થાનકેં ગમન કરે છે. ઇંદ્રિયોથી જાણાયેલા માણસો વેશ્યાનાં દાસપણા આદિક નીચ કાર્યો પણ કુલમર્યાદા તજીને કરે છે. મોહાંધ માણસોને પરસ્ત્રી તથા પરધનની પણ જે જાણ થાય છે, તે સઘલું ઇંદ્રિયોનું માહાત્મ્ય છે. વલ્લી જે ઇંદ્રિયોને વશ થયાથી પ્રાણીંડને વધ બંધનાદિક કષ્ટો વેઠવાં પડે છે. એવી ઇંદ્રિયોપ્રત્યે તો નમસ્કારજ થાઉં. પોતે ઇંદ્રિયોથી જીતાયા થકા વીજાઉં-ને જે ઉપદેશ આપે છે, તેનું વિવેકી માણસો મુખ જાડા હાથ દર્શ-ને હાંસી કરે છે,

એવી રીતે સામાન્યપણાથી ઇંદ્રિયોના દોષોને કહીને, હવે સ્પર્શન આદિક ઇંદ્રિયોના દોષોને પાંચ શ્લોકોયેં કરીને કહે છે.

વશાસ્પર્શસુખાસ્વાદ, પ્રસારિતકરઃ કરી ॥

આલાનબંધનક્રેશ, માસાદયતિ તત્ક્રણાત્ ॥ ૨૬ ॥

પયસ્યગાધે વિચરન્, ગિલન્ ગલગતામિષં ॥

મૈનિકસ્ય કરે દીનો, મીનઃ પતતિ નિશ્ચિતં ॥ ૨૭ ॥

નિપતન્મત્તમાતંગ, કપોલે ગંધલોલુપઃ ॥

કર્ણતાલતલાઘાતા, ન્મૃત્યુમાપ્નોતિ ષટ્પદઃ ॥ ૨૮ ॥

કનકહેદસંકાશ, શિખાલોકવિમોહિતઃ ॥

રત્નસેન પતન્ દીપે, શલજોલજ્જતે મૃતિં ॥ ૨૯ ॥

હરિણો હારિણીં ગીતિ, માકર્ણયિતુમુદ્ધુરઃ ॥

આકર્ણાકૃષ્ટચાપસ્ય, યાતિ વ્યાધસ્ય વેધ્યતાં ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:— હાથાળીના સ્પર્શથી મલતા સુખના સ્વાદથી વિસ્તારેલી છે સુંદર જેણે, એવો હાથી, તુરતજ પોતાને ચંજા સાથે બંધાવાના ક્લેશને પામે છે. તેમ અગાધ પાણીમાં વિચરતો એવો મત્સ્ય, દોરીમાં બાંધેલા લોઢાના કાંટાપર રહેલા માંસને ચાખતો થકો, વિચારો खरेखर મઠિમારના હાથમાં જઈ પડે છે. તેમ મદોન્મત્ત હાથીના ગંડસ્થલપર રહેલા મદમાં ગંધનો લોહુપી થઈને પડતો એવો ઝ્રમર, હાથીના કાનના ઝપાટાથી મૃત્યુ પામે છે; તથા સોનાના ટુકડા સરખી દીવાની શિલા જોઈને વિમોહિત થઈને પતંગિયો તેમાં એકદમ પડતો થકો મૃત્યુ પામે છે; તેમ મનોહર ગીત સાંજલવાને ઉત્સુક થઈને હરિણ પણ, ઢેક કાનસુધિ ચડાવેલ છે, ધનુષ્ જેણે એવા પારધિથી મૃત્યુ (વેધ્યપણા) ને પામે છે.

एवं विषयएकैकः पंचत्वाय निषेवितः ॥

कथं हि युगपत्पंच, पंचत्वाय नवंति न ॥ ३३ ॥

અર્થ:— એવી રીતે સેવેલો એવો એકેક વિષય પણ જ્યારે મૃત્યુમાટે થાય છે. ત્યારે પાંચે ઇંદ્રિયોના વિષયોને સાથે સેવવાથી, તેડ મૃત્યુમાટે કેમ ન થાય ? અર્થાત્ થાયજ.

हवे तेजने जीतवामाटे उपदेश दे ठे.

तदिंद्रियजयं कुर्या, न्मनःशुद्ध्या महामतिः ॥

यां विना यमनियमैः, कायक्लेशोवृथा नृणां ॥ ३४ ॥

અર્થ:—માટે મહાબુદ્ધિમાન માણસે મનઃશુદ્ધિથી ઇંદ્રિયોનો જય કરવો; કેમ કે તે મનઃશુદ્ધિ વિના, યમ નિયમોથી માણસોને ફોકટનો કાયક્લેશ છે.

જે માણસે ઇંદ્રિયોને જીતી નથી, તેડને બોધ દુર્લભ થાય છે, માટે સર્વદુઃખોથી હુટવા માટે ઇંદ્રિયોને જીતવી. ઇંદ્રિયોને જીતવાથી મોક્ષ મળે છે, તથા ઇંદ્રિયોને નહીં જીતવાથી સંસારની વૃદ્ધિ થાય છે, માટે તે વસ્ત્રનો અંતર જાણીને જે યોગ્ય લાગે તે કરવું. મલમલની ગાદી તથા કાંકરાના સ્પર્શમાં રતિ અરતિ તજીને સ્પર્શેંદ્રિયને જીતવી. સ્વાદિષ્ટ અને અસ્વાદિષ્ટ એવાં ઝોજનમાં પ્રીતિ અપ્રીતિને તજીને રસેંદ્રિયને જીતવી. સુગંધિ અને દુર્ગંધિ વસ્તુડમાં સામ્ય (સમતોલપણું) રાખીને ગ્રાહેંદ્રિયને જીતવી. મનોહર, અને મનને ન ગમે એવું પણ રૂપ જોઈને,

હર્ષ તથા જુગુપ્સાને તજીને ચક્રુ ઇન્દ્રિયને જીતવી; તથા વીણા આદિ-
કના મનોહર સ્વરને તથા ગધેડા આદિકના કઠોર સ્વરને સાંજલીને પ-
ણ, તેમાં પ્રીતિ અપ્રીતિ તજીને શ્રોત્રેન્દ્રિયને જીતવી.

હવે વશમાં નહીં રાખેલું મન જે કાર્ય કરે છે, તે કહે છે.

મનઃ ક્ષપાચરો ભ્રામ્ય, નપશંકં નિરંકુશઃ ॥

પ્રપાતયતિ સંસારા, વર્ત્તગર્તે જગત્રયીં ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ— મનરૂપી રાક્ષસ શંકા અને અંકુશરહિત જમતો થકો, સં-
સારરૂપી खाडामાં ત્રણે જગતને પાડે છે.

વલી પણ મનને વશ નહીં કરવાથી થતા દોષો કહે છે.

તપ્યમાનાંસ્તપોમુક્તૌ, ગંતુકામાન્શરીરિણઃ ॥

વાત્યેવ તરલં ચેતઃ, ક્ષિપત્યન્યત્ર કુત્રચિત્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ— તપ તપતા, મોક્ષ પ્રત્યે જવાની ઇચ્છાવાલા એવા પ્રાણિઝને, ચ-
પલ એવું મન, પવનની પેઠે નરકા(દિકમાં ફેંકી દે છે. ઇટલેધારેલા સ્થ-
લથી બીજે ક્યાંઈ ફેંકે છે.

વલી પણ વશ નહીં રહેલા એવા મનનો દોષ કહે છે.

અનિરુદ્ધમનસ્કઃ સન્, યોગશ્રદ્ધાં દધાતિ યઃ ॥

પદ્મયાં જિગમિષુર્ગ્રામં, સપંગુરિવ હસ્યતે ॥ ૩૭ ॥

અર્થઃ— જે માણસ મનને વશ રાખ્યા વિના, યોગીપણના અજિધાનને
ધારણ કરે છે, તે માણસ ગામપ્રત્યે પગે ચાલી જવાને ઇચ્છનાર એવા પાંગ-
લા માણસની પેઠે હાંસીને પાત્ર થાય છે.

મનોરોધે નિરુદ્ધ્યન્તે, કર્માણ્યપિ સમંતતઃ ॥

અનિરુદ્ધમનસ્કસ્ય, પ્રસરન્તિ હિ તાન્યપિ ॥ ૩૮ ॥

અર્થઃ— મનને વશ કરવાથી, ચારે બાજુથી કર્મો પણ રોકાય છે, અને
મનને વશ નહીં કરનારાનાં તે જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મો વિસ્તાર પામે છે.

હવે તે મનને વશ કરવામાટે ઉપદેશ કરે છે.

મનઃકપિરયંવિશ્વ, પરિભ્રમણલંપટઃ ॥

નિયંત્રણીયો યત્નેન, મુક્તિમિહુન્નિરાત્મનઃ ॥ ૩૯ ॥

अर्थः— जगतमां परित्रमण करवामां लोबुप एवा आ मनरूपी वांद-
राने, पोतानी मुक्तिने इहता एवा माणसोयें यत्नपूर्वक वशमां राखवो;
हवे इंद्रियोने जीतवाना हेतुरूप एवी मनशुद्धिनी स्तुति करे ठे.

दीपिका खट्वनिर्वाणा, निर्वाणपथदायिनी ॥

एकैव मनसः शुद्धिः, समाप्ताता मनीषिभिः ॥ ४० ॥

पूर्वाचार्योयें एक मनःशुद्धिनेज, मोक्षमार्ग देखाडनारी, तथा नहीं
बुजाइ जाय एवी, खरेखर दीपिका सरखी पारंपर्यपणाथी कहेली ठे.

हवे ते मनशुद्धिना अन्वय अने व्यतिरेकें करीने गुणांतरना देखा-
डवावडे उपदेश कहे ठे.

सत्यां हि मनसः शुद्धौ, संत्यसंतोपि यजुणाः ॥

संतोप्यसत्यां नो संति, सैव कार्या बुधैस्ततः ॥ ४१ ॥

अर्थः— मनशुद्धि होते ठते नहीं ठता एवा पण क्षांति आदिक गु-
णो थाय ठे, अने मनशुद्धि न होते ठते, ते गुणोहोय, तो पण नथी ले-
खाता, माटे पंडित लोकोयें ते मनशुद्धिज श्रंगीकार करवी. हवे जे लोको
एम माने ठे के, मनशुद्धिनी कंइ जरूर नथी, अमो तो तपबलथीज मु-
क्ति मेलवीशुं, तेउने माटे कहे ठे.

मनःशुद्धिमविभ्राणा, ये तपस्यंति मुक्तये ॥

त्यक्त्वा नावं भुजाभ्यां ते, तितीर्षति महार्णवं ॥ ४२ ॥

अर्थः— मनशुद्धिने नहीं धारण करनारा एवा जे कदाग्रही माणसो
मुक्तिमाटे तपज कर्था करे ठे, तेउं पासे रहेला नावने ओडीने, पोताना हा-
थथीज महासागर तरवाने इहे ठे.

हवे मनशुद्धिने तजीने जेउं केवल ध्याननेज कर्मक्षयनुं कारण माने
ठे, तेउं प्रत्ये कहे ठे.

तपस्विनोमनःशुद्धि, विनाचूतस्य सर्वथा ॥

ध्यानं खलु मुधा चक्षु, विंकलस्येव दर्पणः ॥ ४३ ॥

अर्थः— एक लेशमात्र पण मनशुद्धि विनाना एवा तपस्वीनुं ध्यान,
खरेखर चक्षुविनाना माणसप्रत्ये जेम दर्पण तेम वृथा ठे; (जो के मनशु-

હિંચિના ધ્યાન ધરનારને તેનાં તપ અને ધ્યાનના વલણી ઠેક નવમા ગ્રેવે-
યકસુધિ ગતિ થાય છે, તો પણ તે પ્રાચિક છે, પણ કંઈ ફલરૂપેં નથી;
કેમકે ઉત્તમ ફલ તો મોહજ છે.

તદવશ્યં મનઃશુદ્ધિઃ, કર્તવ્યા સિદ્ધિમિહતા ॥

તપઃશ્રુતયમપ્રાયૈઃ, કિમન્યૈઃ કાયદંડનૈઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થઃ— માટે મોહને હ્રતા એવા પ્રાણિયે, અવશ્ય મનશુદ્ધિ કરવી;
બીજાં કાયને દંડરૂપેં, તપ, આગમજ્ઞાન, નિયમ વિગેરેથી શું વલવાનું છે.

ટીકાઃ— મનશુદ્ધિ એટલે લેશ્યાની વિશુદ્ધિથી મનનું નિર્મલપણું. લે-
શ્યા એટલે જેમ સ્ફટિકના વાસણમાં જુદા જુદા રંગ નાખ્યાથી તે તેવા-
જ રંગનું દેખાય છે, તેમ આત્મા પણ કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજઃ પદ્મ, અને
શુક્લવર્ણના મેલાપથી તન્મય થાય છે, અર્થાત્ આત્માના અશુદ્ધતમ,
અશુદ્ધતર, અશુદ્ધ, શુદ્ધ, શુદ્ધતર અને શુદ્ધતમ એવા પરિણામો જાણવા.
અને તે જંબુફલ ખાવાના દૃષ્ટાંતથી જાણી લેવા. તેડમાંથી પેહેલી ત્રણ લે-
શ્યાઈ અપ્રશસ્ત છે, અને પઢીની ત્રણ લેશ્યાઈ ઉત્તરોત્તર પ્રશસ્ત છે. અને
તેથી મૃત્યુકાલે જેવી તે લેશ્યા પ્રવર્તતી હોય, તેવી ગતિ થાય છે; કેમકે
પ્રજુયેં કહેલું છે કે, “જલ્હેસે મરશ્, તલ્હેસેસુ ઉવવજ્ઞશ્” અન્યદર્શનિયો
પણ કહે છે કે, “અંતે ચ જરતશ્રેષ્ઠ, યા મતિઃ સા ગતિર્નૃણાં” એવી રીતે
અશુદ્ધલેશ્યાના ત્યાગથી, તથા શુદ્ધ લેશ્યાના અંગીકારથી મનની શુદ્ધિ
થાય છે. હવે મનની શુદ્ધિ માટે સહેલો ઉપાયાંતર દેખાડે છે.

મનઃશુદ્ધયૈ ચ કર્તવ્યો, રાગદ્વેષવિનિર્જયઃ ॥

કાલુષ્યં યેન હિત્વાત્મા, સ્વસ્વરૂપેઽવતિષ્ઠતે ॥ ૪૫ ॥

અર્થઃ— મનની શુદ્ધિમાટે રાગદ્વેષને જીતવા; અર્થાત્ ઉદયમાં આવે-
લા રાગદ્વેષને પ્રાયશ્ચિત્તથી નિષ્ફલ કરવા, અને નવા ઉપજાવવા નહીં;
કે જેથી કરીને આ મનરૂપ આત્મા અશુદ્ધપણાને ઢોડીને પોતાના સ્વ-
રૂપમાં એટલે પરમ શુદ્ધિમાં રહે છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોયેં કરીને રાગદ્વેષનું ડુર્જયપણું કહે છે.

આત્માયત્તમપિ સ્વાંતં, કુર્વતામત્ર યોગિનાં ॥

રાગાદિન્નિઃ સમાક્રમ્ય, પરાયતં વિધીયતે ॥ ૪૬ ॥

अर्थः—आ जगत्मां मनने पोताने स्वाधीन करता एवा योगीर्जना मनने पण राग आदिक कषायो खेंची जइने परने स्वाधीन करी मुके ठे. तथा-
रक्ष्यमाणमपि स्वांतं, समादाय मनाग्मिषं ॥

पिशाचाश्च रागाद्या, शूलयन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ४५ ॥

अर्थः—यम, नियमादिकोशी रक्षण कराता एवा पण योगीर्जना मनने, जरा प्रमादरूपी मिशने पामीने, राग आदिक कषायो पिशाचोनी पेठे वारंवार पोताना स्वाधीनपणामां लेइ लेठे. तथा-

रागादितिमिरध्वस्त, ज्ञानेन मनसा जनः ॥

अंधेनांधश्चाकृष्टः, पात्यते नरकावटे ॥ ४६ ॥

अर्थः—राग आदिक अंधकारशी नाश थयेल ठे, तत्वालो जेमांशी एवा मनशी आकृष्ट थयेलो माणस, आंधलाशी खेंचायेलो जेम आंधलो, तेम नरकरूपी खाडामां जइने पडे ठे.

द्रव्य आदिकमां जे रति अने प्रीति ते राग, तथा तेजमांज जे अर-
ति अने अप्रीति ते द्वेष जाणवो. माटे ते राग अने द्वेष बन्ने प्राणिर्जने
दृढ बंधनरूप ठे, तथा सर्व प्रकारनां दुःखोरूपी वृक्षनां मूलीआ समा-
न ठे. जो आ दुनीयामां राग द्वेष न होत, तो सुखमां कोण मग्न थइने
रहेत, तथा दुःखमां कोण दुःखी थात, तथा मोक्ष पण कोने थात? राग
विना द्वेष नशी, अने द्वेष विना राग नशी, माटे ते बन्नेमांशी जो एक
ने पण तजी देवाय, तो ते बन्ने तज्या एम समजवुं. आ जीव स्वभावें
तो स्फटिक सरखो निर्मल ठे, पण उपाधिभूत एवा जे राग आदिक, ते-
जशी तेरूप थइ जाय ठे. खरेखर आ जगत् नायक विनानुं ठे, केमके स-
र्वनी दृष्टियें राग आदिक लुंटाराज प्राणीर्जना ज्ञानरूपी धनवाला एवा
आत्मस्वभावने लुंटी जाय ठे. माटे बन्ने लोकमां अहित करनारा एवा
रागद्वेषशी जेवो मुनिर्ज जय राखे ठे, तेवो जय व्याघ्र, जल, अग्नि आ-
दिकशी पण राखता नशी.

हवे ते राग द्वेषने जीतवानो उपाय देखाडे ठे.

अस्ततर्जैरतः पुंनि, निर्वाणपदकांक्षिनिः ॥

विधातव्यः समत्वेन, रागद्वेषद्विषक्यः ४७ ॥

અર્થ:- આથી કરીને મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખનારા એવા પુરુષોયે પ્રમા-
દરહિત થઈને, રાગ દ્વેષમાં ઉદાસીનપણું રાખીને, તે શત્રુઝંનો જય કરવો.
હવે રાગદ્વેષને જીતવાનો ઉપાય જે તેઝમાં સામ્યપણું તે કહે છે.

અમંદાનંદજનને, સામ્યવારિણિ મજ્જતાં ॥

જાયતે સહસા પુંસાં, રાગદ્વેષમલક્ષયઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:- અત્યંત આનંદને ઉત્પન્ન કરનારા એવા ઉદાસીનતારૂપી પાણી-
માં સ્નાન કરનારા પુરુષોને તુરતજ રાગદ્વેષરૂપી મેલનો નાશ થાય છે.
તે ઉદાસીનપણાથી સર્વ કર્મોનો પણ નાશ થાય છે તે હવે કહે છે.

પ્રણિહંતિ ક્ષણાર્ધેન, સામ્યમાલંબ્ય કર્મ તત્ ॥

યન્ન હન્યાન્નરસ્તીવ્ર, તપસા જન્મકોટિન્નિઃ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:- ગ્રાણી, ક્રોડો જન્મોના તીવ્ર તપથી પણ જે કર્મને હાળી શક-
તો નથી, તે કર્મનો, ઉદાસીનપણાથી તે એક અરધા ક્ષણમાં પણ નાશ કરે છે.
હવે તે ઉદાસીનપણું શી રીતે ક્ષણવારમાં કર્મોનો નાશ કરનારું છે. તે કહે છે.

કર્મ જીવં ચ સંશ્લિષ્ટં, પરિજ્ઞાતાત્મનિશ્ચયઃ ॥

વિન્નિત્રીકુરુતે સાધુઃ, સામાયિકશલાકયા ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:- જાણેલ છે આત્માનો નિશ્ચય જેણે, એવો સાધુ, સામાયિકરૂપી
સલીયે કરીને, એકબીજાને વલગી રહેલા એવા કર્મ અને જીવને જુદા કરે છે.
હવે એવી રીતનાં ઉદાસીનપણાથી પરમાત્માનું પણ દર્શન થાય છે, તે કહે છે.

રાગાદિધ્વાંતવિધ્વંસે, કૃતે સામાયિકાંશુના ॥

સ્વસ્મિન્ સ્વરૂપં પश्यંતિ, યોગિનઃ પરમાત્મનઃ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- સામાયિકરૂપી સૂર્યથી, રાગ આદિક અંધકારનો નાશ કરતે
ઠતે, યોગિયો પોતાના આત્મામાંજ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જોઈ શકે છે.
હવે તે ઉદાસીનપણાનો પ્રજાવ દેખાડે છે.

સ્નિહ્યંતિ જંતવોનિત્યં, વૈરિણોઽપિ પરસ્પરં ॥

અપિ સ્વાર્થકૃતે સામ્ય, જાજઃ સાધોઃ પ્રજાવતઃ ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- સ્વાર્થમાટે પણ સમતા ધારણકરનારા સાધુના પ્રજાવથી હમે-
શાં વૈર રાખનારા એવા નકુલ સર્પ આદિક વૈરી જંતુઝં પણ પરસ્પર સ્નેહ

રાખે છે. (જિનસમવસરણનેવિષે જેમ) ચૈતન્યવાલા તથા ચૈતન્યવિ-
નાના એવા, ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ પદાર્થોથી પણ જે રાગદ્વેષ થતા નથી, તેનું
નામ ઉદાસીનપણું જાણવું. ગોશીર્ષ ચંદનના લેપથી, તથા શરીરને ઢો-
લાવાથી પણ જેને સમતાપણું રહે છે, તેને ઉદાસીનપણું જાણવું. યોગિયો
ખાવાપીવા આદિકના રસને તજીને પણ સમતારૂપી રસને પીએ છે. સ-
મતાનો એવો પ્રજાવ છે કે, મહાપાપિઠ પણ તેથી ક્ષણ વારમાં મોક્ષ-
પદ મેલવી શકે છે. માટે સર્વશાસ્ત્રોનું મથન કર્યાથી એવુંજ જણાય છે
કે, સમતા સરખું આ લોક અને પરલોકમાં પણ બીજું ઉત્કૃષ્ટસુખ નથી-
માટે એવા સમતારૂપી સુખને મેલવવામાં બિલકુલ પ્રમાદ કરવો નહીં.

હવે સમતા શાથી થાય છે ? તે કહે છે.

સામ્યં સ્યાન્નિર્મમત્વેન, તત્કૃતે જ્ઞાવનાઃ શ્રયેત્ ॥

અનિત્યતામશરણં, જવમેકત્વમન્યતાં ॥ ૫૫ ॥

અશૌચમાશ્રવવિધિં, સંવરં કર્મનિર્જરાં ॥

ધર્મસ્વારૂપાતતાં લોકં, દ્વાદર્શીં બોધિજ્ઞાવનાં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- નિર્મમપણાથી સમતા થાય છે, અને તેને માટે નીચે જણાવે-
લી વાર જ્ઞાવનાઈ અંગીકાર કરવી. તે વાર જ્ઞાવનાઈનાં નામો નીચે પ્ર-
માણે જાણવાં. પેહેલી અનિત્ય જ્ઞાવના, બીજી અશરણજ્ઞાવના, ત્રીજી જ-
વજ્ઞાવના, ચોથી એકત્વજ્ઞાવના, પાંચમી અન્યત્વજ્ઞાવના, ષઠી અશૌચ
જ્ઞાવના, સાતમી આશ્રવજ્ઞાવના, આઠમી સંવરજ્ઞાવના, નવમી કર્મનિ-
ર્જરાજ્ઞાવના, દશમી ધર્મજ્ઞાવના, અગ્યારમી લોકસ્વરૂપજ્ઞાવના, તથા
બારમી બોધિબીજજ્ઞાવના.

હવે અનિત્યતાનામની પેહેલી જ્ઞાવના દેખાડે છે.

યત્પ્રાતસ્તન્ન મધ્યાહ્ને, યન્મધ્યાહ્ને તન્નિશિ ॥

નિરીક્ષ્યતે જવેઽસ્મિન્ હા, પદાર્થાનામનિત્યતા ॥ ૫૭ ॥

શરીરં દેહિનાં સર્વં, પુરુષાર્થનિબંધનં ॥

પ્રચંડપવનોઘૂત, ઘનાઘનવિનશ્વરં ॥ ૫૮ ॥

કલ્હોલચપલા લક્ષ્મીઃ, સંગમાઃ સ્વપ્નસંનિષ્ઠાઃ ॥

વાત્યાવ્યતિકરોત્ક્રિષ્ણ, તૂલતુલ્યં ચ યૌવનં ॥ ૫૯ ॥

અર્થઃ— જે પ્રજ્ઞાતમાં છે, તે મધ્યાહ્ને નથી, અને જે મધ્યાહ્ને છે, તે રાત્રિએ નથી, માટે આ સંસારમાં એવી રીતે પદાર્થોની અનિત્યતા છે; તથા સર્વપુરુષાર્થોનાં કારણરૂપ એવું પ્રાણીજનું આ શરીર, પ્રચંડપવનોથી હ-
ણાણા એવાં વાદલાં સરખું નાશવંત છે; તેમ આ લક્ષ્મી પાણીના કલ્હો-
લ સરખી ચપલ છે, તથા સઘલા પદાર્થોના સંગમો સ્વપ્નસરખા છે, તથા
યૌવન, પવનથી ઝડતા એવા પુંબડાં સરખું ચપલ છે.

इत्यनित्यं जगद्भूतं, स्थिरचित्तः प्रतिक्षणं ॥

तृष्णाकृष्णाहिमंत्राय, निर्ममत्वाय चिंतयेत् ॥ ૬૦ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે ચિત્તને સ્થિર કરીને, ક્ષણક્ષણ પ્રત્યે, વિચારવું કે.
જગતનું સ્વરૂપ અનિત્ય છે, માટે તૃષ્ણારૂપી કૃષ્ણસર્પને મંત્ર સમાન,
એવા નિર્મમપણાને વિંતવવું.

हवे अशरणभावनां स्वरूप कहे ठे.

इन्द्रोपेंद्रादयोप्येते, यन्मृत्योर्याति गोचरं ॥

अहो तदंतकातंके, कः शरण्यः शरीरिणां ॥ ૬૧ ॥

અર્થઃ— જ્યારે આ ઇન્દ્ર તથા ઉપેન્દ્ર આદિકો પણ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય
છે, માટે એવી રીતે મૃત્યુનો જય આવતે ઠટે પ્રાણીને કોનું શરણું છે ?

पितुर्मातुः स्वसुभ्रातु, स्तनयानां च पश्यतां ॥

अत्राणो नीयते जंतुः, कर्मजिर्यमसद्गति ॥ ૬૨ ॥

અર્થઃ— પિતા, માતા, બેહેન, જાણ, તથા દીકરાના પણ દેખતાં થકાં
શરણાં વિનાનો એવો આ જંતુ, કર્મોયેં યમને જીવને લેઈ જવાય છે.

शोचंते स्वजनानंतं, नीयमानान् स्वकर्मजिः ॥

नेष्यमाणं तु शोचंति, नात्मानं मूढबुद्ध्यः ॥ ૬૩ ॥

અર્થઃ— પોતાનાં કર્મોથી મૃત્યુ પામતા એવા પોતાના કુટુંબિયો માટે
તો મૂઢબુદ્ધિ માણસો શોક કરે છે, પણ તેજ કર્મોયેંકરીને લઈ જવાતા
એવા પોતાના આત્મામાટે તો શોક કરતાજ નથી. માટે,

संसारे दुःखदावाग्नि, ज्वलज्वालाकरालिते ॥

वने मृगार्चकस्येव, शरणं नास्ति देहिनः ॥ ६४ ॥

अर्थः— दुःखरूपी दावानलनी बलती ज्वालाउथी जयंकर थएला एवा आ संसारमां, वनमां रहेला मृगना बालकने जेम, तेम प्राणीने कोइ पण शरण नथी.

हवे त्रण श्लोकोयें करीने संसार जावनानुं स्वरूप कहे ठे.

श्रोत्रियः श्वपचः स्वामी, पतिर्ब्रह्माकृमिश्र सः ॥

संसारनाट्ये नटवत्, संसारी हंत चेष्टते ॥ ६५ ॥

अर्थः— अरे !! आ संसाररूपी नाटकमां संसारी जीव नटनी पेठे चेष्टा करी रह्यो ठे, केम के जे वेदांतनो पार पामनार होय ठे, ते कसाइ थाय ठे, शेठ होय ते चाकर थाय ठे, तथा जे ब्राह्मण होय, ते पण एक कीडो थाय ठे. तथा,

न यांति कतमां योनिं, कतमां वा न मुंचति ॥

संसारी कर्मसंबंधा, दवक्रयकुटीमिव ॥ ६६ ॥

अर्थः— संसारी जीव कर्मोना संबंधथी जाडानी कोटडीनी पेठे, कइ कइ योनिमां दाखल थतो नथी ? तथा कइ कइ योनिने ठोडतो तथी ? अर्थात् सर्व योनियोमां दाखल थाय ठे, अने तेउने ते ठोडे पण ठे.

समस्तलोकाकाशेऽपि, नानारूपैः स्वकर्मभिः ॥

वालाग्रमपि तन्नास्ति, यत्र स्पृष्टं शरीरिभिः ॥ ६७ ॥

अर्थः— आ समस्त लोकाकाशमां एक वालनो अग्रजाग पण एवो नथी के जेने प्राणियोयें पोतानां विविध कर्मोयें करीने स्पर्श करेलो न होय, अर्थात् सर्व जगोए जीवें स्पर्श करेलो ठे.

संसारी जीवोना चार जेदो ठे, नारकि, तिर्यचो, मनुष्यो, तथा देवो. तथा तेउ प्रायः बहु दुःखीआ, अने कर्मोथी बाधायुक्त थएला ठे. नारकीना जीवो त्रिविधें दुःख जोगवे ठे. तेउ घटीयंत्रमां उत्पन्न थाय ठे, तथा तेमने परमाधामीउं तेमांथी बहुज सांकडा द्वारेंथी खेंची कहाडे ठे. वली तेमना हाथपगो जालीने, धोबिउं पत्थरपर जेम कपडांउने, तेम

તેડને તીક્ષ્ણ કાંટાવાલી શિલાડ પર પઢાડે છે; વલી તેમને પર્વતોથી વેરે છે, તથા તલની પેઠે પીલે છે. વલી જ્યારે તેડ તૃષાતુર થાય છે, ત્યારે તેમને તપાવેલાં સીસાંવાલી વૈતરણીનદીમાં ઝતારે છે. વલી તેડને જ્યારે ઢાયાની અગ્નિલાષા થાય છે, ત્યારે તેડને તલવારોનાં વનાવેલા વનમાં લઈ જઈને તેમનાપર હથીયારો રૂપી પાંદડાંડ પાડવામાં આવે છે. વલી તેમને પરશ્વીની રતિને યાદ દેવરાવીને તપાવેલી એવી લોખંડ-ડની પુતલિડ સાથે આલિંગન કરાવે છે. વલિ તેમને માંસનું લોહુપપણું યાદ કરાવીને તેનાજ અંગનું માંસ ખાવા આપે છે, તથા મધપાનનું લોહુપપણું યાદ દેવરાવીને તેમને તપાવેલું સીસું પીવરાવે છે. એવીરીતે મહાદુઃખથી હણાયા થકા ઉત્કૃષ્ટ ત્યાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય જોગવે છે. હવે તિર્યંચો પણ એકંદ્રિયપણા આદિકને પામીને પૃથ્વીકાયપણાને પામે છે. તથા તેડ હલાદિક શસ્ત્રોથી ઝેદાય છે, હાથી, ઘોડા આદિકથી સુંદાય છે, તથા નેહેર આદિકથી ઝીંજાય છે, અને અગ્નિથી વલાય છે. તેડનાં કુંજારો ઘડા, ઇંટ આદિક બનાવીને પકાવે છે, તથા તેમનો કીચડ કરીને ઝીંત આદિકમાં ચોડે છે. વલી જ્યારે તેડ અપ્કાયપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેડ બરફરૂપ થાય છે, તથા ધૂલી આદિક તેમને સુકાવી નાખે છે. વલી તેમને વાસણોમાં ઝરીને તપાવે છે, તથા તરસ્યા પ્રાણીડ તેમને પી જાય છે. વલી જ્યારે તેડ તેજસ્કાયપણાને પામે છે, ત્યારે જલાદિકો તેડને ઠારી નાખે છે, તથા કાષ્ટઆદિકથી તેમને બાલે છે. વલી જ્યારે તેડ વાયુકાયપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેમને વીંજણા આદિકથી હણે છે, તથા શીત અને ઝળણ આદિક દ્રવ્યના સંયોગોથી વારંવાર તેડનો નાશ કરવામાં આવે છે. વલી તેડ પરસ્પર પણ અથડાઈને લડી મરે છે, તથા શ્વાસોહ્વાસ આદિકના પવનથી તેમને દુઃખ અપાય છે, તથા સર્પ આદિકો તેમને પી જાય છે. વલી કંદાદિક દશ પ્રકારથી જ્યારે તેડ વનસ્પતિપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેમનું અનેક પ્રકારે ઢેદન ઝેદન થાય છે, તથા તેમને અગ્નિના યોગથી પકાવે છે. વલી જ્યારે તેડ બેશંદ્રિયપણાને પામે છે, ત્યારે પૂરા આદિક અગ્નિમાં તપાવાય છે, તથા પીવાય છે, કૃમિયોયેં પગેં કચરાય છે, તથા તેમને ચકલાં આદિક ખાઈ જાય છે. શંખ આદિકો ઔષધિ આદિક માટે પકા-

वायु ते; वली ज्यारे तेउ त्रेइंद्रियपणाने पामे ते, त्यारे ते मांकड आदि-
क पण कचराय ते, तथा उष्ण पाणीथी तेमने तपावाय ते, वली की-
डी आदिको पणें कचराय ते; वली ज्यारे चउरिंद्रियपणाने पामे ते,
त्यारे ते मधमांखो नमरा आदिको मधनी लोलुपताथी हणाय ते. तथा
डांस मठर आदिको पण पंखा आदिकथी हणाय ते; तथा मांख, करोली-
आ आदिको पण घीलोडी(गरोली)आदिकथी नक्षण कराय ते. पंचेंद्रिय
जलचरो परस्पर नक्षण कराय ते, तथा मढीमारो आदिक तेमने पक-
डे ते, तथा बगला आदिक तेमने गली जाय ते. तेमनी चमार लोको
चांबडी उखेडे ते, तथा मांसनक्षिउ तेमने जुंजेते; तथा ज्यारे तेउ
स्थलचरोनेविषे मृगादिकपणे उत्पन्न आय ते, त्यारे ते नबलाउने सब-
ला एवा सिंहादिको मारी नाखे ते, तथा ते निरपराधिउने मृगया आ-
दिकना लोलुपीपणाथी शिकारीउ पण मारी नाखे ते. तथा वली तेउ
कुधा, तृषा, आतिजारनी वेदना, तथा अंकुश आर आदिकनी वेदनाने
पण ते सहन करे ते. तथा तेतर, पोपट, चकलां आदिको, सिंचाणा,
बाज गीध आदिकोथी नक्षण कराय ते. तथा तेउने पाराधिउ नाना प्र-
कारना उपायोथी पकडीने हणे ते. एवी रीतें तिर्यचोने जल, अग्नि, श-
स्त्र आदिकनो अत्यंत नय रहेलो ते. वली तेउ मनुष्यपणां करीने जो-
अनार्यदेशमां उपजे ते, तो मुखथी पण न कही शकाय एवां पापाच-
रणो आचरे ते. वली आर्यदेशमां पण उत्पन्न थइने, जो चंडाल आदि-
क कुलमां जन्मे, तो पण पापकर्मों करीने दुःखोने अनुभवे ते. वली म-
नुष्यो पण परनी उत्कृष्टी संपदा जोइने तथा पोताने निर्धन जोइने, अ-
ने, पोते परनी चाकरी करताथका दुःखने पामे ते. वली रोग, घडपण
तथा मरणपर्यंत पण तेमने माथे कष्ट पडे ते. अग्नि सरखी सोयोथी द-
रेक रुंवाडे जोंकवाथी जेटळुं प्राणीने दुःख आय ते. तेथी पण आठगणुं
गर्जावासमां प्राणीने दुःख आय ते. योनिबहार निकल्यापढी प्राणीने जे
दुःख पडे ते, तेथी पण अनंतगणुं दुःख गर्जावासमां ते जोगवे ते. वली
पुरुष पुरुषरूपें थतोज नथी, केम के पेहेलां बाढ्यावस्थामां ते विष्टायें
करीने डुकर सरखो होय ते, तथा यौवन अवस्थामां कामें करीने गधे-
डा सरखो होय ते, तथा घडपणमां घरडा बेल सरखो होय ते. वली ते

બાહ્યાવસ્થામાં મામુખો હોય છે, યૌવનાવસ્થામાં સ્ત્રીમુખો હોય છે, તથા ઘડપણમાં પુત્રમુખો હોય છે, અર્થાત્ પોતે સ્વતંત્ર થઈ શકતો નથી. વહી માણસ ધનની આશાથી વિહ્વલ થયો થકો, ચાકરી, खेती, વેપાર, પા-શુપાલ્ય इत्यादिक કાર્યોથી પોતાનો જન્મ નિષ્ફળ ગુમાવે છે. તેમાં પણ કોઈ વચ્ચે ચોરી કરે છે, કોઈ વચ્ચે જુગાર રમે છે, નીચ પુરુષો સાથે સંગ કરે છે, તેથી એવી એવી જવત્રમણના કારણરૂપ અનેક ચેષ્ટાઈ કરે છે. વહી મોહાંધ મનુષ્યો સુખ આવ્યે આનંદથી, તથા દુઃખ આવ્યે ર-ડવાથી પોતાનો જન્મ ગુમાવે છે, પણ ધર્મકાર્ય કરતો નથી. અનંત ક-મોના ક્ષયથી આ મનુષ્યપણને પામીને પાપી જીવો પાઠા પણ પાપ કા-યોજ કરવા માંડે છે. વહી સ્વર્ગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિનાં કારણરૂપ એવા આ મનુષ્યજવને પામીને નરક મલ્હે એવાં અકાર્યો કરે છે. વહી જ્યારે દેવ-પણું પામે છે, ત્યારે પણ શોક, ઈર્ષ્યા આદિકથી ત્યાં પણ દુઃખ વેઠે છે. બીજાની ઉત્કૃષ્ટી ક્ષત્રિ દેહીને ઈર્ષ્યા લાવી તે દેવો અત્યંત વિષાદ પામે છે. તથા જ્યવના વચ્ચે પણ જોગવેલાં સુખોને યાદ કરતા થકા, તથા વિષાદ કરતા થકા તે દેવો દીપકની પેઠે વિનષ્ટ થાય છે. એવી રીતે સં-સારની ચારે ગતિયોમાં બીલકુલ સુખ નથી, પણ તે દુઃખમયજ છે, એમ સંસારજાવના જાવવી.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને એકત્વજાવના કહે છે.

एक उत्पद्यते जंतु, रेक एव विपद्यते ॥

कर्माण्यनुजवत्येकः, प्रचितानि जवांतरे ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:- એકલોજ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો મૃત્યુ પામે છે, તથા જવાંતરોમાં એકઠાં કરેલાં કર્મોને પણ તે એકલોજ અનુજવે છે. તથા,

अन्यैस्तेनार्जितं वित्तं, नूयः संनूय जुज्यते ॥

सत्वेकोनरकक्रोडे, क्लिश्यते निजकर्मभिः ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:- આ જીવેં ઉપાર્જન કરેલાં ધનને, ઘણાઈ એકઠા થઈને જો-ગવે છે, અને તે તો પોતે એકલોજ પોતાનાં કર્મોયેં કરીને નરકમાં જઈ દુઃખ જોગવે છે.

હવે અન્યત્વ જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

યત્રાન્યત્વં શરીરસ્ય, વૈસાદૃશ્યાઞ્ચરીરિણઃ ॥

ધનબંધુસહાયાનાં, તત્રાન્યત્વં ન હુર્વચં ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:— જીવની સાથે અસાદૃશ્યપણાથી જેમ શરીરનું જુદા પણું છે, તેમ ધન આદિક નવ પ્રકારથી બંધુરૂપ થઈલાં જે માતપિતાદિક, તેજની સાથે પણ આ જીવને જુદાપણુંજ છે. તથા.

યો દેહધનબંધુષ્ચો, જિન્નમાત્માનમીક્ષતે ॥

કવ શોકશંકુનાં તસ્ય, દંતાતંકઃ પ્રતન્યતે ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:— જે પ્રાણી દેહ અને ધનાદિક નવ પ્રકારથી થયેલા બંધુજ-થી પોતાના આત્માને જિન્ન લેખે છે, તેને શોકરૂપી શબ્દ શરીરતે પી-ડા આપી શકે ?

હવે અશુચિત્વજાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

રસાસૃગ્માંસમેદોઽસ્થિ, મજ્જશુક્રાંત્રવર્ચસાં ॥

અશુચીનાં પદં કાયઃ, શુચિત્વં તસ્ય તત્કુતઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:— રસ, રુધિર, માંસ, ચરબી, હાડકાં, મજ્જા, વીર્ય, આંતરડાં, તંથા વિષ્ટા વિગેરે અશુચિ પદાર્થોનું સ્થાનરૂપ કાયા છે, માટે તેમાં પ-વિત્રપણું તો છેજ ક્યાં! માટે,

નવસ્રોતઃ સ્રવદ્વિસ્ર, રસનિઃસ્યંદપિબિલે ॥

દેહેઽપિ શૌચસંકલ્પો, મહન્મોહવિજુંજિતં ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:— શરીરમાં રહેલાં નવ દ્વારોમાંથી જરતા હુર્ગંધયુક્ત રસનાં જ-રવાથી લિસ થઈલા એવા આ શરીરમાં પણ જે શૌચપણાનો સંકલ્પ કર-વો, તે મહામોહનું વિજુંજિત છે; અર્થાત્ તેમ માનવું તે મૂર્ખાઈ જરેલું છે.

વલી આ કાયા ગર્જમાં પણ વીર્ય અને રુધિરના મેલાપથી ઉત્પન્ન થઈ, મલથી વૃદ્ધિ પામે છે, તથા અંદર અશુચિ પડદાથી ઢંકાઈ રહે છે, તેમાં શુચિપણું તો શી રીતેજ કહી શકાય ? માતાએ જમેલાં અન્નપાનના રસ-થી જે વૃદ્ધિ પામે છે, એવી આ કાયામાં શીરીતે શૌચપણું માની શકાય ? વલી જેમાં ઉત્તમ ઉત્તમ લાડુ આદિક પદાર્થો પડ્યાથી પણ વિષ્ટામય

થાય છે, એવા આ શરીરને કોણ પવિત્ર માને? સુગંધિ તાંબૂલ ચાવીને માણ-
સ રાત્રિએ સૂઈ જાય છે, પઢી જ્યારે તે પ્રજ્ઞાતમાં જાગે છે. ત્યારે તેનું મુક્ત
દુર્ગંધ મારતું દેખાય છે.

હવે આશ્રવજ્ઞાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

મનોવાક્કાયકર્માણિ, યોગાઃ કર્મ શુચ્ચાશુચં ॥

યદાશ્રવંતિ જંતૂના, માશ્રવાસ્તેન કીર્તિતાઃ ૭૪ ॥

અર્થ:—પ્રાણીઝને મન, વચન અને કાયાના યોગો, શુચ્ચ અને અશુચ્ચ-
કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે, તેથી તેઝને આશ્રવરૂપ કહેલા છે.

મૈત્ર્યાદિવાસિતં ચેતઃ, કર્મ સૂતે શુચ્ચાત્મકં ॥

કષાયવિષયાક્રાંતં, વિતનોત્યશુચં પુનઃ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:—મૈત્રી, કરુણા અને ઉપેક્ષા, એ ત્રણ જ્ઞાવનાથી વાસિત થયેલું
ચિત્ત, શુચ્ચ કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે, અને કષાય અને વિષયોથી આક્રાંત
થયેલું ચિત્ત અશુચ્ચ કર્મોને (વિસ્તારે) છે. તથા,

શુચ્ચાર્જનાય નિર્મથ્યં, શ્રુતજ્ઞાનાશ્રિતં વચઃ ॥

વિપરીતં પુનર્જેય, મશુચ્ચાર્જનહેતવે ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:—નિર્મથ્ય કેતાં સત્ય એવું સિદ્ધાંત અને જ્ઞાનને આશ્રિત રહેલું
વચન, શુચ્ચકર્મો ઉપાર્જન કરે છે, તથા તેથી વિપરીત વચન, અશુચ્ચ ક-
ર્મોને ઉપાર્જન કરનારું જાણવું. તથા,

શરીરેણ સુગુપ્તેન, શરીરી ચિનુતે શુચં ॥

સતતારંજિણા જંતુ, ઘાતકેનાશુચં પુનઃ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:—કાયોત્સર્ગાદિક શુચ્ચ ચેષ્ટામાં રહેલા શરીરે કરીને પ્રાણી શુચ્ચ
કર્મો એકઠાં કરે છે, અને હમેશાં જીવહિંસાદિક આરંજો કરવાથી અશુ-
ચ્ચકર્મોને ઉપાર્જન કરે છે. તથા.

કષાયવિષયાયોગાઃ, પ્રમાદાવિરતી તથા ॥

મિથ્યાત્વમાર્ત્તરૌદ્રે ચે, ત્યશુચં પ્રતિહેતવઃ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:—ક્રોધ, માન, માયા તથા લોજરૂપ કષાય, તથા હલકાણથી
હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય, શોક, જુગુપ્સા, તથા પુરુષ, સ્ત્રી અને નપુંસક

लिंगरूप नव नोकषाय स्पर्शादिक इंद्रियोना विषयो, मन, वचन, अने का-
याना योग, तथा अज्ञान, संशय, विपर्यय, राग, द्वेष, स्मृतित्रंश, धर्मनो
अनादर, दुःप्रणिधान, ए आठ प्रकारनो प्रमाद, अविरतिपणुं, मिथ्यात्व
तथा आर्त्त अने रौद्रध्यान, एटलां वानां अशुच कर्मोनां हेतुउं ठे.

ज्ञान अने दर्शननो तथा तेना हेतुउंनो नाश, आशातना, मत्सर वि-
गेरे करवाथी ज्ञानावरणी तथा दर्शनावरणी कर्मोनां आश्रव थाय ठे;

देवपूजा, गुरुसेवा, सुपात्रदान, दया, क्षमा, सरागसंयम, देशसंयम,
अकामनिर्जरा, शौच, तथा बालतप, ए सद्देयना आश्रवो जाणवा.

दुःख, शोक, वध, ताप, आक्रंदन, परिदेवन, ते पोताने अने परने प-
ण असद्देयना आश्रवो जाणवा. वीतराग, आगम, संघ, धर्म, तथा सर्व
देवोना अवर्णवाद, तीव्रमिथ्यात्वनुं परिणाम, सर्वज्ञ, सिद्ध, धार्मिक वि-
गेरेनां दूषणो बोलवां, उन्मार्गनी देशना देवी, असंयतिने पूजवा, वगर
विचार्युं काम करवुं तथा गुरु आदिकनुं अपमान करवुं, इत्यादि दृष्टिमो-
हनां आश्रवो कहेलां ठे.

कषायना उदयथी आत्मानो जे तीव्र परिणाम थाय ठे. तेने चारित्र
मोहनीयनो आश्रव कहेलो ठे.

कामयुक्त तथा हांसीनां वचनो, बहु बकवुं, दैन्यताथी शब्द करवो,
विगेरे हास्यना आश्रवो जाणवा. देशांतरो जोवानुं उत्सुकपणुं, चित्र, नाटक
आदिक जोवां, परनां चित्तने वश करवुं, विगेरे रतिना आश्रवो जाणवा.

अदेखाइ, पापाचरण, परनां सुखनो नाश करवो, विगेरे अरतिनां
आश्रवो जाणवां.

पोताने जयनो परिणाम थवो, परने पण जय पमाडवो तथा निर्दय-
पणुं राखवुं, ए जयनां आश्रवो जाणवां.

परने दिलगिरि उपजाववी, तथा पोताने दिलगिरि थवाथी रडवुं, इ-
त्यादि शोकनां आश्रवो जाणवां. चतुर्विध संघनो अवर्णवाद बोली जुगुप्सा
करवी, इत्यादि जुगुप्सानां आश्रवो जाणवां.

ईर्ष्या, विषयोमां आसक्तपणुं, मृषावाद, वक्रपणुं, परस्त्रीनी इच्छा, इत्या-
दि स्त्रीवेदनां आश्रवो जाणवां.

पोतानीज स्त्रीथी संतोषी रहेवुं, ईर्ष्या नहीं करवी, कषायनुं मंदपणुं

अवक्रपणुं अने शील पादवुं, इत्यादि पुरुषवेदनां आश्रवो जाणवां.
स्त्री पुरुषोनुं अत्यंत उग्रपणे कामसेवनं, कषायोनी तीव्रता, तथा व्रत-
नुं जांगवुं, ए नपुंसकवेदनां आश्रवो जाणवां.

साधुजनी निंदा, धर्मिजने विघ्नकरवापणुं, विरतिजने अविरति कहेवा
तथा तेजने अंतराराय करवो. अचारित्रिआना गुणो बोलवा, चारित्रिनां
दूषणो बोलवां, तथा कषाय अने नोकषायोनी उदीरणा करवी, ए सा-
मान्य रीतें चारित्र मोहनीनां आश्रवो जाणवां.

पंचेंद्रिय प्राणीजनों वध, बहु आरंज, परिग्रह, निर्दयणुं, मांसनुं जो-
जन, स्थिरवैरपणुं, रौद्रध्यान, मिथ्यात्व, अनंतानुबंधि कषाय, कृष्ण, नी-
ल, अने कापोत लेश्या, जूतुं जाषण, परधननी चोरी, वारंवार मैथुनसे-
वन, तथा अवशेंद्रियपणुं, इंद्रियो वंश न राखवी एटलां नरकनां आयुष्य-
नां आश्रवो जाणवां.

जूठा मार्गनी देशना, सन्मार्गनो नाश, मूढचित्तपणुं, आर्तध्यान शब्द-
पणुं, कपट, आरंज, परिग्रह अतिचार सहित शीलव्रत, नील अने का-
पोत लेश्या, तथा अप्रत्याख्यानी कषायो, तेजने तिर्यच आयुष्यनां आ-
आश्रवो जाणवां.

अद्वय परिग्रह अने आरंज, सहज कोमलता अने आर्जवपणुं कापोत
अने पीत लेश्या, धर्मध्यानमां अनुराग प्रत्याख्यानी कषाय, मध्यम परि-
णाम, संविज्ञागनुं करवापणुं देवगुरुनुं पूजन, मिष्ट वचन, तथा लोक्या-
त्रामां मध्यस्थपणुं ए मनुष्यनां आश्रवो जाणवां.

सरागसंयम, देशसंयम, अकामनिर्जरा उत्तम मित्रनी सोबत, धर्मश्र-
वण, शीयल, सुपात्रें दान, तप, श्रद्धा, रत्नत्रयनुं अविराधनपणुं, मृत्यु व-
खते पद्म अने पीत लेश्याना परिणाम; तथा अज्ञान तप, ए देवनां आ-
युष्यनां आश्रवां जाणवां.

मन, वचन अने कायानुं वक्रपणुं, परने ठगवुं, कपट, मिथ्यात्व, चुग-
ली, चलचित्तपणुं, सुवर्ण आदिकमां जेलसेल करवी, जूठी साक्षी, वर्णा-
दिकमां जेलसेल, तीव्र कषायपणुं इत्यादि अशुचननां आश्रवो ठे.

संसारथी जीरुपणुं, प्रमादनी हानि, सझाव, हांतिआदिक गुणो, धर्मी
जने आदरसत्कार विगेरे तीर्थकर नामकर्मने उपार्जन करनारा आश्रवो ठे.

અરિહંત તથા સિદ્ધોની જ્ઞાતિ, તેમ ગુરુ, સ્થવિર, બહુશ્રુત, ગહ, શ્રુત-
જ્ઞાન તપસ્વી વિગેરેમાં જ્ઞાતિ, આવશ્યક તથા શીલમાં અપ્રમાદીપણું, વિ-
નયપણું, જ્ઞાનનો અજ્યાસ, તપ, ત્યાગ, વારંવાર ધ્યાન, પ્રજાવના, સંઘ
અને સાધુની વૈયાવહ અપૂર્વ જ્ઞાનનું ગ્રહણ, સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ, એ વીશ
આશ્રવો પેહેલા તથા બેદ્યા જિનેશ્વરે સ્પર્શેલા છે, અને બાકીના જિને-
શ્વરોયેં એક, બે, ત્રણ અથવા સર્વે સ્પર્શેલા છે. પરની નિંદા, હાંસી, અવ-
જ્ઞા, ગુણોનું લોપન, ઠતા અઠતા દોષનું આઘાદન તથા જાતિઆદિકનો
મદ, એ નીચગોત્રનાં આશ્રવો જાણવાં.

તથા તેથી ઊલટી રીતનાં ઊંચગોત્રનાં આશ્રવો જાણવાં.

દાન, લાજ, વીર્ય, યોગ તથા ઉપયોગમાં કારણ કે, કારણવિના જે અં-
તરાય કરવો તે અંતરાય કર્મનાં આશ્રવો જાણવાં.

હવે સંવર જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વેષામાશ્રવાણાં તુ, નિરોધઃ સંવરઃ સ્મૃતઃ ॥

સપુનર્નિચ્ચતે દ્વેધા, દ્રવ્યજાવવિજેદતઃ ॥ ૭૯ ॥

અર્થઃ—સઘલા આશ્રવોનો જે નિરોધ, તેનું નામ સંવર જાણવું; અને
તેના બે જોડો, દ્રવ્યથી અને જાવથી.

હવે તે બે પ્રકારનું સ્વરૂપ કહે છે.

યઃ કર્મપુજ્જલાદાન, હેદઃ સદ્રવ્યસંવરઃ ॥

જવહેતુક્રિયાત્યાગઃ સપુનર્જાવસંવરઃ ॥ ૮૦ ॥

અર્થઃ—કર્મપુજ્જલના આશ્રવોના ગ્રહણનો જે હેદ તે દ્રવ્યસંવર જાણવું.
તથા સંસારના કારણરૂપ એવી ક્રિયાજનો જે ત્યાગ, તે જાવસંવર કહેવાય.

હવે તે આશ્રવોને રોકવા માટે કહે છે.

યેન યેન હ્યુપાયેન, રુધ્યતે યોયઆશ્રવઃ ॥

તસ્ય તસ્ય નિરોધાય, સસયોજ્યો મનીષિન્નિઃ ॥ ૮૧ ॥

અર્થઃ—માટે જે જે ઉપાયથી જે જે આશ્રવ રોકાય, તેના તેના અટ-
કાવમાટે તે તે ઉપાય વિદ્વાનોએ જોડવો.

હવે તે ઉપાયો દેખાડે છે.

ક્ષમયા મૃદુજ્ઞાવેન, રુદ્રુત્વેનાપ્યનીહયા ॥

ક્રોધં માનં તથા માયાં, લોચનં રુંધ્યાદ્યથાક્રમં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:-ક્રોધને ક્ષમાથી, માનને કોમલતાથી, માયાને સરલપણાથી, તથા લોચને નિરીહપણાથી રોકવો.

હવે વિષયોને તજવામાટે કહે છે.

અસંયમકૃતોત્સેકાન્, વિષયાન્ વિષસંનિજાન્ ॥

નિરાકુર્યાદ્ઘંડેન, સંયમેન મહામતિઃ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:-મહાબુદ્ધિમાન્ માણસે અસંયમ એટલે ઇન્દ્રિયોના ઉન્માદમાં સામર્થ્યવાલ થઈ જતા, એવા જે સરખા સ્પર્શાદિક વિષયોને, ઘંડ એવા જિતેન્દ્રિયપણાએ કરીને દૂર કરવા.

હવે યોગ, પ્રમાદ, અને અવિરતિના પ્રતિપક્ષિત્તને કહે છે.

તિસૃજિર્ગૃત્તિજિર્યોગાન્, પ્રમાદં વા પ્રમાદતઃ ॥

સાવચયોગહાનેના, વિરતિં ચાપિ સાધયેત્ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:- ત્રણ ગુણિત્તથી મન, વચન અને કાયાના યોગોને, તથા મદ્ય, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકથારૂપ પાંચપ્રકારના અથવા અજ્ઞાન, સંશય, વિપર્યય, રાગ, દ્વેષ, સ્મૃતિત્રંશ, ધર્માનાદરતા, અને દુઃપ્રણિધાન-રૂપ આઠ પ્રકારના પ્રમાદને, અપ્રમાદિપણાથી, અને સાવચ વ્યાપારના ત્યાગથી અવિરતિને પણ સાધવી.

હવે મિથ્યાત્વ અને આર્ત તથા રૌદ્રધ્યાનના ઉપાયો કહે છે.

સદ્દર્શનેન મિથ્યાત્વં, શુભસ્થૈર્યેણ ચેતસઃ ॥

વિજયેતાર્તરૌદ્રે ચ, સંવરાર્થં કૃતોદ્યમઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:- સંવરમાટે કરેલ છે ઉદ્યમ જેણે એવા યોગીયે સમ્યગ્ દર્શનથી મિથ્યાત્વને, તથા ધર્મધ્યાનરૂપ એવી ચિત્તની સ્થિરતાથી આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનને જિતવાં.

જેમ ચોવંટામાં ઘણા દ્વારવાલું ઘર હોય, અને તેમાં જેમ ધૂલ દાખલ થાય છે, પણ જો દ્વાર બંધ હોય તો દાખલ થતી નથી; અથવા જેમ કો-

શ્ક તલાવ યુક્તું હોય, અને તેમાં જેમ ચારે બાજુએથી પાણી ઝરાય છે. અને જો આડી પાલ બાંધી હોય, તો તેમાં પાણી ઝરાતું નથી; અથવા જેમ એક વહાણમાં ઢિઢ પડ્યું હોય, અને તેમાંથી જેમ પાણી ઝરાય છે, પણ જો તે ઢિઢને બુરી લીધું હોય, તો તેમાં પાણી પ્રવેશ કરી શકતું નથી. તેમ યોગાદિક આશ્રવદ્વારોને જે રોક્યાં હોય, તો સંવરેં કરીને મનોહર થણા એવા આ આત્મામાં કર્મરૂપી દ્રવ્યનો પ્રવેશ થતો નથી. સંવરથી આશ્રવદ્વારોનો નિરોધ થાય છે, અને તે સંવર ક્ષાંતિ આદિક ઘણા ગુણોયેં કરીને યુક્ત છે. મિથ્યાત્વના અનુદયની ઉત્તરેં મિથ્યાત્વસંવર હોય છે; તેમ દેશવિરતિ આદિકમાં અવિરતિ સંવર હોય, અને અપ્રમત્ત તથા સંયત આદિક ગુણસ્થાનોમાં પ્રમાદનો સંવર માનેલો છે; અને પ્રશાંત ક્ષીણમોહાદિકમાં કષાયનો સંવર હોય, અને અયોગી, કેવલીમાં તો સંપૂર્ણરીતેં યોગોનો સંવર હોય.

હવે નિર્જરા જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંસારવીજન્નૂતાનાં, કર્મણાં જરણાદિહ ॥

નિર્જરા સા સ્મૃતા દેધા, સકામા કામવર્જિતા ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:— ચતુર્ગતિરૂપ સંસારનાં વીજન્નૂત કર્મોને જીર્ણ કરનારી, તે નિર્જરા જાણવી; તેના વે જ્ઞેદો; એક તો કંઈ પણ અજિલાષયુક્ત તે સકામનિર્જરા, અને વીજી કોઈપણ જાતના અજિલાષ વિનાની, તે અકામ નિર્જરા. એવી રીતેં વે પ્રકારની નિર્જરા જાણવી.

હવે તે વન્ને પ્રકારની નિર્જરા કહે છે.

જ્ઞેયા સકામા યમિના, મકામા ત્વન્યદેહિનાં ॥

કર્મણાં ફલવત્પાકો, યદુપાયાત્સ્વતોઽપિચ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— સકામ નિર્જરા મુનિહની જાણવી, અને અન્ય જીવોની અકામ નિર્જરા જાણવી; કેમ કે કર્મોનો પાક પણ ફલની પેઠે વે પ્રકારનો છે એક ઉપાયથી, અને વીજો પોતાની મેલે; અર્થાત્ જેમ વૃક્ષોનાં ફલોને ઘાસ આદિકથી ઢાંકીને, અથવા વૃક્ષોપરજ પકાવવામાં આવે છે.

તેમ કર્મોનો પાક પણ પોતાની મેલે અને ઉપાયથી પણ થાય છે.
હવે સ્પષ્ટ દૃષ્ટાંતે કરીને સકામનિર્જરાનો હેતુ કહે છે.

સદોષમપિ દીપ્તેન, સુવર્ણે વહ્નિના યથા ॥

તપોઽગ્નિના તપ્યમાન, સ્તથા જીવોવિશુદ્ધયતિ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જેમ દોષવાલું પણ સુવર્ણ પ્રદીપ્ત કરેલા અગ્નિથી શુદ્ધ થાય છે, તેમ તપરૂપી અગ્નિથી તપતો એવો આ જીવ પણ શુદ્ધ થાય છે. તે તપ બાહ્ય અને અંતરનું, એમ બે પ્રકારનું છે; જેમાંથી હવે બાહ્ય તપનું સ્વરૂપ કહે છે.

અનશનમૌનોદર્યે, વૃત્તેઃ સંક્લેપણં તથા ॥

રસત્યાગસ્તનુક્લેશો, લીનતેતિ બહિસ્તપઃ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- આહારનો સર્વથા ત્યાગ, ઝનોદરી, વૃત્તિનો સંક્લેપ, રસનો, ત્યાગ, શરીરનો ક્લેશ, અને સંલીનતા એ બે પ્રકારનું બાહ્ય તપ જાણવું.

ટીકા:- અનશન બે પ્રકારનું, એક શ્વર, અને બીજું યાવજ્જીવનું, શ્વર એટલે નમસ્કારસહિત, અને તે શ્રી મહાવીર પ્રજ્ઞના તીર્થમાં ઉત્કૃષ્ટું ઢમાસસુધિનું, અને શ્રી કૃષ્ણદેવ પ્રજ્ઞના તીર્થમાં એક વર્ષસુધિનું; અને બાકીના તીર્થકરોનાં તીર્થોમાં આઠ માસસુધિનું. જાવજીવનું અનશન ત્રણ પ્રકારનું જાણવું. “ પાદપોષગમન, ” “ ઇંગિની, ” અને “ જ-ક્તપ્રત્યાખ્યાન ” તે પાદપોષગમન અનશન બે પ્રકારનું જાણવું, પેદેલું સવ્યાઘાત, અને બીજું અવ્યાઘાત. રોગ આદિકની વેદનાથી જે કરવું તે સવ્યાઘાત; અને તે વિના સ્થંડિલ પ્રદેશમાં જઈ ઉત્તમ ધ્યાનમાં રહી કરવું તે અવ્યાઘાત. ઇંગિની એટલે સિદ્ધાંતોમાં કહેલો એક જાતનો વિધિ અને તેણે કરીને યુક્ત જે અનશન તે ઇંગિની જાણવું. અર્થાત્ આયુષ્યની હાનિ જાણીને સ્થંડિલ પ્રદેશમાં જઈ, એકાકી ચતુર્વિધ આહારનાં પચ્ચાણ કરીને, ઢાયા વિગરેમાં હાલવા ચાલવાની ચેષ્ટાસહિત સમ્યગ્ ધ્યાનમાં તત્પર રહી જે પ્રાણને તજવા, તે ઇંગિની અનશન જાણવું. તથા ગઢમાં રહી, કોમલ સંચારાપર રહીને, તથા શરીરના ઉપકરણોના મમત્વનો ત્યાગ કરીને, ત્રિવિધ અથવા ચતુર્વિધ આહારનાં પચ્ચાણ કરે, તથા પોતે નવકાર મંત્ર જપે, અથવા પાસે રહેલા સાધુનું તેને નવ-

कार आदिक संज्ञलावे; तथा तेनां पडखां आदिक फेरवे, एवी रीतें समाधिपूर्वक जे देहत्याग करवो, ते चक्रप्रत्याख्यान नामनुं अनशन जाणवुं; जनोदरी तप पण चार प्रकारनुं ठे; वृत्ति एटले जिज्ञानो संक्षेप; रस एटले मद्य, मांस, मध, माखण, घी, तेल, गोल विगेरे रसोनो त्याग करवो ते; तथा कायाने क्लेश आपवो ते; तथा लीनता एटले एकांत स्थानकें रहेवुं ते. ए ठ प्रकारनुं बाह्य तप जाणवुं.

हवे आच्यंतर तपनुं स्वरूप कहे ठे.

प्रायश्चित्तं वैयावृत्त्यं, स्वाध्यायोविनयोपि च ॥

व्युत्सर्गोऽथ शुचं ध्यानं, षोढेत्याच्यंतरं तपः ॥ ९० ॥

अर्थः— प्रायश्चित्त, वैयावढ, सज्जायध्यान, विनय, अनेषणीय आहार पाणी तथा कषायनां त्याग, अने शुचध्यान, ए ठ प्रकारनुं आच्यंतर तप जाणवुं.

टीकाः— मूल गुण तथा उत्तर गुणमां जे खटप पण अतिचार आवे तेनुं प्रायश्चित्त लेवुं ते, ते प्रायश्चित्तपण दश प्रकारनुं ठे. तथा स्थविर, गुरु, ग्लान आदिकनी वैयावढ करवी ते; तेना पण दश जेदो ठे. तथा स्वाध्याय एटले कालवेळाने व्यतिक्रमीने जे शास्त्राज्यास करवो ते; अने तेना पण पांच प्रकारो ठे; तथा विनयना पण चार जेदो ठे. व्युत्सर्ग बे प्रकारनो बाह्य अने आच्यंतर; बाह्य व्युत्सर्ग एटले बार प्रकारनी उपधिथी अतिरिक्त एवा अनेषणीय, अने संसक्त अन्न पानादिकनो त्याग. तथा आच्यंतर व्युत्सर्ग एटले आच्यंतर कषायोनो तथा मृत्युकाले शरीरनो पण त्याग; तथा शुच ध्यान एटले धर्म ध्यान अने शुक्लध्यान; एवी रीतें ठ प्रकारनुं तप जाणवुं.

हवे तपने निर्जराना हेतुरूप कहेता थका कहे ठे.

दीप्यमाने तपोवह्नौ, बाह्ये वाच्यंतरेपि च ॥

यमी जरति कर्माणि, दुर्जराण्यपि तत्क्षणात् ॥ ९१ ॥

अर्थः— बाह्य अथवा आच्यंतर तपरूपी अग्नि बलते थके, मुनि, दुःखें करी क्षय थाय एवां पण झानावरणादिक कर्मोनो क्षय करे ठे.

હવે ધર્મસ્વાખ્યાતતા નામની જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે,
સ્વાખ્યાતઃસ્વલુ ધર્મોઽયં, જગવન્નિર્જિનોત્તમૈઃ ॥

યં સમાલંબમાનોહિ, ન મક્ષેદ્જનવસાગરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— જગવંત એવા શ્રીજિનેશ્વર પ્રચુર્ણ આ ધર્મ, અત્યંત ઉત્કૃષ્ટિરીતે કહેલો છે. કે જે ધર્મનું આલંબન લેતો પ્રાણી, સ્વચ્છ આ ન-વરૂપી સમુદ્રમાં ડુબી શકતો નથી.

હવે તે ધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંયમઃ સૂનૃતં શૌચં, બ્રહ્માર્કિચનતા તપઃ ॥

દ્વાંતિર્માર્દવમૃજુતા, મુક્તિશ્ચ દશધા સતુ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— સંયમ, સત્ય, પવિત્રતા, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, તપ, દામા, માર્દવ, સરલતા, તથા મુક્તિ એ દશ પ્રકારનો ધર્મ કહેલો છે.

ટીકાઃ— સંયમ સત્તર પ્રકારનો જાણવો; સર્વ પ્રકારના જીવોનું મર્દન, મન વચન અને કાયાથી, કરવું, કરાવવું અને અનુમોદવું નહીં; એમ નવ પ્રકારથી જીવસંયમ જાણવો. પુસ્તક આદિક અજીવ પદાર્થોની યતના, પ્રમાર્જન આદિક કરવું, તે અજીવ સંયમ; તથા જીવાકુલ જૂમિને તપાસીને, તથા તેને પ્રમાર્જન કરીને તેપર શયન વિગેરે કરવું, તે પ્રેક્ષાસંયમ જાણવો; સાવચ વ્યાપારવાલા ગૃહસ્થોની ઉપેક્ષા કરવી તે ઉપેક્ષાસંયમ જાણવો, સચિત્ત, અચિત્ત તથા મિશ્ર પૃથ્વીપર રજવાલા પગોને પ્રમાર્જીને જવું, તે પ્રમાર્જનાસંયમ જાણવો. અનેષણીય જ્ઞકપાનાદિકને નિર્જંતુ જગોપર પરઠવાં, તે પરિષ્ઠાપનાસંયમ જાણવો, અન્નિમાન ઈર્ષ્યા આદિકમાંથી મનને નિવૃત્ત કરીને, ધર્મધ્યાનાદિકમાં જોડવું, તે મનઃસંયમ જાણવો; હિંસ્ર તથા કઠોરવચનો નહીં બોલીને, શુજ વચનોમાં જે પ્રવૃત્તિ કરવી, તે વાક્સંયમ જાણવો; અને શુજ ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ કરવી તે કાયસંયમ જાણવો. એવી રીતે સત્તર પ્રકારે સંયમ જાણવો. મૃષાવાદનો જે ત્યાગ તે સત્ય જાણવું; શૌચ એટલે સંયમમાં અદત્તાદાન આદિકનો અતિચાર નહીં લગાડવો તે; બ્રહ્મચર્ય એટલે આત્મસ્વજાવમાં રમવું તે, અને તેને માટે ગુરુકુલ સેવીને અબ્રહ્મમાં પ્રવૃત્તિ નહિં કરવી. આર્કિચન એટલે શરીર અને ઠેક ધર્મોપકરણનેવિષે પણ મ-

मत्वज्ञाव नहिं राखवो ते; अर्थात् परिग्रहरहितपणुं; तप एटले उपर कहेलां बाह्य अने आच्यंतर तप; द्वांति एटले द्वा; जातिमदादिकनो जे त्याग, ते मार्दव; रुजुता एटले मन, वचन अने कायाना वक्रज्ञावोनो त्याग; तथा मुक्ति एटले बाह्य तथा आच्यंतर, वस्तुउमां तृष्णानो त्याग; अर्थात् निःसंगपणुं;

हवे ते धर्मनुं माहात्म्य कहे ठे.

धर्मप्रज्ञावतः कल्प, जुमाद्याददतीप्सितं ॥

गोचरेपि न ते यत्स्यु, रधर्माधिष्ठितात्मनां ॥ ९४ ॥

अर्थः— धर्मना प्रज्ञावशी कल्पवृक्ष आदिको इष्ठित फलने आपे ठे, अने अधर्मियोने तो ते गोचर (प्रत्यक्ष) पण यतां नशी. तथा,

अपारे व्यसनांजोधौ, पतंतं पाति देहिनं ॥

सदा सविधवर्त्येको, बंधुधर्मोऽतिवत्सलः ॥ ९५ ॥

अर्थः— हमेशां साथे रहेतो, अने बंधु समान अति वत्सल एवोएक धर्म, अपार एवा दुःखरूपी समुद्रमां पडता प्राणीनुं रक्षणकरे ठे. तथा,

आप्लावयति नांजोधि, राश्वासयति चांबुदः ॥

यन्महीं सप्रज्ञावोऽयं, ध्रुवं धर्मस्य केवलः ॥ ९६ ॥

अर्थः— समुद्र जे पृथ्वीने डुबाडी देतो नशी, तथा वरसाद जे पृथ्वीने तृप्त करे ठे, ते पण खरेखर केवल धर्मनोज प्रज्ञाव ठे.

साधारण धर्मनुं साधारण माहात्म्य कहे ठे.

नज्वलत्यनलस्तिर्यग्, यदूर्ध्वं वाति नानिलः ॥

अचिंत्यमहिमा तत्र, धर्मएव निबंधनं ॥ ९७ ॥

अर्थः— आग्नि आगो बलतो नशी, तथा पवन उंचो वातो नशी, ते सघलुं अचिंत्य महिमावंत एवा धर्मनुं कारण ठे. तथा,

निरालंबानिराधारा, विश्वाधारोवसुंधरा ॥

यच्चावतिष्ठते तत्र, धर्मादन्यन्नकारणं ॥ ९८ ॥

अर्थः— आलंबन तथा आधाररहित, अने चराचर प्राणीउना आ-

ધારજૂત એવી આ પૃથ્વી, જે રહેલી છે, ત્યાં પણ ધર્મશિવાય વીજું કારણ નથી.
સૂર્યચંદ્રમસાવેતૌ, વિશ્વોપકૃતિહેતવે ॥

ઉદયેતે જગત્યસ્મિન્, નૂનં ધર્મસ્ય શાસનાત્ ॥ ૧૯૯ ॥

અર્થ:— વહ્ની આ જગત્માં, ચરાચર પ્રાણિયોના ઉપકારમાટે જે સૂ-
ર્યચંદ્ર જગે છે, તે પણ खरेखर ધર્મના શાસનથીજ જગે છે, તથા,

અવંધૂનામસૌ બંધુ, રસચીનામસૌ સચા ॥

અનાથાનામસૌ નાથો, ધર્મો વિશ્વૈકવત્સલઃ ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થ:— વહ્ની જગત્ના પ્રાણીજને વત્સલજૂત એવો આ ધર્મ, અવંધુજ-
ને બંધુસમાન છે, તથા અમિત્રોને મિત્રસમાન છે, અને અનાથોને નાથ
સમાન છે; તથા,

રક્તોયક્તોરગવ્યાઘ્ર, વ્યાલાનલગરાદયઃ ॥

નાપકર્તુમલં તેષાં, યૈર્ધર્મઃ શરણં શ્રિતઃ ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થ:— જેજે ધર્મનું શરણું લીધેલું છે, તેજેને રાક્ષસ, યક્ષ, સર્પ, વ્યા-
ઘ્ર, હાથી અગ્નિ વિષ વિગેરે પણ પરાજીવ કરવાને સમર્થ નથી. તથા,

ધર્મોનરકપાતાલ, પાતાદવતિ દેહિનઃ ॥

ધર્મોનિરુપમં યત્ત્વ, ત્યપિ સર્વઙ્ગવૈનવં ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ:— ધર્મ છે તે, પ્રાણીજને નરક અને પાતાલમાં પડવાથી બચાવે
છે, તથા અનુપમ એવું સર્વઙ્ગપણનું સુખ પણ આપે છે.

હવે લોક જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

કટિસ્થકરવૈશાખ, સ્થાનકસ્થનરાકૃતિં ॥

હવ્યૈઃ પૂર્ણં સ્મરેદ્લોકં, સ્થિત્યુત્પત્તિવ્યયાત્મકૈઃ ॥ ૨૦૩ ॥

અર્થ:— કટિજાગર રાખેલ છે બન્ને હાથ જેણે, તથા પ્રસારેલ છે પ-
ગ જેણે, એવા એક જગોપર જગા રહેલા ધનુર્ધર પુરુષના સરસી આકૃ-
તિવાલા, તથા સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને નાશસ્વજાવવાલા ધર્માસ્તિકાય,
અધર્માસ્તિકાય, કાલ, જીવ, અને પુઞ્જલોથી જરેલા, તથા ચૌદ રજ્જુના
પ્રમાણવાલા એવા, આ લોકનું સ્મરણ કરવું.

હવે તે લોકનું સ્વરૂપજ કહે છે.

લોકો જગત્રયાકીર્ણો, ઋવઃ સત્તાત્ર વેષ્ટિતાઃ ॥

ઘનાંજોધિમહાવાત, તનુવાતૈર્મહાબલૈઃ ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થઃ— તે લોક અધોલોક, તિર્યક્લોક, અને ઊર્ધ્વલોક ત્રણે જગત્-થી આકીર્ણ થયેલો છે, તેની અંદર રત્નપ્રજા, શર્કરપ્રજા, વાલુકાપ્રજા, પં-કપ્રજા, ધૂમપ્રજા, તમઃપ્રજા, અને મહાતમઃપ્રજા, એવી સાત નારકીની જૂ-મિડ છે, અને તેડ મહાબલવાન્ એવા નિબિડ મહાસાગર, તથા ઘનવા અ-ને તનવાથી નીચે અને પડેલેથી વીંટાણેલી છે.

વેત્રાસનસમોઽધસ્તા, ન્મધ્યતો ઝહ્વરીનિજઃ ॥

અગ્રેમરુજસંકાશો, લોકઃ સ્યાદેવમાકૃતિઃ ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થઃ— આ લોક નીચેથી નેત્રના આસન સરખો, મધ્યમાં જાલર સ-રખો, અગ્ર જાગમાં મરુજ સરખો એવી રીતની આકૃતિવાલો છે.

નિષ્પાદિતો ન કેનાપિ, ન ધૃતઃ કેનચિન્ન સઃ ॥

સ્વયંસિદ્ધો નિરાધારો, ગગને કિંત્વવસ્થિતઃ ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થઃ— આ લોકને કોણેયે પણ બનાવ્યો નથી, અર્થાત્ તે અનાદિ છે; તેમ કોણેયે તેને ધારી રાખ્યો પણ નથી, પણ તે પોતાની મેલેજ ઉત્પન્ન થ-યેલો, અને આધારરહિત આકાશમાં રહેલો છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોયે કરીને બોધિવીજના ડુર્લભપણની જાવના કહે છે.

અકામનિર્જરારૂપા, ત્પુણ્યાઙ્ગંતોઃ પ્રજાયતે ॥

સ્થાવરત્વાન્નસત્ત્વં વા, તિર્યક્ત્વં વા કથંચન ॥ ૧૦૭ ॥

અર્થઃ— અકામનિર્જરારૂપ પુણ્યથી પ્રાણિયોને, કેટલાંક કદે કરીને સ્થાવરપણામાંથી ત્રસપણું અથવા તિર્યચપણું મળે છે.

માનુષ્યમાર્યદેશશ્ચ, જાતિઃ સર્વાહ્વાપાટવં ॥

આયુશ્ચ પ્રાપ્યતે તત્ર, કથંચિત્કર્મલાઘવાત્ ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થઃ— વહી આ લોકમાં કર્મોના લાઘવપણાથી કેટલેક કદે મનુષ્ય-જવ, તેમાં પણ આર્યદેશ, તેમાં પણ ઉત્તમ જાતિ, તેમાં પણ સર્વ હંડિત-નું પટુપણું, અને તેમાં પણ દીર્ઘ આયુષ્ય મલી શકે છે.

પ્રાપ્તિષુ પુણ્યતઃ શ્રદ્ધા, કથકશ્રવણેષ્વપિ ॥

તત્ત્વનિશ્ચયરૂપં તદ્, બોધિ રત્નં સુદુર્લભં ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થઃ— વહ્ની પુણ્યથી શ્રદ્ધા ઇટલે ધર્મોપદેશની અજિલાષા. ધર્મનો ઉપદેશ દેનાર ગુરુ, અને શ્રવણ પણ મલતે ઢતે, તત્ત્વના નિશ્ચયરૂપ જે બોધિબિજરૂપી રત્ન, તે મલવું બહુ મુશ્કેલ છે.

જાવનાગ્નિરવિશ્રાંત, મિતિ જાવિતમાનસઃ ॥

નિર્મમઃ સર્વજાવેષુ, સમત્વમવલંબતે ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થઃ— એવી રીતની જાવનાગ્ની મનને અત્યંત વાસિત કરીને, મતારહિત માણસ સર્વ જાવોમાં સમપણું ઇટલે ઉદાસીનતાને ધારણ કરે, હવે તે ઉદાસીનપણાનું ફલ કહે છે.

વિષયેષ્યોવિરક્તાનાં, સામ્યવાસિતચેતસાં ॥

ઉપશામ્યેત્કષાયાગ્નિ, બોધિદીપઃ સમુન્મિષેત્ ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થઃ— ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી વિરક્ત થયેલા, તથા સમતાયેં કરીને યુક્ત ચિત્તવાલા, એવા યોગિર્નનો કષાયરૂપી અગ્નિ શાંત થાય છે, અને તેને બોધિબીજરૂપી દીપક પ્રગટી નિકલે છે.

સમત્વમવલંબ્યાથ, ધ્યાનં યોગી સમાશ્રયેત્ ॥

વિના સમત્વમારબ્ધે, ધ્યાને સ્વાત્મા વિહંબ્યતે ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થઃ— યોગીયેં સમતાનું આલંબન લેઈને ધ્યાન ધરવું કેમકે સમતા વિના ધ્યાન ધરવાથી આત્મા હલટો વિહંબના પામે છે. વહ્ની,

મોક્ષઃ કર્મહયાદેવ, સચાત્મજ્ઞાનતોજવેત્ ॥

ધ્યાનસાધ્યં મતં તદ્, તદ્ધ્યાનં હિતમાત્મનઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થઃ— કર્મોના હયાથી મોક્ષ થાય છે, અને તે કર્મહય આત્મજ્ઞાનથી થાય, તે આત્મજ્ઞાન ધ્યાનથી થઈ શકે છે, માટે ધ્યાન છે તે, આત્માને હિતકારિ છે.

ન સામ્યેન વિના ધ્યાનં, ન ધ્યાનેન વિના ચ તત્ ॥

નિષ્કંપં જાયતે તસ્મા, દ્વયમન્યોન્યકારણં ૧૧૪ ॥

અર્થઃ— સમતા વિના ધ્યાન થઈ શકતું નથી, અને ધ્યાન વિના સમ-

थती नथी; वली समता विना निष्कंप ध्यान थइ शकतुं नथी माटे ते बन्ने अन्योन्य कारणरूपे रहेलां ठे.

हवे ध्याननुं स्वरूप कहे ठे.

मुहूर्त्तांतर्मनःस्थैर्यं, ध्यानं ठद्वस्थयोगिनां ॥

धर्म्यं शुक्लं च तद्देधा, योगराधस्त्वयोगिनाम् ॥ ११५ ॥

अर्थः— ठद्वस्थ योगिउने एक मुहूर्त्त सुधितुं मननी स्थिरतावाळुं ध्यान होय ठे, ते ध्यान वे प्रकारनुं होय ठे धर्मध्यान अने शुक्लध्यान; अने अयोगी केवलीउने तो मन, वचन, अने कायाना निरोधनो जे काल, तेज ध्यानरूप ठे; केम के तेउ तो देशोनपूर्वकोटिसुधि मन, वचन अने कायानो व्यापारसहित विहार करेठे, अने मोक्षवखते व्यापारनो निरोध करेठे.

मुहूर्त्तात्परतश्चिंता, यद्वा ध्यानांतरं भवेत् ॥

बद्धर्थसंक्रमे तु स्या, दीर्घापि ध्यानसंततिः ॥ ११६ ॥

अर्थः—मुहूर्त्तवार पढी चिंता, अथवा ध्यानांतर होइ शके अने बहु अर्थनो जो संक्रम होय, तो लांबा काल सुधि पण ध्याननी परंपरा थइ शके.

मैत्रीप्रमोदकारुण्य, माध्यस्थानि नियोजयेत् ॥

धर्म्यध्यानमुपस्कृत्तुं, तद्भि तस्य रसायनं ॥ ११७ ॥

अर्थः— धर्मध्यानना उपकारमाटे, मैत्री, प्रमोद, कारुण्य अने मध्यस्थपणाने जोडवां, केम के तेम करवुं ते, ते ध्यानने रसायण सरखुं पुष्टि करनारठे.

हवे ते मैत्रीनुं स्वरूप कहे ठे.

माकार्षात्कोऽपि पापानि, मा च भूत्कोपि दुःखितः ॥

मुच्यतां जगदप्येषा, मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ ११८ ॥

अर्थः—कोइ पण प्राणी पापकार्य करो नहीं; अने कोइ पण दुःखी थाउ नहीं; अने सधला जगत्ने मोक्षमलो; एवी रीतनी बुद्धि ते मैत्री कहेवाय.

हवे प्रमोदनुं स्वरूप कहे ठे.

अपास्ताशेषदोषाणां, वस्तुतत्वावलोकितानां ॥

गुणेषु पक्षपातोयः, सप्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ ११९ ॥

અર્થ:- દૂર કરેલ છે સઘલા દોષો જેઝયે, તથા વસ્તુનાં તત્વોને જો નાર ઇવા, અર્થાત્ જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્ને કરીને યુક્ત ઇવા મુનિઝના ગુણોમાં જે પદ્મપાત રાખવો, તેને પ્રમોદ કહેલો છે.

હવે કારુણ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

દીનેષ્વાર્તેષુ ઋતેષુ, યાચમાનેષુ જીવિતં ॥

પ્રતીકારપરા બુદ્ધિઃ, કારુણ્યમન્નિધીયતે ॥ ૧૨૦ ॥

અર્થ:- અજ્ઞાનના બલથી કુશાસ્ત્રો પ્રરૂપનારા ઇવા દીન, તથા તૃણા આદિકથી પીડિત થઈલા, તથા વૈરી, રોગ આદિકથી ડર પામતા, અને પોતાના પ્રાણ બચાવવાની યાચના કરતા ઇવા પ્રાણિઝને, તે તે કષ્ટોમાંથી ઘોડાવવાની જે બુદ્ધિ, તે કારુણ્ય કહેવાય છે.

હવે મધ્યસ્થનું સ્વરૂપ કહે છે.

કૂરકર્મસુ નિઃશંકં, દેવતાગુરુનિંદિષુ ॥

આત્મશંસિષુ યોપેક્ષા, તન્માધ્યસ્થમુદીરિતં ॥ ૧૨૧ ॥

અર્થ:- શુદ્ધ દેવશુરુની નિંદા કરનારા ઇવા કૂર કાર્યોના કરનારાઝમાં તથા પોતાની પ્રશંસા કરનારાઝમાં નિઃશંકપણે જે ઉપેક્ષા કરવી, તેને માધ્યસ્થપણું કહ્યું છે. માટે,

આત્માનં જાવયન્નાન્નિ, જાવનાન્નિર્મહામતિઃ ॥

ત્રુટિતામન્નિસંધત્તે, વિશુદ્ધધ્યાનસંતર્તિં ॥ ૧૨૨ ॥

અર્થ:- ઇવી રીતે ઉપર કહેલી જાવનાઝથી, પોતાના આત્માને જાવતો થકો, મહાબુદ્ધિમાન્ યોગી, ત્રુટેલી ઇવી પણ શુદ્ધ ધ્યાનની પરંપરાને સાંધી દે છે.

હવે તે ધ્યાન કયે સ્થાનકેં કરવું, તે દેખાડે છે.

તીર્થં વા સ્વસ્થતાહેતું, યત્તદ્વા ધ્યાનસિદ્ધયે ॥

કૃતાસનજયો યોગી, વિવિક્તં સ્થાનમાશ્રયેત્ ॥ ૧૨૩ ॥

અર્થ:- કરેલ છે આસનોનો જય કહેતાં અઞ્યાસ જેણે ઇવા યોગીયે ધ્યાનસિદ્ધિમાટે, જ્યાં તીર્થકરોનો જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન, અથવા મોક્ષ થયો હોય, તેવાં તીર્થસ્થાનોનો, અથવા જ્યાં ચિત્તને સ્વસ્થતા મલે ઇવા

गिरिगुफा आदिक गमे ते स्थाननो आश्रय द्वेवो; अर्थात् तेषां गमे ते कोऽ स्थानमां जइ ध्यान धरवुं.

हवे ते आसनोनां नामो कहे ठे.

पर्यंकवीरवज्राब्ज, जडदंडासनानि च ॥

उत्कटिका गोदोहिका, कायोत्सर्गस्तथासनं ॥ १७४ ॥

अर्थः— पर्यंकासन, वीरासन, वज्रासन, अजासन, जड्रासन, दंडासन, उत्कटिकासन, गोदोहिकासन, तथा कायोत्सर्ग, ए आसनो जाणवां.

हवे अनुक्रमे ते आसनोनुं स्वरूप कहे ठे.

स्याज्जंघयोरधोनागे, पादोपरि कृते सति ॥

पर्यंको नाजिगोत्तान, दक्षिणोत्तरपाणिकः ॥ १७५ ॥

अर्थः— बन्ने जंघाजुना नीचेना नागो पग उपरे करते ठेते, तथा ना-जिसुधि उंचो जमणो अने डाबो हाथ उपर उपर राखवाथी पर्यंकासन थाय.

हवे वीरासननुं स्वरूप कहे ठे.

वामोऽग्निरुद्धिणोरुर्ध्वं, वामोरुपरि दक्षिणः ॥

क्रियते यत्र तद्दीरो, चितं वीरासनं स्मृतं ॥ १७६ ॥

अर्थः— जे आसनमां डाबो पग जमणा साथलपर, तथा जमणो पग डाबा साथलपर कराय ठे, ते वीरने उचित एवुं वीरासन जाणवुं.

हवे वज्रासननुं स्वरूप कहे ठे.

पृष्ठे वज्राकृतीभूत, दोर्न्यां वीरासने सति ॥

गृहीयात्पादयोर्यत्रां, गुष्ठौ वज्रासनं तु तत् ॥ १७७ ॥

अर्थः— उपर कह्या प्रमाणे वीरासन करीने, पाठलना नागमां वज्र स-रखी आकृतिवाला थयेला एवा बन्ने हाथोथी, जे आसनमां पगना अं-गुठाउं ग्रहण कराय ठे, तेने वज्रासन कहेवुं ठे.

हवे मतांतरथी वीरासननुं स्वरूप कहे ठे.

सिंहासनाधिरूढस्या, सनापनयने सति ॥

तथैवावस्थितिर्या ता, मन्ये वीरासनं विदुः ॥ १७८ ॥

અર્થ:— પૃથ્વીપર પગ રાખીને, તથા સિંહાસનપર બેસીને, પઠી સિંહાસનને છેસવીને તેવીજ રીતે જે રહેલું; તેને પણ અન્ય સિદ્ધાંતિયો વીરાસન એવું કાયકલેશ તપના પ્રકરણમાં કહે છે.

વઢી પતંજલિ કૃષિ તો ઝા રહીને એક પગ પૃથ્વીપર, અને બીજો ઘુંટણસુધિ સેંચીને ઝંચો રાખવો, તેને વીરાસન કહે છે.

હવે પદ્માસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

જંઘાયામધ્યજાગે તુ, સંશ્લેષોયત્ર જંઘયા ॥

પદ્માસનમિતિ પ્રોક્તં, તદાસનવિચક્ષણૈઃ ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ:— એક જંઘાના મધ્યજાગમાં બીજી જંઘાનો જેમાં સંશ્લેષ થાય છે, તેને આસનના જાણનારાંએ પદ્માસન કહેલું છે.

હવે ઝડાસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંપુટીકૃત્ય મુષ્કાગ્રે, તલપાદૌ તથોપરિ ॥

પાણિકઢપિકાં કુર્યાત્, યત્ર ઝડાસનં તુ તત્ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થ:— મુષ્કજાગની પાસે પગનાં બન્ને તલિઆંઝનો સંપુટ કરીને, તે પર હાથની કઢપિકા કરવાથી ઝડાસન થાય છે.

હવે દંડાસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

શ્લિષ્ઠાંગુલીશ્લિષ્ઠગુલ્ફૌ, જૂશ્લિષ્ઠોરૂ પ્રસારયેત્ ॥

યત્રોપવિશ્ય પાદૌ ત, દંડાસનમુદીરિતં ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થ:— બેસીને આંગલીયો, તથા ગુલ્ફને જોડી દેડને તથા પૃથ્વીપર સાથલને રાખીને, આસનમાં પગને પ્રસારાય, તેને દંડાસન કહેલું છે.

હવે ઝત્કટિકા તથા ગોદોહિકા આસનોનું સ્વરૂપ કહે છે.

પુતપાર્ષ્ણસમાયોગે, પ્રાહુરુત્કટિકાસનં ॥

પાર્ષ્ણશ્યાં તુ જીવસ્ત્યાગે, તત્સ્યાદ્રગોદોહિકાસનં ॥ ૧૩૨ ॥

અર્થ:— પુત અને પગનાં તલ્લીયાંઝનો યોગ થાતે ઠતે, ઝત્કટિકા નામનું આસન કહેલું છે, તથા, તેજ પગનાં તલ્લીઆં જ્યારે પૃથ્વીને અડકતાં નથી, ત્યારે તે ગોદોહિકાસન કહેવાય.

हवे कायोत्सर्गनुं स्वरूप कहे ठे.

प्रालंबितनुजघ्दं, मूर्धस्थस्यासितस्य वा ॥

स्थानं कायानपेक्षं यत्, कायोत्सर्गः स कीर्तितः ॥१३३॥

अर्थः— बन्ने हाथो लांबा करीने, उज्जा रहीने, अथवा बेठां बेठां कायानी अपेक्षाविना जे रहेबुं, तेने कायोत्सर्ग कहेलो ठे. (जिनकटिपड) फक्त उज्जा उज्जाज कायोत्सर्ग करे, अने स्थविर कटिपड तो उज्जा उज्जा बेठा बेठा अने उपलक्षणथी सुतासुता पण कायोत्सर्ग करे.

एवी रीतें आम्रकुजासन, क्रौंचासन, हंसासन, अश्वासन, गजासन विगेरे घणी जातनां आसनो ठे; माटे,

जायते येन येनेह, विहितेन स्थिरं मनः ॥

तत्तदेव विधातव्य, मासनं ध्यानसाधनं ॥ १३४ ॥

अर्थः— जे जे आसन करवाथी मन स्थिर आय, ते ते ध्यानने साधनारुं आसन करबुं.

सुखासनसमासीनः, सुश्लिष्टाधरपद्मवः ॥

नासाग्रन्यस्तदृग्द्वंद्वो, दंतैर्दंतानसंस्पृशन् ॥ १३५ ॥

प्रसन्नवदनःपूर्वा, निमुखोवाप्युदङ्मुखः ॥

अप्रमत्तः सुसंस्थानो, ध्याता ध्यानोद्यतो नवेत् ॥ १३६ ॥

अर्थः— सुखें करी आसन वालीने बेठेलो, तथा सारी रीतें जोडी दी-धेल ठे, बन्ने होठ जेणे एवो, तथा नासिकाना अग्रजागपर राखेल ठे, बन्ने आंखो जेणे एवो, तथा उपला दांतोथी नीचला दांतोने, अने नीचला दांतोथी उपला दांतोने नहीं स्पर्श करतो एवो, तथा प्रसन्न मुखवालो, अने पूर्व दिशा, अथवा उत्तरदिशा तरफ, अने उपलक्षणथी जिन, अथवा जिनप्रतिमा सन्मुख उजेलो, तथा प्रमाद रहित अने शरीरना उत्तमसन्निवेशवालो, एवो ध्यान धरनार योगी ध्यानमां उद्यमवंत थइशके. एवी रीतें परमार्हतश्रीकुमारपाल जूपालथी सेवायेला श्री आचार्य महाराजश्री हेमचंद्रजीये बनावेला अध्यात्मोपनिषद् नामना, तथा थयेल ठे, पटबंध जेमनो, एवा आ योगशास्त्रमां पोते करेलुं चोथा प्रकाशनुं विवरण समाप्त थयुं. श्रीरस्तु.

શ્રી જિનાય નમઃ

॥ અથ પંચમઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે ॥

હવે પ્રાણાયામ આદિક આઠ અંગો અન્યદર્શનિયોયેં યોગનાં કહેલાં છે; પણ તે પ્રાણાયામ મુક્તિસાધનના ધ્યાનમાં ઉપયોગી નથી, તો પણ તે કાયાના આરોગ્યપણામાં અને કાલજ્ઞાનાદિકમાં ઉપયોગી છે, તેથી તેનું સ્વરૂપ પણ અહીં અમોયેં દર્શાવ્યું છે. તે નીચે પ્રમાણે જાણવું.

પ્રાણાયામસ્તતઃ કૈશ્વિત્, આશ્રિતોધ્યાનસિદ્ધયે ॥

શક્યો નેતરથા કર્તુ, મનઃપવનનિર્જયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— તેથી પતંજલિ આદિ કેટલાકોયે ધ્યાનસિદ્ધિમાટે પ્રાણાયામ નો ઘટલો મુખ અને નાસિકાના વાયુને રોકવાપણાનો આશ્રય લીધેલો છે, કેમકે તે વિના મન અને પવનનો જય થઈ શકતો નથી.

હવે તે પ્રાણાયામથી મનને શીરીતેં જીતાય? તે માટે કહે છે.

મનોયત્ર મરુત્તત્ર, મરુદ્યત્ર મનસ્તતઃ ॥

અતસ્તુલ્યક્રિયાવેતૌ, સંવીતૌ દ્હીરનીરવત્ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ—જ્યાં મન છે, ત્યાં પવન છે, તથા જ્યાં પવન છે, ત્યાં મન છે, માટે તુલ્ય ક્રિયાવાલાં તેડ બન્ને, દ્હીરનીરની પેઠે જોડાઈને રહેલાં છે.

હવે તેડનું તુલ્યક્રિયાપણું દેખાડે છે.

एकस्य नाशोऽन्यस्य स्या, नाशो वृत्तौ च वर्त्तनं ॥

ध्वस्तयोरिन्द्रियमति, ध्वंसान्मोक्षश्च जायते ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— તે બન્નેમાંથી જો એકનો નાશ થાય, તો બીજાનો પણ નાશ થાય, અને એક જો હયાત હોય, તો બીજો પણ હયાત હોય; વલ્લી તે બન્નેનો નાશ હોતે ઠટે ઇન્દ્રિય અને મતિનો નાશ થાય છે, અને તેથી મોક્ષ થાય છે.

હવે પ્રાણાયામનું લક્ષણ અને તેના જોડો કહે છે.

પ્રાણાયામો ગતિહેદઃ, શ્વાસપ્રશ્વાસયોર્મતઃ ॥

રેચકઃ પૂરકશ્ચૈવ, કુંજકશ્ચેતિ સત્રિધા ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— શ્વાસ અને ઉઘ્વાસની ગતિને જે રોકવું, તેનું નામ પ્રાણાયામ; તેના રેચક, પૂરક, અને કુંજક નામેં ત્રણ જોડો છે.

હવે બીજા આચાર્યના મત પ્રમાણે પણ તેના જોદો કહે છે.

પ્રત્યાહારસ્તથાશાંત, ઉત્તરશ્વાધરસ્તથા ॥

અગ્નિર્જેદૈશ્વતુર્નિસ્તુ, સપ્તધા કીર્ત્યતે પરૈઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— પ્રત્યાહાર, શાંત, ઉત્તર, અને અધર, તથા તેની સાથે ઉપરના ત્રણ જોદોયેં કરીને યુક્ત એવા સાત જોદો પણ બીજા આચાર્યો પ્રાણાયામના કહે છે.

હવે તેજનું અનુક્રમે લક્ષણ કહે છે.

યત્કોષ્ઠાદતિયત્નેન, નાસાબ્રહ્મપુરાનનૈઃ ॥

બહિઃ પ્રદ્વેપણં વાયોઃ; સરેચકશ્ચિત્ સ્મૃતઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ:— ઉદરમાંથી બહુજ યતનાપૂર્વક વાયુને, નાસિકા, બ્રહ્મપુરંધ્ર, અને મુખથી જે બહાર પેંકવો, તેને રેચક પ્રાણાયામ કહેલો છે. તથા,

સમાકૃષ્ય યદાપાનાત્, પૂરણં સ તુ પૂરકઃ ॥

નાજિપદ્મે સ્થિરીકૃત્ય, રોધનં સ તુ કુંજકઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— બાહ્યારના વાયુનું આકર્ષણ કરીને, એક અપાનદ્વારસુધિ ઉદરને તેથી જરવું, તે પૂરક પ્રાણાયામ જાણવો, તથા તે વાયુને નાજિપદ્મમાં સ્થિર કરીને જે રોકવો, તે કુંજક પ્રાણાયામ જાણવો.

સ્થાનાત્સ્થાનાંતરોત્કર્ષઃ પ્રત્યાહારઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥

તાલુનાસાનનદ્વારૈ, નિરોધઃ શાંત ઉચ્યતે ॥ ૮ ॥

અર્થ:— નાજિ આદિક સ્થાનથી હૃદય આદિક સ્થાનમાં વાયુનું જે રેંચવું, તેને “પ્રત્યાહાર” કહેલો છે, તથા તાલુ નાસિકા અને મુખદ્વારથી વાયુનો જે નિરોધ કરવો, તે શાંત કહેવાય છે. તથા,

આપીયોર્દ્ધ્વં યદુત્કૃષ્ય હૃદયાદિષુ ધારણં ॥

ઉત્તરઃ સસમારૂયાતો, વિપરીતસ્તતોઽધરઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ:— બાહ્યારના પવનને પીડને, તથા તેને ઝંચો ચડાવીને હૃદયાદિ કર્માં જે ધારી રાખવો, તેને ઉત્તરપ્રાણાયામ કહેલો છે, તથા તેથી વિપરીત તે અધરપ્રાણાયામ જાણવો; અર્થાત્ ઝાંચેથી નીચે લાવવો તે.

હવે તેજનું ફલ કહે છે.

રેચનાદુદર્યાધિઃ, કફસ્ય ચ પરિક્લયઃ ॥

પુષ્ટિઃ પૂરકયોગેન, વ્યાધિઘાતશ્ચ જાયતે ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ— રેચનથી પેટની પીડાનો, તથા કફનો નાશ થાય છે અને પૂરકથી પુષ્ટિ તથા વ્યાધિઁનો નાશ થાય છે.

વિકસત્યાશુ હૃત્પદ્મં, ગ્રંથિરંતર્વિન્નિઘતે ॥

બલસ્થૈર્યવિવૃદ્ધિશ્ચ, કુંજનાદ્ જવતિ સ્ફુટં ॥ ૧૧ ॥

અર્થઃ— કુંજન પ્રાણાયામથી હૃદયકમલ તુરત વિકસર થાય છે. તથા અંદરની ગાંઠ જાંગી જાય છે, અને પ્રગટ રીતે બલ અને સ્થિરતાની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રત્યાહારાદ્ બલં કાંતિ, દોષશાંતિશ્ચ શાંતતઃ ॥

ઉત્તરાધરસેવાતઃ, સ્થિરતા કુંજકસ્ય તુ ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ— પ્રત્યાહારથી બલ અને કાંતિ વધે છે તથા શાંતથી દોષની શાંતિ થાય છે, અને ઉત્તર અને અધર સેવવાથી કુંજકની સ્થિરતા થાય છે. હવે તે પ્રાણાયામ પાંચે વાયુને જીતવાનો હેતુ છે. તે કહે છે.

પ્રાણમપાનસમાના, બુદાનં વ્યાનમેવ ચ ॥

પ્રાણાયામૈર્જયેત્ સ્થાન, વર્ણક્રિયાર્થબીજવિત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થઃ— પ્રાણાદિકનાં સ્થાન, વર્ણ, ક્રિયા અર્થ અને બીજને જાણનાર યોગી, પ્રાણાયામે કરીને, પ્રાણવાયુને, અપાન કેતાં વિષ્ટાદિક દૂર કરનાર વાયુને, ઉદાન કહેતાં રસાદિકોને ઝંચે લેઈ જનારા વાયુને, તથા વ્યાન કેતાં વ્યાપક વાયુને પણ જીતી શકે છે.

હવે તે પ્રાણોનાં સ્થાનાદિક કહે છે.

પ્રાણો નાસાગ્રહન્નાગ્નિ, પાદાંગુષ્ઠાંતગો હરિત્ ॥

ગમાગમપ્રયોગેણ, તક્કયો ધારણેન વા ॥ ૧૪ ॥

અર્થઃ— પ્રાણવાયુ નાસિકાના અગ્ર જાગપર, હૃદયમાં, નાગ્નિમાં તથા પગના અંગુઠાના અગ્રજાગપર હોય છે, અને તે હરિત્ વર્ણનો હોય છે, તથા આવવા જવાના પ્રયોગે કરીને અથવા ધારણ કરવાથી તેનો જય થાય છે.

હવે તે ગમાગમ પ્રયોગ તથા ધારણનું વર્ણન કરે છે.
નાસાદિસ્થાનયોગેન, પૂરણાઝેચનાન્મુહુઃ ॥

ગમાગમપ્રયોગઃ સ્યાત્, ધારણં કુંજનાત્પુનઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— નાસિકાદિ સ્થાનના યોગેં કરીને વારંવાર પૂરણ તથા રેચનથી ગમાગમનો પ્રયોગ થાય, તથા કુંજનથી ધારણ થાય.

હવે અપાન વાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

અપાનઃ કૃષ્ણરુગ્મન્યા, પૃષ્ઠપૃષ્ઠાંતપાર્ષ્ણિગઃ ॥

જેયઃ સ્વસ્થાનયોગેન, રેચનાત્પૂરણાન્મુહુઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— અપાન વાયુ કાલા રંગનો હોય છે, તથા તે ગલાંની પાઢલની નાઢીઢમાં, ગુદામાં તથા પગના પાઢલના ઝાગમાં હોય છે, અને તે પોતાના સ્થાનના યોગથી રેચન અને પૂરણથી વારંવાર જીતી શકાય છે.

હવે સમાનવાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

શુક્લઃ સમાનોહન્નાન્નિ, સર્વસંધિષ્વવસ્થિતઃ ॥

જેયઃ સ્વસ્થાનયોગેના, સકૃઝેચનપૂરણાત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— સમાન વાયુ સફેદરંગનો હોય છે, તથા તે હૃદય, નાન્નિ, અને સર્વ સંધિસ્થાનોમાં રહેલો છે, અને પોતાના સ્થાનના યોગેં કરીને, તે વારંવાર રેચન અને પૂરણથી જીતી શકાય છે.

હવે ઉદાનવાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

રક્તોહત્કંઠતાલુભ્રૂ, મધ્યમૂર્ધ્નિ ચ સંસ્થિતઃ ॥

ઉદાનોવઙ્ગ્યતાં નેયો, ગત્યાગતિનિયોગતઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— ઉદાન વાયુ લાલ રંગનો હોય છે, તથા તે હૃદય, કંઠ, તાલુ, ઝુકુટીઢનો મધ્ય ઝાગ તથા મસ્તકમાં રહેલો છે, અને તે ગમનાગમનના નિયોગથી જીતી શકાય છે.

હવે તે ગમનાગમનનો પ્રયોગ કહે છે.

નાસાકર્ષણયોગેન સ્થાપયેત્તં હૃદાદિષુ ॥

બલાદુત્કૃષ્યમાણં ચ, રુધ્વા રુધ્વા વશં નયેત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ— નાસિકાને ઁંચવાના યોગેં કરીને તે ઉદાન વાયુને હૃદય આદિકને

વિષે સ્થાપવો, અને બલથી ડુંચે ચડતા એવા તેને રોકી રોકીને વશમાં લેવો.

હવે વ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વત્વગ્વૃત્તિકોવ્યાન, શક્રકાર્મુકસન્નિજઃ ॥

જેતવ્યઃકુંજકાચ્યાસા, ત્સંકોચપ્રસૃતિક્રમાત્ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:— વ્યાન વાયુ સર્વ જગોયે ત્વચામાં વસે છે, અને તેનો રંગ ઇંદ્રધનુષના જેવો હોય છે, તથા તેને સંકોચ અને પ્રસરે કરીને, કુંજકના અચ્યાસથી જીતવો.

હવે તેનાં ધ્યાન ધરવા લાયક બીજો કહે છે.

પ્રાણાપાનસમોદાન, વ્યાનેષ્વેષુ ચ વાયુષુ ॥

યૈં પૈં વૈં લૌં બીજાનિ, ધ્યાતવ્યાનિ યથાક્રમં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:— પ્રાણ, અપાન, સમાન, ઉદાન, અને વ્યાન વાયુમાં, અનુક્રમે યૈં, પૈં, વૈં, લૌં એવી રીતનાં બીજો ધ્યાવવાં.

હવે ત્રણ શ્લોકોયે પ્રાણાદિકના જયના અર્થને કહે છે.

પ્રાબલ્યં જાઠરસ્યાગ્ને, દીર્ઘશ્વાસમરુઙ્ગયૌ ॥

લાઘવં ચ શરીરસ્ય, પ્રાણસ્ય વિજયે નવેત્ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:— જઠરાગ્નિનું પ્રાબલ્ય, દીર્ઘશ્વાસ અને પવનનો જય, અને શરીરની લઘુતા, એટલાં વાનાં પ્રાણના જયમાટે થાય છે.

રોહણં ક્ષતન્ગાદે, રુદરાગ્નેઃ પ્રદીપનં ॥

વર્ચોઽદ્યપત્વં વ્યાધિઘાતઃ, સમાનાપાનયોર્જયે ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:—સમાન અને અપાનનો જય હોતે ઠતે, ગુમડાં તથા હાડકાં આદિકના જંગનું દૂર થવું થાય છે, તથા જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય છે, ચરવીતું અદ્યપપણું, તથા વ્યાધિનો પણ નાશ થાય છે.

ઉત્ક્રાંતિર્વારિપંકાદ્યૈ, શ્વાબાધોદાનનિર્જયે ॥

જયે વ્યાનસ્ય શીતોષ્ણા, સંગઃ કાંતિરરોગિતા ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:— ઉદાનનો જય કરતે ઠતે, પાણી કાદવ આદિકની અવાધા, તથા ઉત્ક્રાંતિ થાય છે. અને વ્યાનનો જય કરતે ઠતે, ઠંડી અને તાપની અવાધા, કાંતિ, અને નિરોગીપણું થાય છે.

हवे तेजुं सामदुं फलं कहे ठे.

यत्र यत्र जवेत्स्थाने, जंतोरोगः प्रपीडिकः ॥

तन्नांत्यै धारयेत् तत्र, प्राणादिमरुतः सदा ॥ २५ ॥

अर्थः— जे जे स्थानकें प्राणीने पीडा करनारो रोग थयो होय, तेनी शांतिने माटे त्यां त्यां, प्राणादिक वायुर्जने धारवा.

एवं प्राणादिविजये, कृताभ्यासः प्रतिक्षणं ॥

धारणादिकमभ्यस्ये, न्मनःस्थैर्यकृते सदा ॥ २६ ॥

अर्थः— एवी रीतें वारंवार प्राणादिकना जयमां अभ्यास करीने, ह-
मेशां मननी स्थिरतामाटे धारणा, व्यान समाधि आदिकनो अभ्यास करवो.

हवे ते धारणादिक पांच श्लोकोयें करीने कहे ठे.

उक्तासनसमासीनो, रेचयित्वानिलं शनैः ॥

आपादांगुष्ठपर्यंतं, वाममार्गेण पूरयेत् ॥ २७ ॥

पादांगुष्ठे मनःपूर्वं, रुध्वा पादतले ततः ॥

पाष्णौ गुल्फे च जंघायां, जानुन्यूरौ गुदे ततः २८ ॥

लिङ्गे नाभौ च तुंदे च, हृत्कंठरसनेऽपि च ॥

तालुनासाग्रनेत्रे च, भ्रुवोर्नाले शिरस्यथ ॥ २९ ॥

एवं रश्मिक्रमेणैव, धारयन्मरुता सह ॥

स्थानात्स्थानांतरं नीत्वा, यावद्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ३० ॥

ततः क्रमेण तेनैव, पादांगुष्ठांतमानयेत् ॥

नाभिपद्मांतरं नीत्वा, ततो वायुं विरेचयेत् ॥ ३१ ॥

॥ पंचजिःकुलकं ॥

अर्थः— उपर जणावेलां आसनोपर बेसीने, धीरेधीरे पवनने रेचीने,
डाबी नाडीशी मननीसाथे पगना अंगुठाशी मांडीने ठेक ब्रह्मघारसु-
धि शरीरने पूरवुं, तेमां पेहेलां पगना अंगुठामां, पढी पगना तळीआळ-
मां, पढी पगना पाठळना जागमां, पढी गुल्फोमां, पढी जंघामां, पढी घुं-
टणमां, पढी साथळमां, पढी गुदामां, पढी लिङ्गमां, पढी नाभिमां, पढी
जठरमां, पढी हृदयमां, पढी कंठमां, पढी जीजमां, पढी तालुमां, पढी

નાસિકાના અગ્રજાગમાં, પઠી નેત્રમાં, પઠી ઝુકુટીર્ણમાં, પઠી કપાલમાં તથા પઠી મસ્તકમાં, એવી રીતે અનુક્રમે પવનની સાથે મનને લાવીને ઠેક વ્રહ્માચારસુધિ જરવો, પઠી અનુક્રમે તેવીજ રીતે ઠેક ઉતારી ઉતારીને પગના અંગુઠાસુધિ લાવવો, અને નાત્રિપદ્મમાં લાવીને પવનનું વિરેચન કરવું.

હવે ચાર શ્લોકોયેં કરીને ધારણાનું ફલ કહે છે.

પાદાંગુષ્ઠાદૌ જંઘાયાં, જાનૂરુગુદમેહને ॥

ધારિતઃ ક્રમશોવાયુઃ, શીઘ્રગત્યૈ બલાય ચ ॥ ૩૨ ॥

નાભૌ જ્વરાદિઘાતાય, જઠરે કાયશુદ્ધયે ॥

જ્ઞાનાય હૃદયે કૂર્મ, નાડ્યાં રોગજરાહિદે ॥ ૩૩ ॥

કંઠે ક્ષુત્તર્ષનાશાય, જિહ્વાગ્રે રસસંવિદે ॥

ગંધજ્ઞાનાય નાસાગ્રે રૂપજ્ઞાનાય ચક્ષુષોઃ ॥ ૩૪ ॥

નાલે તડોગનાશાય, ક્રોધસ્યોપશમાય ચ ॥

બ્રહ્મરંધ્રે ચ સિદ્ધાનાં, સાદ્દર્શનહેતવે ॥ ૩૫ ॥

॥ ચતુર્જિઃ કલાપકં ॥

અર્થઃ— પગના અંગુઠા, પાર્શ્વિણ, તથા ગુદફમાં, જંઘામાં, ઘુંટણમાં, સાથલમાં, અને લિંગમાં ધારણ કરેલો વાયુ અનુક્રમે શીઘ્રગતિ અને બલમાટે ગુણકારી છે, નાત્રિમાં રહેલો જ્વરાદિકના નાશમાટે છે, જઠરમાં રહેલો કાયની શુદ્ધિમાટે છે, હૃદયમાં રહેલો જ્ઞાનમાટે છે, કૂર્મનાડીમાં રહેલો રોગ અને ઘડપણના નાશ માટે છે, કંઠમાં રહેલો ક્ષુધા અને તૃષ્ણાના નાશ માટે છે, જીજ્ઞના અગ્રજાગમાં રહેલો રસના જ્ઞાન માટે છે, નાસિકાના અગ્રજાગમાં રહેલો ગંધના જ્ઞાનમાટે છે, ચક્ષુર્ણમાં રહેલો રૂપના જ્ઞાનમાટે છે, કપાલમાં રહેલો ત્યાંના રોગના નાશમાટે છે, તથા ક્રોધના ઉપશમા માટે પણ છે, અને બ્રહ્માચારમાં રહેલો સાદ્દર્શ સિદ્ધોના દર્શનમાટે છે.

હવે ધારણાને ઉપસંહરતા ચંકા પવનનું ચેષ્ટિત કહે છે.

અન્યસ્ય ધારણામેવં, સિદ્ધીનાં કારણં પરં ॥

ચેષ્ટિતં પવમાનસ્ય, જાનીયાદ્ ગતસંશયઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- એવી રીતે ધારણાનો અજ્યાસ કરીને, સંશયરહિત થયા થકાં સિદ્ધિના ઉત્કૃષ્ટ કારણસરખું, પવનનું ચેષ્ટિત જાણવું.

નાન્નેર્નિષ્ક્રામતશ્ચારં, હન્મધ્યે નયતોગતિં ॥

તિષ્ઠતોઘાદશાંતે તુ, વિદ્યાત્સ્થાનં નન્નસ્વતઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- નાન્નિર્થી નિકલતા, અને હૃદયમાં જતા, તથા બ્રહ્મરંધ્રમાં રહે-તા એવા પવનનું સ્થાન જાણવું.

હવે તે ચારાદિકોનાં જ્ઞાનનું ફલ કહે છે.

તન્નારગમનસ્થાન, જ્ઞાનાદજ્યાસયોગતઃ ॥

જાનીયાત્કાલમાયુશ્ચ, શુન્નાશુન્નફલોદયં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- તેના ચાર, ગમન અને સ્થાનના જ્ઞાનથી, અજ્યાસના યોગે કરીને શુન્ન અને અશુન્ન ફલના ઉદયવાલાં એવાં કાલ અને આયુષ્યને જાણવાં.

તતઃ શનૈઃ સમાકૃષ્ય પવનેન સમં મનઃ ॥

યોગી હૃદયપદ્માન્ત, વિનિવેશ્ય નિયંત્રયેત્ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- પઢી યોગિયેં ધીરેથી પવનની સાથે મનને સેંચીને, હૃદયપદ્મની અંદર રાખીને, તેને નિયંત્રિત કરવો.

હવે જ્યારે હૃદયમાં પવન હોય, ત્યારે મનમાં જે ફલ થાય છે તે કહે છે.

તતોઽવિદ્યા વિલીયંતે, વિષયેઙ્ઞા વિનશ્યતિ ॥

વિકલ્પાવિનિવર્ત્તંતે જ્ઞાનમંતર્વિર્જૈન્નતે ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- તેથી અવિદ્યાઈ વિલીન થાય છે, વિષયની ઙ્ઞા પણ નાશ પામે છે. વિકલ્પો નિવૃત્ત થાય છે, અને અંદર જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. વલ્લી,

ક મંડલે ગતિર્વાયોઃ, સંક્રમઃ ક્વ ક્વ વિશ્રમઃ ॥

કા ચ નાડીતિ જાનીયાત્, તત્ર ચિત્તે સ્થિરીકૃતે ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- હૃદયમાં મનને સ્થિર કરવાવડે કરીને, વાયુની ગતિ કયા મંડલમાં છે, તથા તેનું સંક્રમણ અને વિશ્રામ પણ કયાં છે, તથા નાડી કઈ છે, તે સઘલું જણાય.

હવે તે મંડલો કહે છે.

મંડલાનિ ચ ચત્વારિ, નાશિકાવિવેરે વિહુઃ ॥

જૌમવારુણવાયવ્યા, ગ્રેયાસ્થ્યાનિ યથોત્તરં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— નાશિકાનાં વિવેરોમાં, અનુક્રમે, જૂમિસંબંધિ, વારુણ, વાયવ્ય, તથા અગ્નિસંબંધિ એમ ચાર મંડલો કહેલાં છે.

હવે જૌમ મંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

પૃથિવીબીજસંપૂર્ણ, વજ્રલાંઠનસંયુતં ॥

ચતુરસ્રં હતસ્વર્ણ, પ્રત્નં સ્યાદ્જૌમમંડલં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:— પૃથિવીનાં બીજેં કરી સંપૂર્ણ, અને ચારે કુણે વજ્ર લાંઠને કરીને યુક્ત, અને તપાવેલા સુવર્ણસરખી પ્રજાવાલું જૌમમંડલ હોય.

હવે વારુણમંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સ્યાદર્ધચંદ્રસંસ્થાનં, વારુણાદ્ધરલાંઠિતં ॥

ચંદ્રાન્નમમૃતસ્યંદ, સાંદ્રં વારુણમંડલં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:— વારુણમંડલ અર્ધચંદ્રનાં સંસ્થાનવાલું, અને વારુણ એટલે વકારેં કરીને લાંઠિત, અને ચંદ્ર સરખી સફેદ કાંતિવાલું, અને અમૃતના ઝરણા સરખું સાંદ્ર હોય છે.

હવે વાયવ્યમંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સ્નિગ્ધાંજનઘનઙ્ગાયં, સુવૃત્તં વિંહુસંકુલં ॥

હૃલ્લક્ષ્યં પવનાક્રાંતં, ચંચલં વાયુમંડલં ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:—સ્નિગ્ધ એવા અંજન અને વાદલાંની ઠાયા સરખું, ગોલ, મધ્યમાં વિંહુવાલું, હૃલ્લક્ષ્ય, પવનેં કરીને આક્રાંત એણું તથા ચંચલ, એવું વાયુમંડલ હોય.

હવે આગ્રેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઋર્ધ્વજ્વાલાંચિતં જીમં, ત્રિકોણં સ્વસ્તિકાન્વિતં ॥

સ્ફુલિંગપિંગં તદ્બીજં, જ્ઞેયમાગ્રેયમંડલં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:—ઊંચી જ્વાલાવાલું, ત્રયંકર, ત્રણ કુણાવાલું, તથા તે કુણામાં સ્વસ્તિકનાં ચિહ્નવાલું, અને અગ્નિના તણા સરખું પીલું આગ્રેયમંડલ જાણવું.

हवे तेना बोधने माटे कहे ठे.

अभ्यासेन स्वसंवेद्यं, स्यान्मंडलचतुष्टयं ॥

क्रमेण संचरन्नत्र, वायुर्ज्ञेयश्चतुर्विधः ॥ ४७ ॥

अर्थः— अभ्यासें करीने ते चारे मंडल स्वसंवेद्य थाय, अने तेमां संचरतो वायु अनुक्रमें चार प्रकारनो जाणवो.

हवे अनुक्रमें ते चार प्रकारो कहे ठे.

नासिकारंध्रमापूर्य, पीतवर्णैः शनैर्वहनू ॥

कवोष्णोऽष्टांगुलः स्वहो, जवेद्वायुः पुरंदरः ॥ ४८ ॥

अर्थः— नासिकाना छारने पूरीने, पीतवर्ण करीने धीरे धीरे वहेतो, तथा जरा उनो, आठ आंगुलना प्रमाणवालो स्वह पार्थिव वायु पुरंदर कहेवाय. तथा,

धवलः शीतलोऽधस्तात्, त्वरितत्वरितं वहनू ॥

द्वादशांगुलिमानश्च, वायुर्वरुण उच्यते ॥ ४९ ॥

अर्थः— सफेद, शीतल तथा नीचेना जागमां तुरत तुरत वहेतो चार आंगुलना प्रमाणवालो वायु वरुण कहेवाय ठे. तथा,

उष्णशीतश्च कृष्णश्च, वहंस्तिर्यगनारतं ॥

षडंगुलप्रमाणश्च, वायुः पवनसंज्ञितः ॥ ५० ॥

अर्थः— क्वचित् उष्ण अने क्वचित् ठंडो, काला रंगनो, तथा हमेशां तिष्ठो वहेतो, अने षड आंगुलना प्रमाणवालो वायु पवन नामची उल्लेखाय ठे. तथा.

बालादित्यसमज्योती, रत्युष्णश्चतुरंगुलः ॥

आवर्तवान् वहन्नूर्ध्वं, पवनोदहनः स्मृतः ॥ ५१ ॥

अर्थः— सूर्य सरखी लाल कांतिवालो, अत्यंत उष्ण, आवर्तवालो, तथा उंचे वहेतो, अने चार आंगुलना प्रमाणवालो वायु दहन कहेवाय.

हवे जे वायु होते ठे ते जे कार्य करवुं ते कहे ठे.

इजं स्तंजादिकार्येषु, वरुणं शस्तकर्मसु ॥

वायुं मलिनलोलेषु, वश्यादौ वह्निमादिशेत् ॥ ५२ ॥

અર્થ:- સ્તંજાદિક કાર્યોમાં પુરંદરને, ઉત્તમ કાર્યોમાં વરુણને, મલીન અને ચપલકાર્યોમાં વાયુને, અને વશીકરણાદિકમાં દહન પવનને જોડવો. હવે પ્રારંજ કરેલા કાર્યમાં, તથા કાર્યના પ્રશ્નમાં જે વલ્લે જે વાયુ હોય, તેનું ફલ ચાર શ્લોકોથી કહે છે.

ઢત્રચામરહસ્ત્યશ્વા, રામરાજ્યાદિસંપદં ॥

મનીષિતં ફલં વાયુઃ, સમાચષ્ટે પુરંદરઃ ॥ ૫૩ ॥

તથા રાજ્યાદિસંપૂર્ણૈઃ પુત્રસ્વજનબંધુન્નિઃ ॥

સારેણ વસ્તુના ચાપિ, યોજયેઢ્ઢરુણઃ ક્ષણાત્ ॥ ૫૪ ॥

કૃષિસેવાદિકં સર્વં, મપિ સિદ્ધં વિનશ્યતિ ॥

મૃત્યુન્નીઃ કલહો વૈરં, ત્રાસશ્ચ પવને નવેત્ ॥ ૫૫ ॥

નયં શોકં રુજં ડુઃખં, વિઘ્નવ્યૂહપરંપરાં ॥

સંસૂચયેઢ્ઢિનાશં ચ, દહનોદહનાત્મકઃ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- પુરંદર વાયુ ઢત્ર, ચામર, હાથી, ઘોડા, વગીચા તથા રાજ્ય આદિક ઇન્નિત સંપદાનું ફલ સૂચવે છે. તથા વરુણ છે તે રાજ્ય આદિક સંપદાથી સંપૂર્ણ થઈલા ઇવા સ્વજન બંધુર્ઢની સાથે, તથા ઉત્તમ વસ્તુ-સાથે મેલાપ કરાવે છે. અને પવનવાયુથી સ્વેતી, સેવા વિગેરે જે સિદ્ધ થયું હોય, તે પણ નાશ પામે છે, તથા મૃત્યુની બીક, ક્લેશ, વૈર અને ત્રાસ થાય. તથા દહન સ્વજાવવાલો દહન વાયુ, નય, શોક, રોગ, ડુઃખ, વિઘ્ન વિગેરેની શ્રેણિ, તથા નાશને સૂચવે છે.

હવે તેઢનું વધારે સૂક્ષ્મપણું કહે છે.

શશાંકરવિમાર્ગેણ, વાયવો મંડલેષ્વમી ॥

વિશંતઃ શુન્નદાઃ સર્વે, નિષ્ક્રામંતોઢન્યથા સ્મૃતાઃ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:- સઘલા વાયુઢ ડાબા અને જમણા માર્ગથી મંડલમાં ઢાલલ થતા શુન્નને ઢેનારા છે, તથા નિકલતા થકા તેઢ સર્વે અશુન્નને ઢેનાર છે.

હવે તેનું કારણ કહે છે,

પ્રવેશસમયે વાયુ, જીવોમૃત્યુસ્તુ નિર્ગમે ॥

ઉચ્યતે જ્ઞાનિન્નિસ્તાદ્ઢ્ઢ, ફલમપ્યનયોસ્તતઃ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:- પ્રવેશ વખતે જીવ વાયુ હોય છે, તથા નિર્ગમન વખતે મૃત્યુ વાયુ હોય છે, માટે તેડનું જ્ઞાનિયોયેં એવું ફલ કહેલું છે.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને વાયુનું શુદ્ધપણું અશુદ્ધપણું, તથા મધ્યમપણું નાડીજેદથી કહે છે.

પથેંદોરિંઙ્ગવરુણૌ, વિશંતૌ સર્વસિદ્ધિૌ ॥

રવિમાર્ગેણ નિર્યાતૌ, પ્રવિશંતૌ ચ મધ્યમૌ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:- ચંદ્રનાડીને માર્ગે પ્રવેશ કરતા પુરંદર અને વરુણ વાયુ સર્વ સિદ્ધિને દેનારા છે, તથા સૂર્યનાડીને માર્ગે નિકલતા અને પ્રવેશ કરતા તેડ મધ્યમ જાણવા.

દક્ષિણેન વિનિર્યાતૌ, વિનાશાયાનિલાનલૌ ॥

નિઃસરંતૌ વિશંતૌ ચ મધ્યમાવિતરેણ તુ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:- જમણી નાડીને માર્ગે નિકલતા પવન અને દહન વાયુ નાશ માટે છે, તથા ડાબી વાજુથી નિકલતા અને પ્રવેશ કરતા વાયુ મધ્યમ જાણવા. હવે નાડીનું સ્વરૂપ કહે છે.

શ્ઙા ચ પિંગલા ચૈવ, સુષુમ્ણા ચેતિ નાડિકાઃ ॥

શશિસૂર્યશિવસ્થાનં, વામદક્ષિણમધ્યગાઃ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- ડાબી વાજુની શ્ઙા નાડીનું ચંદ્ર સ્થાન છે, જમણી વાજુની પિંગલા નાડીનું સૂર્ય સ્થાન છે, તથા મધ્યમાં રહેલી સુષુમ્ણા નાડીનું શિવ સ્થાન છે.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને તે નાડીઓમાં વાયુના સંચારનું ફલ કહે છે.

પીયૂષમિવ વર્ષતી, સર્વગાત્રેષુ સર્વદા ॥

વામામૃતમયા નાડી, સમ્મતાન્નીષ્ટસૂચિકા ॥ ૬૨ ॥

વહંત્યનિષ્ટશંસિત્રી, સંહંત્રી દક્ષિણા પુનઃ ॥

સુષુમ્ણા તુ નવેત્સિદ્ધિ, નિર્વાણફલકારણં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- હમેશાં સર્વ ગાત્રોમાં અમૃતનેજ જાણે વરસતી, એવી અમૃતમય ડાબી નાડી શુદ્ધને સૂચવનારી કહેલી છે; અને જમણી નાડી વહે-

તી થકી, અનિદ્ર સૂચવનારી છે, અને સુષુપ્તિ નાડી અણિમાદિક સિદ્ધિ અને મોક્ષનાં ફલનાં કારણરૂપ છે.

વહ્ની તેજનું વિશેષ ફલ કહે છે.

વામૈવાજ્યુદયાદીષ્ટ, શસ્ત્રકાર્યેષુ સમ્મતા ॥

દક્ષિણા તુ રતાહાર, યુધ્ધાદૌ દીપ્તકર્મણિ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:- અજ્યુદય આદિક ઉત્તમ કાર્યોમાં માલી નાડી કહેલી છે. અને સંજોગ, આહાર તથા યુદ્ધાદિક દીપ્ત કાર્યોમાં જમણી નાડી કહેલી છે. હવે તે નાડીનું વિષયવિજ્ઞાન કહે છે.

વામા શસ્ત્રોદયે પક્ષે, સિતે કૃષ્ણે તુ દક્ષિણા ॥

ત્રીણિ ત્રીણિ દિનાનીંદુ, સૂર્યયોરુદયઃ શુભઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:- અજવાલીઆ પદ્મમાં સૂર્યોદય વખતે ડાબી નાડી ઉત્તમ જાણવી, અને કૃષ્ણપદ્મમાં જમણી નાડી શુભ જાણવી, વહ્ની તે તે પદ્મમાં ત્રણ ત્રણ દિવસો સુધિ તે બન્ને નાડીનું શુભ ઉદય જાણવો.

હવે તેનું અસ્તનિયમ કહે છે.

શશાંકેનોદયે વાયોઃ, સૂર્યેનાસ્તં શુભાવહં ॥

ઉદયે રવિણાત્વસ્ય, શશિનાસ્તં શિવં મતં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જે દિવસે ચંદ્રથી વાયુનો ઉદય થાય, તે દિવસે સૂર્યથી અસ્ત થાય તો સારું, અને જે દિવસે સૂર્યથી ઉદય થાય, તે દિવસે ચંદ્રથી અસ્ત થાય તો સારું.

હવે પૂર્વે કહેલા અર્થનેજ ત્રણ શ્લોકોયેં કરીને વિસ્તારથી કહે છે.

સિતપક્ષે દિનારંજે, યત્નેન પ્રતિપદિને ॥

વાયોર્વીક્ષેત સંચારં, પ્રશસ્તમિતરં તથા ॥ ૬૭ ॥

ઉદેતિ પવનઃ પૂર્વે, શશિન્યેષઽયહં તતઃ ॥

સંક્રામતિ ટ્ર્યહં સૂર્યે, શશિન્યેવ પુનર્યહં ॥ ૬૮ ॥

વહેદ્યાવદ્બૃહત્પર્વ, ક્રમેણાનેન મારુતઃ ॥

કૃષ્ણપક્ષે પુનઃ સૂર્યો, દયપૂર્વમયં ક્રમઃ ॥ ૬૯ ॥

॥ ત્રિજિવિશેષકં ॥

અર્થ:- અજવાલીયા પદ્ધતિમાં પડવાને દિવસે દિવસના પ્રારંભ વચ્ચે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત એવો વાયુનો સંચાર જોવો; તેમાં પેહેલાં ત્રણ દિવસ સુધિ ચંદ્રનાડીમાં તે વહે છે, પછી ત્રણ દિવસ સૂર્યનાડીમાં જાય છે, અને પાછો ત્રણ દિવસ ચંદ્રનાડીમાં જાય છે; એવી રીતે અનુક્રમે છે- ક પૂર્ણિમાસુધિ વહે છે, અને કૃષ્ણપદ્ધતિમાં પેહેલાં સૂર્યનાડી અને પછી ચંદ્રનાડીમાં એમ અનુક્રમે વહે છે.

હવે શ્લોકોયેં કરીને ઉપરના ક્રમમાં વ્યતિક્રમ હોતે હોતે ફલ કહે છે.

ત્રીન્ પક્ષાનાન્યથાન્વસ્ય, માસષટ્કેન પંચતા ॥

પદ્મદ્વયં વિપર્યાસે, ડનીષ્ટબંધુવિપદ્ નવેત્ ॥ ૭૦ ॥

નવેત્તુ દારુણો વ્યાધિ, રેકં પદ્મં વિપર્યયે ॥

દિવ્યાચહવિપર્યાસે, કલહાદિકમુદિશેત્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:- જો ત્રણ પક્ષવાડીઆં સુધિ વિપરીતપણે નાડી વહે, તો ઠ માસમાં મૃત્યુ થાય, બે પક્ષસુધિ વિપરીતપણે વહે તો વહાલાં સગાંડને પીડા થાય, અને એક પક્ષસુધિ તેમ વહે, તો ગ્રંથકર વ્યાધિ થાય, અને બે ત્રણ દિવસ તેમ વહે તો, ક્લેશ આદિક થાય. તથા-

એકધિત્રીણ્યહોરાત્રા, ણ્યર્કે એવ મરુદ્ધહન ॥

વર્ષેસ્ત્રિજિર્ધાગ્યામેકે, નાંતાયેંદોરુજે પુનઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:- એક દિવસ અને રાત્રિએ જો સૂર્યનાડીજ વહે તો ત્રણ વર્ષે મૃત્યુ થાય, બે દિવસરાત્રિ વહે, તો બે વર્ષે મૃત્યુ થાય, તથા ત્રણ દિવસ-રાત્રિ વહે, તો એક વર્ષે મૃત્યુ થાય અને ચંદ્રનાડી વહે તો રોગ થાય.

માસમેકં રવાવેવ, વહન્ વાયુર્વિનિર્દિશેત્ ॥

અહોરાત્રાવધિં મૃત્યું, શશાંકેન ધનદાય ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:- એક માસ સુધિ જો સૂર્યનાડીજ વહેતી રહે તો એક રાત્રિ દિવસમાં મૃત્યુ થાય, અને જો ચંદ્રનાડી તેમ વહે, તો ધનનો દાય થાય.

વાયુસ્ત્રિમાર્ગગઃ શંસે, ન્મધ્યાહ્નાત્પરતોમૃતિ ॥

દશાહં તુ દ્વિમાર્ગસ્થઃ, સંક્રાતૌ મરણં દિશેત્ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:- ત્રણે નાડીડના માર્ગમાં રહેલો વાયુ મધ્યાહ્ન પછી મૃત્યુ સૂ-

ચવે ઠે, તથા દશ દહાડાસુધિ બે નાડીમાં રહેલો, અને તે પઠી સંચાર કરતો મરણ સૂચવે ઠે.

દશાહં તુ વહન્નિદા, વેવોદેગરુજે મરુત્ ॥

ઇતશ્ચેતશ્ચ યામાર્ધ, વહન્ લાજ્ઞાર્ચનાદિકૃત્ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:— દશ દહાડા સુધિ ચંદ્રનાડીમાંજ વહેતો વાયુ, ઉદ્દેગ અને રોગ માટે થાય ઠે, તથા અરધા પોહોરસુધિ એક બીજી નાડીમાં જતો, લાજ્ઞા અને પૂજા આદિકમાટે થાય.

વિષુવત્સમયપ્રાપ્તૌ, સ્પંદેતે યસ્ય ચક્ષુષી ॥

અહોરાત્રેણ જાનીયાત્, તસ્ય નાશમસંશયં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:— તુલ્ય રાત્રિ દિવસનો સંગમ હોતે ઠતે, જેની આંખો ફરકે ઠે, તેનો એક રાત્રિ દિવસમાં નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય ઠે. તથા,

પંચાતિક્રમ્ય સંક્રાંતી, મુખે વાયુર્વહન્ દિશેત્ ॥

મિત્રાર્યહાનિનિસ્તેજો, ઽનર્થાન્ સર્વાન્મૃતિં વિના ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:— વાયુનાં પાંચ સંક્રમણ પઠી જો મુખમાં વાયુ વહે, તો મિત્ર, ધન વિગેરેની હાનિ, નિસ્તેજપણું, તથા મૃત્યુ શિવાય સર્વ અનર્થો થાય. તથા—

સંક્રાંતીઃ સમતિક્રમ્ય, ત્રયોદશ સમીરણઃ ॥

પ્રવહન્ વામનાસાયાં, રોગોદેગાદિ સૂચયેત્ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:— તેર સંક્રાંતિ પઠી ચઢદમી સંક્રાંતિમાં, ડાબી નાસિકામાં જો વાયુ વહે, તો રોગ અને ઉદ્દેગ આદિક સૂચવે ઠે. તથા,

માર્ગર્શીર્ષસ્ય સંક્રાંતિ, કાલાદારજ્ય મારુતઃ ॥

વહન્ પંચાહમાચષ્ટે, વત્સરેઽષ્ટાદશે મૃતિં ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:— માગસર મહીનાની સંક્રાંતિથી માંડીને, જો પાંચ દિવસસુધિ (એકજ નાડીમાં) પવન વહે, તો અઢાર વર્ષે મૃત્યુ થાય. તથા,

શરત્સંક્રાંતિકાલાન્ન, પંચાહં મારુતો વહન્ ॥

તતઃ પંચદશાબ્દાના, મંતે મરણમાદિશેત્ ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:— શરદૂની સંક્રાંતિથી પાંચ દિવસસુધિ જો એકજ નાડીમાં પવન વહે, તો પંદર વર્ષને અંતે મરણ સૂચવે ઠે; તથા,

શ્રાવણાદેઃ સમારમ્ય, પંચાહમનિલો વહન્ ॥
 અંતે દ્વાદશવર્ષાણાં, મરણં પરિસૂચયેત્ ॥ ૬૧ ॥
 વહન્ જ્યેષ્ઠાદિદિવસા, દશાહાનિ સમીરણઃ ॥
 દિશેન્નવમવર્ષસ્ય, પર્યંતે મરણં ધ્રુવં ॥ ૬૨ ॥
 આરમ્ય ચૈત્રાદ્યદિના, ત્પંચાહં પવનો વહન્ ॥
 પર્યંતે વર્ષષટ્કસ્ય, મૃત્યું નિયતમાદિશેત્ ॥ ૬૩ ॥
 આરમ્ય માઘમાસાદેઃ, પંચાહાનિ મરુદ્વહન્ ॥
 સંવત્સરત્રયસ્યાંતે, સંસૂચયતિ પંચતાં ॥ ૬૪ ॥

॥ ચતુર્નિઃ કલાપકં ॥

અર્થઃ— શ્રાવણની આદિથી માંડીને પાંચ દિવસોસુધિ એકજ નાડીમાં જો વાયુ વહે, તો તે ચાર વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે, જેઠથી માંડીને દશ દિવસોસુધિ તેમ વહે તો નિશ્ચે નવમે વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે, અને ચૈત્રથી માંડીને પાંચ દિવસો સુધિ જો તેમ વહે, તો ૭ વર્ષે નિશ્ચે મૃત્યુ સૂચવે છે તથા માહાથી માંડીને જો પાંચ દિવસોસુધિ તેમ વહે, તો ત્રણ વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે.

સર્વત્ર દ્વિત્રિચતુરો, વાયુશ્ચેદિવસાન્ વહેત્ ॥

અબ્દઝાગૈસ્તુ તે શોધ્યા, યથાવદનુપૂર્વશઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થઃ— સર્વ જગોયે બે, ત્રણ, અને ચાર દિવસો સુધિ જો વાયુ વહે, તો વર્ષના ઝાગોથી તેજને અનુક્રમે શોધવા.

હવે કાલજ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

અથેદાનીં પ્રવક્ત્યામિ, કિંચિત્કાલસ્ય નિર્ણયં ॥

સૂર્યમાર્ગં સમાશ્રિત્ય, સચ પૌષ્ણે ચ ગમ્યતે ॥ ૬૬ ॥

અર્થઃ— હવે કંઈક કાલનો નિર્ણય કહીશું; તે સૂર્યના માર્ગને આશ્રીને પૌષ્ણમાં જણાય છે.

હવે તે પૌષ્ણનું સ્વરૂપ કહે છે.

જન્મઋત્સગતે ચંદ્રે, સમસપ્તગતે રવૌ ॥

પૌષ્ણનામા જવેત્કાલો, મૃત્યુનિર્ણયકારણં ॥ ૬૭ ॥

अर्थः— जन्म नक्षत्रमां चंद्र आवते ठते, तथा समसप्तमां सूर्य आव-
ते ठते, मृत्युनिर्णयना कारणरूप पौष्ण नामें काल थाय.

हवे तेनेविषे सूर्यनाडीना प्रवाहें करीने कालज्ञान कहे ठे.

दिनार्धं दिनमेकं च, यदा सूर्ये मरुद्वहन् ॥

चतुर्दशे द्वादशेऽब्दे, मृत्यवे जवति क्रमात् ॥ ८८ ॥

अर्थः— अरधो दिवस अने आखो दिवस, ज्यारे सूर्यनाडीमां वायु व-
हेतो होय, त्यारे अनुक्रमें, चौदमे, अने बारमे वर्षें मृत्यु माटे ते थाय.

तथैव च वहन् वायु, रहोरात्रं द्वयहं त्र्यहं ॥

दशमाष्टमषष्ठाब्दे, प्वंताय जवति क्रमात् ॥ ८९ ॥

अर्थः— वल्ली तेवीज रीतें एक रात्रिदिवस एकज नाडीमां वहेतो
वायु दशमे वर्षें, बे दिवस वहेतो आठमे वर्षें, त्रण दिवस वहेतो ठठे
वर्षें मृत्युमाटे थाय ठे.

वहन् दिनानि चत्वारि, तुर्येऽब्दे मृत्यवे मरुत् ॥

साशीत्यहःसहस्रे तु, पंचादानि वहन् पुनः ॥ ९० ॥

अर्थः— वल्ली जो ते चार दिवसोसुधि वहे, तो चोथे वर्षें मृत्यु थाय,
तथा पांच दिवसोसुधि वहे, तो त्रण वर्षें मृत्यु थाय.

एकद्वित्रिचतुःपंच, चतुर्विंशत्यहःक्षयात् ॥

षडादीन् दिवसान् पंच, शोधयेदिह तद्यथा ॥ ९१ ॥

अर्थः— ठ आदिक दिवसोने, एक, बे, त्रण, चार, पांच वार चोवीश
दिवसना क्षयथी नीचे प्रमाणे शोधवा.

षट् दिनानामध्यर्कं, वहमाने समीरणे ॥

जीवत्यह्नां सहस्रं षट्, पंचाशद्विषाधिकं ॥ ९२ ॥

अर्थः— सूर्यनाडी जो ठ दिवससुधि चाखे, तो एक हजार अने ठप-
न दिवसो सुधि जीवे. तथा,

सहस्रं साष्टकं जीवे, द्वायौ सप्ताहवाहिनि ॥

सषट्त्रिंशन्नवशतीं, जीवेत्वष्टाहवाहिनि ॥ ९३ ॥

अर्थः— जो सात दिवस वहे, तो एक हजारने आठ दिवस जीवे
अने आठ दिवस सुधि वहे, तो नवसोने ठ्नीश दिवस जीवे. तथा,
एकत्रैव नवाहानि, तथा वहति मारुते ॥

अह्नामष्टशतीं जीवे, चत्वारिंशद्दिनाधिकां ॥ ९४ ॥

अर्थः— वली तेवी रीतें एकज नाडीमां जो नव दिवसोसुधि वायु वहे,
तो आठसोने चालीश दिवसोसुधि जीवी शके. तथा,
तथैव वायौ प्रवह, त्येकत्र दश वासरान् ॥

विंशत्यधिकामह्नां, जीवेत्सप्तशतीं ध्रुवं ॥ ९५ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें वली जो दश दिवसो सुधि एकज नाडीमां वायु
वहे, तो सातसो ने वीश दिवस जीवे.

एकद्वित्रिचतुः पंच, चतुर्विंशत्यहः क्षयात् ॥

एकादशादिपंचाहा, न्यत्र शोध्यानि तद्यथा ॥ ९६ ॥

अर्थः— वली अग्यार आदिक दिवसोने पण, नीचे प्रमाणे, एक, बे,
त्रण चार अने पांच एवी चोवीशीयुक्त दिवसोना ह्यथी शोधवा.

एकादशदिनान्यर्क, नाड्यां वहति मारुते ॥

षष्ठ्यत्यधिकान्यह्नां षट्शतान्येव जीवति ॥ ९७ ॥

अर्थः— सूर्य नाडीमां जो अग्यार दिवसो सुधि वायु वहे, तो ठ सो-
ने ठनु दिवस जीवे.

तथैव द्वादशाहानि, वायौ वहति जीवति ॥

दिनानां षट्शतीमष्ट, चत्वारिंशत्समन्वितां ॥ ९८ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें जो बार दिवसो सुधि वायु वहे, तो ठसोने अ-
डतालीश दिवसोसुधि जीवी शके. तथा,

त्रयोदशदिनान्यर्क, नाडीवाहिनि मारुते ॥

जीवेत्पंचशतीमह्नां, षट्सप्ततिदिनाधिकां ॥ ९९ ॥

अर्थः— वली जो सूर्यनाडीमां तेर दिवसो सुधि वायु वहे, तो पांच-
सो ने ठउंतेर दिवसो जीवे. तथा,

चतुर्दश दिनान्येवं, प्रवाहिनि समीरणे ॥

अशीत्यभ्यधिकं जीवे, दह्नां शतचतुष्टयं ॥ १०० ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो चौद दिवसो सुधि नाडी वहे, तो चारसो ने एंशी दिवसो सुधि जीवे.

तथा पंचदशाहानि, यावद् वहति मारुते ॥

जीवेत् षष्ठीदिनोपेतं, दिवसानां शतत्रयं ॥ १०१ ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो पंदर दिवसो सुधि वहे, तो त्रणसोने साठ दिवसो सुधि जीवे. तथा,

एकद्वित्रिचतुःपंच, द्वादशाहक्रमहयात् ॥

षोडशाद्यानि पंचाहा, न्यत्र शोध्यानि तद्यथा ॥ १०२ ॥

अर्थः— तथा सोल आदिक पांच दिवसोने, एक, बे त्रण, चार अने पांच संख्यावाला बार बार दिवसोना ह्यथी शोधवा अने ते नीचे प्रमाणे.

प्रवहत्येकनाशायां, षोडशाहानि मारुते ॥

जीवेत्सहाष्टचत्वारिं, शतं दिनशतत्रयीं ॥ १०३ ॥

अर्थः— जो एकज नाशिकामां सोलदिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रणसोने अडतालीश दिवसो सुधि जीवे.

वहमाने तथा सप्त, दशाहानि समीरणे ॥

अह्नां शतत्रये मृत्यु, श्वतुर्विंशतिसंयुते ॥ १०४ ॥

अर्थः— वल्ली तेवीज रीतें सत्तर दिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रणसोने चोवीश दिवसें मृत्यु आय. तथा,

पवने विचरत्यष्टा, दशाहानि तथैव च ॥

नाशोष्ठाशीतिसंयुक्ते, गते दिनशतद्वये ॥ १०५ ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो अठार दिवसो सुधि, वायु वहे, तो वसोने अठ्याशी दिवसें मृत्यु आय.

विचरत्यनिले तद्वत्, दिनान्येकोनविंशतिः ॥

चत्वारिंशद्युते याते, मृत्युर्दिनशतद्वये ॥ १०६ ॥

अर्थः— वली तेवीजरीतें जो जंगणीश दिवसो सुधि वहे, तो बसोने चाढीश दिवस जाते थके मृत्यु थाय. तथा,

विंशतिदिवसानेक, नासाचारिणि मारुते ॥

साशीतौ वासरशते, गते मृत्युर्न संशयः ॥ १०७ ॥

अर्थः— वली एवीज रीतें जो वीश दिवसो सुधि वायु वहे तो एकसो ने एंशीदिवसे मृत्यु थाय, तेमां संशय नथी. तथा,

एकघित्रिचतुःपंच, दिनषट्कक्रमक्षयात् ॥

एकविंशादि पंचाहा, न्यत्र शोध्यानि तद्यथा ॥ १०८ ॥

अर्थः— एकवीश आदिक पांच दिवसोने, अनुक्रमें नीचे प्रमाणे, एक, बे, त्रण, चार, अने पांच संख्यावाला ठ ठ दिवसोना क्षयथी शोधवा.

एकविंशत्यहं त्वर्क, नाडीवाहिनि मारुते ॥

चतुःसप्ततिसंयुक्तं, मृत्युर्दिनशते नवेत् ॥ १०९ ॥

अर्थः— सूर्यनाडीमां जो एकवीश दिवसोसुधि वायु वहे तो, एकसोने चमोतेर दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

द्वाविंशतिदिनान्येवं, सध्षिष्ठावहःशते ॥

षड्दिनोनैः पंचमासै, स्त्रयोविंशत्यहानुगे ॥ ११० ॥

अर्थः— एवीज रीतें बावीश दिवसो सुधि जो नाडी वहे, तो एकसो ने बासठ दिवसें मृत्यु थाय, अने जो त्रेवीश दिवसो सुधि वहे तो पांच मासमां ठ दिवस उठे मृत्यु थाय. तथा;

तथैव वायौ वहति, चतुर्विंशतिवासरी ॥

विंशत्यन्यधिके मृत्यु, नवेद्दिनशते गते ॥ १११ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें जो चोवीश दिवसो सुधि वायु वहे, तो एकसो ने वीश दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

पंचविंशत्यहं चैवं, वायौ मासत्रये मृतिः ॥

मासद्वये पुनर्मृत्युः, षड्विंशतिदिनानुगे ॥ ११२ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो पचीश दिवसोसुधि वायु वहे, तो त्रण मासें मृत्यु थाय, अने ठवीश दिवसो सुधि वहे, तो बेमासें मृत्यु थाय. तथा,

सप्तविंशत्यहं वहे, नाशो मासेन जायते ॥

मासार्धेन पुनर्मृत्यु, रष्टाविंशत्यहानुगे ॥ ११३ ॥

अर्थः—एवीज रीतें जो सत्तावीश दिवसो सुधि वहे, तो एक मासमां मृत्यु थाय, अने जो अष्टावीश दिवसो सुधि वहे, तो अरधा मासमां मृत्यु थाय.

एकोनत्रिंशदहगे, मृतिः स्यादशमेदनि ॥

त्रिंशदिनीचरे तु स्या, त्पंचत्वं पंचमे दिने ॥ ११४ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो उगणत्रीश दिवसो सुधि वहे, तो दशमे दिवसें मृत्यु थाय अने त्रीश दिवसो सुधि वहे, तो पांचमे दिवसे मृत्यु थाय.

एकत्रिंशदहचरे, वायौ मृत्युर्दिने त्रये ॥

द्वितीयदिवसे नाशो, द्वात्रिंशदहवाहिनि ॥ ११५ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो एकत्रीश दिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रण दिवसें मृत्यु थाय, जो बत्रीश दिवसो सुधि वहे तो बीजे दिवसे मृत्यु थाय.

हवे सूर्यनाडीनुं स्वरूप उपसंहरता थका चंद्रनाडीनुं स्वरूप कहे ठे.

त्रयस्त्रिंशदहचरे, त्वेकाहेनापि पंचता ॥

एवं यर्दाहुनाड्यां स्यात्, तदा व्याध्यादिकं दिशेत् ॥ ११६ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो सूर्यनाडी तेत्रीश दिवसो सुधि वहे, तो एक दिवसमां मृत्यु थाय, अने एवीज रीतें जो चंद्रनाडीमां वायु संचरे तो व्याधि, मित्रनाश, महाज्वर आदिक थाय.

अध्यात्मं वायुमाश्रित्य, प्रत्येकं सूर्यसोमयोः ॥

एवमभ्यासयोगेन, जानीयात् कालनिर्णयं ॥ ११७ ॥

अर्थः— एवी रीतें सूर्य अने चंद्रनाडीना, शरीरमां रहेला वायुने आश्रिने तथा एवी रीतें अभ्यासना योगशी कालनो निर्णय जाणवो.

आध्यात्मिकविपर्यासः, संजवेद्व्याधितोऽपि हि ॥

तन्निश्चयाय बध्नामि, बाह्यं कालस्य लक्षणं ॥ ११८ ॥

अर्थः— शरीरमां रहेला वायुनो व्याधिशी पण विपर्यास थाय ठे, माटे तेना निश्चयमाटे कालनुं बाह्य लक्षण हुं बांधुं.

नेत्रश्रोत्रशिरोनेदात्, सच त्रिविधलक्षणः ॥

निरीक्ष्यः सूर्यमाश्रित्य, यथेष्टमपरः पुनः ॥ ११९ ॥

अर्थः— ते काल सूर्यने आश्रिते, नेत्र, कर्ण, अने मस्तकना नेदशी त्रण प्रकारनो जोवो, अने ते त्रण नेदशी बीजो काल इष्टाप्रमाणे जोवो. हवे तेमांशी नेत्रनुं लक्षण कहे ठे.

वामे तत्रेक्षणे पद्मं, षोडशब्दमैदवं ॥

जानीयाद् जावनीयं तु, दक्षिणे द्वादशब्दं ॥ १२० ॥

अर्थः— त्यां डाबी आंखमां शोल पत्रनुं चंद्रकमल जाणवुं, तथा जमणी आंखमां बार पत्रनुं जाववुं.

खद्योतद्युतिवर्णानि, चत्वारि हृदनानि तु ॥

प्रत्येकं तत्र दृश्यानि स्वांगुलीविनिपीडनात् ॥ १२१ ॥

अर्थः— हवे ते प्रत्येक बन्ने कमलोमां (गुरूपदेशशी) पोतानी आंगुलीशी दाबवावडें करीने खद्योतनां रंगनां चार पत्रो जोवां.

सोमाधोभ्रूलतापांग, घ्राणांतिकदलेषु तु ॥

दले नष्टे क्रमान्मृत्युः, षट्त्रियुग्मैकमासतः ॥ १२२ ॥

अर्थः— चंद्र कमलना नीचेना जागमां पत्रो न देखाते ठेते ठ मासें मृत्यु थाय, अने भ्रूकुटीनी समीपे जो न देखाय, तो त्रण मासें मृत्यु थाय तथा अपांगनी समीपे जो न देखाय, तो बे मासें मृत्यु थाय तथा जो नासिकानी समीपमां न देखाय, तो एक मासें मृत्यु थाय तथा;

अयमेवक्रमः पद्मे, ज्ञानवीये यदा नवेत् ॥

दशपंचत्रिदिनैः, क्रमान्मृत्यु स्तदा नवेत् ॥ १२३ ॥

अर्थः— आबीज रीतनो क्रम जो सूर्यकमलमां थाय, तो अनुक्रमें, दश, पांच, त्रण अने बे दिवसें मृत्यु थाय.

एतान्यपीड्यमानानि, द्वयोरपि हि पद्मयोः ॥

दलानि यदि वीक्ष्यंते मृत्युर्दिनशतात्तदा ॥ १२४ ॥

अर्थः— आंगुलीशी दाब्या विना जो बन्ने पद्मनां पत्रो देखाय, तो एकसो दिवसोमां मृत्यु थाय.

हवे बे श्लोकायें करीने कर्णनुं लक्षण कहे ठे.
 ध्यात्वा हृद्यष्टपत्राब्जं, श्रोत्रे हस्ताग्रपीडिते ॥
 न श्रूयेताग्निनिर्घोषो, यदिस्वः पंचवासरान् ॥ १९५ ॥
 दश वा पंचदश वा, विंशतिं पंचविंशतिं ॥
 तदा पंच चतुस्त्रिद्वये, कवर्षैर्मरणं नवेत् ॥ १९६ ॥

अर्थः— हृदयनेविषे आठ पत्रोवालां कमलने ध्यावीने, हस्ताग्रपीडिते का-
 नने दाबवो; अने तेम कर्याशी जो, पोतानो. अग्निशब्द पांच, दश, पं-
 दर, वीश के पचीश दिवसो सुधि न संजलाय, तो अनुक्रमें पांच चार,
 त्रण, बे अने एक वरसैं मृत्यु थाय. तथा,

एकद्वित्रिचतुःपंच, चतुर्विंशत्यहः कृत्वात् ॥
 षडादिषोडशदिना, न्यांतराण्यपि शोधयेत् ॥ १९७ ॥

अर्थः— ठ आदिक अंतरना शोल दिवसोने, एक, बे, त्रण, चार, अने
 पांच संख्याना चोवीश चोवीश दिवसोना क्यशी शोधवा.

हवे मस्तकनुं लक्षण कहे ठे.

ब्रह्मद्वारे प्रसर्पतीं, पंचाहं धूममालिकां ॥
 न चेत्पश्येत्तदाज्ञेयो, मृत्युः संवत्सरैस्त्रिभिः ॥ १९८ ॥

अर्थः— (गुरूपदेशशी दृष्टिगोचर थाय एवी) ब्रह्मद्वारमां विस्तार पा-
 मती धूममाला जो पांच दिवसो सुधि न देखाय तो त्रण वरसैं मृत्यु जाणवुं.
 हवे ठ श्लोकोयें करीने प्रकारांतरथकी कालज्ञान कहे ठे.

प्रतिपद्विवसे काल, चक्रज्ञानाय शौचवान् ॥

आत्मनो दक्षिणं पाणिं, शुक्लपद्मं प्रकल्पयेत् ॥ १९९ ॥

अर्थः— पवित्र माणसैं पडवाने दिवसे कालचक्र जाणवामाटे पोताना
 जमणा हाथप्रत्ये शुक्लपद्मनी कल्पना करवी. तथा,

अधोमध्योर्ध्वपर्वाणि, कनिष्ठांगुलिकानि तु ॥

क्रमेण प्रतिपञ्चमे, कादशीः कल्पयेत्तिथीः ॥ २०० ॥

अर्थः— कनिष्ठिका एटले टचली आंगुलीना नीचेना, मध्यना तथा ऊंचे-
 ना पर्वमां अनुक्रमें पडवो, ठठ, अने अग्यारसआदि तिथिउं कल्पवी. तथा

अवशेषांगुलीपर्वा, एवशेषतिथीस्तथा ॥

पंचमी दशमी राका, पर्वाण्यंगुष्ठगानि तु ॥ १३१ ॥

अर्थः— अंगुष्ठानां पर्वोमां पांचम, दशम, अने पुनम कटपवी, तथा बाकीनी आंगुलीउनां पर्वोमां बाकीनी तिथिउं कटपवी. तथा,

वामपाणिं कृष्णपक्ष, तिथीस्तद्वच्च कटपयेत् ॥

ततश्च निर्जने देशे, बद्धपद्मासनः सुधीः ॥ १३२ ॥

प्रसन्नः सितसंव्यानः, कोशीकृत्य करद्वयं ॥

ततस्तदंतः शून्यं तु, कृष्णवर्णं विचिंतयेत् ॥ १३३ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें डाबा हाथप्रत्ये कृष्णपक्षनी तिथिउने कटपवी; पढी माणस विनानी कोइ जगोपर जइने, बुद्धिमान् माणस पद्मासन वालीने, प्रसन्न थइने, तथा सफेद डुपट्टो राखीने, तथा बन्ने हाथोनो संपुट करीने, तेनी अंदर शून्य एवो कृष्णवर्ण चिंतववो. तथा,

उद्धाटितकरांचोज, स्ततो यत्रांगुलीतिथौ ॥

वीक्ष्यते कालबिंदुः स, काल इत्यत्र कीर्त्यते ॥ १३४ ॥

अर्थः— पढी ते हस्तकमलने उघाडतां थकां, ज्यां आंगुलीनी तिथिमां कालबिंदु देखाय, तेनुं नाम अत्रे काल कहेलुं ठे.

हवे ते कालज्ञानमां बीजा उपायो कहे ठे.

क्षुतविण्मेदमूत्राणि, ज्वंति युगपद्यदि ॥

मासे तत्र तिथौ तत्र, वर्षांते मरणं तदा ॥ १३५ ॥

अर्थः— ठीक, विष्टा, वीर्यस्त्राव, तथा मूत्र, जो एकीज वखते थाय, तो ते मासमां, ते तिथिमां, अथवा ते वर्षेने अंते मृत्यु थाय.

रोहिणीं शशचूडद्धम, महापयमरुंधतीं ॥

ध्रुवं च न यदा पश्ये, धर्षेण स्यात्तदा मृतिः ॥ १३६ ॥

अर्थः— रोहिणी नक्षत्रने, चंद्रने, ठायामार्गने, अरुंधतीने, अने ध्रुवने जो न जोइ शके, तो एक वर्षे मृत्यु थाय. तथा,

स्वप्ने स्वं नक्षयमाणं च, गृध्रकाकनिशाचरैः ॥

उह्यमानं खरोष्ट्राद्यै, यदा पश्येत्तदा मृतिः ॥ १३७ ॥

અર્થ:- સ્વપ્નમાં પોતાને, ગીધ, કાગડા, અને નિશાચરોથી જરૂણ કરાતો, તથા ગધેડા, હંટ, વિગેરેથી ઉપાડાતો જો જુએ, તો એક વર્ષે મૃત્યુ થાય છે. તથા,

રશ્મિનિર્મુક્તમાદિત્યં, રશ્મિયુક્તહર્ષિર્નુજં ॥

યદા પશ્યેદ્ધિપદ્યેત, તદૈકાદશમાસતઃ ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ:- સૂર્યને કિરણો વિનાનો, અને અગ્નિને કિરણોવાળો જો જુએ, તો અગ્યાર માસમાં મૃત્યુ થાય. તથા,

વૃક્ષાગ્રે કુત્રચિત્પશ્યેત્, ગંધર્વનગરં યદિ ॥

પશ્યેત્પ્રેતાન્પિશાચાન્ વા, દશમે માસિ તન્મૃતિઃ ॥ ૧૩૯ ॥

અર્થ:- કોઈ જગોએ વૃક્ષના અગ્રજાગર જો ગંધર્વોના નગરને, અને પ્રેત અથવા પિશાચોને સાક્ષાત્ જુવે, તો દશમે માસે મૃત્યુ થાય. તથા,

ઘર્દિર્મૂત્રપુરીષં વા, સુવર્ણરજતાનિ વા ॥

સ્વપ્ને પશ્યેદ્યદિ તદા, માસાન્નવૈવ જીવતિ ॥ ૧૪૦ ॥

અર્થ:- વહ્ની જો સ્વપ્નમાં, શ્લેષ્મ, મૂત્ર, વિષ્ઠા સુવર્ણ અથવા રુપાંને જુએ, તો એક માસજ જીવે. તથા,

સ્થૂલોકસ્માત્કૃશોકસ્મા, દક્ષસ્માદતિકોપનઃ ॥

અકસ્માદતિત્રીરુર્વા માસાન્નષ્ઠૈવ જીવતિ ॥ ૧૪૧ ॥

અર્થ:- કારણ વિના અકસ્માત્ પુષ્ટ, હુબલો, અતિ ગુસ્સાવાળો, તથા અતિ બિકળ જો થઈ જાય, તો આઠ માસસુધી જીવે. તથા,

સમગ્રમપિ વિન્યસ્તં, પાંશૌ વા કર્દમેઽપિ વા ॥

સ્યાન્નેત્ત્વંડં પદં સત્, માસ્યંતે મ્રિયંતે તદા ॥ ૧૪૨ ॥

અર્થ:- ધૂલ અથવા કાદવમાં આંખું પગલું મુક્યા ઢતાં પણ જો તે સં-
હિત દેખાય, તો સાત માસને અંતે મૃત્યુ થાય. તથા,

તારાં શ્યામાં યદા પશ્યે, હ્રુણ્યેદધરતાલુ ચ ॥

ન સ્વાંગુલિત્રયં માયા, જાજદંતદ્વયાંતરે ॥ ૧૪૩ ॥

ગૃધ્રઃ કાકઃ કપોતો વા, ક્રવ્યાદોન્યોઽપિ વા સ્વગઃ ॥

નિલીયેત યદા મૂર્ધ્નિ, પાણ્માસ્યંતે મૃતિસ્તદા ॥ ૧૪૪ ॥

अर्थः— आंखनी कीकीने काळा रंगवाली जुवे, अने होठ तथा तालु जो (अकस्मात्) सुकाइ जाय, तथा राजदंतनी अंदर पोतानी त्रण आंगुली न देखाय, अने गीध, कागडो, कपोत, ऋव्याद, (मांस जव्ही पक्षी) अथवा बीजो कोइ पक्षी मस्तकमां संताइ जाय तो ठ मासैं मृत्यु थाय. तथा,
स्वप्ने मुंडितमभ्यक्तं, रक्तगंधस्त्रगंबरं ॥

पश्येद्याभ्यां खरे यांतं, स्वं योऽब्दार्धं सजीवति ॥ १४५ ॥

अर्थः—स्वप्नमां, पोताने मुंडित, मर्दन करेलो, लाळ चंदन अने फुलनी माला वालो, तथा रात्रियें गधेडापर स्वार अशने जतो जो जुवे, तो ते अरधा वरससुधि जीवे. तथा,

घंटानादो रतांते चे, दकस्मादनुज्यूते ॥

पंचता पंचमास्यंते, तदा जवति निश्चितं ॥ १४६ ॥

अर्थः— संज्ञोगने अंते अकस्मात् जो घंटानो नाद अनुजवे, तो खरे-खर पांच मासैं मृत्यु थाय. तथा,

वक्त्रीजवति नासाचे, द्धर्तुली जवतो दृशौ ॥

स्वस्थानाद् भ्रश्यतः कर्णौ, चतुर्मास्यास्तदा मृतिः ॥ १४७ ॥

अर्थः— जो नासिका वांकी थाय, आंखो गोळ थाय, तथा कर्णो तेना स्थानकथी खसी जाय, तो चारमासैं मृत्यु थाय. तथा,

कृष्णं कृष्णपरीवारं, लोहदंडधरं नरं ॥

यदा स्वप्ने निरीक्षित, मृत्युर्मासैस्त्रिजिस्तदा ॥ १४८ ॥

अर्थः— जो स्वप्नमां श्याम रंगवाला, श्यामरंगनां परिवारवाला, लोखंडना दंडने धारण करनारा एवा माणसने जो जुवे, तो त्रण मासैं मृत्यु थाय. तथा,

इंदुमुष्णं रविं शीतं, बिजं जूमौ रवावपि ॥

जिह्वां श्यामां मुखं कोक, नदानं च यदेक्षते ॥ १४९ ॥

तालुकंपोमनःशोको, वर्णोऽग्रे नैकधा यदा ॥

नाज्ञेश्चाकस्मिकी हिक्का, मृत्युर्मासद्वयात्तदा ॥ १५० ॥

अर्थः— चंद्रने उष्ण, सूर्यने ठंडो, जूमि अने सूर्यमां बिज, जीजने

श्याम रंगवादी, मुखने नादीधेर सरखुं जो जुवे, तथा तालुनो कंप, मन-
नो शोक, शरीरपर अनेक प्रकारनो रंग, तथा नाजिथी अकस्मात् हींक
थाय तो बे मासैं मृत्यु थाय. तथा,

जिह्वा नास्वादमादत्ते, मुहुः स्खलति जाषणे ॥

श्रोत्रे न शृणुतः शब्दं, गंधं वेत्ति न नासिका ॥ १५१ ॥

स्पंदेते नयने नित्यं, दृष्टवस्तुन्यपि भ्रमः ॥

नक्तमिंद्रधनुः पश्येत्, तथोल्कापतनं दिवा ॥ १५२ ॥

न वायामात्मनः पश्येत्, दर्पणे सलिलेऽपि वा ॥

अनब्दां विद्युतं पश्येत्, शिरोकस्मादपि ज्वलेत् ॥ १५३ ॥

हंसकाकमयूराणां, पश्येच्च क्वापि संहतिं ॥

शीतोष्णखरमृद्वादे, रपि स्पर्शं न वेत्ति च ॥ १५४ ॥

अमीषां लक्ष्मणां मध्या, द्यदैकमपि दृश्यते ॥

जंतोर्जवति मासेन, तदा मृत्युर्नसंशयः ॥ १५५ ॥

॥ पंचज्ञिः कुलकं ॥

अर्थः— जीज स्वाद न ले, तथा बोलती बखते वारंवार स्खलायमान
थाय, बन्ने कणों शब्द सांजले नहिं, नाशिका गंधने उलखी न शके,
हमेशां बन्ने आंखो फरक्या करे, दीठेली वस्तुमां पण भ्रम पडे, रात्रिए
इंद्रधनु जुए, तथा दिवसैं उल्कापात जुए, पोतानी वाया आरिसा अ-
थवा पाणीमां न जोइ शके, मेघ (वादलां) विना विजलीने जुए, अक-
स्मात् मस्तक ज्वलायमान थाय, तथा हंस, कागडा, अने मयूरना ना,
शने जुए, ठंडुं, उष्ण, खरबचडुं, कोमल विगेरेनो स्पर्श मालुम न पडे;
उपरनां सघलां चिह्नोमांथी एक पण चिह्न जो प्राणीने थाय, तो तेनुं
एक मासमां मृत्यु थाय, तेमां बिलकुल संशय नथी. तथा,

शीते हकारे प्युत्कारे, चोष्णे स्मृतिगतिद्वये ॥

अंगपंचकशैत्ये च स्याद्वशादेन पंचता ॥ १५६ ॥

अर्थः— हकार शब्दनो उच्चार करवाथी जो मुखमांथी ठंको वायु नि-
कले, तथा फुत्कार करवाथी उष्ण निकले. तथा, स्मरणशक्ति अने गति-

नो ह्यथ शाय, तथा पांच अंगपर शीतलता शाय, तां दश दिवसमां मृत्यु शाय. तथा

अर्धोष्णमथ शीतिं च, शरीरं जायते यदा ॥

ज्वालाकस्माज्ज्वलेद्वांगे, सप्ताहेन तदा मृतिः ॥ १५७ ॥

अर्थः— जो शरीर अर्धुं उष्ण अने अर्धुं शीतल शाय, तथा शरीरमां अकस्मात् ज्वालात् निकले, तो सात दिवसें मृत्यु शाय. तथा,

स्नातमात्रस्य हृत्पादं, तत्क्षणाद्यदि शुष्यति ॥

दिवसे जायते षष्ठे, तदा मृत्युरसंशयं ॥ १५८ ॥

अर्थः— स्नान कर्त्ता पठी तुरतज जो हृदय अने पग सुकाइ जाय, तो संशयविना षष्ठे दिवसे मृत्यु शाय. तथा,

जायते दंतघर्षश्चे, ह्रबगंधश्च दुःसहः ॥

विकृता भवति ज्ञाया, त्र्यहेन म्रियते तदा ॥ १५९ ॥

अर्थः— दांतनो घसारो शाय, तथा सहन न अइ शके एवी मुडदां सरखी गंध शाय, तथा ढायामां विकृति शाय, तो त्रण दिवसें मृत्यु शाय.

न स्वनाशां स्वजिह्वां न, न ग्रहान्नमला दिशः ॥

नापि सप्त ऋषीन् व्योम्नि, पश्यति म्रियते तदा ॥ १६० ॥

अर्थः— पोतानी नासिका, जीह्व, ग्रहो, निर्मल दिशात्, तथा आकाशमां सप्त ऋषिर्जने पण जो न जोइ शके, तो ते मृत्यु पामे. तथा,

प्रज्ञाते यदि वा सायं, ज्योत्स्नावत्यामथो निशि ॥

प्रवितत्य निजौ बाहू, निजज्ञायां विलोक्य च ॥ १६१ ॥

शनैरुत्क्षिप्य नेत्रे स्व, ज्ञायां पश्येत्ततोऽबरे ॥

न शिरोदृश्यते तस्यां, यदा स्यान्मरणं तदा ॥ १६२ ॥

अर्थः— प्रज्ञातमां अथवा सायंकाळे, अथवा अजवाली रात्रियें, पोताना बन्ने हाथो विस्तारिने, ढायाने जोवी; तथा पठी धीरेची पोतानी आंखो उघाडीने आकाशमां ढाया जोवी; तेमां जो मस्तक न देखायतो मृत्यु शाय. तथा,

નેક્ષ્યતે વામબાહુશ્ચેત્, પુત્રદારક્ષયસ્તદા ॥

યદિ દક્ષિણબાહુર્ને, ક્ષયતે આત્મક્ષયસ્તદા ॥ ૧૬૩ ॥

અર્થ:— વહ્ની તે વચ્ચે જો ડાબો હાથ ન દેખાય, તો પુત્ર અને સ્ત્રીનો નાશ થાય, તથા જો જમણો હાથ ન દેખાય, તો જાણ્યોનો નાશ થાય. તથા,

અદૃષ્ટે હૃદયે મૃત્યુ, રુદરે ચ ધનક્ષયઃ ॥

ગુહ્યે પિતૃવિનાશસ્તુ, વ્યાધિરુરુયુગે જ્ઞવેત્ ॥ ૧૬૪ ॥

અર્થ:— વહ્ની તે વચ્ચે જો હૃદય ન દેખાય, તો મૃત્યુ થાય, અને ઉદર ન દેખાય, તો ધનનો ક્ષય થાય, તથા જો ગુહ્યસ્થાન ન દેખાય, તો પિતૃનો નાશ થાય, અને જો બન્ને સાથલો ન દેખાય, તો વ્યાધિ થાય.

અદર્શને પાદયોશ્ચ, વિદેશગમનં જ્ઞવેત્ ॥

અદૃશ્યમાને સર્વોંગે, સદ્યો મરણમાદિશેત્ ॥ ૧૬૫ ॥

અર્થ:— બન્ને પગો ન દેખાય, તો પરદેશ જવાનું થાય, તથા જો સર્વ અંગ ન દેખાય, તો તુરત મરણ થાય.

હવે વહ્ની બીજા પ્રકારથી દૃષ્ટે શકુનથી કાલજ્ઞાન કહે છે.

અદિવૃશ્ચિકકૃમ્યાશ્ચ, ગૃહગોધાપિપીલિકાઃ ॥

યૂકામત્કુણલૂતાશ્ચ, વાલ્મિકોઽથોપદેહિકા ॥ ૧૬૬ ॥

કીટિકા ઘૃતવર્ણાશ્ચ, અમર્યશ્ચ યદાધિકાઃ ॥

ઉદ્દેગકલહવ્યાધિ, મરણાનિ તદા દિશેત્ ॥ ૧૬૭ ॥યુગ્મં॥

અર્થ:—સર્પ, વીંઠી, કૃમીઆં, ઝંદર, ગીલોડી, કીડી, જુ, માંકડ, ક-રોલીયા, વલ્મીક, ઝધડ, ઘીમેલ, અને જમરીયો જો અધિક દેખાય, તો ઉદ્દેગ, કલહ અને મૃત્યુ થાય. તથા,

ઉપાનદાહનઙ્ગ, શસ્ત્રઙ્ગાયાંગકુંતલાન ॥

ચંચ્વા ચુંબેદાકાક, સ્તદાઽસન્નૈવ પંચતા ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ:— જો કાગડો, પગરખાં, વાહન, ઙ્ગ, હથિયાર, ઢાયા, અંગ, અને વાલને પોતાની ચાંચથી ચુંબન કરે, તો મૃત્યુ નજદીક છે, એમ જાણવું. તથા,

अश्रुपूर्णदृशोगावो, गाढं पादैर्वसुंधरां ॥

खनन्ति चेत्तदानीं स्या, जोगोमृत्युश्च तत्प्रज्ञोः ॥ १६९ ॥

अर्थः— आंसुयी संपूर्ण आंखो वाली गायो, पोताना पगोयी बहुज पृथ्वीने जो खणे, तो तेना स्वामीने रोग अने मृत्यु आय. तथा,

अनातुरकृतेह्येत, ङकुनं परिकीर्तितं ॥

अधुनातुरमुद्दिश्य, शकुनं परिकीर्त्यते ॥ १७० ॥

अर्थः— एवी रीतें नीरोगीने माटे शकुनोनुं स्वरूप कहुं;
हवे रोगीने माटे शकुनोनुं स्वरूप कहे ठे.

दक्षिणस्यां वलित्वा चेत्, श्वा गुदं लेढ्युरोऽथवा ॥

लांगूलं वा तदा मृत्यु, रेकद्वित्रिदिनैः क्रमात् ॥ १७१ ॥

शेते निमित्तकाले चेत्, श्वा संकोच्याखिलं वपुः ॥

धृत्वा कर्णौ वलित्वांगं, धुनोत्यथ ततो मृतिः ॥ १७२ ॥

यदि व्यात्तमुखो लालां, मुंचन् संकोचितेक्ष्णः ॥

अंगं संकोच्य शेते श्वा, तदा मृत्युर्न संशयः ॥ १७३ ॥

॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥

अर्थः— निमित्त-कालो, कुतरो दक्षिण दिशामां वलीने जो पोतानी गुदाने अथवा ठातीने के पुंढडीने चाटे तो अनुक्रमें एक बे अने त्रण दिवसें रोगीनुं मृत्यु आय; तथा ते वखते जो ते पोतानुं सघळुं शरीर संकोचीने सुवे, तथा कान पकडीने तथा शरीरने वालीने जो धुणावे तो पण मृत्यु आय; तथा मुख पोहोळुं करीने, लाल मुक्तो थको, आंखो संकोचीने, तथा अंगने पण संकोचीने जो ते सुवे, तो पण मृत्यु आय, तेमां संशय नथी.

हवे बे श्लोकोयी कागडानां शकुनोनुं स्वरूप कहे ठे.

यदातुरगृहस्योर्ध्वं, काकपक्षिगणो मिलन् ॥

त्रिसंध्यं दृश्यते नूनं, तदा मृत्युरुपस्थितः ॥ १७४ ॥

महानसे तथा शय्या, गारे काकाः क्षिपन्ति चेत् ॥

चर्मास्थिरङ्गं केशान्वा, तदासन्नैव पंचता ॥ १७५ ॥

अर्थः— त्रणे संध्या वखते रोगीना घरपर जो कागडाउनुं टोळुं मळे, तो मृत्यु जाणवुं; तथा रोगीनां रसोडां, अने शयनगृह उपर जो कागडाउं, चांबडुं, हाडकुं, दोरडुं, अथवा केशोने फेके, तो पण मृत्यु न-जदीकें जाणवुं.

हवे नव श्लोकोर्ये करीने उपश्रुतिशी कालज्ञान कहे ठे.

अथवोपश्रुतेर्विद्या, विद्वान् कालस्य निर्णयं ॥

प्रशस्ते दिवसे स्वप्न, काले शस्तां दिशं श्रितः ॥ १७६ ॥

पूत्वा पंचनमस्कृत्या, चार्यमंत्रेण वा श्रुती ॥

गेहाब्जश्रुतिर्गन्धे, छिद्विपचत्वरजूमिषु ॥ १७७ ॥

चंदनेनार्चयित्वा क्षमां, क्षिप्त्वा गंधाहतादि च ॥

सावधानस्ततस्तत्रो, पश्रुतेः शृणुयाद्भुनिं ॥ १७८ ॥

अर्थीतरापदेश्यश्च, सरूपश्चेति सद्विधा ॥

विमर्शगम्यस्तत्राद्यः, स्फुटोक्तार्थोऽवरः पुनः ॥ १७९ ॥

यथैष जवनस्तंजः, पंचषड्जिरयं दिनैः ॥

पक्षैर्मासैरथो वर्षे, र्जक्ष्यते यदि वा न वा ॥ १८० ॥

मनोहरतरश्चासीत्, किंत्वयं लघु र्जक्ष्यते ॥

अर्थीतरापदेश्यः स्या, देवमादिरूपश्रुतिः ॥ १८१ ॥

एषा स्त्री पुरुषो वाऽसौ, स्थानादस्मान्न यास्यति ॥

दास्यामो न वयं गंतुं, गंतुकामो न चाप्ययं ॥ १८२ ॥

विद्यते गंतुकामोऽय, महं च प्रेषणोत्सुकः ॥

तेन यास्यत्यसौ शीघ्रं, स्यात्सरूपेत्युपश्रुतिः ॥ १८३ ॥

कर्णोद्घाटनसंजातो, पश्रुत्यंतरमात्मनः ॥

कुशलाः कालमासन्न, मनासन्नं च जानते ॥ १८४ ॥

॥ नवजिः कुलकं ॥

अर्थः— उपश्रुतिशी पण निचे प्रमाणे विद्वानें कालनो निर्णय जाणवो. उत्तम दिवसें स्वप्न वखतें उत्तम दिशामां रहीने, पंच नमस्कार अ-

थवा आचार्यमंत्रथी पवित्र थइने घेरथी कर्ण ढांकीने शिद्धियोना चो-
वटानी भूमिमां जवुं; तथा त्यां पृथ्वीने चंदनथी पूजीने, तथा ते पर सु-
गंधि, अक्षत विगेरे नाखीने, सावधान थइ उपश्रुतिनो ध्वनि सांचलवो.
ते ध्वनि “ अर्थांतरापदेश्य ” अने “ सरूप ” एवा बे प्रकारनो जाणवो.
तेमांथी पेहेलो विचारगम्य, अने बीजो स्फुट रीतें कहेला अर्थवालो
जाणवो. विचारगम्य एटले जेम के, आ घरनो स्तंज पांच, ठ दिवसोमां,
पखवाडीआळमां, मासमां अथवा वर्षोमां खवाइ जशे, के नही? ते
स्तंज मनोहर हतो, पण तुरत खवाइ जाय तेवो हतो, इत्यादि अ-
र्थांतरापदेश्य ध्वनि विचारगम्य जाणवो. तथा बीजा जेम के, आ स्त्री,
अथवा आ पुरुष आ जगोयेथी जशे नही, तेम अमो तेने जवा पण देशुं
नही; वली आ जवाने उत्सुक ठे, अने हुं पण तेने जवा देवाने राजी
हुं, अने तेथी ते तुरत जशे; इत्यादि सरूप उपश्रुति जाणवी, एवी री-
तनी कान खुद्धा करीने सांचलेली उपश्रुतिथी पण कुशल माणसो पो-
ताना कालने नजदिक अथवा दूर रहेलो जाणे ठे.

हवे चार श्लोकोवडे शनैश्चरपुरुषें करीने कालज्ञान कहे ठे.

शनिः स्याद्यत्र नक्षत्रे, तद्वातव्यं मुखे ततः ॥

चत्वारि दक्षिणे पाणौ, त्रीणि त्रीणि च पादयोः ॥ १८५ ॥

चत्वारि वामहस्ते तु, क्रमशः पंच वक्षसि ॥

त्रीणि शीर्षे दृशोर्द्वे, गुह्य एकः शनौ नरे ॥ १८६ ॥

निमित्तसमये तत्र, पतितं स्थापनाक्रमात् ॥

जन्मर्क्षं नामऋक्षं वा, गुह्यदेशे नवेद्यदि ॥ १८७ ॥

दृष्टं श्लिष्टं ग्रहैर्दृष्टैः, सौम्यैरप्रेषितायुतं ॥

सङ्गस्यापि तदा मृत्युः, का कथा रोगिणः पुनः ॥ १८८ ॥

॥ चतुर्जिः कलापकं ॥

अर्थः— जे नक्षत्रमां शनि होय, ते मुखमां मुकवुं, चार जमणा हा-
थमां, तथा बन्ने पगमां त्रण त्रण, डाबा हाथमां, चार, तथा अनुक्रमें
पांच वक्षःस्थलमां, त्रण मस्तकमां बबे बन्ने आंखोमां तथा एक गुह्य

સ્થાનકે, પઠી નિમિત્તસમયે સ્થાપનાક્રમથી જન્મનક્ષત્ર, અથવા નામ નક્ષત્ર જો ગુહ્ય પ્રદેશમાં આવી પહે, અને તે પર હુષ્ક્રમ્હોની દૃષ્ટિ પહે, અથવા તેજનો સંયોગ થાય, અને ઉત્તમ ગ્રહની દૃષ્ટિ ન પહે, તો સાજા માણસનું પણ મૃત્યુ થાય, ત્યારે રોગીની તો વાતજ શી કરવી !!!

હવે પ્રજ્ઞા લગ્નના અનુસારે કાલજ્ઞાન કહે છે.

પ્રજ્ઞાયામથ લગ્નાસ્તે, ચતુર્થદશમસ્થિતાઃ ॥

ગ્રહાઃ કૂરાઃ શશી ષષ્ઠા, ઇમશ્ચેત્ સ્યાત્તદા મૃતિઃ ॥૧૮૯॥

અર્થઃ—પ્રશ્ન કરતે ઠટે તત્કાલ લગ્ન અસ્ત હોતે થકે, લગ્નથી (સાતમે) ચોથે અથવા દશમે સ્થાનકે જો કૂર ગ્રહો હોય, તથા ચંદ્ર જો ઠટે કે આઠમે હોય, તો મૃત્યુ થાય.

પૃજાયાઃ સમયે લગ્ના, ધિપતિર્નવતિ ગ્રહઃ ॥

યદિવાસ્તમિતોમૃત્યુઃ, સઙ્ગસ્યાપિ તદા નવેત્ ॥ ૧૯૦ ॥

અર્થઃ— પૂઠતી વખતે લગ્નનો સ્વામી એવો ગ્રહ જો અસ્ત પામેલો હોય, તો સાજાનું પણ મૃત્યુ થાય.

લગ્નસ્થશ્ચેત્શશીસૌરિ, દ્વાદશોનવમઃ કુજઃ ॥

અષ્ટમોઽર્કસ્તદા મૃત્યુઃ, સ્યાન્નેન બલવાન્ ગુરુઃ ॥ ૧૯૧ ॥

અર્થઃ— લગ્નમાં ચંદ્ર હોય, અને શની બારમે, તથા મંગલ નવમે અને સૂર્ય આઠમે હોય, અને જો ગુરુ બલવાન્ ન હોય તો મૃત્યુ થાય, તથા,

રવિઃ ષષ્ઠસ્તૃતીયો વા, શશી ચ દશમસ્થિતઃ ॥

યદા નવતિ મૃત્યુઃ સ્યા, તૃતીયે દિવસે તદા ॥ ૧૯૨ ॥

અર્થઃ— વહી ઠટે સૂર્ય, અથવા ત્રીજે અને દશમે ચંદ્ર હોય તો ત્રીજે દિવસે મૃત્યુ થાય. તથા,

પાપગ્રહાશ્ચેહ્લદયા, તુર્યે વા દ્વાદશેઽથવા ॥

દિશંતિ તદ્વિદો મૃત્યુ, તૃતીયે દિવસે તદા ॥ ૧૯૩ ॥

અર્થઃ— હલદયથી ચોથે અથવા બારમે પાપગ્રહો હોય, તો તેના જાણનારા ત્રીજે દિવસે મૃત્યુ કહે છે. તથા,

उदये पंचमे वाऽपि, यदि पापग्रहो जवेत् ॥

अष्टनिर्दशनिर्वा स्या, द्विवसैः पंचता तदा ॥ १९४ ॥

अर्थः— उदय वखते पापग्रह जो पांचमे होय, तो आठ अथवा दश दिवसे मृत्यु थाय. तथा,

धनुर्मिथुनयोः सप्त, मयोर्यद्यशुजग्रहाः ॥

तदा व्याधिर्मृतिर्वास्या, ज्योतिषामिति निर्णयः ॥ १९५ ॥

अर्थः— सातमा एवा धनु अने मिथुन राशिमां जो अशुज ग्रहो आवे, तो व्याधि अथवा मृत्यु थाय एम ज्योतिषियोनो निर्णय ठे.

हवे आठश्लोकोयें करीने यंत्रद्वाराथी कालज्ञान कहे ठे.

अंतस्थाधिकृतपाणि, नामप्रणवगर्भितं ॥

कोणस्थरेफमाग्नेय, पुरं ज्वालाशताकुलं ॥ १९६ ॥

सानुस्वारैरकाराद्यैः, षट्स्वरैः पार्श्वतो वृतं ॥

स्वस्तिकांकवहिःकोणं, स्वाक्षरांतःप्रतिष्ठितं ॥ १९७ ॥

चतुःपार्श्वस्थगुरुपं, यंत्रवायुपुरावृतं ॥

कटपयित्वा परिन्यस्येत्, पादहृद्दीर्घसंधिषु ॥ १९८ ॥

सूर्योदयक्षणे सूर्ये, पृष्ठे कृत्वा ततः सुधीः ॥

स्वपुरायुर्विनिश्चेतुं, निजठायाम् विलोकयेत् ॥ १९९ ॥

पूर्णां ठायाम् यदीक्षित, तदा वर्षे न पंचता ॥

कर्णाभावे तु पंचत्वं, वर्षैर्द्वादशनिर्जवेत् ॥ २०० ॥

हस्तांगुलीस्कंधकेश, पार्श्वनासाद्वये क्रमात् ॥

दृष्टाष्टसप्तपंचत्रये, कवर्षैर्मरणं जवेत् ॥ २०१ ॥

षण्मास्या म्रियते नाशे, शिरसश्चिबुकस्य वा ॥

ग्रीवानाशे तु मासेनै, कादशाहेन दृक्क्षये ॥ २०२ ॥

सञ्ज्ञिजे हृदये मृत्यु, दिवसैः सप्तनिर्जवेत् ॥

यदि ठायाम् पश्ये, द्यमपार्श्वं तदा व्रजेत् ॥ २०३ ॥

॥ अष्टनिः कुलकं ॥

અર્થ:— મધ્યમાં રહેલું, તથા અધિકૃતપાણિ ઠે નામ જેનું, એવા પ્રણવેં કરીને ગર્જિત, તથા યુણામાં રેફવાલું, તથા સેંકડો જ્વાલાળથી આકુલ થયેલું ચારે બાજુથી અનુસ્વારયુક્ત એવા અકાર આદિક ઠ સ્વરોથી વિં-ટાયેલું. બહારના યુણાળમાં સ્વસ્તિકોથી ચિહ્નિત થયેલું, તથા તેની અંદર સ્વ એવા અક્ષરોની મધ્યમાં રહેલું, તથા ચારે પડેલે વિસર્ગસહિત યકારવાલું, એવી રીતના યંત્રને વાયુના સમૂહથી આવૃત થયેલું કલ્પીને, વન્ને પગોપર, હૃદયમાં, મસ્તકે તથા સાંધાળમાં રાખવું; પઠી તે બુદ્ધિમાન માણસેં સૂર્યોદય વચ્ચે સૂર્યને પઠાડી રાખીને, પોતાનું આયુષ્ય જોવા માટે પોતાની ઠાયાને જોવી; તેમાં જો સંપૂર્ણ ઠાયા દેખાય, તો મૃત્યુ ન થાય, પણ જો કર્ણ ન દેખાય, તો બાર વરસેં મૃત્યુ થાય, તથા હાથે, આંગલી, સ્કંધ, કેશ, પડેલાં અને નાસિકાનો જો ક્ષય દેખાય, તો અનુક્રમેં દશ, આઠ, સાત, પાંચ, ત્રણ અને એક વરસેં મૃત્યુ થાય; તથા મસ્તક અને ડાઢીનો જો ક્ષય દેખાય, તો ઠ માસેં મૃત્યુ થાય, તથા કંઠનો ક્ષય જોવાથી એક માસમાં, અને આંખોનો ક્ષય જોવાથી અગ્યારદિવસેં મૃત્યુ થાય; તથા ઊંઘ સહિત જો હૃદય દેખાય તો સાત દિવસેં મૃત્યુ થાય, તથા જો બે ઠાયા દેખાય તો તે વચ્ચેજ મૃત્યુ પામે.

હવે યંત્રના પ્રયોગને ઉપસંહરતા થકા વિદ્યાર્થેં કરીને કાલજ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે ઠે.

इति यंत्रप्रयोगेण, जानीयात्कालनिर्णयं ॥

यदि वा विद्यया विद्या, हृदयमाणप्रकारया ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ:— એવી રીતેં યંત્રના પ્રયોગથી કાલનો નિર્ણય જાણવો, અથવા હવે કહેવાના પ્રકારથી વિદ્યાર્થેં કરીને પણ જાણવો.

હવે સાત શ્લોકોયેં કરીને તે વિદ્યા કહે ઠે,

प्रथमं न्यस्य चूडायां, स्वाशब्दमौच मस्तके ॥

क्षिं नेत्रहृदये पंच, नाभ्यब्जे हाक्षरं ततः ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ:— પેહેલાં શિખામાં “સ્વા” શબ્દને, અને મસ્તકપર “ૐ” શબ્દને, નેત્ર અને હૃદયમાં પાંચ “ક્ષિ” શબ્દને તથા નાભિકમલપર “હા”

शब्दने जोडवो. पढी “ ॐजुँसः ॐमृत्युंजयाय ॐ वज्रपाणिने शूलपाणिने
हर हर दह दह स्वरूपं दर्शय दर्शय हुं फट्.”

अनया विद्ययाष्टाय, शतवारं विलोचने ॥

स्वढायां चान्निमंत्र्यार्कं, पृष्टे कृत्वारुणोदये ॥ १०६ ॥

परढायां परकृते, स्वढायां स्वकृते पुनः ॥

सम्यक्कृतपूजः स, नृपयुक्तो विलोकयेत् ॥ १०७ ॥

अर्थः— उपरनी विद्यार्थी एकसोने आठवार बन्ने नेत्रो, तथा पोतानी
ढायाने मंत्रीने, तथा प्रज्ञातमां सूर्यने पढाडी करीने, परने माटे परनी
ढाया,अने पोताने माटे पोतानी ढाया,सारी रीतें पूजा आदिक करीनेजोवि.

संपूर्णी यदि पश्येत्ता, मावर्षं न मृतिस्तदा ॥

क्रमजंघाजान्वजावे, त्रिद्व्येकाब्दैर्मृतिः पुनः ॥ १०८ ॥

अर्थः— वली ते ढाया जो संपूर्ण देखाय, तो वर्षसुधि मृत्यु न थाय,
तथा पग, जंघा अने घुटणोनो अज्ञाव होते ठते, त्रण, बे, अने एक वर्ष
मृत्यु थाय. तथा,

जरोरजावे दशजि, मासैर्नश्येत्कटेः पुनः ॥

अष्टानिर्नवजिर्वापि, तुंदाजावे तु पंचधैः ॥ १०९ ॥

अर्थः—साथलोको अज्ञाव होते ठते दश मासैं,केडनो अज्ञाव होते ठ ते
आठ अथवा नवमासैं,अने पेटनो अज्ञाव होते ठते पांच ठ मासैं मृत्यु थाय.

ग्रीवाजावे चतुस्त्रिद्व्ये, कमासैर्म्रियते पुनः ॥

कक्षाजावे तु पक्षेण, दशाहेन जुजक्ष्ये ॥ ११० ॥

अर्थः— कंठनो अज्ञाव होते ठते चार, त्रण, बे अने एक मासैं पण
मृत्यु थाय, अने कुंखना अज्ञावें पखवाडिये, तथा जुजाना अज्ञावें दश
दिवसैं मृत्यु थाय.

दिनैः स्कंधक्ष्येऽष्टाजि, श्रतुर्याम्या तु हृत्क्ष्ये ॥

शीर्षाजावे तु यामाभ्यां, सर्वाजावे तु तत्क्षणात् ॥ १११ ॥

अर्थः— स्कंधनो अज्ञाव होते ठते आठ दिवसैं, हृदयनो अज्ञाव होते

ઠતે ચાર પોહોરે, મસ્તકનો અજાવ હોતે ઠતે વે પોહોરે, અને સર્વનો અજાવ હોતે ઠતે તત્કાળ મૃત્યુ થાય છે.

एवमाध्यात्मिकं कालं, विनिश्चेतुं प्रसंगतः ॥

बाह्यस्यापि हि कालस्य, निर्णयः परिज्ञापितः ॥ १११ ॥

અર્થ:— એવી રીતે આધ્યાત્મિક કાલનો નિશ્ચય કરાવામાટે પ્રસંગોપાત્ત બાહ્યકાલનો પણ નિર્ણય કહ્યો.

हवे जय अने पराजयना परिज्ञाननो उपाय कहेहे.

को जेष्यति दयोर्युद्धे, इति पृष्ठत्यवस्थितः ॥

जयः पूर्वस्य पूर्वे स्या, जिक्ते स्यादितरस्य तु ॥ ११३ ॥

અર્થ:— બન્નેનાં યુદ્ધમાં કોણ જીતશે ? એમ પૂછીને રહે છે, પૂર્ણ હોતે થકે પૂર્વ પક્ષનો જય થાય, અને અધુરે રહેતે થકે સામા પક્ષવાલાનો જય થાય.

हवे ते पूर्ण अने अधुरानुं स्वरूप कहे ठे.

यस्त्यजेत् संचरन् वायु, स्तजिक्तमग्निधीयते ॥

संक्रामेत्तु यत्र स्थाने, तत्पूर्णं कथितं बुधैः ॥ ११४ ॥

અર્થ:— સંચરતો વાયુ જે તજી દે, તે અધુરું કહેવાય, અને જે સ્થાનમાં સંક્રમણ પામે, તે પંડિતોયે સંપૂર્ણ કહેવાય છે. તથા,

प्रष्टादौ नाम चेद् ज्ञातु, गृह्णात्यत्यातुरस्य तु ॥

स्यादिष्टस्य तदा सिद्धि, विपर्यासे विपर्ययः ॥ ११५ ॥

અર્થ:— પુઠનાર માણસ પેહેલાં જાણનારનું (વૈદ્યનું) અને પઠી જો રોગોનું નામ લે, તો કાર્યની સિદ્ધિ થાય, અને તેથી ઉલટી રીતે નામ લેવાથી વિપર્યાસ થાય.

वामबाहुस्थिते दूते, समनामाक्षरो जयेत् ॥

दक्षिणबाहुगे त्वाजौ, विषमाक्षरनामकः ॥ ११६ ॥

અર્થ:— જો દૂત ડાબા હાથ પાસે આવી ઝમે, તો સમ અક્ષરનાં નામવાળો જીતે, અને જો જમણા હાથપાસે ઝમે, તો લઢાશમાં વિષમ અક્ષરના નામવાળો જીતે. તથા,

નૂતાદિનિર્ગૃહીતાનાં, દષ્ટાનાં વા નુજંગમૈઃ ॥

વિધિઃ પૂર્વોક્તેવાસૌ, વિદ્ધેયઃ સ્વલુ માંત્રિકૈઃ ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થઃ— ચૂત આદિકના વલગાડવાલા, તથા સર્પે ઢંચેલા પ્રાણિયોમાટે પળ માંત્રિકોચે ઉપરનોજ વિધિ જાણવો.

પૂર્ણાં સંજાયતે વામા, નાડી હિ વરુણેન ચેત્ ॥

કાર્યાણ્યારચ્યમાણાનિ, તદા સિદ્ધ્યંત્યસંશયં ॥ ૨૧૮ ॥

અર્થઃ— જો ડાબી નાડી પવનથી સંપૂર્ણ થાય, તો પ્રારંજ કરાતાં કાર્યો સંશયરહિત સિદ્ધ થાય. તથા,

જયજીવિતલાજાદિ, કાર્યાણિ નિશ્ચિલાન્યપિ ॥

નિષ્ફલાન્યેવ જાયંતે, પવને દક્ષિણાસ્થિતે ॥ ૨૧૯ ॥

અર્થઃ— જો જમણિ નાસિકામાં વાયુ હોય, તો જય, જીવિત, લાજ આદિક સઘલાં કાર્યો નિષ્ફલ જાય છે.

જ્ઞાની બુધ્વાનિલં સમ્યક્, પુષ્પં હસ્તાત્પ્રપાતયેત્ ॥

મૃતજીવિતવિજ્ઞાને, તતઃ કુર્વીત નિશ્ચયં ॥ ૨૨૦ ॥

અર્થઃ— જ્ઞાની માણસે વાયુને સારી રીતે જાણીને હાથથી પુષ્પ પાડવું, તથા તેથી મૃત્યુ અને જીતિતનું જ્ઞાન મેલવવું. તથા,

ત્વરિતો વરુણે લાજ, શ્ચિરેણ તુ પુરંદરે ॥

જાયતે પવને સ્વલ્પઃ, સિદ્ધોપ્યગ્નો વિનશ્યતિ ॥ ૨૨૧ ॥

અર્થઃ— વરુણ હોતે ઠતે તુરત લાજ થાય છે, પવન હોતે ઠતે સ્વલ્પ લાજ થાય છે, તથા અગ્નિ હોતે, ઠતે, સિદ્ધ થઈને લાજ પણ નાશ પામે.

આયાતિ વરુણે યાતઃ, તત્રૈવાસ્તે સુખં ક્ષિતૌ ॥

પ્રયાતિ પવનેન્યત્ર, મૃતિત્યનલે વદેત્ ॥ ૨૨૨ ॥

અર્થઃ— વરુણ હોતે ઠતે, ગઈને આવે છે અને ત્યાં સુખેથી પૃથ્વીપર રહે છે, અને પવન હોતે ઠતે બીજી જગોયે જાય છે, અને અગ્નિ હોતે ઠતે મૃતક કહેવાય છે. તથા,

દહને યુધ્ધપૃષ્ઠાયાં, યુધ્ધજંગશ્ચ દારુણઃ ॥

મૃત્યુસૈન્યવિનાશૌ વા, પવને જાયતે પુનઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થઃ— દહન હોતે ઠતે યુદ્ધની પૂઠા કરવાથી, જયંકર યુદ્ધનો જંગ થાય, અને પવન હોતે ઠતે મૃત્યુ અને સૈન્યનો નાશ થાય છે. તથા, મહેંદે વિજયો યુધ્ધે, વારુણે વાંઘિતાધિકઃ ॥

રિપુજંગેન સંધિર્વા, સ્વસિદ્ધિપરિસૂચકઃ ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થઃ— મહેંદ્ર હોતે થકે યુદ્ધમાં જય થાય, તથા વારુણ હોતે થકે, હિતિથી પણ અધિક થાય, અને તે શત્રુના જંગથી સંધિ અથવા પોતાની સિદ્ધિને સૂચવનારો છે. તથા,

ઝૌમે વર્ષતિ પર્જન્યો, વરુણે તુ મનોમતં ॥

પવને હુર્દિનાંઝોદૌ, વહ્નો વૃષ્ટિઃ કિયત્યપિ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થઃ— ઝૌમ હોતે ઠતે વરસાદ વરસે છે, વરુણ હોતે ઠતે મન મલે છે, પવન હોતે ઠતે હુર્દિન અને વરસાદ હોય, અને અગ્નિ હોતે ઠતે કેટલીક વૃષ્ટિ થાય. તથા,

વરુણે શસ્યનિષ્પત્તિ, રતિશ્લાઘ્યા પુરંદરે ॥

મધ્યસ્થા પવને ચ સ્યા, ન્ન સ્વલ્પાપિ હુતાશને ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થઃ— વરુણ હોતે ઠતે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, અને તે પુરંદર હોતે ઠતે અતિ ઉત્તમ થાય, તથા પવન હોતે ઠતે મધ્યસ્થ કહેવાય, અને અગ્નિ હોતે થકે સ્વલ્પ પણ ન થાય.

મહેંદ્રવરુણૌ શસ્તૌ, ગર્જપ્રશ્ને સુતપ્રદૌ ॥

સમીરદહનો સ્ત્રીદૌ, શૂન્યં ગર્જસ્ય નાશકં ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થઃ— મહેંદ્ર અને વરુણ ગર્જપ્રશ્નમાં પુત્રને દેનારા ઉત્તમ છે, અને શૂન્ય તો ગર્જને નાશ કરનારું છે. તથા,

ગૃહે રાજકુલાદૌ ચ, પ્રવેશે નિર્ગમેડ્યવા ॥

પૂર્ણાંગપાદં પુરતઃ, કુર્વતઃ સ્યાદન્નીપ્સિતં ॥ ૧૧૮ ॥

અર્થઃ— ઘરમાં અને રાજકુલમાં પણ પ્રવેશ અને નિર્ગમન વચ્ચે જે

बाजुनुं अंग वायुथी जरेहुं होय; ते तरफनो पग अगाडी करीने जवाथी इहित कार्यसिद्धि थाय. तथा,

गुरुबंधुनृपामात्या, अन्येपीप्सितदायिनः ॥

पूर्णांगे खलु कर्तव्याः, कार्यसिद्धिमनीप्सता ॥ २२९ ॥

अर्थः— वायुथी संपूर्ण अंग होते ठते, गुरु, बंधु, राजा, अमात्य अने बीजा पण इहित देनारा होय ठे, माटे वायुथी पूर्ण अंग होते ठते कार्यसिद्धि प्रत्ये इच्छा करवी. तथा,

आसने शयने वापि, पूर्णांगे विनिवेशिताः ॥

वशीचवंति कामिन्यो, न कर्मणमतः परं ॥ २३० ॥

अर्थः— वायुथी पूर्ण अंग होते ठते, आसन अथवा शय्यापर बेसा-डेढी स्त्रियो वश थाय ठे, एम करवामां आ शिवाय बीजुं कोइ पण काम-ण वधारे बलवत् नथी. तथा,

अरिचौराधमर्णाद्या, अन्येऽप्युत्पातविग्रहाः ॥

कर्तव्याः खलु रिक्तांगे, जयलाजसुखार्थिभिः ॥ २३१ ॥

अर्थः— जय लाज अने सुखना अर्थि माणसोचे, वायुथी खाढी शरीर होते ठते, शत्रु, चोर, क्षेणदार विगेरे बीजा उत्पात अने विग्रहोनो उ-पाय करवो. तथा,

प्रतिपक्षप्रहारेभ्यः, पूर्णांगे योऽनिरक्षति ॥

न तस्य रिपुभिः शक्ति, बलिष्ठैरपि हन्यते ॥ २३२ ॥

अर्थः— वायुथी पूर्ण अंग होते ठते, जे माणस शक्तिना प्रहारोथी पो-तानुं रक्षण करे ठे, तेनी शक्तिने बलवान् शत्रु पण हठावी शकतो नथी.

वहंतीं नासिकां वामां, दक्षिणां नाभिसंस्थितः ॥

पृष्ठेद्यदि तदा पुत्रो, रिक्तायां तु सुता जवेत् ॥ २३३ ॥

अर्थः— डाबी अथवा जमणी नाडी वहेते ठते उजो रहीने जो पूठे, तो पुत्र थाय ठे, अने ते नाडी खाढी होय ने पूठे, तो पुत्री थाय ठे; तथा,

सुषुम्णावाहनागे द्वौ, शिशू रिक्ते नपुंसकं ॥

संक्रांतौ गर्जहानिः स्यात्, समे द्वेममसंशयं ॥ २३४ ॥

अर्थः— सुषुम्णा नाडी वहेते ठते बे बालक, अने ते खादी होते ठते नपुंसक तथा संक्रांति होते ठते गर्जनी हानि, अने तुल्य होते ठते संशयरहित कुशलपणुं थाय.

चंजे स्त्री पुरुषः सूर्ये, मध्यभागे नपुंसकं ॥

प्रश्नकाले तु विज्ञेय, मिति कैश्चिन्निगद्यते ॥ ९३५ ॥

अर्थः— चंद्रनाडी होते ठते स्त्री, सूर्यनाडी होते ठते पुरुष, मध्य-भाग होते ठते नपुंसक, एवी रीतें प्रश्नकालें पण जाणवुं, एम पण के-टलाकोए कहेवुं ठे.

हवे पवनना निश्चय उपायने कहे ठे.

यदा न ज्ञायते सम्यक्, पवनः संचरन्नपि ॥

पीतश्वेतारुणश्यामै, निश्चेतव्याः सविंदुजिः ॥ ९३६ ॥

अर्थः— ज्यारें संचरतो पण पवन सारी रीतें जणातो नथी, ल्यारे ते बिंदुजि, पीलो, सफेद, लाल के श्याम, एम निश्चय करवो,

हवे बे श्लोकोथी ते बिंदुजि जोवानो उपाय कहे ठे.

अंगुष्ठाभ्यां श्रुती मध्यां, गुलीभ्यां नासिकापुटे ॥

अंत्योपांत्यांगुलीनिश्च, पिधाय वदनांबुजं ॥ ९३७ ॥

कोणावहणो निपीड्याद्यां, गुलीभ्यां श्वासरोधतः ॥

यथावर्णं निरीक्षेत, बिंदुमव्यग्रमानसः ॥ ९३८ ॥ युग्मं ॥

अर्थः— बे अंगुठाजि बन्ने कानोने, तथा वचली बन्ने आंगलीजि नसकोराजिने, अने टचली तथा तेनी पासैनी एम बन्ने आंगलीजि सु-खने, तथा पेहेली बे आंगलीजि आंखना खुणाजिने दबावी, श्वासने रोजीने, निश्चल चित्तथी बिंदुनो रंग जोवो.

हवे बिंदुना ज्ञानथी पवननो निश्चय कहे ठे.

पीतेन बिंदुना जौमं, सितेन वरुणं पुनः ॥

कृष्णेन पवनं विद्या, दरुणेन हुताशनं ॥ ९३९ ॥

अर्थः— पीला बिंदुथी जौमने, सफेदथी वरुणने, कालाथी पवनने, अने लालथी अग्नि जाणवो.

હવે નહીં અગ્નિમત એવી નાડીને નિષેધવાને ઉપાય કહે છે.

નિરુત્સેદ્ વહંતીં યાં, વામાં વા દક્ષિણમથ ॥

તદંગં પીડયેત્સઘો, યથા નાડીતરા વહેત્ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ:- ચાલતી એવી ડાબી અથવા જમણી, જે નાડીને રંધવાની ફ-
જા હોય, તે અંગને દાબવું, કે જેથી બીજી નાડી વહેવા માંડે.

અગ્રે વામવિજાગે હિ, શશિક્ષેત્રં પ્રચક્ષતે ॥

પૃષ્ઠે દક્ષિણજાગે તુ, રવિક્ષેત્રં મનીષિણઃ ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ:- ડાહ્યા માણસો અગ્ર એવા ડાબા વિજાગમાં ચંદ્રક્ષેત્રને કહે-
ઠે, તથા પાઠલા એવા જમણા વિજાગમાં સૂર્યક્ષેત્રને કહે છે.

લાજાલાજૌ સુખં હુઃખં, જીવિતં મરણં તથા ॥

વિદંતિ વિરલાઃ સમ્યગ્, વાયુસંચારવેદિનઃ ૨૪૨ ॥

અર્થ:- વિરલા એવા વાયુસંચારને જાણનારા માણસો સારી રીતે,
લાજ, અલાજ, સુખ, હુઃખ, જીવિત તથા મરણને જાણી શકે છે. તથા,

અખિલં વાયુજન્મેદં, સામર્થ્યં તસ્ય જ્ઞાયતે ॥

કર્તું નાડીવિશુદ્ધિં યઃ, સમ્યગ્ જાનાત્યમૂઢધીઃ ॥ ૨૪૩ ॥

અર્થ:- જે બુદ્ધિમાન્ માણસ નાડીની વિશુદ્ધિ કરવાને સારી રીતે
જાણે છે, તેને વાયુથી ઉત્પન્ન થતું સઘલું સામર્થ્ય જણાય છે.

હવે ચાર શ્લોકોયેં કરીને નાડીની શુદ્ધિ કહે છે.

નાઽપ્યષ્ટકર્ણિકારૂઢં, કલાવિંહપવિત્રિતં ॥

રેફાક્રાંતં સ્ફુરદ્જ્વાસં, હકારં પરિચિંતયેત્ ॥ ૨૪૪ ॥

તં તતશ્ચ તદિદ્વેગં, સ્ફુલિંગાર્ચિશતાંચિતં ॥

રેચયેત્ સૂર્યમાર્ગેણ, પ્રાપયેન્ન નન્નસ્તલં ॥ ૨૪૫ ॥

અમૃતૈઃ પ્લાવયંતં ત, મવતાર્ય શનૈસ્તતઃ ॥

ચંદ્રાન્નં ચંદ્રમાર્ગેણ, નાન્નિપન્ને નિવેશયેત્ ॥ ૨૪૬ ॥

નિષ્ક્રમં ચ પ્રવેશં ચ, યથામાર્ગમનારતં ॥

કુર્વન્નેવં મહાધ્યાસો, નાડીશુદ્ધિમવાપ્નુયાત્ ॥ ૨૪૭ ॥

॥ ચતુર્જિઃ કલાપકં ॥

અર્થ:- નાજિરૂપી અષ્ટ કર્ણિકાપર ચહેલા, અને કલાવિંદુથી પવિ-
ત્ર થયેલા, રેફસહિત, સ્ફુરાયમાન કાંતિવાલા, એવા હકારને ચિંતવવો;
તથા પઠી તેને વિજલીની ઝડપે, સ્ફુલિંગોની સેંકડો શિખા સહિત સૂ-
ર્યમાર્ગથી વિરેચવો, અને આકાશતલમાં પ્રાપ્ત કરવો; પઠી તેને અમૃ-
તથી ત્રીજાવીને તથા ધીરેથી નીચે ઊતારીને, ચંદ્ર સરખા તે હકાર-
ને ચંદ્રમાર્ગથી નાજિપદ્મપર રાખવો; તથા એવી રીતેં યથાર્થ માર્ગે તેનું
આવાગમન કરવાથી, થયેલો અધ્યાસ નાડીશુદ્ધિને મેલવી શકે છે.

હવે નાડીસંચારનું જ્ઞાન હોતે બંને ફલ કહે છે.

નાડીશુદ્ધાવિતિ પ્રાજ્ઞઃ, સંપન્નાધ્યાસકૌશલઃ ॥

સ્વેચ્છયા ઘટયેદ્ વાયું, પુટયોસ્તત્ક્રણાદપિ ॥ ૨૪૮ ॥

અર્થ:- એવી રીતેં નાડીશુદ્ધિમાં પ્રાપ્ત કરેલા અધ્યાસથી હુશીયા-
ર થયેલા ચતુર માણસે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે તત્ક્રણ પણ વાયુ, પુટોની
અંદર ઘટાવવો.

હવે ડાબી જમણી નાડીમાં રહેતા પવનનું કાલમાન કહે છે.

દે એવ ઘટિકે સાર્ધ, એકસ્યામવતિષ્ઠતે ॥

તામુત્સૃજ્યાપરાં નાડી, મધિતિષ્ઠતિ મારુતઃ ॥ ૨૪૯ ॥

અર્થ:- એક નાડીમાં અઢી ઘડી સુધિ વાયુ રહે છે, અને પઠી તે ના-
ડીને બોડીને બીજી નાડીમાં જાય છે. તથા,

ષટ્શતાત્યધિકાન્યાદુઃ, સદ્સ્રાણ્યેકવિંશતિં ॥

અહોરાત્રે નરિસ્વસ્થે, પ્રાણવાયોર્ગમાગમં ॥ ૨૫૦ ॥

અર્થ:- પ્રાણ વાયુનું એક અહોરાત્રમાં સ્વસ્થ નરમાં એકવીશ હજાર
ને ઠસો વચ્ચત આવાગમન થાય છે.

મુગ્ધધીર્યઃ સમીરસ્ય, સંક્રાંતિમપિ વેત્તિ ન ॥

તત્વનિર્ણયવાર્તા સ, કથં કર્તુ પ્રવર્તતે ॥ ૨૫૧ ॥

अर्थः— जे मुग्धबुद्धि माणस वायुना संक्रमणने पण जाणतो नथी, ते तत्त्वना निर्णयनी वार्ताने पण करवाने शी रीतें प्रवर्तमान थाय ?

हवे आठ श्लोकोयें करीने वेधविधि कहे ठे.

पूरितं पूरकेणाधो, मुखं हृत्पद्ममुन्मिषेत् ॥
 ऊर्ध्वश्रोतो नवेत्तच्च, कुंजकेन प्रबोधितं ॥ १५१ ॥
 आक्षिप्य रेचकेणाय, कर्षेद्वायुं हृदंबुजात् ॥
 ऊर्ध्वश्रोतःपथग्रंथिं, नित्वा ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ १५३ ॥
 ब्रह्मरंध्रान्निष्क्रमय्य, योगी कृतकुतूहलः ॥
 समाधितोऽर्कतूलेषु, वेधं कुर्यान्ननैः शनैः ॥ १५४ ॥
 मुहुस्तत्र कृताभ्यासो, मालतीमुकुलादिषु ॥
 स्थिरलक्ष्म्यतया वेधं, सदा कुर्यादतंजितः ॥ १५५ ॥
 दृढाभ्यासस्ततः कुर्याद्, वेधं वरुणवायुना ॥
 कर्पूरागुरुकुष्ठादि, गंधजव्येषु सर्वतः ॥ १५६ ॥
 एतेषु लब्धलक्ष्मोऽथ, वायुसंयोजने पटुः ॥
 पक्षिकायेषु सूक्ष्मेषु, विदध्याद्वेधमुद्यतः ॥ १५७ ॥
 पतंगभ्रंगकायेषु, जाताभ्यासो मृगेष्वपि ॥
 अनन्यमानसो धीरः, संचरेद्विजितेंद्रियः ॥ १५८ ॥
 नराश्वकरिकायेषु, प्रविशन्निःसरन्निति ॥
 कुर्वीत संक्रमं पुस्तो, पलरूपेष्वपि क्रमात् ॥ १५९ ॥

॥ अष्टजिः कुलकं ॥

अर्थः— पूरक वायुशी पूरेलुं, नीचे रहेला मुखवालुं थयाथका हृदयक-
 मल प्रफुल्लित थाय, तथा कर्ण उंचावालुं थयां थकां ते कुंजक वायुशी प्र-
 बोधित थाय; पढी तेने रेचकशी आक्षिप्त करीने हृदय कमलमांशी खें-
 चवो, अने कर्णने उंचा राखीने वचमां रहेली मार्गनी गांठने जेदीने ब्र-
 ह्मपुरमां लेइ जवो; पढी करेल ठे कुतूहल जेणें एवा योगीयें तेने ब्रह्म-
 द्वारमांशी कहाडीने समताशी आकडानां रूमां धीरे धीरें वेध करवो;

एवी रीतें तेमां वारंवार अज्यास करवा बाद, प्रमादरहित अइने माल-
तीनां मुकुल आदिकमां, हमेशां स्थिरलक्षणपणायें करीने वेध करवो; एवी
रीतें तेमां दृढ अज्यास कर्याबाद वरुणवायुयें करीने, कपूर, अगुरु आ-
दिक गंध द्रव्योमां वेध करवो; तेमां प्रवीण अया बाद, तथा वा-
युने संयोजवामां हुशीयार अइने सूक्ष्म एवा पक्षि आदिकना शरीरोमां
उद्यमवंत अइने वेध करवो; एवी रीतें पतंगिया जमरा आदिकमां अज्या-
स कर्या बाद हरिणमां पण करवो; अने ते वखते तेमांज तल्लीन अइने,
तथा इंद्रियोने जितीने तेमां संचरवुं; पढी अनुक्रमें मनुष्य, घोडा हाथी
आदिकनां शरीरोमां आवागमन करवुं, तथा पढी पत्थर आदिकमां पण
अनुक्रमें जवा आववानो अज्यास करवो.

एवं परासुदेहेषु, प्रविशेधामनाशया ॥

जीवद्देहप्रवेशस्तु, नोच्यते पापशंकया ॥ २६० ॥

अर्थ:— एवी रीतें मृत्यु પામેલા પ્રાણિનાં શરીરમાં ઢાબી નાશિકાથી
પ્રવેશ કરવો, પણ પાપની શંકાથી જીવતાં પ્રાણીના શરીરમાં પ્રવેશ કર-
વો કહ્યો નથી. એવી રીતે પરનાં શરીરમાં પ્રવેશ કરીને પણ બુદ્ધિમાન્ યો-
ગિયેં અરધો દિવસ અથવા એક આખો દિવસજ ક્રીડા કરવી, અને પઢી
પાહું પોતાના શરીરમાં દાખલ થવું.

क्रमेणैवं परपुर, प्रवेशाज्यासशक्तिः ॥

विमुक्त इव निर्लेपः, स्वेच्छया संचरेत् सुधीः ॥ २६१ ॥

हवे ते परपुरप्रवेशनुं फल कहे ठे.

अर्थ:— ઉત્તમ બુદ્ધિમાન્ માણસ એવી રીતના ક્રમથી પરશરીરમાં પ્ર-
વેશ કરવાના અજ્યાસની શક્તિથી વિમુક્તની પેઠે નિર્લેપ અइને પોતાની
इच्छा પ્રમાણે સંચરી શકે.

एवी रीतें परमार्हत श्रीकुमारपाल राजाथी सेवायेला आचार्य महा-
राज श्री हेमचंद्रजीयें रचेला अध्यात्मोपनिषद् नामना, अयेला ठे पट्टवंध
जेनो एवा आ योगशास्त्रमां पोतेज करेलुं पांचमा प्रकाशनुं विवरण संपू-
र्ण थयुं. ॥ श्रीरस्तु. ॥

શ્રી જિનાય નમઃ

॥ ષષ્ઠઃ પ્રકાશઃ પ્રારબ્ધયતે ॥

હવે તે પરપુરપ્રવેશનું અપરમાર્થપણું કહે છે.

इह चायं परपुर, प्रवेशश्चित्रमात्रकृत् ॥

સિધ્ધ્યેન્ન વા પ્રયાસેન, કાલેન મહતાપિ હિ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— અહીં કહેલો આ પરપુરપ્રવેશ ફક્ત આશ્ચર્ય કરનારો છે, તે સિદ્ધ થાય, અથવા પ્રયાસથી કેટલેક કાલે સિદ્ધ ન પણ થાય. કેમકે,

जित्वापि पवनं नाना, करणैः क्लेशकारणैः ॥

નાડીપ્રચારમાયત્તં, વિધાયાપિ વપુર્ગતં ॥ ૨ ॥

અશ્રદ્ધેયં પરપુરે, સાધયિત્વાપિ સંક્રમં ॥

વિજ્ઞાનૈકપ્રસક્તસ્ય, મોક્ષમાર્ગોન સિધ્યતિ ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— ક્લેશનાં કારણરૂપ એવા નાના પ્રકારના ઉપાયોથી પવનને જીતીને પણ, તથા શરીરમાં રહેલા નાડીના પ્રચારને વશ કરીને પણ તથા પરપુરપ્રવેશ સાધીને પણ તે પર શ્રદ્ધા નહીં કરવી, કેમકે, એવી રીતના ફક્ત વિજ્ઞાનમાંજ આસક્ત રહેનારને મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થતો નથી.

હવે ધ્યાનસિદ્ધિમાટે પ્રાણાયામનો પ્રદેષ કરે છે.

तन्नाप्नोति मनः स्वास्थ्यं, प्राणायामैः कदर्थितं ॥

પ્રાણસ્યાયમને પીડા, તસ્યાં સ્યાન્નિત્તવિપ્લવઃ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— પ્રાણાયામથી કદર્થના પામેલું મન સ્વસ્થતાને પામતું નથી, કેમકે તેથી પીડા થાય છે, અને તે પીડા હોતે ઢતે ચિત્ત વ્યાકુલ થાય છે.

पूरणे कुञ्जने चैव, रेचने च परिश्रमः ॥

ચિત્તસંક્લેશકરણાન્, મુક્તેઃ પ્રત્યૂહકારણં ॥ ૫ ॥

અર્થઃ— પૂરણ, કુંજન, અને રેચનમાં પરિશ્રમ થાય છે, અને એવી રીતે મનને તે ક્લેશકારી હોવાથી મોક્ષ માટે તે વિઘ્નરૂપ છે.

इन्द्रियैः समनिकृष्य, विषयेभ्यः प्रज्ञांतधीः ॥

ધર્મધ્યાનકૃતે તસ્મા, ન્મનઃ કુર્વીત નિશ્ચલં ॥ ૬ ॥

અર્થ:— તેથી વિષયોથી વિરક્ત બુદ્ધિવાલા થઈને, તથા ઇન્દ્રિયોની સાથે મનને પણ રેંચીને ધર્મધ્યાન માટે તેને નિશ્ચલ કરવું.

નાજિહૃદયનાસાગ્ર, જાલભૂતાલુદ્દષ્ટયઃ ॥

મુખં કર્ણો શિરશ્ચેતિ, ધ્યાનસ્થાનાન્યકીર્તયન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— નાજિ, હૃદય, નાસિકાના અગ્રનાગો, કપાલ, ત્રૂકુટી, તાલુ, આંખ, મુખ, કાન, અને મસ્તક એ ધ્યાનની ધારણાનાં સ્થાનકો છે.

હવે ધારણાનું ફલ કહે છે.

एषामेकत्र कुत्रापि, स्थाने स्थापयतो मनः ॥

उत्पद्यन्ते स्वसंवित्ते, बहवः प्रत्ययाः किल ॥ ૮ ॥

અર્થ:— ઉપર કહેલાં કોઈ પણ સ્થાનકેં મનને સ્થિર કરવાથી ચરેચર આત્મજ્ઞાનની ઘણી પ્રતીતિયો ઉત્પન્ન થાય છે.

एवी रीतें परमार्हत श्री कुमारपाल राजार्ये सेवायेल आचार्य महा-
राज श्री हेमचंद्रजीये रचेला अध्यात्मोपनिषद् नामना, तथा थयेल ठे
पट्टबंध जेने, एवा योगशास्त्रमां पोतेज करेलुं ठछा प्रकाशनुं विवरण सं-
पूर्ण थयुं. श्रीरस्तु.

શ્રીજિનાયનમઃ

॥ सप्तमः प्रकाशः प्रारब्धते ॥

હવે ધ્યાન ધરનારનો ક્રમ કહે છે.

ध्यानं विधित्सता ज्ञेयं, ध्याता ध्येयं तथा फलं ॥

सिध्यन्ति नहि सामग्रीं, विना कार्याणि कर्हिचित् ॥ ૧ ॥

અર્થ:— ધ્યાન ધરવાને જ્ઞતા માણસેં ધ્યાતા ધ્યેય, અને ફલને જાણવું જોઈયેં, કેમકે સામગ્રી વિના કાર્યો કોઈ પણ વચ્ચે સિદ્ધ થતાં નથી.

હવે ૭ શ્લોકોયેં કરીને ધ્યાન ધરનારનું સ્વરૂપ કહે છે.

अमुंचन् प्राणनाशोऽपि, संयमैकधुरीणतां ॥

परमप्यात्मवत्पश्यन्, स्वस्वरूपापरिच्युतः ॥ ૨ ॥

उपतापमसंप्राप्तः, शीतवातातपादिभिः ॥
 पिपासुरमरीकारि, योगामृतरसायनं ॥ ३ ॥
 रागादिभिरनाक्रांतं, क्रोधादिभिरदूषितं ॥
 आत्मारामं मनः कुर्वन्, निर्लेपः सर्वकर्मसु ॥ ४ ॥
 विरतः कामजोगेभ्यः, स्वशरीरेऽपि निःस्पृहः ॥
 संवेगहृदनिर्मग्नः, सर्वत्र समतां श्रयन् ॥ ५ ॥
 नरेंद्रे वा दरिद्रे वा, तुल्यकल्याणकामनः ॥
 अमात्रकरुणापात्रं, जवसौख्यपराङ्मुखः ॥ ६ ॥
 सुमेरुरिव निष्कंपः, शशीवानंददायकः ॥
 समीर इव निःसंगः, सुधीर्ध्याता प्रशस्यते ॥ ७ ॥

॥ षड्भिः कुलकं ॥

अर्थः— प्राण जाय तो पण संयमनुं एक अग्रेसरपणुं नहीं तजनारो तथा पोताना आत्मस्वरूपशी नहीं खसीने, परने, पण पोतानी पेठेज जोतो, तथा टाढ, पवन, अने तडकाशी पण उपतापने नहीं पामतो तथा मोक्ष करनारा योगरूपी अमृतनां रसायनने पीवानी इष्टा करतो तथा राग आदिकशी नहीं आक्रमण थयेलुं, अने क्रोधादिकशी नहि दूषित थएल एवुं, आत्मारामरूप मनने करतो, तथा सर्व कार्योंमां निर्लेप थएल, तथा काम जोगशी विरक्त थयेलो, तथा पोताना शरीरमां पण स्पृहा विनानो, तथा वैराग्यरूपी सरोवरमां निमग्न थयेलो, तथा सर्व जगोए समताने धारण करतो, तथा राजा अने दरिद्र बन्नेनां कल्याणने तुल्यरीतें इष्टतो, तथा सर्वपर करुणावालो, जवनां सुखशी विरक्त थयेलो, मेरुनी पेठे निश्चल, चंद्रनी पेठे आनंद देनारो, पवननी पेठे संगरहित, तथा उत्तम बुद्धिवालो ध्यान धरनार प्रशंसाने पात्र ठे.

हवे जेदपूर्वक ध्येयनुं स्वरूप कहे ठे.

पिंडस्थं च पदस्थं च, रूपस्थं रूपवर्जितम् ॥

चतुर्धा ध्येयमाम्नातं, ध्यानस्यालंबनं बुधैः ॥ ८ ॥

અર્થ:- પંડિતોએ ધ્યાનનાં આલંબન રૂપ, પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ, તથા રૂપાતીત એમ ચાર પ્રકારનું ધ્યેય માનેલું છે.

હવે તે ધ્યેયને ધારણાના જ્ઞેદોથી કહે છે.

પાર્થિવી સ્યાદથાગ્નેયી, મારુતી વારુણી તથા ॥

તત્રજૂઃ પંચમી ચેતિ, પિંડસ્થે પંચ ધારણાઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ:-પિંડસ્થ ધ્યાનમાં, પાર્થિવી, આગ્નેયી, મારુતી વારુણી અને તત્રજૂ એવી પાંચ ધારણાઓ હોય છે. તેમાંથી પાર્થિવી ધારણા ત્રણ શ્લોકોથી કહે છે.

તિર્યગ્ લોકસમં ધ્યાયેત્, દ્વીરાબ્ધિ તત્ર ચાંબુજં ॥

સહસ્રપત્રં સ્વર્ણાંજં, જંબૂદ્વીપસમં સ્મરેત્ ॥ ૧૦ ॥

તત્કેસરતતેરંતઃ, સ્ફુરત્પિંગ્મપ્રજાંચિતાં ॥

સ્વર્ણાચલપ્રમાણાં ચ, કર્ણિકાં પરિચિંતયેત્ ॥ ૧૧ ॥

શ્વેતસિંહાસનાસીનં, કર્મ નિર્મૂલનોદ્યતં ॥

આત્માનં ચિંતયેત્તત્ર, પાર્થિવી ધારણેત્યસૌ ॥ ૧૨ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:- તિર્યક્ લોકના પ્રમાણ જેવડા દ્વીરસમુદ્રને ધ્યાવવો; તેમાં જંબૂદ્વીપ જેવડું, હજાર પત્રનું સ્વર્ણ સરસી કાંતિવાલું એવું કમલ ધ્યાવવું, તે કમલના કેસરાડની શ્રેણિમાં સ્ફુરાયમાન પીઢી કાંતિવાદી, તથા મેરુ પર્વત જેવડી કર્ણિકા ચિંતવવી, તે પર સફેદ સિંહાસન પર બેઠેલા તથા કર્મોનો નાશ કરવાને ઉદ્યમવંત થયેલા એવા આત્માને ચિંતવવો; તેનું નામ પાર્થિવી ધારણા જાણવું.

હવે ૭ શ્લોકોએ કરીને આગ્નેયી ધારણાનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિચિંતયેત્તથા નાગૌ, કમલં ષોડશઙ્ગદં ॥

કર્ણિકાયાં મહામંત્રં, પ્રતિપત્રં સ્વરાવલીં ॥ ૧૩ ॥

રેફબિંદુકલાક્રાંતં, મહામંત્રે યદક્ષરં ॥

તસ્યરેફાદિનિર્યાતીં, શનૈ ધૂમશિખાં સ્મરેત્ ॥ ૧૪ ॥

स्फुलिंगसंततिं ध्यायेत्, ज्वालामालामनंतरं ॥
 ततो ज्वालाकलापेन, दहेत् पद्मं हृदि स्थितं ॥ १५ ॥
 तदष्टकर्मनिर्माण, मष्टपत्रमधोमुखं ॥
 दहत्येव महामंत्र, ध्यानोत्थः प्रबलानलः ॥ १६ ॥
 ततोदेहाद्बहिर्ध्यायेत् पद्मं वह्निपुरं ज्वलत् ॥
 लांबितं स्वस्तिकेनांते, वह्निबीजसमन्वितं ॥ १७ ॥
 देहं पद्मं च मंत्रार्चि, रंतर्वह्निपुरं बहिः ॥
 कृत्वा सुजस्मसाञ्जाम्येत्, स्यादाग्नेयीतिधारणा ॥ १८ ॥

॥ षड्भिः कुलकं ॥

अर्थः— नाजिनेविषे शोल पत्रोवाहुं कमल चितवहुं, तथा तेनी क-
 णिकाउमां “ अँहँ ” एवो मंहामंत्र ध्याववो, अने दरेक पत्रे स्वरोनी पंक्ति
 ध्याववी; महामंत्रमां रेफ, बिंडु अने कलाथी आक्रांत थएल जे “ हँ ”
 अक्षर, तेना रेफथी धीरेधीरे नीकलती एवी धूमशिखानुं स्मरण करवुं;
 पढी तेमां स्फुलिंगोनी श्रेणी, अने ज्वालानी पंक्तिउं ध्याववी पढी ते ज्वा-
 लाना समूहथी हृदयमां रहेला कमलने बालवुं, पढी ते महामंत्रना
 ध्यानथी उत्पन्न थएलो प्रबल अग्नि आठ कर्मोना निर्माण रूप तथा
 नीचेमुखवाला आठ पत्रोने बाले पढी देहथी बहार अग्नि समीप बलता
 तथा स्वस्तिकथी लांबित अने अग्निबीजे करीने सहित एवा कमलने
 ध्याववुं, पढी मंत्रनी शिखा अने अंतर अग्निनी समीप देह अने पद्म-
 ने, बहार कहाडीने जस्मसात् कर्था बाद शांत थवुं, ए आग्नेयी
 धारणा जाणवी.

हवे वे श्लोकोए करीने वायवी धारणानुं स्वरूप कहे ठे.

ततस्त्रिचुवनाजोगं, पूरयंतं समीरणं ॥

चालयंतं गिरीनब्धीन्, ह्योन्नयंतं विचिंतयेत् ॥ १९ ॥

तच्च जस्मरजस्तेन, शीघ्रमुद्धूय वायुना ॥

दृढाभ्यासः प्रशांतात्मा, नयेदिति च मारुतीं ॥ २० ॥

अर्थः— पढी त्रणे चुवनोने पूरी देता, तथा पर्वत अने समुद्रने पण

चलायमान करता एवा पवनने ध्याववो, तथा पढी उपरनी जस्मने ते वायुथी तुरत उडाडीने, दृढ अज्यासथी आत्माने शांत करवो ए मारुती (वायवी) धारणा जाणवि.

हवे बे श्लोकोथी वारुणी धारणानुं स्वरूप कहे ठे.

स्मरेर्षत्सुधासरै, र्घनमालाकुलं नमः ॥

ततोऽर्धेन्दुसमाक्रांतं, मंडलं वारुणांकितं ॥ ११ ॥

नमस्तलं सुधांनोनिः प्लावयेत्तत्पुरं ततः ॥

तद्वजः कायसंचूतं, क्लृपयेदिति वारुणी ॥ १२ ॥

अर्थः— अमृत सरखो वरसाद वरसावनारुं, तथा मेघमालाथी आकुल एवा आकाशनुं स्मरण करवुं, तथा पढी अर्धचंद्रथी आक्रांत थएलुं तथा वारुणथी अंकित थयेलुं मंडल ध्याववुं, पढी ते नमस्तलने अमृत सरखा पाणीथी प्लावित करवुं, अने एकठी थएली ते रजने धोवी; एवी रीतें वारुणी धारणा जाणवी.

हवे तत्रचू धारणाने त्रण श्लोकें करीने उपसंहरता थका कहे ठे.

सप्तधातुविनाचूतं, पूर्णेन्दुविशदद्युतिं ॥

सर्वज्ञकल्पमात्मानं, शुद्धबुद्धिः स्मरेत्ततः ॥ १३ ॥

ततः सिंहासनारूढं, सर्वातिशयनासुरं ॥

विध्वस्ताशेषकर्माणं, कल्याणमहिमान्वितं ॥ १४ ॥

स्वांगगर्जे निराकारं, संस्मरेदिति तत्रचूः ॥

साध्यासइतिपिंडस्थे योगी शिवसुखं नजेत् ॥ १५ ॥

अर्थः— पढी सात धातुं विना उत्पन्न थयेलुं, तथा संपूर्ण चंद्रसरखी सफेद कांतिवालुं, तथा सर्वज्ञ सरखुं, एवं आत्मस्वरूप, शुद्धबुद्धि योगीयें ध्याववुं; पढी सिंहासनपर बेठेलुं, सर्व अतिशयथी शोचतुं, नाश करेल ठे, सर्व कर्मों जेणे एवं, कल्याणकना महिमायें करी सहित, पोताना अंगगर्जमां आकाररहित एवं स्वात्मस्वरूप जे ध्याववुं, ते तत्रचूधारणा कहेवाय; एवी रीतना पिंडस्थ ध्यानमां, अज्यासयुक्त थएलो योगी मोक्षसुखने नजी शके.

हवे त्रण श्लोकोयें करीने, पिंडस्थ ध्येयनुं माहात्म्य कहे ठे.

अश्रांतमिति पिंडस्थे, कृताज्यासस्य योगिनः ॥

प्रज्वंति न दुर्विद्या, मंत्रमंडलशक्तयः ॥ ९६ ॥

शाकिन्यः क्रुद्धयोगिन्यः, पिशाचाः पिशिताशिनः ॥

त्रस्यंति तत्क्षणादेव, तस्य तेजोसहिष्णवः ॥ ९७ ॥

डुष्टाः करटिनः सिंहाः, शरणाः पन्नगा अपि ॥

जिघांसवोऽपि तिष्ठन्ति, स्तंजिता इव दूरतः ॥ ९८ ॥

॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥

अर्थः— एवी रीतें पिंडस्थ ध्यानमां करेल ठे, अत्यंत अज्यास जेणें एवा योगीने उच्चाटन, मारण स्तंजन आदिक विद्याउं, मंत्र, मंडल शक्तिविगेरे पराज्व करी शकतां नथी. तेम शाकिनी, क्रुद्ध योनिउं, पिशाच, मांसाहारी विगेरे तेनां तेजने सहन नहीं करता थका तत्क्षणा त्रास पा-
मे ठे; तथा डुष्ट एवा हाथी सिंह, अष्टापद सर्प विगेरे घातकी प्राणीउं पण स्तंजितनी पेठे तेनाथी दूरज रहे ठे.

एवी रीतें परमार्हत श्री कुमारपाल राजाथी सेवायेला आचार्य महा-
राज श्रीहेमचंद्रजीये रचेला अध्यात्मोपनिषद् नामना, तथा थयेल ठे प-
दबंध जेनो, एवा श्री योगशास्त्रमां पोते करेलुं सातमा प्रकाशनुं विवरण
संपूर्ण थयुं. ॥ श्रीरस्तु ॥

श्री जिनायनमः

॥ अष्टमः प्रकाशः प्रारज्यते ॥

हवे पदस्थ ध्येयनुं लक्षण कहे ठे.

यत्पदानि पवित्राणि, समालंब्य विधीयते ॥

तत्पदस्थं समारूपातं, ध्यानं सिद्धांतपारगैः ॥ १ ॥

अर्थः— जे ध्यान पवित्र पदोनुं (मंत्राक्षरोनुं) आलंबन लक्ष्ने कराव
ठे, तेने सिद्धांतना पारगामिउंयें “पदस्थध्यान” कहेलुं ठे.

तत्र षोडश पत्राढ्ये, नाजिकंदगतेऽबुजे ॥
 स्वरमालां यथापत्रं, भ्रमंतीं परिचितयेत् ॥ १ ॥
 चतुर्विंशतिपत्रं च, हृदि पद्मं सकर्णिकं ॥
 वर्णान्यथाक्रमं तत्र, चिंतयेत्पंचविंशतिं ॥ ३ ॥
 वक्राब्जेऽष्टदले वर्णा, ष्टकमन्यत्ततः स्मरेत् ॥
 संस्मरन्मातृकामेवं, स्याद्भुतज्ञानपारगः ॥ ४ ॥

अर्थः— नाजिकंदपर रहेला तथा शोल पत्रोवाला कमलपर पत्रपत्र-
 प्रत्ये त्रमण करती एवी खरोनी पंक्ति चिंतववी; वली हृदयमां चोवीश
 पत्रोनुं कर्णिकासहित कमल चिंतववुं; तथा तेपर अनुक्रमें पचीश व्यंज-
 नोने चिंतववा. पठी आठ पत्रवाला मुख कमलपर बीजा आठ व्यंजनो
 चिंतववा; एवी रीतनी मातृकाने स्मरण करतां थकां (त्रिकाल) ज्ञान-
 मां पारगामी थवाय.

हवे तेनुं फल कहे ठे.

ध्यायतोऽनादिसंनिधानं वर्णानेतान्यथाविधि ॥
 नष्टादिविषये ज्ञानं, ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥ ५ ॥

अर्थः—एवी रीतनां अनादिसिद्ध एवा ते अक्षरोने विधिपूर्वक ध्यावतां
 थकां, ध्यान धरनारने क्षणवारमां नष्टादिक विषयमां ज्ञान उत्पन्न थायठे.

हवे बार श्लोकोयें करीने प्रकारांतरशी पदमयी देवताने ध्येयपणाय-
 करीने देखाडे ठे.

अथवा नाजिकंदाधः, पद्ममष्टदलं स्मरेत् ॥
 स्वरालिकेसरं रम्यं, वर्गाष्टकयु तैर्दलैः ॥ ६ ॥
 दलसंधिषु सर्वेषु, सिद्धस्तुतिविराजितं ॥
 दलाग्रेषु समग्रेषु, मायाप्रणवपावितं ॥ ७ ॥
 तस्यांतरंतिमं वर्णं, माद्यवर्णपुरस्कृतं ॥
 रेफाक्रांतं कलाबिंदु, रम्यं प्रालेयनिर्मलं ॥ ८ ॥

अर्हमित्यक्षरं प्राणं, प्रांतसंस्पर्शि पावनं ॥
ह्रस्वं दीर्घं प्लुतं सूक्ष्मं, मतिसूक्ष्मं ततः परं ॥ ९ ॥
ग्रंथीन् विदारयन्नाग्नि, कंठहृद्घंटिकादिकान् ॥
सुसूक्ष्मध्वनिना मध्य, मार्गयायि स्मरेत्ततः ॥ १० ॥
अथ तस्यांतरात्मानं, प्लाव्यमानं विचिंतयेत् ॥
बिंदुतप्तकलानिर्यत्, क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥ ११ ॥
ततः सुधासरःसूत, षोडशाब्जदलोदरे ॥
आत्मानं न्यस्य पत्रेषु, विद्यादेवीश्च षोडश ॥ १२ ॥
स्फुटस्फटिकचृंगार, क्षरत्क्षीरसितामृतैः ॥
आग्निराप्लाव्यमानं स्वं, चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥ १३ ॥
अथास्य मंत्रराजस्या, निधेयं परमेष्ठिनं ॥
अर्हंतं मूर्धनि ध्यायेत्, शुद्धस्फटिकनिर्मलं ॥ १४ ॥
तद्भ्यानावेशतः सोढं सोढमित्यालपन्मुहुः ॥
निःशंकमेकतां विद्या, दात्मनः परमात्मनः ॥ १५ ॥
तनोनीरागमद्वेष, ममोहं सर्वदर्शिनं ॥
सुरार्च्यं समवसृतौ, कुर्वाणं धर्मदेशनां ॥ १६ ॥
ध्यायन्नात्मानमेवेत्थ, मज्जिन्नं परमात्मना ॥
लज्जते परमात्मत्वं, ध्यानी निर्धूतकल्मषः ॥ १७ ॥

॥ द्वादशभिः कुलकं ॥

अर्थः— अथवा नाजिकंदनी नीचे आठपांखडीनुं कमल ध्यावतुं, तेमां स्वरनी पंक्तिसहित केसराजं, तथा आठ वर्गोनां अक्षरोवालां, पत्रो ध्यावतां; पांखडीजना सघला सांधाजमां सिद्धनी स्तुतिरूप “ह्रीं” पद ध्यावतुं, तथा तेजना सघला अग्रजागोमां माया प्रणवरूप “ॐ ह्रीं” ए पद ध्यावतुं; वली तेनी वच्चे ठेह्वा अक्षर हकार, तथा पेहेला अक्षर अकारने अगाडी मुकीने स्मरतुं, अने ते हकारपर रेफ चंद्रकला अने बिं-

हु मुकवां अने तेथी बरफ सरखुं उज्ज्वल “अहं” एतुं पद थशे, अने ते पद प्राणप्रांतने स्पर्श करनारुं, तथा पापोने नाश करनारुं ठे, अने ह्रस्व दीर्घ, सूक्ष्म अने अतिसूक्ष्म एवो उच्चार थाय; एवी रीतें उच्चार करवाथी ते नाजि, कंठ, अने हृदयथी घंटिकादि गांठोने विदारे, पढी अत्यंत सूक्ष्म ध्वनिथी मध्य मार्गमां जतुं तेने स्मरवुं; पढी बिंदुथी तप्त थयेली कलामांथी निकलता दूध सरखा सफेद अमृतना मोजाळथी अंतरात्माने जिजावतुं एवुं, तेने चिंतववुं; पढी अमृतना सरोवरथी उत्पन्न थयेला तथा सोल पांखडीवाला कमलना मध्यज्ञागमां आत्माने राखीने, ते पत्रोमां शोल विद्यादेवीजने चिंतववी, पढी स्फटिक सरखी निर्मल जारीजमांथी ऊरता दूध सरखा सफेद अमृतथी पोताने लांबा काळसुधि सिंचाता चिंतववुं; पढी आ मंत्रराजना अजिधेय तथा परमेष्ठी अने स्फटिक सरखा निर्मल एवा अहंतने मस्तकने विषे ध्याववा, पढी ते ध्यानना आवेशथी “सोहं सोहं” एम वारंवार कहेतां थकां, शंकारहित आत्मासाथे परमात्मानी एकता जाणवी, पढी राग, द्वेष अने मोहरहित, सर्वदर्शी, देवोथी पूजनीय तथा समवसरणमां धर्मदेशना देता, एवा परमात्माने अज्ञेदपणाथी आत्मासाथे ध्यावतां थकां ध्यान धरनार योगी क्लेशने नाश करतो थको, परमात्मपणाने पामे.

वली पण प्रकारांतरथी पंचमयी देवतानुं पांच श्लोकोयें करीने स्वरूप कहेठे.

यद्वा मंत्राधिपं धीमान्, ऊर्ध्वाधोरेफसंयुतं ॥

कलाबिंदुसमाक्रांत, मनाहतयुतं तथा ॥ १८ ॥

कनकांजोजगर्जस्थं, सांद्रचंद्रांशुनिर्मलं ॥

गगने संचरंतं च, व्याप्नुवंतं दिशः स्मरेत् ॥ १९ ॥

ततोविशंतं वक्राब्जे, भ्रमंतं भ्रूलतातरे ॥

स्फुरंतं नेत्रपत्रेषु, तिष्ठंतं जालमंडले ॥ २० ॥

निर्यातं तालुरंध्रेण, श्रवंतं च सुधारसं ॥

स्पर्धमानं शशाकिन, स्फुरंतं ज्योतिरंतरे ॥ २१ ॥

સંચરંતં નજોજાગે, યોજયંતં શિવશ્રિયા॥

સર્વાવયવસંપૂર્ણે, કુંજકેન વિચિંતયેત્ ॥ ૬૨ ॥

॥ પંચજિઃ કુલકં ॥

અર્થ:— અથવા બુદ્ધિમાન્ માણસે મંત્રાધિરાજને હંચે અને નીચે રેફ-સહિત, તથા કલા અને બિંદુથી આક્રાંત અને અનાહતનાદેં કરીને યુ-ક્ત કરવો, તથા તેને સુવર્ણકમલના મધ્યજાગમાં રહેલું, તથા ઘાટા એવા ચંદ્રના કિરણો સરખું નિર્મલ, તથા આકાશમાં સંચરતું, અને દિશાહ-માં વ્યાપતું તથા પઠી મુખકમલમાં પેસતું ચૂકુટીહમાં ત્રમણ કરતું, ને-ત્રોમાં સ્ફુરાયમાન થતું, કપાલપર રહેતું, તાલુરંધ્રથી નિકલતું, જ્યોતિની અંદર સ્ફુરતું, આકાશજાગમાં સંચરતું, મોહલક્ષ્મી સાથે જોડાતું, તથા સર્વ અવયવેં કરીને સંપૂર્ણ એવું કુંજકેં કરીને ચિંતવવું. કહ્યું છે કે,

અકારાદિહકારાંતં, રેફમધ્યં સર્વિંહકં ॥

તદેવ પરમં તત્વં, યોજાનાતિ સતત્વવિત્ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:— અકારથી માંડીને હકાર પર્યંત, મધ્યે રેફ અને બિંદુ સહિત, એવી રીતનાં પરમ તત્ત્વને જે જાણે છે, તેજ તત્ત્વને જાણનારો છે.

હવે ધ્યાનમાં મંત્રરાજનું ફલ કહે છે.

મહાતત્ત્વમિદં યોગી, યદૈવ ધ્યાયતિ સ્થિરઃ ॥

તદેવાનંદસંપદ્નૂ, મુક્તિશ્રીરુપતિષ્ઠતે ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:— સ્થિર એવો યોગી આ મહાતત્ત્વને જ્યારે ધ્યાવે છે, તેજ વચ્ચે આનંદની સંપદાની ચૂમિસમાન એવી મુક્તિરૂપી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

રેફબિંહકલાદ્દીનં, શુભ્રં ધ્યાયેત્તતોઽદ્ધરં ॥

તતોઽનદ્ધરતાં પ્રાપ્ત, મનુષ્યાર્યં વિચિંતયેત્ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— પઠી રેફ, બિંદુ અને કલાવિનાનો સફેદ અદ્ધર ચિંતવવો, પઠી અદ્ધર રહિતપણને પ્રાપ્ત થયેલું, તથા ન ઉચ્ચારી શકાય, એવું ચિંતવવું.

નિશાકરકલાકારં, સૂક્ષ્મં જ્ઞાસ્કરજ્ઞાસ્વરં ॥

અનાહતાન્નિધં દેવં, વિસ્ફુરંતં વિચિંતયેત્ ॥ ૬૬ ॥

अर्थः— चंद्रनी कलाना आकार सरखुं, सूक्ष्म, तथा सूर्यसरखुं तेजस्वी, अने स्फुरायमान थलुं एवुं अनाहत नामना देवनुं चितवन करवुं. पढी, तदेव च क्रमात्सूक्ष्मं, ध्यायेद्दालाग्रसंतिष्ठं ॥

क्षणमव्यक्तमीक्षित, जगज्ज्योतिर्मयं ततः ॥ २७ ॥

अर्थः— पढी अनुक्रमें तेनेज वालना अग्र जागसरखुं सूक्ष्म ध्याववुं, पढी क्षणवार सुधि जगत् ज्योतिर्मय अव्यक्त जोवुं अने एवी रीतें, प्रच्याव्य मानसं लक्ष्या, दलक्ष्ये दधतः स्थिरं ॥ ज्योतिरक्षयमत्यक्ष, मंतरुन्मीलति क्रमात् ॥ २८ ॥

अर्थः— लक्ष्यमांशी अलक्ष्यमां धारण करातुं, एटले अत्यंत सूक्ष्म थलुं, एवुं अक्षय ज्योति अनुक्रमें अंतरमां प्रगट थाय ठे.

इति लक्ष्यं समालंब्य, लक्ष्यज्ञावः प्रकाशितः ॥

निषण्मनसस्तत्र, सिद्ध्यत्यभिमतं मुनेः ॥ २९ ॥

अर्थः— एवी रीतें लक्ष्यना आलंबनशी लक्ष्यनो ज्ञाव कह्यो; तेमां निश्चल मनवाला योगीनुं इष्टित सिद्ध थाय ठे. तथा,

तथा हृत्पद्ममध्यस्थं, शब्दब्रह्मैककारणं ॥

स्वरव्यंजनसंवीतं, वाचकं परमेष्ठिनः ॥ ३० ॥

मूर्धसंस्थितशीतांशु, कलामृतरसप्लुतं ॥

कुंजकेन महामंत्रं, प्रणवं परिचितयेत् ॥ ३१ ॥

अर्थः— हृदयकमलना मध्यजागमां रहेलुं, तथा एक ब्रह्मशब्दना कारणरूप, अने स्वर तथा व्यंजनशी वीटायेलो, अने परमेष्ठिनो वाचक, तथा मस्तकपर रहेल चंद्रनी कलाना अमृतरसशी जीजायेलो, एवा महामंत्र प्रणवरूप 'ॐ'कारने कुंजक नामना प्राणायामवडे चितववो.

हवे तेना ध्येयपणामां प्रकारांतरो कहे ठे.

पीतं स्तंभेऽरुणं वश्ये, क्षोज्जणे विजुमप्रज्ञं ॥

कृष्णं विद्वेषणे ध्यायेत्, कर्मघाते शशिप्रज्ञं ॥ ३२ ॥

अर्थः— स्तंभनमां पीलुं, वशीकरणमां लाल, क्षोज्जनमां परवाला सरखुं, विद्वेषमां कालुं तथा कर्मघातमां चंद्रसरखुं ध्याववुं.

હવે પ્રકારાંતરથી પદમયી દેવતાને સ્તવે છે.

તથા પુણ્યતમં મંત્રં, જગત્રિતયપાવનં ॥

યોગી પંચપરમેષ્ઠિ, નમસ્કારં વિચિંતયેત્ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— તથા યોગીયેં અત્યંત પવિત્ર, તથા ત્રણે જગત્ને પવિત્ર કરનારા, એવા પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કારરૂપ અત્યંત પવિત્ર મંત્રને સ્મરવો. પઠી,

અષ્ટપત્રે સિતાંજોજે, કર્ણિકાયાં કૃતસ્થિતિ ॥

આદ્યં સપ્તાહ્નરં મંત્રં, પવિત્રં ચિંતયેત્તતઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:— આઠ પાંચડીડવાલા સફેદ કમલમાં રહેલી કર્ણિકામાં કરેલ છે, સ્થિતિ જેણે, એવા પેહેલાં, સાત અક્ષરોવાલા “નમો અરિહંતાણં” એવા પવિત્ર મંત્રને ચિંતવવો.

સિદ્ધાદિકચતુષ્કં ચ, દિક્પત્રેષુ યથાક્રમં ॥

ચૂલાપાદચતુષ્કં ચ, વિદિક્પત્રેષુ ચિંતયેત્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:— સિદ્ધ આદિક ચારે પદો અનુક્રમેં દિશાંના પત્રોમાં. તથા વિદિશાનાં પત્રોમાં ઉપરના “એસોપંચનમુક્કારો ઇત્યાદિ” ચાર પદો ચિંતવવાં.

ત્રિશુદ્ધ્યા ચિંતયન્નસ્ય, શતમષ્ટોત્તરં મુનિઃ ॥

ચુંજાનોઽપિ લન્નેતૈવ, ચતુર્યતપસઃ ફલં ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:— મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી તેને એકસોને આઠવાર ચિંતવતો મુનિ, જોજન કરતાં થકાં પણ ઉપવાસનું ફલ મેલવી શકે છે.

એનમેવ મહામંત્રં, સમારાધ્યેહ યોગિનઃ ॥

ત્રિલોક્યાપિ મહીયંતે, ઽધિગતાઃ પરમાં શ્રિયં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:— એવી રીતના મહામંત્રને અહીં આરાધીને, પરમ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થઈને યોગીડ ત્રણે લોકથી પણ પૂજાય છે. તથા,

કૃત્વા પાપસહસ્રાણિ, હત્વા જંતુશતાનિ ચ ॥

અમું મંત્રં સમારાધ્ય, તિર્યંચોઽપિ દિવં ગતાઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— હજારો પાપો કરીને, તથા સેંકડો પ્રાણિડને હણીને પણ આ મંત્રનું આરાધન કરીને કંબલ શંબલ આદિક તિર્યંચો પણ દેવલોકેં ગયા છે.

વહી પ્રકારાંતરથી તે વિદ્યા કહે છે.

ગુરુપંચકનામોત્થા, વિદ્યા સ્યાત્ ષોડશાક્ષરા ॥

જપન્ શતદ્વયં તસ્યા, શ્વતુર્થસ્યામ્નુયાત્ફલં ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- ગુરુપંચક કેતાં પંચ પરમેષ્ઠિનાં ફક્ત નામરૂપ શોભ અક્ષરોવા-
લી વિદ્યા થાય, અને તેને બસો વાર જપવાથી ઉપવાસનું ફલ મળે. તથા,
શતાનિ ત્રીણિ ષઢ્વર્ણી, ચત્વારિ ચતુરક્ષરં ॥

પંચવર્ણી જપન્ યોગી, ચતુર્થફલમશ્નુતે ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- “અરહંત સિદ્ધ” એ ૪ અક્ષરની વિદ્યા ત્રણસેં વાર જપવા-
થી, “અરહંત” એ ચાર અક્ષરની વિદ્યા ચારસોવાર જપવાથી, તથા “અ-
સિઆહસા” એ પાંચ અક્ષરની વિદ્યા પાંચવાર જપવાથી યોગી ઉપવાસનું
ફલ મેલવી શકે. તથા,

પ્રવૃત્તિદેતુરેવૈત, દમીષાં કથિતં ફલં ॥

ફલં સ્વર્ગાપવર્ગોં તુ, વદંતિ પરમાર્થતઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- આમનું આ ફલ તો ફક્ત પ્રવૃત્તિના દેતુરૂપ કહ્યું છે, પણ પર-
માર્થથી તો તેનું સ્વર્ગ અને મોક્ષરૂપ ફલ છે.

વહી પ્રકારાંતરથી પદમયી દેવતા વિષે કહે છે.

પંચવર્ણમયી પંચ, તત્ત્વ વિદ્યોદ્ધૃતા શ્રુતાત્ ॥

અપ્યસ્યમાના સતતં, જવક્લેશં નિરસ્યતિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- “હ્રાં હ્રૈં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં: અસિયા હસા નમઃ” એવી રીતની પાંચ અક્ષ-
રોવાલી, તથા પાંચ તત્ત્વોવાલી, તથા વાદનામના પૂર્વમાંથી હ્રીં કહા-
હેલી, વિદ્યા હમેશાં અન્યાસ કરાતી થકી થતા ક્લેશોને દૂર કરે છે. તથા,

મંગલોત્તમશરણ, પદાન્યવ્યગ્રમાનસઃ ॥

ચતુઃસમાશ્રયાણ્યેવ, સ્મરન્ મોક્ષં પ્રપદ્યતે ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- ચાર મંગલ, ચાર લોકોત્તમ, અને ચાર શરણ તેનું સ્મરણ
કરતો થકો પ્રાણી મોક્ષપદને પામે છે. તથા,

મુક્તિસૌખ્યપ્રદાં ધ્યાયે, દ્વિદ્યાં પંચદશાક્ષરાં ॥

સર્વજ્ઞાનં સ્મરેન્મંત્રં, સર્વજ્ઞાનપ્રકાશકં ॥ ૪૪ ॥

अर्थः— मोक्षसुखने देनारी पंदर अक्षरी विद्या ध्याववी, अने सर्वज्ञान प्रकाश करनारो “ॐ श्रीं क्लीं अर्हं नमः एवा सर्वज्ञतुल्य मंत्रनेस्मरवो.

वक्तुं न कश्चिदप्यस्य, प्रज्ञावं सर्वतः क्षमः ॥

समं जगवता साम्यं, सर्वज्ञेन विजिर्त्ति यः ॥ ४५ ॥

अर्थः— सर्वज्ञपणायें करीने प्रभुनी तुलनाने जे धारण करे ठे, एवो कयो माणस आ मंत्रना प्रज्ञावने कहेवाने समर्थ थाय.? तथा,

यदीच्छेद्भवदावाप्तेः, समुच्छेदं क्षणादपि ॥

स्मरेत्तदादिमंत्रस्य, वर्णसप्तकमादिमं ॥ ४६ ॥

अर्थः— जो जवरूपी दावानलना एक क्षणवारमां नाशने श्रुता हो-इ यें, तो मूलमंत्रना पेहेला सात अक्षरोनुं (नमो अरहंताणं) स्मरणकरवुं.

पंचवर्णं स्मरेन्मंत्रं, कर्मनिर्घातकं तथा ॥

वर्णमालांचितं मंत्रं, ध्यायेत् सर्वाजयप्रदं ॥ ४७ ॥

अर्थः— कर्मोंने नाश करनारा पांच अक्षरना मंत्रने तथा अक्षरोनी श्रेणियुक्त अने सर्व प्रकारनां अजयने देनारा एवा मंत्रने पण ध्याववो.

हवे दश श्लोकोयें करीने व्युष्टिसहित मंत्राक्षर कहे ठे.

ध्यायेत् शिताब्जं वक्रांतं, रष्टवर्गीं दलाष्टके ॥

ॐ नमो अरहंताण, मिति वर्णानपि क्रमात् ॥ ४८ ॥

केसरालीं स्वरमयीं, सुधाबिंदुविनूषितां ॥

कर्णिकां कर्णिकायां च, चंद्रबिंबात्समापतत् ॥ ४९ ॥

संचरमाणं वक्त्रेण, प्रज्ञामंडलमध्यगं ॥

सुधादीधितिसंकाशां, मायाबीजं विचिंतयेत् ॥ ५० ॥

ततो भ्रमंतं पत्रेषु, संचरंतं नजस्तले ॥

ध्वंसयंतं मनोध्वांतं, स्वयंतंच सुधारसं ॥ ५१ ॥

तालुरंध्रेण गह्वरं, लसंतं भ्रूलतांतरे ॥

त्रैलोक्याचित्यमाहात्म्यं, ज्योतिर्मयमिवाद्भुतं ॥ ५२ ॥

इत्यमुं ध्यायतो मंत्रं, पुण्यमेकाग्रमानसं ॥
 वाङ्मनोमलमुक्तस्य, श्रुतज्ञानं प्रकाशते ॥ ५३ ॥
 मासैः षड्भिः कृतान्यासः, स्थिरीनूतमनास्ततः ॥
 निःसरंतीं मुखान्नोजा, बिखां धूमस्य पश्यति ॥ ५४ ॥
 संवत्सरं कृतान्यास, स्ततो ज्वालां विलोकते ॥
 ततः संजातसंवेगः, सर्वज्ञमुखपंकजं ॥ ५५ ॥
 स्फुरत्कल्याणमाहात्म्यं, संपन्नातिशयं ततः ॥
 नामंडलगतं साक्षा, दिव सर्वज्ञमीकृते ॥ ५६ ॥
 ततः स्थिरीकृतस्वांत, स्तत्रसंजातनिश्चयः ॥
 मुक्त्वासंसारकांतार, मध्यास्ते सिद्धिमंदिरं ॥ ५७ ॥

॥ दशभिः कुलकं ॥

अर्थः— मुखनी अंदर आठ पांखडीउनुं कमल ध्यावतुं तथा ते पांख-
 डीमां अक्षरोना आठ वर्गों ध्याववा, तथा “ ॐ नमो अरहंताणं ” एवी
 रीतनां अक्षरोने पण अनुक्रमे ध्याववां; वली स्वरमय केसरानी पंक्ति ते-
 मां ध्याववी, तथा सुधाबिंदुथी विनूषित एवी कर्णिका तेमां ध्याववी,
 अने ते कर्णिकामां चंद्रना बिंबथी पडतुं, तथा मुखें करीने संचार करतुं
 अने प्रज्ञाना मंडलनी वच्चे रहेलुं, तथा चंद्रसरखुं मायाबीज चिंतवतुं;
 पढी पत्रोमां त्रमण करतुं आकाशतलमां संचरतुं मनना अंधकारने नाश
 करतुं, गोल, सुधारसवालुं, तालुछारथी जतुं भ्रूकुटीमां उलसायमान थतुं,
 त्रणे लोकोमां अचिंत्य माहात्म्यवालुं, तथा ज्योतिर्मयनी पेठे अद्भुत, ए-
 वी रीतना पवित्र मंत्रने एकाग्र चित्तथी स्मरतां थकां, मन वचनना म-
 लथी सुकायेलाने श्रुतज्ञान उत्पन्न थाय ठे; एवी रीतें स्थिर मनें करीने
 ठ माससुधि अन्यास करवाथी, मुखकमलमांथी निकलती एवी धुंवाडानी
 शिखाने जुवे ठे. तथा एवी रीतें एक वर्षसुधि अन्यास करवाथी ते मु-
 खमांथी निकलती ज्वालाने जोइ शके ठे, पढी वैराग्ययुक्त थवाथी सर्व-
 ज्ञाना मुखकमलने जोइ शके ठे, तथा पढी स्फुरायमान ठे, कल्याणकोतुं
 माहात्म्य जेमनुं तथा प्राप्त थयेल ठे, अतिशयो जेमने, एवा सर्वज्ञने सा-

ક્ષાત્ જામંડલમાં રહેલા જુવે છે; પઠી મનને સ્થિર કરીને, તથા નિ-
શ્ચયયુક્ત થઈને, સંસારરૂપી વનને તજીને મોક્ષમંદિરપ્રત્યે જાય છે.

શશિર્વિવાદિવોદ્ભૂતાં, સ્વવંતીમમૃતં સદા ॥

વિદ્યાં દ્વિમિતિજાલસ્થાં, ધ્યાયેત્કલ્યાણકારણં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— ચંદ્રવિંચથી ઉત્પન્ન થઈ, તથા હમેશાં અમૃતને ઝરનારી,
અને કલ્યાણનાં કારણનાં કારણરૂપ કપાલમાં રહેલી “દ્વિ” નામની
વિદ્યાને ધ્યાવવી.

ક્ષીરાંજોધેર્વિનિર્યાતીં, પ્લાવયંતીં સુધાંબુજિઃ ॥

જાલે શશિકલાં ધ્યાયેત્, સિદ્ધિસોપાનપદ્ધતિં ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— ક્ષીરસમુદ્રથી નિકલતી, તથા અમૃતમય જલથી પ્લાવન કર-
તી અને મોક્ષ પ્રત્યે નિસરણી સરખી એવી ચંદ્રકલાને જાલમાં ધ્યાવવી.

અસ્યાઃ સ્મરણમાત્રેણ, ત્રુટ્યદ્જવનિબંધનઃ ॥

પ્રયાતિ પરમાનંદ, કારણં પદ્મવ્યયં ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:— તેનાં સ્મરણમાત્રથીજ જવનાં નિબંધનને તોડીને પરમ આનંદ-
નાં કારણરૂપ એવા મોક્ષપદપ્રત્યે જાય છે. તથા,

નાસાગ્રે પ્રણવઃશૂન્ય, મનાહતમિતિ ત્રયં ॥

ધ્યાયન્ ગુણાષ્ટકં લબ્ધ્વા, જ્ઞાનમાપ્નોતિ નિર્મલં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:— નાસિકાના અગ્રજાગપ્રત્યે પ્રણવ, શૂન્ય, અને અનાહત એમ
ત્રણેને ધ્યાવતાં થકાં, અણિમાદિક આઠ ગુણોને મેલવીને નિર્મલ એવું
જ્ઞાન પામે છે.

શંખકુંદશશાંકાનાં, સ્ત્રીનમૂન ધ્યાયંતઃ સદા ॥

સમગ્રવિષયજ્ઞાન, પ્રાગલ્ભ્યં જાયતે નૃણાં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:— શંખ, ડોલર અને ચંદ્ર સરખા એવા તે ત્રણેને હમેશાં ધ્યાવતાં
થકાં, માણસોને સઘલી વસ્તુર્જનાં જ્ઞાનની ચતુરાઈ આવે છે. તથા,

દ્વિપાર્શ્વપ્રાણવદ્દં, પ્રાંતયોર્માયયાવૃતં ॥

સોહંમધ્યે વિમૂર્ધાનં, અહ્લીકારં વિચિંતયેત્ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:— બન્ને પડેલે બે પ્રાણવ બન્ને છેડે માયાથી વીંટાયેલો, “સોહં”

एटबुं मध्यमां अने जेने मस्तके विठे एवा अर्हीकारने चिंतववो. तथा,
कामधेनुमिवाचिंत्य, फलसंपादनक्षमां ॥

अनवद्यां जपेद्विद्यां, गणनृद्वदनोजतां ॥ ६४ ॥

अर्थः— कामधेनुनी पेठे, अर्चित्य फल संपादन करवाने समर्थ, तथा गण-
धरोना मुखथी निकलेली एवी अवधारहित (निर्दोष) विद्याने जपवी. तथा.

षट्कोणे अप्रतिचक्रे, फडिति प्रत्येकमक्षरं ॥

सव्येत्यसिद्धिचक्राय, स्वाहा बाह्येऽपसव्यतः ॥ ६५ ॥

नूतांतं बिंदुसंयुक्तं, तन्मध्ये न्यस्य चिंतयेत् ॥

नमोजिणाणमित्यादौ, रौंपूर्वे वैष्टयेद्बहिः ॥ ६६ ॥

अर्थः— ठ खुणावाला अप्रतिचक्रमां फड् एवा प्रत्येक अक्षर तथा ज-
मणी बाजुये “ सिद्धिचक्राय स्वाहा ” तथा डाबी बाजुये बाहारना जाग-
मां, नूतांत बिंदुसहित, तेनी अंदर राखीने चिंतववुं, तथा नमो जिणा-
णं इत्यादिक रौं पूर्वे करीने बहारथी वीटवुं. तथा,

अष्टपत्रेऽबुजे ध्याये, दात्मानं दीप्ततेजसं ॥

प्रणवाद्यस्य मंत्रस्य, वर्णान् पत्रेषु च क्रमात् ॥ ६७ ॥

अर्थः— आत्मामां आनंदी एवा माणसें आठ पत्रोवाला कमलमां ते-
जने ध्याववुं, तथा तेनां पत्रोमां अनुक्रमेण प्रणव आदिक मंत्रनां अक्ष-
रोने ध्याववां. तथा,

पूर्वाशान्निमुखः पूर्व, मधिकृत्यादिमंडलं ॥

एकादशशतान्यष्टा, क्षरमंत्रं जपेत्ततः ॥ ६८ ॥

अर्थः— पठीदिशा सन्मुख पूर्वे आदित्यमंडलनुं अधिकरण करीने आठ
अक्षरोना मंत्रने, अग्यारसोवार जपवो.

पूर्वाशानुक्रमादेव, मुद्दिश्यान्यदलान्यपि ॥

अष्टरात्रं जपेद्योगी, सर्वप्रत्यूहशांतये ॥ ६९ ॥

अर्थः— एवी रीतें पूर्वदिशाना अनुक्रमथी अन्य पत्रोने पण उद्देशी-
ने योगीयें सर्व विघ्नोनी शांतिमाटे आठरात्रिसुधि जप करवो. तथा,

અષ્ટરાત્રે વ્યતિક્રાંતે, કમલસ્યાસ્યવર્તિનઃ ॥

નિરૂપયતિ પત્રેષુ, વર્ણાનેતાનનુક્રમં ॥ ૭૦ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે આઠરાત્રિ ગયાબાદ આ કમલનાં પત્રોમાં વર્તતા
એવા આ અક્ષરોને અનુક્રમે નિરૂપણ કરે છે.

ત્રીષણાઃ સિંહમાતંગ, રક્તઃપ્રચૂતયઃ ક્ષણાત્ ॥

શામ્યંતિ વ્યંતરાશ્ચાન્યે, ધ્યાનપ્રત્યૂહહેતવઃ ॥ ૭૧ ॥

અર્થઃ— ધ્યાનમાં વિઘ્નચૂત એવા ત્રયંકર, સિંહ, હાથી, રાક્ષસ, વ્યંતર
તથા વીજા પ્રાણીર્જ પળ ક્ષણવારમાં શાંત થાય છે.

મંત્રઃ પ્રણવપૂર્વોઽયં, ફલમૈહિકમિત્તુજ્ઞિઃ ॥

ધ્યેયઃ પ્રણવહીનસ્તુ, નિર્વાણપદકાંક્ષિજ્ઞિઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થઃ— આ લોકસંવંધિ ફલને ઇચ્છનારાંયે પ્રણવપૂર્વક આ મંત્રને ધ્યા-
વવો, અને મોક્ષસુખ ઇચ્છનારાંયે પ્રણવરહિત ધ્યાવવો. તથા,

ચિંતયેદન્યમપ્યેનં, મંત્રં કર્મોઽધ્યાંતયે ॥

સ્મરેત્ સત્વોપકારાય, વિદ્યાં તાં પાપનક્ષિણીં ॥ ૭૩ ॥

અર્થઃ— કર્મોના સમૂહની શાંતિમાટે વીજા પળ આ મંત્રને ચિંતવવો,
તથા પ્રાણીર્જના ઉપકારમાટે પાપોને ત્રક્ષણ કરનારી તે વિદ્યાને સ્મરવી.

પ્રસીદતિ મનઃ સદ્યઃ, પાપકાલુષ્યમુજ્જતિ ॥

પ્રજ્ઞાવાતિશયાદસ્યા, જ્ઞાનદીપઃ પ્રકાશતે ॥ ૭૪ ॥

અર્થઃ— આના પ્રજ્ઞાવાતિશયથી મન તુરત પ્રસાદને પામે છે, તથા પા-
પરૂપી કાલુષ્યને તજે છે, અને જ્ઞાનરૂપી દીવો પ્રકાશને પામે છે.

જ્ઞાનવન્નિઃ સમામ્નાતં, વજ્રસામ્યાદિજ્ઞિઃ સ્ફુટં ॥

વિદ્યાવાદાત્સમુદ્ઘૃત્ય, વીજચૂતં શિવશ્રિયઃ ॥ ૭૫ ॥

જન્મદાવદુ તાશસ્ય, પ્રશાંતિનવવારિદં ॥

ગુરૂપદેશાધિજ્ઞાય, સિદ્ધચક્રં વિચિંતયેત્ ॥ ૭૬ ॥

અર્થઃ— વજ્રસ્વામી આદિક જ્ઞાનિર્જયે વિદ્યાવાદમાંથી ઉધરીને મોક્ષ-
લક્ષ્મીનાં વીજરૂપ પ્રગટરીતે કહેલું, તથા જન્મરૂપી દાવાનલને શાંત ક-

રવામાં નવા વરસાદ સરખું, સિદ્ધચક્ર ગુરુના ઉપદેશથી જાણીને ચિંતવું.
નાજિપદ્મે સ્થિતં ધ્યાયે, દકારં વિશ્વતોમુખં ॥

સિવર્ણં મસ્તકાંજોજે, અકારં વદનાંબુજે ॥ ૭૭ ॥

ઉકારં હૃદયાંજોજે, સાકારં કંઠપંકજે ॥

સર્વકલ્યાણકારીણિ, બીજાન્યન્યાન્યપિ સ્મરેત્ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- ચારે બાજુથી મુખવાલા એવા દકારને નાજિપદ્મમાં રહેલો ધ્યાવવો, તથા સિ અક્ષરને મસ્તકરૂપી કમલપર રહેલો ધ્યાવવો, અને મુખરૂપી કમલપર આકારને ધ્યાવવો, હૃદયરૂપી કમલપર ઉકારને તથા કંઠરૂપી કમલપર સાકારને ધ્યાવવો, અને એવી રીતે સર્વ કલ્યાણનાં બીજાં પણ બીજોને ધ્યાવવાં. તથા,

શ્રુતસિંધુસમુદ્ભૂતં, અન્યદપ્યક્ષરં પદં ॥

અશોષં ધ્યાયમાનં સ્યા, ત્રિર્વાણપદસિદ્ધયે ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:- સિદ્ધાંતો રૂપી સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલા, એવા બીજા પણ સઘલા અક્ષર પદને ધ્યાવવાથી તે મોક્ષપદની સિદ્ધિમાટે થાયઠે. કેમકે, વીતરાગો જ્ઞેયોગી, યત્કિંચિદપિ ચિંતયેત્ ॥

તદેવ ધ્યાનમાન્નાત, મન્યગ્રંથેષુ વિસ્તરાત્ ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:- માટે ઉપરકહેલાં પદોમાંથી જે કંઈ યોગી ચિંતવે, તેથી વિતરાગ થાય, અને તે ધ્યાન અન્ય ગ્રંથોમાં વિસ્તારથી આપેલું ઠે.

एवं च मंत्रविद्यानां, वर्णेषु च पदेषु च ॥

विश्लेषः क्रमशः कुर्या, ह्रस्वीजावोपपत्तये ॥ ८१ ॥

અર્થ:- એવી રીતે મંત્ર વિદ્યાનાં અક્ષરો અને પદોમાં અનુક્રમે હ્રસ્વીજાવની પ્રાપ્તિમાટે વિશ્લેષ કરવો.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલ રાજાથી સેવાણલા એવા આચાર્ય મહારાજ શ્રીહેમચંદ્રજીએ બનાવેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થણેલ ઠે, પટ્ટબંધ જેનો એવા આ યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું આવમા, પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. શ્રીરસ્તુ.

॥ श्री जिनाय नमः ॥

नवमः प्रकाशः प्रारब्धते.

हवे सात श्लोकोयें करीने रूपस्थ ध्येयनुं स्वरूप कहे ठे.

मोक्षश्रीसंमुखीनस्य, विध्वस्ताखिलकर्मणः ॥

चतुर्मुखस्य निःशेष, जुवनाजयदायिनः ॥ १ ॥

इंद्रमंडलसंकाश, वत्रत्रितयशालिनः ॥

लसद्नामंडलान्नोग, विडंबितविवस्वतः ॥ २ ॥

दिव्यडुंडुजिनिर्धोष, गीतसाम्राज्यसंपदः ॥

रणद्विरेफजंकार, मुखराशोकशोचिनः ॥ ३ ॥

सिंहासननिषस्य, वीज्यमास्य चामरैः ॥

सुरासुरशिरोरत्न, दीप्तपादनखद्युतेः ॥ ४ ॥

दिव्यपुष्पोत्कराकीर्णा, संकीर्णपरिषद्भुवः ॥

उत्कंधरैर्मृगकुलैः, पीयमानकलध्वनेः ॥ ५ ॥

शांतवैरेनसिंहादि, समुपासितसंनिधेः ॥

प्रज्ञोः समवसरण, स्थितस्य परमेष्ठिनः ॥ ६ ॥

सर्वातिशययुक्तस्य, केवलज्ञानजास्वतः ॥

अर्द्धतोरूपमालंब्य, ध्यानं रूपस्थमुच्यते ॥ ७ ॥

॥ सप्तजिः कुलकं ॥

अर्थः— मोक्षनी लक्ष्मीनी सन्मुख थएला, तथा नाश करेल ठे, स-
घलां कर्मों जेमणे एवा, तथा चार मुखोवाला, तथा सघला जुवनोने
अजयदान देनारा, तथा चंद्रमंडल सरखा व्रण वत्रोथी शोचता, तथा
उलसायमान थता नामंडलथी तुलना करेल ठे, सूर्यनी पण जेमणे ए-
वा, तथा दिव्य डुंडुजिना शब्दो सहित उत्तम ठे गीतनी संपदा जे-
मनी एवा, तथा जंकार करता एवा जमराजना शब्दथी मुखरित (श-
ब्दायमान) थएल ठे, अशोक वृक्ष जेमनुं एवा. तथा सिंहासनपर बे-
ठेला, अने चामरोथी विंजाता एवा, तथा सुरासुरना मुकुटोथी कांति-

યુક્ત થયેલ છે; નયોની શોજા જેમની એવા, તથા દિવ્ય પુષ્પોના સમૂ-
હોથી જરાઈ ગયેલ છે, પરિષદા જેમની એવા, તથા ઝંચી ડોકીવાલાં હ-
રણીયાંઝંચી પીવાયેલો છે, મધુર શબ્દ જેમનો એવા, તથા શાંત થયેલ
છે, પરસ્પર વૈર જેમનાં, એવા હાથી સિંહ વિગેરેથી ડપાશ્રિત થયેલ
છે, નજદિકનો જાગ જેમનો એવા, તથા સમવસરણમાં બેઠેલા, તથા
સઘલા અતિશયોયેં કરીને યુક્ત એવા, તથા કેવલ જ્ઞાનથી યુક્ત એવા,
પરમાત્મા અરિહંત પ્રજુનાં આલંબનથી જે ધ્યાન ધરવું તે રૂપસ્થ ધ્યા-
ન કહેવાય છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોયેં કરીને પ્રકારાંતરથી રૂપસ્થ ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

રાગદ્વેષમહામોહ, વિકારૈરકલંકિતં ॥

શાંતં કાંતં મનોહારિ, સર્વલક્ષણલક્ષિતં ॥ ૬ ॥

તીર્થકૈરપરિજ્ઞાત, યોગમુદ્રામનોરમં ॥

અદ્વણોરમંદમાનંદં, નિઃસ્થંદં દદદદ્ભુતં ॥ ૭ ॥

જિનેંદ્રપ્રતિમારૂપ, મપિ નિર્મલમાનસઃ ॥

નિર્નિમેષદૃશા ધ્યાયન્, રૂપસ્થધ્યાનવાન્ જવેત્ ॥ ૧૦ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થઃ— રાગ. દ્વેષ અને મોહના વિકારથી કલંકરહિત થયેલું, શાં-
ત, તેજસ્વી, મનોહર, સર્વ લક્ષણેં કરીને યુક્ત, અન્ય તીર્થોયેં નથી
જાણેલી એવી યોગમુદ્રાયેં કરીને મનોહર, આંખોને અત્યંત આનંદ, આ-
પનારું, એવું જિનેંદ્રની પ્રતિમારૂપ ધ્યાનને નિર્મલ મનથી અને અનિમેષ
દૃષ્ટિથી ધ્યાવતાં થકાં, રૂપસ્થ ધ્યાનવાલો પ્રાણી થાય છે. તથા,

યોગી ચાઞ્યાસયોગેન, તન્મયત્વમુપાગતઃ ॥

સર્વજ્ઞીજૂતમાત્માન, મવલોકયતિ સ્ફુટં ॥ ૧૧ ॥

અર્થઃ— અઞ્યાસેં કરીને તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થયેલો યોગી પોતાને સ-
ર્વજ્ઞરૂપ થયેલો પ્રગટરીતેં જુએ છે- તથા,

સર્વજ્ઞોજગવાન્ યોય, મહમેવાસ્મિસધ્રુવં ॥

એવં તન્મયતાં યાતઃ, સર્વવેદીતિ મન્યતે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:— જે સર્વજ્ઞ જગવાન છે, તેજ હું પણ સ્વચ્છ હું, એવી રીતે તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થઈશો યોગી સર્વજ્ઞ મનાય છે.

વીતરાગો વિમુચ્યેત, વીતરાગં વિચિંતયન્ ॥

રાગિણં તુ સમાલંબ્ય, રાગી સ્યાત્ ક્ષોભણાદિકૃત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— વીતરાગને વિંતવતા થકા, યોગી મોક્ષ પામે છે, અને રાગીના આલંબનથી, ક્ષોભ આદિકને કરનાર એવો પોતે પણ રાગી થાય છે. કેમ કે,

येन येन हि ज्ञावेन, युज्यते यंत्रव्यूहकः ॥

तेन तन्मयतां याति, विश्वरूपो मणिर्यथा ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— જેમ મણિ વિશ્વરૂપ થાય છે, (અર્થાત્ સ્ફટિકમણિ જેવું પુષ્પ પાસે હોય તેવો જાસે છે) તેમ જે જે જાવથી યંત્ર જોડનાર જોડાય છે, તેથી તે તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. માટે,

नासद्ध्यानानि सेव्यानि, कौतुकेनापि किंत्विह ॥

स्वनाशायैव जायते, सेव्यमानानि तानि यत् ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— કૌતુકે કરીને પણ આ જગત્માં ધુધ્યાન ધ્યાવવાં નહીં, કેમ કે, તેમ કર્યાથી તે ધ્યાનો પોતાનાજ નાશમાટે થાય છે. કેમ કે,

सिद्ध्यन्ति सिद्ध्यः सर्वाः, स्वयं मोक्षावलंबिनां ॥

संदिग्धा सिद्ध्यन्त्येषां, स्वार्थभ्रंशस्तु निश्चितः ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— મોક્ષના અવલંબનવાલાંને સઘલી સિદ્ધિ પોતાની મેલેજ સિદ્ધ થાય છે, અને બીજાંને તો સિદ્ધિ થવી સંદેહવાલી છે, પણ સ્વાર્થઝંજ તો નિશ્ચિત છે.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રી કુમારપાલ રાજાથી સેવાઈલા એવા આચાર્ય મહારાજશ્રી હેમચંદ્રજીયે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થયેલ છે દ્વાદશ પટ્ટબંધ જેના એવા યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું નવમા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. શ્રી રસ્તુ.

શ્રી જિનાય નમઃ

॥ દશમઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે ॥

હવે રૂપાતીત ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

અમૂર્તસ્ય ચિદાનંદ, રૂપસ્ય પરમાત્મનઃ ॥

નિરંજનસ્ય સિદ્ધસ્ય, ધ્યાનં સ્યાદૂપવર્જિતં ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— અમૂર્ત, તથા ચિદાનંદરૂપ તથા નિરંજન એવા પરમાત્મા સિદ્ધનું ધ્યાન રૂપરહિત થાય.

ઇત્યજસ્રં સ્મરન્ યોગી, તત્સ્વરૂપાવલંબનઃ ॥

તન્મયત્વમવાપ્નોતિ, ગ્રાહ્યગ્રાહકવર્જિતં ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે સિદ્ધના સ્વરૂપને અવલંબીને હમેશાં તેનું સ્મરણ કરતો થકો યોગી, ગ્રાહ્ય તથા ગ્રાહકે કરીને વર્જિત એવા તન્મયપણાને પામે છે.

અનન્યશરણીનૂય, સતસ્મિન્ લીયતે તથા ॥

ધ્યાતૃધ્યાનોજ્ઞયાન્નાવે. ધ્યેયેનૈક્યં યથા વ્રજેત્ ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— બીજા કોઈનું પણ શરણું લીધા વિના, તે, તેને વિષે તેવી રીતે લીન થાય છે, કે જેથી ધ્યાનાર અને ધ્યાન બન્નેના અજ્ઞાવથી ધ્યેયની સાથે એક્યપણાને પામે છે. તથા,

સોડયંસમરસીન્નાવ, સ્તદેકીકરણં મતં ॥

આત્મા યદ્દૃષ્ટ્યક્ત્વેન, લીયતે પરમાત્મનિ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— તેજ તે સમરસી જાવ છે, એવી રીતની તુલના જે કરવી, તેનું નામ એકીકરણ, અને તે, આત્માસાથે અજિન્નજાવેં કરીને પરમાત્મા પ્રત્યે લીન થાય છે.

અલદ્યં લદ્યસંબંધાત્, સ્થૂલાત્ સૂક્ષ્મં વિચિંતયેત્ ॥

સાલંબાન્ન નિરાલંબં, તત્ત્વવિત્તત્ત્વમંજસા ॥ ૫ ॥

અર્થઃ— લદ્યના સંબંધથી અલદ્ય એવું સૂક્ષ્મ સ્થૂલથી ચિંતવવું; અને સાલંબનથી તત્ત્વ જાણનારે તુરત નિરાલંબ તત્ત્વ ચિંતવવું.

એવં ચતુર્વિધધ્યાના, મૃતમગ્નં મુનેર્મનઃ ॥

સાદ્ધાત્કૃતજગત્તત્ત્વં, વિધત્તે શુદ્ધિમાત્મનઃ ॥ ૬ ॥

अर्थः— एवी रीतें चार प्रकारनां ध्यानरूपी अमृतमां मग्न थयेलुं मुनि-
नुं मन, जगतनां तत्वने साक्षात् करीने आत्मशुद्धि धारण करे ठे.

हवे प्रकारांतराची चतुर्विध ध्येयनुं स्वरूप कहे ठे.

आज्ञापायविपाकानां, संस्थानस्य च चिंतनात् ॥

इत्थं वा ध्येयजेदेन, धर्मध्यानं चतुर्विधं ॥ ७ ॥

अर्थः— आज्ञा, अपाय, विपाक, अने संस्थान एवी रीतनां चार
प्रकारनां ध्येयस्थ पण धर्मध्यान थइ शके ठे.

हवे आज्ञा ध्याननुं स्वरूप कहे ठे.

आज्ञां यत्र पुरस्कृत्य, सर्वज्ञानामबाधितां ॥

तत्त्वतश्चित्तयेदर्थी, स्तदाज्ञाध्यानमुच्यते ॥ ८ ॥

अर्थः— सर्वज्ञानां आज्ञा वचनने, परस्पर बाधारहित अगाडी करीने,
अर्थ सहित तत्वोची जे चिंतववां, तेनुं नाम आज्ञाध्यान कहेवायठे.

सर्वज्ञवचनं सूक्ष्मं, हन्यते यन्न हेतुनिः ॥

तद्रूपं च समादेयं, न मृषाज्जाषिणो जिनाः ॥ ९ ॥

अर्थः— सर्वज्ञनुं जे सूक्ष्मवचन हेतुउंची हणातुं नथी, तेउने ते स्व-
रूपें विचारवुं केम के, जिनेश्वरो मृषा बोलनारा होता नथी.

हवे अपायध्याननुं स्वरूप कहे ठे.

रागद्वेषकषायाद्यै, जायमानान् विचिंतयेत् ॥

यत्रापायांस्तदपाय, विचयध्यानमिष्यते ॥ १० ॥

अर्थः— राग द्वेष अने कषाय आदिकोची उत्पन्न थता अपायोने ज्यां
चिंतववा, तेने अपायध्यान जाणवुं. तथा,

ऐहिकामुष्मिकापाय, परिहारपरायणः ॥

ततः प्रतिनिवर्त्तेत, समंतात्पापकर्मणः ॥ ११ ॥

अर्थः— आ लोक अने परलोकसंबंधि अपायोने दूर करवामां तत्पर
थइने चारे कोरची पापकार्योची पाठा हठवुं.

હવે વિપાકવિચયનું સ્વરૂપ કહે છે.

પ્રતિક્ષણસમુદ્ભૂતો, યત્ર કર્મફલોદયઃ ॥

ચિંત્યતે ચિત્રરૂપઃ સ, વિપાકવિચયોદયઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ— ક્ષણ ક્ષણપ્રત્યે ઉત્પન્ન થયેલો, કર્મોનાં ફલોનો વિચિત્ર ઉદ-
ય જેમાં ચિંતવાય, તે વિપાકધ્યાન જાણવું. તથા,

યા સંપદાર્હતોયા ચ, વિપદાનારકાત્મનઃ ॥

एकातपत्रता तत्र, पुण्यापुण्यस्य कर्मणः ॥ ૧૩ ॥

અર્થઃ— ઠેક અરિહંતસુધિની સંપદા, અને ઠેક નારકીઝ સુધિની વિપ-
દા, તેમાં સઘલામાં પુણ્ય અને પાપનુંજ પ્રાબલ્ય છે.

હવે સંસ્થાન ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

अनाद्यंतस्य लोकस्य, स्थित्युत्पत्तिव्ययात्मनः ॥

आकृतिं चिंतयेद्यत्र, संस्थानविचयः सतु ॥ ૧૪ ॥

અર્થઃ— અનાદિ અને અનંત, તથા સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને નાશના સ્વજાવ-
વાલા એવા લોકની આકૃતિ જ્યાં ચિંતવાય, તેનું નામ સંસ્થાન ધ્યાન જાણવું.

હવે તે લોકધ્યાનનું ફલ કહે છે.

नानाद्रव्यगतानंत, पर्यायपरिवर्तनात् ॥

सदासक्तं मनोनैव, रागाद्याकुलतां व्रजेत् ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— નાના પ્રકારનાં દ્રવ્યોમાં પ્રાપ્ત થયેલા અનંતા પર્યાયોનાં પરિ-
વર્તનથી તેમાં રક્ત થયેલું મન રાગ આદિકથી આકુલતાને પ્રાપ્ત ન થાય.

હવે ધર્મધ્યાનનુંજ વિશેષ સ્વરૂપ કહે છે.

धर्मध्याने नवेद्ज्ञावः, द्वायोपशामिकादिकः ॥

लेश्याः क्रमविशुद्धाः स्युः, पीतपद्मसिताः पुनः ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— ધર્મધ્યાન હોતે ઢતે, દ્વાયોપશમિક આદિક જાવ થાય, અ-
ને અનુક્રમે વિશુદ્ધ એવી, પીત, પદ્મ, અને સિત એવી લેશ્યાઈ પણ થાયઢે.

હવે તે ચતુર્વિધ ધર્મધ્યાનનું ફલ કહે છે.

अस्मिन्नितांतवैराग्य, व्यतिषंगतरंगिते ॥

जायते देहिनां सौख्यं, स्वसंवेद्यमतींद्रियं ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— અત્યંત વૈરાગ્યના મેલાપથી તરંગિત થયેલા તે ધર્મધ્યાનથી પ્રા-
ણીર્જને ઇન્દ્રિયોને અગોચર એવું આત્મસંવેદ્ય સુખ થાય છે.

હવે ચાર શ્લોકે કરીને તેનું આ લોકસંબંધિ સુખ કહે છે.

ત્યક્તસંગાસ્તનું ત્યક્ત્વા, ધર્મધ્યાનેન યોગિનઃ ॥

ગ્રૈવેયકાદિસ્વર્ગેષુ, જવંતિ ત્રિદશોત્તમાઃ ॥ ૧૮ ॥

મહામહિમસૌજાગ્યં, શરદ્વંદ્રનિજપ્રજં ॥

પ્રાપ્નુવંતિ વપુસ્તત્ર, સ્નગ્નૂષાંબરનૂષિતં ॥ ૧૯ ॥

વિશિષ્ટવીર્યબોધાઢ્યં, કામાર્ત્તિજ્વરવર્જિતં ॥

નિરંતરાયં સેવંતે, સુખં ચાનુપમં ચિરં ॥ ૨૦ ॥

ઇત્થાસંપન્નસર્વાર્થ, મનોહારિ સુખામૃતં ॥

નિર્વિઘ્નમુપનુંજાના, ગતં જન્મ ન જાનતે ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:— તજેલ છે સંગ જેઠયે એવા યોગીર્જ ધર્મધ્યાનથી શરીર તજીને
ગ્રૈવેયક આદિક સ્વર્ગોનેવિષે ઉત્તમ દેવો થાય છે; તથા ત્યાં ઉત્તમ મ-
હિમાવાલા, અને શરદ્ ઋતુના વંદ્ર સરસી કાંતિવાલા, તથા પુષ્પમાલા,
આનૂષણ અને વસ્ત્રોથી નૂષિત થયેલાં એવાં શરીરને પામે છે; વલી ત્યાં વિ-
શિષ્ટ પ્રકારનાં વીર્યઅને બોધવાલાં, તથા કામની પીડાયેં કરીને વર્જિત,
અંતરાયરહિત, તથા અનુપમ એવાં સુખને મેલવે છે; વલી ત્યાં પોતાની
ઇત્થાપ્રમાણે ઉત્તમ એવા સુખરૂપી અમૃતને વિઘ્નરહિત જોગવતા થકા,
પોતાના આગલા જવને જાણતા પણ નથી.

દિવ્યજોગાવસાને ચ, વ્યુત્વા ત્રિદિવતસ્તતઃ ॥

ઉત્તમેન શરીરેણા, વતરંતિ મહીતલે ॥ ૨૨ ॥

દિવ્યવંશે સમુત્પન્ના, નિત્યોત્સવમનોરમાન્ ॥

ભુંજતે વિવિધાન્ જોગા, નર્મલિપ્તમનોરથાઃ ॥ ૨૩ ॥

તતોવિવેકમાશ્રિત્ય, વિરજ્યાશોષજોગતઃ ॥

ધ્યાનેન ધ્વસ્તકર્માણઃ, પ્રયાંતિ પદમવ્યયં ॥ ૨૪ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:- એવી રીતે દેવસંબંધિ જોગો જોગવ્યાવાદ તે દેવલોકથી ચ્ય-
વીને, ઉત્તમ શરીરે કરીને પૃથ્વીતલપર અવતરે છે; ત્યાં ઉત્તમવંશમાં ઉત્પ-
ન્ન થઈને, હમેશાં ઉત્સવે કરીને મનોહર એવા વિવિધ પ્રકારના જોગોને
અખંડિત મનોરથોવાલા થયા થકા જોગવે છે; પછી ત્યાં વિવેક લાવીને
તથા સઘલા જોગોથી વિરક્ત થઈને, ધર્મ અને શુક્લધ્યાનથી કર્મોનો નાશ
કરીને ઠેવટે મોક્ષે જાય છે.

એવી રીતે પરમ આર્હત શ્રી કુમારપાલરાજાથી સેવાયેલા, એવા આચાર્ય
મહારાજશ્રી હેમચંદ્રજીયે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થયે-
લ છે, પદ્યબંધ જેનો એવાશ્રીયોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું દશમા પ્રકાશનું
વિવરણ સમાપ્ત થયું. શ્રીરસ્તુ.

શ્રી જિનાય નમઃ

एकादशः प्रकाशः प्रारभ्यते.

હવે ધર્મધ્યાનને ઉપસંહરતા થકા શુક્લધ્યાનની સ્તુતિ કરે છે.

स्वर्गापवर्गहेतु, धर्मध्यानमिति कीर्तितं यावत् ॥

अपवर्गैकनिदानं, शुक्लमतः कीर्त्यते ध्यानम् ॥ १ ॥

અર્થ:- સ્વર્ગ અને મોક્ષ બન્નેનાં કારણરૂપ એવું ધર્મધ્યાન પેદેલાં ક-
લું, હવે મોક્ષનાંજ હેતુરૂત એવા શુક્લધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

હવે શુક્લધ્યાનના અધિકારીને જણાવે છે.

इदमादिमसंहनना, एवालं पूर्ववेदिनः कर्तुं ॥

स्थिरतां न याति चित्तं, कथमपि यत्स्वल्पसत्त्वानां ॥ २ ॥

અર્થ:- વજ્ર રૂષ્ઠ્રનારાચ સંઘયણ વાલા, અને પૂર્વધરોજ આ ધ્યા-
ન ધરવાને સમર્થ થાય છે, કેમ કે, અલ્પ સત્ત્વિર્જનું ચિત્ત સ્થિરપણા-
ને પામતું નથી.

धत्ते न खलु स्वास्थ्यं, व्याकुलितं तनुमतां मनोविषयैः ॥

शुक्लध्याने तस्मा, नास्त्यधिकारोऽल्पसाराणां ॥ ३ ॥

અર્થ:- વિષયોથી વ્યાકુલતાને પામેલું એવું પ્રાણીર્જનું મન સ્વરોચર
સ્વસ્થતાને ધારણ કરતું નથી અને તેથી અલ્પસત્ત્વીર્જને શુક્લધ્યાનનો અ-
ધિકાર નથી. તથા,

અનવહિત્યાન્નાયઃ, સમાગતોઽસ્યેતિ કીર્ત્યતેઽસ્માન્નિઃ ॥

હુષ્કરમપ્યાધુનિકૈઃ, શુક્લધ્યાનં યથાશાસ્ત્રં ॥૪ ॥

અર્થઃ—જો કે આજ કાલનાં પ્રાણિર્જને શુક્લધ્યાન થવું મુશ્કીલ છે, તો પણ પ્ર-
સ્તાવના જેદને અટકાવવા સારું શાસ્ત્રપ્રમાણે અમોષ પણ અત્રે તેનું વર્ણન કરેલ છે
હવે શુક્લધ્યાનના જેદો કહે છે.

જેયં નાનાત્વશ્રુત, વિચારમૈક્યં ચ શ્રુતાવિચારં ચ ॥

સૂક્ષ્મક્રિયમુત્સન્ન, ક્રિયમિતિજેદૈશ્વતુર્ધા તત્ ॥ ૫ ॥

અર્થઃ— નાના પ્રકારના સિદ્ધાંતોના વિચારનું, પહેલું; અને શ્રુતા વિ-
ચાર નામેં બીજું એક્ય, ત્રીજું સૂક્ષ્મક્રિય, અને ચોથું ઉત્સન્નક્રિય, એમ
ચાર પ્રકારનું શુક્લધ્યાન જાણવું.

તેર્ઝમાંથી હવે પેહેલા જેદનું વર્ણન કરે છે.

એકત્રપર્યાયાણાં, વિવિધનયાનુસરણં શ્રુતઙ્વયે ॥

અર્થવ્યંજનયોગાં, તરેષુ સંક્રમણયુક્તમાદ્યં તત્ ॥ ૬ ॥

અર્થઃ— શ્રુત ઙ્વયમાં પર્યાયોનું એકત્રરીતેં વિવિધ પ્રકારના નયોનું
અનુસરણ, અને તે પણ અર્થ, વ્યંજન અને યોગાંતરોમાં સંક્રમણેં કરીને
યુક્ત, તે પેહેલું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે બીજા જેદનું સ્વરૂપ કહે છે.

एवं શ્રુતાનુસારા, દેકત્વવિતર્કમેકપર્યાયે ॥

અર્થવ્યંજનયોગાં, તરેષુ સંક્રમણમન્યત્તુ ॥ ૭ ॥

અર્થઃ— એવી રીતેં શ્રુતને અનુસારેં એક પર્યાયમાં એકત્વપણું, અર્થ,
વ્યંજને અને યોગાંતરોમાં જે સંક્રમણ તે બીજું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે ત્રીજા જેદનું સ્વરૂપ કહે છે.

निर्वाणगमनसमये, કેવલિનોદરનિરુદ્ધયોગસ્ય ॥

સૂક્ષ્મક્રિયાપ્રતિપાતિ, તૃતીયં કીર્તિતં શુક્લં ॥ ૮ ॥

અર્થઃ— મોક્ષગમન વખતેં, રોકેલ છે મન, વચન અને બાદરથી કા-
યાના યોગો જેણેં એવા કેવલી પ્રજુને શ્વાસોદ્વાસની સૂક્ષ્મક્રિયાવાલું અને
અપ્રતિપાતિ જે ધ્યાન થાય છે, તેને ત્રીજું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે ચોથાનું સ્વરૂપ કહે છે.

કેવલિનઃ શૈલેશી, ગતસ્ય શૈલવદકંપનીયસ્ય ॥

ઉત્સન્નક્રિયમપ્રતિ, પાતિ તુરીયં પરમશુક્લં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- શૈલેશી પ્રત્યે પ્રાપ્ત થઈલા, તથા પર્વતની પેટે નિષ્કંપ એવા કેવલીને ઉત્સન્ન ક્રિયાવાલું, અને અપ્રતિપાતિ એવું જે ધ્યાન થાય છે, તેને ઉત્કૃષ્ટ ચોથું શુક્લધ્યાન જાણવું. તથા,

એકત્ર યોગનાજા, માદ્યં, સ્યાદપરમેકયોગાનાં ॥

તનુયોગિનાં તૃતીયં, નિર્યોગાણાં ચતુર્થં તુ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- એકત્ર યોગીને પેહેલું, એકયોગીને બીજું, થોડા યોગીને ત્રીજું, અને નિર્યોગીને ચોથું ધ્યાન થાય છે.

ઘ્નસ્થિતસ્ય યદ્વન્, મનઃ સ્થિરં ધ્યાનમુચ્યતે તજ્ઞૈઃ ॥

નિશ્ચલનંગં તદ્વત્, કેવલિનાં કીર્તિતં ધ્યાનં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:- ધ્યાનના જાણનારાં જેમ, ઘ્નસ્થનાં સ્થિર મનને ધ્યાન કહેલું છે, તેમ કેવલીનાં નિશ્ચલ શરીરને પણ ધ્યાનરૂપ કહેલું છે. તથા,

પૂર્વાઞ્ચાસાક્તીવો, પયોગતઃ કર્મજરણહેતોર્વા ॥

શબ્દાર્થબહુત્વાદ્વા, જિનવચનાદ્વાન્યયોગિનોધ્યાનં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:- પૂર્વના અઞ્ચાસથી જીવના ઉપયોગથી, અથવા કર્મોની નિર્જરાના હેતુથી, અથવા શબ્દાર્થની બાહુલતાથી, અથવા જિનવચનથી પણ અયોગીનું ધ્યાન કહેવાય છે. તથા,

આદ્યે શ્રુતાવલંબન, પૂર્વે પૂર્વશ્રુતાર્થસંબંધાત્ ॥

પૂર્વધરાણાં ઘ્ન, સ્થયોગિનાં પ્રાયશોધ્યાને ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:- પેહેલાં શ્રુતોના અવલંબનપૂર્વક પૂર્વશ્રુતાર્થના સંબંધથી પ્રાયઃ કરીને પૂર્વધર એવા ઘ્નથી યોગીને ધ્યાનમાં જોડાય છે. તથા,

સકલાલંબનવિરહ, પ્રથિતે દ્વે ત્વંતિમે સમુદ્દિષ્ટે ॥

નિર્મલકેવલદૃષ્ટિ, જ્ઞાનાનાં ક્ષીણદોષાણાં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:- ક્ષીણ થઈ ગયેલો દોષો જેમના, એવા નિર્મલ કેવલજ્ઞાનિયોને સકલ આલંબનના વિરહથી પ્રસિદ્ધ એવાં બેઠ્યાં વસ્ત્રે થાય છે. તથા,

તત્ર શ્રુતાદ્ગ્રહિત્વૈ, કમર્થમર્થાદ્વ્રજેઽબ્દં ॥

શબ્દાત્પુનરપ્યર્થ, યોગાદ્યોગાંતરં ચ સુધીઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— ત્યાં શ્રુતથી એક અર્થને ગ્રહણ કરીને, તે અર્થથી શબ્દપ્રત્યે જાય, અને ફરીને પણ શબ્દથી અર્થપ્રત્યે જાય, અને એવી રીતે તે ઉત્તમ બુદ્ધિમાન્ યોગી એક યોગથી બીજા યોગમાં પ્રાપ્ત થાય. તથા,

સંક્રામત્યવિલંબિત, મર્થપ્રજૃતિષુ યથા કિલ ધ્યાની ॥

વ્યાવર્ત્તે સ્વયમસૌ, પુનરપિ તેન પ્રકારેણ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— જેમ ધ્યાની માણસ તુરત અર્થ આદિકમાં દાખલ થાય છે, તેવીજ રીતે ફરીને તે પોતાની મેલેજ તેઝમાંથી વ્યાવર્તન કરે છે. તથા,

ઇતિ નાનાત્વે નિસિતા, ય્યાસઃ સંજાયતે યદા યોગી ॥

આવિર્જૂતાત્મગુણ, સ્તદૈકતાયા નવેદ્યોગ્યઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે જુદા જુદા પ્રકારોમાં અન્યાસવાન્ યોગી, પ્રગટ થઈને છે આત્મગુણ જેને એવો થયો થકો, તે એકતાને યોગ્ય થાય છે.

ઉત્પાદસ્થિતિ જંગા, દિપર્યાયાણાં યદેકયોગઃ સન્ ॥

ધ્યાયતિ પર્યયમેકં, તત્સ્યાદેકત્વમવિચારં ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— ઉત્પાદ, સ્થિતિ, અને જંગ આદિક પર્યાયોનો એક યોગ હોતો હોતે એક પર્યાયને જે ધ્યાનું, તેનું નામ એકત્વ અવિચારવાલું કહેવાય. તથા,

ત્રિજગદ્વિષયં ધ્યાના, દણુસંસ્થં ધારયેત્ ક્રમેણ મનઃ ॥

વિષમિવ સર્વાંગગતં, મંત્રબલ્લાન્માંત્રિકોદંશે ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ— જેમ મંત્રવાદી મંત્રના બલથી, સર્વ અંગમાં વ્યાપ્ત થઈને જે-રને દંશ ઉપર લાવે છે, તેમ અનુક્રમે ત્રણ જગતના વિષયવાલું મન ધ્યાનથી અણુમાં લાવીને ધારવું. તથા,

અપસારિતેંધનનરઃ, શેષસ્તોકેંધનોઽનલો જ્વલિતઃ ॥

તસ્માદપનીતોવા, નિર્વાતિ યથા મનસ્તઘત્ ॥ ૨૦ ॥

અર્થઃ— દૂર કરેલ છે કાષ્ઠોનો સમૂહ જેમાંથી, અને બાકી થોડાં કાષ્ઠોથી જ્વલાયમાન થતો અગ્નિ, જેમ ઠરી જાય, તેમ સર્વ આલંબન વિનાનું મન પણ શુક્લધ્યાનપ્રત્યે પ્રાપ્ત થાય.

હવે બીજા ધ્યાનનું ફલ કહે છે,

જ્વલતિ તતશ્ચ ધ્યાન, જ્વલને નૃશમુજ્વલે યતીંદ્રસ્ય ॥

નિખિલાનિ વિલીયંતે, ક્ષણમાત્રાદ્ ઘાતિકર્માણિ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:- ધ્યાનરૂપી અગ્નિ અત્યંત આકરો બલતે ઠટે, યોગીંદ્રનાં સઘલાં ઘાતિકર્મો ક્ષણવારમાં નાશ પામે છે.

હવે તે ઘાતિકર્મો કહે છે.

જ્ઞાનાવરણીયં દૃ, ણ્યાવરણીયં ચ મોહનીયં ચ ॥

વિલયં પ્રયાંતિ સહસા, સદ્ધાંતરાયેણ કર્માણિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:- જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, તથા મોહનીય કર્મો અંતરાય કર્મની સાથે તુરત નાશ પામે છે.

હવે ઘાતિકર્મોનો ક્ષય હોતે ઠટે ફલ કહે છે.

સંપ્રાપ્ય કેવલજ્ઞા, ન દર્શને ડુર્લભે તતોયોગી ॥

જાનાતિ પશ્યતિ તથા, લોકાલોકં યથાવસ્થં ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- પઠી યોગી ડુર્લભ એવાં કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પામીને, લોકાલોકને યથાવસ્થિત જાણે છે, અને જુએ છે.

હવે કેવલજ્ઞાની તીર્થકરના અતિશયોને ચોવીશ આર્યાર્જયે કરીને કહે છે.

દેવસ્તદા સ જગવાન્, સર્વજ્ઞઃ સર્વદર્શ્યનંતગુણઃ ॥

વિહરત્યવનીવલયં, સુરાસુરનરોરગૈઃ પ્રણતઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- તે વચ્ચે સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, અને અનંત ગુણવાળા, તે પ્રજુ, સુર, અસુર અને જીવનપતિર્જી નમાયા થકા પૃથ્વીતલપર વિહાર કરે છે.

વાગ્જ્યોત્સ્નયાઽખિલાન્યપિ, વિબોધયંતિ જ્ઞવ્યજંતુકુમુદાનિ ॥

જન્મૂલયતિ ક્ષણતો, મિથ્યાત્વં જ્ઞવ્યજાવગતં ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- વાણીરૂપી ચાંદનીયે કરીને સઘલા જ્ઞવ્ય પ્રાણિયોરૂપી કુમુદાને તે વિકસ્વર કરે છે, તથા ક્ષણવારમાં જ્ઞવ્ય અને જાવ બન્નેથી મિથ્યાત્વને નિર્મૂલ કરે છે. તથા,

તન્નામગ્રહમાત્રા, દનાદિસંસારસંજવં હઃસ્વં ॥

જ્ઞવ્યાત્મનામશેષં, પરિક્ષયં યાતિ સહસૈવ ॥ ૧૭ ॥

अर्थः— तेनां फक्त नामग्रहणशीज ज्ञव्य प्राणिजनुं अनादिसंसारशी उत्पन्न थएलुं सघलुं दुःख तुरतज नाश पामे ठे. तथा,

अपि कोटीशतसंख्याः, समुपासितुमागताः सुरनराद्याः ॥

क्षेत्रे योजनमात्रे, मांति तदास्य प्रज्ञावेण ॥ १७ ॥

अर्थः— सैंकडो क्रोडोगमे उपासना करवाने आवेला सुरमनुष्य आदिको फक्त योजनमात्रभूमिमां पण तेमना प्रज्ञावशी माइ शके ठे. तथा,

त्रिदिवौकसो मनुष्या, स्तिर्यचोऽन्येष्यमुष्य बुध्यंते ॥

निजनिजज्ञाषानुगतं, वचनं धर्मावबोधकरं ॥ १८ ॥

अर्थः— देव, मनुष्य, तिर्यच, अने बीजाज पण, धर्मनो बोध करना-रा प्रजुनां वचनने पोतपोतानी ज्ञाषामां समजी शके ठे.

आयोजनशतमुग्रा, रोगाः शाम्यंति तत्प्रज्ञावेण ॥

उदयिनि शीतमरीचा, विव तापरुजः क्षितेः परितः ॥ १९ ॥

अर्थः— वली ते प्रजुना प्रज्ञावशी पृथ्वीमां फरता सो योजन सुधिमां, चंद्र उग्ये ठते जेम तापनी पीडा तेम जयंकर रोगो नाश पामे ठे,

मारीतिदुर्निद्धा, ऽतिवृष्ट्यनावृष्टिडमरवैराणि ॥

न जवंत्यस्मिन् विहरति, सहस्ररश्मौ तमांसीव ॥ २० ॥

अर्थः— मरकी इति, दुर्निद्ध, (दुकाल) अतिवृष्टि, अनावृष्टि, जय, अने वैर, आ प्रजु विहार करते ठते, सूर्यनां ठतां जेम अंधकार तेम तेज पण होतां नशी. तथा,

मार्तंडमंडलश्री, विडंबि जामंडलं विजोः परितः ॥

आविर्भवत्यनुवपुः, प्रकाशयत् सर्वतोऽपि दिशः ॥ २१ ॥

अर्थः— सूर्यनां मंडलनी शोज्ञाने धारण करतुं, तथा चारे बाजु-जुंशी दिशाजने प्रकाशित करतुं, एवुं प्रजुनी आसपासनुं जामंडल शरी-रप्रत्ये प्रगट थाय ठे. तथा,

संचारयंति विकचा, न्यनुपादन्यासमाशु कमलानि ॥

जगवति विहरति तस्मिन्, कल्याणीजक्तयोदेवाः ॥ २२ ॥

अर्थः— वली ते प्रजु विहार करते ठते, उत्तम जक्तिमंत देवो, पगले

पगळे तुरत विकस्वर थयेलां (सुवर्णनां) कमलोनी संचार करे ठे. तथा,
अनुकूलो वाति मरुत्, प्रदक्षिणं यांत्यमुष्यशकुनाश्च ॥
तरवोऽपि नमंति नवं, त्यधोमुखाः कंटकाश्च तदा ॥ ३३ ॥

अर्थः— पवन पण अनुकूल वायू ठे, तथा पक्षिण तेमने प्रदक्षिणा
करे ठे, वृद्धो पण नमे ठे, अने कांटाळ पण नीचां मुखवाला थाय ठे. तथा,

आरक्तपल्लवोऽशो, कपादपः स्मेरकुसुमगंधाढ्यः ॥

प्रकृतस्तुतिरिवमधुकर, विरुतैर्विलसत्युपरि तस्य ॥ ३४ ॥

अर्थः— लाल पत्रोवाळुं, तथा प्रफुल्लितथपलां पुष्पोना सुगंधवाळुं,
अने जमराळना शब्दोथी जाणे स्तुति करतुं एवुं अशोकवृक्ष प्रजुनापर
विलसी रहे ठे. तथा,

षडपि समकालमृतवो,, नगवंतं ते तदोपतिष्ठंते ॥

स्मरसाहायककरणे, प्रायश्चित्तंग्रहीतुमिव ॥ ३५ ॥

अर्थः— वली ते वखते ठए ऋतुळ एकी वखतें, कामदेवने साहा-
य करवाथी जाणे प्रायश्चित्त लेवामाटेज होय नहीं, तेम प्रजुनी पासे
आवे ठे. तथा,

अस्य पुरस्तान्निनदन्, विजृंभते दुंदुभिर्ननसि तारं ॥

कुर्वाणो निर्वाण, प्रयाणकल्याणमिव सद्यः ॥ ३६ ॥

अर्थः— जाणे मोक्षप्रयाणनुं कल्याणक करतो होय नहीं, तेम तेमनी
पासे शब्द करतो एवो मनोहर दुंदुभि आकाशमां तुरत प्रगट थाय ठे.

पंचापि चेंद्रियार्थाः, क्षणान्मनोऽङ्गीभवन्ति तदुपांते ॥

कोवा न गुणोत्कर्ष, सविधौ महतामवाप्नोति ॥ ३७ ॥

अर्थः— तेमनी पासे पांचे इंद्रियोना अर्थों क्षणवारमां मनोहर थाय-
ठे, केमके मोटानी समीपें कोण गुणोत्कर्षने पामतुं नथी? तथा,

अस्य नखारोमाणि च, वर्धिष्णून्यपि नहि प्रवर्धते ॥

नवशतसंचितकर्म, हेदं दृष्ट्वैव जीतानि ॥ ३८ ॥

अर्थः— सेंकडो जवोमां संचित करेलां कर्मोनी ठेद जोशने जाणे डरे-

लांज होय नहीं, तेम वधवानां खजाववालां पण तेमनां नख अने रोम वृद्धि पामतां नथी. तथा,

शमयन्ति तदभ्यर्णै, रजांसि गंधजलवृष्टिर्निर्देवाः ॥

उन्निष्कुसुमवृष्टिर्नि, रशेषतः सुरजयन्ति नृवं ॥ ३९ ॥

अर्थः— वली तेनी पासें देवो सुगंधि जलनी वृष्टिथी धूलने शांत करे-
ठे, तथा प्रफुल्लित एवां पुष्पोनी वृष्टिथी पृथ्वीने पण सुगंधित करे ठे. तथा,

वत्रत्रयीपवित्रा, विचोरुपरि नक्तितस्त्रिदशराजैः ॥

गंगाश्रोतस्त्रितयी, व धार्यते मंडलीकृत्य ॥ ४० ॥

अर्थः— वली प्रभुपर इंद्रो नक्तिथी पवित्र एवां त्रण वत्रो, गंगा नदी-
ना त्रण ऊरा सरखां मंडलरूप करीने धरे ठे. तथा,

अयमेकएव नः प्रभु, रित्याख्यातुं विडौजसोन्नमितः ॥

अंगुलिदंडवोच्चै, श्रकास्ति रत्नध्वजस्तत्य ॥ ४१ ॥

अर्थः— आज एक आपणा प्रभु ठे, एवुं कहेवामाटे इंद्रें जाणे अंगु-
लिदंड उंचो कयों होय नहीं, तेम प्रभुनो रत्नध्वज शोभे ठे. तथा,

अस्य शरदिंडुदीधिति, चारूणि च चामराणि धूयन्ते ॥

वदनारविंदसंपा, ति राजहंसभ्रमं दधति ॥ ४२ ॥

अर्थः— वली मुखरूपी कमलपर पतन करता एवा राजहंसना भ्रमने
धारण करतां, अने शरद् ऋतुना चंद्रनी कांतिसरखां मनोहर एवां चाम-
रो प्रभुपर वीजाय ठे. तथा,

प्राकारास्त्रयउच्चै, विज्ञांति समवसरणस्थितस्यास्य ॥

कृतविग्रहाणि सम्यक्, चारित्रज्ञानदर्शनानीव ॥ ४३ ॥

अर्थः— शरीरधारी एवां सम्यग्ज्ञान, दर्शन अने चारित्रो ज जाणे
होय नहीं, एवा समवसरणमां रहेला आ प्रभुना त्रण गढो उंचे प्रका-
रें शोभे ठे. तथा,

चतुराशावर्तिजनान्, युगपदिवानुग्रहीतुकामस्य ॥

चत्वारि नवंति मुखा, न्यंगानि च धर्ममुपदिशतः ॥ ४४ ॥

अर्थः— चारे दिशाउमां रहेला मनुष्योने एकी वखतेज जाणे अनुग्र-

હ કરવાની ઇચ્છાવાલા હોય નહીં, તેમ, ધર્મોપદેશ વચ્ચે પ્રજુનાં ચાર મુક્તિ અને શરીરો થાય છે, તથા,

અનિવંધમાનપાદઃ, સુરાસુરનરોરગૈસ્તદા જગવાન્ ॥

સિંહાસનમધિતિષ્ઠતિ, નાસ્વાનિવ પૂર્વગિરિશૃંગં ॥ ૪૫ ॥

અર્થઃ— વહ્ની તે વચ્ચે સુર, અસુર, નર અને જીવનપતિજંથી વંદાયેલા છે ચરણો જેના એવા જગવાન્, સૂર્ય જેમ પૂર્વાચલના શિખરપર તેમ સિંહાસનપ્રત્યે રહે છે. તથા,

તેજઃ પુંજપ્રસર, પ્રકાશિતાશેષદિક્રમસ્ય તદા ॥

ત્રૈલોક્યચક્રવર્તિ, ત્વચિહ્નમગ્રે જવતિ ચક્રં ॥ ૪૬ ॥

અર્થઃ— તેજના સમૂહના વિસ્તારથી પ્રકાશિત કરેલ છે, સઘલી દિશાજનો સમૂહ જેણે એવું ચક્ર, પ્રજુની પાસે તે વચ્ચે, ત્રણે લોકના ચક્રવર્તિપણાનાં ચિહ્નરૂપ થાય છે. તથા,

જીવનપતિવિમાનપતિ, જ્યોતિઃપતિવાનવ્યંતરાઃ સવિધે ॥

તિષ્ઠંતિ સમવસરણે, જઘન્યતઃ કોટિપરિમાણાઃ ॥ ૪૭ ॥

અર્થઃ— જઘન્યથી એક ક્રોડ જીવનપતિ, વૈમાનિક, જ્યોતિષિ અને વાનવ્યંતર દેવો પ્રજુના સમવસરણમાં રહે છે.

હવે બીજા કેવલીજનું સ્વરૂપ કહે છે.

તીર્થંકરનામસંજ્ઞં, ન યસ્યકર્માસ્તિ સોઽપિ યોગબલાત્ ॥

ઉત્પન્નકેવલઃ સન્, સત્યાયુષિ બોધયત્યુર્વૌ ॥ ૪૮ ॥

અર્થઃ— જેને તીર્થંકર નામકર્મ નથી, તે પણ યોગબલથી કેવલી થઈને આયુષ્ય હોતે ઊંચે પૃથ્વીપ્રત્યે બોધ આપે છે.

સંપન્નકેવલજ્ઞા, ન દર્શનોઽતર્મુદૂર્તશોષાયુઃ ॥

અર્હતિ યોગી ધ્યાનં, તૃતીયમપિ કર્તુમચિરેણ ॥ ૪૯ ॥

અર્થઃ— પ્રાપ્ત થયેલ છે, કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન જેને, અને અંતર્મુદૂર્ત છે બાકી આયુષ્ય જેનું એવા યોગી તુરત,

આયુઃકર્મસંકાશા, દધિકાનિ સ્યુર્યદાન્યકર્માણિ ॥

તત્સામ્યાય તદોપ, ક્રમેત યોગી સમુદ્ઘાતં ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:— આયુઃકર્મના યોગથી કદાચ બીજાં અધિક કર્મો હોય, તેને શમાવવામાટે યોગીયેં સમુદ્ઘાત કરવું. તથા,

દંત્રકપાટે મંથા, નકં ચ સમયત્રયેણ નિર્માય ॥

તુર્યે સમયે લોકં, નિઃશેષં પૂરયેદ્ યોગી ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— યોગી ત્રણ સમયમાં, દંડ, કપાટ, અને મંથાનક કરીને ચોથે સમયે સઘલા લોકને પૂરે. તથા,

સમયૈસ્તતશ્ચતુર્જિ, નિર્વર્તિતે લોકપૂરણાદસ્માત્ ॥

વિદિતાયુઃસમકર્મા, ધ્યાની પ્રતિલોમમાર્ગેણ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— એવી રીતેં ચાર સમયે કરીને લોકપૂરણથી નિવૃત્ત થયાબાદ, આયુષ્યસમ કર્મને કરીને પ્રતિલોમમાર્ગથી ધ્યાની થાય છે. તથા,

શ્રીમાનચિંત્યવીર્યઃ, શરીરયોગેઽથ બાદરે સ્થિત્વા ॥

અચિરાદેવ હિ નિરુણ, હિ બાદરૌ વાહ્મનસયોગૌ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— અચિંત્યવીર્યવાલો તથા શોભાયુક્ત થઈને, બાદર એવા શરીર-યોગમાં રહીને, તુરતજ બાદર એવા મનવચનના યોગને રોકે છે. તથા,

સૂક્ષ્મેણ કાયયોગે, ન કાયયોગં સવાદરં રુધ્યાત્ ॥

તસ્મિન્નનિરુદ્ધે સતિ, શક્યોરોદ્ધું ન સૂક્ષ્મતનુયોગઃ ૫૪ ॥

અર્થ:— સૂક્ષ્મ એવા કાયયોગેં કરીને બાદર કાયયોગને રુંધે, તે રુંધ્યા-વિના સૂક્ષ્મકાયયોગ રોધી શકાતો નથી. તથા,

વચનમનોયોગયુગં, સૂક્ષ્મં નિરુણહિ સૂક્ષ્મતનુયોગાત્ ॥

વિદધાતિ તતો ધ્યાનં, સૂક્ષ્મક્રિયમસૂક્ષ્મતનુયોગં ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— સૂક્ષ્મ કાયના યોગથી સૂક્ષ્મ એવા મન વચનના યોગને રોકે છે; તથા પઠી સૂક્ષ્મક્રિયાવાહું, અને અસૂક્ષ્મ શરીરના યોગવાહું ધ્યાન ધરે છે. તથા,

તદનંતરં સમુત્પ, ન્નક્રિયમાવિર્જવેદયોગસ્ય ॥

અસ્યાંતે ક્લીયંતે, ત્વઘાતિકર્માણિ ચત્વારિ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— તે વાર પઠી યોગનું સમુત્પન્નક્રિય પ્રગટ થાય છે, અને તેને અં-તે ચાર અઘાતિકર્મોનો ક્ષય થાય છે. તથા,

લઘુવર્ણપંચકોઞિરણ, તુલ્યકાલમવાપ્ય શૈલેશીં ॥

ક્ષપયતિ યુગપત્પરિતો, વેદાયુનાર્મગોત્રાણિ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— પાંચ લઘુ અક્ષર બોલાય તેટલા કાલમાં શૈલેશીને (મેરુસર-
ખા સ્થિરપણાને) પામીને એકી વચ્ચે સર્વ બાજુથી વેદ્ય એવાં આયુ, નામ
અને ગોત્ર કર્મોનો તે ક્ષય કરે છે. તથા,

ઔદારિકતૈજસ કા, મૃણાનિ સંસારમૂલકરણાનિ ॥

હિત્વેહ રુઝુશ્રેણ્યા, સમયેનૈકેન યાતિ લોકાંતં ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:— સંસારનાં મૂલનાં કારણરૂપ એવાં ઔદારિક, તૈજસ અને કા-
ર્મણોને અહીં તજીને રુઝુશ્રેણિના એક સમયમાં તે લોકાંતપ્રત્યે જાય છે.

નોર્ધ્વમુપગ્રહવિરહા, દધોપિ વા નૈવ ગૌરવાજ્ઞાવાત્ ॥

યોગપ્રયોગવિગમાત્, ન તિર્યગપિ તસ્ય ગતિરસ્તિ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:— ઉપગ્રહના અજ્ઞાવથી તેની ઉર્ધ્વગતિ होती નથી, અથવા ગૌ-
રવપણાના અજ્ઞાવથી અધોગતિ પણ તેની होती નથી, તેમ યોગપ્રયાગના
નાશથી તેની તિર્થિંગતિ પણ होती નથી.

લાઘવયોગાધૂમવ, દલાલુફલવચ્ચ સંગવિરહેણ ॥

બંધનવિરહાદેરં, ડવચ્ચ સિદ્ધસ્ય ગતિરૂર્ધ્વ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:— લાઘવપણાના યોગથી ધૂમની પેઠે, તથા સંગના અજ્ઞાવથી, ત-
થા બંધનના અજ્ઞાવથી ઇરંડની પેઠે સિદ્ધની ઉર્ધ્વગતિ થાય છે. તથા,

સાદિકમનંતમનુપમ, મઘ્યાબાધં સ્વજ્ઞાવર્જં સૌર્યં ॥

પ્રાપ્તઃ સકેવલજ્ઞા, ન દર્શનોમોદતે મુક્તઃ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:— પઠી મુક્ત થયો થકો કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પામીને સા-
દિ અનંત અનુપમ, બાધારહિત એવું સ્વાત્તાવિક સુખ તે પામે છે.

એવી રીતે પરમાર્હતશ્રીકુમારપાલ રાજાથી સેવાયેલા આચાર્ય મહારા-
જશ્રીદેમચંદ્રજીયે બનાવેલા અધ્યાત્મોપનિષદ નામના, તથા થયેલ છે,
પદ્મબંધ જેનો એવા, શ્રીયોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું અગ્યારમા પ્રકાશનું વિ-
વરણ સમાપ્ત થયું. શ્રીરસ્તુ.

श्रीजिनाय नमः ॥

छादशः प्रकाशः प्रारब्धते.

श्रुतसिंधोर्गुरुमुखतो, यदधिगतं तदिह दर्शितं सम्यक् ॥

अनुजवसिद्धमिदानीं, प्रकाश्यते तत्त्वमिदममलं ॥ १ ॥

अर्थः— सिद्धांतरूपी समुद्रमांथी, अने गुरुनां मुखशक्ती, जे कंइ में जाणुं हतुं, ते अहीं सारी रीतें देखाळुं. हवे अनुजवथी सिद्ध एवं निर्मल तत्व हुं प्रकाशुं हुं.

इहविक्षिप्तं याता, यातं श्लिष्टं तथा सुलीनं च ॥

चेतश्चतुःप्रकारं, तज्ज्ञचमत्कारकारि जवेत् ॥ २ ॥

अर्थः— अहीं योगाज्यासमां विक्षिप्त, यातायात, श्लिष्ट, अने सुलीन एवं चार प्रकारनुं चित्त, तेना जाणनाराउने चमत्कार करनारुं थाय.

विक्षिप्तं चलमिष्टं, यातायातं च किमपि सानंदं ॥

प्रथमाज्यासे द्वयमपि, विकल्पविषयग्रहं तत्स्यात् ॥ ३ ॥

अर्थः— कंइक आनंदसहित विक्षिप्त एटले चल, अने यातायात, ए बन्ने विकल्पोनां विषयवालां चित्तो प्रथमना योगाज्यासमां थाय. तथा,

श्लिष्टं स्थिरसानंदं, सुलीनमतिनिश्चलं परानंदं ॥

तन्मात्रकविषयग्रह, मुजयमपि बुधैस्तदाम्नातं ॥ ४ ॥

अर्थः— स्थिर तथा आनंद सहित एवं श्लिष्ट चित्त, अने अत्यंत निश्चल तथा परम आनंदरूप सुलीन चित्त होय, अने ते बन्ने तन्मय विषयोने ग्रहण करनारा पंडितोए कहेलां ठे. तथा,

एवं क्रमशोऽज्यासा, वेशाध्यानं जजेन्निरालंबं ॥

समरसजावं यातः, परमानंदं ततोऽनुजवेत् ॥ ५ ॥

अर्थः— एवी रीतें अनुक्रमें अज्यासना आवेशथी निरालंबन एवा ध्यानने जजे, अने समता रसना जावने प्राप्त थयो थको परम आनंदने अनुजवे.

बाह्यात्मानमपास्य, प्रसक्तिजाजांतरात्मना योगी ॥

सततं परमात्मानं, विचिंतयेत्तन्मयत्वाय ॥ ६ ॥

અર્થ:— બાહ્ય આત્માને તજીને, પ્રસક્તજાવથી અંતરાત્માયેં કરીને યોગી હમેશાં તન્મયપણામાટે પરમાત્માને ચિંતવે.

હવે બે આર્યાઈયેં કરીને બહિરાત્માનું સ્વરૂપ કહે છે.

આત્મધિયા સમુપાત્તઃ, કાયાદિઃ કીર્ત્યતેઽત્ર બહિરાત્મા ॥

કાયાદેઃ સમધિષ્ઠા, યકો જવત્યંતરાત્મા તુ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— આત્મબુદ્ધિથી ગ્રહણ કરેલો જે કાયાદિક તે બહિરાત્મા કહેવાય, અને કાયાદિકપ્રત્યે અધિષ્ઠાયક અંતરાત્મા કહેવાય. તથા,

ચિદ્રૂપાનંદમયો, નિઃશેષોપાધિવર્જિતઃ શુદ્ધઃ ॥

અત્યદ્વોઽનંતગુણઃ, પરમાત્મા કીર્તિતસ્તજ્જૈઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ:— ચિદ્રૂપ તથા આનંદમય, અને સઘલી ઉપાધિર્હી રહિત, શુદ્ધ, દૃષ્ટિને અગોચર, અને અનંત ગુણમય એવો પરમાત્મા તેના જાણકારોણ કહેલો છે,

પૃથગાત્માનં કાયા, તૃપ્યક્ ચ વિદ્યાત્સદાત્મનઃ કાર્યં ॥

ઉજયોર્જેદજ્ઞાતા, ઽત્મનિશ્ચયેન સ્વલેદ્ યોગી ॥ ૯ ॥

અર્થ:— કાયાર્થી આત્માને, અને આત્માથી કાયાને યોગી પૃથક્ જાણે, અને એવી રીતેં બન્નેને જાણીને યોગી આત્મનિશ્ચયેં કરીને અટકે.

અંતઃપિદિતજ્યોતિઃ, સંતુષ્યત્યાત્મનોઽન્યતોમૂઢઃ ॥

તુષ્યત્યાત્મન્યેવ દિ, બહિર્નિર્વૃત્તભ્રમોયોગી ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:— અંદર આઢાદિત થણ છે જ્યોતિ જેનું એવો મૂઢ, આત્માથી પરજાવમાં સંતુષ્ટ થાય છે, અને યોગી છે તે બહિરાત્મામાંથી ભ્રમને તજીને અંતરાત્મામાંજ સંતુષ્ટ થાય છે. તથા,

પુંસામયત્તલજ્યં, જ્ઞાનવતામવ્યયં પદં નૂનં ॥

યદ્યાત્મન્યાત્મજ્ઞા, નમાત્રમેતે સમીહંતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:— જ્યારે યોગીઈ આત્માનેવિષે આત્મજ્ઞાનમાત્રને શે છે, ત્યારે તે જ્ઞાની પુરુષોને તલવિના પ્રાપ્ત થાય, તેવું સ્વરેખર મોક્ષપદ મલે છે.

શ્રયતે સુવર્ણજાવં, સિન્ધરસસ્ય સ્પર્શતો યદ્યા લોહં ॥

આત્મધ્યાનાદાત્મા, પરમાત્મત્વં તથાપ્નોતિ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:— જેમ સિદ્ધરસના સ્પર્શથી લોચંડ, સુવર્ણમય જાવને પામે છે, તેમ આત્મધ્યાનથી આત્મા પરમાત્મપણાને પામે છે, તથા,

જન્માંતરસંસ્કારા, ત્વયમેવ કિલ પ્રકાશતે તત્વં ॥

સુતોત્થિતસ્ય પૂર્વે, પ્રત્યયવન્નિરુપદેશમપિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— જન્માંતરના સંસ્કારથી પોતાની મેલેજ તત્વ પ્રકાશે છે, જેમ ઊંઘીને ઊઠેલાને પૂર્વનું કાર્ય સાંજલે છે, તેમ. તથા,

અથવા ગુરુપ્રસાદા, દિઘૈવ તત્વં સમુન્મિષતિ નૂનં ॥

ગુરુચરણોપાસ્તિકૃતઃ, પ્રશમજુષઃ શુદ્ધચિત્તસ્ય ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— અથવા ગુરુના ચરણની સેવા કરનાર, સમતાવંત, તથા શુદ્ધ ચિત્તવાલા યોગીને ગુરુના પ્રસાદથી અહીંજ खरेखर તત્વ પ્રગટ થાય છે.

તત્ર પ્રથમે તત્વ, જ્ઞાને સંવાદકો ગુરુર્નવતિ ॥

દર્શયિતા ત્વપરસ્મિનૂ, ગુરુમેવ સદા નજેતસ્માત્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— ત્યાં સંસ્કારજન્મ એવા પ્રથમ તત્વજ્ઞાનમાં પણ ગુરુજ સંવાદક છે, અને વીજા અહીં સંબંધિ તત્વજ્ઞાનને પણ ગુરુજ દેખાડનારા છે, માટે ગુરુને હમેશાં સેવવા.

યદ્વત્સદ્સ્રકિરણઃ, પ્રકાશકો નિચિત્તતિમિરમગ્નસ્ય ॥

તદ્વદ્ગુરુરત્રજવે, દજ્ઞાનધ્વાંતપતિતસ્ય ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— જેમ ઘાટા અંધકારમાં મગ્ન થઈલાને સૂર્ય પ્રકાશકરતા છે, તેમ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં પડેલાને આ જવમાં ગુરુ તારવાને સમર્થ છે.

તતશ્ચ પ્રાણાયા, મપ્રજૃતિક્લેશપરિત્યાગતસ્તતો યોગી ॥

ઉપદેશં પ્રાપ્ય ગુરો, રાત્માઝ્યાસે રતિં કુર્યાત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— પઠી પ્રાણાયામ આદિક ક્લેશોના ત્યાગથી યોગી ગુરુનો ઉપદેશ પામીને આત્મઅઝ્યાસમાં રતિ કરે. તથા,

વચનમનઃકાયાનાં, ક્ષોભં યત્નેન વર્જયેઢ્ઢાંતઃ ॥

રસભાંડમિવાત્માનં, સુનિશ્ચલં ધારયેન્નિત્યં ॥ ૧૮ ॥

अर्थः— पढी शांत थइने यत्ने करीने मन; वचन अने कायाना दो-
जने वजें, अने रसजांडनी पेठे हमेशां आत्माने निश्चल धारे. तथा,

औदासीन्यपरायण, वृत्तिः किञ्चिदपि चिंतयेन्नैव ॥

यत्संकल्पकलितं, चित्तं नासादयेत् स्थैर्यं ॥ १९ ॥

अर्थः— उदासीनपणामां तत्परवृत्तियुक्त थयो थको ते किञ्चित् प-
ण चिंतवे नहीं, केम के, संकल्पें करीने आकुल एवुं चित्त स्थिरता
पामे नहीं. तथा,

यावत् प्रयत्नलेशो, यावत्संकल्पकल्पना कापि ॥

तावन्न लयस्यापि, प्राप्तिस्तत्त्वस्य का तु कथा ॥ २० ॥

अर्थः— ज्यांसुधि लेशपण प्रयत्न ठे, तथा ज्यांसुधि कोइ पण संकल्पनी क-
ल्पना ठे, त्यांसुधि लयनी पण प्राप्ति थती नथी, त्यारे तत्त्वनी तो वातज शी?

यदिदं तदिति न वक्तुं, साक्षाद् गुरुणापि हंत शक्येत ॥

औदासीन्यपरस्य, प्रकाशते तत्स्वयं तत्त्वं ॥ २१ ॥

अर्थः— औदासीन्यमां तत्पर थयेवाने स्वयमेव (पोतानी मेळे) जे त-
त्व प्रकाशे ठे, तेने साक्षात् गुरु पण कही शकता नथी. तथा,

एकांतेऽपि पवित्रे, रम्ये देशे सदा सुखासीनः ॥

आचरणाग्रशिखाया, त्रिधिलीनूताखिलावयवः ॥ २२ ॥

रूपं कांतं पश्य, नपि शृण्वन्नपि गिरं कलमनोज्ञं ॥

जिघ्रन्नपि च सुगंधी, न्यपि चूंजानो रसास्वादं ॥ २३ ॥

जावान् पश्यन्नपि मृदू, न्नवारयन्नपि च चेतसोवृत्तिं ॥

परिकलितौदासीन्यः, प्रणष्टविषयभ्रमोनित्यं ॥ २४ ॥

बहिरंतश्च समंतात्, चिंताचेष्टापरिच्युतो योगी ॥

तन्मयजावं प्राप्तः, कलयति नृशमुन्मनीजावं ॥ २५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

अर्थः— एकांत अने पवित्र, तथा मनोहर एवा प्रदेशमां पण हमेशां
सुखें रहेतो, अने उत्कृष्ट आचरणोधी आरंजी शिखाना अग्रजाग पर्यंत

શિથિલ થયેલ છે સઘલા અવયવો જેના એવો, તથા મનોહર રૂપ જોતો અને મનોહર વાણી સાંજલતો, સુગંધોને સુંઘતો, અને રસોના સ્વાદોને જોગવતો, કોમલ જાવોને જોતો, અને ચિત્તની વૃત્તિને, નહીં નિવારણ કરતો પણ, ઉદાસીનતાને ધારણ કરતો, હમેશાં વિષયોના ઝમોને નષ્ટ કરીને, બહાર અને અંદરની ચિંતા તથા ચેષ્ટાથી દૂર રહીને, તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થયો થકો યોગી ઉત્કૃષ્ટ એવા વિરક્તપણાના જાવને અત્યંત ધારણ કરે છે. તથા,

ગૃહ્ણંતિ ગ્રાહ્યાણિ, સ્વાનિ સ્વાનીંદ્રિયાણિ નો રુધ્યાત્ ॥

ન સ્વલુ પ્રવર્ત્તયેદ્વા, પ્રકાશતે તત્ત્વમચિરેણ ॥ ૨૬ ॥

પોત પોતાની ગ્રાહ્ય વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતી એવી ઇન્દ્રિયોને રોકી શકાય નહીં, અથવા પ્રવૃત્ત પણ કરાય નહીં, અને તુરત તત્ત્વ પણ પ્રકાશ કરે નહીં. તથા,

ચેતોઽપિ યત્ર યત્ર, પ્રવર્ત્તે ના તતસ્તતોવાર્થે ॥

અધિકીન્નવતિ હિ વારિત, મવારિતં શાંતિમુપયાતિ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:— તેમ ચિત્ત પણ જ્યાં ત્યાં જમ્યા કરે છે, માટે તેને પણ વારી શકાતું નથી, વારવાથી, અધિક થાય છે, અને નહીં વારવાથી શાંતિ પામે છે.

મદમત્તોહિ નાગો, વાર્યમાણોપ્યધિકીન્નવતિ યદ્વત્ ॥

અનિવારિતસ્તુકામાં, દ્વલ્ભ્વા શામ્યતિ મનસ્તદ્વત્ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:— મદોન્મત્ત એવા હાથીને વારતાં થકાં પણ જેમ અધિક મત્ત થાય છે, અને નહીં નિવાર્યાથી, કામને મેલવીને જેમ શાંત થાય છે. તેવી સ્થિતિ મનની પણ જાણવી.

યર્હિં યથા યત્ર યતઃ, સ્થિરીન્નવતિ યોગિનશ્ચલં ચેતઃ ॥

તર્હિં તથા તત્ર તતઃ, કથંચિદપિ ચાલયેન્નૈવ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:— જ્યારે, જેમ, જ્યાં જેથી યોગીનું ચલણ એવું ચિત્ત સ્થિર થાય, ત્યારે, તેમ, ત્યાં અને તેથી કોઈ પણ રીતે ચલાયમાન થાય નહીં. તથા,

અનયા યુક્ત્યાઞ્ચાસં, વિદધાનસ્યાતિલોલમપિ ચેતઃ ॥

અંગુલ્યગ્રસ્થાપિત, દંડ ઇવ સ્થૈર્યમાશ્રયતિ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:-આ યુક્તિયેં કરીને અજ્યાસ કરતા એવા યોગિનું ચલણ એવું પણ ચિત્ત, આંગલીના અગ્ર જાગપર સ્થાપન કરેલા દંડની પેઠે સ્થિરતાને પામે છે.

હવે બે આર્યાઝયેં કરીને ઇન્દ્રિયોના જયનો વિધિ કહે છે.

નિઃસૃત્યાદૌ દૃષ્ટિઃ, સંલીના યત્ર કુત્રચિત્સ્થાને ॥

તત્રાસાદ્ય સ્થૈર્યં, શનૈઃ શનૈર્વિલયમાપ્નોતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- પેદેલાં નિકલીને કોઈ પણ જગોયે જ્યાં દૃષ્ટિ લીન થાય છે, ત્યાં સ્થિરતા પામીને ધીરે ધીરે લીન થાય છે.

સર્વત્રાપિ પ્રસૃતા, પ્રત્યગ્જૂતા શનૈઃ શનૈર્દૃષ્ટિઃ ॥

પરતત્વામલમુકુરે, નિરીક્ષતે હ્યાત્મનાત્માનં ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:- સર્વ જગોયે પ્રસરેલી, તથા ધીરે ધીરે પ્રત્યક્ષ થયેલી એવી દૃષ્ટિ ઉત્કૃષ્ટ તત્ત્વરૂપી નિર્મલ આરિસામાં આત્માને જુવે છે.

હવે ત્રણ આર્યાઝયેં કરીને મનને જીતવાનો વિધિ કહે છે.

ઔદાસીન્યનિમગ્નઃ પ્રયત્નપરિવર્જિતઃ સતતમાત્મા ॥

જાવિતપરમાનંદઃ, ક્વચિદપિ ન મનોનિયોજયતિ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- ઉદાસીનતામાં નિમગ્ન થણ્ણો, અને પ્રયત્ન કરીને વર્જિત એવો આત્મા, હમેશાં, જાવિત છે પરમાનંદ જેણે એવો થયો થકો, ક્વચિત્ પણ મનને જોડતો નથી. તથા,

કરણાનિ નાધિતિષ્ઠં, ત્યુપેક્ષિતં ચિત્તમાત્મના જાતુ ॥

ગ્રાહ્યે તત્તોનિજનિજે, કરણાન્યપિ ન પ્રવર્ત્તંતે ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:-આત્માયેં કરીને ઉપેક્ષિત એવા ચિત્ત પ્રત્યે ઇન્દ્રિયો પણ પોતાનું સામર્થ્ય ચલાવી શકતી નથી; અને તેથી પોતપોતાની ગ્રાહ્ય વસ્તુ ઉપર પ્રત્યે ઇન્દ્રિયો પણ પ્રવર્ત્તતી નથી. તથા,

નાત્મા પ્રેરયતિ મનો, ન મનઃ પ્રેરયતિ યદ્દિ કરણાનિ ॥

ઉજયભ્રષ્ટં તદ્દિ, સ્વયમેવ વિનાશમાપ્નોતિ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- આત્મા મનને પ્રેરતો નથી અને તેવી રીતેં જ્યારે મન પણ ઇન્દ્રિયોને પ્રેરતું નથી; ત્યારે એવી રીતેં ઉજયથી ત્રણ થણું મન પોતાની મેલેજ નાશ પામે છે.

नष्टे मनसि समंतात्, सकले विलयं च सर्वतोयाते ॥

निष्कलमुदेति तत्त्वं, निर्वातस्यायिदीप इव ॥ ३६ ॥

अर्थः— मन चारे बाजुथी नष्ट होते ठते, तथा सकल तत्त्वं लयने पा-
मते ठते, पवनविना जेम दीपक तेम निष्कल तत्त्वं प्रगट थाय ठे. तथा,
अंगमृडुत्वनिदानं, स्वेदनमर्दनविवर्जनेनापि ॥

स्निग्धीकरणमतैलं, प्रकाशमानं हि तत्त्वमिदं ३७ ॥

अर्थः— स्वेदन मर्दन विना पण अंगने मृडुपणानां कारणरूप, अने
तेलविना स्निग्ध करनारुं, एतुं ते प्रकाशतुं तत्त्वं जाणवुं. तथा,
अमनस्कतया संजा, यमानया नाशिते मनःशब्दे ॥

शिथिलीभवति शरीरं, उन्नमिव स्तब्धतां त्यक्त्वा ॥ ३८ ॥

अर्थः— उत्पन्न यता अमनस्कपणायें करीने मनरूपी शब्द नाश पा-
मते ठते, उन्नमी पेठे स्तब्धपणाने तजीने शरीर शिथिल थाय ठे.

शब्दीभूतस्यांतः, करणस्य क्लेशदायिनः सततं ॥

अमनस्कतां विनान्यत्, विशब्दकरणौषधं नास्ति ॥ ३९ ॥

अर्थः— शब्दरूप थयेला, अने हमेशां क्लेश देनारा एवा अंतःकरण
ने शब्दरहित करवाने अमनस्कपणाविना बीजुं औषध नथी. तथा,

कदलीवच्चाविद्या, लोलेंद्रियपत्रला मनःस्कंदा ॥

अमनस्कफले दृष्टे, नश्यति सर्वप्रकारेण ॥ ४० ॥

अर्थः— चपल इंद्रियरूपी पत्रवाली, तथा मनरूपी मूलवाली केलस-
मान अविद्या (अज्ञानपणं) अमनस्करूपी फल देखाते ठते, सर्व प्रका-
रें नष्ट थाय ठे. तथा,

अतिचंचलमतिसूक्ष्मं, सुदुर्लभं वेगवत्तया चेतः ॥

अश्रान्तमप्रमादा, दमनस्कशलाकया जिह्यात् ॥ ४१ ॥

अर्थः— अति चंचल, तथा अतिसूक्ष्म, अने वेगपणायें करीने अति
दुर्लभ, एतुं चित्त अत्यंत प्रमाद विना अमनस्करूपी शलाकाशी जेदी शकाय.

विश्लिष्टमिव प्लुष्टमि, वोढीनमिव प्रलीनमिव कार्यं ॥

अमनस्कोदयसमये, योगी जानात्यसत्कल्पं ॥ ४२ ॥

અર્થ:- અમનસ્કપણના ઉદય વચ્ચે યોગી છે તે, કાયાને વિશ્લિષ્ટ (વિલાયેલાની) પેઠે, નદની પેઠે, ઝડીગયેલાની પેઠે, અથવા લીન થયેલાની પેઠે અસત્ કલ્પનાવાલી જાણે છે. તથા,

સમદૈરિંદ્રિયજુગૈ, રહિતે વિમનસ્કનવસુધાકુંડે ॥

મગ્નોઽનુન્નવતિ યોગી, પરામૃતાસ્વાદમસમાનં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- મદોન્મત્ત એવા ઇન્દ્રિયો રૂપી સર્પોયેં કરીને રહિત, એવા વિમનસ્કરૂપી નવા અમૃતકુંડમાં મગ્ન થયેલો યોગી, અતુલ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ અમૃતના સ્વાદને અનુજવે છે. તથા,

રેચકપૂરકકુંજક, કરણાન્યાસક્રમં વિનાપિ ચલુ ॥

સ્વયમેવ નશ્યતિ મરુત્, વિમનસ્કે સત્યયત્નેન ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- રેચક, પૂરક, કુંજક કરવાના અન્યાસ વિના પણ, વિમનસ્ક પાણુંહોતે ઠટે, ચલવિના વાયુ પોતાની મેલેજ નાશ પામે છે.

ચિરમાહિતપ્રયત્નૈ, રપિ ધર્તુ યોહિ શક્યતે નૈવ ॥

સત્યમનસ્કે તિષ્ઠતિ, સ સમીરસ્તત્ક્રણાદેવ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- લાંબા કાલથી ધારણ કરેલા પ્રયત્નોયેં કરીને પણ જે પવન ધારી શકાતો નથી, તે પવન તત્ક્રણજ અમનસ્કપણું હોતે ઠટે સ્થિર થાય છે.

યાતેઽન્યાસે સ્થિરતા, મુદયતિ વિમલે ચ નિષ્કલે તત્ત્વે ॥

મુક્ત ઇવ જ્ઞાતિ યોગી, સમૂલમુન્મૂલિતશ્વાસઃ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- અન્યાસ ઉદય હોતે ઠટે, તથા સ્થિરતા, મલતે ઠટે, અને નિર્મલ, તથા નિષ્કલ તત્ત્વ હોતે ઠટે, મૂલથી શ્વાસને દૂર કરીને યોગી મુક્તની પેઠે શોજે છે.

યો જાગ્રદવસ્થાયાં, સ્વસ્થઃ સુપ્ત ઇવ તિષ્ઠતિ લયસ્થઃ ॥

શ્વાસોહ્વાસવિહીનઃ, સહીયતે ન ચલુમુક્તિજુષઃ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- વહી જે જાગૃત અવસ્થામાં પણ ધ્યાનમાં રહ્યો થકો સુતેલાની પેઠે સ્વસ્થ રહે છે. અને શ્વાસોહ્વાસ વિનાનો થયો થકો, મુક્તથી જુદો પડી શકતો નથી.

જાગરણસ્વપ્નજુષો, જગતીતલવર્તિનઃ સદા લોકાઃ ॥

તત્ત્વવિદો લયમગ્ના, નો જાગ્રતિ શેરતે નાપિ ॥ ૪૬ ॥

અર્થઃ— જગત્માં રહેલા લોકો હમેશાં જાગતા અને સ્વપ્નવાલા હોય છે, પણ ધ્યાની એવા તત્ત્વને જાણનારા યોગીયો તો જાગતા કે ઊંઘતા પણ નથી.

નવતિ સ્વલુ શૂન્યજાવઃ, સ્વપ્ને વિષયગ્રહશ્ચ જાગરણે ॥

એતદ્દીતીયમતીત્યા, નંદમયમવસ્થિતં તત્ત્વં ॥ ૪૭ ॥

અર્થઃ— સ્વપ્નમાં સ્વરેખર શૂન્ય જાવ થાય છે, અને જાગરણમાં વિષયોનું ગ્રહણ થાય છે, માટે તે બન્નેને તજવાથી આનંદમય તત્ત્વ થાય છે. તથા,

કર્માણ્યપિ હુઃસ્વકૃતે, નિષ્કર્મત્વં સુખાય વિદિતં તુ ॥

ન તતઃ પ્રયતેત કથં, નિઃકર્મત્વે સુલજ્ઞમોક્તે ॥ ૪૮ ॥

અર્થઃ— કર્મો તો હુઃસ્વ માટે છે, અને નિઃકર્મપણું સુખમાટે જણાયેલું છે, માટે સુલજ્ઞ છે મોક્ત જેથી એવા નિઃકર્મપણામાં શામાટે પ્રયત્ન ન કરવો ? તથા,

મોક્તોઽસ્તુ વા માસ્તુ, યદિવા પરમાનંદસ્તુ વેદ્યતે સસ્વલુ ॥

યસ્મિન્નિશ્ચિલસુખાનિ, પ્રતિજ્ઞાસંતે ન કિંચિદિવ ॥ ૪૯ ॥

અર્થઃ—મોક્ત થાઉં અથવા મા થાઉં, તો પણ પરમાનંદપણું તો સ્વરેખર વેદી શકાય છે, કે જે પરમાનંદપણું હોતે ઠતે બીજાં સઘલાં સુખો તેના કંઈ પણ હિસાબમાં નથી. તથા,

મધુ ન મધુરં નૈતાઃ શીતાસ્તિષ્ઠસ્તુહિનચુતે

રમૃતમતં નામૈવાસ્યાઃ ફલે તુ મુધા મુધા ॥

તદલમમુના સંરંજેણ પ્રસીદ સખે મનઃ

ફલમવિકલં ત્વય્યેવૈતત્ પ્રસાદમુપેયુષઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થઃ— વહ્ની તેના સુખ આગલ મધ મધુરું નથી, તેમ ચંદ્રની કાંતિ પણ શીતલ નથી, અમૃત તો નિષ્ફલ છે, અને મુધા પણ ફોકદ છે, માટે હે મિત્ર ! બીજા ચલ્લથી સર્થું, પણ આ પરમાનંદના અતુલ્ય ફલને પામીને તેમાં મન લગાડ ? વહ્ની,

સત્યે તસ્મિન્નરતિરતિદં ગૃહ્યતે વસ્તુ દૂરા
દપ્યાસન્નેપ્યસતિ તુ મનસ્યાપ્યતે નૈવ કિંચિત્ ॥

પુંસામિત્યપ્યવગતવતામુન્મનીજાવહેતા

વિઙ્ઠા બાઢં ન જવતિ કથં સદ્ગુરૂપાસનાયાં ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— તે મન હોતે ઢતે અરતિ અને રતિને દેનારી વસ્તુ દૂરથી ગ્રહણ કરાય ઢે, અને તેમ નજદીક નહીં હોતે ઢતે, તેમાં કિંચિત્ પણ પ્રાપ્ત કરાતું નથી, એવી રીતે જાણતા એવા પુરુષોની પણ ઇચ્છા ઉન્મની જાવના હેતુરૂપ એવી સજ્જુની ઉપાસનામાં અત્યંત રીતે કેમ પ્રવર્તેતી નથી ? તથા,

તાંસ્તાનાપરમેશ્વરાદપિપરાન્ જાવૈઃ પ્રસાદં નયં
સ્તૈસ્તૈસ્તત્તહુપાયમૂઢજગવન્નાત્મન્ કિમાયાસ્યસિ ॥

હંતાત્માનમપિ પ્રસાદય મનાગ્યેનાસતાંસંપદઃ ॥

સામ્રાજ્યં પરમેપિ તેજસિ તવ પ્રાજ્યં સમુજ્જંનતે ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— હે ઉપાયમૂઢ એવા આત્મા, પરમેશ્વરથી અન્ય એવાંને તે તે જાવોયેં કરીને પ્રસાદપ્રત્યે લાવતો થકો ફોકટ તું શામાટે પ્રયાસમાં પડે ઢે ? પણ ફક્ત તારા આત્માનેજ તું પરમાનંદમાં લાવ્ય કે જેથી ઉત્કૃષ્ટ તેજ હોતે ઢતે તને પરમ સામ્રાજ્યની સંપદા મલે.

યા શાસ્ત્રાત્સુગુરોર્મુખાદનુજવાચ્છાઙ્ગાયિ કિંચિત્કવચિત્

યોગસ્યોપનિષદ્ વિવેકિપરિષદ્વેતશ્રમત્કારિણી ॥

શ્રીચૌલુક્યકુમારપાલનૃપતે રત્યર્થમન્યર્થના

દાચાર્યેણ નિવેષિતા પથિ ગિરાં શ્રીહેમચંડેણ સા ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— વિવેકિઉની સજ્જાના ચિત્તને ચમત્કાર કરનારી, એવી યોગની ઉપનિષદ્, જે કંઈ શાસ્ત્રોથી, સુગુરુના મુખથી, અને અનુજવથી જાણી હતી, તે શ્રી ચૌલુક્ય વંશના કુમારપાલ નામના રાજાની અત્યંત પ્રાર્થનાથી આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંડર્જીયે વાણીના માર્ગમાં મેલી, અર્થાત્ આ શાસ્ત્ર રચીને તેમાં પ્રકાશિત કરી.

एवी रीते आ योगशास्त्रं शुद्ध गुजराती जाषांतर जामनगरनिवासी
पंडित श्रावक हीरालाल वि. हंसराजे करेबुं ठे. तेमां प्रमादथी के म-
तिदोषथी जे कंइ विपरीत के उत्सूत्र लखायुं होय, ते “ मिष्ठामिष्टकंड.”
अने ते सुइ जनोये क्कमा करी सुधारीने वांचबुं. केम के,

गह्वतः स्वलनं क्वापि, नवत्येव प्रमादतः

हसंति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥ १ ॥

अर्थः— भागें जतां थकां प्राणीने प्रमादथी स्वલना तो क्यांक पण
थाय ठे; पण ते वखते दुर्जनोज त्यां हांसी करे ठे, पण सज्जनो तो तेने
सारी रीते उगडीने बेगो करे ठे.

हवे जाषांतरकर्ता समाप्तिमंगल माटे पोतानां गुरु श्रीचारित्रविजयजी*
महाराजनी स्तुति करे ठे.

लब्ध्वायदीयचरणंबुजतारसारं स्वादहृटाधरितदिव्यसुधासमूहम्
संसारकाननतटेह्यटताल्लिनेव पीतो मया प्रवरबोधरसप्रवाहः॥१॥

वंदे मम गुरुं तंच, चारित्रविजयाभिधम्॥

परोपकारिणां धुर्य, दत्तानंदकदंबकम् ॥ १ ॥ युग्मम्॥

+ દ્હીનપુણ્યા ન પડ્યંતિ, રાગાંધાસ્તત્વસંસ્થિતિમ્ ॥

લાન્નેડલાન્નફલંચૈવ, લન્નંતે તે નરાધમાઃ ॥ ૧ ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथः, गुरु श्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

* મુનિરાજ શ્રીઆત્મારામજી મહારાજનાં હાલ મુખ્યશિષ્ય શ્રીચારિત્રવિજયજી
છે, અને તેઓ હાલ મેસાણામાં ચતુર્માસ રહેલા છે. તેઓ જ્ઞાનથી અને ઇમરથી ગીતાર્થ સરખા
છે; તથા મહા શાંતસ્વભાવી અને ઉત્તમ ચારિત્ર પાલનારા છે. તેઓ થોડા વર્ષ અગાઉ
જામનગર ચતુર્માસ કરવા આવેલ હતા; તેમની પાસે મેં (જાષાંતર કર્તા હીરાલાલે)
સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કર્યો હતો; માટે તે ભાષાનું, તથા જૈનશાસ્ત્રોનું જ્ઞાન થવામાં
મારાપર તેમનો મોટો ઉપકાર છે. તેમ મહારાજ શ્રીહંસવિજયજી તથા કાંતિવિજયજી
આદિકનો પણ તે સંબંધમાં મારાપર ઉપકાર થયેલો છે. + પાદાચાક્ષરૈર્ભાષાંતરકર્તુ-
ર્નામસૂચકોયંશ્લોકઃ

अथ जामनगरनिवासि हंसराजात्मजपंडित श्रावक हीरालाल-
विरचितं ऋक्तामरपादपूतीरुपं श्री विजयानंदस्तोत्रम् ।

वसंततिलकावृत्तम् ।

नत्वाजिनंजनितजंतुमहोपकारं, वंदेमुनिंमुनिवरार्चितपादपद्मम् ॥
आनंदपूर्वविजयाजिधमत्रचूमा, बालंबनंजवजलेपततांजनानाम् ॥ १ ॥
तीर्थकराननसुधांशुसमुद्वसंतीं, वाणीसुधारसयुतांहिमुदापिबंतम् ॥
वाचंयमंविदितधर्ममथस्तुवंतं, स्तोष्येकिलाहमपितंप्रथमंजिनैर्द्रुम् ॥ २ ॥
यस्योपदेशसुविनिर्मलमाद्यमेनं, संक्रांतवर्ण्यगुणगुंफितमुक्तवारं ॥
मुक्त्वान्यशासनशयुंचविनाहिमूर्ख, मन्यःकश्चतिजनःसहसाग्रहीतुम् ॥ ३ ॥
स्याद्वादज्ञंगिन्नरज्ञासुरमस्यबोधं, ज्ञव्यांगिमानसमराजसहस्रपत्रम् ॥
शक्तोज्ज्वामिननुवर्णयितुंकथंयत्, कोवातरीतुमलमंबुनिधिञ्जुजाज्याम् ॥ ४ ॥
पादप्रचारमपिसंप्रविधार्यधात्र्यां, योलोकबांधवश्वात्रचकारबोधम् ॥
स्त्रीयाश्रितांगिकमलस्ययतोप्यशक्तो, नाज्येति किंनिजशिशोःपरिपालनार्थं
जैनैर्द्रधर्ममहिमायदमेरिकायां, जज्ञेद्यहंतकिलतत्तुतवप्रजावः ॥
आम्रद्रुमेषुसुरजौसुरजिर्यदागा, तच्चारुचूतकलिकानिकरैकहेतु ॥ ६ ॥
तीर्थकरागमकुशेशयराजहंसं, योगीन्द्रवारवरमानससन्निवासम् ॥
त्वांवीक्ष्यमेनिबिडकर्मगतंप्रणाशं, सूर्यांशुजिन्नमिवशर्वरमंधकारम् ॥ ७ ॥
पाषाणतुल्यकठिनाश्रपितेमुनीन्द्र, धर्मोपदेशवचनप्रविधत्तचित्ताः ॥
यास्यंतिमोक्षममलब्धगोहिकिनो, मुक्ताफलद्युतिमुपैतिननूदबिंदुः ॥ ८ ॥
शास्त्राण्यहंजिनवचोमृतसंनृतानि, दृष्ट्वाघनानिसदयंजवतोदितानि ॥
हृष्टःशिखीवकिमुज्जोनगतोहिहर्षं, पद्माकरेषुजलजानिविकाशजांजि ॥ ९ ॥
मिथ्यात्वतामसजरोग्रनिशाटनाज्ञा, रेरेपरेमुनिवरस्यमहत्त्वमस्य ॥
हंतैह किंसपदिपश्यतशिष्यवर्गं, चूल्याश्रितंयश्हनात्मसमंकरोति ॥ १० ॥
मिथ्यात्विनोघनतरानपिसंनिरीक्ष्य, व्याकृष्टमेवनमनोममतान्प्रतीह ॥
श्रुत्वावचस्तवधनं ह्यपिसंविलोक्य, द्वारंजलंजलनिधेरसितुंकश्चेत् ॥ ११ ॥
सिद्धांततोयनिधिपारगतंगताकं, त्वांवीक्ष्यवाङ्महिलयाकिलचूमिजागे ॥
श्मश्रुबलेननिहितेवकटाक्षमाला, यत्तैसमानमपरंनहिरूपमस्ति ॥ १२ ॥
खद्योतज्ञांदधतियस्यवचस्त्वदीय, वागर्कमेनमपरंहिशठाज्जंते ॥

शृङ्गेऽक्रैरवगणोत्रतर्दिं दुर्विबं, यद्भासरेजवतिपांडुपलाशकटपम् ॥ १३ ॥
 येकूटवेषमिशतोजगतीहसुग्धान्, व्याधामृगानिवजनास्त्रिजपाशधर्मे ॥
 कर्षतिसंप्रतिमुनीन्द्रविनाजवंतं, कस्तान्निवारयतिसंचरतोयथेष्टं ॥ १४ ॥
 एकांतवादवचनानिपरोदितानि, नाशंगतानिसहसामुनिराजतानि ॥
 स्याद्वादपेशलवचस्तवकिं हंतुं, किमंदराद्रिशिखरंचक्षितंकदाचित् ॥ १५ ॥
 यत्रान्यदर्शनमताद्गुरुरूपदेशा, हिंसादिदोषकलिताःशलजप्रज्ञावं ॥
 लब्धाःप्रलब्धमहिमामहिमानुषेन्द्रो, दीपोपरस्त्वमसिनाथजगत्प्रकाशः १६
 चंडद्युतिस्तुजनितातपवारण, स्त्वंत्वंगिनाममितशांतिकरः प्रबुद्धः ॥
 तेनैवनिर्जयमितीहविधोषयामि, सूर्यातिशायिमहिमासिमुनीन्द्रलोके ॥ १७ ॥
 वाचंयमेशममचित्तचकोरपद्मी, मिथ्यात्वचौरजरञ्जूरिजयप्रदंवै ॥
 दृष्ट्वा मुमोदतवमोददवक्त्ररूपं, विद्योतयज्जगदपूर्वशशांकविबं ॥ १८ ॥
 जटपंतिनास्तिकमृतेन्वितिकेजगत्यां, कार्यं कियन्मुनिवरस्यवचोजिरस्य ॥
 दुर्जिह्वाप्यननुमूर्खमृतेवदेतकः, कार्यं कियज्जलधरैर्जलजारनम्रैः ॥ १९ ॥
 लग्नं मनोमममुनेहियथातवोक्तौ, नैवंतथान्यवचसीहवसुंधरायां ॥
 रत्नार्थिनांहृदयरत्नगणेष्यथासं, नैवंतुकाचशकलेकिरणकुलेपि ॥ २० ॥
 योज्यलोकनिकरश्चरणौप्रणौति, मोक्षप्रदौतवमुनीशजवाब्धियानौ ॥
 तस्याथकिंकुगुरुरत्रकदापिलोके, कश्चिन्मनोहरतिनाथजवांतरेपि ॥ २१ ॥
 बोधंविबोधितजगज्ज्ञानजातवृंदं, मौनीन्द्रयष्टसिसदैवमुदात्वमेव ॥
 अर्कंविबोधितजगज्ज्ञानजातवृंदं, प्राच्येवदिग्जनयतिस्फुरदंशुजालं ॥ २२ ॥
 माधुर्यवारविजितामृतवृंदमेनं, जैनावलंबिजनचित्तचकोरचंद्रं ॥
 गव्यांगिसेवितविनात्रतवोपदेशं, नान्यःशिवःशिवपदस्यमुनीन्द्रपंथा ॥ २३ ॥
 मिथ्यात्वशास्त्रगजदारणपुंडरीकं, स्याद्वादशास्त्रवरमानसराजहंसं ॥
 एवंविधंतवमुनीशनयोपपन्नं ज्ञानस्वरूपममलंप्रवदंतिसंतः ॥ २४ ॥
 त्वत्तःपरोमुनिवरेंद्रसदैवलक्ष्मीं, लब्ध्वावृथास्वपुरुषोत्तमतांव्यनक्ति ॥
 ज्ञात्वात्वकिंचनमथेतिविनिश्चितंत्वां, व्यक्तंत्वमेवजगवन्पुरुषोत्तमोसि ॥ २५ ॥
 जैनेन्द्रदर्शनसमुद्रसुधाकराय, सिद्धांतसारकमलत्रमरोपमाय ॥
 अज्ञानसुप्तजनजागरणारुणाय, तुज्यंनमोजिनजवोदधिशोषणाय ॥ २६ ॥
 क्रोधोग्रधूमनिकरांधितनेत्रयुग्मै, रज्ञानरात्रितिमिराटनमत्तचित्तैः ॥
 मिथ्यात्वधूकनिवहैर्जुविलोकबंधो, स्वप्नांतरेपिनकदाचिदपीक्षितोसि ॥ २७ ॥

श्यामत्ववारपरिणिःकृतजृंगवृन्द, केशोच्चयालिपरिचुंबितशीर्षजागं ॥
 वक्त्रंमुनीशतवजातिसुधोर्मिगौरं, बिम्बरवेरिवपयोधरपार्श्ववर्ति ॥ २८ ॥
 सिद्धांतसारकलितानिहितानितानि, जव्येवचांसिविगतानिहितेप्रसारं ॥
 प्रातर्यथात्रकिरणानिमहत्प्रजाणि, तुंगोदयाद्रिशिरसीवसहस्ररश्मेः ॥ २९ ॥
 तेजस्विजिर्ग्रहगणैरिवशिष्यवर्गै, नित्यंमुनीशचरणक्रमसंश्रितैश्च ॥
 अंगंविजातितववेष्टितमत्रवर्ण्य, मुच्चैस्तटंसुरगिरेरिवशातकौञ्जं ॥ ३० ॥
 मन्ये मुनीशपरमोदरगं तवेदं, सिद्धांतपारगवलित्रयमायतं ते ॥
 संसारसागरशरण्यदुतंहिजावि, प्रख्यापयन्निजगतःपरमेश्वरत्वम् ॥ ३१ ॥
 वाचंयमेशतववाचममोघपुण्यां, श्रुत्वाप्यतत्सपदितीर्थकरत्वज्ञावं ॥
 धर्मजनाउपदिशंतिचकांचनानि, पद्मानितत्रविबुधाःपरिकल्पयंति ॥ ३२ ॥
 जव्यांगिनांतवमुनीन्द्रयथोपदेशो, धत्तेपदं नचतथैवपरस्यमह्यां ॥
 यादृक्प्रजामृतकरस्यहिमुत्प्रदात्री, तादृक्कुतो ग्रहगणस्यविकासिनोपि ॥ ३३ ॥
 संसारतोयनिधितारण्यानरूपौ, लब्ध्वाप्रभूतपरमध्वजमंडितौच ॥
 पादौमुनीशजवतो जवतोजनानां, दृष्ट्वाजयंजवतिनोजवदाश्रितानां ॥ ३४ ॥
 आक्रांतलोकनिवहोजटकोटिकल्पो, दामोदरादिसुरसंहतिनाप्यजेय्यः ॥
 एवंविधोऽपिमदनोमुनिराजजव्यं, नाक्रामतिक्रमयुगाचलसंश्रितंते ॥ ३५ ॥
 क्रोधादिधूमनिकरांधितलोकेनेत्रं, जार्यागजादितृणकाष्ठविवर्धितं च ॥
 वाचंमयेन्द्रकिलकर्मकृपीटयोनिं, त्वन्नामकीर्तनजलं शमयत्यशेषम् ॥ ३६ ॥
 कूटोपदेशविषवारविदग्धलोक, मिथ्यात्विनायकजुजंगमसंचयश्च ॥
 नैवं कदर्थयति तं हि कदापिलोके, त्वन्नामनागदमनी हृदियस्थपुंसः ॥ ३७ ॥
 सूरीश जूरिजवजंगिजरार्जिताधं, जव्यांगिनां जनितदुःखसमूहमुग्रं ॥
 मार्तण्डमंडलविज्ञानरतः प्रजाते, त्वत्कीर्तनात्तम इवाशु जिदामुपैति ॥ ३८ ॥
 संसारतापपरितापितमंगमेनं, विष्टाद्यनिष्टमिह हि प्रविहाय तूर्णं ॥
 एकांतशांतपदमव्ययमोक्षरूपं, त्वत्पादपंकजवनाश्रयिणो लज्जन्ते ॥ ३९ ॥
 वेदप्रज्ञेदनविकुट्टनताडनादि, तीर्थचनारकमनुष्यजवप्रभूतं ॥
 मुक्तिविमुक्तसकलापदमत्र जव्या, स्त्रासं विहाय जवतःस्मरणाद्भूजंति ॥ ४० ॥
 रत्नत्रयं मुनिवरेंद्र विलज्य जव्या, स्त्वत्तो जवाहिशमनौषधरूपमत्र ॥
 मुक्तिस्त्रियोऽपिगतरूपविज्ञाह्यजीष्टा, मर्त्याजवन्तिमकरध्वजतुल्यरूपाः ॥ ४१ ॥
 जव्या मुनीश तव वागमृतं निपीय, आस्येंद्रुनिर्गतममूढयरसप्रवाहं ॥

आनन्ददामतुलजां प्रविलज्ज्य मुक्तिं, सद्यः स्वयं विगतबंधज्ञया जवंति ॥४२॥
 जव्यव्रजो जवति वै जवतोऽन्निमुक्तो, वाचंयमेश निखिलं प्रविहाय पापं॥
 साहित्यसाररसने रसनारसज्ञो, यस्तावकं स्तवमिमं मतिमानधीते ॥४३॥
 एवं विधां स्तुतिमिमामनवद्यरूपां, काव्यज्ञचित्तरसदां गुरुजक्तिरम्यां ॥
 नित्यं जनः पठति यः पुरुषोत्तमं हि, तं मानतुंगमवशा समुपैति लक्ष्मीः ॥४४॥
 जक्तामरपादपूर्त्या, विजयानन्दसज्जुरोः ॥

आत्मारामजि दित्यन्या, जिधानस्य मुनीशितुः ॥ ४५ ॥

हीरालालाजिधेनैवं, हंसराजात्मजेन वै ॥

स्तुतिः कृतेयंश्राद्धेन, जामनगरवासिना ॥ ४६ ॥ युग्मम् ॥

इति जामनगर निवासि श्रावकवर्य हंसराजात्मज पंडित हीरालाल
 विरचिता जक्तामरपादपूर्त्यात्मका परमगुरुसूरिश्वरश्रीविजयानन्दस्या-
 पराजिधानश्रीमदात्मारामजितः स्तुतिः संपूर्णा. गुरुश्रीमच्चारित्रविजय
 सुप्रसादात्.

पां. लीं. अशुद्ध.	शुद्ध.	पां. लीं. अशुद्ध.	शुद्ध.
३ २९ प्रघात	प्रद्योत.	८१ २८ त्यात्	त्यागात्
३ २९ लोकमां	लोकमां	८२ २ गागात्	गात्
५ २७ भमर्यो	भमरो	८३ २ चपलवाताकी रहेली	चपलतावाली
६ २७ कर्यो	कर्यो	९० ८ दुंकारो	हुंकारो
१२ २८ प्रभुए	प्रभुनां	९३ १८ कवसरे	अवसरे
१३ १३ त्यारे	ज्यारे	९३ २० सदाग्रही	अकदाग्रही
१६ १० लक्ष	लक्षण	११३ २३ अपुकंपा	अनुकंपा
२० ५ कारण	ग्रहण	११६ २५ एवी	एवी रीते
३१ २५ छडे	छेडे	१२६ २० निमिआने	निमिआने
३७ २३ कहुंके	पछी प्रभुए कहुंके,	१६० ४ शकतुं	शकतुं नथी;
३९ २८ विचरि	विचार	१६७ १६ मंगरच्छेदं	मंगच्छेदं
४१ १५ हाय	होय	१६८ ४ यार्व	यार्व
४५ १ जोता	जाता	१८६ १० मात्रपि	मात्रमपि
४८ १० दक्षिणा	दक्षिण	१८९ २२ स्त्रीनां साधारण	साधारणस्त्रीनां
४९ १४ भदेवें	भदेव		(वेद्यानां)
४९ १५ तथा	०	२०२ २३ एवी	एवी पण
५५ १० ज्यारे	०	२०६ २ भर्तारखाली	भर्तारवाली
५५ १२ नाखी	नाख्यो	२१८ २१ थी	घी,
५५ १९ कही	करी	२५२ १४ सावध	सावध
५६ ४ भरतें	भरत	२५२ २७ अधिकार	अधिकारी
५७ २० एक	एक दहाडो	२५३ १३ भंते सामाई	०
५९ २६ रत्नमय	रत्नत्रय	२५४ २३ तेणीए	तेओए
६६ १२ जेम	जेम तेम	२८५ २२ तेम	तेम ते
७० २८ तेअ	ते	२९९ १५ घाई	घायई
७२ ७ दशमुं	०	३०० १७ स्संभूय	स्संभूअ
७३ २ वटे मार्गने	वटेमार्गुने	३३६ १९ गणश्रेणिं	गुणश्रेणिं
७८ १७ मोह	(मोहनो)	३३८ ८ दहतां	दर्हताम्
७९ १८ मनोगुणै	मनोगुह्ये	३४७ ६ लक्षेश्वरो	लक्षेश्वरो
७९ १८ नेयाभिः	नेर्याभिः	४५६ १२ भंगं	भंगं

